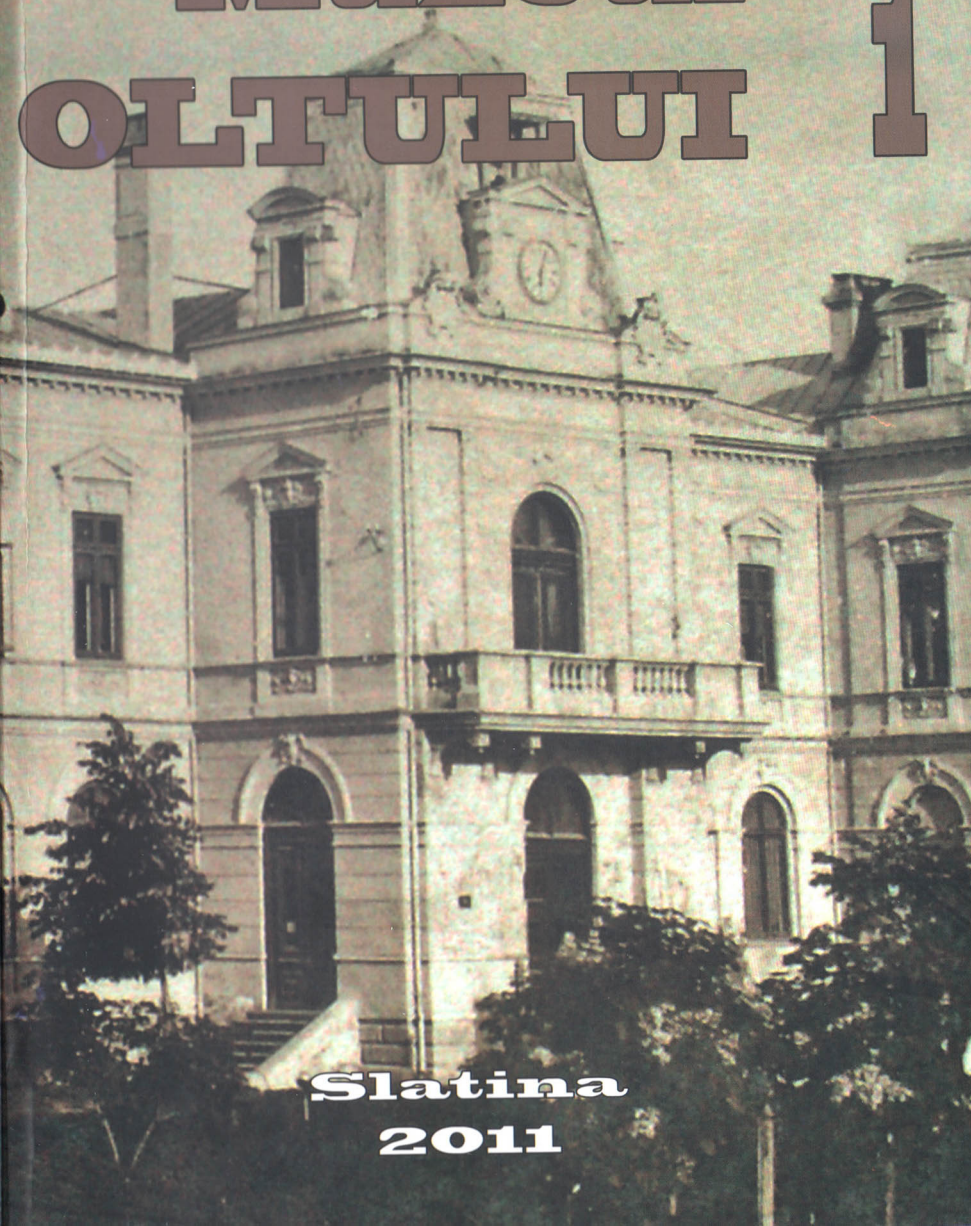

Muzeul OLTULUI 1

**Slatina
2011**

MUZEUL JUDEȚEAN OLT
Slatina

M U Z E U L
O L T V L V I

1

*Autograful
mjm*

Craiova

2011

MUZEEUL OLTEAN

t. 1 2011

Anuar editat de:

MUZEUL JUDEȚEAN OLT

RO – 230079 Slatina, Str. Ana Ipătescu nr. 1

Tel. / Fax: 0249.415.279

E-mail: muzeu_olt yahoo.com - <http://www.mjolt.ro>

Coordonatori:

cerc. drd. Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

cerc. dr. Aurelia GROSU

Referenți științifici:

prof. univ. dr. Ion CALAFETEANU

Facultatea de Științe Umaniste, Universitatea „Valahia”, Târgoviște

prof. univ. dr. Sorin Liviu DAMEAN

Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Craiova

Coperta: Palatul Administrativ în anul 1906 (sediul actual al Muzeului Județean Olt)

ISSN 2247 – 2789

ISSN-L = 2247 – 2789

Responsabilitatea asupra materialelor publicate revine în exclusivitate autorilor.

©: Muzeul Județean Olt & autorii, 2011

Tiparul: S.C. LIBRA COM S.R.L. Craiova, Tel: 0251/419661

Tiraj: 500 ex.

A U T O R I

ANDREESCU Radian Romus, dr.
arheolog – Muzeul Național de Istorie, București

AMON Lucian, dr.
conferențiar – Facultatea de Istorie a Universității din Craiova

BALAȘ Claudia
muzeograf – Secția de Etnografie a Muzeului Județean Olt, Slatina

CĂPĂTARU Doru
publicist – Pitești

COJOC Mirela
muzeograf – Muzeul de Istorie și Etnografie din Corabia

DUMITRANA Iuliana
restaurator – Secția de Etnografie a Muzeului Județean Olt, Slatina

DUMITRESCU Constanța, ing.
conservator – Secția Istorie și Artă a Muzeului Județean Olt, Slatina

GHERGHE Petre, dr.
profesor universitar – Facultatea de Istorie a Universității din Craiova

GROSU Aurelia, dr.
cercetător – șef de secție Istorie și Artă a Muzeului Județean Olt, Slatina

GUȚICĂ-FLORESCU Denissa-Liliana
muzeograf – Muzeul Județean Olt, Slatina

GUȚICĂ-FLORESCU Laurențiu, drd.
cercetător – directorul Muzeului Județean Olt, Slatina

ILIE Daniela, dr.
profesor – Școala Generală „G. Poboran” din Slatina

ILIE Rada
muzeograf – Slatina

IOAN Alin
masterand în arhivistică – Titulești-Olt

IOAN Ion
preot – Biserica „Sf. Gheorghe” din Titulești-Olt

IONESCU Virginia, ing.
restaurator – Secția de Istorie și Artă a Muzeului Județean Olt, Slatina

MOLDOVEANU Katia, drd.
arheolog – Muzeul Național de Istorie, București

NICA Nicolae M.
meșter popular – Chilia-Făgetelu, jud. Olt

NICHITA-POPESCU Iohana-Raluca, drd.
restaurator – Secția de Istorie și Artă a Muzeului Județean Olt, Slatina

PĂUNESCU Emil
muzeograf – Muzeul Județean „Teohari Antonescu”, Giurgiu

POPOVICI Sabin, drd.
arheolog – Muzeul Romanășului, Caracal

POTRA George G., dr.
directorul Fundației Europene Titulescu, București

RĂDULESCU Toma, dr.
numismat – șef de secție, Muzeul Olteniei, Craiova

SCURTU Ioan, dr.
profesor universitar – București

STOICA Cristian
preot – Biserica „Ionașcu” din Slatina

SURDULEAC Constanța
arhivist – Slatina

VLAD Constantin
diplomat – București

S U M A R

Editorial

Laurențiu GUTICĂ-FLORESCU

Muzeul Oltului 9-14

Arheologie

Radian-Romus R. ANDREESCU,

Katia MOLDOVEANU, Sabin POPOVICI

Neo-eneoliticul în județul Olt. Stadiul cercetărilor arheologice

..... 15-34

Abstract: The Neo-Eneolithic in the Olt District. The Stage of the
Arhaeological Investigation

Aurelia GROSU

Aspecte ale vieții economice în *vicus*-ul militar de la Acidava

..... 35-60

Résumé: Aspects de la vie économique dans le *vicus* militaire d'Acidava

Petre GHERGHE, Lucian AMON, Mirela COJOC

Noutăți sucidavense. O sinteză a cercetărilor din ultimii ani

..... 61-76

Résumé: Nouvelle de Sucidava. Une synthèse des recherches des
dernières années

Sabin POPOVICI

O ipoteză privind identificarea proprietarul *villa*-ei din
cartierul artizanal al Romulei 77-88

Résumé par Maria Stochiță: Une hypothèse sur l'identification du
propriétaire de la *villa* du quartier artisanale de Romula

Istorie

Aurelia GROSU

Comuna Găneasa: preliminarii la un studiu arheologic și
istoric 89-106

Résumé: La Commune de Găneasa: préliminaires à un étude archéologique et historique

Toma RĂDULESCU,
Denissa-Liliana GUȚICĂ-FLORESCU

Monede romane imperiale inedite din colecția Muzeului
Olteniei 107-124

Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

Slatina în evul mediu 125-160
Résumé: Slatina dans le moyen âge

Doru CĂPĂȚARU

Mănăstirea Căluu – tezaur de artă feudală românească
..... 161-166

Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

Slatina în timpul evenimentelor anului 1821 167-180
Résumé: Slatina dans les événements de l'année 1821

Daniela ILIE

Aspecte privind proprietatea asupra pământului în județul
Romanati în secolul al XIX-lea 181-188
Summary: Some Aspects about the Property of the Land in Romanati
County in the 19-th Century

Emil PĂUNESCU

Mărturii despre viața unei familii cu rădăcini în județul Olt
..... 189-194

Denissa-Liliana GUȚICĂ-FLORESCU

Schitul Strehareț: schiță istorică 195-202

Titulesciana

Ion IOAN, Alin IOAN

Aspecte inedite din istoricul bisericii din Titulești 203-207
Abstract: Unknown Aspects about the History of the Church of Titulești

Constantin VLAD

Nicolae Titulescu și discursul diplomatic între erudiție,
rigoare și elocință 209-214

George G. POTRA

Candidatura lui Nicolae Titulescu în alegerile parlamentare
din 1937 pentru un post de deputat în județul Olt și reacția
adversarilor politici 215-233

Abstract: N. Titulescu's Political Candidateship in the Parliamentary
Elections of 1937 for a Seat of Olt County Deputy and the Reaction of His
Political Enemies

Ioan SCURTU

Nicolae Titulescu, românul european 235-243

Documentar

Hotărnicia moșiei mănăstirii Strehareț la 1850 245-260

Constanța SURDULEAC, Cristian STOICA,

Activitatea ieromonahului Nectarie Anghel la Schitul
Strehareț până în anul 1944 261-278

Documente privind activitatea lui Ion Moroșanu la Muzeul
Raional din Slatina (1951-1953) 279-318

Nicolae M. NICA

30 de ani de nemurire: Muzeul „Nicolae M. Nica”, Chilia-
Făgetelu, jud. Olt 319-330

Etnografie

Claudia BALAȘ

Motive ornamentale în arta populară din județul Olt. Calul și
călărețul 331-348

Abstract: Traditional Ornamental Motives in the Folk Art of Romania's
Olt District: The Horse and the Horseman

Rada ILIE

Viticultura în județul Olt 349-352

Patrimoniu

Nicolae M. NICA

O cronică prin tăcere: „Osul” 353-366

Constanța DUMITRESCU

Probleme ale conservării științifice a patrimoniului de Secției
de Artă Plastică din cadrul Muzeului Județean Olt 367-370

Iohana-Raluca NICHITA-POPESCU

Muzeul și restauratorul 371-378

Abstract: Museum and Restorer

Iuliana DUMITRANA

Restaurarea unei foi de scoarță din colecția de etnografie a
Muzeului Județean Olt 339-386

Abstract: The Restauration of a Width of Cloth from the Ethnographic
Collection of Olt District Museum

Verginia IONESCU

Restaurarea și conservarea unei statuete de bronz 387-390

MUZEUL OLTULUI

Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

Una dintre primele inițiative dedicate demersului de cunoaștere și salvare a mărturiilor materiale și spirituale ale trecutului istoric în Slatina o datorăm lui Iuliu Moisil (1859-1947)¹, profesor la Gimnaziul Real între anii 1886-1894. Contribuția acestei ilustre personalități² la dezvoltarea muzeografiei românești a fost subiectul multor exegeze istorice. Aflat la catedra prestigioasei instituții de învățământ slătinean Iuliu Moisil întocmește o serie de chestionare cu caracter istoric și etnografic, pe care le înmânează elevilor săi în scopul completării³.

Chestionarele cuprindeau 30 de întrebări dispuse în ordinea următoare:

„1. Cu ce se ocupă locuitorii afară de agricultură? 2. Câți meșteri sunt în sat? 3. Câte cârciumi sunt în sat? 4. Are satul pădurea și pășunea sa? 5. Este de ajuns pădurea și pășunea pentru trebuințele locuitorilor? 6. De unde beau apa, din râu, izvoare sau fântâne? 7. Cum sunt fântânile? 8. Câte fântâne sunt în sat? 9. Casa săteanului? 10. Cât de mari sunt odăile și largi? 11. Cuptorul, vatra și soba cum sunt? 12. Cât de mari sunt ferestrele? 13. Cum sunt înăuntru caselor, se află mobile, scaune, paturi? 14. Cu ce se luminează seara, cu gaz, cu ulei și feștilă? 15. Din ce sunt făcute casele? 16. Acoperișul? 17. Cum este coșul și unde se deschide afară sau în podul casei? 18. Gardul din ce e făcut? 19. Cultivă pomi? 20. Legume, zarzavaturi cultivă sau cumpără? 21. Ce fel de flori cultivă? 22.

¹ Mircea DUMITRESCU, Silvia PĂDURARU, *Din activitatea muzeografică a profesorului Iuliu Moisil la Slatina și Năsăud*, în: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 10, 1985, p. 49; Idem, *Din activitatea muzeografică a profesorului Iuliu Moisil la Tîrgu Jiu*, în: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 2, 1985, p. 59.

² Iuliu Moisil s-a născut la 19 mai 1859 în Năsăud. A urmat școala primară și liceul grăniceresc între 1871-1879. A studiat chimia industrială și arhitectura la Școala Politehnică din Viena. Între 1 octombrie 1886 - 10 februarie 1894 funcționează ca profesor la Gimnaziul "Radu Greceanu" din Slatina. Aici a predat chimia și igiena în cadrul catedrei de științe fizico-naturale. Ulterior acestui interval cronologic a fost transferat la Gimnaziul "Tudor Vladimirescu" din Târgu Jiu. Aici a fondat alături de alți intelectuali Muzeul Gorjului (1894). Membru fondator al Muzeului Năsăudean (1932). Secretar al Muzeului de etnografie și artă populară (1906-1910). A condus Muzeul Pedagogic al Casei Școalelor din București (1910-1931). La 24 mai 1943 a fost ales Membru de Onoare al Academiei Române. Referințe la Victoria POPOVICI, *Activitatea profesorului Iuliu Moisil la Muzeul Pedagogic al Casei Școalelor 1910-1931*), în: *Revista Muzeelor*, nr. 5, 1968, p. 406-409; Paul GRIGORIU, *Din activitatea Muzeului Pedagogic al Casei Școalelor*, în: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 3, 1984, p. 34-42; Vasile MARINOIU, *Din istoria Muzeului județean Gorj*, în: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 2, 1985, p. 52-57; Iancu Stan TOMA, *Liceul Radu Greceanu Slatina 1884-1945*, manuscris dactilografiat, București, 1994, Colecția Bibliotecii Muzeului Județean Olt, nr. inv. 5214, p. 191-192.

³ M. Dumitrescu, S. Păduraru, *op. cit.*, p. 43. Au fost identificate un număr total de 17 chestionare cu răspunsurile completate de elevii Gimnaziului din Slatina care se păstrează în Fondul Iuliu Moisil din colecțiile Arhivelor Statului Filiala Năsăud.

Cam cât costă o casă? 23. Cum este patul țăranului? 24. Ce fel de vase din care mănăcă țăranii? 25. Din ce sunt făcute vasele pentru gătitul bucatelor, forma lor? 26. Sunt smălțuite sau nu? 27. Au furculițe, cuțite și lingurițe și din ce sunt făcute? 28. Sunt olari sau de unde își aduce oalele? 29. Care sunt sărbătorile sateanului? 30. Care sunt obiceiurile țăranilor la sărbătoare?”⁴.

Potrivit mărturisirilor profesorului Iuliu Moisil, în perioada cât a predat la Slatina, a întreprins primul demers muzeografic de constituire a unei colecții muzeale cu caracter etnografic: „, prima colecțiune de ouă încondeiate... am făcut-o în anul 1890... adunând tot prin școlarii mici de la acel Gimnaziu, vreo 400 bucăți foarte frumoase. Din nenorocire această splendidă colecție de ouă a avut un sfârșit tragic. Când mă înapoiasem după vacanța de vară la școală ea era aruncată la gunoi”⁵. Cel care l-a sprijinit în acțiunea de realizare a unei prime colecții de ouă încondeiate⁶ a fost Vitold Rola Piekarski, profesor de desen la aceeași școală⁷.

În urma unor excursii făcute cu elevii în jurul orașului Slatina a mai întocmit și „o colecție de plante sau Herbarium, cu așezarea plantelor uscate, adunate de elevi și aranjate de I. Moisil”⁸. Și în această întreprindere l-a însoțit bunul său amic Piekarski, despre care Iuliu Moisil nota: „Dar Piekarski fiind un mare iubitor al naturii, mă însoția adese în excursiunile ce făceam cu elevii prin pădurile și câmpiile din împrejurimi, unde colecționam plante, cărăbuși, fluturi etc. dimpreună cu elevii, cari la finele anului își expuneau colecțiile, obligați să le facă, la expoziția de fine de an, dimpreună cu lucrările de desen. El însuși cunoștea foarte bine entomologia și învăța pe copiii lui să cunoască frumoasele și bogatele specii din jurul Slatinei, făcând de asemenea colecții foarte frumos orânduite”⁹.

Tot de la Iuliu Moisil aflăm despre expozițiile de desen susținute de elevii gimnaziului din Slatina, datorate activității neobosite a lui Vitold Rola Piekarski: „Piekarski prin metoda sa a știut să producă în elevi dragoste pentru desen. Atunci s-au comandat – cu banii adunați la niște baluri aranjate – o mulțime de obiecte pentru desen, vase grecești și romane, deosebite modele, iar la finele anului s-a aranjat o expoziție de lucrările elevilor, luând astfel și dexteritățile un având nepomenit până atunci”¹⁰.

În perioada imediat următoare primului război mondial s-a constituit în orașul Slatina un Comitet organizatoric pentru înființarea Muzeului Județului Olt. Obiecte și documente colectate cu ajutorul unor intelectuali pasionați și proprietari amatori au fost depozitate în mai multe locații: Palatul Administrativ, Primăria Orașului, Biblioteca Liceului „Radu Greceanu” și cea a Școlii Primare de Băieți nr. 1 Ionașcu. O contribuție esențială la înființarea acestui așezământ

⁴ *Ibidem*, p. 43-45.

⁵ *Ibidem*, p. 46.

⁶ Vasile CĂRĂBIȘ, *Witold Rolla Piekarski-Tantal*, în: *Revista Muzeelor și Monumentelor*, nr. 3. 1981, p. 57.

⁷ Vitold Rola Piekarski a fost numit profesor de desen și caligrafie la Gimnaziul din Slatina la 1 martie 1891: I. S. Toma, *op. cit.*, p. 213.

⁸ *Ibidem*, p. 192.

⁹ Iuliu MOISIL, *Vitold Rola Piekarski (O schiță biografică)*, în *Arhivele Olteniei*, anul V, nr. 27, septembrie-octombrie 1926, p. 314.

¹⁰ *Ibidem*.

cultural a avut-o avocatul Ion I. Florescu¹¹, președintele executiv al Comitetului de inițiativă care a colecționat în casa sa multe din obiectele ce vor intra în patrimoniul muzeal slătinean.

Evidențiind bogăția preistoriei Oltului, acest intelectual eminent al orașului Slatina făcea un apel de suflet și conștiință semenilor săi - de mare actualitate chiar și în zilele noastre - îndemnând la cercetarea și colecționarea mărturiilor civilizației noastre istorice: „Rămâne ca oamenii ce au dragoste de pământul pe care s-au născut sau pe care întâmplător îl muncesc și îl locuiesc, să nu lapede și să nu negligeze nici-o urmă, nici-o monedă, nici-o piatră cioplită, scrisă ori sculptată, nici un obiect de metal mai vechi, în sfârșit nimic din ce ar putea dovedi că pe acest pământ au fost și alți oameni afară de noi, generațiile de astăzi. Căci nimeni nu suntem căzuți din lună în acest județ. Toți suntem de aci. Să ne fie drag, să sfredelim tot trecutul lui”¹².

Printre cei care s-au distins în acțiunea de colecționare a pieselor muzeale amintim pe avocatul Ion Lețu și pe profesorul Paul I. Dicu¹³.

Nicolae Iorga însuși a îndemnat pe locuitorii acestor meleaguri „să îndrume pe cine are hârtii să le depue la liceu pentru un muzeu al Oltului”¹⁴.

În anul 1930 Ion Ionașcu, directorul Școlii Normale „Preda Buzescu” din Slatina – unul dintre discipolii profesorului Nicolae Iorga – adresa un apel emoționant „tuturor intelectualilor și iubitorilor de lămurire a trecutului oltenesc” prin care solicita punerea la dispoziție a „orice act vechi, mai dinainte de 1800 – precum și orice altă mărturie mai veche” în vederea tipăririi lucrării *Documente și inscripții din ținutul Oltului*¹⁵ și susținea ideea înființării unui muzeu etnografic pe lângă Școala Normală de Băieți, așezământ „în care să se adune toate obiectele caracteristice din viața de demult și de azi a locuitorilor olteni”. Prin adresa nr. 95328/1930 Ministerul Instrucțiunii Publice solicita „constituirea unui comitet și aranjarea muzeului etnografic”¹⁶. Dintre obiectele considerate constituirii patrimoniului acestui muzeu erau menționate: „lcoane vechi pe lemn, sticlă și chiar hârtie. Autografe de ale oamenilor noștri care au avut vreo însemnătate – fie în mișcarea politică, fie în cea literară, hrisoave și tipărituri vechi. Medalii, monede vechi, arme vechi, buciune și tot ce a aparținut oștirei noastre în trecut. Costume naționale din regiunea D-vs., resturi de țesături din care să se vadă frumusețea motivelor noastre naționale, traiste, brîie, chimire și

¹¹ Ion (Jac) I. Florescu, fost student și colaborator al prof. Grigore Tocilescu, licențiat în Litere și Filosofie, doctor în Drept, a devenit ulterior prefect și deputat. Era cunoscut ca un mare colecționar, cu aptitudini de arheolog și numismat – Paul I. Dicu, *Profesorul și muzeograful Ion N. Moroșanu (1894-1967)*, în *Argessis. Studii și comunicări*, seria Istorie, Pitești, t. IX, 2000, p. 509; vezi și: Gen. Gheorghe PETRESCU, Florin HODINĂOANU, *Monografia județului Olt*, vol. I, „Tiparul Oltului”, Slatina, 1944, p. 20.

¹² I. I. FLORESCU, *Oltul preistoric* în: *Școala Noastră*. Revista Asociației Învățătorilor din Olt, Anul IV, nr. 6, octombrie 1936, p. 11.

¹³ Între anii 1938-1945 Paul I. Dicu a fost membru al Comitetului organizatoric al Muzeului Oltului din partea elevilor liceului din localitate. A îndeplinit misiunea de secretar adjunct al comitetului și ghid al expozițiilor de istorie și arheologie organizate în fiecare toamnă și primăvară în diferite săli din Slatina – P.I. Dicu, *l.c.*, p. 509, n. 8.

¹⁴ Nicolae IORGA, *Prefață*, în: I. LEȚU (ed.), *Anuarul Județului Olt. 1925*, Tip. „Liga Poporului”, Pitești, 1925.

¹⁵ Lucrarea a apărut în a. 1934 la Edit. Ramuri din Craiova având ca autor pe Ion Ionașcu, însă cu titlu schimbat: *Biserici, chipuri și documente din Olt*, fiind prefăcută de Prof. Nicolae Iorga.

¹⁶ Ion IONAȘCU, *Către Locuitorii din Ținutul Olt*, în: *Anuarul Școlii Normale „Preda Buzescu” din Slatina pe anii 1927-1930*, Tip. Ramuri, Craiova, 1930, p. 109.

pieptare cu cusături deosebite și vechi. Ceramică, olărie veche smălțuită și decorată cu smălțuri. Sculpturi și cioplitiuri în lemn: furci, bîte, cuiere, tronuri, lavițe, scaune, coroane, cornuri de vânătoare etc. Polițe și blidare zugrăvite primitiv de maeștrii ce au trăit înainte generației noastre. Obiecte și instrumente primitive ale gospodăriei rurale, ornamente de fier forjat ca: balamale, încuietori, zăbale, scări de șea etc.”¹⁷

Apelul a fost receptat cu interes de locuitorii județului Olt, printre primii donatori numărându-se „d-ra E. Bogdan-Pitești din Colonești, preoții I. Căpățâneanu din Spineni, Ionescu din Schitu Greci, Petrescu din Ciomăgești, dd. V. Manolescu, proprietar Drăgănești, I. Popescu, student Deleni, învățătorii G. Iliescu din Mărgineni, Toma Popescu din Deleni, F. Conea din Mihăești, Fl. Popescu din Teiuș, T. Vieru din Radomirești, Ion Diaconu din Smârdan, C. Diaconu din Bîrsești, G. Dumitrescu din Gîlmele și G. Conea, Mihăieștii de Sus, V. Diaconu, St. Ionescu, T. Iliescu din Optași, I. Diaconescu, învățător din Albești, P. Zamfirescu, Răești, B. Sfârlogeanu din Mircești, I. Popescu, cântăreț din Vlaici, I. Teodorescu din Colonești, Ion Ciocea din Deleni, I. Stănescu, perceptor, Potcoava, G. Nicolae din Scornicești, Gr. I. Belu, student din Slatina”¹⁸.

La 25 mai 1951 Comitetul pentru Așezăminte Culturale, respectiv Serviciul Muzee și Monumente, aducea la cunoștință Secției Culturale a Safatului Popular al Regiunii Argeș faptul că „directorul Muzeului Olteniei, Nicolaescu-Plopșor a fost delegat să cerceteze la fața locului situația colecțiilor cât și a înființării unui muzeu în orașul Slatina”¹⁹.

Planul de Organizare a Muzeului Raional Slatina, regiunea Argeș elaborat de prof. Ion Moroșanu la 13 august 1951²⁰ menționează existența unei dispoziții a Comitetului pentru Așezămintele Culturale de pe lângă Consiliul de Miniștri, transmisă prin adresa nr. 12310 din 11 iulie 1951, Comitetului Executiv al Sfatului Popular Raional Slatina ce poate fi considerată esențială demersurilor de înființare a muzeului slătinean. Printr-o altă adresă a forului sus menționat, datată 21 septembrie 1951, se menționa că prof. Ion Moroșanu a fost delegat „în vederea achiziționării de materiale și organizarea muzeului din Slatina”²¹. La 11 noiembrie 1953 Secțiunea Culturală a Sfatului Popular al Regiunii Pitești informa Sfatul Popular Raional Slatina despre aprobarea de către Ministerul Finanțelor „a două posturi, un ghid și un îngrijitor”²².

În pofida tuturor eforturilor muzeul s-a deschis oficial abia în anul 1952 prin eforturile prof. Ion N. Moroșanu²³. La 1 mai 1952 a fost inaugurat Muzeul Raional Slatina, ce va funcționa sub această titulatură pâna în 1968, când, odată cu reorganizarea administrative-teritorială, ia ființă Muzeul Județean Olt. În anul 1970 se înființează secția de etnografie, iar din 1975 începe constituirea colecției de artă plastică.

¹⁷ *Ibidem*, p. 109-110.

¹⁸ *Ibidem*, p. 110.

¹⁹ Arhiva Muzeului Județean Olt, dos. Corespondență 1952-1954, f. 71.

²⁰ *Ibidem*, f. 37-38.

²¹ *Ibidem*, f. 49.

²² *Ibidem*, f. 3.

²³ Mihail BUTOI, *Muzeul Județean Olt 50. 1952-2002*, Edit. Universitatea pentru Toți, Slatina, 2002, p. 5.

Muzeul Județean Olt a dobândit pentru folosință prin Hotărârea Guvernului României nr. 371/21 iulie 1997, clădirea Palatului Administrativ (fosta Prefectură a județului Olt - construită în anul 1887), monument istoric emblematic pentru arhitectura Slatinei de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Actualmente instituția noastră tezaurizează și valorifică expozițional colecții de arheologie, istorie medievală, modernă, contemporană, artă plastică și etnografie care conțin piese de patrimoniu definitorii pentru cultura și civilizația Oltului, unele dintre acestea figurând în patrimoniul cultural național.

Întrucât în 2012 ne pregătim să aniversăm 60 de ani de la înființarea oficială a muzeului slătinean am considerat utilă editarea în premieră a unei publicații științifice acestei instituții. Alegerea titlului *Muzeul Oltului*, cu care intrăm în rândul publicațiilor științifice cu caracter istoric din spectrul cultural românesc nu a fost un demers facil. Pornind de la ideea lui Nicolae Iorga care a îndemnat oamenii acestor locuri să treacă la înființarea unui muzeu am considerat cel mai potrivit să folosim un titlu legitimat istoricește.

Anuarul nostru trebuie să reprezinte o punte de legătură între trecutul, prezentul și viitorul Slatinei și al județului Olt, mai ales acum când societatea în care trăim trăiește calvarul unei interminabile crize economice, morale și spirituale. Nu dorim decât să oferim un model de cunoaștere și renaștere culturală a unui areal geografic unic: județul Olt. O asemenea întreprindere istorică poate avea dintru început limite și împliniri. În ciuda dificultăților pe care le trăim cu toții, noi cei care ne-am aplecat frunțile reverențios în fața puterii exemplului predecesorilor noștri, credem că vom reprezenta o tribună de dezbateri ce va genera în timp un curent cultural emulativ.

Pornim la drum cu optimismul inerent oricărui început de zidire temeinică având în vedere și experiența unor muzee din țară în susținerea intelectuală a editării unor buletine, anuare sau reviste științifice. Ne adresăm tuturor acelor care iubesc istoria poporului român, în special celor care în calitatea profesională de istorici, cercetători științifici, profesori, muzeografi, restauratori și conservatori, servesc cu altruism și credință instituțiile cultural-educative ale statului român. Astfel, *Muzeului Oltului* însumează 28 materiale semnate de 27 personalități științifice și culturale din 9 localități între care: București, Craiova, Pitești, Giurgiu, Caracal, Corabia și, firește, Slatina.

Întrebarea care stăruie în cugetele celor care vor constitui viitorii noștri lectori poate fi de ce tocmai acum ne facem apariția și nu mai devreme. Răspunsul nu poate fi decât unul singur și fără echivoc. Acum am reușit. De astăzi a venit timpul *Muzeului Oltului*...

Este tristă realitatea în care tot mai multe publicații muzeale nu apar decât sincopat, sau chiar își încetează existența. Lipsa fondurilor, a specialiștilor care să le susțină intelectual, dispariția interesului pentru știință, cultură și educație, „iluzia” cunoașterii ce o cultivă internetul și o parte a mass-mediei, au făcut posibilă apariția unor surrogate culturale, a unor false modele, de o nocivitate extremă pentru ceea ce înseamnă altitudinea intelectuală specifică unei națiuni puternice. Astăzi, când simbolurile și valorile noastre culturale sunt contaminate cu virusul deriziunii și desuetudinii, când subcultura tinde să aibă tot mai mulți adepți în rândurile semenilor noștri, ne facem datoria morală și intelectuală de a întări rândurile celor care mai cred în plăcerea lecturii, în cartea de istorie ce îi

mai poate așterne pe degete urme de cerneală tipografică, iar în suflet parfumul vremurilor de odinioară.

Vom rememora și aprofunda împreună parcursul istoric al Slatinei și al județului Olt, începând de la scânteia vieții apărute pe aceste meleaguri și până la zidirea vetrei în care arde focul veșnic al cultivării credinței în virtuțile națiunii române.

Prin *Muzeul Oltului* nu dorim să intrăm în competiție profesională cu nimeni, ci mai degrabă să generăm o atitudine intelectuală în ceea ce privește evoluția cercetării științifice în contemporaneitate. Un sistem de învățământ prea des reformat a abandonat principii, valori, caractere și s-a axat doar pe criterii economice, generând doar cantitate, mediocritate și regres intelectual.

Pentru noi, cei care slujim Muzeul, o zi trăită aici contează mai mult decât o veșnicie petrecută în afara lui. Cu speranța ca vom îmbătrâni frumos, iar anuarul nostru va reprezenta un instrument util de cunoaștere și aprofundare a muncii unor profesioniști din lumea muzeului, așteptăm cu interes sugestii sau recomandări.

Și pentru că una dintre secțiunile anuarului Muzeului Județean Olt poartă numele de Titulesciana, ne simțim datori a evoca și a întări motivația apariției noastre în „galaxia Gutenberg”, parafrazându-l pe Nicolae Titulescu: „Și chiar de nu vom fi un far, ci doar o candelă, ajunge. Și chiar de nu vom fi nici candelă, tot ajunge, căci Ne-am străduit să aprindem lumina.”

NEO-ENEOLITICUL
ÎN JUDEȚUL OLT.
STADIUL
CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE

Radian Romus ANDREESCU

Katia MOLDOVEANU

Sabin POPOVICI

THE NEO-ENEOLITHIC IN THE OLT-DISTRICT
THE STAGE OF THE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATION
Abstract

The region of Oltenia is a very important one for the neo-eneolithic period, as proven by the numerous sites discovered here, some of which being definitive for some of the phases belonging to the mention period. Thus a continuous evolution was documented here, from the first communities of the early Neolithic belonging to Cârcea-Grădinile and Starčevo-Criș cultures to the Eneolithic cultures of Gumelnița and Sălcuța.

The paper has as purpose to evaluate the archaeological research stage from a part of this region, namely that belonging to Olt County. Its territory is very rich in Neolithic discoveries; nowadays there are 21 of these sites which cover from the chronological point of view the entire neo-eneolithic period.

Key words:

neo-eneolithic, the Olt County, Oltenia, Cârcea-Grădinile, Sălcuța culture

Oltenia reprezintă o regiune deosebit de importantă pentru epoca neo-eneolitică, fapt dovedit de numeroasele situri descoperite aici, unele dintre ele definitorii pentru anumite etape ale epocii. Astfel, a fost documentată o evoluție neîntreruptă de la primele comunități ale neoliticului timpuriu de tip Cârcea-Grădinile și Starčevo-Criș, până la cele ale eneoliticului aparținând culturilor Gumelnița și Sălcuța.

Prin poziția sa geografică, Oltenia a fost receptivă la influențe venite atât din sudul Peninsulei Balcanice (teritoriul Bulgariei de astăzi) cât și la cele venite din sud-vest (dinspre teritoriul Serbiei). Rezultatul a fost o interesantă sinteză culturală, o întrepătrundere a diverselor culturi care a dat naștere unor aspecte regionale, din păcate insuficient cunoscute. Un rol important în epoca neo-eneolitică, ca de altfel și în

epocile ulterioare, l-a jucat Oltul, punte de legătură între regiunile sudice și centrale ale României. În aceste condiții este firesc ca o mare parte a siturilor neolitice din Oltenia, cercetate până acum, să se afle în apropierea acestui râu.

Articolul de față își propune să evalueze stadiul cercetării arheologice dintr-o parte a acestei regiuni, aceea a județului Olt. Teritoriul său este bogat în descoperiri neolitice, în stadiul actual al cercetărilor numărându-se 21 situri (au fost avute în vedere siturile în care au fost întreprinse săpături sistematice sau de salvare) cu descoperiri de acest tip, ce acoperă din punct de vedere cronologic întreaga epocă neoneolitică (Pl.1).

Încă din a două jumătate a secolului al XIX-lea teritoriul județului Olt, pe atunci județul Romanai, a intrat în atenția pionierilor în arheologie și a colecționarilor. Este epoca "explorațiilor arheologice", în cursul căreia se face prima evaluare a potențialului arheologic al regiunii. Astfel, în perioada 1872-1876 C. Bolliac a întreprins cercetări la Vădastra, (Pl. 2/1) punctul "Măgura Cetate", rezultatele lor fiind publicate în revista "Trompeta Carpaților". Descriind amplasamentul sitului ca o insulă înconjurată de o gârlă mlăștinoasă, autorul săpăturilor susține că numele său ar veni tocmai de la apa (*vodastra*) ce se găsește din abundență în jur¹(Pl. 2/2). Deși amator în domeniul arheologiei, C. Bolliac este preocupat de stratigrafia sitului, mărturisind că „Am voit mai întâi să vad cum este făcută această insulă și am săpat la o margine a ei, până în adâncime ceva mai mult de doi metri ...”².

În privința ceramicii, C. Bolliac făcea diferențierea între olăria epocilor „antemetalice”, lucrată cu mâna și cea ulterioară, din epocile metalelor, lucrată la roată, într-un mod mult mai îngrijit. De asemenea, în opinia sa, o altă împărțire a olăriei se poate face în funcție de folosința sa, în olărie domestică și funerară. În privința strategiei de săpătură, C. Bolliac menționa faptul că ar avea nevoie pentru cercetările de la Vădastra de două-trei sute de oameni care să lucreze cel puțin o săptămână, dar mărturisea cu regret că nu a beneficiat decât de câțiva oameni și că tot ceea ce dorește de la autorități este ca acestea să conserve situl. Deși săpăturile au fost reduse, autorul acestora menționa numeroase descoperiri: peste 3000 de silexuri, peste 300 de obiecte din lut, 3 “omuleți”, cca. 300 de obiecte din os, peste 300 de vase, ca și un numeros material osteologic, pe care C. Bolliac l-a adunat într-o colecție. În finalul articolului său despre Vădastra, C. Bolliac face și câteva precizări de cronologie relativă, considerând că civilizația descoperită aici este de departe cea mai veche cunoscută în sudul României³.

¹ C. Bolliac, în Trompeta Carpaților, anul X, 1872, no. 965 din 2/14 februarie.

² Idem, în Trompeta Carpaților, anul X, 1872, no. 1010 din 20 august.

³ Idem, în Trompeta Carpaților, anul XI, 1873, no. 1059 din 1/13 aprilie.

Săpăturile arheologice de la Vădastra au fost continuate în 1926 de V. Christescu, care a extins cercetările și în punctul „Măgura Fetelor”⁴ (Pl. 2/3). Cercetările au dat la iveală o ceramică foarte frumoasă, decorată cu caneluri și încrustată cu pastă albă, aparținând unei civilizații necunoscute până la acea dată. Situl a fost interpretat în această etapă a cercetării ca „necropolă de incinerare eneolitică”, datorită faptului că fragmentele ceramice erau acoperite cu cenușă și s-au descoperit numeroase oase calcinate, deși în privința ceramicii se fac unele analogii corecte cu ceramica din Tessalia (Dimini, Sesklo), Tracia sau Macedonia⁵. Pe „Măgura Cetate” V. Christescu a identificat o civilizație „de tip Sultana”, menționând totodată și anterioritatea sitului de la „Măgura Fetelor” față de cel de la „Măgura Cetate”⁶.

Cercetările la Vădastra au fost reluate în ambele puncte în 1934 de către D. Berciu pentru verificarea stratigrafiei așezării. Acesta a publicat o sinteză a cercetărilor de până atunci – „Arheologia preistorică a Olteniei” – în care reunește informații despre culturile neo-eneolitice. Totodată, D. Berciu denumesc pentru prima dată descoperirile făcute la „Măgura Fetelor” ca aparținând civilizației de tip Vădastra⁷. În aceeași lucrare D. Berciu a publicat și rezultatele unor săpături neautorizate la Vădastra efectuate de Al. Meunier pentru colecția Severeanu.

În anii 1946 și 1948 săpăturile sistematice de pe „Măgura Fetelor” au fost coordonate de C. Mateescu, urmate de săpături de salvare în perioada 1956-1970, ocazie cu care s-a stabilit și stratigrafia sitului: paleolitic, Vădastra (Pl.6/1), Sălcuța, la care se adaugă și materiale din alte epoci⁸. Tot C. Mateescu a efectuat săpături într-un alt sit Vădastra, la Crușovu (1954-1955), unde a identificat o așezare cuprinzând cele două faze ale culturii⁹.

În perimetrul orașului Slatina, M. Butoiu a descoperit mai multe puncte cu descoperiri preistorice. Astfel, pe terasa înaltă a râului Sopot a identificat resturile unor locuințe incendiate și ceramică aparținând culturii Vădastra. De asemenea, lucrările de construcție ale unui nou cartier - Crișan II (Pl.3/1), începute în anul 1971, au scos la lumină mai

⁴ V. Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, Dacia, III-IV, 1927-1934, p. 167-211.

⁵ *Ibidem*, p. 203-204.

⁶ *Ibidem*, p. 224-225.

⁷ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Arhivele Olteniei, XVIII, 1939, p. 38.

⁸ C. Mateescu, *Săpături de salvare și cercetări arheologice la Vădastra și împrejurimi*, SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 447-457; idem, *Săpăturile arheologice de salvare de la Vădastra*, Materiale și cercetări arheologice, V, 1959, p. 61-74; VI, 1959, p. 107-115; VII, 1960, p. 57-62; VIII, 1962, p. 187-191; IX, 1970, p. 67-74; X, 1973, p. 19-23; idem, *Centenarul săpăturilor arheologice de la Vădastra*, SCIV, 22, 4, 1971, p. 643-650.

⁹ Idem, *Săpăturile arheologice de la Crușovu*, Materiale și cercetări arheologice, III, 1957, p. 102-114.

multe vestigii arheologice, între care câteva vase aparținând culturilor Dudești-Cernica și Vădastra¹⁰ (Pl.7/2-4).

În anii '60 își începea activitatea Marin Nica, rezultatele cercetărilor sale aducând contribuții importante la completarea schemei cronologico-culturale a neo-eneoliticului din această regiune. Deosebit de importante sunt descoperirile care atestă începuturile procesului de neolitizare pe teritoriul României. Astfel, cercetările din siturile de la Cârcea¹¹ și Grădinile¹² (Pl. 3/2-3) atestau existența primei faze a neoliticului pe teritoriul Olteniei. Pe baza acestor descoperiri se va defini grupul cultural Gura Baciului-Cârcea, reprezentând începutul procesului de neolitizare pe teritoriul României. Evoluția neoliticului timpuriu de la sud de Carpați este împărțită de Marin Nica în trei faze, fiecare cu mai multe etape¹³.

O altă contribuție majoră a cercetătorului oltean este reprezentată de săpăturile desfășurate pe terasa Tesluiului, în mai multe puncte de pe teritoriul localităților Fărcașele¹⁴ (Pl.4/1-2) și Hotărani¹⁵ (Pl.4/3-4). La Fărcașele au fost identificate și cercetate începând cu anul 1966 două puncte cu descoperiri aparținând culturilor Vădastra („La cimitir”) și Dudești-Vădastra („Pe coastă”). La Hotărani au fost identificate două puncte cu descoperiri aparținând culturilor Vădastra („La turn”) și Boian V („La școală”). Așezarea Vădastra din punctul „La turn” se află terasa inferioară a Oltului, la NV de ruinele turnului medieval din localitate (Pl.6/3-4). Aici M. Nica a întreprins cercetări de teren încă din 1960, iar primele sondaje în 1964 împreună cu D. Berciu. Alte sondaje au fost

¹⁰ D. Berciu, M. Butoiu, *Cercetări arheologice în Slatina și împrejurimi*, Materiale și cercetări arheologice, VII, 1960, p. 139-145; M. Butoiu, *Noi descoperiri arheologice în orașul Slatina*, Revista Muzeelor, 2, 1973, p. 137-139; M. Butoiu, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 24-27.

¹¹ M. Nica, *Cârcea, cea mai veche așezare neolitică de la sud de Carpați*, SCIVA, 27, 4, București, 1976, p. 435-463; M. Nica, *Nouvelles données sur le néolithique ancien d'Oltenie*, DACIA, XXI, București, 1977, p. 13-53.

¹² M. Nica, *Grădinile, o nouă așezare a neoliticului timpuriu în SE Olteniei*, Arhivele Olteniei, 1, 1981, p. 27-39; idem, *Săpăturile arheologice din așezarea neolitică de la Grădinile, jud. Olt*, Materiale și cercetări arheologice, București, 1983, p. 23-28; idem, *Sur la plus ancienne céramique peinte de l'époque néolithique de Roumanie (les découvertes de Cârcea et Grădinile)*, în vol. *Civilizația Cucuteni în context european*, Piatra-Neamț, 1987, p. 29-42.

¹³ M. Nica, *Le groupe culturel Cârcea-Grădinile dans le contexte néolithique balcanique et anatolien*, Acta Musei Napocensis, I, 32, 1995, p. 11-28.

¹⁴ M. Nica, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Caracal*, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, seria arheologie, 1968, p. 1-19; idem, *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, Historica, 1, 1970, p. 31-52.

¹⁵ Idem, *Evoluția culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Hotărani, Fărcașele (jud. Olt)*, Historica, II, 1971, p. 5-33.

efectuate de M. Nica în 1966, urmate de săpături sistematice în perioada 1967-1969¹⁶.

La lista așezărilor aparținând culturii Dudești se adaugă și cele de la Drăgănești-Olt¹⁷ și Dobrosloveni¹⁸, ambele cercetate de M. Nica. O altă așezare aparținând culturii Vădastra a fost identificată la Piatra-Olt¹⁹, cercetată tot de M. Nica în perioada 1985-1987. Pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice de pe Valea Oltului, Marin Nica a stabilit mai multe faze și etape de evoluție atât pentru cultura Dudești²⁰ cât și pentru Vădastra²¹.

Cercetările de la Fărcașele au relevat existența unui aspect cultural numit de cercetătorul oltean Dudești-Vădastra. Existența unor influențe sud-vestice din aria culturii Vinča ar fi dus la apariția unui alt aspect cultural de interferență Dudești-Vinča în bazinul Jiului și Desnățuiului²².

Cultura Boian este atestată în dreapta Oltului prin cercetările de la Dobosloveni și Piatra-Olt (M. Nica), precum și la Ipotești²³ (E. Comșa). La Dobrosloveni au fost identificate materiale aparținând culturii Boian (V), iar în punctele "Nucet" și „Vadu Codrii” de la Piatra-Olt, M. Nica a efectuat sondaje de salvare în 1985, identificând cu această ocazie și materiale aparținând culturii Boian (II,V)²⁴. La Ipotești în punctul „La conac”, aflat la 200 m de sat pe malul înalt al Oltului, pe un bot de terasă înalt, au fost identificate și materiale Boian-Giulești.

Eneoliticul de pe teritoriul județului Olt este cercetat destul de puțin. Siturile mai bine cunoscute se află pe malul stâng al Oltului, fiind legate mai mult de așezările de tip tell din vestul Munteniei decât de cele din Oltenia. În perioada 1964-1967 M. Butoi a întreprins săpături arheologice în tellul de la Brebeni (Pl.5/3). Așezarea este plasată pe malul drept al pârâului Oboga, pe fundul unei văi, apărată de dealuri înalte. Așezarea avea un diametru maxim de 50 m, fiind împrejmuată cu un val de pământ de circa 1,25 m cu o lățime la bază de 5 m. În exterior valul

¹⁶ *Ibidem*, p. 6-7.

¹⁷ M. Nica, T. Zorzioliu, *Câteva date despre așezarea neolitică de tip Dudești de la Drăgănești-Olt*, Arhivele Olteniei, 7, 1992, p. 5-18.

¹⁸ M. Nica, *Descoperiri ale complexului Boian V - Gumelnița în Oltenia*, Arhivele Olteniei 14, 1985, p. 35-47.

¹⁹ M. Nica, I. Ciucă, *Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Piatra-Olt*, Arhivele Olteniei, 5, 1986, p. 61-71; idem, *Așezarea neolitică de la Piatra-sat, jud. Olt*, Arhivele Olteniei, 6, 1989, p. 17-23.

²⁰ M. Nica, *La culture Dudești en Olténie*, Dacia, XX, București, 1976, p. 71-103.

²¹ Idem, 1971, p. 5-33.

²² Idem, *La culture Vinča en Olténie*, Banatica, 11, 1991, p. 311-316.

²³ E. Comșa, *Rezultatele săpăturilor de la Ipotești*, Materiale și cercetări arheologice, VIII, 1962, p. 213-221, X, 1973, p. 33-39.

²⁴ M. Nica, I. Ciucă, *op. cit.*, p. 76.

era dublat de un șanț. Cercetările au dus la identificarea a trei niveluri de locuire aparținând culturii Sălcuța²⁵.

O altă așezare de tip tell este cea de la Drăgănești-Olt (Pl.5/4), cercetată prin săpături de salvare în anii 1982-1983, precum și la începutul anilor 1990. Situl este plasat în lunca râului Sii, într-o zonă mlăștinoasă, în zona bălții Corboaica. Diametrul maxim al așezării măsoară 120 m, iar nivelul de cultură atinge o grosime de 2,70 m. Așezarea era înconjurată de un val de pământ înalt de 1,30 m, dublat spre exterior de un șanț. Au fost identificate materiale specifice culturii Gumelnița (Pl.6/2) în special în partea inferioară a tellului, în timp ce, începând cu nivelul mijlociu, își fac apariția într-o frecvență redusă vase tipice pentru cultura Sălcuța²⁶.

Pe lângă cele două așezări menționate, care au fost și sondate, se mai cunosc și tellurile de la Slatina - Strehareți²⁷, Crâmpoia²⁸ (Pl.5/1-2) și Reșca²⁹. La Slatina în punctul "Strehareți"³⁰ a fost identificat un tell aplatizat, aflat la 200 m N de bariera orașului Slatina, pe dreapta șoselei Slatina-Curțioara.

Începând cu anul 2006 teritoriul județului Olt a fost inclus în programul de cercetare "Începuturile civilizației europene. Neoliticul la Dunărea de Jos", în cadrul proiectului "Valca Oltului în

²⁵ M. Butoi, *Săpăturile arheologice de la Brebeni, raport final prescurtat 1970*, în vol. *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 13-16; idem, *Contribuții la cunoașterea culturii Sălcuța din zona de interferență cu cultura Gumelnița, pe baza săpăturilor arheologice din comuna Brebeni, Valea Oboga, jud. Olt*, în vol. *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 17-22.

²⁶ M. Butoi, T. Zorzoliu, *Cercetările cu caracter de salvare de la Drăgănești-Olt, jud. Olt*, Materiale și cercetări arheologice, 1992, p. 73-79; M. Nica, Z. Floroiu, T. Zorzoliu, M. Vasilescu, *Tell-ul eneolitic gumelnițean de la Drăgănești-Olt, punctul Corboaica*, SCIVA, 45, 1, București, 1994, p. 41-59; M. Nica, C. Schuster, T. Zorzoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, - punctul „Corboaica” - campaniile din anii 1993-1994*, Cercetări Arheologice în aria Nord-Tracă, I, București, 1995, p. 9-45; M. Nica, T. Zorzoliu, C. Fântâneau, B. Tănăsescu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, - punctul „Corboaica”*. Campania anului 1995, Cercetări Arheologice în aria Nord-Tracă, II, București, 1997, p. 9-19; M. Butoi, *Raport asupra săpăturilor arheologice de salvare din anul 1982 în așezarea neolitică de la Drăgănești-Olt*, în vol. *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 29-37; idem, *Săpături arheologice din așezarea neolitică de la Drăgănești, jud. Olt*, în vol. *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 38-42.

²⁷ D. Berciu, M. Butoiu, *Cercetări arheologice în Slatina și împrejurimi*, Materiale și cercetări arheologice, VII, 1960, p. 139-142.

²⁸ A. Mincă, M. Butoi, *Monumente istorice și de artă din județul Olt*, Editura Meridiane, 1984, p. 10.

²⁹ M. Nica, *Descoperiri ale complexului cultural Boian V - Gumelnița în Oltenia*, Arhivele Olteniei, 4, 1985, p. 37.

³⁰ D. Berciu, M. Butoiu, *op. cit.*, p. 142; M. Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 13.

epoca neo-eneolitică³¹. Obiectivele principale ale proiectului vizează reevaluarea și valorificarea vechilor cercetări precum și noi cercetări arheologice care să completeze cadrul cronologico-cultural al neo-eneoliticului din Oltenia. Actualul cadru are la bază criterii tipologice, rezultatul fiind o sumă de faze și etape multe dintre ele nevalidate și din punct de vedere stratigrafic.

Într-o primă etapă cercetările au vizat siturile de la Grădinile și Vlădila³². La Vlădila, în punctul "Pepinieră" (Pl.7/1), amplasamentul pe care se află locuirea din neoliticul timpuriu nu a fost disponibil din cauza culturilor agricole. Au fost făcute mai multe sondaje în împrejurimile amplasamentului unde au fost efectuate vechile săpături, dar nu au mai fost descoperite alte complexe care să aparțină neoliticului timpuriu³³. În situl de la Grădinile, plasat în valca râului Grădinile, în punctul "La islaz", au fost practicate o serie de sondaje arheologice în vederea verificării stratigrafiei sit-ului. Sondajele au fost făcute în zone în care proprietarii terenurilor au permis cercetarea, unele dintre ele în afara sitului propriu-zis. A fost descoperit un complex aparținând neoliticului timpuriu, o groapă, cercetată parțial, în care au fost descoperite materiale ceramice, unelte din silex și o spatulă din os. În restul sondajelor nu au apărut decât sporadic fragmente ceramice neolitice, dovadă a faptului că locuirea din neoliticul timpuriu era destul de dispersată³⁴.

Această scurtă trecere în revistă a stadiului cercetărilor din județul Olt este suficientă pentru a dovedi substanțialul potențial arheologic al zonei. Aflată la confluența unuia dintre marele râuri ale României cu marele fluviu, Dunărea, este firesc ca această regiune să fie încă din preistorie o zonă cu o locuire extrem de dinamică.

Cercetările arheologice desfășurate până în prezent nu au reușit să valorifice decât o mică parte a acestui potențial. Desfășurate pe suprafețe relativ mici, cu o metodologie specifică acelor etape ale cercetării, cercetările arheologice din județul Olt au lăsat destul de multe puncte neclare în cadrul general al evoluției epocii neo-eneolitice. Pentru clarificarea acestora precum și pentru valorificarea imensului potențial arheologic (și nu ne referim numai la cel aparținând neo-eneoliticului) se

³¹ R. Andreescu, Programul *Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos*, Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2008, Valahica, 21-22, CIMEC, 2009, p. 365-368.

³² Cercetările s-au desfășurat între anii 2006-2008, prin colaborarea MNIR cu Muzeul Romanatului. Din cauza finanțării modeste și a faptului că siturile se află pe proprietăți particulare, ocupate de culturi agricole cercetările au fost de mică amploare, sub forma unor sondaje.

³³ R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici, *Vlădila, com. Vlădila, jud. Olt*, Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2006, CIMEC, 2007, p. 396-397.

³⁴ R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici, T. Ignat, *Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt*, Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2007, CIMEC, 2008, p. 329-330; R. Andreescu, S. Popovici, *Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt*, Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2008, CIMEC, 2009, p. 115.

impune elaborarea unor proiecte de cercetare interdisciplinară ale căror rezultate vor contribui la o mai bună cunoaștere a epocii neo-eneolitice.

SITURI NEO-ENEOLITICE DIN JUDEȚUL OLT

1. BREBENI, punct „Ogorul lui Ioniță Țiganul”

Amplasament: așezare de tip tell aflată pe malul drept al pârâului Oboga, pe fundul unei vâlcele altădată împădurită.

Istoricul cercetării: săpături M. Butoi (1964-1967).

Stratigrafie: Sălcuța I-III, epoca feudală.

Complex: val și șanț, locuințe de suprafață incendiate.

Bibliografie: M. Butoi, *Săpăturile arheologice de la Brebeni, raport final prescurtat 1970*, în: *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 13-16; idem, *Contribuții la cunoașterea culturii Sălcuța din zona de interferență cu cultura Gumelnița, pe baza săpăturilor arheologice din comuna Brebeni, Valea Oboga, jud. Olt*, în: *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 17-22; M. Nica, *Descoperiri ale complexului Boian V - Gumelnița în Oltenia*, Arhivele Olteniei 14, 1985, p.37.

2. CRÂMPOIA, punct „Măgura din Islaz”

Amplasament: vatra satului

Istoricul cercetării: sondaj S. Popovici.

Bibliografie: A. Mincă, M. Butoi, *Monumente istorice și de artă din județul Olt*, Editura Meridiane, 1984, p.10.

3. CRUȘOVU, com. Brastavățu

Amplasament: punctul se află pe valea Crușovului, pe panta dintre Câmpia Olteniei și terasa superioară a Oltului, la 19 km NNV de Corabia. Mare parte a așezării se află sub satul actual.

Istoricul cercetării: C. Mateescu, săpături de salvare în 1954 și sistematice în 1955.

Stratigrafie: Vădastra I și II, ceramică aparținând perioadelor La Tène, romană, medievală târzie.

Complex: 1 locuință de suprafață.

Bibliografie: C. Mateescu, *Săpăturile arheologice de la Crușovu, Materiale și cercetări arheologice*, III, 1957, p. 102-114.

4. DOBROSLOVENI, punct „La S.M.T.”

Amplasament: așezarea se află pe o terasă joasă din lunca Tesluiului.

Istoricul cercetării: cercetări M. Nica.

Stratigrafie: Starčevo-Criș II B/III, Dudești, Vădastra, Boian V, Sălcuța.

Complex: gropi menajere.

Bibliografie: M. Nica, *Descoperiri ale complexului Boian V - Gumelnița în Oltenia*, Arhivele Olteniei 14, 1985, p.35-47.

5. DRĂGĂNEȘTI-OLT

a. - punct centrul orașului Drăgănești-Olt

Amplasament: Așezarea de 200 x 300 m era situată la piciorul terasei superioare a Oltului, înaltă de 40 m, bine protejată de vânturi, dar având în același timp deschidere spre lunca Oltului.

Stratigrafie: Dudești I, II, III și IV.

Bibliografie: M. Nica, T. Zorzolui, *Câteva date despre așezarea neolitică de tip Dudești de la Drăgănești-Olt*, Arhivele Olteniei, 7, 1992, p. 5-18.

b. - punct „Corboiaca”

Amplasament: tell aflat pe malul drept al Sâiului, la marginea de V a cartierului Băzărani. Dimensiuni de 123 x 78 m.

Istoricul cercetării: săpături de salvare M. Butoi (1982-1983), săpături M. Nica, C. Schuster, T. Zorzolui, A. Comșa, C. Fântâneau, B. Tănăsescu (1990, 1993-1994).

Stratigrafie: Gumelnița A2, B1/Sălcuța, Sălcuța IV, Glina.

Complex: val și șanț de apărare, locuințe, vetre, necropolă.

Bibliografie: M. Butoi, T. Zorzolui, *Cercetările cu caracter de salvare de la Drăgănești-Olt, jud. Olt*, Materiale și cercetări arheologice, 1992, p. 73-79; M. Nica, Z. Floroiu, T. Zorzolui, M. Vasilescu, *Tell-ul eneolitic gumelnițean de la Drăgănești-Olt, punctul Corboiaca*, SCIVA, 45, 1, București, 1994, p. 41-59; M. Nica, C. Schuster, T. Zorzolui, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, - punctul „Corboiaca” – campaniile din anii 1993-1994*, Cercetări Arheologice în aria Nord-Tracă, I, București, 1995, p. 9-45; M. Nica, T. Zorzolui, C. Fântâneau, B. Tănăsescu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, - punctul „Corboiaca”*. Campania anului 1995, Cercetări Arheologice în aria Nord-Tracă, II, București, 1997, p. 9-19; M. Butoi, *Raport asupra săpăturilor arheologice de salvare din anul 1982 în așezarea neolitică de la Drăgănești-Olt*, în: *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p.29-37; idem, *Săpături arheologice din așezarea neolitică de la Drăgănești, jud. Olt*, în: *Neoliticul târziu (eneoliticul) din județul Olt (cca.3.700-2.500 î.e.n.)*, Slatina, 1999, p. 38-42.

6. FĂRÇAȘELE

a. - punct: „La cimitir”

Amplasament: sat Fărcașu-de-Jos, pe terasa inferioară a Oltului, tăiată de valea Tesluiului, acolo unde terasa prezintă un pinten vizibil în lunca Oltului.

Istoricul cercetării: săpături sistematice M. Nica din 1966.

Stratigrafie: Vădastra I și II.

Bibliografie: M. Nica, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Carâcal*, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, seria Arheologie, 1968, p. 1-19; idem, *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, *Historica*, 1, 1970, p. 31-52.

b. - punct: „Pe coastă”

Amplasament: sat Fărcașu-de-Sus, pe terasa inferioară a Oltului, tăiată de valea Tesluiului.

Istoricul cercetării: săpături sistematice M. Nica din 1966 (în curțile unor săteni).

Stratigrafie: Dudești timpuriu, Dudești - Cernica, Vădastra; vestigii din epocile bronzului, fierului, feudală.

Complex: 10 gropi neolitice; majoritatea servind ca bordeie sau locuințe.

Bibliografie: M. Nica, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Caracal*, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, seria Arheologie, 1968, p. 1-19; idem, *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, *Historica*, 1, 1970, p. 31-52.

7. GRĂDINILE, com. Studina, punct „La islaz”

Amplasament: punctul se află la 800 m E de sat, pe terasa joasă a pârâului Grădinile, unde gura văii se lărgeste la 150-200 m.

Istoricul cercetării: săpături de salvare M. Nica (1977-1979), R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici, T. Ignat (2007-2008).

Stratigrafie: Cârcea I a-b, II a, Starčevo-Criș III, medieval timpuriu.

Complex: 6 locuințe, 3 bordeie, 6 gropi.

Bibliografie: M. Nica, *Grădinile, o nouă așezare a neoliticului timpuriu în SE Olteniei*, *Arhivele Olteniei*, 1, 1981, p. 27-39; idem, *Săpăturile arheologice din așezarea neolitică de la Grădinile, jud. Olt*, *Materiale și cercetări arheologice*, București, 1983, p. 23-28; idem, *Sur la plus ancienne céramique peinte de l'époque néolithique de Roumanie (les découvertes de Cârcea et Grădinile)*, în: *Civilizația Cucuteni în context european*, Piatra-Neamț, 1987, p. 29-42; idem, *Le groupe culturel Cârcea-Grădinile dans le contexte néolithique balcanique et anatolien*, *Acta Musei Napocensis*, 1, 32, 1995, p. 11-28; R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici, T. Ignat, *Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt*, *Cronica Cercetărilor Arheologice*. Campania 2007, CIMEC, 2008, p. 329-330; R. Andreescu, S. Popovici, *Grădinile, com. Grădinile, jud. Olt*, *Cronica Cercetărilor Arheologice*. Campania 2008, CIMEC, 2009, p. 115.

8. HOTĂRANI, com. Fărcașele

a. - punct: „La turn”

Amplasament: sat Hotărani, așezarea Vădastra (400X400 m) se află terasa inferioară a Oltului, la NV de turnul medieval.

Istoricul cercetării: cercetări de teren M. Nica din 1960, primele sondaje în 1964 împreună cu D. Berciu, sondaje M. Nica (1966) și săpături sistematice (1967-1969).

Stratigrafie: cultura Vădastra, necropolă daco-romană de secol II-III, locuințe medievale și moderne.

Complex: 19 gropi de bordeie/semibordeie.

Bibliografie: M. Nica, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Caracal*, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, seria Arheologie, 1968, p. 1-19; idem, *Evoluția culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Hotărani, Fărcașele (jud. Olt)*, *Historica*, II, 1971, p. 5-33.

b. - punct „La Școală”

Amplasament: sat Hotărani, școala din localitate.

Istoricul cercetării: săpături M. Nica (1966).

Stratigrafie: Boian V.

Bibliografie: M. Nica, *Contribuții asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Fărcașele-Caracal*, Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, seria Arheologie, 1968, p. 1-19; idem, *Evoluția culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Hotărani, Fărcașele (jud. Olt)*, *Historica*, II, 1971, p. 5-33.

9. IPOTEȘTI, punct „La conac”

Amplasament: punctul se află la 200 m de sat pe malul înalt al Oltului, pe un bot de terasă înalt (15 m față de lunca inundabilă).

Istoricul cercetării: sondaje E. Comșa (1959-1960).

Stratigrafie: Vădastra II, Boian Giulești și Petru Rareș.

Bibliografie: E. Comșa, *Rezultatele săpăturilor de la Ipotești*, *Materiale și cercetări arheologice*, VIII, 1962, p. 213-221, X, 1973, p. 33-39.

10. PIATRA, com. Piatra-Olt

a. - punct „Nucel”

Amplasament: punctul se află la 3 km S de sat pe terasa inferioară din dreapta Oltului.

Istoricul cercetării: sondaje de salvare M. Nica (1985).

Stratigrafie: Vădastra III-IV, Boian II-V, Gumelnița, Verbicioara, Gârla-Mare.

Complex: 3 bordeie Vădastra III, 1 locuință Boian IV.

Bibliografie: M. Nica, I. Ciucă, *Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Piatra-Olt*, *Arhivele Olteniei*, 5, 1986, p. 61-71; idem, *Așezarea neolitică de la Piatra-sat, jud. Olt*, *Arhivele Olteniei*, 6, 1989, p. 17-23.

b. - punct „Vadul Codrii”

Amplasament: punctul se află pe terasa inferioară a Oltului în apropierea punctului „Nucel”, pe un promontoriu ce domină valea largă a Oltului.

Istoricul cercetării: sondaje de salvare M. Nica (1985).

Stratigrafie: Vădastra IV, Boian II, geto-daci, necropolă medievală (sec. XVI).

Bibliografie: Nica, I. Ciucă, *Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Piatra-Olt*, *Arhivele Olteniei*, 5, 1986, p. 61-71; idem, *Așezarea neolitică de la Piatra-sat, jud. Olt*, *Arhivele Olteniei*, 6, 1989, p. 17-23.

11. REȘCA, com. Dobrosloveni

a. - punct „Dealul Morii”

Amplasament: tell aflat în apropierea stației de cale ferată Romula.

Bibliografie: M. Nica, *Descoperiri ale complexului cultural Boian V - Gumelnița în Oltenia*, *Arhivele Olteniei*, 4, 1985, p. 35-46.

b. - punct „Villa Suburbana”

Amplasament: așezarea este situată în partea de NE a satului Reșca.

Istoricul cercetării: cercetări sistematice Gh. Popilian (1970-1975).

Stratigrafie: Dudești IV, perioada romană sec.II-III en.

Complex: gropi menajere.

Bibliografie: C. Mărgărit Tăulea, *Romula-Malva*, Editura Museion, București, 1994, p.15.

12. SLATINA

a. - punct „Valea Sopotului - cartier Crișan II”

Amplasament: punctele cercetate se află în NE Slatinei pe terasa stângă a văii Șipotului.

Istoricul cercetării: periegeze M. Butoiu (1956-1958); săpături sistematice D. Berciu, M. Butoi (1958-1961).

Stratigrafie: Dudești, Vădastra, Sălcuța, Glina III, Verbicioara.

Complex: locuințe incendiate Vădastra.

Bibliografie: D. Berciu, M. Butoiu, *Cercetări arheologice în Slatina și împrejurimi*, Materiale și cercetări arheologice, VII, 1960, p. 139-145; M. Butoiu, *Noi descoperiri arheologice în orașul Slatina*, Revista Muzeelor, 2, 1973, p. 137-139; M. Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 24.

b. - punct „Strihareț”

Amplasament: tell aplatizat aflat la 200 m N de bariera orașului Slatina, pe dreapta șoselei Slatina-Curțioara. Diametrul are cca.15 m la bază iar înălțimea nu trece de 1m.

Istoricul cercetării: săpături sistematice M. Butoi (1959-1960).

Stratigrafie: Sălcuța.

Bibliografie: D. Berciu, M. Butoiu, *Cercetări arheologice în Slatina și împrejurimi*, Materiale și cercetări arheologice, VII, 1960, p. 142; M. Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 24.

13. VĂDASTRA

a. - punct „Măgura Cetate”

Amplasament: Toponimul „Cetate” vine de la o movilă aplatizată (85 x 65 m, 2,5 m înălțime, formă ovală) aflată în mijlocul mlaștinii Obârșia din V satului Vădastra.

Istoricul cercetării: primele săpături C. Bolliac (1872, 1874, 1876), V. Christescu (1926), D. Berciu (1934).

Stratigrafie: Gumelnița / Sălcuța.

Bibliografie: V. Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, Dacia, III-IV, 1927-1934, p. 167-225; C. Mateescu, *Centenarul săpăturilor arheologice de la Vădastra*, SCIV, 22, 4, 1971, p. 643-650.

b. - punct “Măgura Fetelor”

Amplasament: punctul “Măgura Fetelor” se află în SV satului, la 1 km la S de mlaștina unde se găsește primul punct, pe terasa mijlocie a Dunării, numită terasa Băilești (creasta acesteia poartă denumirea de „Dealul Cișmelei”). Movila are formă de calotă, dimensiuni de 40 x 50 m.

Istoricul cercetării: săpături sistematice efectuate de V. Christescu în 1926, de D. Berciu în 1934; în anii 1946, 1948 de către C. Mateescu, care a efectuat și săpături de salvare (1956-1970).

Stratigrafie: paleolitic, Vădastra I și II, Sălcuța, vestigii din secolele XIV, XVII-XVIII.

Complex: 3 locuințe de suprafață (faza Vădastra II), 5 vetre exterioare, șanțul de protecție neolitic, cuptor pentru ars ceramica (faza Vădastra II).

Bibliografie: V. Christescu, *Les stations préhistoriques de Vădastra*, Dacia, III-IV, 1927-1934, p. 167-225; D. Berciu, *Arheologia preistorică a*

Olteniei, Arhivele Olteniei, 28, 1939, p. 34-46, C. Mateescu, *Săpături de salvare și cercetări arheologice la Vădastra și împrejurimi*, SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 447-457, idem, *Săpăturile arheologice de salvare de la Vădastra*, Materiale și cercetări arheologice, V, 1959, p. 61-74, VI, 1959, p. 107-115, VII, 1960, p. 57-62, VIII, 1962, p. 187-191, IX, 1970, p. 67-74, X, 1973, p. 19-23, idem, *Centenarul săpăturilor arheologice de la Vădastra*, SCIV, 22, 4, 1971, p. 643-650.

14. VLĂDILA, punct "La Pepinieră"

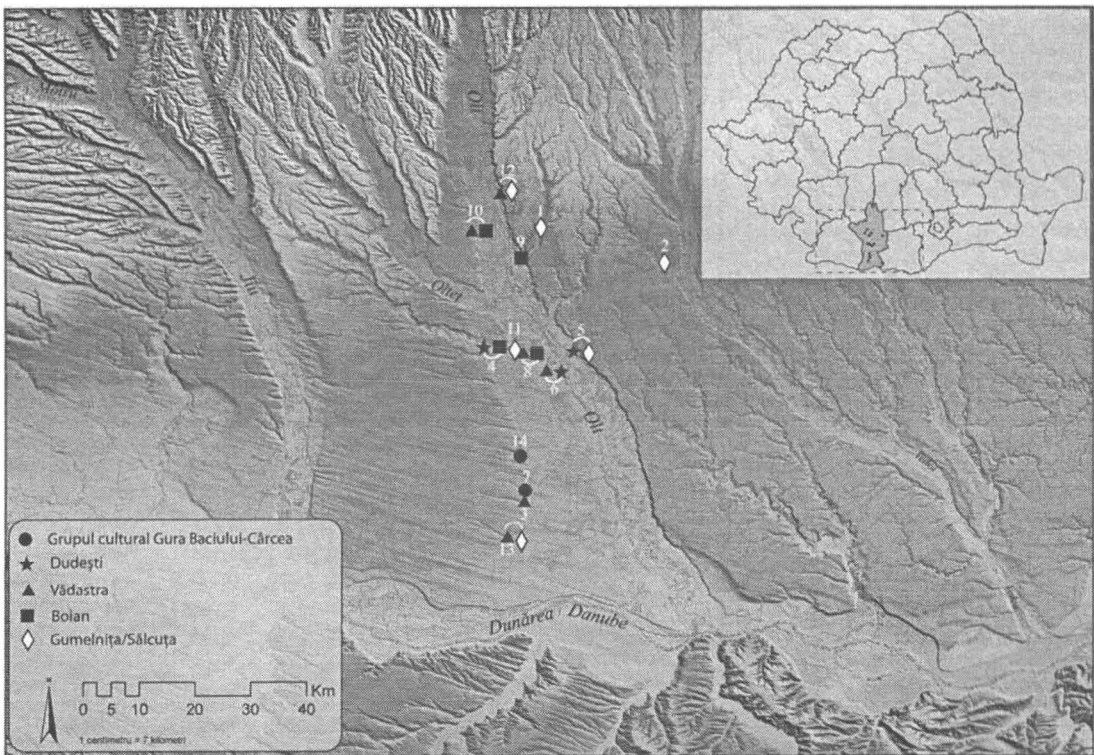
Amplasament: punctul se află pe terasa joasă a pârâului Vlădila.

Istoricul cercetării: cercetări M. Nica (1993-1994), R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici (2006).

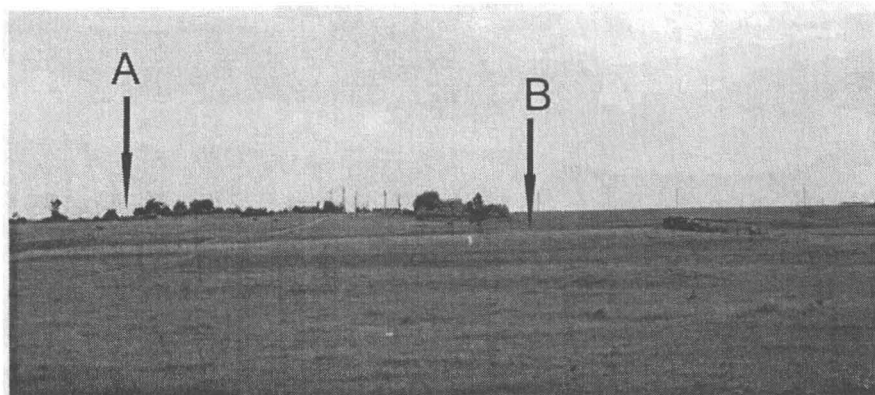
Stratigrafie: Cârcea II A (Starčevo-Criș II B).

Complex: 1 bordei.

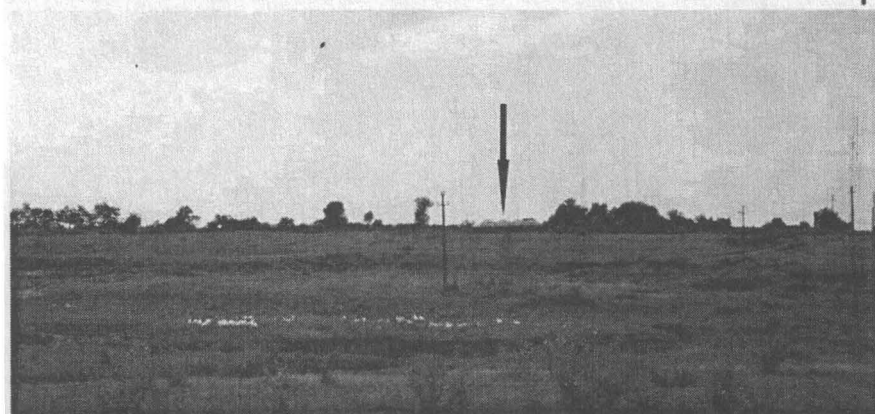
Bibliografie: R. Andreescu, M. Nica, S. Popovici, *Vlădila, com. Vlădila, jud. Olt*, Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2006, CIMEC, 2007, p.396-397.

Pl. 1: Harta situilor neo-eneloitice din județul Olt: 1- Brebeni; 2 - Crâmpoia; 3 - Crușovu; 4 - Dobrosloveni; 5 - Drăgănești-Olt; 6 - Fărcașele; 7 - Grădinile; 8 - Hotărani; 9 - Ipotești; 10 - Piatra-Olt; 11 - Reșca; 12 - Slatina; 13 - Vădastra; 14 - Vlădila (hartă realizată de Mihai Florea - MNIR).

1

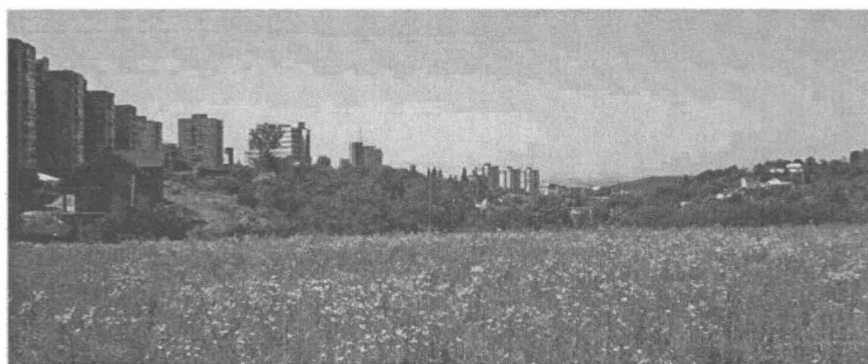

2

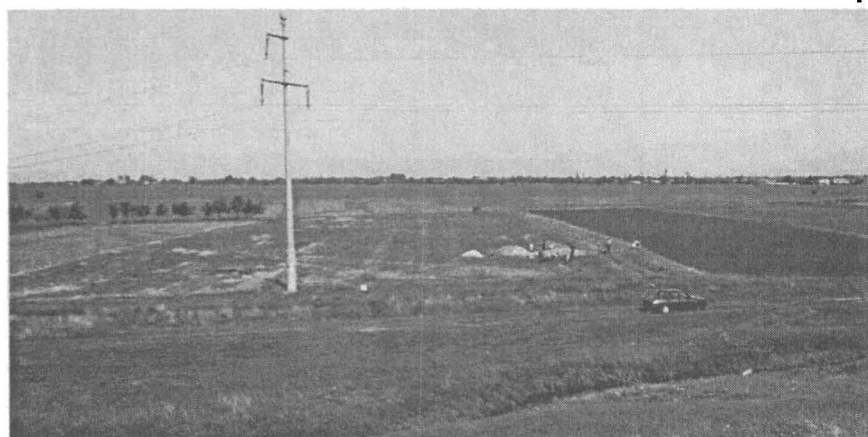

3

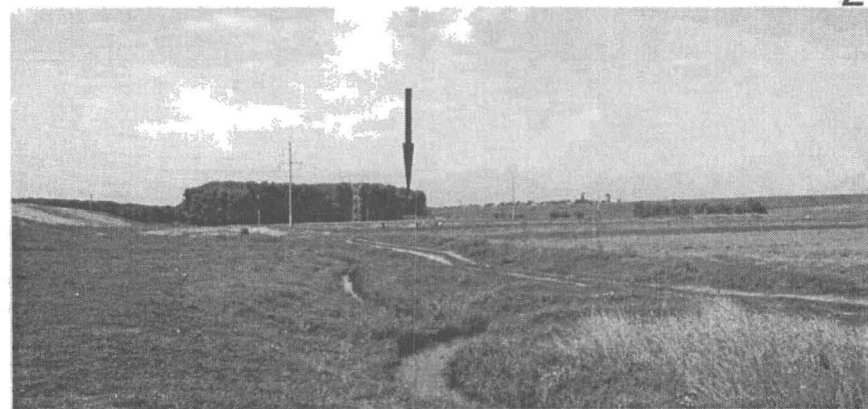
Pl.2: 1. Vădastra, vedere generală dinspre nord-est: A. "Măgura Fetelor"; B. "Măgura Cetate"; 2. "Măgura Fetelor"; 3. "Măgura Cetate".

1

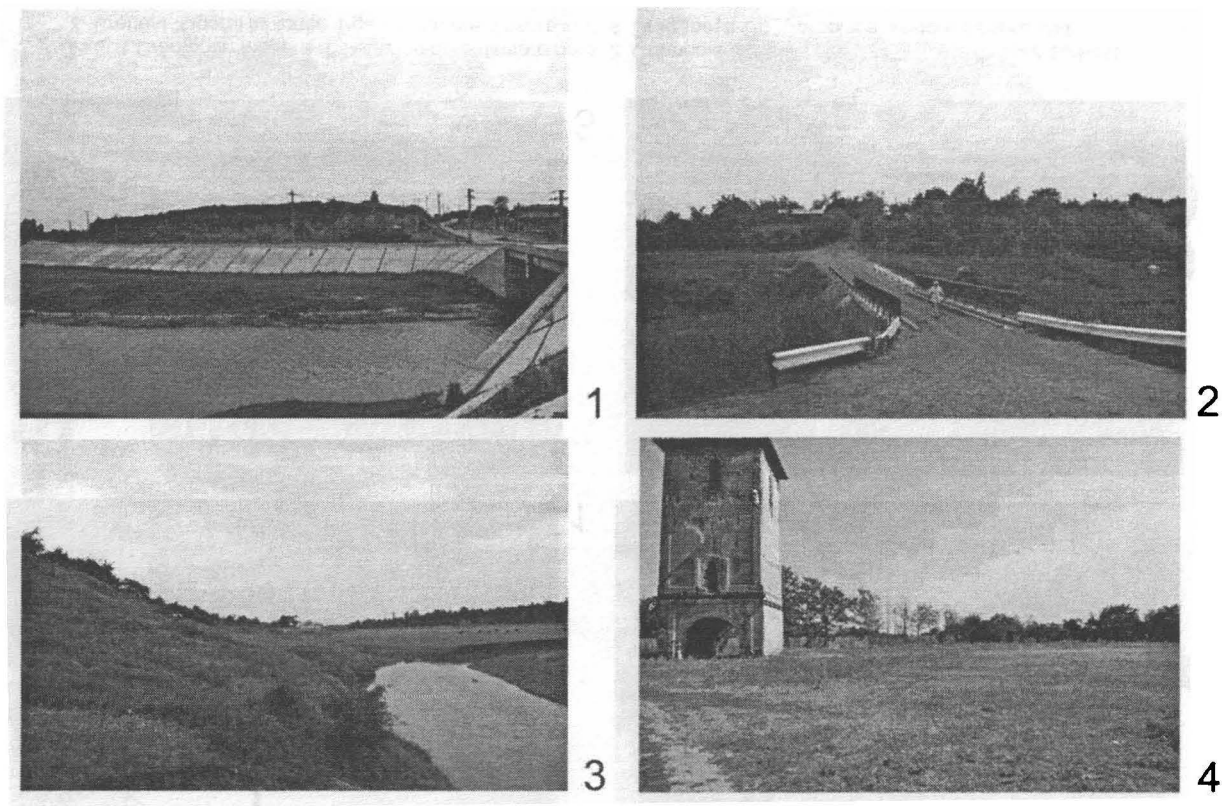

2

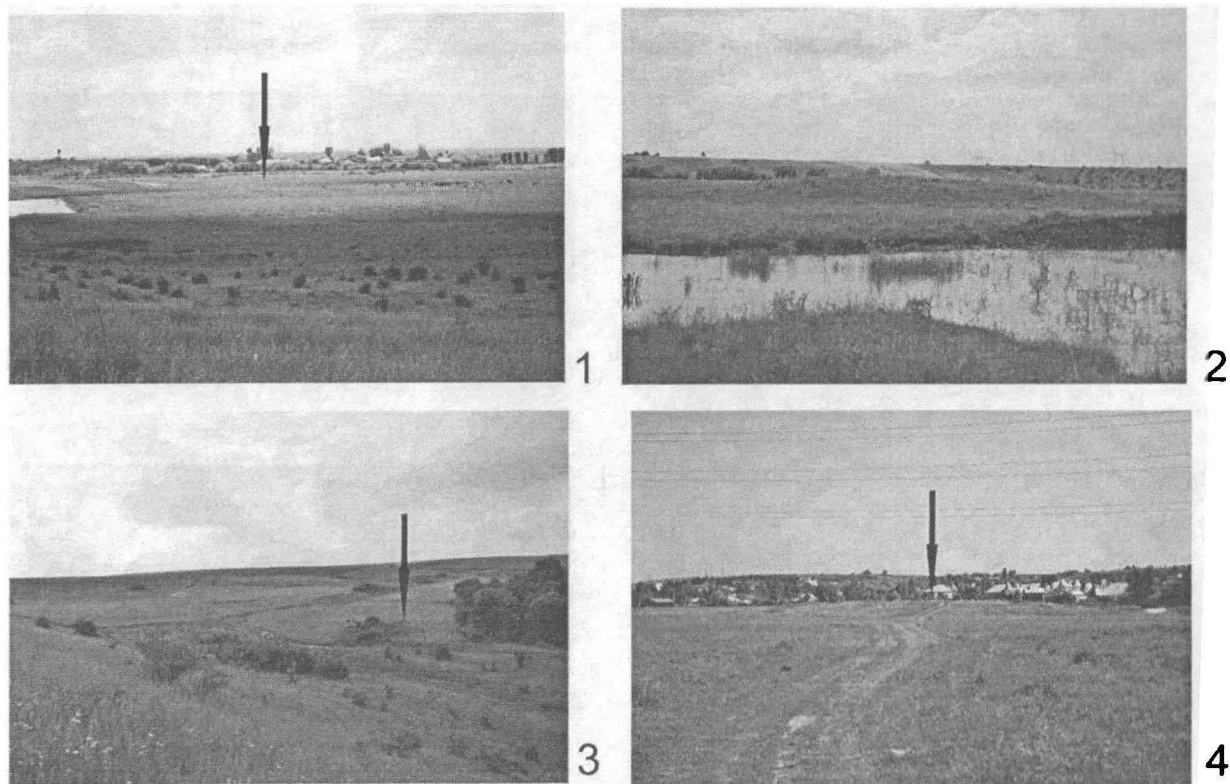

3

Pl.3: 1.Slatina, Valea Șipotului - cartier Crișan II; 2. Grădinile "La Islaz" vedere dinspre sud;
3. Grădinile "La Islaz" vedere dinspre est.

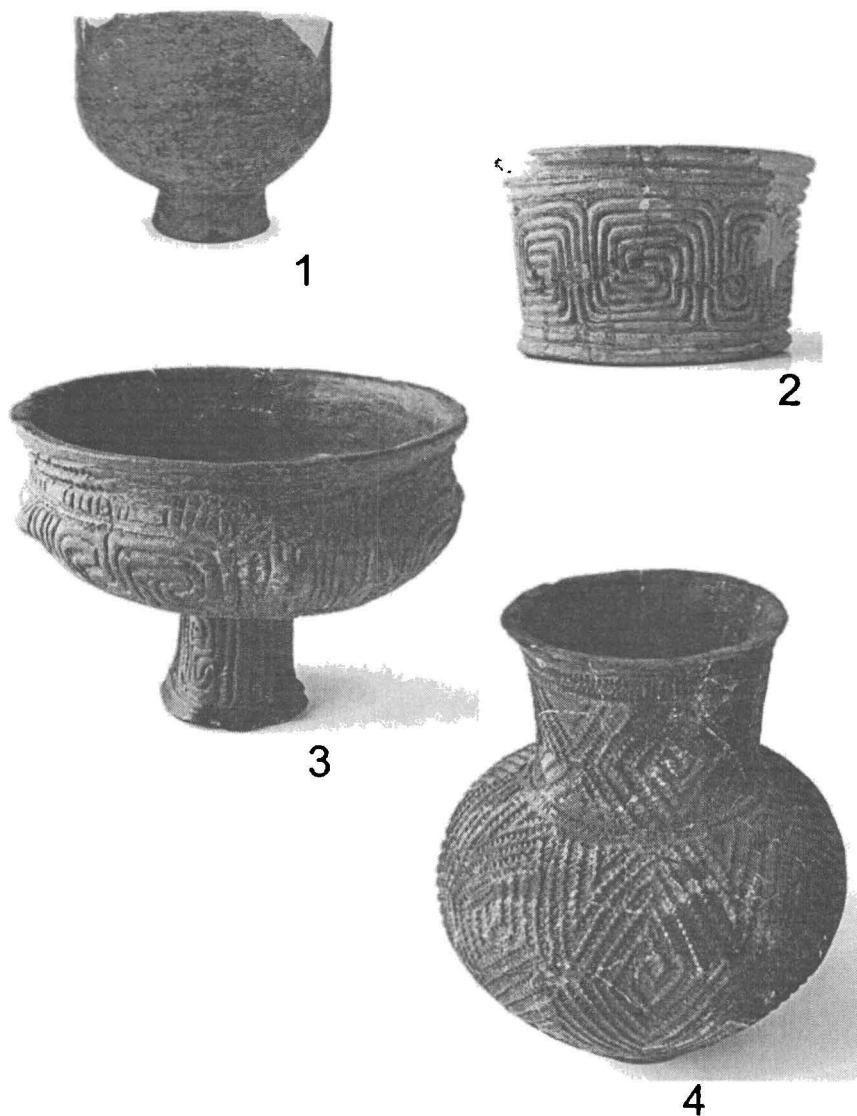
Pl.4: 1.Fărcașu de Jos "La cimitir" vedere dinspre nord; 2. Fărcașu de Sus "Pe coastă" vedere dinspre nord; 3. Hotărani - Valea Tesluiului; 4. Hotărani "La tum".

Pl.5: 1.Crâmpoia "Măgura din islaz" vedere dinspre nord; 2. Crâmpoia "Măgura din islaz" vedere dinspre sud-est; 3. Brebeni "Ogorul lui Ioniță Țiganul" vedere dinspre sud; 4. Drăgănești-Olt "Corbolaca" vedere dinspre sud.

Pl.6: Reprezentări antropomorfe 1. Vădastra - cultura Vădastra (Muzeul Național de Istorie a României); 2. Hotărani - cultura Vădastra (Muzeul Olteniei-Craiova); 3. Drăganești-Olt - cultura Gumelnița (Muzeul Județean Olt-Slatina); 4. Hotărani - cultura Vădastra (Muzeul Romanajului-Caracal). Fără scară.

Pl.7: Vase 1. Vlădila - grupul cultural Gura Baciului-Cârcea (Muzeul Romanatîului-Caracal); 2-4. Slatina, cartier Crişan II - cultura Vădastra (Muzeul Judeţean Olt-Slatina). Fără scară.

ASPECTE ALE VIETII ECONOMICE ÎN VICUS-UL MILITAR ACIDAVA

Aurelia GROSU

ASPECTS DE LA VIE ÉCONOMIQUE DANS LE VICUS MILITAIRE D'ACIDAVA Résumé

Grâce aux recherches systématiques faites dans le castrum et le *vicus militaris* Acidava (village d'Enoșești, Piatra Olt du district d'Olt) entre 1990-2002 sont acquis ont été acquises plusieurs informations inédites et un riche matériel archéologique.

Dans la lumière de ces résultats, cet étude présente le caractère et les composants de la vie économique dans cet agglomération rurale, sous la réserve des limites de la connaissance concernant la vie rurale romaine dans la province de la Dacie en général. Dans la structure du matériel, un lieu apart est réservé à la présentation du centre de production céramique d'Acidava, un de les plus grands et actifs dans la province.

Mots clé:

vicus d'Acidava, castrum, céramique, la Dacie romaine, vie économique

Preliminarii. Castrul Acidava (Enoșești-Piatra Olt) face parte integrantă din sistemul defensiv al graniței (*limes*) răsăritene a provinciei Dacia, organizat de romani de-a lungul râului Olt, pornind de la Islaz până la Boița (jud. Sibiu).

Particularitățile formelor de relief, potențialul hidrografic, drumul ce urca pe valea Oltului, veche arteră comercială străbătută de negustorii din lumea greco-macedoneană și romană cu mult înaintea cuceririi, au fost pe deplin valorificate de romani, într-o concepție strategică, militară și economică, unitară și încheată.

Fiind zona cea mai expusă atacurilor, frontiera de răsărit a beneficiat de o linie dublă de fortificații – de o parte și de alta a Oltului – *limes alutanus* și *limes transalutanus*.

Între Islaz și Enoșești (Acidava), *limes*-ul alutan (denumire modernă atribuită de Gr. Tocilescu) traversează zona de câmpie, culoar al accesului barbarilor. Pe acest segment al *limes*-ului, Oltul prezintă o asimetrie morfologică – malul estic al râului este mai înalt și mai abrupt decât cel vestic și, prin urmare, trupele de pe tronsonul alutan nu puteau

să țină sub observație directă *Varland*-ul, o mare parte din castelele de pe *limes*-ul transalutan îndeplinind această funcție. Datorită aceleiași particularități geomorfologice, fortificațiile ridicate pe terasa vestică erau orientate cu *porta praetoria* spre râul Olt; apa Oltului suplinea valul de apărare din fața castrelor, albia sa lată și adâncă formând un obstacol greu de trecut de potențialul inamic care venea din est.

Castrul Acidava a fost construit pe un platou dominant al teraselor superioare din dreapta Oltului, ferit de inundații și care oferea o bună vizibilitate pentru cei care îl ocupau. Sub acest nume apare în *Tabula Peutingeriana* (hartă a Imperiului roman de la sfârșitul sec. III p.Chr.), unde este plasat la 13 000 pași nord de Romula, capitala *Daciei Inferior* (ulterior *Dacia Malvensis*). Fără îndoială că romanii au preluat numele unei așezări dacice, amplasată în apropiere. Cel mai probabil, Acidava dacică se afla la Milcov¹, situată în fața fortificației romane, însă pe malul stâng al Oltului. Castrul Acidava a fost ridicat de soldații din *cohors I Flavia Commagenorum*, a cărei activitate este bine atestată pe segmentul *limes*-ului alutan inferior². Poziția în care a fost ridicată fortificația romană se distinge prin controlul circulației la o importantă răscruce de drumuri favorizată de vadul Oltului, ce permitea o lesnicioasă trecere de pe un mal pe celălalt. Castrului Acidava îi revenea misiunea de a apăra Romula pe flancul de nord, apărarea pe flancul de sud fiind asigurată de castrul de la Slăveni, cel mai mare castru din Dacia sud-carpatică.

În jurul castrului Acidava se va dezvolta așezarea civilă, ale cărei urme păreau destul de bine conservate la finele secolului al XIX-lea. Astfel, Gr. Tocilescu nota în manuscrisele sale, că "orașul antic", întărit cu șanț și val de apărare, avea o formă pentagonală, cu latura de până la 100 m, incluzând o suprafață de cca. 20 000 pași³.

Prin poziția geografică și accesul la importante căi de comunicație, Acidava a deținut un loc însemnat în sistemul defensiv al sud-estului provinciei și în producția economică creată de romani în mediul rural.

¹ În așezarea geto-dacică fortificată de la Milcov, situată la nord de calea ferată Pitești-Craiova și de pârâul Urlătoarea, pe un platou al terasei stângi a Oltului, Muzeul județean Olt a întreprins câteva sondaje arheologice între anii 1979-1981, în urma cărora a rezultat un inventar arheologic bogat și variat care susține o locuire intensă, datată între a doua jumătate a sec. II și sfârșitul sec. I a. Chr.; posibila identificare a Acidavei dacice la Milcov este avansată de Gh. Popilian, I. Ciucă, *La céramique sigillée d'importation d'Acidava*, în *Dacia* NS, 30, 1986, 1-2, p. 167.

² La Romula în *CIL*, III, 8074, 14c, *IDR*, II, 382; Slăveni, în *IDR*, II, 528; Acidava, în *CIL*, III, 8074, 14d, *IDR*, II, 551.

³ BAR, Fond Gr. Tocilescu, *mss.*, 5139, f. 40; notele de săpătură (în manuscris) ale cercetărilor sistematice și de teren efectuate de Gr. Tocilescu, împreună cu inginerul topograf, P. Polonic, în zona *limes*-urilor alutan și transalutan, au fost descoperite de D. Tudor la Academia Română care le valorifică în ediția a III-a a cuprinzătoarei monografii *Oltenia romană*.

Prezentul studiu valorifică o parte din rezultatele cercetărilor arheologice sistematice efectuate în complexul arheologic Acidava (Enoșești-Piatra Olt), în intervalul 1990-2005, sub coordonarea științifică a regretatului profesor C. Preda. *In extenso*, informațiile și rezultatele obținute în urma cercetărilor arheologice de amploare întreprinse în acest important sit arheologic, au constituit subiectul elaborării tezei de doctorat, susținută în anul 2004 la Facultatea de istorie din cadrul Universității București.

1. OCUPAȚII ȘI MEȘTEȘUGURI

Staționarea în castrul Acidava (Enoșești-Piatra Olt) a unității auxiliare *cohors I Flavia Commagenorum* influențează dezvoltarea teritorială, economică și demografică a așezării de tip *vicus militaris* ce gravita în jurul fortificației. Noua așezare întemeiată pe un amplasament nelocuit, va cunoaște alte criterii de habitat, aduse de o populație nou sosită, odată cu crearea provinciei.

Informațiile stratigrafice, urmele locuințelor de suprafață, ale locuințelor semiîngropate și ale anexelor gospodărești, instalațiile, abundența și varietatea materialului arheologic descoperit reliefează un anume potențial economic și, implicit, demografic.

În evaluarea acestui potențial luăm în considerare factori de natură geografică și militară. Geografic, Acidava este poziționată la limita dintre Podișul Getic și Câmpia Oltenici, consacrată ca o parte însemnată a grânarului Daciei. Bogățiile solului și subsolului spațiului Olteniei erau cunoscute romanilor dinainte de cucerire; o recentă repertoriere a importurilor romane anterioare cuceririi, arată că direcția de pătrundere a influenței romane (negustori, funcționari, militari) este axată pe cursul Oltului⁴, fapt ce explică interesul special acordat regiunii de cuceritorii romani și marea densitate de locuire ce va apărea după transformarea Daciei în provincie.

Se cunoaște că în mănoasa câmpie romanățeană exploatarea pământului, în noul sistem de distribuire a fondului funciar aplicat odată cu constituirea provinciei, este deosebit de intensă. Marile centre de civilizație romană de la Romula și Sucidava au beneficiat de întinse teritorii rurale în interiorul cărora s-au concentrat așezări de tipul *villae-rusticae*, *vicii militares*, precum și așezări daco-romane. O bună parte a pământului a fost atribuită trupelor din castru, cu dreptul de a-l exploata prin munca populației autohtone. Factorul militar a jucat un rol determinant în atragerea dacilor în circuitul vieții romane, atât ca mână de

⁴ Ion Stângă, *Considerații privind locuirea rurală în Oltenia romană*, în vol. *Studii de istorie economică a Daciei romane*, Universitatea de Vest, Timișoara, 2008, p. 28.

lucru, cât și ca resursă importantă în completarea efectivelor, la început în provincii îndepărtate și apoi în Dacia.

Activitatea economică desfășurată în *vicii militares* este tributară în mare parte obligațiilor de aprovizionare ale armatei cu necesarul de hrană și echipament. Treptat, *vicus*-ul devine parte integrantă a vieții provinciale și va influența în bună măsură osatura economică, socială și politică pe care s-a sprijinit ulterior întregul sistem administrativ al provinciei.

Natura descoperirilor de la Acidava dimensionează o activitate economică, predominant agro-pastorală, cu o accentuată componentă meșteșugărească, ce pare a depăși limitele satisfacerii nevoilor armatei. Avem în vedere cantitatea și calitatea produselor ceramice, care susțin o activitate amplă, riguros organizată, destinată și aprovizionării populației din jur, aspect ce subliniază încă o dată interdependența relațiilor economice între mediul militar și mediul civil.

Condițiile de mediu favorabile au făcut ca vechile ocupații - agricultura și creșterea animalelor - să domine în continuare viața economică. În lipsa informațiilor epigrafice, practicarea agriculturii este susținută de o serie de descoperiri: unelte agricole din fier, al căror număr este modest, iar încadrarea tipologică este îngreunată de gradul avansat de corodare, numeroase fragmente de râșnite și *mortaria*, dintre care trei cu ștampila producătorului⁵, gropi de provizii. Spre deosebire de gropile menajere, gropile de provizii aveau pereții căptușiți cu o împletitură de nuiete lipită cu pământ și apoi arsă până la roșu, pentru a preveni umiditatea și posibila invazie a rozătoarelor. Agricultură trebuie să fi cunoscut o dezvoltare mai intensivă de la începutul secolului al III-lea, când aprovizionarea cu produse agricole a trupelor se făcea pe seama așezărilor rurale din împrejurimi, care erau obligate la plata unui impozit în natură, numit *annona militaris*.

Númeroasele oase de animale apărute în cuprinsul secțiunilor cercetate și în gropile menajere, clopoțelul din bronz ce se atârna la gâtul animalelor, lanțurile fragmentare cu verigi mici, reprezintă dovezi ale creșterii animalelor, mai ales, a vitelor mari: bovine, ovicaprine, porcine.

Vânătoarea și pescuitul completau sursele de aprovizionare ale armatei și ale consumului individual; în acest sens reținem frecvența coarnelor de cervidee, colți de mistreț, vertebre și coaste de pește.

Deținem insuficiente mărturii arheologice referitoare la alte îndeletniciri, derivate din cele principale, a căror practicare nu o putem însă ignora: cultivarea viței de vie (un indiciu este oferit de reliefurile votive

⁵ PHILEMON, unul dintre cei mai cunoscuți producători de *mortaria*, regăsit în mai multe centre ale provinciilor romane dunărene; în acest sens, a se vedea Silviu Sanie, *Classica et orientalia*, V, în SCIVA, 50, 1999, 3-4, p. 181.

închinat lui Dionyosos), a plantelor de grădină, a pomilor fructiferi (din unele gropi menajere au fost recoltați sămburi asemănători celor de caiși).

În general, activitățile meșteșugărești desfășurate în castru, cât și în așezarea civilă adiacentă sunt subordonate intereselor și necesităților armatei. În mediul civil, pe lângă atelierele civile s-au dezvoltat atelierele militare, mai ales cele de producere a ceramicii și a materialelor de construcții. La Acidava, cuptorul pentru ars cărămizi și țigle, ca și majoritatea cuptoarelor pentru ars vase, au fost identificate în sectorul sudic al așezării civile (punct Culă), pe care o considerăm zona destinată cartierului meșteșugăresc.

În limita descoperirilor obținute, interpretate prin conexiuni și analogii, putem acredita funcționarea unor ateliere artizanale de fierărie, dulgherie, de prelucrare a osului și cornului, de pielărie, tors și țesut care aveau mai degrabă un caracter casnic.

În ultima vreme se constată o tot mai accentuată preocupare a specialiștilor pentru stabilirea caracterului producției locale din Dacia romană, a mediului în care aceasta funcționează (oraș, sat, *villa rustica*, *vicus militaris*), a raportului dintre acestea, privit ca un element important în conturarea unei piețe locale⁶.

Fierărie. Existența unor ateliere de fierărie este argumentată logic de cerințele firești legate de satisfacerea nevoilor de strictă necesitate ale populației, cum ar fi: unelte agricole, de uz casnic și gospodăresc, cataramă, unele tipuri de fibule ori piese de harnașament. Ca și în cazul altor așezări similare, din cuprinsul *vicus*-ului Acidava a fost recoltat un număr însemnat de cuie, scoabe, piroane folosite la ridicarea fortificației și la lucrările de întreținere ale acesteia, dar și la construcții civile. Abundența țiglelor apărute fie în perimetre de dărâmături, fie izolat, ne oferă indiciile existenței unor construcții prevăzute cu schelărie și șarpante solide din lemn, pentru a căror prindere se utiliza o cantitate mare de piroane și scoabe.

Prelucrarea cornului și osului. Obiectele din os și corn de cerb descoperite la Acidava se grupează într-o paletă diversă: ace de păr, piepteni, nasturi, plăcuțe ornamentale, condeie de scris (*styli*), piese de joc (jetoane, zaruri), ace de cusut de mărimi diferite, cu una sau două perforații, mânere pentru unelte și ustensile de uz casnic și gospodăresc etc.

Ușurința cu care se procura și modela materia primă, largă lor aplicabilitate, implică o prelucrare locală, susținută și de apariția unor rebuturi, ca și a unor obiecte în curs de prelucrare; în acest sens, notăm

⁶ Pentru cele mai recente abordări și trimiteri bibliografice actualizate, a se vedea volumele *Meșteșuguri și artizani în Dacia romană* și *Studii de istorie economică a Daciei romane* editate de Universitatea de Vest, Timișoara, în 2007 și, respectiv, 2008.

frecvența mânerelor confecționate din coarne de cerb, aflate în diferite stadii de finisare.

La unele piese, cum ar fi: plăcuțe ornamentale, plăsele pentru cuțite și pentru alte ustensile de uz casnic, se constată o anumită preocupare pentru decor, realizat prin incizare și crestare, în motive geometrice (zigzaguri, cercuri concentrice, liniuțe dispuse în rețea etc). Alte piese comportă o șlefuire puternică, aproape metalizată; culoarea produselor finite variază de la nuanțe alb-gălbui la cenușiu și brun, în funcție de substanțele folosite în tratamentele de prelucrare.

Având în vedere că obiectele din os și corn descoperite la Acidava nu prezintă caracteristicile unei producții de serie, apreciem că acestea erau prelucrate în cadrul fiecărei gospodării și nu în ateliere specializate.

Prelucrarea pieilor și a meșteșugurilor înrudite, cum ar fi tăbăcăria, cojocăria, curelăria, sunt argumentate indirect, fie prin unelte, fie prin analiza unor reprezentări de veșminte de pe monumentele funerare din provincia Dacia⁷. Urme concrete ale unor ateliere propriu-zise nu sunt încă documentate arheologic în cuprinsul Daciei, iar în ceea ce privește obiectele finite au apărut sporadic dată fiind sensibilitatea materialelor organice la condițiile de mediu.

Abundența oaselor provenite de la animale mari (bovine, ovine, caprine) sugerează importanța creșterii animalelor nu numai ca o ocupație de bază în economia rurală, dar și pentru industria pielăriei. Armata și populația civilă aveau trebuință de o gamă variată de obiecte confecționate din piele: corturi, sandale, pungi, curele, șei, hamuri, îmbrăcăminte și încălțăminte rezistentă la ploi și frig.

Torsul și țesutul probabil că se mențin la nivelul îndeletnicirilor casnice, practicate de femei pentru uzul propriu și al familiei.

Producția casnică de textile este atestată arheologic prin fusaiole sau prâsnele pentru fus, din lut și os, greutăți de lut pentru războiul de țesut, apărute încă din neolitic. Ca materie primă se foloseau lâna de oi, părul de capră; din in și cânepă erau fabricate fibre pentru pânză, sfoară etc. Prin operații simple, la îndemâna femeilor, se confecționau piese de îmbrăcăminte și pentru amenajarea interioară a locuințelor.

Olăritul, reprezintă meșteșugul cel mai bine reprezentat la Acidava, aspect constatat, de altminteri, la nivelul întregii provincii. Centrele de producție ceramică au fost identificate prin instalații de ardere, anexe, tipare, rebuturi de fabricație etc.

Cercetările noastre au confirmat semnalările anterioare⁸ care includeau Acidava în rândul marilor centre ceramice din Dacia romană.

⁷ Lucia Marinescu, *Despre îmbrăcăminte populată din provincia Dacia*, în „Muzeul Național”, 3, 1976, p.125-132 (cu bibliografia).

⁸ Gh.Popilian, I.Ciucă, *Un nou centru ceramic în Dacia romană de la sud de Carpați*, în „Arhivele Olteniei”, SN, (infra AO) 7, 1992, p.19-26.

Ceramica produsă la Acidava cuprinde aproape toate categoriile ceramice, de la ceramică de lux până la ceramică de uz cotidian (de tip provincial roman și ceramică dacică modelată cu mâna), opaițe, teracote etc. Un loc distinct în producția ceramică îl are ceramica dacică modelată cu mâna, apărută aici într-o cantitate mult mai mare decât în așezarea vicană de la Slăveni⁹.

Producția materialelor de construcție este dovedită în primul rând prin descoperirea unui cuptor de mari dimensiuni (4 m lungime și 3,60 m lățime) în care, după tehnica de construcție, se ardeau cărămizi și țigle. Apariția unui astfel de cuptor presupune nevoia de cărămizi, folosite în castru, ca și în așezarea civilă. Spre deosebire de situația de la Romula, la Acidava se găsesc multe cărămizi cu ștampila *COH <ORS> I COM <AGENORUM>*, fapt ce ne îndreptățește să credem că mulți dintre meșterii cărămidari erau soldați (pl. I).

2. CENTRUL DE PRODUCȚIE CERAMICA DE LA ACIDAVA

Importanța și preponderența producției ceramice, în contextul economiei romane, au fost evidențiate și recunoscute de mult timp. Pe lângă lucrările monografice asupra ceramicii provinciale din diferite zone istorico-geografice, studii recente se apleacă tot mai mult asupra unor centre ceramice, menționând pentru arealul sud-vestic al Daciei sud-carpătice pe cele de la Sucidava, Romula, Slăveni și Acidava¹⁰.

Dezvoltarea *vicus*-ului Acidava este susținută în mare parte și de cantitatea și varietatea produselor ceramice fabricate în atelierele de aici, a căror activitate apare specializată pe diferite categorii ceramice. Producerea ceramicii de tip *terra sigillata*, ștampilate, glazurate, pictate etc. solicita cunoștințe și abilități, pe faze de lucru, mult mai complexe decât în realizarea ceramicii de uz comun. Buna stăpânire a meșteșugului olăritului este însoțită de talent și ingeniozitate; meșterii olari nu s-au limitat numai în a copia tipuri de vase și motive decorative întâlnite în ceramica de lux importată, ci le-au adaptat creator. Pe de altă parte,

⁹ G. Popilian, *Les centres de production céramique d'Oltenie*, în vol. *Études sur la céramique romaine et daco-romaine de la Dacie et de la Mesie Inférieure*, Universitatea de Vest, Timișoara, 1997, p. 16.

¹⁰ Idem, *Un quartier artisanal à Romula*, în „Dacia”, NS, 20, 1976, p. 221-250; idem, *L'atelier de céramique du camp romain de Slăveni (dép. d'Olt)*, în „Oltenia”, 3, 1980, p. 25-46; idem, *Date noi cu privire la centrul ceramic de la Romula*, în AO, SN, 3, 1984, p. 46-54; idem, *Les centres...*, p. 7-20; G. Popilian, A. Grosu, *Quelques considérations concernant la terra sigillata locale de la Dacie extra carpatique*, în vol. Pont de Trajan de Drobeta, Drobeta Turnu-Severin, 2003, p. 60-74; A. Grosu, *Noi contribuții privind activitatea economică în vicii militari. Vicus-ul de la Acidava*, în „Drobeta”, XVI, 2006, p. 65-70.

cerința pentru obiecte ceramice de lux apare în continuă creștere, fapt ce determină o specializare pe producerea locală și ca urmare a diminuării importurilor la începutul sec. III.

Fără îndoială că locul în care a fost amplasată așezarea oferea resursele naturale cerute în producerea obiectelor ceramice. Marginea terasci Oltului, formată din pământ curat, de culoare gălbuie (pleistocen), asigura o argilă de bună calitate, ale cărei proprietăți plastice permiteau modelarea la roată, cu mâna sau în tipare. Albia râului, care în acea perioadă era mai aproape, asigura necesarul de apă și nisip în vederea preparării lutului, iar lemnul, folosit din plin în cuptoarele pentru ardere, se afla din abundență în pădurile din jur.

Instalații pentru arderea vaselor ceramice

Pe parcursul săpăturilor efectuate în aria *vicus*-ului, au fost descoperite trei cuptoare de ars vase, două în sectorul de sud al așezării (punct Culă), al treilea în sectorul dinspre nord-vest (punct Moară). Toate sunt de formă circulară, cu diametrele de 1,15 m, 1,90 m și, respectiv, 1,45 m, cu pilon central, un tip foarte răspândit în Dacia sud-carpatică¹¹; la al doilea cuptor, pilonul central era întărit cu cărămizi, special amenajate, pentru a-i mări rezistența. De la primele două instalații nu s-au mai păstrat decât camera de foc (0,55 m înălțime), săpată în pământul sănătos, constatându-se că gura de alimentare era orientată spre marginea estică a terasei. Pe pereții fățuiți ai primului cuptor se află opt șanțulețe, plasate la 0,35 m distanță între ele, ce indică urmele unui cofraj din lemn cioplit în dreptunghi, cu scopul de a susține masa de lut a grătarului până la uscarea lui definitivă. Fragmentele ceramice recoltate din cuptoare, sistemul de construcție și dimensiunile mici ale instalației arată că erau folosite pentru arderea vaselor de dimensiuni reduse, în general din pastă fină. Menționăm că în groapa identificată în vecinătatea cuptorului nr. 2, s-a descoperit un tipar pentru realizarea ceramicii tip *terra sigillata*. Al treilea cuptor s-a păstrat într-o stare mult mai bună (pl. II). Înălțimea camerei de foc este de 0,50 m; bolta camerei de ardere a vaselor s-a păstrat pe o înălțime maximă de 0,55 m. Platforma care separă cele două camere are o grosime de 0,20 m și este străbătută de opt orificii cu diametrul de 0,10 m, șase dispuse circular și două plasate în centrul grătarului. Gura de alimentare, cu dimensiunile de 0,55x0,50 m, este orientată spre nord și se prelungea cu un canal de alimentare (0,50x0,50 m). La limita exterioară, canalul a fost obturat cu două cărămizi (0,30x0,21x0,10 m), paravan necesar stopării curenților de aer rece, procedeu întâlnit și la ale cuptoare¹². În fața canalului gurii de alimentare,

¹¹ G. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova, 1976, p. 140.

¹² Octavian Floca, Ferenczi Ștefan, Liviu Mărghidan, *Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică*, Deva, 1970, p. 43.

a fost săpată groapa cuptorului, de formă dreptunghiulară (1,60x1,05x1,70 m), din interiorul căreia s-a recoltat o cantitate abundentă de cenușă, cărbuni și material ceramic fragmentar. În urma trierii, s-au detașat fragmentele care indică diferite tipuri de vase de uz casnic, unele întregibile, modelate din pastă de calitate inferioară, arse neuniform (rebuturi).

Producerea locală a ceramicii de lux

Dacă avem în vedere faptul că tiparele sunt apreciate de multă vreme în literatura de specialitate ca fiind cea mai sigură dovadă în validarea existenței unor ateliere locale de produs ceramică de lux¹³, cele descoperite la Acidava, probează însemnătatea acestui centru ceramic. În timpul săpăturilor arheologice sistematice sau întâmplător s-au descoperit șapte tipare pentru producerea ceramicii de tip *terra sigillata*, două sigilii pentru realizarea decorului ceramicii șampilate și un tipar ce o reprezintă pe zeița Minerva în ipostază militară, utilizat pentru decorarea vaselor cu medalioane aplicate în relief. Tiparele au fost realizate prin cele trei tehnici cunoscute: luarea impresiunii decorului de pe un tipar, copierea decorului direct de pe un vas finit și realizarea ponsonului de către un meșter olar¹⁴.

Ceramica tip terra sigillata

Referitor la tiparele descoperite, în cele ce urmează ne vom apleca asupra elementelor de analogie cu alte mari centre ceramice din zonă și a elementelor particulare, ce constituie "marca" atelierelor de la Acidava.

Câteva tipare folosite de către olarii locali pentru confecționarea unor vase de tip *terra sigillata*, forma Drag. 37, constituie o mare surpriză și se disting prin unele elemente unice în gama descoperirilor din spațiul Daciei romane¹⁵. În acest sens, ne referim la trei tipare (pl. III). Un tipar este copiat după un vas vechi atribuit lui MERCATO, a cărui activitate este plasată în timpul lui Domitian. Meșterul local a imprimat numai o scenă din „metopa” vasului încadrată de linii în torsadă. Nu este reprodusă partea superioară a vasului unde se află, de obicei, șirul de ove și bastonașe. Atelierul lui MERCATO a funcționat într-unul din cele două mari *officinae* din sudul Galiei - Montans sau La Graufesenque, a căror activitate scade după mijlocul secolului al II-lea datorită concurenței exercitată de *officinae*-le din Galia Centrală. De altfel, cele mai multe importuri de *sigillata* din Galia Meridională descoperite în Dacia, provin de la Acidava, aspect extrem de important și care explică, în bună măsură, prezența tiparului copiat după un asemenea vas. O mare surpriză

¹³ J. Déchelette, *Les vases céramiques ornés de la Gaule romaine*, 2, Paris, 1904, p.205-207.

¹⁴ Viorica Rusu-Bolindeț, *Ceramica romană de la Napoca*, Cluj Napoca, 2007, p. 42.

¹⁵ G. Popilian, A. Grosu, *l. c.*, p. 62-64.

o reprezintă tiparul ce imită ceramica produsă în atelierele de la Margum-Viminacium (Moesia Superioară). Pe acest tipar ovele se prezintă în dispunere inversă, adică partea inferioară a ovelor, rotunjită, apare în partea superioară a bandei rezervată șirului de ove și bastonașe. Această dispunere a ovelor – ove tip Acidava -, la care se mai adaugă și alte motive (elemente florale în locul bastonașelor, cercuri duble cu rozetă în centru etc), fac posibilă delimitarea importurilor de la Margum-Viminacium de producțiile locale. Al treilea tipar este cu totul inedit nu doar pentru Dacia, cât și pentru provinciile învecinate. Particularitatea constă în faptul că, banda consacrată șirului de ove și bastonașe este „umplută” cu măști umane, care nu prezintă asemănări cu nici una din măștile umane incluse în catalogul Oswald¹⁶. Pentru moment nu se poate formula nici o ipoteză cu privire la centrul ceramic din care s-a inspirat meșterul olar pentru realizarea acestui tipar. S-ar putea admite o oarecare analogie a măștilor cu piese similare descoperite la Aquincum în timpul săpăturilor din anii 1930.

Alte tipare evidențiază asemănări perfecte cu tipare descoperite la Romula, mai ales în ceea ce privește elementele de decor și organizarea acestora. Astfel, tiparul care are ca decor central capul Meduzei și tiparul cu motivul "brăduțului", au condus la concluzia provenienței din același atelier, cel mai probabil situat la Romula¹⁷.

Tot din grupa vaselor tip *terra sigillata*, menționăm și formele de platouri Drag. 39, produse în atelierele locale. Tiparele pentru realizarea toartelor caracteristice acestui tip de vas conțin de asemenea elemente decorative apropiate celor descoperite la Romula, Sucidava și Butovo, centrul ceramic de unde au fost importate inițial, însă tiparele de la Acidava se disting prin calitatea superioară a pastei și a decorului¹⁸.

Pe de altă parte, motive decorative ca: "brăduțul", rozeta cu opt brațe, spirala, argumentează că meșterii care au realizat tiparele de la Acidava sunt localnici. Aceste elemente au fost frecvent utilizate de getodaci înainte de transformarea țării lor în provincie romană pentru decorarea ceramicii, dar și a obiectelor de argint, în special pe brățări. Chiar dacă se constată influența produselor din marile centre din Galia Meridională, Centrală (Lezoux), Margum-Viminacium, Butovo-Hotnița-Pavlikeni, autohtonii le-au asimilat creator. Din acest punct de vedere, elocvente sunt ovele tip Acidava, măștile umane care țin locul șirului de ove, ansamblul decorativ de pe tiparele folosite pentru ornamentarea toartelor de la platourile tip Romula-Butovo. În acest sens, menționăm tiparul cu spirale simple și înălțuite în forma literei S, dispuse într-o compoziție de certă expresie artistică, fără analogii în restul provinciei.

¹⁶ F. Oswald, *Index of figure-types on terra sigillata*, 1936-1937, Londra.

¹⁷ Gh. Popilian, I. Ciucă, *Un nou centru ceramic...*, p. 20-23.

¹⁸ Gh. Popilian, A. Grosu, *l. c.*, p. 65.

Abilitatea meșterilor locali în a produce ceramică tip *terra sigillata* se baza pe o îndelungată tradiție locală. Tehnica decorării cu tiparul era practică de olarii daci înainte de perioada romană, dacă ne gândim fie și numai la imitațiile după cupele deliene apărute în așezări geto-dacice importante¹⁹.

În același timp, analogiile unor tipare descoperite la Acidava cu tipare apărute la Romula și Sucidava, relevă strânsele relații dintre atelierele ceramice, conturându-se o zonă distinctă în producția ceramică.

Din păcate nu au fost identificate vase realizate cu tiparele descoperite, cu excepția a două fragmente ceramice și a unui bol, păstrat aproape pe jumătate, decorate cu ove tip Acidava și cu unele motive ce prezintă analogii în catalogul Bjelajac²⁰ (pl. IV). Au apărut câteva fragmente ceramice tip *terra sigillata* cu alte elemente decorative față de cele redată pe tiparele descoperite, aspect ce susține amploarea producției locale de ceramică tip *terra sigillata*. Meșterilor olari de la Acidava le era extrem de familiară ceramica *terra sigillata*, dacă avem în vedere faptul că aici s-a descoperit o cantitate însemnată de importuri provenite din marile centre din Galia Meridională și Galia Centrală. Până în prezent la Acidava s-au descoperit cele mai multe importuri din Galia Meridională²¹, iar în ceea ce privește importurile din Galia Centrală este de reținut procentajul ridicat deținut de *terra sigillata* produsă în prima perioadă de activitate a atelierelor de la Lezoux, perioada Traian-Hadrian.

După cum se observă, producția locală este inferioară din punct de vedere tehnic și artistic față de produsele importate. Diferențele se observă în calitatea pasteii, a angobei care este mată și ștearsă, în stângăcia executării motivelor decorative, mai cu seamă cele antropomorfe și animaliere, organizate de obicei în stil "liber" pe suprafața vasului. În schimb, motivele geometrice și vegetale (rozeta, spirala, palmeta, brăduțul), consacrate printr-o îndelungă tradiție locală, vădesc acuratețe și valențe artistice.

Ceramica ștampilată reprezintă o categorie semnificativă în producția atelierelor care au funcționat la Acidava, argumentată și prin descoperirea a două sigilii, create și utilizate de meșterii locali pentru realizarea decorului; unul are două părți active, inegale ca dimensiuni, pe care sunt imprimate negativul rozetei și al doilea are o singură parte activă cu motivul cerculețului (pl. V). Cele două motive decorative apar constant pe ceramica ștampilată de la Acidava, singulare sau asociate cu

¹⁹ Pentru zona Oltului inferior, menționăm imitațiile după cupele deliene, unele unicate din punct de vedere al decorului, descoperite în așezarea de la Sprâncenata, vezi C. Preda, *Geto-dacii din bazinul Oltului inferior. Dava de la Sprâncenata*, București, 1986, p. 59-60.

²⁰ Ljiljana Bjelajac, *Terra sigillata u Gornoi Meziji*, Beograd, 1990 (D 20, D 62, D 63).

²¹ Gh. Popilian, I. Ciucă, *Nouvelles informations sur l'importation de terra sigillata en Dacie romaine méridionale*, în „Dacia”, NS, 32, 1988, 1-2, p. 61.

alte motive, aspect ce reconfirmă practicarea acestei tehnici în atelierele locale.

Analiza ceramicii șampilate de la Acidava ne permite câteva aprecieri legate de tipologia și decorul acesteia. Procedând la gruparea tipologică a întregului material rezultat, reiese că predomină castroanele apropiate de forma Drag. 37, modelate din pastă fină, acoperită cu angobă gălbui-portocalie sau roșie în diferite nuanțe, ce le conferă un aspect lucios, asemănător ceramicii *terra sigillata*. Vasele din pastă cenușie sunt în număr mult mai redus.

Motivele decorative, simple sau compuse, sunt dispuse în registre orizontale sau verticale numai pe pereții exteriori ai vaselor. Dintre elementele decorative, se observă predilecția pentru motivul pișcotului folosit pe castroane, în timp ce rozeta și brăduțul apar pe vasele de dimensiuni mari, de tipul oalelor și chiupurilor. În alte cazuri, orice regulă estetică este anulată de fantezia și imaginația meșterilor olari, care au realizat, astfel, produse cu totul originale. Registrul decorativ, șampilat liber pe suprafața vasului, constă din cerculețe simple, cerculețe cu patru spițe, rozete, arce de cerc simple, cu câte o rozetă în mijloc, arce duble al căror contur este marcat de liniuțe în evantai.

În ceramica șampilată, menită să înlocuiască *terra sigillata* de import, apare evidentă, mai mult decât în oricare altă categorie ceramică, menținerea unei anumite tradiții, atât în ceea ce privește tehnica, dar mai ales repertoriul ornamental. Geto-dacii practicau tehnica șampilării, preluată din lumea elenistică încă din secolul IV a. Chr., iar rozeta, brăduțul, cerculețele se regăsesc constant pe ceramica dacică anterioară cuceririi Daciei de către romani²².

Ceramica decorată cu figuri aplicate în relief, include vase decorate cu medalioane și vase decorate cu șerpi.

Anterior cercetărilor noastre s-a descoperit un tipar²³ folosit pentru realizarea medalioanelor în relief, publicat de G. Popilian²⁴. Tiparul, de formă circulară (D = 9,3 cm), modelat din pastă densă, foarte bine arsă, o reprezintă pe zeița Minerva în ipostază militară. Zeița este redată în picioare, ținând în mâna stângă un scut, cu *umbo* proeminent pe șold, iar în mâna dreaptă o lance în poziție verticală; pe cap are un coif cu creastă înaltă. Piesa, fără pretenții artistice, reprezintă produsul tipic al unui atelier provincial roman care a copiat astfel de medalioane după vasele produse în zona Lyonului.

²² I.H. Crișan, *Ceramica geto-dacică*, București, 1969, p. 184-209; C. Preda, *op. cit.*, p. 95 și pl. XLIII/2.

²³ Tiparul a intrat colecțiile Muzeului județean Olt prin donația Ion Ciucă.

²⁴ G. Popilian, I. Ciucă, *Un nou centru...*, p. 22-24; G. Popilian, *Les centres...*, p. 16, pl. 39/3.

Referitor la ceramica decorată cu medalioane, care abordează o gamă tematică diversă (scene religioase, mitologice, erotice), opiniile sunt împărțite. Unii cercetători susțin că medalioanele erau aplicate ulterior pe vase, acest tip de vas având o destinație specială²⁵, în timp ce alții cred că erau folosite la decorarea unor prăjituri rituale sau pentru realizarea de medalioane propriu-zise²⁶.

Deși zeiței Minerva, a treia divinitate din Triada Capitolină, i s-au închinat dedicații și este reprezentată cu precădere în statuete de bronz și glictică, pe medalioane în relief apare mai rar. În spațiul Daciei romane sud-carpătice, numai la Romula s-a mai descoperit un tipar²⁷. Faptul că Minerva era adorată în zonă ca o divinitate militară²⁸, explică apariția în așezarea civilă a castrului Acidava a unui tipar care o reprezintă pe zeiță în ipostază războinică.

În urma săpăturilor arheologice sistematice s-au descoperit fragmente ceramice provenite de la vase decorate cu șerpi în relief. Majoritatea fragmentelor păstrate sunt atipice, distingând însă vase de tipul castroanelor și oalelor cu două toarte, confecționate din pastă fină, acoperită cu un strat superficial de vopsea roșie. Motivul șarpelui, modelat separat din aceeași pastă, cu solzii reprezentați realist, prin cerculețe sau împunsături, era aplicat înainte de ardere, de obicei, pe buza vasului de unde cobora șerpuit pe suprafața recipientului. În alte cazuri, corpul șarpelui era aplicat, orizontal, sub buză, îndeplinind și rolul unei toarte-apucători (pl. VI).

Vasele cu șerpi, apărute cu precădere în zonele de graniță ale Imperiului au constituit obiectul unor studii interesante încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea²⁹. Pasta din care sunt modelate, acuratețea execuției, aplicarea unui strat de vopsea roșie, oferă indiciile unei destinații speciale. Se apreciază că vasele cu șerpi erau întrebuintate la ceremoniile religioase practicate în oficierea cultului lui Mithra³⁰, care s-a bucurat de o largă popularitate în castralele de pe limes-ul alutan inferior³¹. Prezența la Acidava, Romula și Slăveni a unor trupe aduse din părțile orientale ale imperiului a favorizat, în bună măsură, răspândirea cultului lui Mithra.

Producerea la Acidava a altor categorii ceramice de import, cum ar fi: *ceramica decorată în tehnica barbotinei, ceramică cu ștampilă* „în

²⁵ J. Déchelette, *op.cit.*, p. 245; S. Cociș, P. Rogozea, St. Chițu, *Note privind câteva tipare și vase cu medalioane în relief din Dacia romană*, în „Apulum”, XXV, 1988, p. 250-259.

²⁶ Gh. Popilian, Gh. Poenaru Bordea, *Date noi privind cultele de la Romula-Malva în lumina vaselor cu figuri în relief*, în SCIV, 24, 1973, 2, p. 239-257.

²⁷ G. Popilian, *Les centres...*, p.13.

²⁸ D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a IV-a, București, 1978, p. 383.

²⁹ În acest sens, a se vedea G. Popilian, *Ceramica romană...*, p. 71-72 cu notele respective.

³⁰ G. Popilian, Gh. Poenaru Bordea, *l. c.*, p. 250-251.

³¹ D. Tudor, *op. cit.*, p. 386-388.

solea", ceramică decorată cu roțița, nu poate fi pusă la îndoială. De altfel, producerea locală a acestora a fost presupusă cu mult timp în urmă în literatura de specialitate³². Descoperirea la Romula³³ și Ampelum³⁴ a unor cuptoare în care se fabricau aceste tipuri ceramice fac dovada producerii lor și în cuprinsul Daciei. Exemplarele descoperite la Acidava comportă unele imperfecțiuni față de importurile din zona Butovo-Hotnița-Pavlikeni, vizibile în calitatea inferioară a angobei, execuția neglijentă și inegală a decorului

Ceramica pictată și *ceramica cu glazură* reprezintă categorii de factură superioară, mai rar întâlnite în așezări similare.

Ceramica pictată este reprezentată de trei farfurii-platouri, pictate cu aceleași elemente de decor: arce paralele și benzi verticale de culoare maronie, aplicate peste straturile succesive de vopsea alb-gălbuie și roșie ce acoperă întreaga suprafață interioară și, parțial, exterioară a vasului.

Apreciem că, ceramica pictată descoperită la Acidava, prezintă, în general, aceeași tehnică și manieră de execuție a decorului semnalată și la puținele descoperiri din Oltenia, Transilvania și din alte provincii ale Imperiului³⁵. Ele confirmă o tradiție comună transmisă din *Latène* târziu în ceramica romană, asociată cu elemente locale care susțin moșteniri din mediul autohton geto-dacic³⁶.

Ceramica cu glazură descoperită la Acidava într-o stare fragmentară accentuată indică forme de farfurii, cu buza lată, răsfrântă oblic, boluri și cănițe cu fundul inelar și pereții evazați oblic, având, probabil, porțiunea de maximă bombare în partea superioară. După culoarea glazurii o putem clasifica în trei grupe: ceramică cu glazură maronie, în diferite nuanțe, ceramică cu glazură verde-oliv și cu glazură galben-limon, aplicată pe suprafața exterioară și interioară a vaselor. Glazura se aplica după prima ardere, prin îmbăiere sau pensulare, după care vasele erau supuse unei noi arderi, la temperaturi ridicate (900-1.000° C)³⁷.

Decorul este realizat în pasta crudă prin tehnica inciziei, șampilării și a barbotinei. Ca motivele decorative reținem: șiruri de cerculețe incizate sau în relief, șiruri de mici pastile circulare, ove, caneluri etc.

³² G. Popilian, *Ceramica romană...*, p. 54.

³³ Idem, *Les centres...*, p. 13.

³⁴ Ion T. Lipovan, *Ceramica romană de la Ampelum decorată în tehnica barbotinei*, în SCIVA, 47, 1996, 2, p. 203-215.

³⁵ Gh. Popilian, *Ceramica romană...*, p. 82.

³⁶ I. H. Crișan, *op.cit.*, p. 220.

³⁷ Ion T. Lipovan, *Cu privire la ceramica plombiferă din Ampelum*, în SCIVA, 41, 1990, 3-4, p. 274.

Ceramica de uz casnic

Este de la sine înțeles că această categorie domină producția ceramică de la Acidava, precizând că s-au descoperit aproape toate formele de vase, după tipologia întocmită de G. Popilian³⁸ (pl. VII și VIII).

Analiza comparativă a ceramicii de uz casnic descoperită la Acidava cu cea apărută în același areal (sud-estul Daciei Meridionale³⁹), evidențiază, pe lângă similitudini și unele diferențe, de importanță secundară, sesizabile fie în maniera de modelare a unor trăsături morfologice, fie după preferința pentru o formă sau alta. Diferențele conturează mai bine centrul ceramic de la Acidava și sunt firești având în vedere multitudinea centrelor de producție din Dacia romană. Aceeași formă de vas putea fi întrebuințată în activități gospodărești dar și ca urne sau ofrande funerare.

Procedând la clasificări și aprecieri cu caracter general, în cadrul descoperirilor de la Acidava, bine reprezentate sunt oalele, fără toartă, cu una sau două toarte, modelate din pastă zgrunțuroasă ori din pastă relativ fină, acoperită inegal cu un strat de vopsea roșie. Urmează cămile, de la formele înalte (33 cm h) până la formele miniaturale (4 cm h), castroanele de tipuri diferite, notând frecvența tipului 5, de folosință cazonă. Alături de străchini, urcioare, cupe, pahare, fructiere, capace, farfuriile se impun prin cantitate și diversitate tipologică. În urma clasificării materialului ceramic abundent ce aparține acestei forme au rezultat trei grupe mari: farfurii de tipurile 1 și 3, care apar constant în castre și sunt folosite mai ales de soldați, așa numita veselă cazonă, farfurii de tipurile 4 și 5, unele exemplare având suprafața exterioară acoperită cu un strat de vopsea neagră, ce imită *terra nigra* și farfurii modelate după prototipurile Drag. 35 specifice ceramicii *terra sigillata*, corespunzătoare tipului 7 din clasificarea lui Popilian. Preferința pentru imitațiile după forma Drag. 35, relevă disponibilitatea meșterilor locali în sensul „producerii de civilizație romană”⁴⁰, unul din aspectele integrării populației în viața provincial romană.

Opaițele descoperite la Acidava, întregi sau fragmentare, sunt confecționate numai din lut, la roată sau prin presare în tipare (pl. IX). Chiar dacă a apărut un singur tipar, întrebuințat pentru realizarea toartelor în formă de frunză, calitatea pastei, modul rudimentar de execuție, decorul modest, vizibile la majoritatea exemplarelor, ne îndreptătesc să le considerăm producții locale sau imitații după forme de import.

³⁸ G. Popilian, *Ceramica romană...* p. 82-128.

³⁹ idem, *Les centres...*, p. 17.

⁴⁰ N. Gudea, *Contribuții la istoria economică a Daciei romane. Despre producția ceramică*, în „Apulum”, 16, 1978, p. 145.

Dintre numeroșii producători de opaite, la Acidava sunt atestați FORTIS, OCTAVI, ARMENIVS, activi fabricanți de *lucernae*, ale căror produse au cunoscut o largă circulație în provincia Dacia. În ultima vreme, mai mulți cercetători admit că majoritatea opaitelor șampilate (*firmalampen*) au fost imitate, fie în ateliere locale, fie în sucursale ale marilor *officinae* din Italia, înființate în provinciile mai îndepărtate⁴¹.

O categorie aparte a producției ceramice de la Acidava este reprezentată de ceramica dacică, lucrată cu mâna. Tehnica de preparare a pastei, modul de execuție, modelarea unor forme tradiționale locale – oala borcan și ceașca (cățuia) – elementele de decor, prezintă evidente asemănări cu cele ale ceramicii autohtone anterioare cuceririi romane.

Descoperirea în același complex arheologic a ceramicii dacice lucrată cu mâna laolaltă cu ceramică de factură romană nu mai constituie o surpriză. Această asociere atestă, fără echivoc, persistența populației dacice în timpul provinciei romane Dacia (pl. X).

După cum s-a menționat adesea în literatura de specialitate, ceea ce individualizează ceramica unei provincii este sinteza dintre tradiția autohtonă și cea romană. Amploarea și consecințele romanizării sunt dimensionate atât în funcție de perpetuarea unor valori ale civilizației autohtone în procesul romanizării, cât și de însușirea modului de trai roman și a altor elemente ale romanizării. Se acceptă tot mai mult că fenomenul romanizării Daciei s-a intensificat și accelerat prin pătrunderea masivă a elementului roman și în mediul rural.

Vicus-ul militar Acidava pune în lumină diversitatea vieții economice desfășurată în mediul rural și salturile calitative pe care aceasta le înregistrează. Avem în vedere unele activități meșteșugărești considerate la un moment dat exclusiv urbane, producerea locală a multor categorii ceramice de import, crearea unei piețe de desfacere. Apare logic ca *vicus*-ul Acidava să fi avut și o funcție de centru local, mai ales în producția ceramică. Varietatea și abundența produselor ceramice argumentează o cerere corespunzătoare a pieței, care satisfăcea atât trebuințele interne, cât și pe cele ale așezărilor rurale din împrejurimi.

Lista ilustrațiilor:

- Pl. I – Cuptorul pentru ars materiale de construcții
- Pl. II – Cuptorul pentru ars vase
- Pl. III – Tipare pentru realizarea ceramicii *terra sigillata*
- Pl. IV – Ceramică tip *terra sigillata*, producție locală.

⁴¹ Pentru opinii și bibliografie mai recentă, a se vedea D. Alicu, *Opaitele romane. Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, București, 1994, ediție bilingvă; G. Popilian, *Despre lucaerne-le cu marca Armenius*, în AO, SN, 9, 1994, p. 47-60.

Pl. V – Sigilii pentru realizarea decorului ceramicii șampilate;
fragment de vas cu decor șampilat

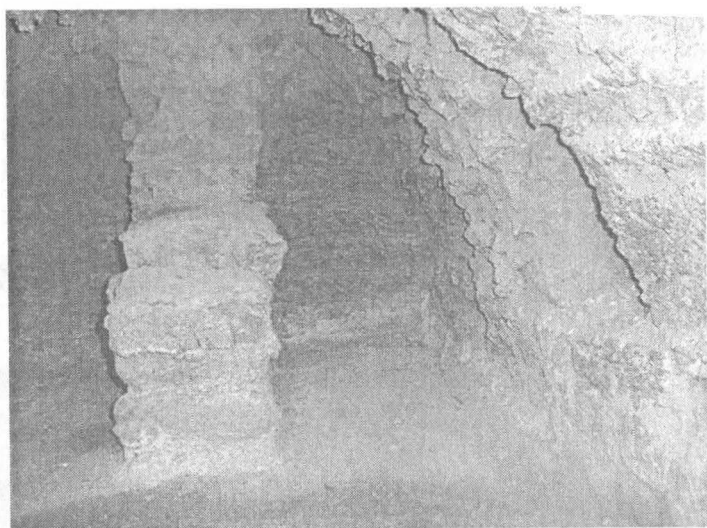
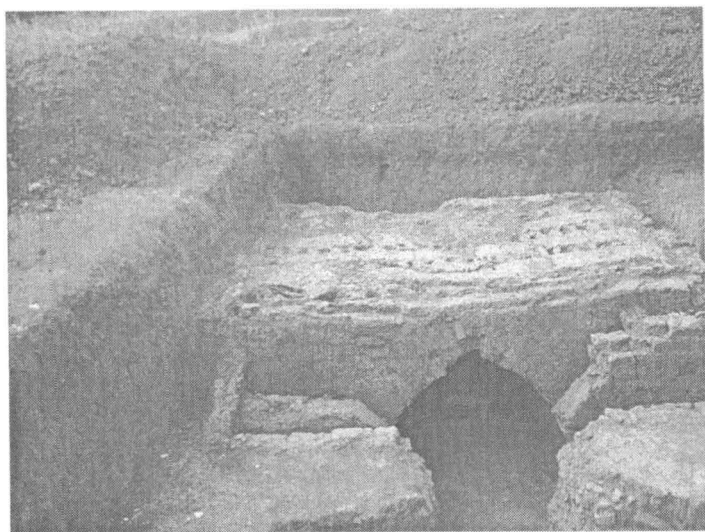
Pl. VI – Ceramică decorată cu șerpi în relief.

Pl. VII – Tipuri de câni și de oale.

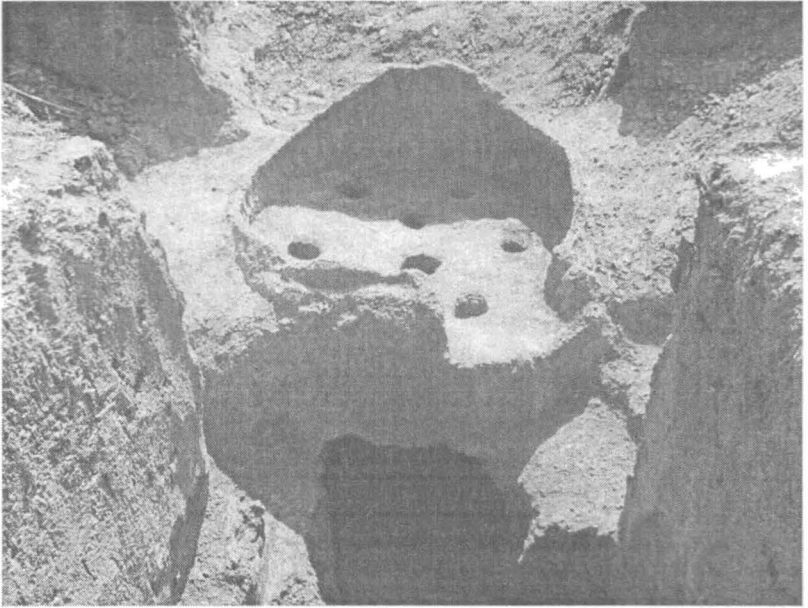
Pl. VIII – Tipuri de urcioare.

Pl. IX – Opațe.

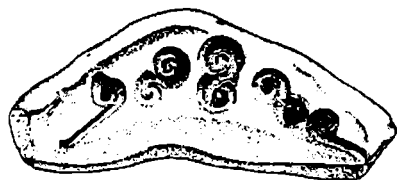
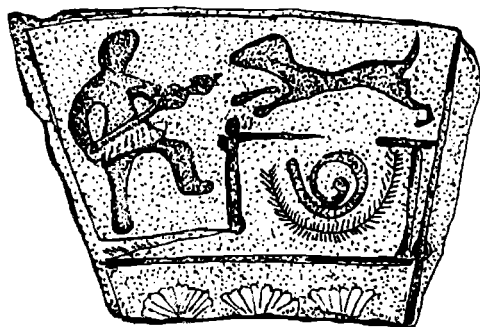
Pl. X – Ceramică geto-dacică modelată cu mâna.

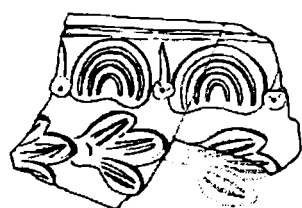
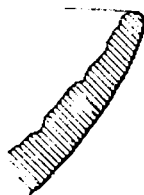
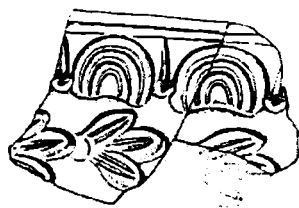
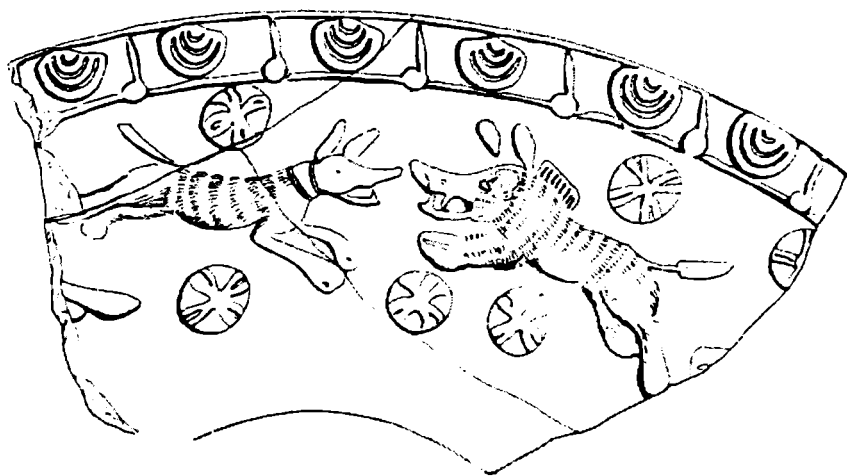
Pl. I

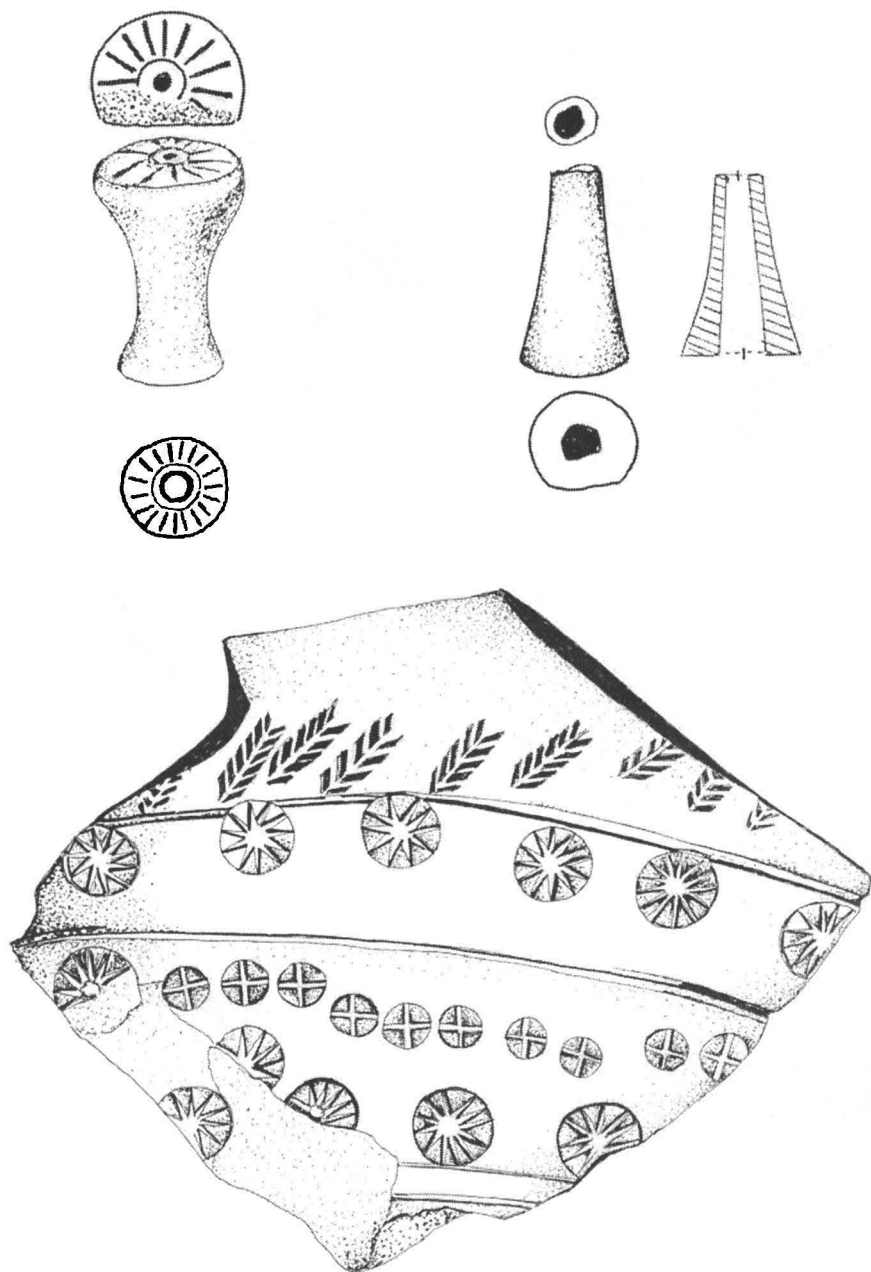
Pl. II

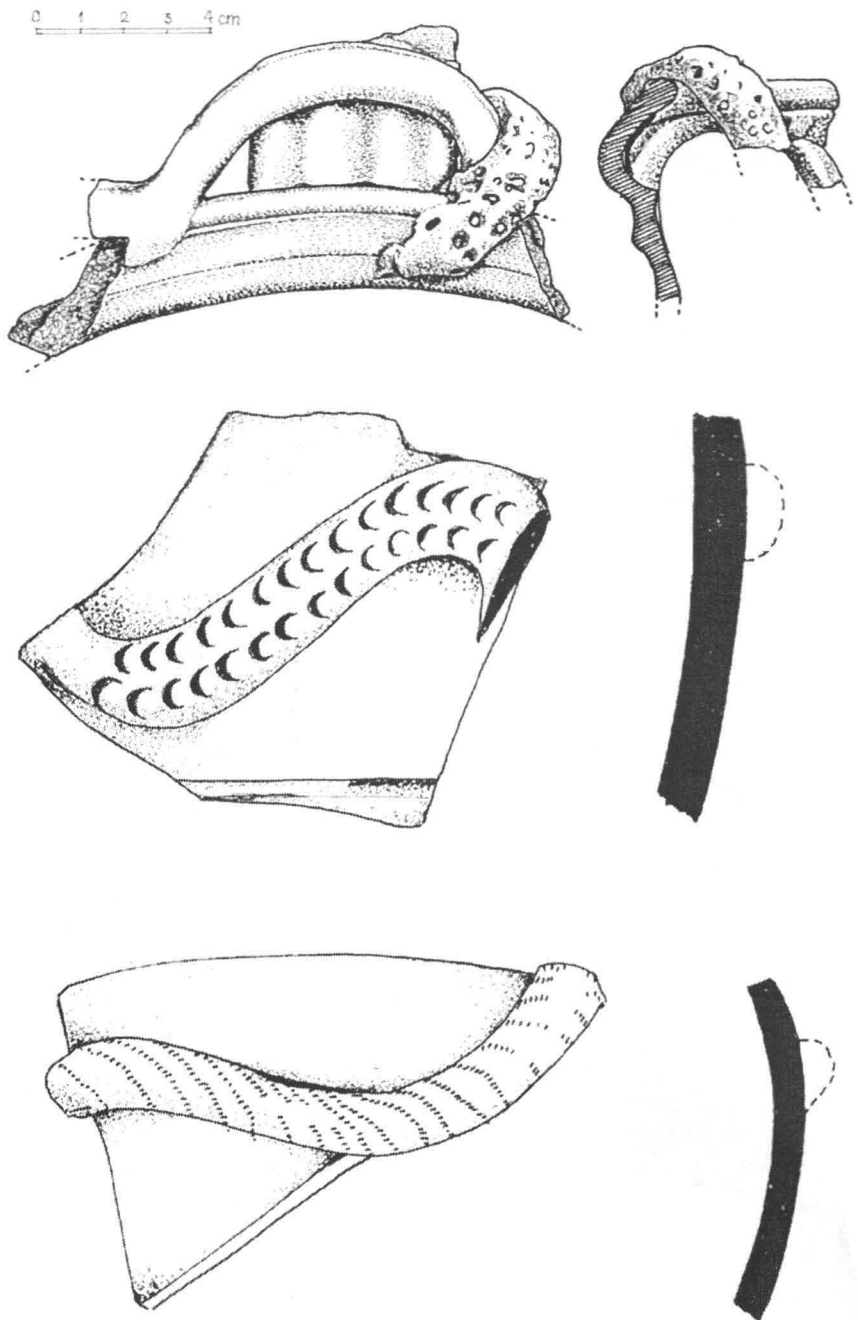
Pl. III

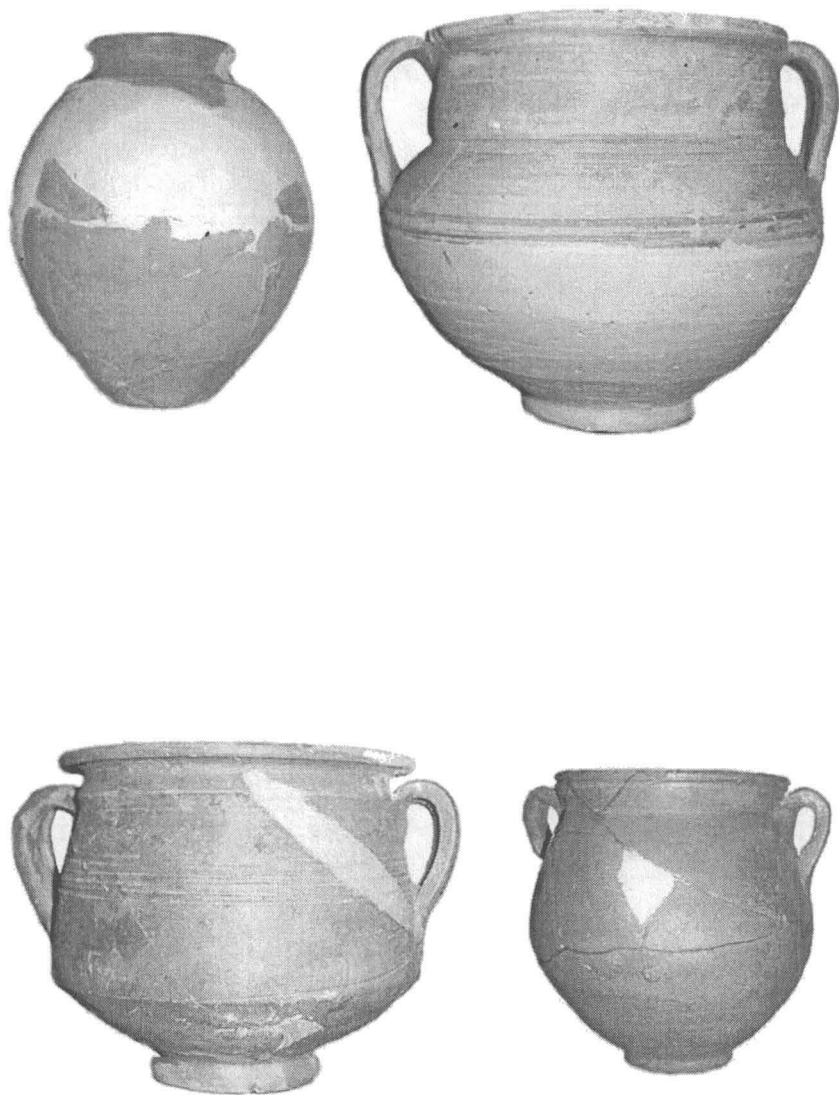
Pl. IV

Pl. V

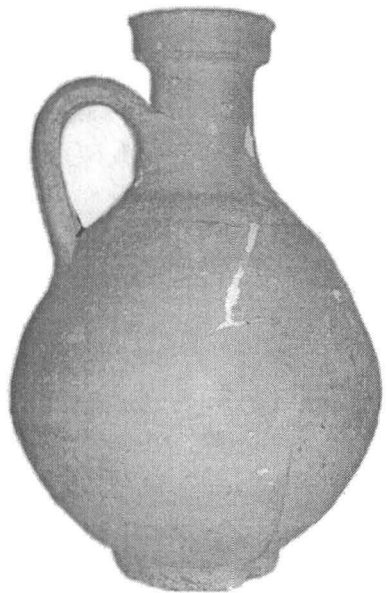
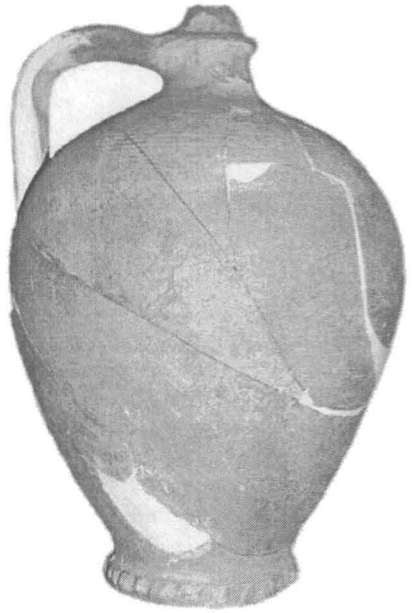

Pl. VI

Pl. VII

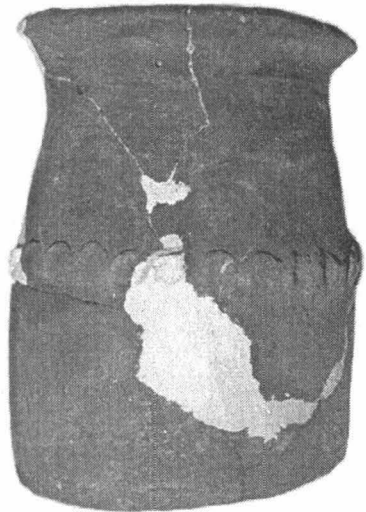
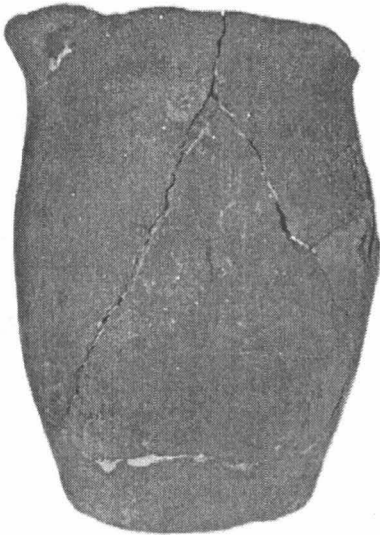
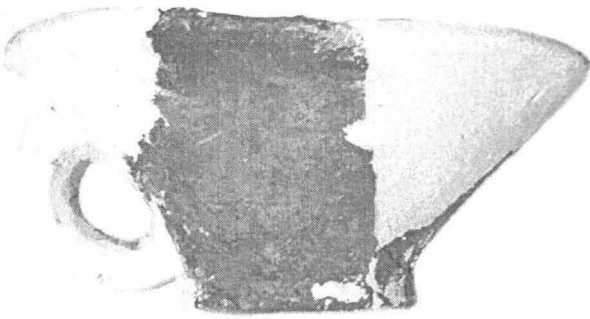
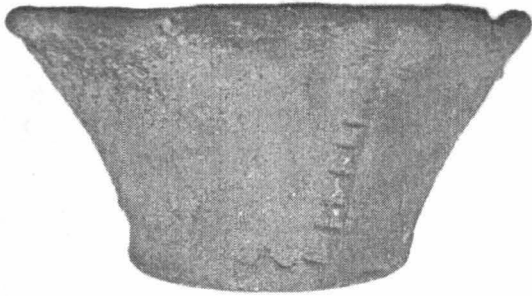
Pl. VIII

Pl. IX

Pl. X

NOUTĂȚI SUCIDAVENSE. O SINTEZĂ A CERCETĂRILOR DIN ULTIMII ANI

Petre GHERGHE

Lucian AMON

Mirela COJOC

NOUVELLES DE SUCIDAVA. UNE SYNTHÈSE DES RECHERCHES DES DERNIÈRES ANNÉES Résumé

L'article synthétise une partie des résultats des fouilles archéologiques entreprises pendant les années 1996-2009 à l'intérieur de la forteresse romano-byzantine de Sucidava, dans la zone centrale. Ici, nous avons découverte les traces des certaines constructions, fosses ménagères, âtres, fourres etc., qui appartient aux étapes suivantes: le IV-ème siècle avant J.C. – II siècle avant J.C., le niveau dacique précoce; I siècle avant J.C. – I siècle après J.C., le niveau dacique tardive; la fin du III-ème siècle – le commencement du IV-ème siècle, le niveau romain précoce; le commencement du IV-ème siècle – le milieu du V-ème siècle, le niveau romain tardive (surtout les traces des thermes); le VI-ème siècle, le niveau paléobyzantine; les XIV-XVI siècles, le niveau médiéval. Aussi, dans l'espace extérieur de la fortification nous avons obtenus les preuves de l'existence d'une passerelle, entre le pont danubienne et le château-fort, qui appartienne au niveau romain tardive.

Mots clés:

fortresse romano-byzantine, fouilles archéologiques, Sucidava.

Sucidava (cartierul Celci, orașul Corabia, județul Olt) se numără printre așezările antice din țara noastră cu o remarcabilă longevitate, explicabilă nu în ultimul rând prin poziția sa geografică, de-a lungul culoarului care, prin văile râurilor Isker și Olt, facilita, peste Dunăre, accesul între Balcani și Transilvania.

Cele mai vechi urme de locuire umană datează din neolitic, ele continuând însă, cu unele sincope, pe parcursul tuturor epocilor următoare. Perioada de apogeu este atinsă în intervalul dintre veacurile II-VI. Acum, după constituirea provinciei romane Dacia, la Sucidava lua naștere o marcă așezare civilă. O dată cu retragerea aureliană, autoritățile

Imperiului vor rezerva localității un rol strategic, fapt ce explică construirea unei cetăți care, printre altele, va avea și misiunea de a proteja podul transdanubian inaugurat aici, în anul 328 p.Chr., de Constantin cel Mare. Fortificația își încheie prima etapă de existență sub loviturile hunilor, la mijlocul secolului al V-lea, dar va renaște în veacul următor, mai ales sub Justinian, rezistând până la atacurile avaro-slave de la debutul secolului al VII-lea. Mult mai târziu, în vremea lui Mircea cel Bătrân și Mihai Viteazul, partea estică a vechii cetăți va fi reutilizată cu prilejul luptelor antiotomane.

După primele investigații arheologice științifice, realizate în a doua jumătate a sec. XIX și la debutul veacului următor, din anul 1939 încep la Sucidava campanii de cercetări sistematice, conduse de Dumitru Tudor, apoi de Octavian Toropu și, în sfârșit, din anul 1996, de Petre Gherghe. În articolul de față ne propunem prezentarea sintetică a celor mai semnificative rezultate înregistrate între anii 1996-2009, din momentul prelării conducerii șantierului de ultimul dintre cei menționați.

În intervalul de timp evocat, din colectivul de cercetare au mai făcut parte: Lucian Amon (Universitatea din Craiova), Liviu Petculescu (Muzeul Național de Istorie, București), Mirela Cojoc, Florea Biciu (Muzeul de arheologie și etnografie din Corabia)¹.

Investigațiile s-au derulat atât în interiorul fortificației romano-bizantine, cât și la exteriorul acesteia, dincolo de curtea vestică.

În primul caz a fost vizată zona centrală, mărginită spre vest de bazilica paleocreștină și clădirea cu hipocaust, iar la sud de construcția considerată *horreum* (fig. 1A). În spațiul menționat au fost practicate trei secțiuni orientate nord-sud (dispuse în continuarea celor efectuate, de la est spre vest, de O. Toropu²) și 18 casete. Prima secțiune a reprezentat, în fapt, prelungirea spre sud, cu încă 32 m, a secțiunii SI/1994, deschisă sub conducerea științifică a lui O. Toropu³. A doua, SI/98, a fost trasată

¹ Pe lângă cei enumerați, au participat Cristina Mitar (Muzeul civilizației geto-dace și romane, Deva) între anii 2002-2006, Doru Liciu (Universitatea din Craiova) în campania 1996, Mircea Negru (Universitatea „Spiru Haret”) în campania 2006, Onoriu Stoica (Societatea Numismatică Română, filiala Craiova) în anul 2009. La majoritatea cercetărilor au mai contribuit muzeograful Alina Uță, Marius Biciu și restauratorul Niculița Ivănuța, de la Muzeul de arheologie și etnografie din Corabia, Paul Matiu (Biblioteca Jud. Slatina). În anul 1997 la cercetări au luat participat și trei specialiști de la Universitatea din Leon, Spania: Miguel Figuerola (profesor), Blanca Esther Fernandez Freile și Txoming del Pozo Sainz (doctoranzi). Anual, pe șantier au efectuat practica arheologică studenții de la specializarea Istorie (Universitatea din Craiova). Nu în ultimul rând menționăm și sprijinul logistic oferit de Primăria orașului Corabia, căreia îi mulțumim.

² O. Toropu, P. Gherghe, Fl. Băciu, *Șantierul arheologic Sucidava-Celei (campaniile din anii 1991-1994)*, în „Analele Universității Craiova”, An I, 1, 1996, p. 9-15.

³ Aceasta măsura 20,50 x 2,00 m și era aproximativ perpendiculară pe curtea nordică a zidului de incintă, față de care se afla la o distanță de 10,20 m. Cercetarea a evidențiat existența unui prim nivel dacic din secolele IV/III-II/I a. Chr. (două locuințe de suprafață,

la 2,40 m vest față de precedentă și măsura 32 x 2 m. În sfârșit, ultima secțiune, SI/99, cu dimensiuni similare, a fost plasată în continuare, la aceeași distanță, spre vest.

Cele 18 casete, cu dimensiunile de 6 x 6 m, au fost deschise în anul 2002, la vest de secțiunile menționate mai sus. Ele acoperă un perimetru cu o suprafață totală de peste 700 m². Dacă cercetarea secțiunilor a fost epuizată din anul 2002, în catul casetelor ea continuă și în prezent.

Săpăturile arheologice din interiorul fortificației au condus la identificarea a șase nivele de locuire: dacic timpuriu, dacic târziu, roman timpuriu, roman târziu, paleobizantin și medieval.

Nivelul dacic timpuriu (sec. IV – II a. Chr.), primul din punct de vedere cronologic, a fost atins doar în cele trei secțiuni, la adâncimi cuprinse între 2,90-3,40 m. Chiar dacă în cadrul său nu au fost identificate urmele unor construcții, au fost descoperite alte elemente ce sugerează existența unui areal locuit. Acestea sunt o groapă rituală, patru gropi menajere și o vatră de foc.

Primul element conținea scheletul unui câine sau lup, depus pe un strat de lut și înconjurat cu un cerc de pietre de râu.

Gropile menajere au aspecte diverse (în formă de pară, în formă de sac, cu pereții verticali și fundul drept etc.) și conțin oase și solzi de pește, oase de animale ierbivore, lame de silex, cărbuni, cenușă, fragmente ceramice provenite de la oale-borcan și castroane, lucrute cu mâna dintr-o pastă neagră-cenușie, unele, datorită arderii secundare, căpătând o culoare predominant maronie, cochilii de melci în amestec cu cenușă și cărbuni și resturile putrezite ale unui fragment de țesătură. Într-una din ele (Gr. 9/2001), pe lângă urme de cărbune, cenușă, fragmente de lutuială, apar numeroase piese provenind de la un chiup realizat dintr-o pastă fină și decorat prin impresiune cu mici rozete.

două vetre de foc și trei gropi menajere) deasupra căruia a fost identificat un nivel dacic mai recent, din sec. I a. Chr.-I p. Chr. (3 locuințe de suprafață și două vetre de foc), un nivel roman timpuriu, datat cca. 267/275- 364/365, care sfârșește printr-o incendiere generală, peste care apar urmele unui nivel roman târziu, mai slab reprezentat, încadrat între anii 367/369-377/382. Stratigrafia este continuată de etapa paleobizantină, circa 498/535-600, (o locuință, un zid care traversează secțiunea, un mormânt de înhumare și o piesă creștină din lut ars în formă de disc, păstrată fragmentar). Nivelul cel mai recent aparține epocii medievale (resturile unei locuințe atribuită sec. XV-XVI). Pentru detalii, a se vedea O. Toropu, P. Gherghe, P. Matiu, Fl. Bâciu, *Sucidava-Celei, județul Olt*, în *Cronica cercetărilor arheologice, Campania 1994. A XXIX-a Sesiunea națională de rapoarte arheologice, Cluj-Napoca, 11-14 mai 1995*, p.85-87; O.Toropu, P.Gherghe, Fl.Bâciu, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Sucidava Celei*, în *Cronica cercetărilor arheologice, campania 1995. A XXX-a Sesiunea națională de rapoarte arheologice, București-Brăila, 2-5 mai 1996*; O. Toropu, P. Gherghe, *Un important centru paleocreștin din nordul Dunării Sucidava-Celei (Corabia-județul Olt)*, în „Mitropolia Olteniei” Craiova, 1996, p. 31-56; P. Gherghe, *Antichități paleocreștine descoperite la Sucidava-Celei (Corabia-județul Olt)*, în „Oltenia” (SN), 1, 1996, p. 7-12 etc.

Vatra de foc are formă ovală (diametrul maxim = 1,1 m) și se păstrează sub forma unei lutuiei de culoare galbenă, lipsită de inventar, fără decor. După arsura superficială a lutului și cantitatea mică de cenușă și cărbuni, deducem că a fost folosită pentru scurt timp.

Mai rețin atenția două picioare de amfore grecești, unul de tip Thassos (sec. IV-III a. Chr.) și altul, de tip Sinope, care, deși aparțin acestui nivel, au fost probabil dislocate și antrenate o dată cu săparea unei gropi menajere din perioada următoare.

Nivelul dacic târziu (sec. I a. Chr. – I p. Chr.) este prezent la adâncimi cuprinse aproximativ între 2,70-2,10 m.

În secțiuni, cercetările au condus la identificarea urmelor a trei locuințe de suprafață și a 13 gropi menajere.

Prima locuință (denumită (L. 4/98) prezintă o podină din lut bătătorit, de culoare închisă, orientată pe direcția NV-SE. În colțul său de sud-vest a fost descoperit un chiup de dimensiuni mici, spart pe loc și, pe jumătate, fixat într-o groapă. Vasul a fost lucrat cu mâna, dintr-o pastă grosieră de culoare castanie. Din interiorul locuinței au mai fost recuperate un cuțit din fier, foarte oxidat, lung de 18 cm (rupt în trei bucăți) și două cute din piatră. Următoarea construcție (L. 5/2001) are mai bine conservată latura de est, păstrată pe o lungime de aproape 3,5 m, ușor sinuoasă. Pe suprafața locuinței apar disipate fragmente ceramice geto-dacice (reține atenția un fragment de fructieră lucrat dintr-o pastă fină, de culoare roșie, probabil un import grecesc). În colțul nord-estic a fost identificată urma unei vetre de foc (0,5 x 0,5 m). Existența celei de a treia locuințe (L. 6/2001) este indicată prin delimitarea unei suprafețe ovale, de culoare cărămizie. Aproximativ în centrul acesteia apar urmele unei vetre constituită dintr-o platformă lutuită (0,47 x 0,42 m), pavată cu șase pietre de râu, ovoidale, cu diametrele de cca. 0,07 m. Din zona locuinței provin două fragmente de la un fund de chiup, iar din apropiere mai multe fragmente ceramice geto-dacice lucrate cu mâna, bucăți de lipitură cu urme de nuiel și oase de animale de talie mare.

Din punct de vedere tipologic, gropile menajere au pereții și baza ușor alveolată, gura ovală, și adâncimi cuprinse între 0,25-0,80 m. În interiorul lor s-au descoperit preponderent fragmente de ceramică dacică (fig. 3) din pastă grosieră, lucrată cu mâna și la roată, decorată cu brăuri (alveolate ori crestate) sau cu butoni, ceramică geto-dacică din pastă fină, lucrată la roată. Ca forme, se remarcă chiupurile, oalele-borcan, căuile și fructierele. La acestea, se adaugă oase de animale de talie mare (unele, tăiate la fierăstrău) și de pește, cenușă, cărbuni și lipitura de pământ cu urme de nuiel etc.

În casete, nivelul dacic târziu nu a fost atins decât superficial, la adâncimea de 2,50 m. Un sondaj efectuat în caseta C10 cu ocazia cercetării a două gropi menajere târzii (sec. VI), a condus la identificarea unei mici porțiuni din podeaua lutuită a unei locuințe și a mai multor

fragmente ceramice lucrate cu mâna, dintr-o pastă de proastă calitate, arsă la roșu pe ambele fețe, și decorate cu butoni apatizați de la care pornesc brăuri alveolate.

Nivelul roman timpuriu (sfârșitul sec. III – începutul sec. IV p. Chr.) este atestat cel mai bine la adâncimi cuprinse aproximativ între 1,90-1,10 m. În secțiuni au fost cercetate urmele a șapte locuințe și a șapte gropi menajere.

O parte dintre locuințe (L. 1-3/98) au fost construite la suprafața solului, pe temelie din blocuri de calcar cochilifer, legate între ele cu lut. În momentul descoperirii, acestea erau, în majoritate, demantelate, multe din pietre fiind împrăștiate pe nivelul de călcare, asociate cu fragmente de țigle, olane și cărămizi. Altele (L. 3-4/2000 și L. 3-4/2001) au un contur greu de precizat, sugerat de prezența parțială a unor podine constituite dintr-un strat de pământ galben bătătorit, suprapus de numeroase fragmente de cărămizi, țigle, olane, fragmente de vase, o greutate de plasă pentru pescuit, piese din fier (cuie, un fragment de balama), un lemn de stejar ars parțial. De menționat că L. 3/2000 și L. 4/2001 au fost distruse în urma unor incendii.

Gropile menajere au forme ovale și adâncimi variabile, cuprinse între 0,30 și 1,10 m. Din interiorul lor s-au recuperat fragmente ceramice, bucăți de țigle și cărămizi, oase de animale mari (ierbivore) dar și de pasăre, piroane, bucăți de tablă din bronz și fier informe, un clopoțel din fier, un fragment de tipar pentru opaiț, trei monede de bronz, ilizibile etc. Din groapa Gr. 2 / 2000 au mai fost recuperate două discuri ceramice cu decor și o tijă de bronz (continuată la capătul superior cu un porumbel, iar la cel opus cu un inel), obiect care în literatura de specialitate este consemnat frecvent drept „furcă de tors”⁴, destinație asupra căreia păstrăm unele rezerve.

În același nivel au mai fost descoperite nouă monede de bronz, ilizibile, și trei fragmente de țigle și cărămizi cu ștampilele Legiunea V Macedonica, Varinia și Varidal.

Până în prezent, în perimetrul investigat prin casete nivelul roman timpuriu nu a fost identificat decât la extremitatea sudică a acestuia. Avem în vedere resturile unui „pavaj” format din pietriș și fragmente de cărămizi, descoperit în casele C14 și C15, alături de o monedă din bronz, de la Aurelian.

Nivelul roman târziu (începutul sec. IV – mijlocul sec. V p. Chr.) a fost surprins la adâncimi cuprinse aproximativ între 1,00-1,80 m. El reprezintă epoca de apogeu a cetății – care debutează o dată cu domnia lui Constantin cel Mare – și, în consecință este cel mai bine reprezentat.

⁴ O. Bozu, *Obiecte creștine inedite de uz casnic. Furcile de tors pentru deget datate în sec. IV-VI e.n.*, în „Analele Banatului (SN). Arheologie-Istorie”, 2, 1993, p. 206-214.

Cercetările mai vechi, conduse de Dumitru Tudor, nu au reușit să localizeze aici decât două construcții din această epocă: o clădire cu hipocaust și un *horreum*. Investigațiile noastre au contribuit la completarea acestei lacune, relevând existența unor edificii necunoscute până acum.

Primul, și cel mai important, este reprezentat de un complex de amenajări care, presupunem, aparține termenilor fortificației. Iată o descriere a acestuia, de la nord spre sud.

În caseta C8, la adâncimea de 1,15 m a fost localizat un gen de pavaj care se păstrează pe toată lungimea casetei. Acesta este mărginit spre vest de un zid din piatră, orientat nord-sud, în timp ce extremitatea opusă se prezintă total distrusă de o groapă modernă de demolare. Totuși, în zona acesteia, la adâncimea de 1,40 m, au fost identificate urmele unui bazinet (conservat pe lungimea de 0,80 m, lățimea de 0,48 m și înălțimea de 0,24 m) alcătuit din cărămizi etanșate între ele cu o lutuială galbenă. În jurul său au fost descoperite mai multe fragmente de conducte din ceramică. Pavajul menționat mai sus, gros de peste 0,15 m, este acoperit cu un strat de lutuială galben-roșcată, sub care sunt dispuse alte trei straturi, care conțin pietriș, mortar și un „paviment” alcătuit din cărămizi sparte pe loc. Printre acestea am identificat un fragment cu ștampila *L(egio)VM(acedonica)V(arinia)*⁵. În structura pavajului a fost încastrat un canal realizat din cărămizi și orientat nord-sud. Acesta este lat de 0,30 m și are o deschidere interioară cu dimensiunile de 0,15 x 0,16 m. Canalul se continuă și în casetele C7 și C6, parcurgând în direcția Dunării un traseu sinuos și în pantă ușor descendentă, surprins până acum pe o lungime de 22 m.

La sud de pavajul descris, în caseta C7, a fost descoperită cea mai importantă încăpere, prevăzută cu hipocaust (fig. 4). Aceasta este orientată nord-sud și are lungimea de aproximativ 5 m. În interiorul său, peste o podea de mortar conservată doar pe alocuri, identificată la adâncimea de 1,30 m, s-au păstrat 19 pile de hipocaust. La origine, numărul lor trebuie să fi fost de minim 32, deoarece ele par dispuse pe cel puțin patru rânduri, fiecare compus din câte opt pile. O parte dintre acestea au fost distruse sau au rămas, deocamdată, ascunse în mortarul dintre casete. Pilele sunt realizate din cărămizi pătrate (29 x 29 cm) sau aproape pătrate (24 x 27 cm), legate cu mortar alb și conservate pe maxim cinci rânduri înălțime.

Printre pilele de hipocaust, alături de multă cenușă și cărbune, au fost descoperite și urme provenite din prăbușirea suspensurei. Sunt fragmente dintr-o lutuială cu grosimea de 4,5-5 cm, realizată din mortar amestecat cu multă cărămidă foarte fin pisată, combinat într-o cantitate

⁵ O. Toropu, C.M. Tătulea, *Sucidava-Celei*, București, Editura Sport-Turism, 1987, p. 103 datează acest gen de inscripții tegulare între anii 295/325 și mijlocul sec. IV.

mai mică cu particule având granulația de mărimea bobului de orez. Acest strat de lutuială acoperea suprastructura – formată din cărămizi cu dimensiunile de 45 x 45 m – care se sprijinea pe pilele de hipocaust. Tot aici au apărut fragmente de amforă și un opaiț întreg, acoperit cu o glazură galben-verzuie.

Spre extremitatea nordică a spațiului descris, pe aliniamentul șirurilor de pile, s-a constatat prezența părților inferioare ale unor tuburi de ceramică (trei păstrate *in situ* și fragmente din al patrulea). Piesele sunt poziționate vertical și au diametrul de 14 cm. La bază, ele se sprijineau pe câte o cărămidă, zona de contact fiind etanșată cu lut. Tuburile prezintă în perete, aproape de capătul inferior, câte un orificiu rotund, cu diametrul de 4 cm, toate aflate la aceeași înălțime și având aceeași orientare. Sistemul permitea, astfel, circulația aerului cald spre zonele superioare ale clădirii.

Din structura pereților care delimitau încăperea cu hipocaust nu au fost identificate decât trei elemente. La extremitatea estică a fost surprins un fragment din baza unui zid cu lățimea de 0,50 m, realizat din cărămizi legate cu mortar și pietriș. După cum sugerează urmele observate în profilul nordic al casetei, un zid oarecum asemănător delimita clădirea și pe această latură. În sfârșit, limita sudică a încăperii pare a fi marcată de prezența ultimei asize a unui zid de piatră orientat vest-est, lung de 1,14 m și lat de 0,50-0,60 m, care probabil se continua și spre est, în caseta învecinată, C10, încă necercetată până la această adâncime.

Prefurnium-ul hipocaustului, cu lungimea de 1,40 m și lățimea de 1,35 m, este plasat perpendicular pe latura estică a construcției. Spațiul său interior, destinat combustiei, are o deschidere de 0,65 m, și este pavat cu cărămizi de dimensiuni mari (45 x 45 cm). Pereții laterali s-au păstrat pe o înălțime maximă de 0,56 m și au fost zidiți din cărămizi cu dimensiunile de 30 x 30 cm. Ei păstrează urmele unor reparații, ocazie cu care a fost încastrat și un bloc paralelipipedic de piatră cioplită (90 x 26 x 30 cm). La est de gura prefurnium-ului se păstrează două șiruri paralele formate din cărămizi alunecate spre vest, ceea ce sugerează existența unui stâlp de zidărie (dublat probabil de încă unul, poziționat simetric spre sud) pe care se sprijinea un acoperiș ușor, care acoperea și proteja accesul la instalația de foc. Sub materialele provenite de la prăbușirea suprastructurii prefurnium-ului a fost descoperit un umbo de scut, din fier.

Canalul din cărămizi, descris anterior, cobora spre fluviu pe lângă încăperea cu pile de hipocaust și ocolea cu grijă prefurnium-ul acesteia, ceea ce sugerează că toate aceste elemente constructive erau contemporane.

La sud de ultimele construcții prezentate, în caseta C4, au fost descoperite urmele unui pavaj surprins pe o lungime de 3,90 m, cu

lățimea maximă de 1,45 m. El este alcătuit dintr-un strat de cărămizi având ca liant mortar amestecat cu pietriș fin de râu.. Ca aspect, cărămizile sunt dreptunghiulare (27 x 16 cm și 27 x 13 cm) și aproape pătrate (30 x 27 cm). Pe alocuri, peste cărămizi se păstrează un strat subțire de lutuială arsă la roșu. Acest ultim amănunt ne sugerează o posibilă reparație a pavajului ce ar fi putut eventual face parte din ansamblul care alcătua termele descrise mai sus.

La nord-vest și la vest și de clădirea cu hipocaust din centrul cetății, descoperită și conservată de D. Tudor cu mai mulți ani în urmă⁶, am identificat urmele altor două construcții.

În caseta C9 am localizat un zid de piatră legată cu mortar, având lățimea de 0,50 m. El prezintă două laturi, convergente în unghi drept, care închid un perimetru acoperit cu o podea alcătuită dintr-un strat de cărămizi plasate pe o bază de pietriș amestecat cu mortar. Latura plasată est-vest are lungimea de 4,40 m. Cea orientată nord-sud, mai bine conservată și cu paramentele fațetate, se păstrează pe o lungime de 4,15 m. Extremitatea sa sudică dă impresia că ar fi fost tăiată și distrusă de compartimentul nordic al clădirii hipocaust. Nu suntem însă siguri dacă lucrurile au stat așa în realitate sau ne aflăm în fața unei greșeli făcute de restauratorii hipocaustului și, de fapt, ele făceau corp comun, aflându-ne în fața unei singure construcții de dimensiuni, firește, mult mai mari.

Existența celei de a doua construcții, situată la est de clădirea cu hipocaust, este probată de traseul unui zid cu aspect de absidă, orientat est-vest. Lungimea acestuia, de peste 6 m, nu a putut fi stabilită în totalitate deoarece el se continuă spre est, dincolo de profilul casetei. Din structura sa se păstrează doar talpa temeliei, cu lățimea de 0,65-0,70 m, constituită din bucăți foarte friabile de mortar și pietriș. Din punct de vedere planimetric, capătul vestic al zidului absidial pare a se racorda cu un alt zid, descoperit tot de D. Tudor, orientat nord-sud și aproape lipit de latura estică a clădirii cu hipocaust⁷. Dacă presupunerea noastră este corectă, ar rezulta că atât zidul absidial descoperit recent, cât și cel dezvelit în urmă cu mai multe decenii aparțin aceleiași clădiri, a cărei existență era doar presupusă de D. Tudor și O. Toropu. Din păcate, am constatat că zona în care cele două elemente ar fi trebuit să se racordeze a fost distrusă cu ocazia cercetărilor mai vechi.

⁶ *Ibidem*, p. 221-223.

⁷ *Ibidem*, p. 223. Cercetând arhiva Muzeului din Corabia am descoperit o fotografie sugestivă de șantier, realizată de D. Tudor (vezi fig. 4B), în care se observă că acest zid, lung de 11,50 m, a fost construit lângă clădirea cu hipocaust într-un moment în care partea superioară a pereților acesteia era deja distrusă de la o anumită înălțime. Afirmatia se bazează pe observația că noul zid apare construit paralel până la înălțimea de circa 1 m, după care devine mai lat, acoperind practic resturile zidului estic al construcției cu hipocaust.

În zona sudică (caseta C13), aproape de horreum, a fost identificat un zid orientat nord-sud, cu lățimea de 0,80 m și păstrat pe o lungime de 1 m, alcătuit din blocuri de stâncă, unele fasonate, legate cu pământ. Poziția sa sugerează că el constituie continuarea, spre nord, a ceea ce, pentru cercetătorii mai vechi, părase a fi un simplu contrafort al horreum-ului⁸. Între acesta și zidul nou descoperit este un spațiu liber de 1,10 m, porțiune în care peretele fusese probabil total demantelat. Aceste indicii pot conduce la ipoteza că horreum-ul, datat în prima jumătate a veacului al IV-lea⁹, avea o arhitectură mai complexă decât se cunoscuse până în prezent.

Prezența unor construcții este evidențiată și în spațiul situat la est de terme, cercetat prin secțiuni. Concret, este vorba de urmele a patru locuințe (L. 2-3/1996, L. 1-2/99), la care se adaugă cinci gropi menajere.

Resturile locuinței L. 1/99 constau dintr-o podină de lut care se continuă dincolo de pereții de est, nord și vest ai secțiunii. Parțial, ea este acoperită de un nivel de arsură, cărămizi și bucăți din lipitura pereților prăbușiți. Podina, groasă de 5-6 cm, era așezată pe un strat format din pietre mari de stâncă, sub care apare un alt strat de arsură, fapt ce ar putea sugera că locuința a suferit două refaceri succesive. În perimetrul său au fost descoperite fragmente de țigle, cărămizi, ceramică, o buză de vas de sticlă, o bucată de tablă din fier și un vârf de corn de bovidu tăiat de ferăstrău, cu urme de prelucrare. Foarte aproape de aceasta, au fost identificate urmele unui cuptor (pentru copt pâinea) cu lungimea de 1,8 m, deschiderea interioară de 0,5 m și pereții executați din pământ ars la roșu, cu grosimea de 0,27 - 0,3 m. În imediata apropiere a fost descoperită o garnitură de centură, din bronz. Existența locuința L. 2/99 este sugerată de numeroasele fragmente de cărămizi, țigle și olane amestecate cu pietre de râu de dimensiuni mari, probabil utilizate pentru fundație. Construcția este orientată NNE-SSV și are o lungime de aproape 8 m. Din inventarul ceramic descoperit ne-a reținut atenția un opaiț executat dintr-o pastă cărămizie, fără decor. Demantelată ulterior, această locuință, va fi nivelată (un strat continuu format din fragmente de cărămizi și țigle, între care sunt intercalate o piatră spartă de râșniță, fragmente ceramice, pietre) și acoperită cu un strat de pământ intens pigmentat spre cărămiziu (grosime 0,05-0,1 m), suprapus parțial de o lentilă de arsură puternică (grosime 0,08-0,1 m), căptușită deasupra cu o lipitură de lut (cu grosimea de 0,05-0,1 m). Toate acestea constituie indiciile unor amenajări mai târzii, probabil paleobizantine sau medievale.

⁸ O. Toropu, *Un horreum descoperit în castellum-ul Sucidava*, în „Arhivele Olteniei” SN, 7, 1992, p. 30 și fig. 2.

⁹ *Ibidem*, p. 31.

Tot în acest nivel au fost descoperite și obiecte de metal (fier și bronz), atipice și foarte oxidate. Se remarcă totuși o piesă de bronz, care nu este exclus să provină de la apărătoarea nazală a unui coif. Remarcăm și mai multe fragmente de corn de cerb, cu urme de prelucrare, fapt ce ar putea sugera prezența în această zonă a unui "atelier" specializat.

În sfârșit, aceluiași nivel îi aparține o groapă de mari dimensiuni (cu diametrul de peste 2,5 m) în umplutura căreia au fost descoperite numeroase fragmente de ceramică, cărămizi, olane, țigle romane, dispuse haotic, bucăți de calcar cochilifer, oase neprelucrate, un vârf de sulită din fier, o țință de bronz, o lentilă de plumb, o placă patrulateră de bronz, capul unui piron de fier, partea inferioară a unui creuzet cu pereții interiori vitrificați, pe fundul căruia se păstrează o "pastilă" de bronz și trei monede de bronz, ilizibile.

Nivelul paleobizantin, (începutul sec. VI – începutul sec. VII p. Chr.) este separat de perioada anterioară printr-un hiatus de aproximativ jumătate de veac, consecință a distrugerii hunice produse la mijlocul secolului al V-lea. La sfârșitul acestuia urmează o renaștere a cetății, fenomenul atingând punctul culminant în epoca lui Justinian.

Cercetările noastre au relevat și faptul că, în afara unor cazuri notabile, ca cel al bazilicii paleocreștine sau al fântânii „secrete” (singurele edificii cunoscute până acum), în interiorul cetății au fost ridicate și construcții a căror temelie, care nu depășea lățimea de 0,40 m, era superficială și confecționată din piatră fără mortar. Elevația acestora era probabil ușoară și îngloba materialele recuperate de la clădiri mai vechi. Presupunem că majoritatea lor preluaseră funcționalitatea pe care, în epoca precedentă, o avuseseră încăperile înșirate în spatele zidurilor cetății și care, acum, erau abandonate.

Din prima construcție de acest gen, situată în casetele C1-C2 la o adâncime de 0,75-0,90 m, a fost evidențiată în întregime doar fundația vestică, lungă de 6,70 m. Dimensiunile înregistrate pentru laturile de nord (3 m) și de sud (5,25 m) sunt parțiale deoarece ele se continuă dincolo de profilul casetei. Pe parcursul celei din urmă laturi a fost evidențiată și o întrerupere bine conturată, de 0,75 m, care marca probabil intrarea. Peste fundația vestică s-a păstrat o mică porțiune din zidul propriu-zis, alcătuită din fragmente de cărămizi și țigle romane refolosite, fără mortar, conservate pe o înălțime de cel mult 0,20 m. Printre materialele de construcție împrăștiute în jur remarcăm un fragment de cărămidă cu ștampila *L(egio) V M(acedonica) O[esci]*, unitate care menține detașamente la Sucidava după evacuarea Daciei¹⁰. În zona acestei clădiri au mai fost descoperite multe fragmente de corn, în special de cervideu

¹⁰ CIL, III, 6241=8068, a-b = ILS, 9111. A se vedea și D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a IV-a, București, Editura Academiei, 1978, p. 99 și fig. 29/1. Este databilă între anii 295-325 și mijlocul sec. IV, conform O. Toropu, C. M. Tăulea, *op. cit.*, p. 103, fig. 25/5.

(prelucrate primar) și un fragment de piepten din os, fapt ce ne determină să apreciem că avem de-a face cu un atelier specializat în această direcție.

A doua construcție păstrează, în planul general al cetății, aceeași orientare cu precedenta și prezintă caracteristici constructive identice. Urmele sale au fost identificate în casetele C4-C6 la o adâncime cuprinsă între 0,60-0,80 m. Singura latură dezvelită total este cea sudică, cu o lungime de 6,40 m. Latura vestică a fost descoperită parțial (pe lungimea de circa 2, 70 m, ea continuându-se sub marmorul dintre casete) iar cea estică s-a conservat extrem de precar (0,80 m).

Aceluiași nivel îi aparțin urmele a patru vetre de foc și ale unui mic cuptor, toate localizate în jumătatea nordică a arealului investigat. Vetrele se păstrează sub forma unor mici „platforme” realizate prin alăturarea mai multor fragmente de cărămizi romane. Prima a fost descoperită în interiorul clădirii descrise mai sus, din casetele C1-C2 și are lungimea de 0,80. A doua, cu dimensiunile de 0,58 x 0,60 m, este amplasată la sud de clădirea menționată. O alta, măsurând 0,70 x 0,50 m, este prezentă în spațiul casetei C 9. Însfârșit, în arealul casetei C7 a mai fost identificată o altă amenajare similară, cu formă dreptunghiulară (0,88 x 0,50 m.) și realizată din două șiruri de cărămizi romane fragmentare. Lângă ea a fost descoperită o porțiune de țiglă ștampilată cu textul *[L]E(GIO) XIII G(EMINA) P(ONTIBU)S*, cu scriere retroversă¹¹. Cuptorul de mici dimensiuni este alcătuit dintr-o singură cărămidă, întreagă, încadrată pe trei dintre laturi cu un fel de pereți alcătuiți din fragmente de țigle și cărămizi suprapuse pe înălțimea de 0,35 m. Dimensiunile sale totale sunt de 0,80 x 0,55 m. Printre materialele descoperite în apropierea vetrei de foc și a cuptorului din caseta C7 remarcăm trei monede de bronz, ilizibile, și un tipar ceramic fragmentar, cu semnul crucii.

Dintre elementele încadrabile aceleiași perioade mai amintim existența a trei gropi menajere mai importante. Prima a fost identificată în caseta C4, la -0,90 m. Alături de numeroase bucăți de amforă, ea conținea și un fragment de platou acoperit cu smalt, pe care este figurat un motiv paleocreștin (numele lui *Χριστος*, abreviat sub forma literelor *XP*, continuate de un cerc (aură ?) în interiorul căruia par a fi ușor schițați ochii și sprâncenele unui personaj (fig. 5A). Ultimele două gropi au fost identificate în caseta C10¹². Prima pornește de la -1,60 m și coboară până la adâncimea de 3,40 m. În interiorul său au fost descoperite mai multe fragmente de cărămizi romane care par a proveni de la un pavaj dezafectat (judecând după resturile de mortar ce se mai păstrează pe ele), o cărămidă cu formă trapezoidală, de tipul celor folosite

¹¹ Și aceasta este datată în același interval de timp, conform O. Toropu, C. M. Tăulea, *op. cit.*, p.103, fig.25/10.

¹² La aceste două gropi menajere am făcut referire și puțin mai sus, cu ocazia prezentării nivelului dacic târziu, pe care ele l-au tăiat.

la construirea puțurilor de fântână¹³, scoabe din fier, cenușă și numeroase fragmente ceramice, în special de la amfore decorate cu striuri și coaste. A doua groapă menajeră a fost descoperită la o adâncime apropiată de precedentă iar baza sa a fost atinsă la -3,60 m. Printre alte obiecte, ea conținea un capăt de curea, din bronz, specific epocii Dominatului¹⁴ și o amforă caracteristică sfârșitului secolului al V-lea și începutului veacului următor¹⁵ (fig. 5B-C).

În caseta C18 a fost dezvelit un jgheab destinat drenării apei. El este constituit dintr-o succesiune de țigle romane așezate în trepte și parcurge, de la est spre vest, un traseu cu pantă ușoară, sub formă de arc de cerc, cu lungimea de circa 6 m (atât cât se poate observa, deoarece ambele sale capete intră în profilele casetei). O porțiune dintr-un jgheab construit exact în aceeași manieră a fost descoperită mai spre sud, în caseta C7. Acesta se suprapune peste canalul din cărămizi care ocolea camera cu pile de hipocaust, ceea ce constituie încă un argument că aceste jgheaburi reprezintă amenajări mai târzii, datând probabil din ultimul secol de funcționare a cetății romano-bizantine.

La cele prezentate se adaugă resturile unei locuințe descoperite în secțiunea S1/1996, alături de trei monede (una din argint și două de bronz) care, deși ilizibile, după contextul stratigrafic și dimensiunile modulului pot fi atribuite aceleiași perioade.

Nivelul medieval (sec. XIV – XVI) este, în primul rând, sugerat de prezența unei lentile de pământ galben care apare mai ales în jumătatea sudică a zonei cercetate, cu precădere în casele C12-C15, la adâncimi cuprinse între 0,60-0,70 m. Tot aici, în C15, au fost descoperite resturile unui cuptor care a avut o durată de utilizare scurtă. Pereții săi sunt constituiți din fragmente de cărămizi romane refolosite, lipsite de mortar. Întreaga amenajare are dimensiunile de 1,50 x 1,20 m. În interiorul cuptorului au fost descoperite mai multe fragmente de rebuturi ceramice, specifice secolelor XIII-XIV.

Probabil că aceleiași nivel de locuire îi aparțin urmele unei locuințe identificate puțin mai spre nord, în casele C2 și C3, la adâncimea de 0,80 m. Din structura acesteia s-a păstrat doar o podină lutuită, groasă de 7 cm, cu formă dreptunghiulară și dimensiunile de 3,00 x 4,00 m. Pereții construcției, care fuseseră probabil realizați din chirpic, au fost complet distruși și nu prezintă nicio urmă de fundație.

¹³ O. Toropu, C.M. Tătuca, *op. cit.*, p. 230 semnalează cărămizi asemănătoare, descoperite la Sucidava în fântâna romană de secol II, din afara cetății (existentă în curtea școlii).

¹⁴ M.C. Bishop, J.C.N. Coulston, *Roman Military Equipment from the Punic Wars to the fall of Rome*, Londra, 1993, p. 175, fig. 126/10.

¹⁵ S. Heath, B. Tekkök (editori), *Greek, Roman and Byzantine Pottery at Ilion (Troia). Roman amphoras*, nr. 27-28, <http://classics.uc.edu/troy/grbpottery/html/amphoras-r.html>.

Cercetările efectuate în exteriorul fortificației, dincolo de curțina sa vestică, au condus la descoperirea a două construcții ce aparțin *nivelului roman târziu (începutul sec. IV – mijlocul sec. V p. Chr.)* și între care, după cum vom vedea, se pare că a existat o legătură funcțională.

Prima este localizată aproape de extremitatea sudică a șanțului de apărare al cetății, pe escarpa estică a acestuia (fig. 1B). Arc aspectul unui turn dreptunghiular, cu dimensiunile de 4,40 x 3,55 m, păstrat pe o înălțime maximă de 1,96 m. Colțul său sud-vestic a fost consolidat prin amenajarea unui contrafort exterior, clădit din piatră și cărămidă¹⁶. Zidurile turnului, cu o grosime de 0,60 m, sunt constituite din două paramente realizate din blocuri de stâncă fațetate, care îmbracă un emplecton de mortar amestecat cu piatră (fig. 6).

Construcția pare să fi fost acoperită pe exterior cu un strat de tencuială albă, gros de 1-2 cm, vizibil acum doar pe latura estică. În schimb, toți pereții interiori sunt protejați cu o tencuială roșie (realizată din mortar amestecat cu foarte multă cărămidă fin pisată), care atinge grosimea de 3 cm. Aceeași compoziție și culoare are podeaua turnului, groasă de 14 cm, cu o structură extrem de compactă și dură. Ea este amenajată peste un strat format din de bulgări de calcar, așezat la rândul său deasupra unui „pat” de pietriș. Peretele vestic al turnului a fost dublat în interior, pe întreaga sa lungime, cu un prag înalt de 0,33 m și lat de 0,28 m. Acesta a fost zidit din câte patru cărămizi suprapuse, acoperite la rândul lor cu aceeași tencuială roșie, rezistentă la excesul de umiditate. În partea superioară turnul pare să fi fost prevăzut cu o boltă, afirmație bazată pe descoperire resturilor unui „cofraj” realizat din tuburi ceramice scurte, obturate tot cu mortar combinat cu cărămidă pisată fin¹⁷.

Pe lângă elementele descrise sunt vizibile și urmele unei reparații ulterioare: nivelul de călcare din interiorul turnului a fost înălțat cu circa 0,45 m prin umplerea sa cu un strat de pământ bine compactat, amestecat cu multe fragmente de țigle și cărămizi; pe acest strat a fost clădit un nou zid de piatră, situat între paramentele de nord și sud ale construcției, paralel cu acestea. El este construit într-o manieră oarecum mai neglijentă, are lățimea de 0,65-0,70 m și se conservă pe o lungime de 2,10 m. Probabil că intervenția descrisă era menită să contracareze efectul unei distrugerii produse de apele Dunării.

A doua construcție (fig. 1C) a fost descoperită pe panta terasei fluviului, la mijlocul distanței dintre portalul podului constantinian, situat mai la vest, și turnul descris. Este un zid din piatră orientat est-vest, bine

¹⁶ Nu excludem existența unui contrafort similar și în colțul sud-estic, distrus de acțiunea Dunării. Nu trebuie scăpat din vedere că în antichitate brațul minor (nordic) al fluviului, astăzi inexistent, curgea foarte aproape de baza fortificației.

¹⁷ Existența unor cofraje asemănătoare pentru bolti este atestată în castrul de la Porolissum. Vezi Cornelia Bărbulescu, *Arhitectura militară și tehnica de construcție la romani*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2004, p. 66-72.

conservat și constituit din blocuri mari de stâncă, legate cu mortar. Are dimensiunile de 6,70 x 0,60 m și se păstrează pe înălțimea de 1,30 m. La o depărtare de 2,20 m, spre sud, au fost sesizate indiciile existenței unui zid similar, paralel, dar în prezent total demantelat.

În ceea ce privește rolul turnului, poziția sa atipică pentru o simplă construcție defensivă ne-a determinat să formulăm ipoteza că el ar reprezenta mai degrabă suportul pe care se sprijinea capătul răsăritean al unui „pod” miniatural, de lemn, ce traversa prin această zonă șanțul de apărare al cetății, asigurând accesul spre poarta de vest. La capătul opus bănuim că „podul” era continuat cu un gen de pasarelă, amenajată tot din lemn, care se îndrepta spre portalul nordic al podului lui Constantin cel Mare, aflat la circa 140 m, spre vest. Exact la mijlocul acestui traseu ipotetic au fost identificate urmele celor două ziduri din piatră care, cel mai plauzibil, reprezentau unul dintre punctele principale de sprijin ale pasareleii. În absența unor elemente certe de datare, nu ne rămâne decât să presupunem că aceasta a funcționat cel puțin atâta timp cât a fost utilizabil și podul constantinian, adică în deceniile 3-6 ale secolului al IV-lea¹⁸.

În concluzie, cercetările arheologice efectuate la Sucidava, între anii 1996-2009, au contribuit în special la îmbogățirea informațiilor cu privire la locuirea geto-dacică, cât și a celor privitoare la existența unor construcții necunoscute până în prezent, existente atât în spațiul interior al cetății cât și *extra muros*. În acest sens, rețin atenția în mod deosebit urmele unui edificiu termal și ale unei pasarele care permitea o legătură rapidă între fortificație și podul transdanubian. Sperăm ca cercetările viitoare să aducă noi precizări despre istoria acestui valoros centru de civilizație romano-bizantină la Dunărea de Jos.

Lista ilustrațiilor

Fig. 1. Amplasamentul zonelor cercetate între anii 1996-2009 (vedere din satelit).

Fig. 2. Dispunerea planimetrică a construcțiilor descoperite în suprafața cercetată prin casete.

Fig. 3. Ceramică geto-dacică.

Fig. 4. Încăperea cu hipocaust din componența termelor.

Fig. 5. Obiecte descoperite în nivelul paleobizantin.

Fig. 6. Imaginea și planul turnului-suport al pasareleii.

¹⁸ D. Tudor, *op. cit.*, p. 422.

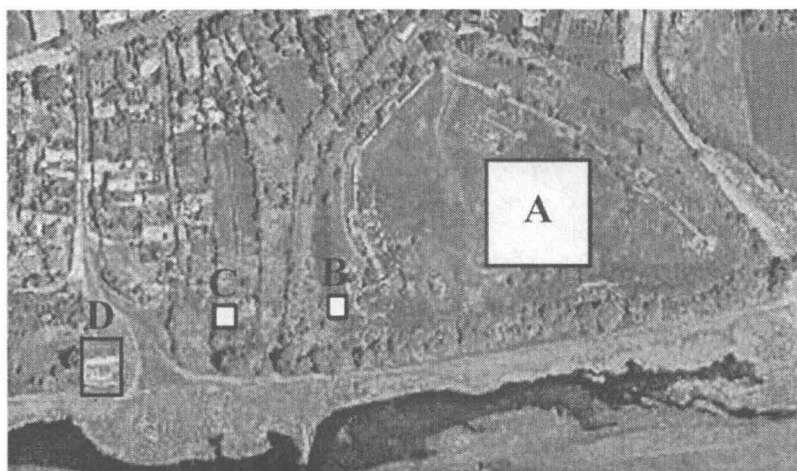

Fig. 1 A. Amplasamentul zonei cercetate prin secțiuni și casete
 B. Amplasamentul turnului-suport al pasarelei
 C. Amplasamentul zidurilor de sprijin ale pasarelei
 D. Amplasamentul portalului podului constantinian

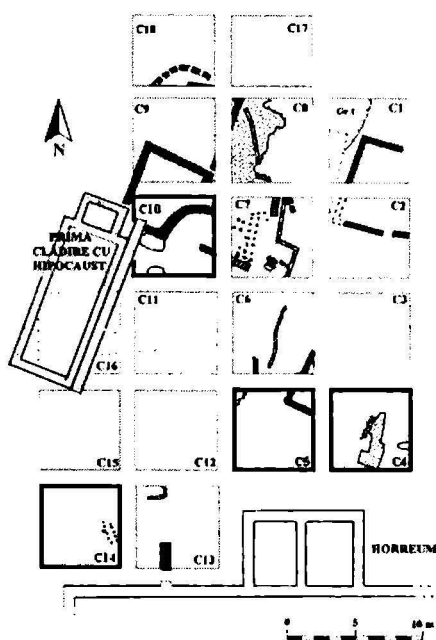

Fig. 2.

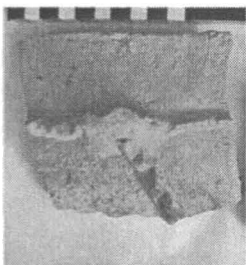

Fig. 3

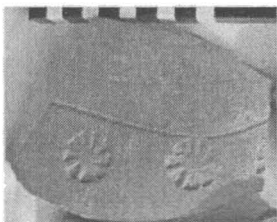

Fig. 4

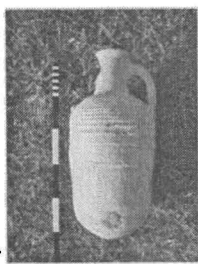
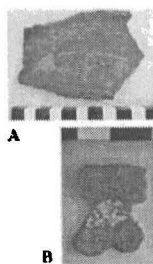
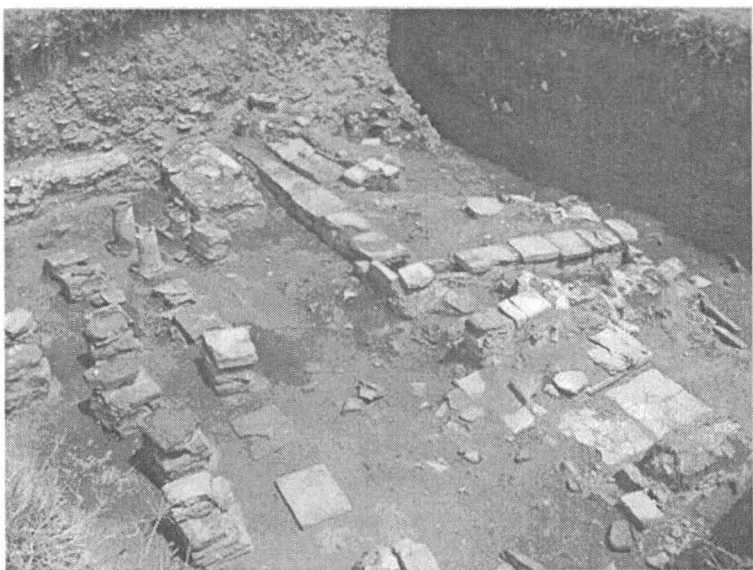

Fig. 5

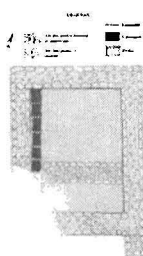

Fig. 6

O IPOTEZĂ PRIVIND IDENTIFICAREA PROPRIETARULUI *VILLA*-EI DIN CARTIERUL ARTIZANAL AL ROMULEI

Sabin POPOVICI

UNE HYPOTHÈSE SUR L'IDENTIFICATION
DU PROPRIÉTAIRE DE LA *VILLA*
DU QUARTIER ARTISANAL DE ROMULA
Résumé traduit par Maria Stochiță

Cet article n'est pas qu'un essai d'identification d'un propriétaire d'une *villa* du quartier des artisans de Romula. C'est tout possible d'être la seule identification d'un propriétaire de *villa* de la Dacie Inferieure. Notre hypothèse c'est fondue sur des plusieurs arguments: la decouvertes d'une tuille avec une inscription dans la toute proximité de la *villa*, une tuille avec unei inscription idéntique avec celle d'un sarcophage de Rome, le caractère italique de cette *villa*, la presence nombreuse d'un doublet funeraire à Porolissum, mais aussi le fait que le sarcophage de Lucius Annius Valerianus de Rome a été decouverte sans être fin, fait qui soutient nôtre hypothèse que le propriétaire de la *villa* n'est pas mort à Rome.

Gh. Popilian qui a decouvert la *villa* soutien nôtre hypothèse sur la base que la tuille a été decouverte dans la proximité de la *villa* dans une nécropole des pauvres, mais l'état matériel du Lucius Annius Octavianus Valerianus n'est pas permissive avec cet enterrement provisoire.

Dans l'opinion de Gh. Popilian le principale manque de nôtre hypothèse est celle qu'ou part du général vers le particulier, en choisant seulement quelque cas comme des analogie, mais les analogies ne peuvent pas en servir comme des arguments.

Mots clé:

doublet funéraire, Lucius Annius Valerianus, Romula, sarcophage, *villa*.

În provincia romană Dacia au fost semnalate de-a lungul timpului mai multe *villae* romane: Redea, Caracal, Deveselu, Vlădila, Hotărani, Scărișoara [Tudor, 1978, p. 68-72]. Dintre acestea doar câteva au fost cercetate exhaustiv: spre exemplu Ciumăfaia (com. Borșa, j. Cluj) [Mitrofan, 1973].

Despre proprietarii acestor *villae* – cu excepția câtorva cazuri, se cunosc puține informații. La Ciumăfaia aceștia erau Aelius Iulianus și P. Aelius Maximus, veterani [ibid., p. 133]. De la Hobîța (lângă Sarmizegetusa romană) provin inițialele L.D.P. [Floca, 1953, p. 746].

În cele ce urmează voi încerca identificarea numelui proprietarului *villa*-ei din cartierul meșteșugăresc al Romulei (azi Reșca, j. Olt).

În a. 1970, în urma cercetărilor din partea de nord a zonei *extramuros* a Romulei, a fost semnalată o nouă *villa* al cărei plan a fost înregistrat în întregime. Munca de degajare a ei a durat până în a. 1974 și a permis precizarea caracterului construcției, cronologia, durata de funcționare și planul ei. *Villa* a fost construită la jumătatea sec. II, refăcută în primele decenii ale sec. III și distrusă, se pare, de carpi pe la 245-246 [Popilian, 1976, fig. 1; Tătulea, 1994, fig. 11].

Planul ei este de formă rectangulară (dimensiuni 26,7 x 23 m) iar zidăria realizată din cărămizi legate cu mortar. Aparține tipului greco-roman, având camerele așezate în jurul unei curți centrale, rectangulare (9,5 x 9 m) cu pavaj de cărămidă. În mijlocul curții se găsea un bazin cu dimensiunile 4 x 0,8 m și o adâncime de 1 m. Curtea centrală era înconjurată de un portic susținut de un *perystil*. Din cauza proastei conservări a edificiului nu putem cunoaște numărul camerelor. Probabil vor fi fost 3 pe fiecare latură. Într-una dintre camere s-au descoperit resturi de stucatură sau tencuială pictată ceea ce dovedește că unele din ele au avut pereții cu fresce. *Villa* mai beneficia de un sistem de *hypocaust*, care însă nu se întindea pe toată suprafața ei [Popilian, 1976, fig. 14]. Sistemul este comun întregii Dacii romane, analogii fiind găsite la Slăveni, Romula, Copăcenii [ibid., p. 221-224].

În nici una din camerele *villa*-ei nu s-au descoperit indicații epigrafice privind proprietarul.

În a. 1973, când nu se încheiaseră cercetările de la *villa* menționată, într-o zonă foarte apropiată de ea, la locul numit „La Poartă”, lucrările agricole au scos la iveală două fragmente dintr-o țiglă comună pentru Dacia sec. II-III. Țigla a fost găsită de o locuitoare din satul Reșca, Joița Ruță. De la ea a fost achiziționată de Prof. Ștefan Chițu, fostul director al Muzeului orașenesc din Caracal care a pus-o la dispoziția lui Dumitru Tudor [Tudor, 1980, p. 639]. În prezent această țiglă se găsește la Muzeul Romanșului din or. Caracal (inv. 7775).

D. Tudor a constatat că cele două fragmente de țiglă fac parte din una și aceeași țiglă, având o lungime de 0,485 m și o grosime de 0,055 m [ibid.]. În partea superioară a țiglei se găsește un text incizat cu un cui metalic în pasta deja arsă. Acest text este încadrat într-un cartuș (0,39 x 0,07 m). Textul are trei rânduri și este scris cu majuscule iar cuvintele sunt separate între ele de mici semne triunghiulare, puțin frecvente în inscripțiile latinești. El apare sub următoarea formă:

D.M.S.L ANNIVS. OCTAVIVS. VALERIANVS
EVASI. EFFUGI. GPES. ET. FOTVNA. VALETE
NIL. MIH. VOVICVM. EST. LUDIFIC.

Transcrierea sa este [Tudor, 1980, pl. XI-XII]:

D<eis> M<anibus> S<acrum> L<ucius> ANNIVS OCTAVIVS
VALERIANVS
EVASI EFFUGI GPES* ET FORTVNA VALETE
NI<hi>L MIH<i> VOVICVM EST LUDIFIC<ate alios>

Inscripția este puțin știrbită în rândul al treilea însă acest lucru nu afectează prea mult textul. În text apar unele greșeli de limbă pe care Prof. Dumitru Tudor [1980, p. 640] le pune pe seama copistului. Astfel, în loc de SPES în inscripție apare GPES, în loc de VOBISCVM, în text apare VOVICVM. I.I. Russu a observat asemănarea textului cu un altul de pe un sarcofag de la Roma. El a semnalat acest lucru Prof. Dumitru Tudor care a publicat și acest text în revista *Latomus* sub următoarea formă [ibid., p. 639]:

D<eis> M<anibus> S<acrum> L<ucius> Annivs Octavivs Valerianvs
Evasi Effugi Spes Et Fortuna Valet
Ni<hi>l mih<i> voviscvm est Ludificate alios.

În studiul dedicat celor două inscripții în revista *Latomus*, Prof. D. Tudor a demonstrat convingător că textele lor sunt identice. El a ajuns la concluzia că Lucius Annius Octavius Valerianus a fost un italic venit din Roma în Dacia și că moartea l-ar fi surprins la Romula, în Dacia, unde venea sezonier. Această constatare este confirmată și de faptul că pe sarcofagul lui de la Roma apar mai multe scene de viață rurală [ibid., p. 640-644].

Publicând aceste două inscripții identice Prof. Dumitru Tudor nu a stabilit o legătură între conținutul lor și locul descoperirii țiglei mai sus menționate și nici între această ultimă descoperire și *villa* situată în imediata ei apropiere [G. Popilian, 1976, fig. 1; Tătulea, 1994, fig. 8].

După părerea noastră este foarte probabilă identificarea *villa*-ei de la Romula cu una din proprietățile din Dacia (unde venea sezonier) ale lui Lucius Annius Octavius Valerianus. În sprijinul ipotezei, menționez următoarele argumente:

1. În primul rând nu pare întâmplătoare descoperirea țiglei în imediata apropiere a *villa*-ei. Un argument suplimentar ar fi caracterul indubitabil italic al acestui edificiu (curte interioară cu portic și peristil, bazin, paviment din cărămizi, instalație de încălzire) demonstrat de către descoperitorul acesteia, Gh. Popilian [1976].

2. Din punct de vedere al prezenței italicilor în Dacia este semnificativ faptul că membrii gintei Annia, din care făcea parte și personajul nostru, sunt

frecvent întâlniți în inscripțiile din Dacia: o Annia Italica la Apulum, un Annius Saturninus la Potaissa etc. [Kereny, 1901, p. 23].

3. Din faptul că sarcofagul lui Lucius Annius Octavius Valerianus de la Roma nu este finisat pare să rezulte faptul că moartea l-ar fi surprins la Romula unde i s-ar fi depus la mormânt țigla găsită. Rezultă de aici că Lucius Valerianus nu avea domiciliul stabil la Romula dar că venea aici sezonier.

4. Până în prezent în Dacia a fost identificat un singur dublet funerar. Else găsește la Porolissum unde o țință și o dală de piatră sunt gravate cu texte funerare identice [Tudor, 1980, p. 642-644]. Acest dublet funerar se constituie la rândul său într-un argument care susține ipoteza noastră.

Ținând cont de aceste argumente rezultă că Lucius Annius Octavius Valerianus ar fi fost (cu o mare probabilitate) proprietarul *villa*-ei din zona *extra muros* a Romulei.

Coroborând informațiile epigrafice și arheologice cu cele iconografice se poate preciza caracterul mixt al acestei *villa*. De altfel și D. Tudor [1933, p. 3] era de părere că cea mai mare parte a *villae*-lor din Dacia au avut caracter mixt. Acest caracter este dat de dubla sa funcționalitate: economică și de reședință [Baumann, 1983, p. 18].

Caracterul agrar al *villa*-ei în discuție este dat de scenele de viață rurală de pe sarcofagul lui Lucius Annius Octavius Valerianus iar cel meșteșugăresc [Popilian, 1976] de descoperirea în aceeași zonă a mai multor cuptoare ceramice.

Basoreliefurile sarcofagului posibiliului proprietar înfățișează principalele momente ale muncilor agricole: aratul, cultivatul, seceratul, transportul, măcinatul cerealelor, coptul pâinii și scoaterea ei din cuptor [Tudor, 1980, p. 641]. Basorelieful [ibid., pl. XIII] este împărțit în două registre. În primul (lecturat de la stânga la dreapta) se disting un măslin cu un paner suspendat de o creangă, un om îmbrăcat într-o tunică scurtă care conduce doi boi cu un băț. Urmează un câmp, un alt măslin, două sclave secerătoare și un personaj într-o tunică scurtă ce ține în mână o cupă și se adresează stăpânului. Acesta din urmă ține două suluri în mâna stângă iar dreapta se află în poziție poruncitoare. Filmul celui de-al doilea registru derulat de la dreapta la stânga înfățișează un car cu boi, încărcat probabil cu cereale și supravegheat de doi sclavi înarmați cu bastoane. Urmează o scenă de măcinat cu râșniță manuală acționată de doi sclavi. Scena finală înfățișează scoaterea pâinii din cuptor. La mijlocul acestor două registre apare încă o dată silueta stăpânului. Este redat foarte înalt în raport cu ceilalți iar prezența sa domină ambele registre. În mâna stângă ține un rulou de papirus iar cu dreapta dă ordine. Este un bărbat cu fruntea dezgolită, îmbrăcat cu o tunică care-i cade până la genunchi. Privirea-i e încrezătoare, calmă [ibid., p. 641-642, fig. 5 b și pl. XIV].

Analogii pentru scenele de pe aceste două registre sunt numeroase pe monumentele romane. Scena aratului o întâlnim pe un monument de la Șeica

Mică [Macrea, 1969, p. 160]. Seceratul este înfățișat revelator în scena CX de pe Columna lui Traian unde soldații romani seceră grâul din regiunea Olteniei în timpul celui de-al doilea război daco-roman [Cichorius, 1896, p. 15]. Scena transportului se întâlnește pe Columna lui Traian, pe cea a lui Aurelian și pe Arcul lui Septimius Severus [Reinach, 1909, p. 146, 268, 323].

Considerăm că *villa* de la Romula își găsește analogii cu alte *villae* cu caracter mixt din Moesia Inferior și în special cea de la Cătalca, specializată atât în ceramică cât și în producția agricolă [Dremisizova, 1969, p. 512].

Descoperitorul *villa*-ei, Gh. Popilian, consideră că aceasta are numai un caracter meșteșugăresc [Popilian, 1976, p. 230], opinie preluată și de V.H. Baumann [1983, p. 20], cei doi cercetători găsind analogii cu *villa* de la Butovo (Bulgaria).

Monumentalitatea construcției acestei *villa* de la Romula și elementele sale componente pledează pentru caracterul său rezidențial (chiar dacă numai sezonier).

Cele prezentate anterior duc către o foarte probabilă identificare a unei proprietăți aparținând unui italic – singura în momentul de față pentru Dacia Inferior.

În Dacia romană predomina proprietatea mijlocie, *villae rusticae* cunoscând o largă răspândire pe văile râurilor mari, grupate în jurul unor localități importante, a castrelor, în zone pitorești sau a unor căi de comunicație.

Villa de la Romula se încadrează printre exploatarea agricole din teritoriul romulens, teritoriu al cărui caracter agricol este subliniat de mulțimea de zeități: Ceres, Flora, Abundentia [Petolescu, Florescu, 1977, p. 15-30] și de numeroasele râșnițe, pluguri, mortuării găsite ca urmare a cercetărilor arheologice [Tudor, 1978, p. 72].

BIBLIOGRAFIE

- BAUMANN Victor H. 1983. *Ferma romană din Dobrogea*. Tulcea.
 CICHORIUS C. 1896. *La Colonne Trajane*. Berlin.
 DREMISIZOVA C. 1969. *Villa romaine en Bulgarie*. Sofia.
 FLOCA Octavian. 1953. „Ferma din epoca sclavagistă romană”.
Materiale și cercetări arheologice, t. I. București.
 KERENY A. 1901. *Die Personennamen von Dazien*. Budapest.
 MACREA Mihail. 1969. *Viața în Dacia romană*. București.
 MITROFAN M. 1973. „*Villae rusticae* în Dacia Superior”. *Acta Musei Napocensis*. X. Cluj.
 PETOLESCU Constantin, Florescu A. (ed.). 1977. *Inscripțiile Daciei romane*, II. București.
 PIPPIDI D.M. ș.a. 1976. *Dicționar de istorie veche a României (Paleolitic – sec. X)*. București.

POPILIAN Gheorghe. 1967. „Un quartier artisanal à Romula”. *Dacia* (n.s.), X.

REINACH S. 1909. *Repertoire des reliefs grecs et romains*. I. Paris.

TĂTULEA Corneliu Mărgărit. 1994. *Romula = Malva*. București.

TUDOR Dumitru. 1933. *Considerații economice despre sud-estul Olteniei în vremea romană*. București.

TUDOR Dumitru. 1978. *Oltenia romană*, ed. IV-a. București.

TUDOR Dumitru. 1980. „Inscription funéraire identique mise au jour à Romula Malva et à Rome”. Extras din: *Latomus. Revue des études latines*, t. XXXIX, fasc. 3, Bruxelles.

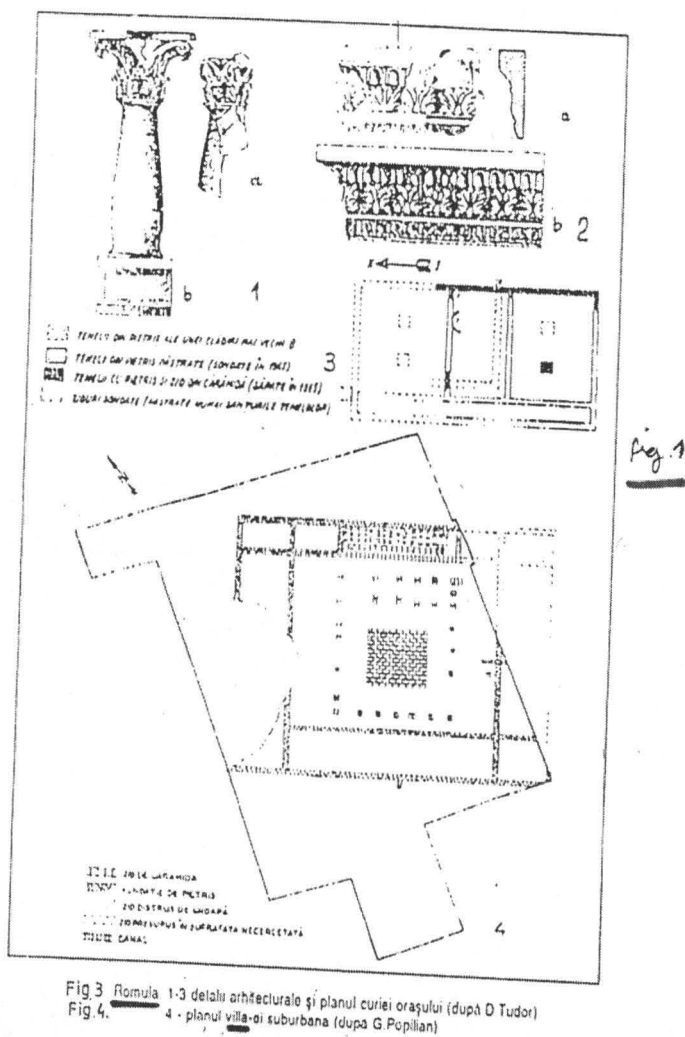

fig 2

Fig. 11. 1-2. Vizi generalizate ale sitei. 1. Legea de la curtea interioara.

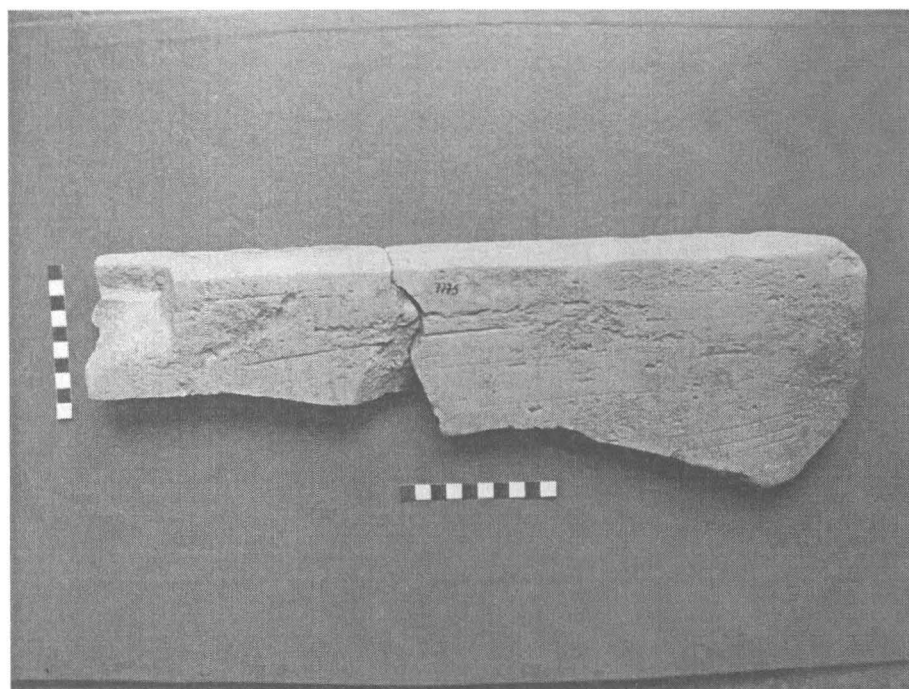
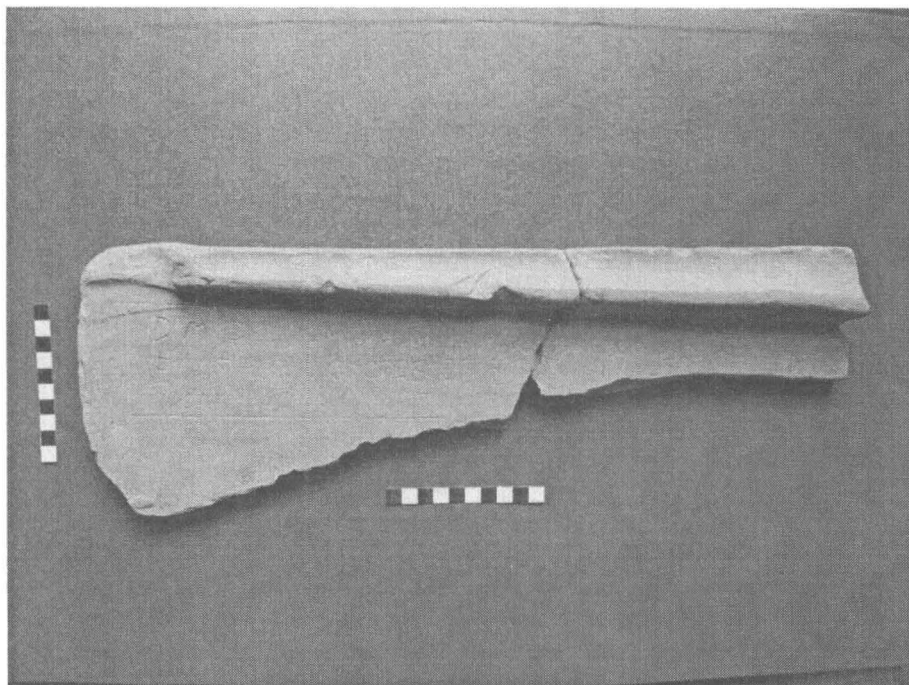

fig. 3a

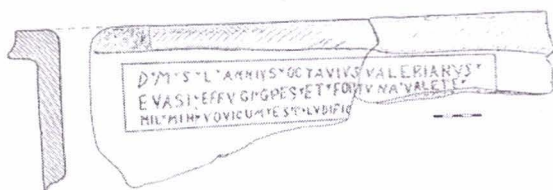

Fig. 2 - Remița Măruș, Insule funerare, Muzeu de Cluj-Napoca, România

PLANCHE XI

fig. 3b

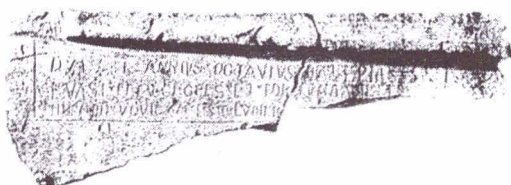
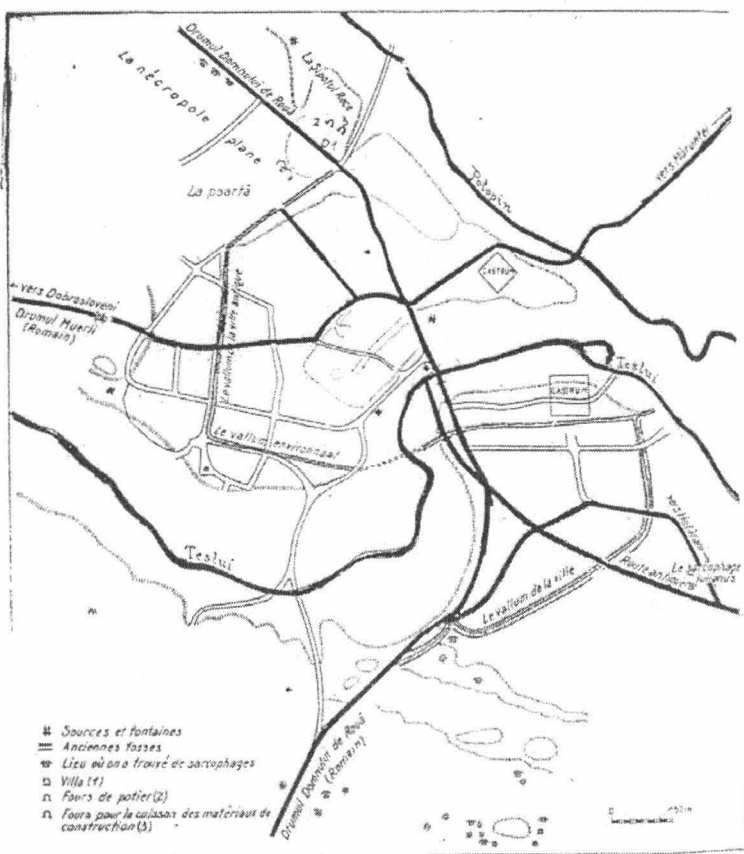

Fig. 1 - Remița Măruș, Insule funerare, Muzeu de Cluj-Napoca, România

PLANCHE XI

Page 4

1. Villa
2. Local unde a fost descoperita tigla

Fig. 3 - Rome, Sarcophage Musée de l'Hôtel de Clugny (Arch. France, Rome)

PLANCHE XII

Fig 5a

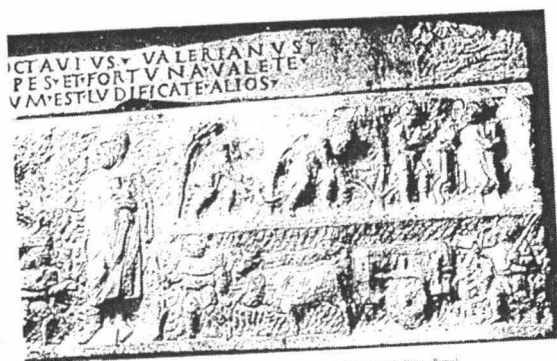

Fig. 4 - Rome, Sarcophage Musée de l'Hôtel de Clugny (Arch. France, Rome)

PLANCHE XIII

Fig 5b

COMUNA GÂNEASA PRELIMINARII LA UN STUDIU ISTORICO-ARHEOLOGIC

Aurelia GROSU

L'A COMMUNE DE GÂNEASA: PRÉLIMINAIRES À UN ÉTUDE ARCHÉOLOGIQUE ET HISTORIQUE Résumé

Située à 7 km de la ville de Slatina, la commune de Găneasa est un important noeud routière. Recherches archéologiques furent entreprises dans les points «Vâlcea» (continuité du néolithique jusqu'en les siècles IX-XI) et «Dealul Vorniceștilor» (habitat dacique).

Les villages de la commune ont été mentionnés: Dranovățu en 1512/1521, Găneasa en 1529, Izvoru en 1533 et Grădiște en 1594. Jusqu'à 1950 ils ont appartient au département du Romanați et entre 1950-1968 au district de Balș de la région d'Oltenie. Depuis 1968 la commune de Găneasa et ses villages appartient au département d'Olt. Les principaux monuments sont les églises orthodoxes: St. Nicholas de Găneasa (1808/1812), St. Nicholas de Dranovăț (d'avant de 1845), La Pieuse Parascheva d'Izvoru (1862) et St. Démètre de Grădiște (1898-1902).

Mots clé: Găneasa, Dranovățu, Izvoru, Grădiște, département d'Olt, département de Romanați

I. STUDIU ARHEOLOGIC

Amplasamentul geografic

Comuna Găneasa este situată în partea de nord-vest a județului Olt, la o distanță de 7 km de Slatina și are o suprafață de 57,5 kmp. Este străbătută de importante căi de comunicație: DE 574 de la est la vest (Pitești-Craiova) și DN 64 de la sud la nord (Corabia-Drăgășani). Administrativ, se învecinează la est cu municipiul Slatina și comuna Slătioara, la nord cu comuna Pleșoi, la vest cu comunele Bobicești și Morunglav, iar la sud cu orașul Piatra-Olt.

Comuna Găneasa este amplasată în zona de contact dintre Piemontul Oltețului, subunitate a Piemontului Getic și Câmpia Romanați, subunitate a

Câmpiei Române¹. Zona de sud a Piemontului Oltețului este reprezentată printr-un ansamblu de culmi netede, separate de văi largi, cu aspect de câmpie piemontană înaltă. Din punct de vedere geomorfologic, este situată în Câmpia Romană, caracterizată în partea de nord-vest prin altitudinea mai coborâtă (80-150 m), în raport cu regiunile învecinate, cât și prin solurile aluvionare și straturile brun roșcate de pe terase, cu fertilitate ridicată, la care se adaugă precipitațiile anuale mai scăzute, precum și caracterul ei silvostepic². Terasale fluviale conțin complexe litografice de pietrișuri, bolovanișuri de masă, nisipuri, depozite ce reprezintă importante resurse naturale. În partea de sud, localitatea este străbătută de pârâul Oltețu și în vest de pârâurile Negrișoara și Corneș.

Condițiile de mediu, resursele naturale, ca și amplasarea așezării la o însemnată răscruce de drumuri au oferit condiții favorabile vieții și activităților omenești. Valea Oltețului reprezintă o adevărată axă orohidrografică și a coagulat așezările umane dezvoltate pe terasele sale. Localitatea Găneasa se află pe dreapta Oltețului, care prezintă terase mai întinse, neinundabile și terenuri foarte bune pentru așezări omenești. În același timp, Valea Oltețului, a reprezentat și o veche arteră comercială, strategică, de circulație și de interferență între civilizațiile umane din spațiile sud-dunărene și intracarpatic. În mare parte drumul roman – *Calea lui Traian* – corespunde traseului actualui DN 64. Pe axa est-vest, Găneasa este poziționată pe vechiul drum de legătură care unea cele două provincii românești: Muntenia primelor cetăți de scaun voievodale și Oltenia băniei.

În acest context, teritoriul comunei Găneasa s-a dovedit a fi prielnic locuirilor omenești stabile, fapt demonstrat de descoperirile arheologice apărute de-a lungul timpului.

Descoperiri arheologice

O imagine a vieții materiale și spirituale a comunităților omenești străvechi din zona comunei Găneasa este dezvăluită de izvoarele arheologice. Cunoașterea acestor realități este condiționată într-o măsură hotărâtoare de stadiul actual al cercetărilor. Facem precizarea că în arealul comunei Găneasa nu s-au întreprins cercetări arheologice sistematice, piesele aflate în colecțiile Muzeului Județean Olt provenind din cercetări de teren, sondaje arheologice și descoperiri întâmplătoare.

¹ Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, București, 2000, p. 597.

² Petre Coteș, Veselina Urucu, *Județul Olt*, București, 1975, p. 145.

Situl arheologic din punctul „Vâlcea”³ (pl. I a)

Cercetările noastre indică o continuitate de locuire din neoliticul dezvoltat (eneolitic) până în secolele IX-XI.

În punctul „Vâlcea”, pe un bot de deal al terasei pârâului Corneș, cu pante abrupte spre nord și vest, flancată de pârâul Corneș, a fost identificată o așezare relativ continuu locuită, timp îndelungat (Tarla 101 în Planul cadastral al comunei Găneasa). Explicația constă în faptul că așezarea prezenta evidente elemente de fortificație naturală, poziția dominantă oferind o bună vizibilitate pentru cei care locuiau aici. Spre sud botul de deal este mărginit de o viroagă, care înaintază în direcția vest, spre localitatea Bistrița (Piatra-Olt). Aici, în spatele bisericii, în punctul „Dealul Fleștenoagelor” (pe aceeași linie cu punctul „Vâlcea”) se află o așezare geto-dacică, la care sunt vizibile aceleași elemente de fortificație naturală. Spre sud-est, la cca 4 km distanță de așezarea din punctul „Vâlcea”, odată cu transformarea Daciei în provincie romană (106 p. Chr.), a fost construit castrul Acidava (Enoșești, Piatra Olt), care a deținut un rol important în sistemul defensiv amenajat de romani pe granița răsăriteană a provinciei (*limes alutanus*).

După cum a reieșit din cercetările de suprafață întreprinse, așezarea a fost locuită din neolitic, apoi descoperirile arată o locuire în perioada de tranziție spre epoca bronzului, din epoca bronzului, din prima epocă a fierului (Hallstatt), din secolele V-VII și XI-XI⁴.

Locuirea neolitică este susținută de fragmentele ceramice care aparțin culturilor eneolitice Vădastra și Sălcuța, culturi arheologice care pun în lumină simbioze culturale și etnice menținute din neoliticul vechi peste care s-au suprapus numeroase grupe culturale înrudite, începând din vestul Anatoliei până în centrul Europei. Purtătorii culturii Vădastra (5500-4700 a. Chr.) au locuit intens zonele învecinate, așezări similare fiind identificate la Slatina, cartier Crișan II și Piatra Olt, punctul „Nucet”. Majoritatea fragmentelor ceramice descoperite în așezarea de la Găneasa indică motive ornamentale caracteristice fazei a III-a, când decorul spiralo-meandric excizat și încrustat cu o substanță albă atinge apogeul, constituind una dintre cele mai remarcabile realizări artistice ale ceramicii neolitice din întreg spațiul european⁵. Peste stratul de locuire Sălcuța, argumentat tot prin fragmente ceramice în care predomină decorul cu caneluri, coaste și proeminente unghiulare perforate vertical sau orizontal, se suprapune locuirea de tip Coțofeni, din perioada de trecere spre epoca bronzului.

Orizontul Coțofeni aduce schimbări majore. Către finalul neoliticului asistăm la formarea unei mai unități culturale, pe largi spații geografice –

³ Este înscris în LMI 2004, nr. 43 cod OT-I-s-B-08506 cu așezare din epoca bronzului timpuriu, nr. 47, cod OT-I-m-B-08506.04; cu așezare din epoca bronzului, nr. 46, cod OT-I-m-B-08506.03; cu așezare din perioada Hallstatt, nr. 45, cod OT-I-m-B-08506.03; cu așezare din epoca migrațiilor, nr. 44, cod 08506.02.

⁴ Mihail Butoi, *Descoperiri arheologice din județul Olt*, Slatina, 1999, p. 14.

⁵ Vladimir Dumitrescu, *Arta neoliticului în România*, București, 1971, p. 34.

Transilvania, Banatul, Oltenia și o zonă din vestul Munteniei – care a înglobat toate nuanțele regionale. Această regrupare a fost determinată de presiunea populațiilor de origine nord-pontică, pe de o parte, și a unor grupări nord-vestice, pe de alta. De subliniat că grupuri de păstori nomazi sau seminomazi, s-au adaptat mediului local, fenomenul Coțofeni remarcându-se prin stabilitate. Specialiștii apreciază că: „Indiferent dacă grupele care fac parte din fenomenul Coțofeni vorbeau sau nu o limbă indoeuropeană, biologic și cultural ele constituie nucleul principal al ramurii și culturii trace nord-dunărene”⁶.

În vastul areal al culturii Coțofeni s-au constatat două tipuri de așezări: sezoniere și stabile. Așezarea de la Găneasa, punctul „Vâlcea”, face parte din categoria așezărilor stabile, în care stratul de cultură este mai gros, între 0,15-0,20 cm, cu resturi bogate, printre care și bucăți de chirpic, măturii care indică construcții stabile. Ceramica fragmentară, în general atipică, recoltată în urma săpăturilor arheologice⁷ este decorată cu motive specifice: „boabe de linte” (motiv întâlnit din fazele incipiente până la cele finale), benzi incizate umplute cu liniuțe paralele, motive în relief de genul creștături pe buză și brâuri crestate sub buză, imprimări cu șnurul (o succesiune de „bobițe”, lipite oblic unele de altele), motive în „căpriori” și „ramură de brad”. Ca formă de vas în așezarea de la Găneasa este atestată ceașca, de dimensiuni relativ mici, cu toarta în bandă supraînălțată, care va cunoaște o largă utilizare în toate etapele epocii bronzului.

Fusaiiolele de lut și greutatele prismatice descoperite în timpul săpăturilor, demonstrează practicarea vechilor meșteșuguri casnice moștenite din neolitic și poate extinderea pe care o căpătase torsul și țeșutul ca urmare a unei economii cu un caracter pregnant păstoresc.

Pe de altă parte, cercetările de la Găneasa au contribuit la clarificarea succesiunilor de locuire între Coțofeni și Glina III de la începutul epocii bronzului (bronzul timpuriu), orizontul Coțofeni fiind suprapus în așezările din județul Olt de cultura Glina III⁸. Ceramica acestei culturi este, în general, inferioară celei din perioadele anterioare, decorul specific constând în „găuri-buton”.

În așezările din Muntenia și Oltenia, Glina este suprapusă de culturile epocii bronzului mijlociu și târziu, Tei și Verbicioara. La Găneasa s-a constatat o suprapunere a culturii Verbicioara, foarte bine reprezentată în județul Olt. Cronologic, cultura Verbicioara, cultură prototracică, se manifestă până la începutul Hallstattului, aspect ce demonstrează o continuitate de locuire dovedită și în așezarea de la Găneasa. Urme ale culturii Verbicioara s-au descoperit și la Grădiște, sat component.

⁶ Petre I. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976, p. 78.

⁷ Mihail Butoi, *Măturii peste timp*, Slatina, 2002, p. 9.

⁸ M. Butoi, *op. cit.*, p. 14.

Orizontul de locuire Hallstatt (prima epocă a fierului) depistat la Găneasa se încadrează în grupul Ferigele integrat în arealul cultural, predominant getic, de la Dunărea de jos⁹. Datele furnizate aproape exclusiv de cercetările arheologice arată că geto-dacii constituiau o unitate etnoistorică distinctă în lumea tracă, formată din peste 100 de triburi și care ocupa un teritoriu vast, cu mult înainte ca Herodot să amintească de geți (sec. V a. Chr.). Printre descoperirile importante menționăm vârful de lance de fier lung de 0,295 m, în formă de frunză de salcie, cu o nervură mediană și cu două găurele în marginea de jos a aripilor ascuțite. Exemplarul, aflat în colecția Muzeului Județean Olt, este asemănător celui descoperit la Ferigele¹⁰, o dovadă în plus a apartenenței așezării de la Găneasa la complexul cultural Ferigele (pl. I b).

În partea de nord a așezării a fost identificată o locuire Ipotești-Cândești-Ciurel din sec. V-VII care pune în lumină continuitatea populația autohtone romanice în perioada de trecere spre evul mediu. Aspectul cultural Ipotești-Cândești-Ciurel, descoperit pentru prima dată la Ipotești lângă Slatina, aparține unei populații autohtone puternic romanizate, influențele slave fiind minore, astfel încât unii specialiști au propus ca această cultură să fie denumită „cultura romanică din secolele V-VII”. Au fost descoperite urmele a cca 10-12 locuințe, marcate la suprafața solului prin aglomerări de pietre, fragmente de cărămizi și cărămizi întregi aduse probabil de la Acidava (Enoșești). Aceste pietre și cărămizi au fost folosite pentru construirea de cuptoare-pietrar, instalații de foc depistate și în alte așezări. Din perimetrul locuințelor au fost recoltate fragmente ceramice din pastă zgrunțuroasă de culoare roșie, modelate cu mâna și la roata rapidă, fusaiole din lut ars, precum și un vârf de săgeată din fier, tipul foliform-romboidal cu peduncul¹¹. La suprafața terenului au fost descoperite și urme de locuire încadrate tipologic și cronologic în cultura Dridu (sec. IX-XI) care definește o cultură românească, constituită etnic și lingvistic și care prezintă în structurile sale o evidentă uniformizare pe spații întinse.

Alte descoperiri arheologice

La Găneasa au mai fost identificate:

1. o așezare geto-dacică din perioada Latène (a doua epocă a fierului) în punctul „Dealul Voiniceștilor”, la nord de valea pârauului Negrișoara (Tarla 91 și 92 în Planul cadastral al com. Găneasa). Cu ocazia unor terasări au apărut numeroase fragmente provenite de la vase dacice modelate la roată

⁹ Alexandru Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigele. Monografie arheologică*, București, 1967, p. 104.

¹⁰ Idem, *Cimitir din prima epocă a fierului*, în „Materiale și cercetări arheologice”, V, 1959, p. 368-369.

¹¹ Octavian Toropu, *Continuitatea țirzie și străromânii în Dacia traiană sud-carpatică*, Craiova, 1976, p. 211.

din pastă fină de culoare cenușie, între care și o buză de fructieră tipică civilizației geto-dacice din perioada clasică. Alte fragmente ceramice sunt modelate cu mâna din pastă grosieră amestecată cu nisip și pietricele și indică tipuri de vase-borcan decorate cu butoni cilindrici și brâuri alveolare, frecvent folosite de geto-daci pe ceramica de uz casnic. Facem precizarea că așezarea se află la aproximativ 2 km nord de așezarea din punctul „Vâlcea”, înscriindu-se pe aceeași linie a terasei, înclinația abruptă a pantelor diminuându-se datorită lucrărilor agricole.

2. un mormânt de înmușcare descoperit pe partea dreaptă a șoselei Găneasa-Piatra Olt, la circa 500 m sud (la est de drumul roman), pe terenul numit „via lui Marin Ilie”, la capătul de nord al unui dâmb lat de 2 m și lung de 10 m (azi aplatizat). Mormântul cuprindea două schelete așezate pe spate, cu picioarele întinse și cu mâinile întinse pe lângă corp orientate N-S. Pe pieptul unuia dintre schelete, sub bărbie, s-a găsit un inel mare din metal alb în perfectă stare de conservare. Prin analogie cu piese similare, inelul este datat în sec. XII-XIII.

3. un topor de bronz de tip „celt” (bronz mijlociu – Hallstatt), descoperit în apropierea unei vetre, la 0,50 m adâncime, pe marginea de est a localității Găneasa, cu ocazia unor lucrări de lărgire a șoselei. Piesa este deosebită și susține existența schimburilor intertribale cu triburi vecine sau mai îndepărtate dacă avem în vedere că centrul metalurgic se afla în Transilvania (pl. I c).

Printre descoperirile de la Izvoru semnalăm obiectele din perioada romană. Ne referim la o râșniță romană și la fragmentele ceramice provenite de la mai multe tipuri de vase modelate la roată, găsite în jurul acesteia, fapt ce ne indică urmele unei locuințe. Râșnița (aflată în colecția Muzeului județean Olt) este compusă din cele două părți: una fixă (*meta*) și alta mobilă deasupra (*catillus*), cu pârgăile de fixare și învârtire păstrate intacte. Fierul este prins de piatră după sistemul roman cu plumb topit. Pietrele de moară sau râșnițele sunt nelipsite din așezările romane și constituie o dovadă în plus despre bogăția în grâu a provinciei, măcinat direct de producători pentru nevoile lor.

De-a lungul timpului au mai fost semnalate descoperiri de factură romană, în special ceramică. Cu siguranță că în arealul comunei Găneasa au existat așezări din perioada romană care trebuie să fi avut un anume potențial economic și, implicit, demografic. Luăm în considerare faptul că în imediata vecinătate se afla fortificația de la Enoșești (Acidava), garnizoană a unității auxiliare *Prima Flavia Commagenorum* în jurul căreia s-a dezvoltat o întinsă așezare civilă¹². De asemenea, prin localitate trecea drumul roman care însoțea granița răsăriteană, drum strategic și comercial, lat de 6 m, pietruit și foarte bine întreținut. Reputatul istoric Dumitru Tudor a străbătut *per pedes*

¹² Aurelia Grosu, *Noi contribuții privind activitatea economică în vicii militare. Vicus-ul de la Acidava, în „Drobeta”, XVI, 2006, p. 65-71.*

drumul roman, pornind de la Islaz, după urmele acestuia vizibile pe mari segmente mai ales în perioada efectuării arăturilor. Între Enoșești (Acidava) și Găneasa, D. Tudor stabilește următorul traseu: „De la castrul Acidava urmează spre N culmea vechiului mal apusean al Oltului peste pâraul Enoșești, locul numit Piatra Spurcată, pâraul Coneș pe la răsărit de satul Coneș până la Găneasa unde se întâlnește cu șoseaua modernă”¹³.

II. STUDIU ISTORIC

În lipsa unor izvoare cartografice, statistice (catagrafii sau recensăminte), cadastrale, este dificil de urmărit evoluția, organizarea administrativă, regimul juridic, demografia satelor românești din evul mediu. Mai trebuie avut în vedere că mișcarea populației avea un caracter dinamic explicabil prin o serie de factori cum ar fi: foamete, ciumă, fugă (din cauze diverse: datorită rumâniei, neputinței de a plăti dările, năvălirilor turcești), războaie, robiri ale turcilor și tătarilor etc. Acești factori aduc schimbări nu numai în ceea ce privește numărul locuitorilor, ci se constată și o serie de schimbări în structura socială. Se ajunge la o creștere a gradului de dependență față de proprietarii feudali și la o concentrare a pământurilor în proprietatea boierilor și mănăstirilor.

Însă mobilitatea populației poate avea loc și în cadrul hotarelor aceluiași sat. În felul acesta se produce fenomenul de roire a satelor, adică în același hotar se formează un sat nou. Uneori, datorită creșterii numărului locuitorilor lui, se poate reveni în vechea vatră¹⁴.

Satul a constituit întotdeauna forma de așezare tipică în spațiul românesc. Satele au mărimi variabile, în secolele XIV-XVII predominând satele mici. La începutul sec. al XVII-lea un sat cuprindea maximum 15 case iar până la sfârșitul lui se ajunge la o medie de 38-40 de case¹⁵.

Satele se împărțeau în trei categorii: a) sate domnești, așezate pe proprietățile domnești, b) sate boierești și mănăstirești, care erau proprietatea boierilor și mănăstirilor și c) sate de moșneni, formate din coproprietari descendenți dintr-un strămoș comun¹⁶. Din analiza conținutului unor documente medievale putem aprecia că în această zonă predominau satele mănăstirești, mai puțin boierești, situație care se va menține până către sfârșitul sec. al XVIII-lea.

În actuala structură – păstrată din anul 1968 – comuna Găneasa înglobează satele: Găneasa (reședința comunală), Dranovățu, Grădiștea, Izvoru și Olțișoru, denumirea modernă (din 1964) a vechiului sat Spurcăți

¹³ D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. IV-a, București, 1978, p. 50.

¹⁴ H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești*, vol. I, București, 1958, p. 199.

¹⁵ Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VII, 1974, p. 164, n. 11.

¹⁶ Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. II, partea a doua, București, 1943, p. 465.

(care a aparținut comunei Enoșești). Satele menționate au făcut parte din județul istoric Romanați.

Atestări documentare

Cel mai vechi sat atestat documentar este Dranovățu care în documentele medievale apare sub denumirile de Dranovița, Dreavnovița, Dranoveții. Satul Dranovăț apare menționat în vremea domniei lui Neagoe Basarab când, prin hrisovul din 23 iulie 1512/1521, se întărește mănăstirii Cutlumuz (ctitoria sa de la muntele Athos) satele sale hotărnicite de boieri între care și *Dreanovița*: „și iarăși trece Oltul și desparte hotarul cu Dreanovița, trece pe drum și desparte hotarul Străharețului, trece peste baltă și merge la câmpie”¹⁷. Acest document, în întreg cuprinsul său, este întărit succesiv mănăstirii Cutlumuz de mai mulți voievozi¹⁸. De altfel, mănăstirea Cutlumuz a fost înzestrată cu numeroase bunuri materiale, religioase, fonduri ficiare, încât în unele acte era numită „marea lavră a Țării Românești”¹⁹.

O parte din Dranovăț se afla în posesia boierilor Buzescu care stăpâneau un întins domeniu în județele Romanați și Vâlcea, ctitori ai mănăstirilor Stănești și Căluui, gropnițe ale familiei. Vestii frați Buzescu – Radu, fost mare armaș, Preda spătarul și Stroe postelnicul – dăruiesc mănăstirii Stănești la 2 iulie 1591 părțile lor de ocină din Dranoveții „pentru că noi am dat și am dăruit sfintei biserici pentru sufletele părinților noștri și pentru sufletele noastre, ca să-i fie sfintei mănăstiri de viețuire și de hrană și părintelui nostru și nouă pomană necurmată, în veci”²⁰.

Satul Găneasa apare în documentul din 12 mai 1529 prin care Moise vodă îl întărește mănăstirii Bistrița construită de puternica familie a boierilor Craiovești, fiind și gropniță a familiei. Deducem că satul ajunsese în proprietatea boierilor Craiovești și fusese dăruit mănăstirii de către Părvu II Craiovescu, mare ban, la moartea acestuia în 14 aprilie 1529²¹.

Probabil că voievodul Radu Paisie scoate moșia Găneasa din proprietatea mănăstirii și o întărește „jupanului Chera cu feciorii lui, cîți Dumnezeu îi va da, ca să le fie lor moșia Găneasa toată și Sadova toată pentru că sunt ale lor bătrâne și drepte moșii de baștină, iar călugării de la Argeș să nu aibă amestec cu Găneasa”²².

Satul Izvoru este probabil atestat la 18 aprilie 1533 în documentul prin care Vlad Vintilă întărește vechiul hrisov emis de Neagoe Basarab prin care dăruia mănăstirii Cutlumuz mai multe sate, printre care și Dranovăț. Printre

¹⁷ DRH (B), II, doc. 105, p. 212.

¹⁸ DRH (B), III, doc. 114, p. 185; doc. 156, p. 250.

¹⁹ Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, I, București, 1991, p. 433.

²⁰ DIR (B, s. XVI), VI, doc. 14, p. 11.

²¹ Județul Olt. Monografie, 1974, p. 205.

²² DRH (B), IV, doc. 138, p. 170.

martorii documentului de întărire este menționat „Petre i Dobrin ot Izvoru”²³.

Satul Grădiște apare menționat la 3 august 1594 într-un hrisov prin care Mihai Viteazul întărește postelnicului Stănilă mai multe sate cuvenite din averile mătușei sale Chira. Pentru a cerceta și a adevăra cum „a lăsat jupînița Chira cu limba ei, la vremea morții” Mihai Viteazul a ales patru boieri anume, printre care și „Badea paharnicul din Grădiște”²⁴. Boierul Badea paharnicul din Grădiște se bucură de încrederea lui Mihai Viteazul în tot domniei sale pentru că îl întâlnim și în alte documente ales să cerceteze felurite pricini de judecată²⁵. Badea paharnicul, căsătorit cu jupânița Stana are doi fii – Stroe postelnic și Dumitru postelnic – cărora voievodul Alexandru Iliș le întărește în anul 1628 jumătate din satele Grădiște și Viriți²⁶.

Evoluția administrativ-teritorială a comunei în epoca modernă

Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845 reprezintă un document însemnat din care aflăm date cu privire la numărul așezărilor, al locuitorilor, diviziunea proprietății rurale și, mai detaliat, informații despre bisericile din fostul județ Romanai²⁷.

În fapt, *Catagrafia de la 1845*, cuprinde fostele județe ale Olteniei, în cea mai mare parte cu plășile și comunele lor. Astfel, din punct de vedere administrativ-teritorial județul Romanai era împărțit în trei plăși: Oltul de Sus, Oltul de Jos și Ocolul Caracal.

Plasa *Oltul de Sus* cuprindea 36 de sate și 9 mahalale, dintre care: 24 de sate boierești, 6 mahalale boierești, 3 sate boierești-mănăstirești, un sat boieresc-megieșesc, 6 sate mănăstirești, 3 mahalale mănăstirești, un sat moșnenesc și un sat megieșesc. În Catagrafie sunt înregistrate 70 de familii de moșneni, 90 de familii de megieși, 3660 clăcași. Județele Romanai și Dolj aveau numărul cel mai mare de clăcași. Fiind județe cu un mare potențial agrar au existat mari proprietari de pământ și arendași care se bazau în exploatarea pământului pe munca înrobitoare a clăcașilor. Suprimarea monopolului turcesc după Pacea de la Adrianopol (1829) și pătrunderea țărilor române în circuitul comerțului internațional încurajează producția cerealieră care acum beneficiază de un deosebit permanent și sigur. Datorită acestor condiții se accelerează fenomenul de transformare a moșiilor în mari

²³ DRH (B), III, doc. 156, p. 249-253.

²⁴ DIR (B, s. XVI), IV, doc. 155, p. 140-141.

²⁵ DRH (B), XI, doc. 344, p. 488-490.

²⁶ DRH (B), XXII, doc. 108, p. 233-235.

²⁷ T.G. Bulat, *Diviziunea proprietății rurale în Oltenia la 1845*, în „Arhivele Olteniei”, 25-26, 1926, p. 216-221; Preot I. Ionescu, *Documente. Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845*, în „Mitropolia Olteniei”, 3-4, 1965, p. 286-302.

exploatații agricole organizate pe bază de clacă în vederea producției de cereale pentru piață.

Din punct de vedere al proprietății rurale în plasa Oltul de Sus existau: 30 de moșii boierești, 6 moșii mănăstirești, o moșie boierească-mănăstirească, o moșie megieșească și una moșnenească. După secularizarea averilor mănăstirești în anul 1864 moșiile mănăstirești vor fi drastic diminuate în favoarea marilor proprietari. Treptat, reforma agrară din anul 1864 (cu limitele ei), împrumutarea veteranilor războiului de independență de către regele Carol I, reforma agrară din anul 1921 ajută la dezvoltarea micii proprietăți funciare.

În Catagrafia de la 1845 printre satele plășii Oltul de Sus găsim trecute:

Dranovăț, „proprietatea sfintei mănăstiri Bistrița, Segarcea și schitu Mamu” cu 200 de familii (la nivelul satelor județului Romanați ocupă locul II după Cioroiu care avea 201 familii); exista o biserică de zid cu hramul „Sf. Nicolae”.

Grădiștea, „tot a sfintei mănăstiri Bistrița”, cu 42 de familii și o biserică de lemn cu hramul „Sf. Dimitrie”.

Găneasa, „proprietatea d. Iancu Vlădoianu”, cu 116 familii. Credem că este vorba de Ioniță Vlădoianu, fiul lui Fota Vlădoianu²⁸. Marele paharnic Fota cumpărase în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea aproape 300 ha la Găneasa. În unele documente Fota Vlădoianu apare ca ctitor al bisericii „Sf. Nicolae” la anul 1808 sau 1812²⁹. În Catagrafia de la 1845 este trecută însă o biserică cu hramul „Sf. Împărați”. Boierii Vlădoianu, originari din Mehedinți unde avea moșia Vlădaia de unde și-au luat și numele, dețineau mari proprietăți în Oltenia având influență și poziții însemnate mai ales în timpul stăpânirii austriece a Olteniei. Fota Vlădoianu căsătorit cu Ilinca (născută Brăiloiu) a înălțat în anul 1758 biserica „Sf. Spiridon” în chiar inima Craiovei unde este și înmormântat biserica devenind necropolă a familiei. Fiul lui Fota Vlădoianu, clucerul Ioniță Vlădoianu s-a căsătorit cu Uța Pârșcoveanu care întregește domeniul familiei Vlădoianu cu moșia Pârșcoveni situată în apropierea celei de la Găneasa.

La sfârșitul secolului al XIX-lea plasa Oltul de Sus apare sub denumirea de plasa *Oltețul-Oltul de Sus* și constatăm următoarea împărțire administrativ-teritorială³⁰:

Comuna Dranovățul formată din satele Dranovățul (1.000 de locuitori), Segarcea (560 de locuitori), Isvoru (225 de locuitori) și Grădiștea (200). Din totalul de 1.985 de locuitori 362 sunt contribuabili și 59 știutori de carte. Existau 3 biserici: la Dranovățu – „Sf. Nicolae” (1881, probabil că

²⁸ Despre genealogia familiei Vlădoianu a se vedea Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească, 1866-1900*, Ed. All Educational, 1998, p. 37-38 cu bibliografia citată.

²⁹ Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, vol. I, București, 1970, p. 327.

³⁰ În acest sens a se vedea *Marele Dicționar geografic al României*, vol. III, București, 1900.

a fost refăcută în acest an fiind construită anterior anului 1845 pentru că este menționată în Catagrafia de la 1845; în unele documente apare ca ridicată în anul 1839³¹); la Izvoru – „Sf. Grigore Decapolitul” (1861, corect: 1862); la Grădiștea – „Sf. Dumitru”. Mai este trecută o școală cu un învățător frecventată de 46 de copii. Este vorba de școala de la Izvoru (monument istoric) înființată în anul 1898 ca urmare a măsurilor elaborate de Spiru Haret.

Comuna Găneasa formată din satele Găneasa (450 de locuitori), Gănesuica și Corneșul (218 locuitori). Din totalul de 688 de locuitori 148 sunt contribuabili și numai 75 știutori de carte. Sunt menționate patru stabilimente comerciale și o biserică – „Sf. Nicolae” – despre care se precizează că a fost ridicată de Elena Vlădoianu în anul 1791.

Consolidarea statului național unitar român creat în anul 1918, anul Marii Uniri, reclamă o serie de reforme și legi în concordanță cu noile realități economice, sociale, demografice. Printre acestea și o nouă lege de organizare administrativ-teritorială compatibilă cu noul cadru național.

Județul Romanați este împărțit în șase plăși în care sunt repartizate cele 132 de comune cu mult în creștere față de consemnările anterioare.

Plasa *Oltul-de-Sus* este condusă, ca și celelalte plăși, de un pretor și are reședința la Piatra Olt. La nivelul fiecărei comune exista o primărie având în general patru funcționari: primar, notar, secretar și casier comunal.

Monografia județului Romanați, apărută în anul 1928, ne oferă următoarea situație:

Comuna Dranovățu cu 1523 de locuitori
Biserica „Sf. Nicolae” slujită de un preot
Școală cu doi învățători
Banca populară „Cuza Vodă” înființată în anul 1910
Cooperativa de aprovizionare „Spiru Haret”³²
Comuna Găneasa cu 1422 de locuitori
Biserica „Sf. Nicolae” slujită de un preot
Școală cu trei învățători
Banca populară „Ajutorul” înființată în anul 1902
Cooperativa de aprovizionare „Sprijinul”³³

Comuna Izvorul (Isvorul) cu 1800 de locuitori, înființată în anul 1921 având în componență satul Grădiștea

Biserica „Cuvioasa Paraschiva” construită în 1862 la Izvoru și o biserică la Grădiștea despre care se menționează că a fost construită în anul 1900, ambele fiind slujite de un preot

Școală cu localuri noi în ambele sate și cu câte două posturi de învățător

³¹ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 291.

³² *Monografia județului Romanați*, Craiova, 1928, p. 436.

³³ *Ibidem*, p. 438.

Banca populară „Isvoru Tămăduirii” înființată în anul 1905³⁴.

În perioada 1950-1968 satele componente comunei Găneasa fac parte din regiunea Oltenia și sunt arondate raionului Balș fiind desființate județele. În anul 1968 conform Legii pentru organizarea administrativă a țării din 16 februarie 1968 se revine la județe. Comuna Găneasa este inclusă în județul Olt care înglobează și cea mai mare parte din fostul județ Romanați.

III. MONUMENTE ISTORICE

Biserici

Înainte de a se construi biserici din cărămidă, fenomen care se generalizează în satul oltean de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, au existat biserici din lemn. Informațiile referitoare la acestea sunt extrem de restrânse și se găsesc mai cu seamă în catagrafii.

Astfel, satul Dranovățu este înregistrat în Catagrafia din anul 1840 cu o biserică de lemn – hramul „Sf. Nicolae” – construită în anul 1750³⁵.

În satul Grădiștea apare menționată în Catagrafia pe anul 1845 o biserică de lemn cu hramul „Sf. Dimitrie”. Despre această biserică în *Monografia județului Romanați* se consemnează că a fost adusă „înainte cu 150 de ani dela munte unde mai trăise încă 100 de ani; deci cu o vechime de 250 de ani. În 1918-1920 a fost vândută la licitație”.

După datele pe care le deținem, bisericile de zid din perimetrul actual al comunei Găneasa datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La reparațiile ulterioare au suferit modificări majore în dauna caracterului inițial și cu transcrieri de pisanii în parte eronate.

În *Catagrafia Episcopiei Râmnicului de la 1845* sunt consemnate trei biserici fără a se preciza anul construcției: două biserici de zid – „Sf. Nicolae” la Dranovățu și „Sf. Împărați” la Găneasa – și o biserică de lemn – „Sf. Dimitrie” la Grădiștea³⁶.

În *Marele dicționar geografic al României* (1900) biserica „Sf. Nicolae” de la Dranovățu apare construită în anul 1881. În alte lucrări este trecut 1887 anul construirii³⁷.

Coroborând informațiile, e adevărat contradictorii, apreciem că biserica din zid de la Dranovățu a fost construită anterior anului 1845 ea fiind menționată în *Catagrafia de la 1845* în locul celei de lemn de la care a preluat hramul.

Aspecte contradictorii comportă și biserica „Sf. Nicolae” de la Găneasa. În unele scrieri apare construită de Fota Vlădoianu la anul 1808 sau

³⁴ *Ibidem*, p. 439.

³⁵ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 219 cu bibliografia citată.

³⁶ Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, în „Mitropolia Olteniei”, 3-4, 1965, p. 291.

³⁷ *Eparhia Râmnicului și Argeșului*, vol. II, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 553.

1812³⁸, în altele apare cu hramul „Sf. Împărați” (Catagrafia din 1845) sau că a fost construită în anul 1791 de Elena Vlădoianu născută Locusteanu³⁹. În *Monografia județului Romani* este trecută biserica cu hramul „Sf. Nicolae” construită în anul 1908. Însușindu-ne și datele din pisanie, apreciem că biserica veche de la Găneasa a fost construită de Fota Vlădoianu (1808-1812) și că a fost refăcută în anul 1907 de Maria Burileanu (proprietară a moșiei Găneasa la vremea respectivă).

Biserica de zid de la Grădiștea a preluat hramul bisericii de lemn „Sf. Dumitru” și a fost construită în intervalul 1898-1902 de arhitectul Andrei Stanici Muntenegreanu prin contribuția substanțială a obștei satului.

Biserica „Cuvioasa Paraschiva” din satul Izvoru, monument istoric⁴⁰ a fost construită în anul 1862 și hramul inițial a fost „Sf. Grigore Decapolitul” al cărui chip este zugrăvit deasupra intrării în biserică semn de neuitare al legăturilor cu mănăstirea Bistrița care până în anul 1864 a stăpânit moșiile din jur. Boierii Craiovești au înzestrat mănăstirea Bistrița – ctitorie și gropniță a familiei lor – cu numeroase și însemnate danii, printre care și moaștele „Sf. Grigore Decapolitul” purtător și făcător de mari daruri.

În anul 1904 biserica a fost consolidată și refăcută. Cu ocazia resfințirii i se schimbă hramul în „Cuvioasa Paraschiva” zugrăvită la exterior pe peretele dinspre răsărit.

De-a lungul timpului a suferit numeroase reparații: 1934, 1943, 1977 și 1996 prin contribuțiile enoriașilor în cea mai mare parte. A fost resfințită în anul 1997 când i s-a scris și o nouă pisanie:

„Întru slava Sfintei Treimi ridicatu-s-au acest sfânt lăcaș în cinstea Sfântului Cuvios Grigore Decapolitul și a Sfintei Cuvioase Paraschiva prin stăruința domnilor Ghiță Bobescu, D. Drăguloiu, Ion Miu, Florea Iordache, I. Burlan, T. Ghițulescu și alții, iar reînnoindu-se, s-a reparat și s-a restaurat pictura în zilele anului 1997, sub păstoria preotului paroh Constantin Neacșa, cu binecuvântarea prea Sfinției sale, Episcop al Eparhiei Râmnicului, Gherasim și a Prea Sfinției Sale Irineu Slătineanu, cu cheltuiala enoriașilor parohiei și a altor binefăcători din parohiile învecinate.

Resfințirea făcutu-s-au în zilele anului 1997, august 17” (pl. II a).

Monumente de arhitectură civilă

Școala din satul Izvoru, monument istoric⁴¹, a fost înființată în anul 1898 ca urmare a măsurilor luate de Spiru Haret, „om al școlii”, cel mai mare reformator al învățământului românesc din secolul al XIX-lea. În anul

³⁸ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 327.

³⁹ *Marele dicționar geografic al României*, vol. III, București, 1900, p. 484.

⁴⁰ LMI / 2004, 556 OT-II-m-B-08930.

⁴¹ LMI / 2004, 558 OT-II-m-B-08932.

1926 școala a fost reparată și reorganizată de unul dintre cei mai buni învățători produs al prestigioasei Școli Normale de la Câmpulung, Ion I. Dumitrescu⁴². Școala funcționează și astăzi și conservă imaginea epocii (pl. II b).

Din satul Izvoru mai sunt incluse în *Lista monumentelor istorice* un conac și patru case construite în primele decenii ale sec. XX. Unele exprimă valențele arhitecturii țărănești, altele valențele unui nou mod de viață, vizibil și în felul de a construi adoptat mai cu seamă de cei cu stare dar și de intelectuali și funcționari. Sesizăm că și la aceste tipuri de case în care predomină elemente consacrate în arhitectura urbană întâlnim elemente de sorginte țărănească cum ar fi pridvorul cu balustradă traforată și cu stâlpi de lemn.

Între aceste monumente se află conacul⁴³ construit de Grigore Constantinescu (1870-1961) la început învățător la Morunglav. Administrează domeniile Eforiei Școalelor, intră în politică și este ales deputat P.N.L. Actualmente casa aparține nepotului lui Gr. Constantinescu, Ion Gârniță (pl. III a).

O altă clădire de patrimoniu este o casă⁴⁴ construită la începutul sec. XX din paianță. Este o casă țărănească. Intrarea în cele două camere se face dintr-un pridvor închis cu geamlâc. Proprietarul inițial, născut în anul 1879, Meșină Gheorghe, a fost ceferist telegrafist. Casa a fost cumpărată în anul 2002 de Vlad Gheorghe care locuiește la câteva case distanță. Casa se află într-o avansată stare de degradare actualul proprietar fiind interesat numai de teren (pl. III b).

Casa Tâlvănoiu⁴⁵ a fost construită în anii 1920 de Marin Tâlvănoiu, un bun meseriaș absolvent al școlii de ucenici. Actualul proprietar este Eugen Tâlvănoiu. Casa prezintă modificări majore.

În lista monumentelor se află și casa cu nr. 325⁴⁶ al cărei prim proprietar a fost moșierul Dumitru Stăvărescu. Prin testament acesta lasă casa Mariei Lilieceanu al cărei fiu, Petre Lilieceanu, este actualul proprietar. Casa prezintă modificări și adăugiri.

Casa de la nr. 328⁴⁷ a fost construită în anii 1930 de învățătorul I.I. Dumitrescu, un om dedicat profesiei de dascăl dar și un pasionat cercetător. A fost un inventator de cele mai felurite obiecte. Se pare că și-a construit casa cu banii câștigați pentru una din invențiile sale. Este o casă solidă așezată în vârful unei pante cu intrări pe trei laturi, tratate diferit din punct de

⁴² Mulțumesc pe această cale domnului Profesor Ion D. Tâlvănoiu de la școala-monument istoric pentru informațiile oferite cu amabilitate și generozitate.

⁴³ LMI 557 OT-II-m-B-08931.

⁴⁴ LMI 559 OT-II-m-B-08933, nr. 184. Transcriere greșită a numărului casei. Pe casă este trecut nr. 185.

⁴⁵ LMI 560 OT-II-m-B-08934 Casa Tâlveanu (corect: Tâlvănoiu).

⁴⁶ LMI 561 OT-II-m-B-08935, nr. 325.

⁴⁷ LMI 562, OT-II-m-B-08936, nr. 328

arhitectural. Casa aparține în prezent fraților Virginia și Dan Găneșeanu, nepoții învățătorului I.I. Dumitrescu. Necesită reparații urgente pentru a stopa degradarea (pl. III c).

*

Materialul de față se dorește a fi un început al unei cercetări sistematice a trecutului localității. Moștenirea acestui trecut îndeamnă la o mai pioasă păstrare și valorificate a vestigiilor sale în primul de către autoritățile și locuitorii comunei.

LISTA ILUSTRAȚIILOR⁴⁸

Pl. I a – Vedere dinspre est a sitului arheologic de la „Vâlcea”.

Pl. I b – Vârf de la lance din fier aparținând complexului cultural Ferigele descoperit în punctul „Vâlcea”.

Pl. I c – Topor din bronz de tip celt din perioada cuprinsă între Bronzul mijlociu și Hallstatt timpuriu descoperit lângă șoseaua Pitești-Craiova în partea de E a satului Găneasa.

Pl. II a – Biserica cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” din satul Izvoru.

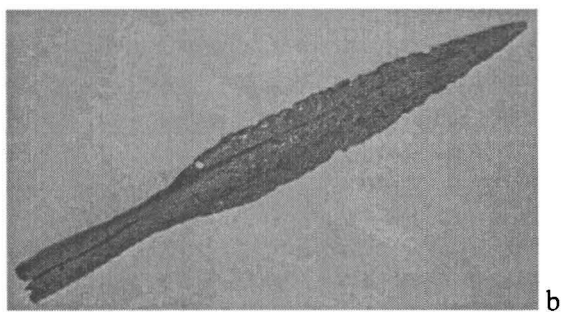
Pl. II b – Școala înființată în 1898 în satul Izvoru.

Pl. III a – Conacul Grigore Constantinescu din satul Izvorul.

Pl. III b – Casa Gheorghe Meșină din satul Izvorul (nr. 185).

Pl. III c – Casa învățătorului I.I. Dumitrescu din satul Izvorul (nr. 328)

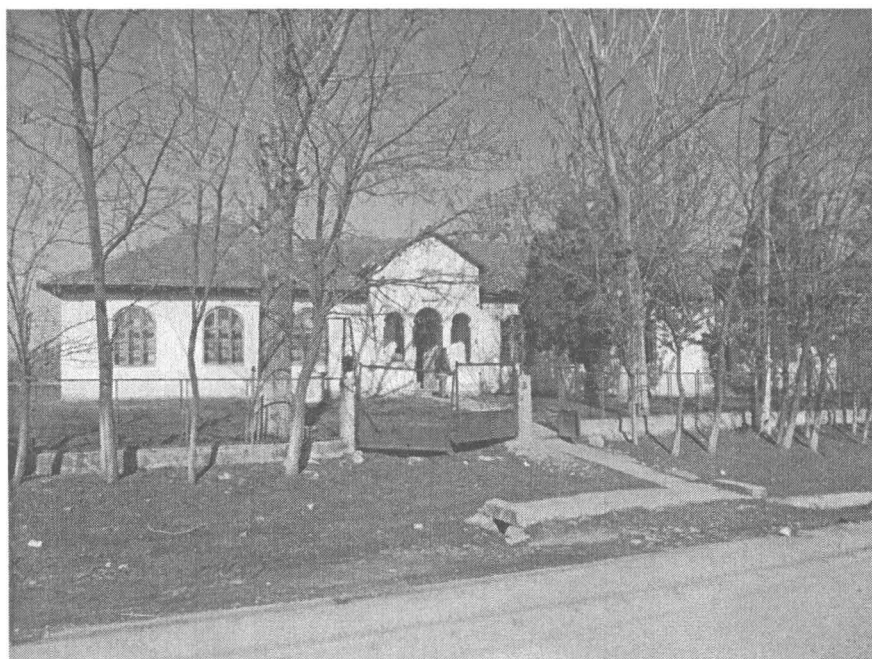
⁴⁸ Fotografiile au fost realizate în campania de documentare din primăvara anului 2011 împreună cu Marian Cătălin Stancu căruia îi aducem cuvenitele mulțumiri.

Pl. I

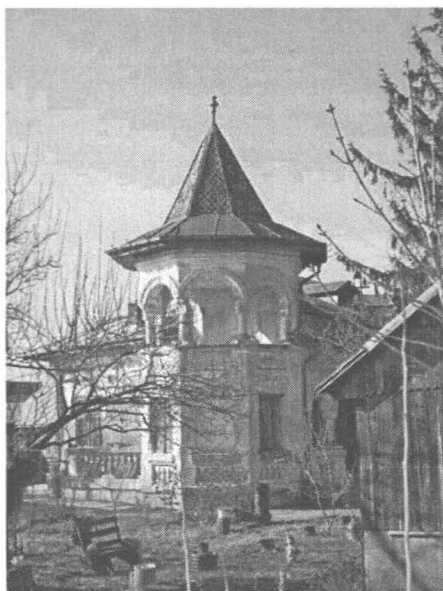

a

b

Pl. II

a

b

c

Pl. III

MONEDE ROMANE IMPERIALE INEDITE DIN COLECȚIA MUZEULUI OLTENIEI

Toma RĂDULESCU
Denissa-Liliana GUȚICĂ-FLORESCU

Cele 60 de monede romane imperiale pe care le prezentăm au loc de descoperire cert: ele provin din partea sudică a Olteniei și anume din sudul județelor Mehedinți (Gruia), Dolj (Cetate, Carpen, Dioști, Piscul de Câmp) și Olt (Caracal, Orlea, Osica de Sus și Romula-Reșca). Parte din monede a ajuns în colecțiile Muzeului Olteniei în anul 1975 prin transfer de la Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” din Craiova – este cazul emisiunilor romane descoperite la Cetate, Orlea, Osica, Romula – în total 45 de monede. Restul de 15 monede au intrat în patrimoniul Muzeului Olteniei între anii 1965-1997 prin donație sau cumpărare. Majoritatea monedelor a intrat în cele două colecții publice prin donații (52 monede). Donatori au fost:

1. familia preotului craiovean Ion Popescu-Cilieni care, în calitatea sa de profesor de religie și istorie la Colegiile Naționale „Carol I” și „Gheorghe Chițu” din Craiova, a adunat de la elevi un număr important de monede antice, bizantine și medievale pe care le-a determinat notând numele elevului și locul descoperirii – în unele cazuri chiar și punctul de unde acestea au fost recuperate;

2. profesoara de istorie Maria Racea de la Colegiul Național „Frații Buzești” din Craiova a donat 4 monede descoperite la Cetate și a mai păstrat încă un lot de cel puțin 30 de monede pe care personal am reușit să le vedem în urmă cu peste 3 decenii fapt care ne-a determinat să considerăm că la Cetate fusese descoperit un tezaur de monede romane imperiale;

3. inginerul Mihai Bălăianu, originar din Dioști (în fostul județ Romanați, actualmente în Dolj) și stabilit în București, autor al unei importante monografii a comunei natale, a reușit să recupereze dintr-un tezaur descoperit de consătenii săi în perioada interbelică 5 antoninieni, emisiuni Gordianus III și Filip Arabul pe care în anul 1983 i-a donat Muzeului Olteniei;

4. preotul Eustațiu Cumpănașu din Orlea (Olt), unul din creatorii muzeului de aici în anii 1965-1968, a donat la rândul său 19 monede recuperate de el de pe raza comunei.

Cele 18 monede imperiale romane descoperite pe raza localității Reșca (com. Dobrosloveni, jud. Olt) au fost recuperate de arheologul Marin Nica de la cei care au participat la campaniile de săpături de la Hotărani, Fărcașele și Reșca în anii 1965-1970.

Preotul Nicolae Tărcă din satul Lazu (Dolj) a donat Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” trei denari descoperiți la Osica de Sus (jud. Olt).

În anul 1980, studentele Paulina Cojocar și Doina Tătaru, au donat Muzeului Olteniei pe lângă monede medievale și un denar roman descoperit în Caracal în curtea uneia dintre ele.

Un alt denar roman, descoperit în comuna doljeană Terpezița (punctul Genune, pe vechea moșie a familiei boierești Vrăbiescu) a fost achiziționat de Muzeul Olteniei.

În anul 1997 Muzeul a achiziționat 7 monede imperiale romane de la Ștefan Ion originar din Gruia (Mehedinți). Acestea provin din tezaurul descoperit în 1971 în curtea unui sătean din comuna natală.

Din punct de vedere al numerarului, 50 de monede sunt denari romani imperiali și 10 sunt antoninieni. Emisiunile sunt eșalonate cronologic între anii 69-70 și 247-249. Aria de descoperire a acestor piese poate fi legată de principalele drumuri comerciale și strategice din sudul Daciei Inferior, ulterior Malvensis – valea Dunării, între Drobeta și Sucidava și valea Oltului inferior de la Sucidava până la Acidava (Enoșești - Piatra Olt). Acest lot monetar oferă o imagine mai exactă a circulației monetare din secolul al II-lea și prima jumătate a secolului următor în aria unor puncte strategice importante: Sucidava pe Dunăre cu Orlea, Romula pe valea Oltului cu Osica de Sus sau Caracal.

La Caracal au fost recuperate 133 de monede, emisiuni de la Antoninus Pius (138-161) la Gordianus III (238-244)¹. S-au semnalat și descoperiri monetare izolate, emisiuni Nerva (96-98) și unele nenominalizate. Denarul publicat de noi (emisiune Marcus Aurelius, 161-180), RIC 313, Roma, dec. 174 – toamna 175 după informațiile donatoarelor pare să aparțină unui tezaur. Satul Carpen este așezat în piemontul Bălășiței, pe cursul superior al râului Terpezița, la 43 km vest de Craiova. În timpul celui de-al doilea Congres de Arheologie și Numismatică de la Craiova din

¹ Dumitru TUDOR, *Oltenia romană*, ed. a II-a, p. 186; Gheorghe POPILIAN, *Tezaurul de monede romane imperiale descoperit la Caracal*, în: *Studii și cercetări numismatice*, XII, București, 1997, p. 31-39; Gheorghe POPILIAN, Emil PERSU, *Tezaurul de monede romane imperiale de la Drăgășani*, „Buletinul Societății Numismatice Române [infra: BSNR], XC-XCI (1996-1997), p. 49-59; Constantin VOICU, *Catalogul descoperirilor monetare din Oltenia. Monede antice (sec IV - î.e.n - 102 e.n.)*, în: „Buletin informativ”, Craiova, 1976, p. 8.

1934 s-a considerat că punctul Troian, unde a fost descoperit denarul de la Domitianus (RIC 176, Roma, a. 93-94) face parte dintr-un sistem de fortificații din valuri de pământ din epoca romană². Comuna doljeană Cetate este situată la 76 km sud-vest de Craiova și 22 km de municipiul Calafat în câmpia Desnăuțului, pe malul stâng al Dunării la poalele dealului omonim. Aici s-au descoperit urme din fazele Halstatt și Latène iar pe unul din grindurile din apropiere a fost găsit un tezaur de denari republicani. În zonă cercetări arheologice au efectuat Cesar Bolliac, Ion Andrieșescu, Ștefan Ciuceanu, C.S. Nicolăescu-Plopșor, Dumitru Tudor, Gheorghe Popilian ș.a. În 1928 C.S. Nicolăescu-Plopșor a recuperat un capac de sarcofag roman (sec. II-III p.Chr.) alcătuit din piatră fosiliferă care se află în prezent în colecțiile Muzeului Olteniei. Aici au fost semnalate și monede romane de bronz, emisiuni Traian, Hadrian (117-138), Antoninus Pius (138-161), o *siliqua* de la Constantius II (337-361), un bronz Gallerius (305-311) precum și alte monede din sec. IV³. După părerea noastră, deși avem la dispoziție doar patru monede, acestea ar face parte din loturile principale ale tezaurului de la Cetate. Cunoaștem că tezaurele care se încheie cu emisiuni de la Filip Arabul (244-249) au ca emitenți principali pe Septimius Severus (193-211) și Gordianus* care sunt prezenți și aici.

Comuna Dioști se află la 14 km vest de Caracal, 38 km sud de Craiova și a făcut parte din fostul județ Romanați. În antichitate, localitatea făcea parte din teritoriul romulens alături de alte 25 de așezări. Între 1983-1984 s-au efectuat săpături arheologice în punctul Dealul Nucilor sub conducerea lui Gh. Popilian. Acestea au dus la identificarea unei întinse așezări daco-romane (bordeie cu ceramică, două fibule de bronz etc.) Tot la Dealul Nucilor în anii 1907 și 1915 au fost descoperite întâmplător două tezaure de monede romane imperiale din care s-au recuperat piese emise sub împărații Vitellius (69), Traianus (98-117) și Lucius Verus (161-169), Septimius Severus (193-211)⁴. În 1983, când a vizitat Muzeul Olteniei și a donat cei cinci antoninieni, ing. Mihail Bălăianu afirma că ar fi văzut cu ani în urmă la familia sa și la mai mulți săteni un lot de circa 200 exemplare monetare romane, din care nu a reușit să recupereze decât 5 care erau aproape identice cu cele descrise acum de noi. În consecință riscăm ipoteza că tezaurul descoperit în punctul „La Nuci” era alcătuit numai din antoninieni. Aducem

² *Dicționarul istoric al localităților din județul Dolj, A-C*, Edit. Alma Craiova, 2004, p. 254-259.

³ *Ibidem*, p. 294; Toma RĂDULESCU, *Tezaurul de denari republicani descoperit la Cetate, județul Dolj*, în vol. *Monede și comerț în sud-estul Europei*, II, Sibiu, 2008, p. 57-61; Gheorghe I. PETRE-GOVORA, *Cercetări arheologice în zona de sud-est a județului Dolj*, în *Drobeta*, Turnu Severin, 1978, p. 109; D. Tudor, *op. cit.*, p. 182; Bucur MITREA, *Descoperiri monetare în România, 1974-1976 (XVIII-XX)*, în: BSNR, LXX-1, 1974-1976, p. 583 (nr. 155), 584 (nr. 168).

⁴ D. Tudor, *op. cit.*, p. 187; Gheorghe POPILIAN, *Necropola daco-romană de la Locusteni*, Edit. Serisul Românesc, Craiova, 1980, p. 86-87.

în sprijinul acestei afirmații componența tezaurului de la Slăveni alcătuit din 160 de antoninieni, emisiuni între a. 215-247/248, din care numai 40 sunt anteriori a. 238. Chiar și proporțiile lotului de la Dioști (4 antoninieni Gordianus III și un Philippus I*) sunt caracteristice altor tezaure din același segment. El poate fi încadrat în categoria tezaurelor încheiate cu monede de la Philippus Arabus posterioare anului 245 care se găsesc în zona apropiată, în sudul Daciei inferioare: tezaurele de la Tunarii Vechi, Bârca IV (jud. Dolj), Slăveni I și II (jud. Olt).

În 1997 Muzeul Olteniei a achiziționat 7 monede romane (5 denari și 2 antoninieni) care proveneau dintr-un tezaur descoperit în comuna mehedintească Gruia în 1971 și care, ulterior, a fost publicat de Gheorghe Popilian și Mișu Davidescu. Este vorba de 1501 monede – 1485 denari, 15 antoninieni și 1 drahmă - eșalonate cronologic între anii 75 și 240, emisiuni de la Vespasianus până la Gordianus III păstrate în colecția numismatică a Muzeului Regiunii Porților de Fier. Comuna Gruia este așezată pe malul stâng al Dunării, la 52 km sud de Drobeta Turnu Severin pe șoseaua Șimian – Hinova – Flămânda, drum existent încă din epoca bronzului. Pe terasa inundabilă a Dunării, într-un grind de nisip, au fost identificate un tip de locuințe din cultura Verbicioara și morminte din cultura Gârla Mare. În apropierea satului exista o așezare daco-romană unde s-au identificat fragmente ceramice specifice epocii. Sub stăpânirea romană drumul lega Drobeta de Sucidava. În satul Izvoarele, component al comunei Gruia, a fost identificată și cercetată o biserică paleocreștină. La Gruia a fost găsită și o așezare și o necropolă din sec. XIV-XV.

Gh. Popilian și Mișu Davidescu susțin că 30-40 de monede nu au putut fi recuperate și, deci, nu au fost incluse în cele 1501 deja publicate⁵. Lotul de la Muzeul Olteniei, deși nesemnificativ numeric, cuprinde o serie de emisiuni neîntâlnite printre cele 1501 piese aflate la muzeul din Drobeta Turnu Severin. Este cazul denarului Marcus Aurelius (RIC 22, Roma, mart. – dec. 161), Geta (211-212) (RIC 88, Roma, 210-212), Elagabalus (218-222) (antoninian, RIC 138, Roma, 218-222) și antoninian Gordianus III (RIC 4, Roma, iul. 238 – iul. 239). Până acum nu se cunoștea pentru tezaurul de la Gruia nici o emisiune a lui Septimius Severus pentru fiul său Geta. Tezaurul de la Gruia a fost încadrat de Gh. Popilian în grupul tezaurelor descoperite la Drăgășani și Caracal care se încheie cu Gordianus III. Silviu Purece propune încadrarea sa alături de tezaurele de la Caracal, Drăgășani, Sâmburești,

⁵ Gheorghe POPILIAN, Mișu DAVIDESCU, *Tezaurul de monede imperiale descoperit la Gruia*, în: „Drobeta”, X, 2000, p. 69-104; Florin RIDICHE, *Noi date privind cunoașterea culturii Verbicioara (partea I)*, în: „Oltenia”, XII, Craiova, 2000, p. 60, nr. 121, Gruia; Ion STĂNGĂ, *O biserică paleocreștină de la Izvoarele (județul Mehedinți). Considerații preliminare*, în: „Drobeta”, XVII, 2007, p. 178; Constantin STUPARU, *Cercetări asupra așezării și necropolei feudale din secolele XIV-XV, din comuna Gruia, județul Mehedinți*, în: „Drobeta”, VI, 1985, p. 135; Silviu PURECE, *Orizonturile de tezaure din zona de sud a provinciei Dacia*, în vol. *Monede și comerț în sud-estul Europei*, II, Sibiu, 2008, p. 98.

Vârtop, tezaure îngropate datorită presiunilor exercitate asupra regiunilor sud-dunărene de către carpi în Moesia și Tracia, de unde sunt respinse de armata lui Gordian III aflată în drum spre Orient. Din cele 1508 monede cunoscute în momentul de față, 1491 sunt denari iar 17 sunt antoninieni. Toate cele 7 monede din lotul de la Craiova provin din monetăria de la Roma preponderentă și în lotul severinean. Rezultă că 1442 exemplare sunt bătute la Roma și alte 66 sunt bătute în ateliere orientale. Prezența mai multor loturi din același tezaur este întâlnită în numeroase cazuri și confirmă, în general, limitele cronologice ale acumulării precum și loturile principale prezente în componența tezaurelor. Este cazul celui de-al treilea tezaur de la Bârca descoperit în 1962 din care inițial s-au recuperat 1921 de monede, emisiuni de la Vespasianus la Philippus Arabus, la care s-au adăugat alte 46 de monede, un lot de 17 exemplare și încă unul de 7 exemplare, care au intrat în colecții particulare și care au în componența lor principalele emisiuni ale tezaurelor. Un alt exemplu este cel al tezaurului de la Stănești (Vâlcea) descoperit la 20 km de Olt, pe valea Cernci, cu trei loturi de 779, 347 și, respectiv, 4 piese. În aceeași categorie se înscrie tezaurul de la Săhăteni (Buzău) cu două loturi de 178 și 76 de monede de la Vespasianus (69-79) la Commodus (180-192).

Comuna Orlea este situată pe malul stâng al Dunării la 50 km sud de Caracal și 10 km est de Corabia. Din epoca bronzului aici era un vad de trecere a Dunării pe drumul care lega Vidinul (Bulgaria), traversa limesul transalutan pătrunzând în Transilvania pe la Bran. Prof. Dumitru Tudor afirmă că aici ar fi fost un pod dublu care ar apărea în detaliile de zidărie de pe Columnă și care ar corespunde descrierii de la sfârșitul sec. al XVIII-lea a lui Marsigli. Tot aici s-au identificat necropole din grupul Bistreț-Ișalnița din perioada bronzului. Pentru sec. II a.Chr. – I p.Chr. au fost identificate aici așezări geto-dacice înfloritoare cu ritul înhumării și ritualuri funerare ce demonstrează a fi fost un puternic centru spiritual al acestora. În teritoriul aparținând Sucidavei romane exista o așezare rurală prosperă legând zona de confluența a Oltului cu Dunărea de Drobeta și Dierna. Iudita Winkler și Constantin Bădoi au publicat un amplu studiu dedicat circulației monetare din așezările antice de pe teritoriul comunei Orlea pe baza unui lot de 714 monede⁶. Acestora le adăugăm în cele ce urmează alte 19 monede romane de argint – 17 denari și 2 antoninieni - emise între a. 117-247/249 de Hadrianus,

⁶ D. Tudor, *op. cit.*, p. 14, 18, 23, 26, 33, 79, 80-81, 83, 92, 95, 100, 174, 178, 288, 300, 308-309, 321, 425, 583; Simona LAZĂR, *Câteva considerații privind sfârșitul epocii bronzului în județul Dolj*, în vol. *Oltenia, 1990-1995*, p. 29; Gheorghe POPILIAN, *Villae rusticae în Dacia romană de la sud de Carpați*, în: „Arhivele Olteniei” s.n., 6, 1989, p. 55; Petre GHERGHE, *Ritul înhumării și ritualurile funerare la geto-dacii din Oltenia în secolele II î.Hr., I d.Hr.*, în: „Oltenia”, s. III, an II, 1998, nr. 1-2, p.73-74; Bucur MITREA, *Descoperiri monetare din România, 1974-1976 (XVIII-XX)* în: BSNR, LXX-1, 1974-1976; Iudita WINKLER, Constantin BĂDOI, *Circulația monetară în așezările antice pe teritoriul comunei Orlea*, în: „Acta Musei Napocensis”, VIII, 1971, p. 161-172.

Antoninus Pius și familia (2 exemplare), Commodus, Septimius Severus și familia (8 exemplare), Severus Alexander (5 exemplare), Gordianus III (1 antoninian) și Philippus Arabus. 17 monede provin din atelierele din capitala imperiului, iar cei doi antoninieni din atelierele orientale din Emessa și Antiochia. Piesa cea mai grea este un denar Antoninus Pius pentru Marcus Aurelius (3,42 g) și cel mai ușor un denar Severus Alexander (2,36 g). 7 denari au greutatea sub 3 g iar 9 au greutate normală (3 - 3,41 g). Starea de conservare este în general bună cu unele excepții menționate ca atare (șterse din circulație, lipsă mici părți din baterie). Nici una din cele 19 monede nu este suberată așa cum se întâmplă cu o serie de denari din lotul celor 714 monede.

Comuna Osica de Sus este așezată în apropiere de linia de cale ferată Caracal – Piatra Olt și pe șoseaua Corabia – Râmnicu Vâlcea la circa 26 km de Slatina și 18 km de Caracal. Satul este așezat în lunca Oltețului într-o zonă mănoasă. În apropiere se află satul Vlăduțeni care era străbătut de drumul roman care unea Romula cu defileul Oltului. Osica de Sus se află la 7-8 km de Romula și făcea parte din cele 25 de sate identificate ca aparținând teritoriului romulens⁷. Cei denari (Hadrianus, Antoninus Pius pentru Marcus Aurelius și Commodus) au fost donați de preotul Nicolae Târcă originar din localitate dar care a slujit între 1965-1968 în satul Lazu din com. Terpezița (Dolj). Este de presupus că și aceste piese fac parte dintr-un tezaur care se încheie la începutul domniei lui Commodus ca și tezaurele descoperite la Desa, Drăghiceni, Gârla Mare și Butoiești. Pentru anii 194-215 nu avem semnalate descoperiri monetare. În vremea acumulării lor emisiunile Commodus sunt foarte rare. Sub Commodus s-a produs o deflație puternică de numerar, mai cu seamă de argint, fapt ilustrat de calitatea argintului și de greutatea denarului (2,69 g) descoperit la Osica de Sus.

Piscul de Câmp este un sat de pe linia Craiova – Calafat la 80 km sud-vest de Craiova și 7 km de Poiana Mare. Zona are numeroase gârle, bălți și alte terase pe malul Dunării și cuprinde sudul Câmpiei Desnățuiului⁸. În 1939 elevul Constantin Dinescu a descoperit în localitatea Piscul de Câmp un denar Septimius Severus pe care l-a prezentat spre identificare și apoi l-a donat preotului prof. Ion Popescu-Cilieni.

Un lot de 18 monede de argint eșalonate temporal între Vesapasian (69-79) și Severus Alexander (222-235) provin de pe raza Romulei⁹, cel mai

⁷ Constantin ROȘU, *Monografia comunei Osica de Sus. Puterea rădăcinilor*, Edit. Universității Craiova, Craiova, 2009, p. 17, 50-51, 135; D. Tudor, *op. cit.*, p. 157-186.

⁸ Vasile CIUCĂ, *Monede romane descoperite în județul Dolj*, în „Buletin informativ”, Craiova, 1976, p. 46-47; *Dicționar istoric al localităților din județul Dolj (N-V)*, Edit. Alma, Craiova 2004, p. 55-58.

⁹ Dumitru TUDOR, *Antichitățile creștine de la Romula*, în: „Arhivele Olteniei”, XII, 67-68, 1933, p. 211-221; idem, *Monede inedite din Romula*, în: BCMI, 28, fasc. 25, 1935, p. 113-126; idem, *Colecția de antichități romane din Oltenia, profesor Ilie Constantinescu, Caracal*, Craiova, 1940; Cornel Mărgărit TĂTULEA, *Romula-Malva*, București, 1994; Gheorghe

mare oraș din Dacia romană de la sud de Carpați, capitala Daciei Inferior (ulterior Malvensis). Așezarea a cunoscut în a doua jumătate a sec. al II-lea și prima jumătate a sec. al III-lea cea mai mare dezvoltare economică, politică și culturală. În lotul celor 18 denari întâlnim și 2 denari suberați (Antoninus Pius nr. 5, Septimius Severus pentru Iulia Domna nr. 10). Nu surprinde prezența acestor tipuri monetare întrucât ele se întâlnesc frecvent în toate marile așezări romane: Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Orlea, Sucidava. Dacă pentru Sucidava și pentru castrul de la Slăveni de pe valea Oltului, numărul monedelor publicate este substanțial permițând unor specialiști (Gh. Poenaru-Bordea, Gh. Popilian, Constantin Preda) să emită concluzii pertinente privitoare la circulația monetară în cadrul acestor așezări în secolele I-VI, cazul Romulei este oarecum diferit și datorită suprapunerii satului actual Reșca peste așezarea romană. O serie de cercetători, începând cu Cesar Bolliac și continuând cu Dumitru Tudor, Bucur Mitrea, Gheorghe Popilian, Octavian Toropu, Gheorghe Poenaru-Bordea, Cristian Vlădescu, Corneliu Mărgărit-Tătulea și nu în ultimul rând Aurică Smaranda și Emanuel Petac au prezentat o serie de descoperiri monetare rezultate din campaniile arheologice sau descoperiri întâmplătoare. În literatura de specialitate este amintit și un mare tezaur alcătuit din 5000 de monede îngropat probabil în timpul împăratului Elagabalus.

Monedele descoperite pe raza localității Reșca au un grad mai mare de uzură greutatea acestora fiind sub cea normală.

Considerăm că cele 60 de monede imperiale romane de argint prezentate acum publicului contribuie la o mai bună cunoaștere a circulației monetare în partea de sud a Daciei romane, mai precis pe valea Dunării oltene și a Oltului inferior pentru secolul al II-lea și prima jumătate a celui următor.

POENARU-BORDEA, Grigore ZAHARIADE, *Noi cercetări arheologice din Romula*, în: „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară” [infra: SMMIM], 3, 1980, p. 106-121; Aurică SMARANDA, *Monede din epoca romană descoperite la Tomis și Romula*, în: BSNR, LXXX-LXXXV, 1986-1991, București, 1992, p. 271-274; Gheorghe POENARU-BORDEA, C. M. VLĂDESCU, *Fortificația centrului de la Romula*, în: SMMIM, 9, 1976, p. 14-20; Gheorghe POENARU-BORDEA, C. M. VLĂDESCU, *Complexul de fortificații de la Romula în sistemul defensiv roman de pe limes Alutanus*, în: SMMIM, X, 1977, p. 22-23.

CATALOGUL MONEDELOR

I. CARACAL – Olt

Marcus Aurelius

1. Denar; AR; ax 8, 3,19 g; 17,50-16,80 mm

RIC 313, Roma, dec. 174 – toamna 175.

Nr. inv. I. 13340

II. CARPEN – Dolj, punctul Troian

Domitianus

1. Denar; AR; ax 7; 2,83 g; 16,78-18,05 mm

RIC 176, Roma, a. 93-94

Nr. inv. I. 3525

III. CETATE – Dolj, Lot tezaur (?)

Septimius Severus

1. Denar; AR; ax 9; 3,46 g; 18,52-19,33 mm

RIC 150, Roma, a. 203

Nr. inv. I. 3532/1

Severus Alexander; Iulia Mamaea

2. Denar; AR; ax 7; 3,27 g; 18,71-19,75 mm

RIC 343, Roma

Nr. inv. I. 3532/2

Gordianus III

3. Denar; AR; ax 9; 3,08 g; 20,76-20,59 mm

RIC 129 A, Roma, a. 241

Nr. inv. I. 3532/3

Philippus I

4. Antoninian; AR; ax 7; 4,89 g; 22,55-23,54 mm

RIC 36 b, Roma, a. 244-247

Nr. inv. I. 3532/4

IV. DIOȘTI – Dolj, Lot tezaur

Gordian III

1. Antoninian; AR; ax 12; 4,26 g; 23,01-23-13 mm

RIC 83, Roma, a. 241-243

Nr. inv. I. 29146

2. Antoninian; AR; ax 7; 3,88 g; 20,70-21,50 mm
RIC 144, Roma, a. 243-244
Nr. inv. I. 29145

3. Antoninian; AR; ax 5; 4,00 g; 21,40-23,40 mm
RIC 153, Roma, a. 243-244
Nr. inv. I. 29148

4. Antoninian; AR; ax 7; 3,90 g; 21,40-23,50 mm
RIC 154, Roma, a. 243-244
Nr. inv. I. 29147

Philippus I

5. Antoninian; AR; ax 7; 3,72 g; 22,52-22,82 mm
RIC 3, Roma, a. 246
Nr. inv. I. 29149

V. GRUIA – Mehedinți, Lot tezaur

Marcus Aurelius

1. Denar; AR; ax 12; 3,35 g; 17,99-17,23 mm
RIC 22, Roma, mart. – dec. 161
Nr. inv. I. 49383

Septimius Severus

2. Denar; AR; ax 12; 3,80 g; 18,34-18,73 mm
RIC 288, Roma, a. 202-210
Nr. inv. I. 49384

Geta

3. Denar; AR; ax 6; 3,11 g; 18,38-19,54 mm
RIC 88, Roma, a. 210-212
Nr. inv. I. 49385

Septimius Severus; Caracalla

4. Denar; AR; ax 7; 3,71 g; 18,96-18,62 mm
RIC 83, Roma, a. 206
Nr. inv. I. 49386

Elagabalus

5. Antoninian; AR; ax 7; 5,47 g; 20,88-21,65 mm
RIC 138, Roma, a. 218-222
Nr. inv. I. 49387

Severus Alexander

6. Denar; AR; ax 12; 3,81 g; 20,85-19,97 mm

RIC 5 d, Roma, mart. 222

Nr. inv. I. 49388

Gordianus III

7. Antoninian; AR; ax 6; 4,31 g; 21,57-22,11 mm

RIC 4, Roma, iul. 238 – iul. 239

Nr. inv. I. 49389

VI. ORLEA – Olt (a)

Septimius Severus

1. Denar; AR; ax 7; 3,25 g; 14,48-14,58 mm

RIC 96 A, Roma, a. 196-197

Nr. inv. I. 3593/1

2. Denar; AR; ax 7; 2,7 g; 14,21-13,55 mm

RIC 120 C, Roma, a. 197-198

Nr. inv. I. 3593/2

3. Denar; AR; ax 12; 2,80 g; 14,92-14,38 mm

RIC 176, Roma, a. 201

Nr. inv. I. 3593/3

Severus Alexander

4. Denar; AR; ax 12; 2,79 g; 16,21-14,97 mm

RIC 64, Roma, a. 227

Nr. inv. I. 3593/4

5. Denar; AR; ax 12; 2,68 g; 15,86-15,60 mm

RIC 105, Roma, a. 230

Nr. inv. I. 3593/5

6. Denar; AR; ax 12; 3,07 g; 14,61-15,28 mm

RIC 215 b, Roma, a. 228-231

Nr. inv. I. 3593/6

7. Denar; AR; ax 12; 2,87 g; 14,77-14,35 mm

RIC 286, Antiochia, a. 230

Nr. inv. I. 3593/7

VII. ORLEA – Olt (b)

1. Denar; AR; ax 9; 3,40 g; 17,15-18,43 mm

RIC 99, Roma, a. 197-198

Nr. inv. I. 3586/2

2. Denar; AR; ax 12; 2,85 g; 17,58-17,52 mm
RIC 122 C, Roma, a. 199-200
Nr. inv. I. 3586/1

VIII. ORLEA – Olt (c)

Hadrianus

1. Denar; AR; ax 7; 3,16 g; 16,42-16,24 mm
RIC 13, Roma, a. 117
Nr. inv. I. 3535/1

Antoninus Pius; Faustina I

2. Denar; AR; ax 7; 3,20 g; 13,36-14,17 mm
RIC 371, Roma, post 141
Nr. inv. I. 3535/2

Antoninus Pius; Marcus Aurelius

3. Denar; AR; ax 7; 3,42 g; 15,92-16,49 mm
RIC 453 c, Roma, a. 151-152
Nr. inv. I. 3535/3

Commodus

4. Denar; AR; ax 12; 2,70 g; 14,60-14,78 mm
RIC 150 a, Roma, a. 186-187
Nr. inv. I. 3535/4

Septimius Severus

5. Denar; AR; ax 12; 3,36 g; 13,48-14,15 mm
RIC 364, Emessa, a. 194-195
Nr. inv. I. 3535/5

Septimius Severus; Caracalla

6. Denar; AR; ax 7; 3,00 g; 16,36-16,17 mm
RIC 130 a, Roma, a. 201-206
Nr. inv. I. 3535/6

Septimius Severus; Iulia Domna

7. Denar; AR; ax 7; 3,31 g; 15,26-17,40 mm
RIC 599, Roma, a. 196-211
Nr. inv. I. 3535/7

Severus Alexander

8. Denar; AR; ax 5; 2,30 g (lipsă o mică parte); 15,35-15,53 mm
RIC 180, Roma, a. 222-228
Nr. inv. I. 3535/8

Gordianus III

9. Antoninian; AR; ax 7; 4,38 g; 20,24-20,75 mm

RIC 4, Roma, iul. 238 – iul. 239

Nr. inv. I. 3535/9

Philippus I

10. Antoninian; AR; ax 12; 3,38 g; 19,25-20,07 mm

RIC 59, Roma, a. 247-249

Nr. inv. I. 3535/10

IX. OSICA – Olt

Hadrianus

1. Denar; AR; ax 7; 2,92 g; 18,13-18,61 mm

RIC 82, Roma, a. 119-122

Nr. inv. I. 3531/1

Antoninus Pius; Marcus Aurelius

2. Denar; AR; ax 12; 3,13 g; 17,80-18,15 mm

RIC 436, Roma, a. 146-147

Nr. inv. I. 3531/2

Commodus

3. Denar; AR; ax 5; 2,69 g; 17,19-17,42 mm

RIC 155, Roma, a. 186-187

Nr. inv. I. 3531/3

X. PISCUL DE CÂMP – Dolj

Septimius Severus

1. Denar suberat; AR; ax 12; 2,62 g; 19,20-18,94 mm

RIC 150, Roma, a. 201-206

Nr. inv. I. 3876

XI. ROMULA = REȘCA - Olt

Vespasianus

1. Denar; AR; ax 7; 3,13 g; 15,45-17,06 mm

RIC 11, Roma, a. 69-70

Nr. inv. I. 3533/1

Domitianus

2. Denar; AR; ax 7; 2,71 g; 17,75-19,38 mm

RIC 13, Roma, a. 86

Nr. inv. I. 3533/2

Traianus

3. Denar; AR; ax 7; 2,26 g (lipsă o mică parte); 16,20-18,43 mm

RIC 334, Roma, a. 114-117

Nr. inv. I. 3533/3

Hadrianus; Sabina

4. Denar; AR; ax 7; 3,21 g; 18,58-17,83 mm

RIC 395 b, Roma

Nr. inv. I. 3533/4

Antoninus Pius

5. Denar suberat; ax 5; 1,95 g; 16,74-17,24 mm

RIC 127, Roma, a. 145-161

Nr. inv. I. 3533/16

6. Denar; AR; ax 7; 3,14 g; 17,18-17,30 mm

RIC 179, Roma, a. 148-149

Nr. inv. I. 3533/5

Antoninus Pius; Marcus Aurelius

7. Denar; AR; ax 7; 2,78 g; 17,21-18,08 mm

RIC 429 a, Roma, a. 145-147?

Nr. inv. I. 51909

Commodus

8. Denar; AR; ax 7; 2,06 g; 17,40-17,61 mm

RIC 192, Roma, a. 189

Nr. inv. I. 3533/6

Septimius Severus; Iulia Domna

9. Denar; AR; ax 7; 1,94 g (ruptă și uzată); 17,14-18,47 mm

RIC 560, Roma, a. 196-211

Nr. inv. I. 51911

10. Denar suberat; ax 12; 2,66 g; 18,32-17,70 mm

RIC 561, Roma, a. 196-211

Nr. inv. I. 3533/3

Septimius Severus; Geta

11. Denar; AR; ax 6; 3,24 g; 18,74-18,17 mm

RIC 15 b, Roma, a. 200-202

Nr. inv. I. 3533/7

Caracalla

12. Denar suberat; ax 12; 2,62 g; 19,87-18,37 mm

RIC 246, Roma, a. 214

Nr. inv. I. 51912

Severus Alexander

13. Denar; AR; ax 7; 2,56 g; 17,73-18,00 mm

RIC 6, Roma, mart. 222

Nr. inv. I. 3533/6

14. Denar; AR; ax 12; 2,33 g; 17,70-18,86 mm

RIC 27, Roma, a. 226

Nr. inv. I. 3533/10

15. Denar; AR; ax 12; 2,85 g; 18,33-18,01 mm

RIC 127, Roma, a. 222-228

Nr. inv. I. 3533/5

16. Denar; AR; ax 9; 2,48 g; 18,09-19,23 mm

RIC 133, Roma, a. 222-228

Nr. inv. I. 3533/8

17. Denar; AR; ax 12; 2,78 g; 13,61-15,49 mm

RIC 285, Antiohia, a. 230

Nr. inv. I. 3533/9

Severus Alexander; Iulia Mamaea

18. Denar subaerat; ax 9; 2,28 g (ruptă în două părți); 15,39-15,82 mm

RIC 369, Roma

Nr. inv. I. 51911

XII. TERPEZIȚA – Dolj, punctul Genune

Elagabalus; Iulia Maesa

1. Denar; AR; ax 12; 1,97 g; 17,72-17,67 mm

RIC 271, Roma

Nr. inv. I. 13382

CARACAL - OLT

13340

CARPEN - DOLJ

3525

CETATE - DOLJ

3532/1

3532/2

3532/3

3532/4

DIOȘTI - DOLJ

29145

29146

29147

29148

29149

GRUIA-MEHEDINȚI

49383

49384

49385

49386

49387

49388

49389

ORLEA - OLT

3593/1

3593/2

3593/3

3593/4

3593/5

3593/6

3593/7

3586/11

3586/12

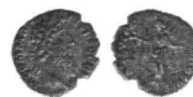
3535.1

3535.2

3535.3

3535.4

3535.5

3535.6

3535.7

3535.8

3535.9

3535.10

OSICA - OLT

3531.1

3531.2

3531.3

PISCU DE CÂMP - DOLJ

3876

ROMULA - OLT

3533.1

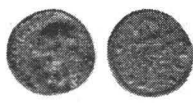
3533.2

3533.3

3533.4

3533.5

3533.6

3533.7

3533.8

3533.9

3533.10

3533.11

3533.12

3533.13

3533.14

3533.15

3533.16

3533.17

3533.18

TERPEZIȚA - DOLJ

13382

PISCUL DE CÂMP - DOLJ

3876

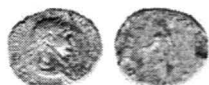
ROMULA - OLT

3533.1

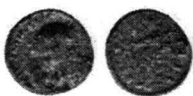
3533.2

3533.3

3533.4

3533.5

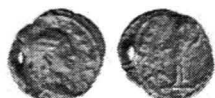
3533.6

3533.7

3533.8

3533.9

3533.10

3533.11

3533.12

3533.13

3533.14

3533.15

3533.16

3533.17

3533.18

TERPEZIȚA - DOLJ

13382

SLATINA ÎN EVUL MEDIU

Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

SLATINA DANS LE MOYEN ÂGE

Résumé

Slatina est un des plus anciens centres économiques dans l'espace sud-carpathique. Sa première mention est du 20 Janvier 1368 dans le plus ancien document intern de la Valachie conservé jusqu'à nos jours. Devenu centre du district d'Olt (mentionné pour la première fois dans le 26 Avril 1500), Slatina a achevé des caractéristiques d'une localité commerciale et artisanale.

La situation de Slatina sur les voies internes et externes de la Valachie, dans plein flux comercial des produits agricoles et artisanales et sa fonction douanière fut des atributs de sa evolution au statut de ville au long du Moyen Âge.

Un haut dignitaire Vlad Vintilă dit «de Slatina» a arrivé hospodar de la Valachie entre 1532-1535.

Près de Slatina dans le temps du prince Neagoe Basarab (1512-1521) a été fondue la monastère de Clocotchoff. Ici Michel le Brave construira une église dédiée aux Arcanges «Michel et Gabriel».

Mots clé: Slatina, 1368, Vladislav Vlaicu, Vlad Vintilă, Olt, Clocotchoff

Geneza târgului Slatinei în Evul Mediu

Problema apariției, a originilor centrelor urbane medievale în Europa de vest ca și cea centrală și de răsărit, suscită o complexitate proprie tuturor problemelor de geneză.

Sărăcia informațiilor scrise din epocă explică aparent situația pe care un mare istoric român o descria în 1947: „Fenomenul orașelor în istoria noastră, și anume cele două principate ale Moldovei și Țării Românești, în afară de merituoase monografiile locale, nu a fost studiat în chip unitar. [...] Cunoaștem azi epoca în care apar orașele, naționalitatea vechilor locuitori, titlurile dregătorilor care le conduceau în trecut și cam atât. Nu s-a studiat până acum organizarea internă a orașelor noastre în Evul Mediu, situația lor juridică față de stat, deosebirea acestei organizații și a situației de drept față de aceea a regimului satelor și a

proprietarilor agricoli. Viața economică și socială a orașelor din trecut e puțin cunoscută, problema imunităților deloc. Mai ales rămâne de cercetat comparativ această istorie a instituției orașelor românești cu aceea a comunelor medievale din Europa apuseană și centrală”¹.

Situația surprinsă acum mai bine de jumătate de veac nu și-a schimbat în mod esențial coordonatele. Abordarea izolată, așa cum s-a făcut cel mai adesea în istoriografia românească, a evenimentelor, proceselor, sau fenomenelor din istoria națională, a adus lumină peste multe etape din istoria românilor, dar o lumină în regim de spot luminos care lasă în penumbră, la nivelul sugestiei sau al unei rezezi aruncături de ochi, integrarea acestor etape în mersul european și mondial al istoriei. Nici chestiunea orașelor medievale din statele feudale românești extracarpătice (orașele ardelenel fondatel de sași au o organizare occidentală recunoscută și studiată ca atare) nu s-a sustras schemei generale a investigațiilor istorice.

Istoricul Henri Pirenne notează diferențe semnificative între înțelesurile cuvântului „oraș” așa încât fie înseamnă o localitate a cărei populație, în loc să trăiască din munca pământului, se consacră practicării comerțului sau industriei, fie o comunitate dotată cu personalitate juridică și bucurându-se de un sistem de drept și de instituții și care să-i fie propriu, ori dimpotrivă, orașul considerat ca un centru de administrație și ca o fortăreață².

În decursul dezvoltării sale orașul medieval cunoaște o fază incipientă, așa încât problema definirii unei așezări ca fiind de tip urban constituie o dificultate. S-au utilizat pentru așezările din acest stadiu evolutiv noțiuni ca: *civitas*, târg, *forum*, *opidum* pentru a reflecta mai bine realitatea³.

Complexitatea procesului de cristalizare urbană a generat pentru spațiul românesc extracarpatic mai multe ipoteze despre geneza și evoluția orașului medieval corespunzând tot atâtor modalități sau căi de apariție a acestora.

Similar ca și în cazul Europei occidentale s-a acceptat că lumea medievală românească nu a moștenit orașul de la antichitate. Procesul de ruralizare a societății în Dacia, ca urmare a retragerii administrației romane, a avut drept una din consecințe și decăderea orașelor antice romane. Este adevărat și recunoscut faptul că, o continuitate de viață urbană din antichitate este detectabilă în anumite zone ales spațiului

¹ P<etre> P. PANAITESCU, *Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*. Ed. II-a. Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, Edit. Enciclopedică, București, 1994, p. 119-120.

² Henri PIRENNE, *Orașele evului mediu*, trad. Cristiana Macarovici, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 40.

³ Ștefan OLTEANU, *Societatea românească la cumpănă de milenii (secolele VIII-XI)*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 125.

românesc extracarpatic: pe linia Dunării și în Dobrogea, dar orașul medieval este o creație nouă.

Este destul de greu de precizat (dacă nu chiar imposibil) pentru fiecare oraș românesc calea pe care a apărut ca și etapa preurbană pe care a parcurs-o fiecare. Documentele nu dau lămuriri în această privință ci doar indică atunci când pomenesc anumite orașe momentul consemnării lor ca orașe mai mult sau mai puțin formate. Cercetările arheologice au elucidat doar parțial problematica genezei orașelor.

Una din teoriile despre originea orașelor este aceea a burgurilor potrivit căreia orașelor (sau unele dintre ele) s-au dezvoltat din așezări fortificate. În acest caz, ca și în cel al Europei de vest a secolului al IX-lea, orașele de acest fel erau lipsite de două dintre atributele fundamentale ale centrelor urbane din evul mediu și din timpurile moderne, și anume o populație burgheză și o organizare municipală. Aceste cetăți nu au fost decât niște fortificații, reședințe de administrație. Ele au însemnat, totuși, temelia pe care s-au fondat orașele imediat ce se va manifesta un reviriment economic.

Având în vedere că la sud și la est de Carpați nu se cunoaște în mod expres vreo inițiativă voievodală sau cnezială precedentă constituirii statelor în legătură cu fundarea orașelor, nu s-a exclus dintre posibilități nici rolul unor domenii feudale bine constituite și bine amplasate în întemeierea orașelor.

În cazul românesc unele curți voievodale au avut un rol demografic centripet, de unde a derivat rolul lor administrativ, economic, juridic, etc.

P.P. Panaitescu susține⁴ (despre primele târguri românești) că în jurul unor centre mici fiscale, militare și administrative care erau curțile voievozilor și cnezilor dinainte de întemeiere s-au strâns negustori străini cu familiile lor, veniți din regiunea unde se lucrau instrumente și arme (din orașele industriale săsești). Aceștia făceau schimb cu vitele românești la anumite zile de iarmaroc, iar stăpânii locurilor le-au dat privilegii (nescrise) să se așeze pe pământul lor, să țină târg, păstrându-și autonomia și obiceiurile din orașele de origine.

Multă vreme orașele au fost socotite și ca rezultat al colonizărilor străine (teza lui Ștefan Olteanu, potrivit căreia Câmpulungul s-a format dintr-un sat românesc al cărui proces de urbanizare a fost catalizat prin stabilirea unor coloniști sași⁵).

Henri Pirenne scria că în nici o civilizație viața urbană nu s-a dezvoltat independent de comerț și industrie. Diversitatea climatelor, a popoarelor sau a religiilor e, în opinia istoricului, la fel de lipsită de importanță ca și aceea a epocilor. Universalitatea relației se explică prin

⁴ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 146.

⁵ Ștefan OLTEANU, *Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească*, în: „Studii”, a. XVI, 1963, nr. 6, p. 1276-1277.

necesitate. Această stare de lucruri comportă o infinitate de nuanțe. În funcție de loc, dar și de perioade, activitatea comercială și cea industrială au fost mai mult sau mai puțin preponderente printre populațiile urbane. În cazul orașelor medievale românești funcția industrială, de centru de producție, apare destul de firavă, mai ales în fazele incipiente ale formării orașelor, urmând a se creiona mai pregnant în fazele de maturizare urbană, dar funcția de centru de comerț, în condițiile unei poziții geografice avantajoase, apare destul de importantă.

Spațiul românesc a fost generos în a oferi împrejurările care impuneau ca pe o necesitate crearea orașelor și anume existența unor drumuri de negoț de interes european în veacurile al XIV-lea și al XV-lea. Prin Moldova trecea drumul Poloniei spre Marea Neagră, iar în Țara Românească se remarcă drumul de mai mică importanță decât cel din Moldova, al sașilor din Ardeal spre Brăila și Vidin, legat cu comerțul Mării Negre și al Mării Adriatice.

Costin Murgescu afirma despre drumul Brașovului spre Brăila următoarele: „Drumul acesta a constituit în secolele XV-XVI principala arteră comercială pe marginea căreia au înflorit câteva din cele mai importante târguri și orașe ale Țării Românești”⁶.

Orașele medievale românești urmează cu decalări cronologice și în condiții economice diferite (vezi predominanța economiei păstorești și agrare la noi) un scenariu similar cu cel derulat în apusul Europei: pe măsură ce comerțul progresează, orașele se înmulțesc. Ele apar de-a lungul căilor naturale prin care comerțul se propagă, luând naștere în urma pașilor acestora. Întemeierea vechilor târguri ca aglomerații de negustori și meseriași în jurul unui centru și apoi dobândirea privilegiului pentru comunitate este fenomenul aproape general în Europa al formării orașelor medievale, constituind aproape o lege a evoluției sociale. În spațiul românesc lucrurile s-au petrecut cu asemănările limitate de condițiile specifice, nu din imitație, ci din necesitate economică.

În privința epocii întemeierii târgurilor medievale nu există date precise. Singurul oraș muntean despre care există o dată certă dinainte de întemeierea statului este Câmpulungul. În biserica catolică din acest oraș se află piatra de mormânt din anul 1300 a lui Laurențiu, comes del Longo-Campo. În Moldova, Baia avea pecete a consiliului comunal cu legenda în latinește și cu data de 1300 ceea ce dovedește că sunt fondate înainte de această dată.

Cele mai vechi orașe românești, cunoscute imediat după întemeierea statelor feudale erau grupate înspre Carpați, în apropierea granițelor Ardealului și Poloniei, orașele de câmpie fiind mai noi. În această epocă se cunosc în Oltenia: Severinul, Târgul Jiului, Râmnicul,

⁶ Costin MURGESCU, *Drumurile unității românești. Drumul oilor. Drumurile negustorești*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. 107.

nu însă Craiova și Caracalul care sunt noi. La răsărit de Olt se cunosc: Curtea de Argeș, Piteștii, Câmpulungul, Târgoviște, Buzău, iar la Dunăre: Turnu, Giurgiu și Brăila, nu însă Bucureștii, Ploieștii, Călărașii, Râmnicu Sărat⁷.

În ceea ce o privește, prima mențiune documentară despre existența Slatinei se referă la calitatea sa de „vamă”. Este vorba de privilegiul comercial acordat brașovenilor de către Vladislav I la 20 ianuarie 1368 prin care negustorii brașoveni sunt scutiți de „toată vama de la Slatina”. Obligația de a descărca mărfurile și călătorii pentru a le permite trecerea peste râul Olt a conferit acestui punct de oprire și descărcare obligatoriu calitatea sa de târg destinat schimbului de mărfuri, funcția sa de vamă și nod important al comunicațiilor comerciale.

Considerații asupra primei atestări documentare a orașului Slatina

Problema apariției orașului Slatina este una de factură complexă, ce încă suscită numeroase necunoscute și care îndeamnă, firesc, la noi investigații. Elucidarea fenomenului cristalizării urbane a generat în istoriografia românească sau străină ipoteze variate relative la geneza și evoluția orașului medieval, fiind extrem de dificil de precizat calea sau modalitatea apariției fiecărui nucleu urban. Cele mai vechi orașe românești, cunoscute imediat după întemeierea statelor feudale Moldova și Țara Românească se situau, în apropierea Carpaților, în vecinătatea granițelor Transilvaniei și Poloniei, orașele de câmpie fiind mai noi. În această perioadă sunt menționate în Muntenia: Câmpulungul (1292), Curtea de Argeș (1330), Piteștii (1385, oraș 1481), Târgoviște (1396, oraș 1418), Buzău (372, oraș 1234), în Oltenia: Râmnicul Vâlcea (1370, oraș 1385), Severinul (1230, oraș 1833), Târgu Jiu (1406, oraș 1597), nu însă Craiova (1475) și Caracalul (1538, oraș 1598), iar la Dunăre: Turnu (sec. VI), Brăila (1368), Giurgiu (1394, oraș 1831), nu însă și Bucureștii (1456, curte domnească, oraș 1533), Ploieștii (1503 sat, 1599 oraș), Călărașii (sec. XVI, oraș 1832), Râmnicu Sărat (1439 sat, 1574 oraș).

Așezată pe malul stâng al Oltului, într-o zonă în care cercetările arheologice au evidențiat mărturii de locuire neîntreruptă încă din neolitic, Slatina, prin poziția sa geografică, încă din perioada prefeudală a căpătat caracteristicile unei localități cu rolul de centru al unei zone de convergență. Slatina începe să capete caracteristicile unei așezări urbane între secolele X-XIII prin evoluția unei așezări rurale preexistente, determinată de cuprinderea ei în circuitul comerțului intern și internațional.

⁷ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 156.

În jurul anului 1330 – potrivit opiniei profesorului slătinean Nicolae Popescu-Optași – orașul era deja format⁸, factorii contributori la evoluția sa fiind faptul că această așezare a fost centru de formațiune prestatală cu o poziție strategică⁹, de pază¹⁰, transformată în centru politico-administrativ și comercial, la întretărirea rutelor comerciale ce mergeau spre Calafat-Vidin, Turnu-Nicopol, Sibiu, Brașov.

Nicolae Iorga în lucrarea *Istoria românilor în chipuri și icoane* afirma că pe la anul 1360 voievozii de Argeș aveau în stăpânirea lor Brăila și Câmpulungul, Argeșul și Slatina¹¹.

Slatina se găsea pe axul și la intersecția drumurilor comerciale de tranzit ce făceau legătură între centrele meșteșugărești din Transilvania (Sibiul și Brașovul) cu cele din Peninsula Balcanică. Drumul Oltului lega centrul comercial al Sibiului cu orașele sud-dunărene și, prin ramificațiile sale spre răsărit și apus, cu diferite orașe ale Țării Românești. Acest drum trecea prin punctul de pază și vamă de la Turnu Roșu, intra în Țara Românească pe la Genune-Câineni, unde era vama țării, dăruită de Mircea cel Bătrân mănăstirii Cozia, și ajungea la Râmnicu Vâlcea. De aici în mersul către sud drumul poposea la Slatina, unde trecea pe malul stâng, pentru a se îndrepta prin Roșiori către Turnu și Nicopole, sau continua prin Reșca și Caracal, până la Corabia și Islaz. La vadul dunărean al Calafatului și Vidinului se ajungea pe un drum care se desprindea din drumul Oltului, tot de la Slatina mergând spre Balș, apoi la Craiova.

O altă rută comercială pe care o foloseau negustorii sibieni era cea prin Țara Loviștei, Curtea de Argeș, Pitești și Slatina. Drumul Brașovului trecea prin Câmpulung și Pitești, ajungea la Slatina unde se intersecta cu cel al Sibiului, se bifurca spre Turnu sau Calafat, și de aici se ramifica prin Vidin spre Constantinopol, spre Marea Adriatică, la Raguza

⁸ Nicolae POPESCU-OPTAȘI, *Slatina, an 600: Ce a determinat apariția orașului*, în: „Oltul”, an I, nr. 57, 24 apr. 1968, p. 2: „orașul Slatina a luat naștere ca centru economic și politico-administrativ în perioada feudalismului timpuri (sec. X-XIII), înainte de formarea statului feudal Țara Românească, prin creșterea unei așezări rurale preexistente, aflată la unul la principalele vaduri ale Oltului și la înființarea a două drumuri comerciale internaționale”.

⁹ „Era pitită între dealuri, fiind așezată pe pantele și poalele lor și răzimată spre vest pe apa Oltului. În această parte era străjuită de Țuguil Grădiștei, care o ascundea vederii dinspre apus” – *ibidem*.

¹⁰ „Apariția turnului în stema orașului constituie un simbol al funcției sale militare de-a lungul istoriei” – *ibidem*.

¹¹ N. IORGA, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Craiova, 1921, p. 201 apud Gheorghe MIHAI, Badea GEACĂ (ed.), *Istoricul orașului Slatina în documente*, vol. I: 1368-1918, Edit. Casa Ciurea, Slatina, 1998, p. 11. Cf. *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt (orașe)*, coord. Vladimir OSIAC, Nicolae STOICESCU, Edit. Alma, Craiova, 2006, p. 22, n. 12.

(Dubrovnik) fiind considerat drept principala arteră de legătură comercială între Transilvania și Muntenia¹².

Prin zonă mai treceau următoarele drumuri: „al oilor” folosit de păstorii transhumanți în pendularea lor din Carpați spre bălțile Dunării, „al buților”, „al cerii și al mierii”, „al sării” și „al peștelui”¹³.

Toți acești factori au influențat decisiv devenirea istorică a Slatinei, așezarea căpătând atributele unui oraș perfect conturat în secolul al XV-lea¹⁴ menționat în actele de negoț dintre principalele centre de schimb de la sud de Carpați, Câmpulung, Pitești, Râmnicu Vâlcea, Craiova, Târgoviște, București.

Descoperirile numismatice făcute în Slatina și împrejurimile sale certifică importanța economică a localității. Pe raza orașului s-au găsit monede bizantine de bronz din vremea împăraților Ioan I Tzimiskes (969-976), Roman III Argyros (1028-1034), Mihail IV Paflagonianul (1034-1041), Alexie III Comnenul (1195-1203)¹⁵, o monedă venețiană de la dogele Rainieri Zeno (1253-1268), monede genoveze¹⁶ și una sârbească de la Ștefan III Uroș (1321-1331)¹⁷, un tezaur monetar bulgăresc cu emisiuni din vremea țarului de Târnovo Ioan Alexandru (1331-1371), monede poloneze (jumătăți de groși, descoperite la Brebeni) din timpul lui Vladislav II Jagiello (1386-1434), aspri turcești emiși de sultanul Mehmet II El Fatih (1451-1481), denari ungurești (din sec. XVI), un tezaur monetar polonez din vremea lui Ștefan Báthory (1575-1586) și Sigismund III (1587-1632)¹⁸.

Slatina este menționată documentar pentru prima dată la 20 ianuarie 1368 în cel mai vechi document intern păstrat, hrisovul emis de cancelaria voievodală a lui Vladislav I Vlaicu (1364-cca 1376)¹⁹. Documentul original se găsește la Arhivele Statului din Brașov (publicăm în Anexe o fotocopie a actului de la 20 ianuarie 1368). A fost redactat pe

¹² Ion TODERAȘCU, *Unitatea medievală românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 99.

¹³ N. POPESCU-OPTAȘI, *Istoria vine din adânc, din vârsta de demnitate a pământului românesc* [infra: *Istoria...*], în: „Oltul”. Supliment. Nr. jubiliar, 23 mai 1968, p. 2-5; idem, *Slatina pe undele istoriei*, în: „Meteor”, an 2, nr. special, 1993, p. 5, 15; Rada ILIE, *Târguri și bălciuri slătine*, în: „Oltul cultural”, an III, 2000, nr. 2, p. 20.

¹⁴ C. Murgescu, *op. cit.*, p. 131.

¹⁵ Mihail BUTOI, *Slatina – vechi centru economic al Țării Românești*, în „Oltul”, Anul I, nr. 10 din 29 februarie 1968, p. 2; Idem, *Descoperiri arheologice în județul Olt*, Editura Inspectoratului pentru Cultură Olt, Slatina, 1999, p. 27; idem, *Circulația monedei medievale în zona orașului Slatina*, în „Oltul cultural”, an V, 2002, nr. 2 (17), p. 13.

¹⁶ *Slatina. Pagini de monografie*, Comitetul Orașenesc Slatina al P.C.R. și Muzeul de Istorie și Etnografie Slatina, 1972, p. 28.

¹⁷ M. Butoi, *Descoperiri arheologice...*, p. 27.

¹⁸ Idem, *Mărturii arheologice*, în „Oltul”, an I, nr. 1, 18 febr. 1968, p. 2. Vezi și *Slatina*, 1972, p. 28-29; *Județul Olt*, <Comitetul Județean Olt al P.C.R.>, s.l., s.a., p. 72.

¹⁹ Nicolae POPESCU-OPTAȘI, *Slatina, centru administrativ tradițional*, în: „Oltul”, a. I, nr. 3, 21 febr. 1968, p. 2.

pergament și este prevăzut cu un sigiliu rotund atâmat cu șnur de mătase. Reproducem integral textul documentului în vederea analizării informațiilor oferite de acest fundamental izvor istoric:

„Vladislav, din mila lui Dumnezeu și a maiestății regești voievod al Țării Românești și ban de Severin, prin cuprinsul scrisorii de față, dăm de știre tuturor căroră se cuvine că preainălțatul principe și domn Ludovic, vestitul rege al Ungariei, milostivul nostru domn firesc, a trimis la noi pe magistrul Dumitru zis Lepes, cavaler al curții sale regești, pentru a rîndui și a întări legămîntul unei păci veșnice între noi, pe de o parte, și toți orășenii și locuitorii provinciei Brașov, vecinii și prietenii noștri prea-scurpi, pe de altă parte, punîndu-ne printr-însul în vedere cu strășnicie ca să întărim <și> să păzim pe acei brașoveni în toate libertățile pe care le-au avut ei din bătrîni în Țara noastră Românească.

Așadar, noi, dorind întotdeauna să dăm ascultare poruncilor regești, am hotărît să hărăzim pe veci sus-zișilor orășeni și locuitori ai provinciei Brașov libertățile acestea: ca toți negustorii din Brașov și din districtul Brașovului, trecînd spre țări străine, pe orice drum al Țării noastre Românești, afară de drumul Brăilei, vor fi datori să ne plătească pentru mărfurile lor numai de două ori tricesima și anume odată la ducere și a doua oară la întoarcere, așa fel încît la intrarea în țara noastră să ne plătească numai o dată tricesima²⁰, la Cîmpulung sau în apropiere, și, după ce li se va pune acolo pecetea de către vameșul nostru, să treacă slobози și nestînjeniți prin țara noastră. De asemenea, la întoarcere, să ne plătească tricesima lîngă Dunăre, și, după ce, din nou, li se va pune pecetea, să plece mai departe nestînjeniți prin țara noastră. Iar cînd acești negustori purced cu mărfurile lor pe pomenita cale a Brăilei, spre țări străine, vor fi datori să ne plătească numai o dată tricesima, la Cîmpulung, nu la ducere, ci la întoarcere. Cînd însă acești negustori își vor vinde sau cumpăra mărfurile înlăuntrul țării noastre, atunci nu vor fi datori să ne plătească pentru acestea nici vamă, nici tricesimă, decît la Cîmpulung sau în apropiere, <și> nu tricesima ci numai dreapta vamă de demult. Pe lîngă aceasta, scutim cu totul pe toți negustorii din Brașov și din districtul lui de vama noastră de la Slatina. Poruncim chiar ca nici unul dintre supușii noștri să nu poată și să nu se încumete a popri sau a stînjeni în vreun chip oarecare pe vreun negustor din Brașov sau din districtul lui, sub cuvîntul unor datorii <pentru lucruri> date pe încredere <orașului> Brașov sau districtului Brașovului.

Spre mărturia acestui lucru, am dat scrisoarea noastră privilegială de față, întărită cu puterea peceții noastre celei mari, autentice și atîrnate.

²⁰ Tricesimă = a 30-a parte din valoarea mărfii.

Vouă, aşadar, tuturor credincioşilor noştri, comiţi, castelani juzi, vameşi, slujbaşi şi oameni de orice stare, rînduiţi în Ţara noastră Românească, vă punem în vedere şi vă poruncim foarte desluşit ca, de acum înainte, să nu mai cutezaţi a sili pe vreun negustor din Braşov sau din districtul lui la plata vreunei vămi sau tricesime, afară de vămile sau de tricesimile noastre scrise mai sus, sau să cereţi de la ei ceva, şi nici să îndrăzniţi, din vreo pricină oarecare, să-i stînjiţi, să-i încurcaţi, ori să-i opriţi. Şi astfel să nu îndrăzniţi a face, dacă vreţi să nu înfrunţaţi cumplita noastră minie.

Dat în anul Domnului o mie trei sute şaizeci şi opt, în ajunul <sărbătorii> sfintei fecioare, şi mucenice Agneta.²¹

Din lectura documentului rezultă că Vladislav Vlaicu, voievodul Ţării Româneşti, ban de Severin, duce de Făgăraş, ne informează că un emisar al regelui Ludovic I de Anjou al Ungariei (1342-1382) a venit pentru a duce tratative de pace, după ce printr-o proclamaţie dată la 5 ianuarie 1365 îi declarase război, întrucât luase titlul de domn fără a-i recunoaşte suzeranitatea²². Încă din 1365 regele Ungariei ocupase Vidinul²³ unde domnea Straşimir, cumnatul lui Vlaicu. Intervenţia domnului Ţării Româneşti în favoarea cumnatului său ar fi creat dificultăţi regalităţii maghiare în stăpînirea Vidinului, contruntată deja cu împotrivirea populaţiei şi atacul ţarului Şişman de la Târnovo. De aceea era preferabilă momentan o atitudine pacifistă şi o îmbunătăţire a relaţiilor, concretizată prin primirea în anul 1366 de către Vladislav a Amlaşului, Severinului şi Făgăraşului în schimbul recunoaşterii lui Ludovic ca stăpîn natural, adică suzeran²⁴.

²¹ *Documenta Romaniae Historica. D. Relaţii între Ţările Române* [infra: DRH (D)], vol. I (1222-1456), Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1977, doc. 46, p. 86-88 text latin şi traducere. Alte ediţii: Ion IONAŞCU, Petre BĂRBULESCU, Gheorghe GHEORGHE (ed.), *Relaţiile internaţionale ale României în documente (1368-1900)*. Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenţii şi alte acte cu caracter internaţional, Edit. Politică, Bucureşti, 1971, doc. 1, p. 81-83; G. Mihai, B. Geaucă (ed.), *op. cit.*, doc. 1, p. 22; *Dicţionarul istoric...*, p. 21-22 (numai traducerea). Vezi şi: Ion IONAŞCU, Petre BĂRBULESCU, Gheorghe GHEORGHE, *Tratatele internaţionale ale României, 1354-1920*. Texte rezumate, adnotări, bibliografie, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1975, nr. 3, p. 9-10; „Privilegiul comercial acordat de Vladislav Vlaicu braşovenilor (1368)”, în: Gernot NUSSBÄCHER, *Din cronică şi hrisoave. Contribuţii la istoria Transilvaniei*, trad. Elisabeta Marin şi Gernot Nussbächer, Edit. Kriterion, Bucureşti, 1987, p. 26-28.

²² Constantin C. GIURESCU, *Istoria românilor, I: Din cele mai vechi timpuri până la moartea lui Alexandru cel Bun (1432)*, ed. Dinu C. Giurescu, Edit. ALL Educational, Bucureşti, 2000, p. 321.

²³ „Lupta pentru stăpînirea Vidinului în 1365-1369 şi politica lui Vladislav-Vodă faţă de unguri (Un episod din cucerirea Peninsulei Balcanice de turci)”, în: Nicolae IORGA, *Studii asupra Evului Mediu românesc*, ed. Şerban Papacostea, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 116-138.

²⁴ C.C. Giurescu, *Istoria românilor, I*, p. 322. Despre împrejurările emiterii documentului vezi şi N. Popescu-Optaşi, *Istoria...*, p. 2.

Evitarea unor situații tensionate era recomandată în contextul unor relații nesigure cu Moldova unde domnea Lațcu (1368-1375), fiul lui Bogdan, dar și ale evoluției situației dinastice din Polonia, unde Ludovic I aspira să devină rege (fapt întâmplat la 1370) în calitate de nepot de soră al regelui Cazimir III (1333-1370)²⁵. De cealaltă parte, Vladislav I Vlaicu se pregătea împotriva amenințării otomane²⁶ prin promovarea păcii vizând să întărească frontul intern, să-și neutralizeze opoziții (Stanislav și Dragu) refugiați în Transilvania la Cernat, Cristian și Tohani. Hrisovul în discuție, dincolo de acordul comercial statuat are și un important substrat politico-diplomatic.

Prin acest act, în fapt un acord comercial, Vlaicu Vodă conferea o serie de avantaje negustorilor brașoveni care își vindeau mărfurile în Țara Românească și peste Dunăre, între care scutirea de toată vama de la Slatina. Redactat în limba latină, actul nu menționează în mod expres calitatea de oraș a localității, însă putem deduce importanța Slatinei din faptul că aici a funcționat o vamă a țării, la început externă, apoi internă. Dacă la început, în derularea procesului de constituire a statului medieval muntean semnificația cuvântului vamă era cea de loc aflat la intrarea sau marginea Țării Românești, putem să admitem că ulterior „vama de la Slatina” nu însemna decât denumirea generică a taxei plătite la traversarea râului Olt. Obligația de a descărca mărfurile și călătorii pentru a putea efectua trecerea peste râul Olt a conferit acestui punct de oprire și descărcare calitatea sa de târg pentru schimbul de mărfuri și funcția sa de vamă. Nemenționarea în privilegiul vamal a atributului de oraș este similară cu situația Câmpulungului și a Brăilei, centre comerciale cu siguranță mult mai dezvoltate decât Slatina. Urmând cursul logicii istorice având în vedere realitatea că în general punctele de vamă din interiorul Țării Românești erau așezate în centre urbane sau târguri, cu certitudine că și Slatina, ca punct de tranzit, deținea un rang însemnat.

Revenind la privilegiul comercial conferit negustorilor brașoveni la 20 ianuarie 1368 de către Vladislav I, domnul Țării Românești, putem afirma că acest act constituie o primă manifestare cunoscută a politicii comerciale și vamale a Țării Românești²⁷. Prin acest acord se stabileau două regimuri vamale: unul pentru mărfurile de tranzit, pentru care se plătea vamă prima oară la intrarea în țară, la Câmpulung, iar a doua oară la întoarcere, după traversarea Dunării și pătrunderea pe teritoriul Țării Românești; iar celălalt pentru mărfurile desfăcute în țară, pentru care se achita o singură vamă la Câmpulung sau în apropierea sa. Exista și o excepție: cea a mărfurilor exportate prin Brăila, negustorii trebuind să

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, I, p. 323-324.

²⁷ Șerban Papacostea, *Începuturile politicii comerciale a Țării Românești și Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, X, 1983, p. 14; I. Toderășcu, *op. cit.*, p. 105.

achite vamă o singură dată, la întoarcere, la Câmpulung sau pe aproape²⁸. Referitor la vama de la Slatina aici se face scutire totală: „În afară de aceasta scutim pe toți negustorii din Brașov și din acel district de toată vama de la Slatina”. Această mențiune documentară nu ne oferă și motivul scutirii, fapt ce a generat de-a lungul timpului diferite interpretări. Nicolae Iorga opinează că vama de la Slatina era vamă munteană și vamă nouă, înainte de 1370²⁹. Aceasta ar fi cu mult anterioară întemeierii statului medieval Țara Românească. După acest eveniment istoric vama de la Slatina a fost una de tip extern, pentru ca ulterior, prin întinderea hotarului până la fruntariile Dunării în stăpânirea Curții voievodale de la Argeș, să devină din nou vamă internă. Nicolae Iorga afirmă că este posibil ca iertarea de plata vămii la Slatina să poată fi legată de înlocuirea sa cu vama Dunării³⁰.

Măsura lui Vladislav I Vlaicu prin care îi scutește pe negustorii brașoveni de vama slătineană ni se pare firească din moment ce drumul comercial ce venea sau mergea la sudul Dunării avea ca graniță fluviul. Aceștia nu puteau plăti mai multe vămi, una la Câmpulung, alta la Slatina sau alta la trecerea Dunării, ci doar una singură. Marfa în tranzit era taxată la intrarea sau la ieșirea din Țara Românească, iar cea vândută pe piața internă o singură dată.

Nicolae Iorga afirma relativ la libertățile avute din vechime de brașoveni în Țara Românească și amintite în privilegiul comercial de la 20 ianuarie 1368 „că niciodată înainte de acest moment, când regele deschidea brașovenilor Orientul, fiindcă deschidea sibienilor rivalii Occidentul, ei nu trecuseră prin părțile transalpine spre țări străine”³¹.

O altă ipoteză a scutirii brașovenilor de vama de la Slatina, ar consta în necesitatea asigurării drumului comercial spre Vidin, o veritabilă poartă spre Balcani, stăpânit în acel moment de regele Ungariei și de politica de înlesnire a legăturilor economice ale Brașovului, după obținerea dreptului de târg, adică de piață, la 1264, pe drumul de proveniență mai nouă Câmpulung – Pitești – Slatina, împreună cu cel al Brăilei, față de cel devenit tradițional al Oltului, încercându-se realizarea unui echilibru³².

²⁸ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, I, p. 328; N. Popescu-Optași, *Istoria...*, p. 2-3; C. Murgescu, *op. cit.*, p. 110. Cf. și G. Nussbacher, *loc. cit.*, p. 27.

²⁹ „Dar la Slatina lângă Olt era vamă munteană, și vamă nouă, înainte de 1370, ceea ce ar putea să însemne ori vamă către părțile oltene, încă nesupuse, ori vama către Nicopole, pe această vreme încă bulgăresc, cu oarecare drepturi teritoriale poate și pe malul stîng” – Nicolae IORGA, *Opere economice*, ed. Georgeta Penelea, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 455.

³⁰ *Ibidem*, p. 456.

³¹ N. Iorga, *Opere economice*, p. 456.

³² N. Popescu-Optași, *Istoria...*, p. 3.

Așadar este evident că Slatina exista înainte de 1368 și se afla în evul mediu la un nivel notabil de dezvoltare, datorat situației la intersecția marilor drumuri comerciale din spațiul românesc.

Slatina în secolele XIV-XV

Slatina este apoi amintită documentar la 8 ianuarie 1392 în primul hrisov intern emis de Mircea cel Bătrân (1386-1418) prin care domnul Țării Românești dăruia mănăstirii Cozia satul numit „*Cereașov, mai sus de Slatina*”³³. În cazul acestui act evidențierea Slatinei ca reper geografic denotă un statut aparte pe care îl deținea în vremea domniei sale. Satul dăruit atunci mănăstirii Cozia poate fi localizat și astăzi, sub denumirea de Cireașov³⁴, fiind un cartier aflat azi în componența orașului Slatina. Satul Cireașov mai este ulterior menționat în mai multe rânduri: 1) în anul 1413, când jupan Aldea îl dăruiește întru pomenirea lui Mircea cel Bătrân și a sa mănăstirii Sf. Nicolae (zisă Clopotnița de la Cutlumuz)³⁵; 2) între 1 septembrie 1475 și 31 august 1476 în timpul domniei lui Laiotă Basarab (1473, 1474, 1475-1476, 1476-1477) când este întărit mănăstirii Cutlumuz de la Muntele Athos alături de alte 9 sate³⁶; 3) la 21 aprilie (august) 1489 când Vlad Călugărul (1481, 1482-1495) reconfirmă „*Cireașovul de pe Olt*” mănăstirii Cutlumuz³⁷.

Treptat, referințele istorice pentru Slatina se înmulțesc. Amintim hrisovul emis la 19 iunie 1421 de către domnul Radu II Prasnaglava (1420-1422, 1426-1427) prin care se întărea mănăstirilor Cozia și Cotmeana toate daniile făcute de tatăl său, voievodul Mircea: sate, bălți, mori, vămi, sălașe cu țigani și „*la Slatina metohurile cu vii*”³⁸.

În limba română pentru termenul *metoh* există două sensuri: schit și proprietate aflată sub directă administrație a unei mănăstiri. Acesta putea

³³ *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească* [infra: *DRH (B)*], vol. I: (1247-1500), ed. P.P. PANAITESCU, Damaschin MIOC, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, doc. 17, p. 42-42 (original slavon și traducere). Anterior documentul fusese datat la 8 ian. 1407 - *Documente privind istoria României. Veacul XIII, XIV și XV. B. Țara Românească (1257-1500)*, red. resp. Mihail ROLLER, Edit. Academiei Republicii Populare Române, <București>, 1953 [infra: *DIR (B)*], doc. 38, p. 53-55 (numai traducerea).

³⁴ Date despre această așezare: C. ALESSANDRESCU, I.G. SFÎNȚESCU, *Dicționar geografic al județului Oltu*, Tip. Thoma Bassilescu, București, 1895, p. 48-50; *Dicționarul istoric...*, p. 98-104.

³⁵ Ion-Radu MIRCEA, *Catalogul documentelor Țării Românești, 1369-1600 <delă> Secția Istorică a Arhivelor Statului din București*, Cartea Românească, București, 1947, p. 4, nr. 17.

³⁶ *DIR (B)*, doc. 153, p. 156-157; *DRH (B)*, I, doc. 151, p. 251-253.

³⁷ *DIR (B)*, doc. 199, p. 193-194; *DRH (B)*, I, doc. 214, p. 342-344; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 4, p. 25.

³⁸ I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 6, nr. 24; *DIR (B)*, doc. 63, p. 76-77 (trad.); *DRH (B)*, I, doc. 49, p. 98-100 (original slavon și trad.); G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 3, p. 24.

servi ca punct de desfacere al produselor unei mănăstiri³⁹. Deducem că la Slatina se aflau schituri sau proprietăți închinat mănăstirilor Cozia și Cotmeana având plantații viticole însemnate. Pe parcursul vremurilor mai multe acte domnești semnalează existența viilor de la Slatina, fapt ce ne determină să credem că viticultura era una dintre ocupațiile predilecte ale localnicilor, cu atât mai mult cu cât chiar în unele planuri ale localității apar consemnate „viile orășenilor”⁴⁰, iar astăzi în toponimia locală se mai păstrează denumirea Dealul Viilor.

Într-un document emis la 8 august 1437 de Vlad Dracul (1437-1442, 1444-1447), la Târgoviște, este menționat satul Coteana, al cărui hotar se întindea „până în drumul Slatinii”⁴¹.

Un alt act domnesc scris în cetatea Bucureștilor la 3 aprilie 1478 în vremea domniei lui Basarab cel Tânăr (Țepeluș, 1474-1475, 1478-1480, 1480-1481, 1481-1482) aduce date importante despre proprietari și proprietăți funciare în vatra Slatinei. Reproducem textul documentului pentru a analiza informația istorică oferită:

„† Din mila lui Dumnezeu, Io Basarab cel Tânăr voievod și domn atotă țara Ungrovlahiei, fiul bunului Basarab voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele slugilor domniei mele Crăciun de la Slatina și cu fiii săi și Manea și cu frații săi și cu fiii lor și Petru cu fiii săi, ca să le fie din Străhaeș partea lui Bașait și a lui Neagomir și partea lui Oncea, pentru că le-au cumpărat de la Bașait și de la Neagomir și de la Oncea, pentru 460 aspri. Și domniei mele i-au dat un cal bun.

De aceea, le-am dat domnia mea, ca să le fie de ocină și de ohabă și de nimeni neatins, după zisa domniei mele.

Iată și martorii: jupan Dragomir al lui Manea, jupan Neag, jupan Neagoe al lui Borcea, jupan Gherghina, jupan Dan mare vornic, jupan Vintilă mare logofăt, Cazan vistier, Radul paharnic, Petru stolnic, Staico comis, Pîrlitul și Petru stratornici.

Și eu, Alb, am scris în cetatea de scaun Bucruești, aprilie 3, în anul 6986 <1478>.

†Io Basarab cel Tânăr voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.”⁴²

³⁹ Instituții feudale din Țările Române. Dicționar, coord. Ovid SACHELARIE, Nicolae STOICESCU, Edit. Academiei..., 1988, p. 294-295.

⁴⁰ Acestea se întindeau în zona cuprinsă între străzile de astăzi Basarabilor, Arcului, Independenței, Nicolae Titulescu și Pitești – Nicolae D. STOICA, *Orașul Slatina și cadrul său geografic. Schiță de geografie fizică*, Tip. „Tiparul Oltului”, Slatina, 1947, p. 14.

⁴¹ *DIR (B)*, doc. 90, p. 100-101; *DRH (B)*, I, doc. 84, p. 148.

⁴² *DRH (B)*, I, doc. 158, p. 261 (original slavon și trad.). Alte ediții: *DIR (B)*, doc. 159, p. 160 (numai trad.); George POBORAN, *Isvoare și documente privitoare la orașul Slatina, vechiul târg oltean, care adăpostea dunările de răsvrătire ale boierilor munteni; patria domnitorului Vintilă Vodă, feciorul lui Bragă ce a fost județ la Slatina în același veac al XVI*, Tip. Modernă C. Constantinescu & Fiu, [Slatina], 1906, p. 7 (și ed. Dorin Teodorescu, Fundația „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2002, p. 6). Semnalare: Idem,

În concluzie, hrisovul constituie un act domnesc de întărire a vânzării unor proprietăți aflate pe raza Slatinei amintind de ocinile acordate la Strehareț lui Crăciun de la Slatina și lui Petru împreună cu fiii acestora, lui Manea cu frații săi și cu feciorii lor, proprietăți cumpărate de la Bașait, Neagomir și Oncea contra sumei de 460 de aspri și a unui cal dat domnului. Menționarea lui Crăciun de la Slatina dar și a lui Manea, Petru, Bașait, Neagomir și Oncea constituie prima consemnare istorică nominală a unor locuitori slătineni, cel mai probabil făcând parte din marea și mica boierime locală a Țării Românești, ai cărei alți membri sunt enumerați ca martori la finele documentului: jupan Dragomir al lui Manea, jupan Neag, jupan Neagoe al lui Borcea, jupan Gherghina, jupan Dan mare vornic, jupan Vintilă mare logofăt, Cazan vistier, Radul paharnic, Petru stolnic, Stoico comis, Pirlitul și Petru stratormici.

Sfârșitul secolului al XV-lea aduce Slatina în prim-planul unor evenimente militare. Unele surse istoriografice amintesc - cu o datare incorectă - faptul că „în anul 1492 toamna, pe un timp când și Ștefan cel Mare plătea tribut sultanului, 5000 de turci trecură pe la Nicopol și intrară în Turn, pe care ungurii îl asediase la 1481. De aici străbătând țara, pătrunseră în Bârsa dar fără Vlad. El stătea cu mâinile încrucișate pe când o ceată mare turcească tăbărâse la Slatina și oamenii și negustorii cu stare căutau un adăpost în Ardeal”⁴³. În realitate această primă invazie turcească consemnată în document scris⁴⁴, suferită de târgul domnesc al Slatinei are loc în toamna anului 1493, atunci când domnitorul Vlad Călugăru, supărat pe sibieni și pe castelanii de la Bran, închide drumurile din munți și îngăduie unor detașamente turcești să treacă prin țară pentru a ataca ținutul Bârsei (15 octombrie)⁴⁵.

La 4 septembrie 1495⁴⁶ Vlad Călugăru (1481, 1482-1492) care se afla la ctitoria sa, mănăstirea Glavacioc (jud. Vlașca) dăruia „braniștea de la Slatina”. Având în vedere importanța acestui izvor documentar pentru istoria orașului se cuvine să îl menționăm integral, pentru a putea face, firește, o serie de considerații:

Istoria orașului Slatina, ed. II, Slatina, Tip. de Lux Costică Constantinescu & Fiu, Slatina, 1908, p. 56; I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 13, nr. 64.

⁴³ G. Poboran, *Isoare...*, p. 7; *Dicționarul istoric...*, p. 43.

⁴⁴ G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 5, p. 26 (unde se indică numai orig. în latină după Eudoxiu HURMUZACHI, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XV, t. 1, București, 1914, p. 138).

⁴⁵ Constantin C. GIURESCU, *Istoria Românilor. II: De la Mircea cel Bătrân și Alexandru cel Bun la Mihai Viteazul*, ed. Dinu C. Giurescu, Edit. ALL Educational, București, 2000, p. 90.

⁴⁶ Alte surse documentare indică fie 4 septembrie 1445 (G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 12), fie 4 septembrie 1496 (G. Poboran, *Isoare...*, p. 7; *Dicționarul istoric...*, p. 22). Aceste datări sunt eronate fiindcă se știe că Vlad Călugăru își începe domnia în a. 1481 și moare la 8 septembrie 1495, fiind înmormântat la mănăstirea Glavacioc.

„† Din mila lui Dumnezeu, Io Vlad voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul marelui Vlad voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfintei mănăstiri de la Glăvăciiov și preacinstiului părinte egumen, chir Visarion și tuturor celor în Hristos frați care trăiesc în acel sfânt loc, ca să le fie braniștea domniei mele de la Slatina, oricât este hotărnicită cu semne, pentru că am dat-o domnia mea sfintei mănăstiri de la Glăvăciiov. De aceea, cine va intra din țara domniei mele sau din orașele domniei mele sau din altă parte, iar ei să întrebe pe egumenul de la Glăvăciiov; pînă ce el nu-i va lăsa să intre în acea braniște, ei să nu fie volnici să intre, fără voia lui și fără a-l întreba. Iar cine va intra, el să plătească sfintei mănăstiri ce-i va fi legea. Iar cine va fi găsit că a intrat în braniște, fără știrea lor, iar călugării să fie volnici să-i facă rău.

Și tu, Tatule de la Hințești, iată te-am pus domnia mea vătaf, ca să-mi păzești acea braniște și să-mi păzești acei stupi, să te silești cum știi mai bine. Și cu această carte a domniei mele să strigi în tîrg, să audă orice om, că am dat-o domnia mea sfintei mănăstiri, căci am lăsat acea braniște și acei stupi pe capul tău, să-i păzești. Altfel să nu fie, după spusa domniei mele.

Scris septembrie 4 zile, în Glăvăciiov, în anul 7004 <1495>.

† Io Vlad voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.”⁴⁷

Existența unei asemenea braniști domnești la Slatina, termen ce însumează înțelesul de loc de graniță (pădure, apă, câmp) oprit sau rezervat în care nimeni nu avea voie să intre pentru a tăia lemne, a cosi fân, a paște vitele, a vâna, a prinde pește sau a culege fructele pădurii fără acordul proprietarului⁴⁸ căruia domnitorul Vlad Călugărul îi recunoaște în documentul citat calitatea de „tîrg” („și cu aceași carte a domniei mele să strigi în tîrg, să audă orice om...”)⁴⁹ este încă o dovadă a importanței așezării urbane în cadrul organizării politico-administrative a Țării Românești.

Așadar, după ce în 1392, 1421 și 1478 în Slatina fuseseră întărite anumite drepturi și proprietăți (satul Cireașov, metohurile cu vii și ocinile de la Strehareț) mănăstirilor Cozia și Cotmeana, în documentul din 1495 este înzestrată mănăstirea Glavacioc. Acest fapt ne determină să

⁴⁷ DRH (B), I, doc. 256, p. 415-416 (orig. slavon și trad.). Alte ediții: DIR (B), doc. 243, p. 233-234 (numai trad.); G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 6, p. 26-27. Traducerea documentului din slavonă a fost realizată de Gh. Peșacov în a. 1843 – I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 21, nr. 107.

⁴⁸ *Instituții feudale...*, p. 56. Cuvântul e de origine slavonă și vine de la verbul *braniiti* care înseamnă a oprit. Oricine încălca legea braniștei era pedepsit mergându-se, în funcție de gravitatea faptei, de la confiscarea carului cu boi, a securei, a uneltelor de vânat și pescuit, a hainelor, până la tăierea mâinii sau moartea prin spânzurătoare. Cu detalii: Constantin C. GIURESCU, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ed. II, Edit. Ceres, București, 1976, p. 55.

considerăm că la Slatina și în împrejurimile sale existau proprietățile și bogățiile specifice centrelor urbane aflate în stadiul evoluției incipiente. Faptul că proprietarul braniștei, înainte de atribuirea sa mănăstirii, era domnitorul Țării Românești certifică importanța așezării medievale oltene. Opinia istoricului Constantin C. Giurescu referitoare la braniști este că sunt foarte vechi (sec. XIV) fiind contemporane întemeierii statale⁴⁹. În concluzie și braniștea domnească de la Slatina – cea care, așa cum reiese din document, avea semne hotărnicite – poate fi considerată ca având aceeași vechime, neputându-se însă preciza cu exactitate care era structura ei exactă: vamă (loc de graniță la întemeiere apoi, după extinderea în Oltenia și până la Dunăre a statului muntean, vamă internă) sau proprietate în sine, formată din pădure, pământ sau lunca Oltului.

Altă informație prețioasă care ar elucida structura proprietății este cea relativă la numirea ca vataf sau brăniștar⁵⁰ a lui Tatul din Hințești și însărcinarea sa cu paza braniștei și a unei stupine („*să-mi păzești acea braniște și să-mi păzești acei stupi*”). Ar rezulta că în braniștea respectivă exista o prisacă⁵¹.

Mănăstirea Glavacioc (azi în jud. Argeș, în vechime fostul județ Vlașca) a fost ctitorită de Vlad Călugărul⁵². Aici a funcționat Curtea domnească temporară, și tot în acest loc a fost îngropat domnitorul în septembrie 1495. Înțelegem astfel resorturile acordării acestor privilegii egumenului Visarion și călugărilor mănăstirii Glavacioc.

Dacă luăm în considerație faptul că în vecinătatea Slatinei există și astăzi comuna Priseaca (cca 12 km)⁵³ – amintită deja anterior pentru importante descoperiri arheologice făcute pe raza sa – am putea spune, cel puțin la nivelul ipotezei, că braniștea domnească de la Slatina se întindea până la Priseaca. În concluzie, de la o ocupație precum cea a albinăritului, practică în zonă potrivit documentului, s-a perpetuat acest toponim și implicit numele comunei Priseaca⁵⁴.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 56.

⁵¹ Prisacă = loc unde sunt așezați stupii și se cresc albine; stupină – *Dicționarul explicativ al limbii Române*, ed. II-a, Edit. Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 851.

⁵² C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, p. 90.

⁵³ C. Alessandrescu, I.G. Sfințescu, *op. cit.*, p. 208-209; *Județul Olt...*, p. 289-290; Dan GHINEA, *Enciclopedia geografică a României*, ed. II, Edit. Enciclopedică, București, 2000.

⁵⁴ Într-o altă ipoteză referitoare la numele comunei se povestește „că o femeie (Bechianca), prin farmecele și schimbările sale de tot felul, făcea lucruri supranaturale, astfel că prin meșteșugul vrăjitorilor sale băgase spaima în toată lumea. Se zice că venind poruncă de la domnie să o împuște, nu s-a putut, căci prindea gloanțele în mâini și le scuipa pe jos prin gură, iar armele le frângea în genunchi ca pe niște bețe. Din cauza acestor fapte supranaturale s-a numit «pre seca» de unde și numele comunei Preseca” – C.C. Alessandrescu, I.G. Sfințescu, *op. cit.*, p. 209.

Alte apariții ale Slatinei medievale în documentele emise în cancelaria Țării Românești sunt cele din anii 1497-1498. La 22 martie 1497, într-un act de danie făcut de domnitorul Radu cel Mare (1495-1508) care acordă mai multe sate mănăstirii Govora figurează și „*un loc la Curtișoara pe Olt, mai sus de Slatina*”⁵⁵. Apoi printr-o poruncă din 15 aprilie 1498 același domnitor întărește stăpânirea mănăstirii Govora asupra unei livezi care fusese cumpărată de egumenul Dorotei de la popa Buncea pentru 1500 de aspri, cu dorința expresă „*să le fie din vadul Slatinei, de la Trestioară și din jos și din sus, cu livezile și cu pădurea, și cât este curățat în pădure*”⁵⁶.

La 26 iunie 1498 apare menționată din nou moșia Streharețului. Radu Voievod poruncește supușilor săi ca „*Șerban cu fiii lui, cîți îi va lăsa Dumnezeu ca să le fie la Străhăeț [Strehareț – n.n.] din partea lui Crăciun din a șasea parte jumătate, pentru că le este veche și dreaptă ocină, dedină. Și iarăși să fie lui Șerban la Străhăeț din funia lui Balea din a șasea parte jumătate, pentru că a cumpărat-o Șerban de la Balea, pentru 400 de aspri. Iar după aceea, a venit Șerban înaintea domniei mele, de a așezat și a înfrățit pe fratele său Neagoe Pilea peste toate aceste mai sus zise ocine, peste toate să fie Neagoe Pilea cu fiii lui Șerban frați nedespărțiți, unul ca și altul, în veci*”⁵⁷. Merită semnalat că în acest act se menționează înfrățirea făcută între fiii lui Șerban și fratele său, Neagoe Pilea, în fața domnitorului. De aceea, în finalul poruncii apare pentru prima dată amintită una din practicile frecvente ale evului mediu românesc, cea a manifestării dreptului domnesc de domeniu eminent asupra întregii țări, clauza „*prădalică*”⁵⁸. Semnalată în multe documente interne, ea însemna ori confiscarea unor bunuri ale acelor vinovați de „*hiclenie*” (trădător, felon, necredincios) sau „*luarea în seama domniei*” a proprietăților în cazul desherenței feudale (stingerea cercului de persoane definite ca urmași). Acceptarea largirii cercului de urmași era aprobată de domn prin inserarea în actul de întărire a unei posesiuni a expresiei „*prădalică să nu fie*”⁵⁹. Cităm din document pentru exemplificare: „*De aceea și domnia meale-am dat, ca să le fie ocină și de ohabă, lor și fiilor lor și nepoților și strănepoților lor. Și oricui dintre dînșii i s-ar întâmpla mai înainte moarte, iar la dînșii prădalică să nu fie, ci să fie celor rămași și de nimeni neatins, după porunca domniei*”

⁵⁵ DIR (B), doc. 258, p. 244-246; DRH (B), I, doc. 273, p. 443-446. Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 23, nr. 118.

⁵⁶ DIR (B), doc. 267, p. 253; DRH (B), I, doc. 283, p. 460-461; cf. I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 23, nr. 123.

⁵⁷ DIR (B), doc. 268, p. 253-254. Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 24, nr. 124.

⁵⁸ Pentru lămuriri vezi *Instituții feudale...*, p. 375-378.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 375.

mele”. Merită menționată și folosirea expresiei „*ca să le fie ocină⁶⁰ și ohabă⁶¹”* în sensul de proprietate ereditară deplină, scutită și inalienabilă.

Pentru prima oară într-un document ce se referă la istoria medievală a Slatinei – cunoscut fiind faptul că moșia Streharețului a jucat un rol esențial în evoluția urbei noastre – în porunca de la 26 iunie 1498 apare practica acestui retract feudal. În cazul lui Șerban este probabil vorba de desherență. Șerban primea acordul domnului pentru înfrățirea fiilor săi cu Neagoe Pilea, pe durata vieții lor, urmând să se aplice retractul feudal celor rămași.

Prima atestare documentară
a județului Olt (26 aprilie 1500)

De la începutul secolului XVI izvoarele documentare scrise care menționează Slatina apar și mai frecvent.

La 26 aprilie 1500 apare un alt document fundamental pentru istoria meleagurilor oltenice. Radu cel Mare (1495-1508), domnitorul Țării Românești, înnoiește și întărește mănăstirii Ostrov (Călimănești, jud. Vâlcea) un obroc⁶² (danie anuală ce se făcea în natură sau bani) anual de 2.000 de aspri „și din județul Oltului 5 găleți ohabnice de grâu și de orz 5 găleți”. Deoarece documentul constituie prima mențiune documentară cunoscută în istorie a județului Olt⁶³ îl prezentăm integral:

„† Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, fiul preabunului și marelui Vlad voievod. Am ridicat dorința către a tot cinstitele, dumnezeieștile biserici, după cuvîntul prorocului: «În care chip dorește cerbul către izvoarele apelor, tot așa dorește și sufletul meu către tine, doamne». Și iarăși: «Fericit bărbatul care miluiește și în toată ziua se îndulcește întru domnul». De aceea, nevoindu-mă și eu către atotsfintele și dumnezeiștile biserici, mai ales către acest cinstit sfînt loc, mănăstirea numită Ostrov, hramul sfîntei și prea curatei și prea binecuvîntatei stăpînei noastre, născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria și cinstitei și slăvitei ei nașteri. Iată am văzut-o sărăcită de binecinstitorii, sfîntrăposații domni, moșii și strămoși<i> noștri și m-am gîndit și domnia mea să înnoiesc și să

⁶⁰ *Ibidem*, p. 336.

⁶¹ *Ibidem*, p. 339.

⁶² Pentru mai multe detalii referitoare la semnificația „obrocului” vezi *ibidem*, p. 333.

⁶³ În 1968, profesorul slătinean N. Popescu-Optași susținea că cel mai vechi document amintind numele județului ar fi actul de danie pentru mănăstirea Seaca-Mușetești (jud. Olt) emis la 16 septembrie 1519 de către Neagoe Basarab – Nicolae POPESCU-OPTAȘI, *Slatina – centru administrativ tradițional*, în: „Oltul”, a. I, nr. 3, 21 febr. 1968, p. 2. Ulterior a afirmat că acest document amintește Slatina ca reședință a județului Olt – idem, *Slatina pe undele istoriei*, în: „Meteor”, an 2, 1993, nr. special, p. 5, 15. Ambele opinii sunt contrazise de documentul din 26 aprilie 1500.

întăresc și să miluiască și să zidesc, cît ne este cu putință, după puterea noastră, dinstăpînire adată nouă de Dumnezeu, ca să fie obroc sfintei mănăstiri, pe fiecare an cîte 2000 aspri, ca să vie surorile de la sfînta mănăstire la înviere, să ia obrocul sfintei mănăstiri. Și din județul Oltului 5 găleți ohabnice de grâu și de orz 5 găleți și din vinăriciul domnesc de la Rîmnic pe fiecare an, cîte 200 de vedre de vin.

Acestea le-am dăruit domnia mea, ca să fie spre întărirea sfintei dumnezeieștii mănăstiri și preacinstiților călugări de hrană, iar nouă spre veșnică pomenire și părinților noștri și rugăciunile precuratei stăpînei noastre, născătoare de Dumnezeu să ne învrednicească de șederea la dreapta, ceea ce toți dorim să dobîndim, să ne fie ajutătoare și <sprijinitoare> caldă și rugăciunile voastre, amin.

Și eu, <Oncea> gramatic, care am scris în <cetatea> de scaun Țirgoviște, luna aprilie 26 zile, în Duminica Tomii, indiction 3, temelia 29 și de la Adam anul 7008 <1500>.

† Io Radul voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.”⁶⁴

Așadar, după ce Slatina apare semnalată documentar la 20 ianuarie 1368, de această dată avem și certitudinea unei structuri administrativ-teritoriale a Oltului în cadrul Țării Românești, în care târgul sau orașul avea statutul unei capitale de județ. Mai mult decît atât, actul furnizează informații importante relative la bogăția pămîntului și ocupația principală a locuitorilor prin faptul că mănăstirea Ostrov primește anual cîte 5 găleți ohabnice⁶⁵ (adică în proprietate deplină, inalienabilă, în veci) grâu și orz din județul Olt. Dacă luăm în calcul că o găleată⁶⁶ - care în evul mediu însemna o măsură de capacitate foarte mare pentru cereale sau o rentă feudală, în cazul de față acceptându-se prima semnificație - avea 20 de obroace mari sau mici, adică 880 ocale (o oca măsură în Țara Românească cca 1,698 l pentru materii uscate și pentru lichide 1,288 l)⁶⁷, ceea ce ar reprezenta în zilele noastre 1494,24 l, rezultă că din județul Olt domnitorul dăruia anual mănăstirii Ostrov, 5976,96 l grâu și 5976,96 l orz. Așadar avem dovada unor cantități apreciabile de cereale care învederează prosperitatea și ocupația tradițională a locuitorilor Oltului.

⁶⁴ DRH (B), I, doc. 300, p. 491-492 (orig. slavon cu trad.); DIR (B), doc. 285, p. 268 (trad.). Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 26, nr. 136.

⁶⁵ Nu există un acord științific, ci doar mai multe ipoteze asupra sensului acestui cuvânt - *Instituții feudale...*, p. 339.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 205.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 335-336.

Evoluția relațiilor comerciale ale Slatinei la începutul veacului XVI

Documentele timpului amintesc și de existența în cadrul comerțului negustoresc al Țării Românești, a pieței negustorești a Slatinei în care se tranzacționau mărfuri locale (grâu, orz, pește, miere, ceară, vinuri, vite, piei, blănuri, seu), orientale sau apusene postavuri, obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, unelte agricole și meșteșugărești, arme) pe cunoscutele rute comerciale dunărene sau transilvane. Negustorii slătineni aduceau mărfuri diverse de la Brașov, Sibiu și de peste Dunăre, pe care le vindeau în țară sau în județul Olt.

Registrele vigesimale⁶⁸ (vamale) ale Brașovului evidențiază pentru anii 1503, 1530, 1542, 1543 și 1545 existența schimburilor comerciale cu Slatina⁶⁹, consemnând prezența în piața orașului a negustorilor slătineni Petcu, Coico, Tatul, Gheorghe, Gonța, dar și pe locuitorii satelor Strehareț și Cireașov⁷⁰. În registrul de socoteli al Brașovului de la 1530 mai este menționat și Ciocârlie din Slatina⁷¹. Documentele amintite prezintă faptul că în anul 1503, de pildă, valoarea importurilor făcute din piața Brașovului de negustorii mici și mijlocii provenind din Slatina, prin prezența în piață a 8 comercianți și efectuarea a 10 transporturi, s-a cifrat la 42.250 de aspri⁷². Astfel, cu mențiunea că nu sunt înregistrate exporturile comerciale derulate de negustorii slătineni în piața Brașovului, Slatina se situează după Târgoviște, Buzău, Târgșor, Câmpulung, Târgul de Floci, și înaintea unor târguri de tradiție, precum Brăila, Gherghița, Pitești, București, Râmnicul Vâlcii, Curtea de Argeș⁷³.

În lunile februarie – iulie 1530 prezența Slatinei (printr-un negustor și un transport) în piața brașoveană înregistrează 700 de aspri⁷⁴. Într-o statistică privind participarea negustorilor din târgurile și satele Țării Românești la schimbul de mărfuri cu Brașovul în prima jumătate a secolului al XVI-lea, realizată de istoricul Radu Manolescu, în anul 1503 sunt înregistrați 8 negustori, în februarie-iulie 1530 – 1, în 1542 – 4 negustori, în 1543 – 5 negustori iar în 1545 – 3 negustori⁷⁵.

⁶⁸ Vigesima era taxa vamală încasată în Transilvania asupra mărfurilor importate, exportate sau aflate în tranzit, reprezentând a 20-a parte din cantitatea sau valoarea lor – *ibidem*, p. 500.

⁶⁹ Radu MANOLESCU, *Schimburile de mărfuri dintre Țara Românească și Brașov în prima jumătate a secolului al XVI-lea*, „Studii și materiale de istorie medie”, vol. II, 1957, p. 185, 187, 189-191.

⁷⁰ Slatina. *Pagini de monografie*, p. 29.

⁷¹ N. Iorga, *Opere economice*, p. 539.

⁷² R. Manolescu, *Schimburile...*, p. 196.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 198.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 201.

În prima jumătate a secolului XVI dinamica schimburilor comerciale între orașul de la poalele Tâmppei și orașul de pe Olt a evoluat astfel⁷⁶:

Anul	Valoarea comerțului brașovean în aspri			Procentaj	
	Slatina	Țara Românească	Total	Țara Românească	Total
1503	42.250	4.272.547	8.363.034	0,98	0,50
1529/30	700	584.910	1.658.583	0,11	0,04
1542	2.150	3.018.162	3.981.501	0,07	0,05
1543	2.500	2.986.440	4.095.775	0,08	0,06
1545	2.260	1.995.000	3.198.325	0,11	0,07
1546	5.240	1.935.455	3.070.175	0,27	0,17
1547	5.160	2.223.340	3.359.170	0,23	0,15
1548	8.800	1.612.742	2.825.988	0,54	0,31
1549	19.760	2.470.975	3.789.160	0,79	0,52
1550	20.470	2.382.405	3.529.330	0,85	0,58
1551	3.500	943.010	1.598.174	0,37	0,21
1554 ⁷⁷	1.110	3.384.520	4.122.720	0,03	0,02

Tot la începutul secolului al XVI-lea registrul comercial al Sibiului, menționează faptul că 12 negustori slătineni au efectuat 16 transporturi cu o valoare financiară de 41.680 de dinari⁷⁸. Alți negustori care făceau comerț în această perioadă cu Sibiul mai sunt Bodea, Mușat, Bolea, Dragomir și Tatul⁷⁹.

Slatina constituia astfel una dintre legăturile statornice ale sibienilor alături de alte așezări comerciale precum Râmnicul, Argeșul, Nicopole, Rusciuc sau Vidin⁸⁰.

Deși începând cu secolul al XVI-lea remarcăm totuși o scădere a traficului comercial în Slatina, specifică tuturor orașelor de la sud de Carpați în contextul instituirii monopolului comercial turcesc, târgul medieval își menține raporturile comerciale cu partenerii săi tradiționali, Brașovul, Sibiul și își consolidează relațiile cu Imperiul Otoman.

⁷⁶ Radu MANOLESCU, *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (secolele XIV-XVI)*, Edit. Științifică, București, 1965, p. 259-304, anexa I. Calcule: D. Neagu (2009).

⁷⁷ În acest an apar menționate schimburi comerciale cu satul Cireașov (360 aspri) și or. Slatina (750 aspri) – R. Manolescu, *Comerțul...*, p. 302.

⁷⁸ *Dicționarul localităților...*, p. 40.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 32.

⁸⁰ N. Iorga, *Opere economice*, p. 540.

Slatina în secolul al XVI-lea

La 20 iunie 1507 printre daniile făcute de Radu cel Mare (1495-1508) mănăstirii Glavacioc este enumerată din nou „*braniștea de la Slatina, cât este loc domnesc, pentru că a dăruit-o părintele domniei mele sfintei mănăstiri*”⁸¹.

Documentele referitoare la Slatina și arealul său teritorial sunt extrem de numeroase în timpul domniei lui Neagoe Basarab (1512-1521). Acesta întărește la 20 februarie 1512 mănăstirii Cultumuz 8 sate scutite de dări, cu excepția contribuției la oastea cea mare și a birului, între acestea figurând și Cireașovul⁸². În 30 iulie 1512 reconfirmă Glavaciocului, pe lângă sate și părți de sate, vii, obroace de grâu, părți de vamă, țigani „și *braniștea de la Slatina cât este loc domnesc, pentru că a dăruit-o Vlad voevod Călugărul sfintei mănăstiri*”⁸³.

La 23 iulie 1512/1513 domnul înzestrează mănăstirea Cutlumuz de la Muntele Athos cu mai multe sate între care Cireașovul, amintindu-i cu acest prilej pe jupanii Căzan (din Cireașovul de sus) și Boica, Radul fiul lui Fete (din Șerbănești), Ciocârlie, popa Dumitru Calcea, Radul Peșghizdav, Radu Milea, Stoia Gomoii (din Slatina), Drăgoiu, Radu (din Cireașov), Dragomir (din Milcov), ca boieri aleși, să așeze hotarele pentru fiecare sat, pe vechile hotare ale satelor mănăstirești⁸⁴.

Considerăm că acest document face primele mențiuni importante privind hotărnicia Slatinei: „*Și au aflat hotarul Cireașovului pe vechiul hotar, începând de la hotarul Șerbăneștilor, trece Oltul pe la capul Ostrovului, merge la vale pe pîrîu prin mijlocul Ostrovului, trece pîrîul și cade în baltă și desparte hotarul cu Căneștii și iarăși trece Oltul și desparte hotarul cu Drenovița, trece pe drum și desparte hotarul Străhărețului, trece peste baltă și merge la câmpia seacă și trece peste o baltă mai mare pe câmp și cade în Pîrîul Femeii și merge pe pîrîu la gura Topiliștei*”.

Tot de la începutul veacului al XVI-lea, din vremea domniei lui Neagoe Basarab, datorăm și prima mențiune a mănăstirii Clocociov, cu

⁸¹ Documente privind istoria României. Veacul XVI. B. Țara Românească [infra: DIR (B, s. XVI)], vol. I (1501-1525), red. resp. Mihail ROLLER, Edit. Academiei Republicii Populare Române, s.l., 1951, doc. 38, p. 42-44 (trad.); DRH (B), II: (1501-1525), ed. Ștefan ȘTEFĂNESCU, Olimpia DIACONESCU, Edit. Academiei..., București, 1972, doc. 53, p. 112-115 (orig. slavon și trad.). Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 31, nr. 170.

⁸² DIR (B, s. XVI), I, doc. 75, p. 75-76; DRH (B), II, doc. 98, p. 198-200; semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 36, nr. 201.

⁸³ DIR (B, s. XVI), I, doc. 81, p. 83-84; DRH (B), II, doc. 108, p. 219-223; cf. I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 36-37, nr. 206.

⁸⁴ DIR (B, s. XVI), I, doc. 79, p. 78-82; DRH (B), II, doc. 105, p. 208-215; G. Mihai, B. Geacă, *op. cit.*, doc. 7, p. 28-29.

hramul Sf. Arhangheli⁸⁵. Printr-un hrisov – datat între februarie 1512 și septembrie 1521 – domnitorul întărește mănăstirii de călugări jumătate din ocina Pârdeștilor, după ce „*egumenul ot Clocociov și alalți frați, ei s-au tocmnit cu jupînul Manea cliucer, de au schimbat, de au dat jupînul Manea ocina den Turii, veri cît au fost partea Manei cliucer, iar egumenul cu frații, ei i-au dat ocina Pardeștilor jumătate*”⁸⁶. Actul domnesc confirmă faptul că ocina Clocociovului a fost apoi dăruită de clucerul Manea mănăstirii Cutlumuz de la Muntele Athos.

Ingerințele externe sau interne permanente pentru asigurarea sau impunerii succesiunii la tronul Țării Românești în secolul XVI aduc în prima plan și orașul Slatina. Aici are loc prin iunie-august 1522 una dintre numeroasele bătălii purtate de Radu de la Afumați (1522-1523, 1524, 1524-1525, 1525-1529) lui Mehmed Bey, pașa de Nicopole. Înfrânt, domnul român se refugiază în Transilvania⁸⁷. Opinia unor istorici slătineni potrivit căreia (bazându-se pe înscrisurile pietrei tombale a lui Radu de la Afumați, aflată în biserica episcopală din Curtea de Argeș) în confruntarea militară de la Slatina domnitorul a obținut „un frumos succes”⁸⁸ este contrazisă de Letopisețul Cantacuzinesc: „*Și iar au venit Mehmet-bei cu toate oștile și sangelele gata de oaste și au intrat în țară. Și au ieșit Radul-vodă cu boiarii înaintea lui la Grumazi; și s-au sfădit, de dimineața pînă seara, și mulți turcii și delii au perit. Iar Mehmet-bei, deacă au văzut așa, au început a fugi, și Radul-vodă încă s-au întors la scaun. Iar apoi procleții de turci ei s-au înturnat înapoi și mulți creștini tăiară și au fost izbînda turcilor. Atuncea au perit Neagoe spătarul și Stanciul portarul. Iar Radul-vodă au fugit cu boiarii în Țara Ungurească*”⁸⁹. În *Istoriile Domnilor Țării Rumînești* cronicarul Radu Popescu nota referitor la acest episod: „*Mehmet-bei gătindu-se foarte bine, au intrat în țară și s-au împreunat cu Radul-vodă la Grumazu. Acolo avînd război, au biruit Radul-vodă și turcii au fugit. Radul-vodă încă să întorcea la scaun, și nu avea grijă să să păzească cu străji despre turci, socotind că nu vor mai veni. Iar păgînii, strîngîndu-se toți den răsipa lor, s-au mai învîrtejit după oștile noastre și, ajungîndu-i fără veste, i-au tăiat foarte rău. La acest război au perit Neagoe, carele l-au*

⁸⁵ Nicolae STOICESCU, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I: Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea), vol. 2: M-Z, Mitropolia Olteniei, [Craiova], 1970, p. 583-584.

⁸⁶ DIR (B, s. XVI), I, doc. 87, p. 89-90; DRH (B), II, doc. 96, p. 194; N. Stoicescu, *Bibliografia...*, p. 614, n. 74.

⁸⁷ Dinu C. GIURESCU (coord.), *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedică, 2003, p. 91.

⁸⁸ G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 15.

⁸⁹ Mihai GREGORIAN (ed.), *Cronicari munteni*, I: *Stolnicul Constantin Cantacuzino. Anonimul Cantacuzinesc. Radu Popescu*, Edit. pentru Literatură, București, 1961, p. 114.

poroclit Tătarul, și Stanciul portariul. Deci Radul-vodă iar în Țara Ungurească au fugit."⁹⁰

Analizând lespedeza mormântului lui Radu de la Afumați istoricii Constantin și Dinu C. Giurescu menționează în inscripția care amintește de „războaiele” pe care domnitorul le-a purtat și bătălia „la oraș la Slatina”⁹¹. Așadar prin intermediul unui izvor epigrafic al timpului avem consemnată pentru prima dată, la 1529, calitatea de oraș a Slatinei. Nemulțumirile partidei boierilor munteni în frunte cu vornicul Neagoe și postelnicul Drăgan, legate de influența Craioveștilor asupra domnitorului, au determinat organizarea unei întâlniri a conspiratorilor la Slatina⁹². Aici s-a decis înlăturarea și probabil uciderea lui Radu de la Afumați survenită în ianuarie 1529⁹³.

În 1530 domnul Vlad Înecatul (1530-1532) reconfirmă mănăstirii Cutlumuz de la Muntele Athos mai multe sate fiind reamintit hotarul satului Cireașov. Ca martori sunt menționați aceiași proprietari ca în documentul din 1512/1513⁹⁴.

Domnia lui Vlad Vintilă de la Slatina între mit și adevăr istoric

În secolul al XVI-lea rolul politic și economic al slătinenilor este important astfel că găsim Slatina între orașele angajate în lupta pentru impunerea unui candidat la domnie, fapt reușit în septembrie 1532 când Vlad Vintilă (1532-1535) este înscăunat pe tronul Țării Românești. Asupra locului nașterii, a originii sau filiației sale, a calității de fost județ al orașului Slatina⁹⁵ și nu în ultimul rând a legăturilor cu aceste meleaguri, în istoriografia românească există mai multe ipoteze⁹⁶.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 274.

⁹¹ Constantin C. GIURESCU, Dinu C. GIURESCU, *Istoria românilor*, II: *De la mijlocul secolului al XVI-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 236-237.

⁹² Ștefan ȘTEFĂNESCU, „Căderea Țării Românești sub dominația otomană”, în *Istoria României*, II: *Feudalismul timpuriu. Feudalismul dezvoltat în condițiile fărîmării feudale și ale luptei pentru centralizarea statului. Feudalismul dezvoltat, în condițiile instaurării dominației otomane (a doua jumătate a secolului al XVI-lea)*, red. resp. Acad. Andrei OTETE, Edit. Academiei..., [București, 1962], p. 654; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 14; *Dicționarul istoric...*, p. 43.

⁹³ D.C. Giurescu (coord.), *op. cit.*, p. 1527; C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, p. 116.

⁹⁴ *DIR (B, s. XVI)*, II, doc. 98, p. 96-99; *DRH (B)*, III, 1975, doc. 114, p. 182-187. Transcrierea documentelor în limba română a lăsat oarecum neclară apartenența acestora la localitățile din jurul târgului.

⁹⁵ După unii autori, Vlad Vintilă ar fi cel mai vechi județ (magistrat) al Slatinei amintit documentar N. Popescu-Optași, *Slatina – centru administrativ...*, p. 2; *Dicționarul istoric...*, p. 25.

⁹⁶ Unii istorici îl prezintă ca fiind slătinean, iar alții aduc în discuție originea sa buzoiană.

Acestea pleacă, firește, de la consemnările Letopisețului Cantacuzinesc potrivit căruia „*boiarii au rădicat domn pre Vintilă Vădo den oraș de la Slatină*”⁹⁷. În *Istoriile Domnilor Țării Românești* a lui Radu Popescu se consemnează că „*sfirșindu-se Vlad-vodă, iar boiari, sfātuindu-se domnu pă cine ar pune au găsit cu socoteala lor să puie pă Vintilă, județul de la Slatină*”⁹⁸.

Potrivit lui Nicolae Iorga Slatina „*dăduse țerii în veacul al XVI-lea pe Vintilă Vodă, fiul lui Braga (pentru i s-a zis și Braga Voevod, din care o versiune mai nouă a cronicii muntene face chiar un județ la Slatină*”⁹⁹.

George Poboran afirmă în prima monografie a orașului Slatina că: „*în anul 1530 trăia în Slatina un boer anume Vintilă, ce ocupa postul de jude sau judecător după cum se zicea în idoma părinților noștri. Se spune că era din Clocociov, unde mai trăiesc încă și astăzi mulți locuitori care poartă acest nume. Simțămintele lui religioase și patriotice erau în genere cunoscute de toți, căci nu erea sărbătoare să lipsească el de la biserică și nu era ocaziune, în care să nu declame în potruva tiraniilor domnitorului de atunci Moise Vodă (1529-1530). După moartea acestuia (în lupta de la Viișoara contra lui Vlad VII la 13 august 1530) și după scurta domnie a lui Vlad VII (1530-1532), care sfârși în undele Dâmboviței, la satul Popești, alegătorii prinților, ca să înceteze neunire ce domnia între ei, deteră tronul acelu boier de la Slatina, care în contra speranței publice, domni foarte tiranește, fiind unul dintre domnitorii cei mai tirani și vărsători de sânge, ucigând o mulțime de boieri*”¹⁰⁰.

În privința accederii la domniei a lui Vlad Vintilă și profesorul Ion Ionașcu a susținut ipoteza că în rivalitățile istorice dintre partidele regiunilor din stânga și dreapta Oltului, boierii din județul Olt au jucat, uneori, rolul de arbitri, reușind chiar „*să înalțe pe tronul țării un reprezentant al lor: Vlad-Vintilă de la Slatina*”¹⁰¹. Acestor susținători ai nașterii domnitorului la Slatina li se adaugă A.D. Xenopol¹⁰² și Stoica Nicolaescu¹⁰³.

⁹⁷ M. Gregorian, *op. cit.*, p. 116.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 282.

⁹⁹ N. Iorga, *Opere economice*, p. 583.

¹⁰⁰ G. Poboran, *Istoria...*, p. 136.

¹⁰¹ Ion IONAȘCU, *Biserici, chipuri și documente din Olt*, Edit. Ramuri, Craiova, 1934, p. 6.

¹⁰² Referitor la domnitor acesta afirma că avem știre că era din oraș din Slatina, amintind cronicile ce chiar ne spun că „Vintilă era județ din acel oraș” – A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. II: *De la întemeierea Țărilor Române pînă la moartea lui Petru Rareș. 1546*, ed. Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 406.

¹⁰³ „Probabil Voevodul se născuse la Slatina și de aceea i-au zis urmașii Ventilă Vodă dela Slatina” – Stoica NICOLAESCU, *Domnia lui Vlad Ventilă Vodă dela Slatina în lumina unor noi documente istorice inedite, 1532-1535*, în: „Arhivele Olteniei”, a. XV, 1936, nr. 83-85, p. 1-14.

Pe o poziție mai rezervată se situează Constantin C. Giurescu. Analizând izvoarele, el consemnează doar că una din cronicile Țării Românești îl arată, înainte de a ajunge domn, ca județ, adică primar al orașului Slatina, iar o însemnare contemporană îi dă numele de Io Braga Voievod¹⁰⁴.

Considerăm că un document important, publicat încă în 1908 de George Poboran, aduce o lumină clară asupra locului nașterii lui Vlad Vintilă. În anul 1862 Primăria orașului Slatina dorind să intre în posesia unor informații relative la moșia urbei a corespondat cu egumenul mănăstirii Vintilă Vodă (din jud. Buzău). La 12 mai 1862 mănăstirea formula următorul răspuns:

„La nota D-v. sub No. 567, sub-semnatul cu onoare vine a vă răspunde că în această mănăstire nu se găsește niște hrisoave nici de cum, de care printrânsa se descrie, atingătoare de Slatina, pentru motiv că pe timpul lui Matei Basarab s'au călcat de hoți egumenul acestei monastiri anume Resbiciu, pe care l'au și omorât, și între cele-lalte ce i s'au luat au fost și toate hrisoavele și ori-ce hârtii ale monastirii, care crez și eu ca D-v., că întrânsele vor fi fost asemenea hârtii atingătoare de acea chestiune; însă este oare și care bănuială că istoria zice pentru Vintilă-Vodă că este din Slatina, căci în condica monastirii ce este făcută de alți Domni, după omorârea egumenului, se găsește locul nașterii sale la comuna Jurești ce astăzi se numește Isvoru-Dulce, moșia acestei monastiri din Districtul Buzău, plaiul Slănic.

*Încă vă mai pot arăta ceva; este acum un an, când a venit la mine un bătrân ce au fost trăitor în Vrancea, arătându-mi că el a văzut hrisoave de la Vintilă-Vodă la unii din locuitorii Vrânceni, care pe mine neinteresându-mă nu am făcut nici-o mișcare pentru dovedirea lor, acestea sunt drept răspuns la cele ce pretindeți prin sus menționata notă”*¹⁰⁵.

În concluzie, locul nașterii lui Vlad Vintilă este evident satul Izvoru Dulce (fost Furești, astăzi localitate componentă a comunei Beceni, județul Buzău¹⁰⁶), ca fiu nelegitim al lui Radu cel Mare, cu descendență din familia lui Neagu Braga, de unde a și dobândit porecla de Braga Voievod.

Cercetările unor prestigioși medievști români confirmă cele consemnate de document. Ion Donat afirmă nu numai că Vlad Vintilă nu s-a născut la Slatina dar pune sub semnul întrebării și calitatea sa de județ la Slatina (termenul de județ trebuie privit în sensul de jude sau stăpân de

¹⁰⁴ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, II, p. 118.

¹⁰⁵ Sursa indică dos. 30/1862 al Primăriei Slatina – G. Poboran, *Istoria...*, p. 140-141.

¹⁰⁶ Satul Furești, locul de obârșie al Brăgeștilor, ar fi fost situat în nordul fostei comune Băești-Aldeni ce ținea de comuna Cărpiniștea, încorporată comunei actuale Beceni – Sandu TUDOR, „Braga Voievod” (1532-1535) și Mănăstirea ot Menedicu din Buzău, în: „Glasul bisericii”, a. XXIX, 1970, nr. 1-2, p. 97-104.

sat), în opinia sa neexistând un mare boier în Țara Românească care să dețină o asemenea funcție specifică, de dregător urban, ales periodic de târgoveți din rândurile lor. Acesta exclude existența unei proprietăți a domnitorului la Slatina care era târg domnesc conchizând că satele pe care le deținea în zona Buzăului, ca și ctitorirea mănăstirii Vintilă Vodă sunt argumente clare ale originilor sale. În privința alăturării Slatinei la numele voievodului, istoricul emite ipoteza unei traduceri cărturărești a numelui Sărata, un alt sat pe care îl deținea în proprietate¹⁰⁷. Opinia lui I. Donat are ca susținători și pe istoricii Ștefan Ștefănescu¹⁰⁸, Nicolae Stoicescu¹⁰⁹ și Aurel Decei¹¹⁰.

Într-o monografie dedicată domnitorului recent profesorul slătinean Nicolae Gonț acceptă originea buzoiană a lui Vlad Vintilă însă nu este de acord cu excluderea oricărei legături a acestuia cu Slatina. În combaterea ipotezelor lui Ion Donat, istoricul amintit aduce următoarele argumente: 1) Slatina nu este o traducere cărturărească a numelui Sărata întrucât în documentele vremii apar ambele toponime; 2) în cronică se menționează în mod clar orașul Slatina în timp ce Sărata era un sat buzoian; 3) Slatina era o localitate cunoscută în epocă și nu putea fi confundată cu un sat care nici măcar nu se afla în aceeași regiune¹¹¹. Nicolae Gonț opinează că Vlad Vintilă a cumpărat pământ la Slatina din mai multe considerente economice și politice. Slatina reprezenta un important centru comercial în zona Oltului și de asemenea aici se aflau boierii Craiovești al căror cuvânt sau sprijin era esențial pentru accesarea în scaunul domnesc. Era ceea ce urmărea și Vlad Vintilă în calitatea sa de fiu al lui Radu cel Mare (1495-1508)¹¹². Autorul presupune că stabilirea lui Vlad Vintilă pe aceste

¹⁰⁷ Ion DONAT, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, Edit. Enciclopedică, București, 1996, p. 60.

¹⁰⁸ Ștefan ȘTEFĂNESCU, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965, p. 209-210.

¹⁰⁹ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 417, n. 46-50 (redactate de Nicolae Stoicescu).

¹¹⁰ „Vlad Vintilă era așadar buzoian. Gritti, care l-a cunoscut personal pe domnul Țării Românești la Tîrgoviște și care își culesese și primise toate informațiile de la boierii răzvrățiți, ca logofătul Vilsan, pîrcălabul Stan și alții, reda fără îndoială realitatea experimentată. Acest Vlad din «vilaetul» adică Țara Buzăului a putut foarte bine să fi fost «județ» în orașul Slatina – aproape de Olt, însă în Țara Românească propriu-zisă, nu în Oltenia, sau în Sărata (Monteoru), deci tot în Buzău, atunci când a fost ales domn de către boierii țării” – Aurel DECEI, *Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman Kanuni, după unele documente turcești inedite (1533-1534)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. VII, 1974, p. 126.

¹¹¹ Nicolae GONȚ, *Vlad-Vintilă de la Slatina „Braga Voievod”*, Edit. Cuart, [Slatina], 2000, p. 18-19.

¹¹² A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 406. În privința descendenței lui Vlad Vintilă istoricul Nicolae Stoicescu are o altă opinie, considerând că tatăl său era alt Radu Voievod, efemerul Radu Dragomir, din părțile Buzăului, ridicat domn împotriva Craioveștilor după moartea lui Neagoe Basarab. Astfel s-ar explica proprietățile lui Vlad Vintilă în zona Buzăului ca și adversitatea sa împotriva Craioveștilor care îi ucisese tatăl și bunicul, pe Vlad cel Tânăr – *ibidem*, p. 417, n. 47.

locuri se va fi produs după moartea lui Radu de la Afumați, la 2 ianuarie 1529, și merge mai departe afirmând fără echivoc că datorită faptului că nu mai avea dregătorie și mai ales era un „cetățean de vază” al orașului cu avere și prestigiu¹¹³ a fost ales județ la Slatina¹¹⁴.

Admițând ca valabile unele dintre argumentele lui Nicolae Gonț, nu ne explicăm totuși faptul prin care, într-o perioadă atât de scurtă, Vlad Vintilă ajunge la o asemenea notorietate, încât să poată fi ales „județ” de târgoveții slătineni, demnitate publică din care, după cum spun cronicile, este înscăunat în septembrie 1532 ca domn al Țării Românești. Nu putem să nu amintim că însuși Nicolae Iorga își exprima la începutul abordării acestei chestiuni nedumerirea față de împrejurările ajungerii acestuia în scaunul domniei: *„e curios lucru că acela pe care cronica – poate după o simplă tradiție – îl dă ca fost «județ la Slatina», în cealaltă parte a țerii – și a face un domn nou dintr-un pribeag sau dintr-un călugăr e foarte posibil și obișnuit, dar nu și dintr-un burghes «jupân», care până atunci ar fi funcționat ca șef al «pârgarilor» săi! – a căutat să-și venicească numele în acest unghiu înfundat și sălbatec din părțile răsăritene”* referindu-se la ctitorirea mănăstirii Vintilă Vodă¹¹⁵.

Ceea ce se știe cu siguranță este faptul că viitorul domnitor apare în documente amintit prima oară la 12 septembrie 1523 într-o carte de judecată de la Vladislav III (1523-1525) prin care se întărește jupanițelor Neacșa și Neaga cu fiii acestora, satul Cislău (jud. Buzău). Potrivit acestui document, în divanul țării au venit jupanul Oprea vornic, soțul jupaniței Neaga, și jupanii Vintilă și Șerban stolnici, care au adus un hrisov cu care au câștigat judecata domnească cu Aldea și Tatul din Pârscov¹¹⁶. Stolnicul Vintilă, ginerele Neacșei, nu este altcineva decât viitorul domn Vlad Vintilă, iar celălalt stolnic este Șerban, banu din Izvorani, fratele Neacșei și al Neagăi, ginerele lui Radu Craiovescu¹¹⁷. Astfel înțelegem de ce Vlad Vintilă, rudă apropiată cu Șerban, cel care a ajuns principalul dregător al lui Vlad Înecatul, ar fi avut motive de a se apropia de Craiovești prin cumpărarea de proprietăți la Slatina. Știa că era descendent domnesc, era un mare proprietar feudal și urmărea în calitate de rudă apropiată a lui Șerban, ginerele lui Radu Craiovescu, să-și atragă sprijinul politic al boierilor olteni, cu toate că autoritatea politică a acestora scăzuse în epocă, pe lângă cel al boierilor buzoieni.

¹¹³ N. Gonț, *op. cit.*, p. 20.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 21.

¹¹⁵ Nicolae IORGA, *Mănăstirea Vintilă Vodă. Observații și note istorice*, în: „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” [infra: BCMI], a. XXVI, fasc. 78, 1933, p. 179.

¹¹⁶ *DIR (B, s. XVI)*, I, doc. 180, p. 177; *DRH (B)*, II, doc. 219, p. 419-421.

¹¹⁷ I. Donat, *op. cit.*, p. 58; S. Tudor, *loc. cit.*, p. 98-99; N. Gonț, *op. cit.*, p. 11-12.

Totuși unii istorici menționează existența unui conflict între boierimea buzoiană și cea condusă de Craiovești¹¹⁸. Amintim aici că bănia în timpul lui Vlad Înecatul fusese luată din mâna Craioveștilor, după uciderea lui Barbu Banul, și că la 23 aprilie 1532, Vlad Vintilă o întărea lui Hamza „mare ban al Jiului și al Craiovei”¹¹⁹. Craioveștii au reocupat bănia temporar în vremea domnitorului prin Barbu III Craiovescu.

Din timpul domniei lui Radu de la Afumași (1522-1523, 1524-1529) se mai păstrează un hrisov care îl consemnează din nou pe Vlad Vintilă, și din care se deduce explicit originea viitorului domn. Actul se consideră că a fost emis în perioada 1526-1528 și este tot o carte de judecată a unui proces de familie în care se întăresc „*jupanului Vintilă portar și fiii lui, câți îi va da Dumnezeu și surorii lui Sora*” proprietăți în zona Buzăului¹²⁰. Este extrem întrucât aduce în prim plan poziția boierului cu rang de portar Vlad Vintilă, care prezintă domnului cărți semnate de Radu cel Mare, Mihnea cel Rău și Neagoe Basarab ce învederează „*cum că s-a lepădat jupan Neagu Braga de fiii săi, de Pătru și de Cristian, și din seminția lor, ca să nu aibă nici un amestec, nici unul dintre dînșii să nu aibă din acele sate și averi*” fiindcă „*pe jupan Braga Neagu și l-au batjocorit și l-au smuls de barbă*”¹²¹. Comentând documentul în cauză se poate afirma că Neagu Braga i-a dezmoștenit pe fiii săi Pătru și Cărstian deoarece l-au batjocorit și înjosit. Moștenitorii săi nominalizați asupra întregului domeniu al Brăgeștilor, lăsați cu limbă de moarte și blestem de aducere la îndeplinire, au fost stabiliți portarul Vintilă și Sora. Documentul mai amintește că fiii lui Pătru sunt nepoții lui Vintilă. Aceasta îndreptățește afirmația că Vintilă și Sora au fost frați vitregi cu Pătru și Cristian și deci Vintilă este rodul unei relații a mamei acestora cu Radu cel Mare. De la Neagu Braga putem elucidă și originea poreclei de Bragă Voievod, filiația lui Vlad Vintilă fiind mai mult decât evidentă. Cu siguranță că analizele istorice având ca subiect pe Vlad Vintilă vor continua reușind să aducă adevărul la lumina istoriei.

Opinia noastră este că asocierea figurii domnitorului cu orașul Slatina s-a făcut în conjunctura unor informații destul de confuze consemnate atât în cronică cât și în istoriografie, iar după 1900, în spiritul unei istorii romantice, s-a încercat, ca de altfel și în cazul altor orașe, să se dea legitimitate istorică unei comunități suprapunându-i imaginea mitică unui domnitor descălecător. Mai mult decât atât, realitatea sau mitul lui Vlad Vintilă de la Slatina nu sunt prezente în toponimia sau

¹¹⁸ Teză admisă de A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 417. Vezi și comentariul lui N. Stoicescu, în *ibidem*, n. 47.

¹¹⁹ *DRH (B)*, III: (1526-1535), ed. Damaschin MIOC, Edit. Academiei..., București, 1975, doc. 123, p. 196-198.

¹²⁰ *DIR (B, s. XVI)*, II, doc. 16, p. 19-20; *DRH (B)*, III, doc. 1, p. 1-3.

¹²¹ *Ibidem*, p. 2.

configurația actuală a urbei decât printr-o singură stradă ce îi perpetuează amintirea, în comparație cu mănăstirea „ot Menedic”¹²², toponimele, legende și existența în județul Buzău, chiar a unei comune care se numește chiar și în zilele noastre Vintilă Vodă.

Este inexplicabil cum Vlad Vintilă, ajuns domn ca județ al Slatinei, nu a ctitorit în acest oraș sau în județul Olt nici o biserică sau mănăstire care să însemne un prinos de recunoștință sau mântuirea sufletului său, deși este cunoscut faptul că era un om credincios. Edificator pentru comparație, cu nuanțele de rigoare, ni se pare exemplul oferit peste timp de frații Buzești prin mănăstirea Căluui, apoi Matei Basarab (1632-1654) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714) care înnobilează Oltul prin ctitorirea mănăstirii Brâncoveni.

Un prim document emis în timpul domniei lui Vlad Vintilă referitor la zona noastră este cel datat 18 aprilie 1533 ce întărea, așa cum o făcuseră înaintașii săi, mai multe sate mănăstirii Cutlumuz, fiind iarăși amintit Cireașovul și binecredincioșii săi supuși jupan Ciocârlie, popa Dumitru Calcia, Radu Peșghizdav, Radimil, Stoia Gomoiu¹²³. La 23 mai 1534 Vlad Vintilă întărește lui Bărbulea și lui Lupa ocină în Studina printr-un hrisov scris de către Badea scriitor chiar în Slatina¹²⁴. Un an mai târziu, la 5 iunie 1535 era emis actul prin care domnitorul, în virtutea unei judecăți, întărește mănăstirii Cutlumuz de la Muntele Athos ocine la Uibărești¹²⁵. Acest document a fost scris chiar de diaconul Coresi (mort la Brașov în anul 1583) și, lucru extrem de interesant, consemnează emiterea sa în „orașul de scaun Slatina”¹²⁶. Aceste două hrisoave i-au determinat pe istorici să afirme că la Slatina a existat o Curte locală, orașul servind, după obiceiul feudal, ca reședință domnească itinerantă¹²⁷.

La sfârșitul lui iulie sau începutul lui august 1534 apare consemnat episodul încercării partidei boierești sprijinită de Aloisio Gritti, fiul natural al dogelui Andrea Gritti (1523-1538), de a-l înlătura pe Vlad Vintilă din domnia Țării Românești¹²⁸. Fără a fi făcute referințe bibliografice se mai afirmă că, la Slatina, ar fi avut loc în preajma zilei de

¹²² Virgil DRĂGHICEANU, *Mănăstirea Vintilă-Vodă (Buzău)*, în BCMI, XXVI, fasc. 78, 1933, p. 167-171.

¹²³ *DIR (B, s. XVI)*, II, doc. 135, p. 133-136; *DRH (B)*, III, doc. 156, p. 249-253. Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 65, nr. 405.

¹²⁴ *DIR (B, s. XVI)*, II, doc. 159, p. 161; *DRH (B)*, III, doc. 180, p. 295-296; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 8, p. 29-30; cf. I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 67-68, nr. 423.

¹²⁵ *DRH (B)*, III, doc. 199, p. 333-335; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 9, p. 30.

¹²⁶ Unele surse citează emiterea documentului în „Orașul de scaun Slatina” – *DRH (B)*, III, doc. 199, p. 333-335. Altele amintesc „Cetatea de scaun Slatina” în legătură cu acest act – G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 9, p. 30.

¹²⁷ N. Popescu-Optași, *Slatina – centru administrativ tradițional*, p. 2; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 13; *Dicționarul istoric...*, p. 25.

¹²⁸ D.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 94.

4 august 1534 o tentativă de asasinat pusă la cale de boierii conspiratori împotriva lui Vlad Vintilă¹²⁹.

Mărturii referitoare la Slatina
din timpul lui Radu Paisie (1535-1545)
până la Ștefan Surdul (1591-1592)

La 2 iulie 1538 Slatina este menționată de cancelaria Țării Românești sub Radu Paisie (1535-1545) care întărește posesia mănăstirii Govora asupra satului „*Curtișoara de pe Olt mai sus de Slatina*”¹³⁰. Mai târziu, la 26 ianuarie 1541, domnitorul întărea printr-un hrisov o moșie aflată la Blaj (jud. Romanai), Deicăi și fiicelor sale, Sora, actul fiind scris „*în scaunul Slatinii*”¹³¹.

În timpul domniei lui Mihnea Turcitul (1577-1583, 1585-1591) apare menționată documentar o „*seliște*”¹³² în arealul Slatinei, siliștea Streharețului, dar și primele informații extrem de exacte asupra vecinătăților târgului Slatinei. Actul datat 19 noiembrie 1578 consemna porunca domnitorului dată „*popii Pârful și popii Andrei și popii Drăgulin și lui Stafie și lui Radu și lui Dobrin, fiul Margăi și cu ceata lor și cu fiii lor, câți le va da dumnezeu, ca să le fie ocină la Străhăreț, toată siliștea Străhărețului, din câmp și dealul cu vii și din apă și din pădure și de pretutindeni*”¹³³. Aflăm că la Strehareț sau în preajma sa, exista un câmp, un deal cu vii, apa Oltului, o pădure, toate aceste elemente putând fi identificate cu ușurință și în zilele actuale. Bogăția viticolă a zonei a mai fost evidențiată anterior, atunci când am prezentat „*metohurile cu vii de la Slatina*” întărite de Radu Prasnaglava la 1421 mănăstirilor Cozia și Cotmeana. Documentul acesta evidențiază din nou realitatea cultivării viței de vie în zonă, însă pentru întâia oară vorbește despre „*vinărici*”: „*Pentru că le sânt vechi și drepte ocine și dedine, cumpărături încă din zilele răposatului Basarab voevod. Și am văzut domnia mea și cartea domniei mele și am citit cartea răposatului Basaraba voevod de cumpărătură. Astfel, întru acesta, am făcut domnia mea și cartea domniei mele, ca să le fie dedină și ca să nu dea ei vinăriciul, pentru că au ei ocină, dedină*”¹³⁴. Potrivit obiceiului timpului „*vinăriciul*”¹³⁵ sau darca pe

¹²⁹ G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 15; *Dicționarul istoric...*, p. 43.

¹³⁰ *DIR (B, s. XVI)*, II, doc. 244, p. 246-247; *DRH (B)*, IV: (1536-1550), ed. Damaschin Mioc, Edit. Academiei..., București, 1981, doc. 62, p. 80-81; cf. I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 77, nr. 490.

¹³¹ *DRH (B)*, IV, doc. 104, p. 133-134; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 10, p. 31.

¹³² „*Seliște*” sau „*siliște*” desemnează: 1) locul unde a fost cândva un sat și din motive variate s-a risipit; 2) un loc vândut sau dăruit spre a se întemeia un sat în cadrul politicii domnești de a valorifica solul pe cale demo-demografică – *Instituții feudale...*, p. 433.

¹³³ *DIR (s. XVI)*, IV: (1571-1580), red. resp. Mihail Roller, Edit. Academiei..., [București], 1952, doc. 361, p. 351. Semnalare: I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 173, nr. 1194.

¹³⁴ *Ibidem*.

vin, ocupa locul principal între dările ce grevau viticultura medievală. Așadar, preoții Pârvul, Andrei, Drăgulin a lui Stafie, Radu, Dobrin fiul Margăi, cu ceata lor și cu fiii lor, erau scutiți de această dare întrucât pământul pe care îl cultivau îl cumpăraseră.

Dacă până acum am consemnat în documentele timpului informații diverse referitoare la rangul administrativ al localității care apare fie ca locul „metohurilor cu vii”, „braniște”, „vadul Slatinei”, „scaunul” sau „cetatea Slatinei”, „seliștea” ș.a., documentul de la Mihnea Turcitul aduce la lumina istoriei expresia „drumul Târgului”. La 19 noiembrie 1578 pentru prima oară în cancelaria Țării Românești apare menționată într-un document calitatea expresă de târg¹³⁶ a Slatinei și vecinătățile sale hotărnicite: „Și hotarul să li se știe: din apa Oltului pe Osica și podul Vuiei și pe vechile hotare și pe gardul lui Cârștian și pe piscul lui Branco și pe trei movile și pe via lui Vainigel și pe drumul Grecului și pe drumul lui Caloian și la Valea Viilor, până la drumul Târgului și pe vechile hotare, până la apa Oltului”¹³⁷.

Bogăția informației este evidentă. Avem în față drept semne de hotar¹³⁸, hidronime și toponime pe care cercetarea istorică nu le-a urmărit cu atenție până în prezent. Aflăm de existența unui pod al Vuiei, de piscul lui Branco, de trei movile (probabil morminte tumulare), via lui Vainigel și de drumul Grecului. Recunoaștem drumul lui Caloian și Valea Viilor în configurația geografică a așezării noastre urbane, existând chiar și în zilele noastre dealul și strada Caloianca, dealul și strada Viilor, până la drumul Târgului, adică al Slatinei.

Viața cotidiană și evoluția proprietăților (vânzări și cumpărări de moșii în zonă) la sfârșitul secolului XVI în arealul Slatinei este pomenită prin două acte emise tot în vremea domnului Mihnea Turcitul. În primul, datat 9 septembrie 1585, voievodul întărește logofătului Vișu, jumătate din satul Bistrița și o „ocină la Cireașovul din Deal”¹³⁹. Această proprietate fusese vândută de Toma, fiul preotului Vișan logofătului Vișu

¹³⁵ Vinăriciul este una dintre cel mai vechi dări cunoscute din Țara Românească (sec. XV), alături de dările asupra cerealelor, oilor, stupilor și rămătoarelor. Dacă la început darea se plătea în natură, treptat a fost percepută exclusiv în bani (sec. XVIII). Alte asemenea dări ce grevau viticultura medievală mai erau pârparitul, pogonăritul, cotăritul, gârdurăritul, ploconul de nume, pârclăbia, etc. – *Instituții feudale...*, p. 501-502.

¹³⁶ În unele lucrări se afirmă, la modul general, în baza unor deducții istorice, că Slatina devine târg în prima jumătate a secolului XV – *Dicționarul istoric...*, p. 24. Altele, fără repere bibliografice, amintesc anul 1407 ca prima mențiune a Slatinei ca târg într-un hrisov domnesc – G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, p. 31.

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ Acestea erau de două feluri: 1) naturale (în general cursuri de apă sau culmi de deal) și 2) artificiale (înfierarea copacilor cu fierul roșu, sau crucea, împietrirea, stâlpul, cărbunii și cenușa sau pietre, groapa, movița – *Instituții feudale...*, p. 433-434.

¹³⁹ *DIR* (B, s. XVI), V: (1581-1590), red. resp. Mihail Roller, Edit. Academici..., [București], doc. 216, p. 203-204; G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 11, p. 31-32; cf. I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 204-205, nr. 1417.

pentru 1500 de aspri. Documentul ne mai informează că Toma a fost adus în fața scaunului de judecată domnesc deoarece comisese un adulter și un omor: „*el a omorât un om, anume Anghel, care a murit pentru că a umblat Toma cu femeia lui Anghel*”. Vânzarea „*ocinei cu vie*” pentru 1500 de aspri „*i-a scos capul de la vreme de nevoie*” cu știrea mai multor boieri: logofătul Dragomir din Bălaci și a fiului său, Badea din Sitișăști, Calotă din Tomeni, Drăghice, postelnicul Giurgiu, Staico din Jidu, „*Manea din Brebine și Andrei gelep din Slatina*”¹⁴⁰.

Al doilea act, datat 23 noiembrie, amintește pe Vladul și Mirciul care a cumpărat „*ocină la Bârcă o funie, dela Dragoman și dela Crăciun din Slatina, pentru 1200 de aspri*”¹⁴¹. Alt document referitor la o judecată este cel emis de Ștefan Surdul (1591-1592), la 1 martie 1592 în cetatea de scaun București, în care sunt amintiți „*fiii jupaniței Dobra din Slatina, anume Pribeagul cu frații lui*”. Aceștia „*au pârât*” în fața domnitorului „*pe verii lor, Neacșa și pe Colțea, ca să nu aibă parte din ocine și din averi și din Ațigani, nimic din partea mătusei lor Anca vorniceasa*”¹⁴².

Slatina în epoca lui Mihai Viteazul

Ascendența politică a lui Mihai Viteazul în scaunul domniei Țării Românești și epopeea înfăptuirii la 1600 a primei uniri a țărilor române (Muntenia, Transilvania și Moldova) se leagă incontestabil și de meleagurile Oltului. Din timpul boieriei Mihai Viteazul (1593-1600) a cumpărat 23 de sate în județul Romanați constituindu-și în spațiul geografic oltean un impresionant domeniu funciar¹⁴³ pe care se va sprijini în ocuparea scaunului domniei Țării Românești.

Sursa istorică referitoare la domeniul din boierie al lui Mihai Viteazul o constituie hrisovul emis la 6 septembrie 1598¹⁴⁴ la Târgoviște prin care domnitorul își întărea 23 de sate de cumpărătură în Romanați între care „*Fărcașul, Slăvenii, Gostavătu., Băbiciul, Scărișoara, Rusinești [Rusănești], siliștea Crăceștii lui Danciul, Celianii [Cilieni], Tiha [Tia], Izbiceniei, Plăviceniei, Seliștioara [Siliștioara], Vișina, Crușovul, Studina de Jos, Studina Mare, Studenița, Frăsinetul de Jos, Frăsinetul de Sus, Vlădila, Deveselu, Reda [Redea] și Comanca*”.

¹⁴⁰ DIR (B, s. XVI), V, p. 204.

¹⁴¹ Ibidem, doc. 229, p. 218.

¹⁴² DIR (B, s. XVI), VI: (1591-1600), red. resp. Mihail Roller, Edit. Academiei..., [București], 1953, doc. 48, p. 40-41.

¹⁴³ Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU, *Considerații asupra domeniului funciar al lui Mihai Viteazul de pe meleagurile Oltului*, în: „Oltul cultural”, a. IV, 2001, nr. 3 (14), p. 6-9.

¹⁴⁴ DIR (B, s. XVI), VI, doc. 348, p. 336-341; DRH (B), XI, ed. Damaschin MIOC, Ștefan ȘTEFĂNESCU ș.a., Edit. Academiei..., București, 1975, doc. 314, p. 421-429. Vezi Stoica NICOLAEȘCU, *Hrisovul lui Mihai Vodă Viteazul pentru proprietățile sale din județul Romanați, dat în Târgoviște, la 6 septembrie 1598*, în: „Arhivele Olteniei”, a. X, 1931, nr. 54-55, p. 126-131.

Satele citate au fost cumpărate de Mihai Viteazul de la megiași în vremea domnitorilor Mihnea Turcitul și Ștefan Surdul, mai exact între 12 decembrie 1588 și vara anului 1592, perioadă când a îndeplinit funcțiile de mare stolnic, mare postelnic, mare agă și mare ban al Craiovei. În document se mai menționează și faptul că Mihai a făcut aceste cumpărături de sate „din truda și din slujba pe care am slujit-o domnia mea, și din averile domniei mele, din dajdia satelor și Așiganilor, pe care le-am cumpărat domnia mea, atunci când am fost domnia mea boier”¹⁴⁵.

Angrenat în campanii militare fără precedent în istoria românilor, care necesitau costuri financiare mari, Mihai Viteazul a fost interesat în consolidarea instituției domniei tocmai prin crearea unei puternice baze economice: domeniul domnesc. Această strategie a lui Mihai Viteazul nu însemna altceva decât pregătirea unei forme monarhice moderne, bazată pe extinderea domeniului privat, ce conferea domniei puterea economică și implicit supremația în disputa cu marea boierime¹⁴⁶. În plan extern domnitorul urmărea înlăturarea dominației turcești la Dunăre și Marea Neagră, asigurarea și consolidarea rutelor comerciale prin Balcani și Carpați, afirmarea unei puternice monarhii românești¹⁴⁷.

Analiza unor documente datând de la începutul secolului al XVII-lea a dus la concluzia că acest domnitor a fost cel care a refăcut mănăstirea Clocociov¹⁴⁸. Nu sunt cunoscuți primii ctitori ai acestui edificiu religios. Mănăstirea apare amintită în anul 1512 într-un hrisov emis în vremea lui Neagoe Basarab (1512-1521)¹⁴⁹.

Un hrisov al domnitorului Gavril Movilă (1618-1620) emis la 19 ianuarie 1618 menționează o pricină de judecată între călugării mănăstirii Clocociov și postelnicul Preda Băleanu împreună cu sora sa, Stana, în legătură cu stăpânirea unei jumătăți de sat din Epotești (actuala comună Ipotești) ce aparținuse biv vel vornicului Dumitru. Boierii din Brâncoveni aminteau că vornicul Dumitru vânduse Ipoteștii postelnicului David, tatăl lor. De cealaltă parte, egumentul Mihail și călugării pretindeau că proprietatea a fost vândută răposatului Mihai vodă „care însuși au dat-o și au închinat-o această jumătate de sat și cu rumâni câți vor fi, la sf. monastire a dumnii sale, pre carele au zidit-o și au înălțat-o din temelie

¹⁴⁵ DIR (B, s. XVI), VI, doc. 348, p. 340-341.

¹⁴⁶ Toma RĂDULESCU, *Structuri socio-economice și mutații politice la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea în Țara Românească*. Teză de doctorat (în manuscris), susținută în anul 2000 la Facultatea de Istorie a Universității din București sub conducerea științifică a academicianului Ștefan Ștefănescu, p. 32.

¹⁴⁷ Ibidem, p. 47.

¹⁴⁸ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 40; N. Stoicescu, *Bibliografia...*, p. 583; C.C. Giurescu, D.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 372.

¹⁴⁹ DIR (B, s. XVI), I, doc. 87, p. 89-90; DRH (B), II, doc. 96, p. 194; N. Stoicescu, *Bibliografia...*, p. 614, n. 74. Alți autori afirmă că mănăstirea ar fi anterioară a. 1512 – Gherasim CRISTEA, *Istoria eparhiei Râmnicului*, Edit. Conphys, [Râmnicu Vâlcea], 2009, p. 363.

ca să-i fie dumisale vecinică pomenire”¹⁵⁰. În baza mărturiilor invocate de egumenul Mihail, domnitorul Gavrilă Movilă consideră că Mihai a cumpărat satul și le dă dreptate călugărilor moșia trecând asupra mănăstirii Clocociov „ca să-i fie de baștină și ohabnică”.

Potrivit *Catastihului* cu averea și hrisoavele mănăstirii Clocociov întocmit de ierodiaconul Grigore la 1 martie 1766, primul document amintit succint datează din anul 1593 (7102), acest an fiind considerat a fi cel al întemeierii lăcașului. Având doar mențiunea anului emiterii documentului (astăzi dispărut) consemnează: „Izvod după hrisovul lui Mihai Vodă, ca să-i fie mănăstirii <Clocociovul> bălțile ot satul Romăleși i Fântănele i Suhaia i Vișoara i Căcănăul”¹⁵¹.

În concluzie pe valea Clocociovului, lângă Slatina, într-un loc liniștit, ferit de larma târgului și bătaia aspră a Crivățului, în vecinătatea râului Olt, Mihai Viteazul, chiar în primul an al domniei sale glorioase ctitorește biserica cu hramul Sf. Arhangheli „Mihai și Gavril”, în sfântul lăcaș al mănăstirii Clocociov, ca loc de închinăciune pentru locuitorii orașului și pomenirea numelui său. Care a fost planul, materialul și tehnica de construcție a acestui prim așezământ religios al Oltului nu știm cu exactitate. Peste o jumătate de veac, la 1645, marele agă Diicu Buicescu va ridica aici din temelie o nouă biserică din zid, care avea la origine trei turle: una pe naos și altele două deasupra pronaosului. Potrivit specialiștilor această soluție tehnică o amintește pe cea a mănăstirii Dealul din Târgoviște, ctitoria lui Radu cel Mare din 1501¹⁵².

Deși a fost restaurat prin anii 1980 monumentul nu a fost studiat minuțios, ajungându-se, astfel, la pierderea unor informații originare. Există ipoteza că Diicu Buicescu a refăcut biserica întocmai după planul celei ridicate inițial de Mihai Viteazul sau doar a restaurat vechiul așezământ, adăugându-i pridvorul și conservând modenatura fațadelor, cu registre cu arcade geminate, cu arhivolută intrândă¹⁵³.

Între naos și pronaos, pe peretele despărțitor, potrivit vechii tradiții a secolului al XVI-lea, o frescă de factură recentă redă portretele lui Mihai Viteazul și Doamnei Stanca, ctitorii anteriori epocii lui Matei Basarab, încadrați de arhangheli Mihail și Gavril. Mihai Viteazul este reprezentat având o ținută de ceremonie, cu cușma pe cap și mantia domnească pe umeri. Sub mantie se observă armura și cămașa domnească. Brațul drept este înălțat și arată spre stânga, gestul său simbolizând ctitorirea acestei biserici a mănăstirii Clocociov.

În concluzie, Slatina este unul din cele mai vechi centre economice de la sud de Carpați, menționat încă din veacul al XIV-lea (20 ianuarie

¹⁵⁰ I. Donat, *op. cit.*, p. 223. Documentul nu se află sub dată în *DIR* (B, s. XVII).

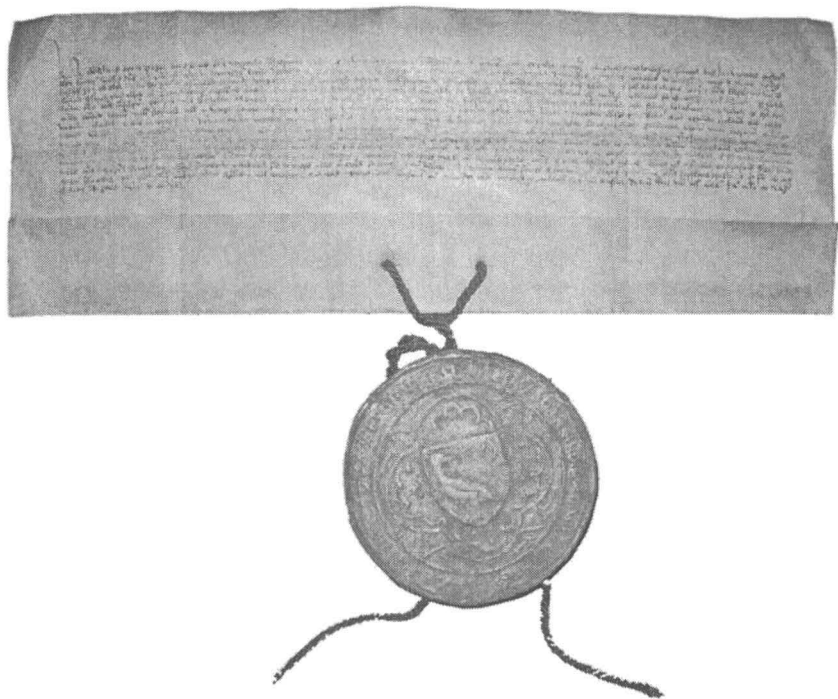
¹⁵¹ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 40.

¹⁵² Tereza SINIGALIA, *Mihai Viteazul ctitor*, Edit. Vreimea, București, 2001, p. 50-51.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 51.

1368), la puțin timp după atestarea primelor capitale ale Țării Românești, Câmpulungul (1300) și Curtea de Argeș (1330). Devenită centru politic și administrativ a zonei adiacente județului Olt (menționat documentar la 26 aprilie 1500) a dobândit totodată și caracteristicile unui târg comercial și meșteșugăresc.

Situarea Slatinei pe drumurile interne sau externe ale Țării Românești în plin flux comercial al produselor agricole sau meșteșugărești și funcția de vamă au fost atributele dobândirii statutului de oraș, dinamizându-i evoluția economică și parcursul istoric în Evul Mediu.

Privilegiul comercial acordat de voievodul Vladislav I Vlaicu negustorilor brașoveni la 20 ianuarie 1368 este cel mai vechi document emis de cancelaria Țării Românești păstrat până astăzi este și totodată cea mai veche mențiune documentară a Slatinei.

MĂNĂSTIREA CĂLUIU TEZAU DE ARTĂ FEUDALĂ ROMÂNEASCĂ

Doru CĂPĂTARU

Spinările dealurilor, de un verde închis, abia încep să se desprindă din întinsul câmpiei oltene de nord-est, conturându-se accentuat pe albastrul cerului. Par balaouri uriași înveșmântați cu solzi vegetali în străluciri metalice, ce se unduiesc leneși în marea galbenă de grâne a verii. Drumul de la Balș spre Bălcești șerpuiește ușor pe mualul drept al Oltețului, și el obosit și tulburat de atâta cale străbătută, din Munții Căpățanii spre întâlnirea cu fratele mai mare tocmai în câmpia Romanaiților. După Balș urmează Româna și Oboga, două localități unde oamenii vorbesc cu lutul într-un fel anume. Printr-un meșteșug vechi de când lumea, sub mângâierea palmelor, lutul dospit și frământat, prinde forme nebănuite. Aici oamenii locului pun pe formele rotunde și crude, culorile câmpului și cerului, cu soarele și păsările lui, le dau la copt în focul domol al cuptorului și nu se mai despart de ele decât atunci când acestea se hotărăsc să se întoarcă în pământul ce le-a zămislit. Pentru meșterii olari de la Oboga pământul nu mai are taine iar faima lor a trecut cu mult departe de pământurile lor. De vremuri știu să-nțeleagă și să mângâie pământul cu respect și evlavie. Și totul nu este decât un îndelung și anevoios drum al pământului către suflet și invers, prin pâine și apă turnată-n ulciorul sau ulcica rotundă, într-un ciclu milenar repetabil și ireversibil. Din aceste pământuri crește însă și un alt simbol al legământului cu cerul:

„Stăpâne, Domn pe-adânc și în văzduhuri
Tu, ce-ai făcut pământ și cer și mare,
Pe om din lut și nevăzute duhuri”

...Tocmai spre a căuta acest simbol al frumuseții din ciclul vieții materiale și spirituale am pornit pe drumul Oltețului spre Căluu, fost Cepturoaia. Undeva, sub sprânceană de deal și de pădure (cât de multe vor fi fost altă dată?), la marginea unui pârâu mărunț, al cărui nume ar avea la origine numele de „frumos”, a fost durat lăcaș de închinare pe pământurile căluienilor. Mănăstirea Căluu, unul dintre cele mai interesante monumente de artă religioasă feudală, a fost ridicată, probabil pe locul alteia mai vechi, de către neamurile Buzeștilor, către mijlocul veacului al XVI-lea.

Asupra numelui Căluu sunt încă nelămuriri. Legenda atribuie toponimia numelui de la un fapt miraculos petrecut în timpul popasului făcut

de Mihai Voievod Viteazul pe aceste locuri. Găsind loc minunat de odihnă, calul mării sale a prins să bată pământul cu piciorul iar în locul frământat de potcoavă a țâșnit un izvor căruia i s-a spus Căluiețul. După așa minune, domnul a hotărât să dureze aici un loc de închinare cu numele Căluiei. Conform altei legende numele locului ar fi luat de la cuvântul grecesc „kalos” – loc frumos – pronunțat adeseori de monahii eleni care au avut în stăpânire acest lăcaș.

Nu știm dacă legendele conțin sămburele adevărului din care, sădit în pământul Căluiei, au încolțit, dar, cu certitudinea probată la fața locului, zona este frumoasă.

După cum menționam anterior, începuturile așezământului monahal sunt localizate istoric la începutul secolului al XVI-lea, în timpul domniei lui Neagoe Basarab, piatra de temelie fiind pusă de strămoșii Buzeștilor – frații Vlad banul, Dumitru pârcălab și spătarul Balica, boieri cu mari funcții dregătorești, după cum se vede, pe parcursul multor domnii. Așezământul a rămas nefinalizat și „a fost în pustiire multă vreme”, timpurile fiind potrivnice, domniile schimbătoare, ctitorii în pribegie datorită intrigilor și luptelor pentru putere. În 1588 descendenții lui Radu Buzea din spița Buzeștilor – Radu, Preda și Stroe, mari dregători și căpitani de oști ai lui Mihai Viteazul, desăvârșesc edificiul înaintașilor lor, lucrările, pentru care-au tocmnit meșteri sași din Transilvania, fiind încheiate pe parcursul a doar trei luni – aprilie-iunie – ale aceluiași an. Devenită necropolă a Buzeștilor, în 1589 a fost adus să-și doarmă aici somnul de veci Radu, tatăl ctitorilor. În 1610 i se adaugă un pridvor spre a adăposti mormintele ctitorilor.

Monumentul se descoperă privitorului ca un edificiu elevat, realizat cu gust și rafinament artistic, reprezentant tipic al arhitecturii medievale de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Biserica are totuși dimensiuni modeste (15 x 6 m) dar <este> elegantă prin armonia și echilibrul proporțiilor precum și prin bicromia fațadelor și turlei. De formă treflată (cruce), biserica se ridică pe un soclu solid de cărămidă iar zidăria masivă de peste 1 m grosime îi conferă rezistență. Absidele realizate din cărămidă și tencuială de mortar sunt împărțite în două registre, inegale ca proporții, de un tor (brâu) media realizat din cărămidă dispusă pe trei rânduri, cel superior și inferior în forma dinților de ferăstrău. Registrele sunt la rândul lor divizate în subregistre de forma panourilor dreptunghiulare realizate din cărămizi paralele orizontale cărora li se interpun, la intervale regulate, șiruri verticale din două cărămizi paralele. Interspațiile sunt umplute cu mortar alb-gălbui. Din această alternanță rezultă bicromia de care aminteam, foarte plăcută ochiului. Panourile din registrul superior, mai mic în dimensiune, sunt continuarea celor din registrul inferior și se termină în două arce din cărămidă așezată pe cant sprijinite în consolă, tot din cărămidă dispusă paralel, orizontal. Cornișa este realizată din trei rânduri paralele de cărămidă, primul sprijinindu-se aparent pe extradosul arcadelor iar celelalte două suprapuse, sunt identice cu cele ale torului median, adică în formă de dinți de ferăstrău. Turla, deosebit

de majestuoasă în comparație cu dimensiunile edificiului, este amplasată pe naos și se sprijină pe un postament pătrat realizat în aceeași tehnică a fațadelor. Tamburul propriu-zis, partea definitorie care conferă cea mai mare valoare arhitectonică a monumentului, este realizată prin retragerea succesivă a cărămizilor, în coloane verticale și se termină în arc de cerc din cărămidă așezată pe cant. Cele douăsprezece ferestre ale turlei sunt astfel mai mult puse în valoare.

Biserica se constituie ca o realizare meritorie a arhitecturii religioase medievale din Țara Românească, ultimele zvâcniri ale stilului arhitecturii religioase medievale din Țara Românească, ultimele zvâcniri ale stilului bizantin, cu influențe balcanice, existente de la sud de Dunăre, pe valea Moravei, dar cu tendințe clare de evoluție arhitectonică spre stilul românesc prebrâncovenesc consacrat de la început de secol XVII.

Deasupra ușii de la intrare se află pisania dăltuită în piatră la 1588.

Zugrăveala inițială, realizată în frescă, a aparținut zugravului Mina și din ea nu se mai păstrează decât vreo câteva fragmente pe perețele exterior al pridvorului, reprezentându-l pe Radu Buzescu și soția sa Maria împreună cu copiii și pe cel al lui Matei Basarab și al doamnei Elina, soția sa. Pictura din 1593-1594 a trebuit să fie „reparată” în 1834 pentru că „fețele sfinților și a domniilor așa să învechisă și să stricasă dă nu să vedea”. Repararea a fost făcută de Barbu Coșoveanu zugravul, respectându-se în general vechea iconografie, caracteristică mai tuturor așezămintelor religioase românești de rit ortodox, canoane stabilite prin „Erminia picturii bisericești” regula de realizare a scenelor biblice și a iconografiei. Deși refacerea picturilor nu s-a ridicat la valoarea celor inițiale, chipurile din tablourile votive ale ctitorilor și voievozilor păstrează expresivitatea pusă de întâiul zugrav. De aici deducem că pictura realizată în 1593-1594 a fost o realizare artistică remarcabilă, corespunzătoare valorii arhitectonice a ansamblului. În pronaos sunt zugrăvite portretele lui Mihai Viteazul și ale fratelui său, Petru Cercel voievod îmbrăcați în straie de epocă, portretele ctitorilor Preda, Radu și Stroe Buzescu, doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul și fiul său Pătrașcu, precum și alte portrete ale familiei voievodale și ale membrilor familiilor sfetnicilor săi Buzești. Catapeteasma de lemn, realizată în 1828 avea 28 de icoane cu zugrăveală veche, același Barbu Coșoveanu nevoindu-se s-o repare iar după terminarea preînnoirii picturilor, în 1834, așează și pisania din naos.

În decursul timpului mănăstirea a suferit numeroase stricăciuni cauzate de vreme, incendii, cutremure, nepăsarea egumenilor străini de neam și de țară ce-au slujit aici. În 1821 este arsă de pașalele turcești, suferind distrugerii catastrofale. Arhimandritul Chiriac Râmnicănu – „egumen întâi și pământean” – preia destinele monahale ale Căluului în 1823 scoțând așezământul din starea de ruină în care se afla. I-a urmat Tarasie protosinghelul, pentru ca, după 1864, locul să cadă iarăși în paragină.

Salvarea a venit de la Comisiunea Monumentelor Istorice care a făcut unele lucrări de consolidare între anii 1932-1937.

Măreția și importanța pe plan spiritual a Mănăstirii Căluu se poate constata și din ceea ce a mai rămas din zidurile împrejmuitoare și anexele gospodărești monahale. N-a mai rămas întreg decât turnul clopotniță din partea de nord cu poarta de intrare. Construcția masivă executată de meșterii vremii din cărămidă și mortar a rezistat parțial. Se observă bolțile masive ale beciurilor ce purtau în spate cele șapte chilii de pe latura de vest, trapeza, cuptoarele de pâine și pivnița boltită din partea de nord, alte șapte chilii și anexe gospodărești pe latura de est, restaurate pe vremea egumenului Chiriac Râmnicănu. La sud se aflau casele egumenești și cele pentru musafiri. Se mai păstrează doar o parte din zidul masiv, cu contraforții de sprijin.

Dintre daniile de preț făcute de voievozi și ctitori nu se mai păstrează mare lucru – doar câteva icoane împărătești și tripticul-pomelnic de la 1825, clopotele dăruite mănăstirii de Radu Buzescu în 1588. Restul obiectelor de cult – veșminte, icoane, cruci, vase de rit, cărți bisericești – s-au pierdut.

Ca orice lăcaș de cult românesc și Căluu a cunoscut efervescența creatoare și emulația culturală, aici desfășurându-și activitatea o seamă de grămăticii și copiiști desprinși din obștea monahală: grămăticii Stoica și Mihail, dascălul Chiril și alții. Figura cea mai luminoasă a stăruinței întru cultură de la Căluu o reprezintă însă Chiriac Râmnicănu. Arhimandritul venea de la școala Bistriței vâlcene, a Mitropoliei Bucureștilor și având experiența monahală a Plăvicenilor și a ascezei de la Muntele Athos. Sub dreața sa păstorire ca „întâi egumen” s-au redactat lucrările *Lexicon cu viețile sfinților* (1824), *Tripesnițele, facerea lui Iosif* (1827), un *Agheasmatar* – toate „vrednice de a se da și la tipari spre folosul neamului nostru românesc”.

*

„Stăpâne, Domn pe-adânc și în văzduhuri
Tu, ce-ai făcut pământ și cer și mare,
Pe om din lut și nevăzute duhuri;

....

Tu, ce ești cale, adevăr și viață,
Știu că tot binele ce va să-mi vie
Mi-l va trimite sfânta Ta povață.”

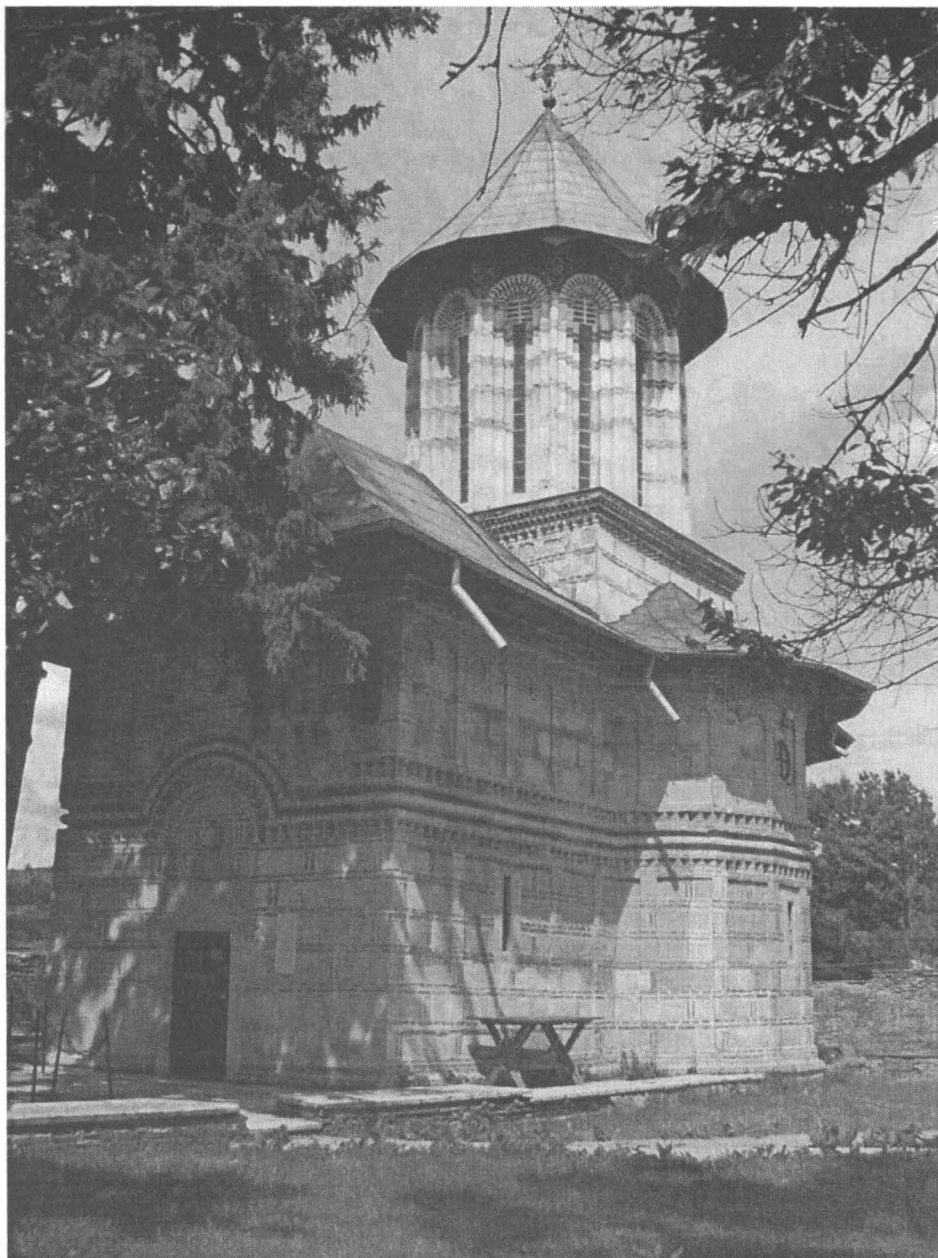
De ce am reluat aceste pline de evlavie versuri? E greu de crezut că acestea sunt rodul minții lui... Petru Cercel voievodul „fiul marelui și blagocestivului Io Pătrașcu voievod” și au apărut postum la Veneția în volumul *Dialoghi piacevoli* din 1586. Puțini știu că Petru voievod și-a luat numele de la cercelul-talisman purtat în urechea dreaptă ca pe o amuletă, așa cum este zugrăvit în pronaosul bisericii de la Căluu. A fost un mare iubitor al artelor și literelor, trăit și cultivat în Occident, un crudit pe care doar Cantemir pare să-l fi întrecut.

De ce acest divertisment interpus tezaurului de artă feudală românească de la Căluu? Pentru că, privind chipul voievoului elevat și de un real rafinament aulic, mi-am amintit de spusele P.S. Bartolomeu Anania, întâi stătătorul Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, născut sub „cerurile Oltului”:

„Unul dintre darurile așezămintelor noastre monahale este acela de a ne repune în contact cu propria noastră cultură, deseori uitată în vrafurile vremii și lăsată doar seama erudiților. Din tot locul scapără o scânteie care poate deveni lumină. Important este să existe amnarul”.

Căluul a fost „amnarul” veacului său din care-au „izvorât lumina”. Și Căluul se află sub *Cerurile Oltului*.

Mănăstirea Călușiu, jud. Olt

SLATINA ÎN TIMPUL EVENIMENTELOR ANULUI 1821

Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU

SLATINA DANS LES ÉVÉNEMENTS DE L'ANNÉE 1821 Résumé

Théodore Vladimiresco (c. 1780-1821) a été le chef de la mouvement révolutionnaire du 1821, événement qui, après l'historiographie officielle, a ouvert l'histoire moderne de la Roumanie.

Le mouvement a commencé en Janvier 1821 en Padeș. De cela l'armée du rebelles (nomée l'«Assemblée du Peuple») s'est dirigé vers Bucarest. Dans la route il est resté en Slatina entre 4 et 10 de Mars. Ici T. Vladimiresco a réorganisé ses troupes, a envoyé des detachements pour surveiller les turcs au-dessus du Danube et il a établi le plan pour l'activité prochaine durant un conseil de guerre.

Durant l'action de défaite du mouvement les turcs ont executé en Slatina plusieurs habitants pour leur participation dans la rebellion et ont incendié la ville. Autres plusieurs habitants, surtout marchands, ils ont enfui pourtemps dans la Transilvanie autrichienne.

Mots clé: 1821, Théodore Vladimiresco, Slatina, l'Assemblée du Peuple.

Într-o prefață la *Scrierile* lui Tudor Vladimirescu regretatul poet Marin Sorescu nota: „...Regândit astăzi, Vladimirescu apare în strașnica lumină nepătată, de arhanghel al dreptății noastre din veac. Ca personaj tragic, el își asumă destinul mioritic – mereu se unesc doi să-l omoare pe-al treilea «la apus de soare»; dar, totodată, el îl și depășește prin acțiune. Nu aștepta pasiv și în fluturarea spadei lui se termină proverbiala răbdare românească. Acceptînd să facă politică în Balcanii corupți de bizantinism, venind în politică drept, cu morala lui simplă, țărănească – el știa că va fi, pînă la urmă, victima trădărilor străine și a nenorocitelor aluviuni care au slăbit și au cotropit sufletul schimbăcios al țirgoveților noștri. Dar, ca și Mihai Viteazul, ca și, mai înainte, Decebal și Burebista, el a pășit mîndru și neînduplecat spre moartea regeneratoare de energii; spre o moarte aproape ritualică.

Din gestul magic al jertfei sale s-a născut România modernă. Istoria noastră s-a reîmpămîntit, energiile naționale s-au descătușat."¹

La 23 ianuarie 1821 de la Padeș Tudor Vladimirescu lansa cea dintâi proclamație a revoluției, adresată locuitorilor Țării Românești, în care rostea profetic întrebarea „*până când?*” chemându-i să se înroleze în „*Adunarea cea orînduită pentru binele și folosul a toată țara*”².

De la Padeș, în intervalul 23-28 ianuarie 1821, „Adunarea norodului s-a deplasat prin Baia de Aramă, Broșteni, Strehaia, stabilindu-și tabăra la Țânțăreni, lângă Filiași.

În ziua de 28 februarie/12 martie oastea lui Tudor a pornit spre București, fixându-și ca etapă intermediară orașul Slatina. Marșul s-a efectuat pe două direcții. Coloana principală a plecat din Țânțăreni, a trecut prin Fratoștița și Bodăești la 1/13 martie, prin Amărăști, Benești și Oteteliș la 3/15 martie³ și a ajuns în seara zilei de 3 spre 4 la Drăgășani, unde a staționat. În târgul Drăgășanilor Tudor l-a numit comandant de garnizoană pe Preda Drugănescu, căruia i-a dat în subordine pe Ioan Bitoleanu, căpitan de panduri din Strejești, și pe Atanasie, arnăutul din Stănești⁴.

După acest scurt popas armata revoluției s-a îndreptat spre Slatina unde a ajuns la 6/18 martie⁵. Alți istorici consideră ca probabilă sosirea lui Tudor la Slatina în data de 4 martie 1821⁶. Alte surse istoriografice amintesc de faptul că datorită unei înțelegeri încheiate între Tudor Vladimirescu și slugerul Ioan Solomon, prin intermediul lui Iordache Olimpiotul, în luna martie a anului 1821 urmau să sosească la Slatina circa 8000 de oameni pentru a executa marșul spre București⁷.

Există și o altă ipoteză relativă la traseul parcurs de oastea lui Tudor după episodul de la Oteteliș. Potrivit acesteia aici armata s-a împărțit în două detașamente. Coloana principală a înaintat prin Balș, Slătioara, la Slatina. Un alt grup al pandurilor a avansat spre Drăgășani. De aici un detașament a trecut Oltul având ca destinație Poboru-Făgețelu, iar un important contingent

¹ Marin SORESCU, *Prefață la Tudor VLADIMIRESCU, Scrieri*, ed. îngrijită de Tudor Nedelcea, Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1993, p. 4-5.

² C. D. ARICESCU, *Acte justificative la Istoria Revoluțiunii Române de la 1821*, Edit. Typografiei Române G. Chițiu și I. Theodorian, Craiova, 1874, p. 27-28.

³ Dan BERINDEI, Traian MUTAȘCU, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, Edit. Militară, București, 1962, p. 83.

⁴ Dumitru BĂLAȘA, *Tudor Vladimirescu și haiducul Iancu Jianu*, în *Studii vîlcene*, V, Rîmnicu Vilcea, 1982, p. 60.

⁵ Dan BERINDEI, *Revoluția română din 1821*, Edit. Academiei Române, București, 1991, p. 124.

⁶ Vezi Andrei OȚETEA, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*, Edit. Științifică, București, 1971, p. 248, 250; Mircea T. RADU, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1978, p. 229, 289.

⁷ Solomon ȘTIRBU, *Răscoala din 1821 și legăturile ei cu evenimentele internaționale*, Edit. de Stat pentru Literatură Politică, 1956, p. 233.

militar s-a deplasat spre Slatina pe ruta Grădinari-Strejești-Pleșoiu-Slătioara⁸.

De la Drăgășani Tudor Vladimirescu și Iancu Jianu (a cărei casă se afla în Capul Dealului, astăzi cartier al orașului), au trecut în stânga Oltului în dreptul localității Poganu, de unde, însoțiți de un corp de panduri, s-au îndreptat spre mănăstirea Seaca-Mușetești din județul Olt, pentru a organiza rezistența și a recruta oameni sub steagul revoluției⁹.

Dintr-un document autentic din timpul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, care a fost semnalat în anul 1974¹⁰ și publicat în 1980¹¹ și care a generat ample dezbateri printre istoricii slătineni¹², desprindem informații importante referitoare la desfășurarea evenimentelor de la 1821 pe plan local. Acest izvor istoric prețios, *Însemnările* lui Călugăreanu, pandur din Cornățel, jud. Olt, a fost consemnat pe două pagini albe ale lucrării *Sonatinas pour le piano* [Sonate pentru pian], aparținând lui Muzio Clementi, și se găsește astăzi în Biblioteca documentară a Direcției Județene [Olt] a Arhivelor Naționale (a se vedea imagini ale lucrării pe care s-au făcut însemnările și textul integral fotocopiat la fig. 1-2)¹³.

În opinia unui cercetător ce a analizat documentul Călugăreanu era probabil un negustor care studiasse în „țara sârbească și în țara ungarilor”¹⁴. Evenimentele anului 1821, „vârfolitura noroadelor”, așa cum sugestiv ne relatează cronicarul, l-au găsit la Chișinău, unde probabil însoțise ștafeta trimisă de Alexandru Ipsilanti la Tudor Vladimirescu și de unde s-a întors grabnic pentru a-și ascunde averea „supt pământ, pe drumul dintre Cărciumari și satul Cornățel”.

Autorul însemnărilor ne mai informează că a luat „est ceaslov cu slove de alt graiu dăn lacrele canțălării mănăstirii Mușetești ce au fost plinită cu zapisuri pecepluite”. Având conștiința posterității el mărturisește că lasă această „semnare”, cu valoare testamentară, către fiul său Constantin, „din osârdie pentru neam”. Înrolat în rândurile pandurilor, Călugăreanu își

⁸ Ion M. CIUCĂ, Bianca PREDESCU, Ioan D. CIUCĂ, *Priorități istorice oltene și românești* 505- 510, Parohia Câmpu-Mare, județul Olt, 2005, p. 302.

⁹ D. Bălașa, *Tudor Vladimirescu...*, p. 60.

¹⁰ *Județul Olt (Monografie)*, [Slatina: Comitetul județean Olt al P.C.R.], 1974, pp. 23-25.

¹¹ Corneliu TAMAȘ, Horia NESTORESCU-BĂLCEȘTI, *Revoluția de la 1821 în județul Vilcea. Studii și documente*, Bălcești pe Topolog, 1980, p. 344-346.

¹² Pentru această polemică vezi Laurențiu GUȚICĂ-FLORESCU, *Mărturii documentare privind desfășurarea revoluției de la 1821 în județul Olt*, în „Olt Press”, a. VII, nr. 1563, 26-I-1996, p. 2; id., *O atitudine «critică» față de adevărul istoric*, „Olt Press”, a. VII, nr. 1583, 23-II-1996, p. 2; Gheorghe MIHAI, *Rânduri despre adevărul istoric*, „Olt Press”, a. VII, nr. 1574, 10-II-1996, p. 4; id., *175 de ani de la Revoluția lui Tudor Vladimirescu*, Olt Press, an VIII, nr. 1636, 10-V-1996, p. 2.

¹³ Bogdan BĂDIȚOIU, *Un document original din timpul Revoluției conduse de Tudor Vladimirescu*, în „Revista Arhivelor”, 1997, nr. 2, p. 156-157.

¹⁴ Dumitru BĂLAȘA, *Revoluția de la 1821. Domnul Tudor și haiducul Iancu Jianu la Mușetești și Cornățel (jud. Olt). Un episod necunoscut de istoriografie*, în „Biserica Ortodoxă Română, București”, 1982, nr. 3-4, p. 376-379.

exprimă hotărârea de a merge la luptă cu turcii („*fac mergere la trântire cu păgânii*”) „*care au făcut mare stricăciune, au flăcăruit bordăile și au josat muerile și odraslele. Și au prăpădit pecetea dăn pecetea dăn stei ce pominia discălicatului ăstui sat...*”

Este vorba de o stemă cioplită în piatră de zugravul Pârvu Mutul din Câmpulung ce avea ca elemente descriptive o privighetoare „*ce avea în gură cornul ce au vestit adunarea oamenilor dăn ce vreju ce ne tragem cu toții. Iar în gheară coprindea o lămurea dăn pădurea mare. Iară pasărea avea vedere în dos și cu totul înconjurată cu cuvintili. Aceasta au descălecatu satul Cornăcelului. Odor ce noi păstrăm dă la Vodă Cantacuzin și vel Vodă Brâncovean...*”¹⁵

Călugăreanu relatează faptul că această stemă a fost distrusă de turci care au spus că „*valahul este barbar, prostu și nu trebuie satului păcete dă pomină*”. Deplângând acest incident autorul însemnării se roagă în fața lui Dumnezeu ca așa „*cum piatra s-au răsipit, așa să se împrăstie și turcii*”.

În sursa citată se mai relatează că „*au venit aici domnul Tudor olteanul dăn Vladimiri, alătura cu Iancu marile haiduc dă potiră de pre apa Jiului, ce au venit dă dincoa dă Oteteliș să vadă că este mare potiră ce sălășluește aici în pădurea mare [pădurea de la Seaca – n.n.], iară oastea o au mâiat în Slatină*”¹⁶.

Acest s-a petrecut cel mai probabil în zilele de 4 sau 5 martie 1821. În timpul deplasării lui Tudor în împrejurimile Cornățelului (la est de Seaca-Mușetești) a fost atacat de forțe ostile ce susțineau pe Scarlat Callimachi¹⁷ noul domn trimis de turci.

Efectivul corpului militar pe care îl comanda fiind inferior celui inamic a fost nevoit să se ascundă „*în locul acoperit din cimitiriul Bălanului*”. În această împrejurare, ne informează Călugăreanu, „*Domnul și-au pierdut brâul cu sămne și dă lă oți găsi să-i faceți ducere la mănăstire în Mușetești, spre pominire la cinstitul igumen ce l-au acoperit pă Domnul la chilii*”.

Analiza informațiilor din mai multe izvoare istorice ne determină să afirmăm că Tudor după ce părăsise Otetelișul (la 3 martie), a conăcit la Drăgășani (în noaptea de 3-4 martie)¹⁸, pe 4 martie a trecut Oltul, a fost

¹⁵ Avându-se în vedere informațiile relative la existența acestui izvor epigrafic, în anul 2002, când au fost aniversați 550 de ani de la atestarea documentară a comunei Cornățelu, Constantin Nițu, fiu al satului, s-a îngrijit de emiterea unei medalii de tombac ce immortalizează pe avers, în plan central, privighetoarea, stând pe o ramură de stejar și ținând în cioc un corn de vânatoare. Pasărea este flancată de anii 1452 și 2002 și este poziționată deasupra turlei unei biserici de lemn cu o singură turlă, acoperită cu șifă.

¹⁶ B. Bădițoiu, *loc. cit.*, p. 162-163. Autorul a republicat integral textul testamentului datorită unor erori constatate în ceea ce privește transcrierea lui în publicările anterioare.

¹⁷ D. Bălașa, *Tudor Vladimirescu...*, p. 61.

¹⁸ *Ibidem*, p. 60.

găzduit la chiliile mănăstirii Seaca-Mușești¹⁹, de egumen (în noaptea de 4-5 martie 1821), iar în 5 martie a avut loc incidentul din cimitirul Bălanului.

Aceasta ne permite și o datare a însemnărilor lui Călugăreanu, redactate cel mai probabil în noaptea de 5 spre 6 martie 1821. Opinăm pentru această ipoteză bazându-ne pe faptul că în jurul datei de 6 martie Tudor se afla deja la Slatina, unde s-a întâlnit cu Iordache Olimpiotul și a ținut sfat²⁰.

Faptul că în zonă erau importante efective militare care urmăreau îndeaproape mișcările lui Tudor, este dovedit din relatarea lui Călugăreanu, care socotește că un anume „*Bălan de la Stupină*” a fost „*fărecat și suduit*” să spună unde se găsește Tudor. După ce a fost eliberat, „*au făcut în acest timp scăpare dăn Slatina și au aflat că au vestit un anume Chizilev pre un călărețu că Ipselante au trimes mare potiră în Vălacia și zice-se că sântu și d-a turcului și d-a rusului și d-a grecului*”.

În documentul citat mai apare o altă informație inedită: „*Un anume Ghencea, ce s-au spus dă Domnul că au venit din Pitești sau din Golești, au făcut bordei în lunca Plăpcii și îmblă acoperit cu zdrențe, precum a nu se cunoaște*”.

În opinia istoricului Bogdan Bădițoiu, acesta nu poate fi altcineva decât aga Ghencea, conducătorul unui corp de arnăuți care împreună cu efectivele militare de la Tântăreni s-au strâns până la 6 martie la Slatina. Autorul citat nu exclude ipoteza ca aga Ghencea să fi îndeplinit o misiune secretă despre al cărei rezultat urma să îl informeze pe Tudor, în lunca Plăpcii, la Cornățel²¹.

Nu putem trece cu vederea afirmațiile lui Călugăreanu referitoare la personalitatea lui Alexandru Ipsilanti: „*acest Ipsilante nu este om prostu, dar mai degrabă este un om hoțu și sățarnicu și prădălnicosu*”. În timpul peregrinărilor sale Călugăreanu aflase că Tudor „*au avut sfat cu Ipselante, când au fost în Răsia și s-au sfătuit să facă zgornire fanarilor*”. De asemenea, știa de înțelegerea cu Alexandru Ipsilanti ca „*nu el să facă venire la Cetatea Bucureștilor, și mai înainte Domnul Tudor, cu gând ca Domnul să scuipe puterea norodului*”.²²

Este surprinzător faptul că acest Călugăreanu a intuit cu exactitate care va fi sfârșitul lui Tudor, profețind martiriul acestuia de la Golești și Târgoviște prin următoarele cuvinte: „*Nu voi să spuie Domnului că să*

¹⁹ *Scurt istoric al schitului Seaca-Mușești din jud. Olt*, dactilogramă în Colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Artă Olt, 16 p. Pentru informații referitoare la acest așezământ monahal vezi Ion IONAȘCU, *Mănăstirea Seaca-Mușești (Olt)*, extras din „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice”, București, 1943, p. 153.

²⁰ M.T. Radu, *op. cit.*, p. 230.

²¹ B. Bădițoiu, *loc. cit.*, p. 161.

²² *Ibidem*, p. 162.

arată certătoriu și rău și face prădălnicie sufletului meu, dar mi-este mare durere că domnul va să fie ca peștile la unda păscariului"²³.

În conștiința locuitorilor județului Olt proclamația Vladimirescului de la Padeș a avut un impact vizibil orașul Slatina devenind în foarte scurt timp un punct important al revoluției. Însemnările lui Călugăreanu certifică această stare de spirit: „Acum noi plecăm că sosăște mare oaste dăn apus tot dă la Tismeana și Cozia și mergem cu multul să rădicăm pă Tudor vodă Domnul Norodului, că așa s-a plănuir dăn Padișul”.

Știind că scrie pentru posteritate, având conștiința că zilele „îi sunt cu soroc”, autorul se adresează urmașilor, afirmând cu credință și hotărâre „că noi om pieri cu multul, să nu tindeți sufletele voastre pe păgâni, nici acum, nici de veci”²⁴.

În târgul Slatinei, ales nu întâmplător punct de concentrare al „Adunării norodului” s-au strâns până la 6/18 martie 1821 efectivele armate de la Țânțăreni conduse de Tudor Vladimirescu, 500-600 de panduri călări sub comanda căpitanului Ioan Solomon și 800 de arnăuți călări comandați de Iordache Olimpiotul, căpitan Farmache, Mihali, Ghencea și Diamandi Giuvăra. Potrivit unei estimări făcute, „armata populară” constituită la Slatina însuma circa 8.000 de oameni (dintre care aproximativ 6.000 pedestri și 2.000 călări) și trei tunuri²⁵.

De la Slatina Tudor Vladimirescu trimite la Craiova 100 de arnăuți și sârbi comandați de căpitanul Ioan Solomon cu misiunea supravegherii mișcărilor turcilor la Dunăre²⁶. În vreme ce Tudor poposește în Slatina ispravnicii de Olt, Ștefan Lăcusteanu și Nicolae Chițescu, împreună cu boierul Dumitrache Văleanu fug la Sibiu. Tot aici își completează echipa de grămăticii cu Nicolae Kinopsi și Ioniță Columbeanu. Un detașament militar condus de Nicolae Gigîrtu și Giuvăra Diamandi este trimis la Ipotești pentru a supraveghea mișcările turcilor și a asigura legătura între Craiova și București²⁷.

La 5 martie 1821 Tudor Vladimirescu, aflat la Slatina, primește de la Hagi Enuș, un important negustor craiovean ce deținea proprietăți funciare la Enoșești suma de 4953 de taleri²⁸.

Venit la Slatina de la Seaca-Mușetești însoțit de Iancu Jianu, Tudor a ținut un discurs²⁹ în fața soldaților săi, în care mărturisea că mișcarea e

²³ *Ibidem*, p. 162-163.

²⁴ *Ibidem*, p. 163.

²⁵ D. Berindei, *op. cit.*, p. 124-125.

²⁶ Col. Ion SOLOMON, *Din vremea lui Tudor Vladimirescu*, 1910, p. 21-22 citat de S. Știrbu, *op. cit.*, p. 233.

²⁷ Nicolae POPESCU-OPTAȘI, *File de cronică: Răscoala din 1821 pe meleagurile județului*, în: „Oltul”, I, 46, 11 aprilie 1968, p. 2.

²⁸ Andrei OȚETEĂ, *Documente privind Istoria României, Răscoala din 1821. Documente interne*, Edit. Academiei Republicii Populare Române, 1959, vol. I, doc. 202, p. 320-321.

pornită din porunca împăratului Alexandru al Rusiei, că Ipsilanti intrase „pe pământul Țării Românești cu un însemnat număr de oștire” și că în ajutor va sosi „marea putere rusească”. De asemenea erau definite scopurile externe ale revoluției: „Noi vom înlesni trecerea prințului Ipsilanti peste Dunăre, ca să meargă pentru liberarea patriei sale, iar nouă ne vor ajuta rușii ca să luăm cetățile de pe pământul țării noastre și apoi ne vor lăsa liberi și cu legile noastre”³⁰.

Istoricii A.D. Xenopol³¹ și Nicolae Iorga³² consideră că discursul de la Slatina este apocrif. În alte surse istoriografice Mircea T. Radu opinează că, în realitate, „discursul eterist nu a fost rostit, și e atribuit fără temei lui Tudor”³³.

La Slatina a avut loc „un Sfat ostășesc”, prilej cu care s-a elaborat planul de acțiune al forțelor revoluționare. Acesta cuprindea măsuri pentru asigurarea operațiunilor „Adunării norodului” din Oltenia în fața unor virtuale atacuri turcești, deplasarea pe direcția Slatina-Ciolănești-București în vederea ocupării capitalei, asigurarea din flanc a marșului oastei pandurilor față de garnizoanele otomane de la Dunăre, stabilirea contactelor cu armata eteristă și cea rusă în vederea coordonării acțiunilor. Ioan Solomon, căpitanul cel mai credincios al lui Tudor, a primit ordinul de a organiza și coordona din Craiova operațiunile militare din Oltenia, iar căpitanul Simion Mehedințeanu a primit misiunea supravegherii liniei de comunicație spre Râmnicu Vâlcea³⁴.

Evenimentele petrecute în Slatina fac obiectul unui raport informativ transmis la 7 martie 1821 de consulul austriac la București, Franz Fleischhagl von Hakenau ministrului de externe Clemens Venceslas Metternich. Acest document evidențiază construirea unor noi poduri de vase peste Olt la Slatina: „Von militärischen Bewegungen nimmt man allhier für dermalen nichts gewahr, nur werden auf Befehl des Divans der kleinen Wallachey bey Slatina zehn neue Schiffbrücken zum Gebrauch auf der Aluta erbaust”³⁵.

²⁹ D. Berindei, *op.cit.*, p. 125. Pentru existența și veracitatea „discursului de la Slatina” pledează istoricul Dan Berindei bazându-se pe regăsirea acestuia în trei izvoare istorice: Ilie Fotino, Mihai Cioranu și C. Izvoranu.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ A.D. XENOPOLENOPOLO, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. X, ed. III-a, Edit. Cartea Românească, București, 1930, p. 68.

³² Nicolae IORGA, *Un apărător al săracilor: Domnul Tudor din Vladimiri*, Edit. Casa Școalelor, 1926, p. 64.

³³ M.T. Radu, *op. cit.*, p. 288-289. Pentru argumente în favoarea acestei teze vezi: *ibidem*, p. 289-294.

³⁴ D. Berindei, *op. cit.*, p. 127.

³⁵ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, serie nouă, Vol. II: Rapoarte consulare austriece (1812-1823) din „Wiener Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Moldau und Wallachei”, Viena. Sub îngrijirea Acad. A<ndrei> OTETE. [București]: Edit.*

La 8 martie 1821 din ordinul lui Tudor Vladimirescu o avangardă de 400 armăuți sub conducerea lui Iordache Olimpiotul și 100 panduri sub conducerea lui Simion Mehedințeanu pleacă spre București. Detașamentul lui Simion Mehedințeanu se va opri la Pitești cu misiunea de a împiedica pe boieri să fugă spre Brașov. Trupele conduse de Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache vor ajunge la București și ulterior la Ploiești în întâmpinarea lui Alexandru Ipsilanti³⁶. La data amintită Tudor Vladimirescu lansează din Slatina o proclamație către bucureșteni, trimisă prin intermediul lui Iordache Olimpiotul, anunțându-le venirea „Adunării norodului” în capitala țării și solicitându-le adeviziuni scrise la mișcarea pornită spre binele țării³⁷.

O altă mărturie documentară referitoare la modul desfășurării revoluției de la 1821 în orașul Slatina o constituie scrisoarea lui Dimitrie Iarcu trimisă lui C.D. Aricescu³⁸, autorul lucrării *Istoria revoluțiunii de la 1821*. Iarcu relatează următoarele: „...relativ la Slatina, patria sau locul meu natal, veți ști că Tudor numise reprezentant al său pe polcovnicul Ghelmegeanu, șef al pandurilor și Nicolae Gigărtu era locțiitorul său” Din document mai deducem că magazia de provizii a armatei fusese amenajată în casele Deleanului (actuala clădire a Secției de Etnografie a Muzeului Județean Olt - vezi imaginea din 1906 a Casei Deleanu – fig. 4) fiind condusă de magazionerii Toma Ciungu, Iane Iarcu și ajutorul de magaziner, logofătul Dobre.

Unitățile combative, administrative și de aprovizionare au fost cantonate la Slatina, fie în interiorul orașului, în diferite locații, fie în împrejurimi. Despre locul în care a fost găzduit Tudor la Slatina există două ipoteze. Prima menționează casa Protopopului, iar cealaltă amintește de casa serdarului Constantin Vulturescu, prieten bun de-al slugerului³⁹.

C. V. Obedeianu ne relatează că în timpul șederii lui Tudor în casa serdarului Vulturescu, acesta i-a luat căciula și a pus-o pe soția sa Bica să îi pună în partea exterioară postav alb, ca unui Domnitor. După ce a fost îndeplinită dorința sa, Vulturescu i-a înapoiat-o lui Tudor, zicându-i: „Să trăiești, Măria Ta!” Prezent la această scenă emoționantă Iancu Jianu a apreciat gestul serdarului Vulturescu⁴⁰.

Academiei Republicii Socialiste România (Academia Republicii Socialiste România: Institutul de Istorie „N. Iorga”), 1967, doc. 10, p.10 (vezi și p. XXII).

³⁶ S. Știrbu, *op. cit.*, p. 235-236.

³⁷ D. Berindei, *op. cit.*, p. 126. Vezi și M.T. Radu, *op. cit.*, p. 231.

³⁸ Gheorghe MIHAI, Badea GEACĂ (ed.), *Istoricul orașului Slatina în documente*, vol. I: (1368-1918), Edit. Casa Ciurea, Slatina, 1998, doc. 156, p. 157-158.

³⁹ Nicolae POPESCU-OPTAȘI, *Unde a fost găzduit Tudor Vladimirescu*, în „Oltul. Supliment” nr. jubiliar, 23 mai 1968, p. 4.

⁴⁰ C.V. OBEDEANU, *Tudor Vladimirescu*, în „Arhivele Olteniei”, anul VIII, nr. 45-46, 1929, p. 423-424.

Tudor ar mai fi staționat în orașul de sub Grădiște însă primirea unei știri inexacte⁴¹ referitoare la pătrunderea oastei eteriste în București l-a determinat să ordone începerea marșului strategic spre capitală.

În dimineața zilei de 10/22 martie 1821 oastea pandurilor (circa 6000 de panduri și 500 de arnăuți) a părăsit Slatina îndreptându-se spre București pe vechiul drum al poștei, prin Ipotești, Șerbănești, Vadu Lat, Bolintin, unde a ajuns la 16/28 martie. La Ipotești-Olt a fost lăsat un corp de panduri condus de stolnicul Nicolae Gigărtu din Vișoara, cu misiunea apărării drumului Slatinei de posibilele incursiuni turcești dinspre raiaua Turnu.

Invazia armatei otomane l-a determinat pe Tudor să părăsească Bucureștii unde ajunsese la 21 martie. După ce la 1 mai 1821 oștile turcești trec Dunărea, dinspre Vidin, Brăila, Giurgiu și se deplasează pe trei direcții spre Iași, București și Craiova, la 8 mai 1821 Tudor hotărăște retragerea în Oltenia în vederea organizării rezistenței în punctele fortificate anterior.

La 10 mai 1821 Tudor Vladimirescu solicita marelui vistier să numească drept ispravnici de Olt pe oamenii săi: postelnicul Vasile Ghelmegeanu și stolnicul Nicolae Gigurtu „*făcînd trebuință spre paza orașului Slatina și județului Olt*”⁴².

După asasinarea mișelească a lui Tudor Vladimirescu (26/27 mai, în apropiere de Târgoviște), un detașament de panduri condus de Simion Mehedințeanu și bulucbașii Ivanciu Bitoleanu, luptă eroic împotriva turcilor la Slatina, încercând stoparea trecerii peste Olt a acestora⁴³. În 27 mai 1821 pandurii se retrag spre Drăgașani. După mărturia lui Ion Ghica la Slatina ar fi poposit și Alexandru Ipsilanti aflat în drum spre Rîmnicu Vâlcea⁴⁴.

Potrivit scrisorii lui Dimitrie Iarcu, în perioada 21-23 mai 1821 turcii au venit la Slatina unde „*au tăiat bucăți, bucăți pe Toma Ciungu și pe unul George Grecu din Buta*”, iar pe „*Ene Iarcu, pe logofătul Dobre și Diaconu Mihai, vătășelul protopopului, le-au tăiatu capetele la Valea Muierii, în marginea Slatinii, și câte trei s-au îngropatu într-o gropă la Sfântul Nicolae din Târgu*” (n.n. – biserica)⁴⁵.

În concluzie putem aprecia că Slatina prin poziția sa geostrategică reprezenta un punct cheie al sistemului defensiv al Olteniei. De aceea turcii

⁴¹ D. Berindei, *op. cit.*, p. 127-128.

⁴² Andrei OȚETEĂ, *Documente privind Istoria României, Răscoala din 1821. Documente interne*, Edit. Academiei Republicii Populare Române, 1959, vol. II, doc. 108, p. 161; Nicolae Gigurtu (1760-1832) aparținea unei familii de boieri stabilită în sec. 17 în Vișoara-Olt.

⁴³ George POBORAN, *Istoricul Orașului Slatina*, ed. II-a, Tip. de Lux Costică Constantinescu & Fiu, Slatina, 1908, p. 149.

⁴⁴ N. POPESCU-OPTAȘI, *File de cronică: Răscoala din 1821 pe meleagurile județului*, în „Oltul”, I, 46, 11 aprilie 1968, p.2.

⁴⁵ G. Mihai, B. Geaucă, *op. cit.*, doc. 156, p. 157-158; Biserica „Sf. Nicolae din Târg” a fost construită la 1761. A suferit distrugeri importante în primul război mondial fiind supusă bombardamentelor de artilerie din noiembrie 1917. Aflată în ruină în anul 1926 a fost demolată.

au venit aici și au pedepsit pe locuitorii care participaseră într-un mod direct la revoluție. Astfel Slatina a dat tribut de sânge devenind un oraș martir al evenimentelor de la 1821. Sesizând rolul determinant jucat de oraș în desfășurarea evenimentelor, iar pe de altă parte dorind să ia măsuri drastice de a preîntâmpina pe viitor asemenea incidente sau nemulțumiri populare, turcii „au dat foc Slatinei la 23 mai 1821”⁴⁶.

Potrivit unui raport al consulului austriac von Hakenau, din 1 iunie 1821, 500 de arnăuți conduși de Iordache Olimpiotul atacă prin surprindere pe cei 70 de soldați din garnizoana otomană de la Slatina. Apoi „a prefăcut întregul oraș în cenușă”⁴⁷.

La 13 iunie 1821, Fleischhagl von Hakenau informa pe Klemens von Metternich despre aceste evenimente: „Indessen hat ein seiniger Unteranführer, Capitan Jordaki von Pitest aus mit 500 Aranuten, 70 Türken in Slatina am Altfluß überfallen, einige derselben getödtet die übrigen vertrieben, sodann aber diese bedeutende Stadt ganz eingeäschert. Nach dieser vollbrachten Heldenthat ist obgenannter Capitain wieder in seine vorige Stellung eingerückt”⁴⁸.

Într-o informare a baronului feldmareșal locotenent Emanuel Schustekh de Herve, comandant general imperial în Transilvania (1820-1827), făcută din Sibiu la 11 iunie 1821, contelui Gheorghe Bánffy, guvernatorul Transilvaniei (1787-1822) se relatează despre mici ciocniri militare produse la Slatina: „Von Mechmed Basse aus Kolentina bei Bukarest habe ich seit 4 Tagen keine Nachricht.

In der Kleinen Wallachei sollen die vereinten Kapitans Salamon und Diemandi mit 1900 Mann und noch unterstützt durch eine Cavalerie Abteilung des Jordaki, die aus Nicopol nach Slatina gekomene türkische Abteilung aufgerieben haben wobei die Stadt beinache ganz verbrannte. Unterdessen ist von der in Krajova befindlichen stärkeren türkischen Abteilung am 4-ten dieses ein Teil nach Zinzezeny marschiernt”⁴⁹.

La 15 iunie 1821 prin intermediul unei scrisori din Brașov se arată că în Oltenia au pătruns trupele otomane conduse de Cara Feiz. Printre orașele incendiate s-au numărat: Caracal, Rușii de Vede și Slatina⁵⁰.

Repetatele incidente militare și distrugerile suferite de orașul Slatina au determinat refugierea unor locuitori în spațiul transilvănean. Astfel

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Vladimir OSIAC Nicolae STOICESCU, *Dicționarul istoric al localităților din județul Olt*, Edit. Alma, Craiova, 2006, p. 45.

⁴⁸ Fleischhagl către Metternich (Sibiu, 13 iunie 1821), în: *DIRH*, II, 1967, doc. 663, p. 708-709 (regist, p. XCIX).

⁴⁹ *Ibid.*, doc. 236, p. 312.

⁵⁰ Andrei OȚETEA, *Documente privind Istoria României, Răscoala din 1821. Documente interne*, Edit. Academiei Republicii Populare Române, 1959, vol. II, doc. 167, p. 257-258, 270.

potrivit unei liste cu refugiați stabiliți în scaunul Tâlmăciu, datată 30 iunie 1821, sunt menționați slătinenii: „Gjorghitze Urian” (pașaport din: 13 iunie 1821), „Juonitze Urian” (20 iunie 1821), „Michalatye Urian” (20 iunie 1821), „Gligorje Urian” (20 iunie 1821), „Kosztandin Alexof” (18 mai 1821)⁵¹.

La 6 iulie 1821 apare menționat printre refugiații sosiți la Sibiu Tanaszie” Dumitru, „Krämer von Szlatina” (intrat în Transilvania la 23 iunie 1821)⁵².

Un alt document din 14 august 1821 amintește de prezența printre refugiații așezați în comuna Sadu (de lângă Sibiu) a slătinenilor „Szterie Nicolay” (pașaport eliberat la: 16 iunie 1821), „Anasztaszie Georg” (30 aprilie 1821, însoțit de Dumitru Papa „Szterio”, Dumitru „Nutz”, „Alexo” Dumitru, „Zisze” Dumitru, „Anasztaszie” Dumitru, George Paun, Papa „Sztanko”), „Gyorgitse Chriszto” (20 iunie 1821), Dumitru „Juon” (26 iunie 1821), „Argir Parusch” (16 iunie 1821)⁵³.

O altă listă cu refugiați stabiliți la Sibiu începând din 18 iulie 1821 menționează slătinenii: „Mihalatja Baskal” și fratele său „Jenatje Basskal” (cu 7 persoane, pașaport din 6 iunie 1821), „Aleko Ottettlischen” (pașaport din 6 august 1821)⁵⁴.

Informații cu caracter istoric referitoare la desfășurarea revoluției de la 1821 în județul Olt se mai păstrează pe filele unor cărți vechi aflate astăzi în Depozitul Județean de la Clocociov. Astfel, pe fila unei Cazanii din 1768 de la Optași-Măgura au fost consemnate de un anonim următoarele: „*Ca să se știe și să pomenească de când au venit craiu Tudor Slujerul de la biserica Tesmanei și au venit prin Corbu la leat 1821 mart 10 și au trecut la București*”⁵⁵.

Într-un Penticostar din 1800 apărut la București, Martin logofăt din Stoborâști a lăsat la 8 august 1821 următoarea însemnare: „*Să se știe de când cu răzmerița lui Tudoriță au ieșit primăvara în luna lui februarie 15 leat 1821 leat mare 7329 au eșit de la Tismana de gonea boeri și greci pă d-a rândul și stătea, dar au mers până în București și s-au băjenit și țara aprilie 21 și au eșit turcii și au fost război*”⁵⁶. Primul izvor istoric ne oferă informația potrivit căreia după plecarea din Slatina, Tudor Vladimirescu și un detașament al armatei sale aflată în marș spre București, a trecut la 10

⁵¹ Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, serie nouă, Vol. III: Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Documente culese și publicate de Acad. A. OTETEA, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1967, (în continuare se va cita *D.I.R.H.*, III, 1967), doc. 268, p. 360-361.

⁵² *DIRH*, III, 1967, doc. 276, p. 368-369.

⁵³ *Ibid.*, doc. 343, p. 467, 469.

⁵⁴ *Ibid.*, doc. 344, p. 470-472.

⁵⁵ Dorin TEODORESCU, *Cartea veche românească de secol XVIII din județul Olt*, Edit. Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 1996, p. 63, 145.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 124, 145.

martie 1821, prin localitatea Corbu (astazi comuna Corbu, județul Olt). A doua sursă documentară rezumă întreaga desfășurare a evenimentelor din primăvara anului 1821.

La Slatina oamenii acestor locuri cinstesc memoria lui Tudor Vladimirescu și a trecerii sale prin oraș printr-un monument ce a fost inaugurat în anul 1968. Creație a sculptorului Vasile Blendea este executat în piatră albă, iar slugerul Tudor apare imortalizat în manieră clasică, cu pistoale la brâu și cu o sabie în mâna dreaptă. Monumentul se găsește în fața Primăriei Orașului, pe fațada principală a pedestalului fiind consemnat: „Tudor Vladimirescu, 1821”⁵⁷.

Fig. 1

Lucrarea *Sonatines pour le piano* a lui Muzio Clementi

⁵⁷ Florian TUCĂ, Cristache GHEORGHE, *Altarele eroilor neamului. Mic dicționar*, Edit. Europa Nova, București, 1994, p. 247.

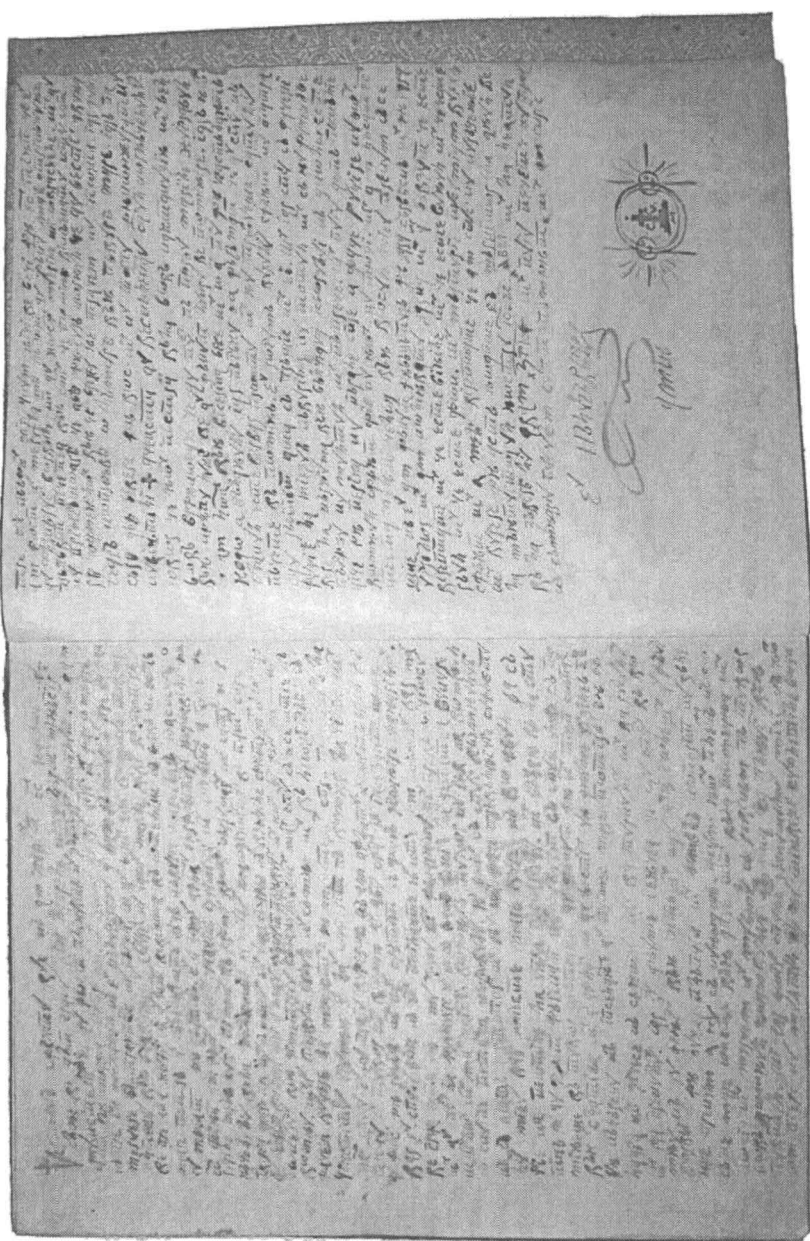

Fig. 2
Însemnările pandurului Călugăreanu

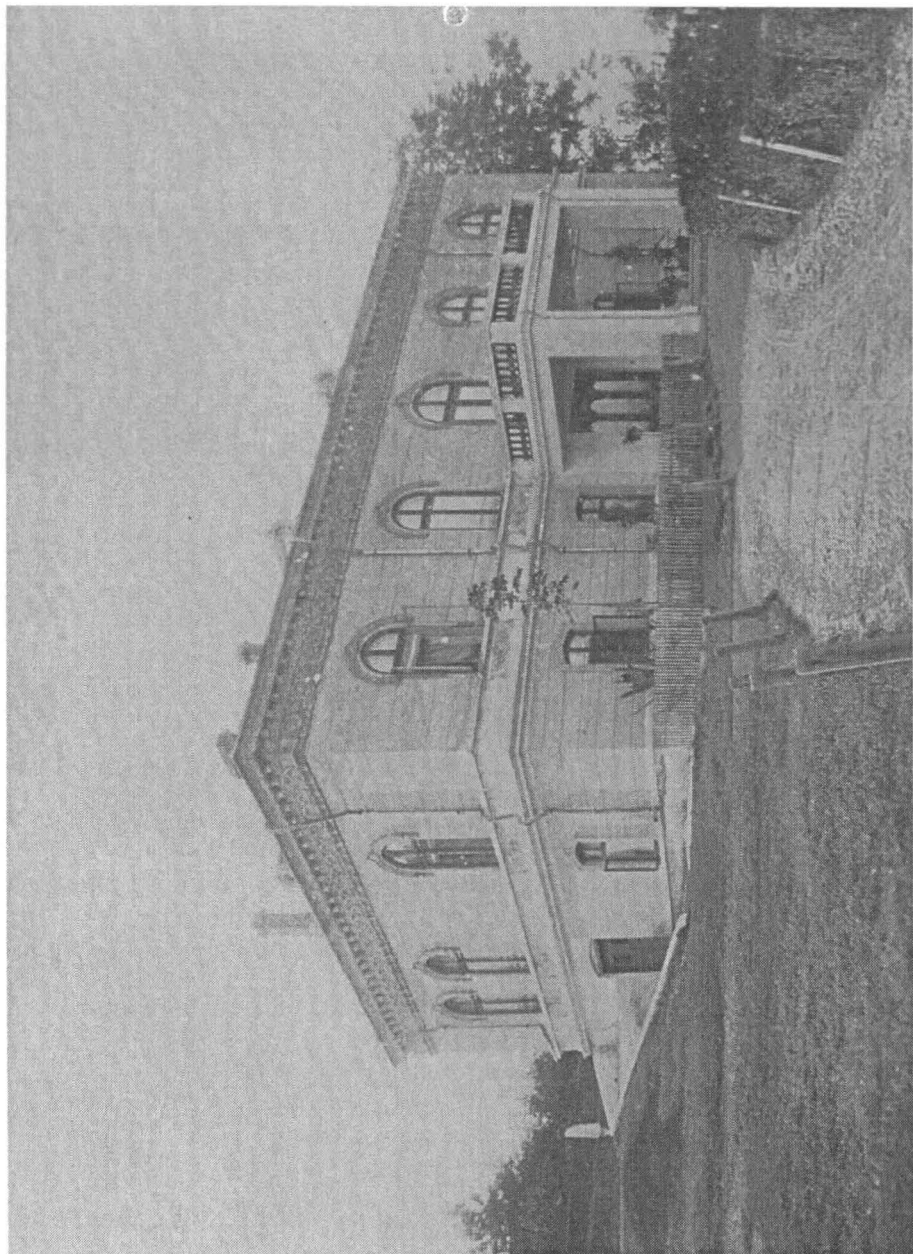

Fig. 3

Casa Deleanu a funcționat ca magazin de provizii a Adunării Norodului
în timpul staționării lui Tudor Vladimirescu la Slatina.

ASPECTE PRIVIND PROPRIETATEA ASUPRA PĂMÂNTULUI ÎN JUDEȚUL ROMANAȚI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Daniela ILIE

SOME ASPECTS ABOUT THE PROPERTY OF THE LAND IN ROMANATI COUNTY IN THE 19-TH CENTURY

Summary

Romanati County was part of the historical province Oltenia, which was considered by Nicolae Iorga a real "country". One of the distinctive economical and social domain of this province was the land property. Being in a field region, and having a fertile soil, it had big owners – for instance hospodars – and small owners – freeholders – who had to "fight" for each part of land. Either in Romanati or in all field areas, the agriculture represented the fundamental occupation from the old times. The freeholders will make up a distinct social category, and will create a way of life around the land ownership.

Key words: Romanati county, Oltenia, freeholders, agriculture

Județul Romanați a făcut parte din provincia istorică Oltenia, despre care Nicolae Iorga spunea că este „în adevăr o regiune, fiindcă e o țară, o țară veche, care nu e numai olteană, ci tot așa, jiană și timișană. Trebuie a-i da mijlocul a se afirma cu nota ei distinctă, așa de puternică până astăzi, deși nimani n-a ajutat-o să se manifeste”¹. Unul dintre domeniile economico-sociale în care această provincie s-a individualizat a fost proprietatea funciară. Județ de câmpie cu pământ roditor, a avut mari proprietari din rândul căroro s-au ridicat chiar domni, dar și mici proprietari – moșneni – care au trebuit să „lupte” pentru orice „curea” de pământ. Lupta se dădea în sălile de tribunal și ea dura uneori zeci de ani sau chiar secole. Proprietatea asupra pământului, de orice tip ar fi fost ea, a dat naștere, nu doar unor structuri sociale, unor rânduieli juridice, ci și unui mod de viață.

Și în județul Romanați, ca în toate zonele de câmpie, agricultura a constituit ocupația de bază, din cele mai vechi timpuri. Cele mai răspândite plante de cultură au fost grâul, meiul, secara, ovăzul și din secolul al XVIII-lea se generalizează cultivarea porumbului. Răspândirea culturilor de porumb a dus la scăderea suprafețelor cultivate cu mei, deoarece, așa cum declara Domenico Sestini porumbul a devenit „principalul și aproape unicul aliment al populației de la țară”. Konisseg, într-un raport din timpul

¹ Nicolae Iorga, *Regionalism oltean*, în „Arhivele Olteniei”, 1, nr. 1/1992.

stăpânirii austriece asupra Olteniei spunea că „românii cultivă pentru hrana lor puține grâne, în schimb, cultivă mult cucuruz sau grâu turcesc și mei”². În județul Romanați producția de porumb era foarte mare, raportat la celelalte județe ale Olteniei. În 1736, când austriecii au început să facă depozite de produse agricole, cota cea mai mare a revenit acestui județ – 20.000 de obroace. În 1731 doi consilieri ai administrației austriece constatau că „județul Vâlcea depășește județul Romanați în privința vinului și a poamelor și dimpotrivă, județul Romanați îl depășește pe celălalt, prin abundența grâului și a orzului”³. Pentru a ne da seama de productivitatea agriculturii în secolul al XVIII-lea, exemplificăm cu 9 moșii din Romanați, ce aparțineau mănăstirii Brâncoveni și unde s-au obținut în 1739: 6.750 kg de grâu, 14.600 kg de porumb, 6.000 kg de mei, 1.350 kg de orz și ovăz. Referitor la înzestrarea naturală a pământului Principatelor, trebuie specificat că toți călătorii străini au menționat lucrul acesta; au fost mulți care arătau contrastul care exista între solul fertil și felul în care era practică agricultura, sau numărul relativ mic al așezărilor umane.

După Tratatul de Adrianopol (1829) s-au produs o serie de transformări în agricultură, cu implicații multiple. După liberalizarea comerțului cu cereale a crescut valoarea pământului, s-a extins rezervra moșierească și s-au limitat loturile date în folosință, s-a accentuat tendința de acaparare a pământurilor moșnenești, s-a extins munca salariată și au sporit preocupările pentru modernizarea tehnicii agricole în vederea creșterii producției. Toate au generat o considerabilă mărire a obligațiilor prin intermediul învoielilor pentru prisoase. În 1863 pe moșiile din Obârșia, Rotunda și Vădăstrița, clăcașii aveau fiecare de la 20 de pogoane de prisos. Principalul realizator al producției agricole a rămas tot gospodăria țărănească, clăcașă sau liberă.

La sfârșitul secolului al XIX-lea se practica pe scară largă arendășia, fenomen cu urmări negative în ceea ce privește dotarea tehnică, deoarece proprietarul era degrevat de răspundere, iar arendașul nu era interesat să facă investiții. Dintre județele Olteniei, cei mai mulți țărani care-și arendau pământurile se aflau în Dolj și Romanați, deoarece aici (spre deosebire de județele de munte ale Olteniei) ei aveau în proprietate și suprafețe mai mari de pământuri. Dintre cei care luau în arendă pământ, 86,6 % erau tot țărani. Iată condițiile în care un grup de țărani din Corabia – Romanați s-a învoit în 1896 cu arendașii moșiei Vișina:

„– arendașii să dea fiecărui țăran câte 5 pogoane de pământ arabil ca să-l muncească cu dare de dijmă;

- țăranii vor da dijmă, din două – una;

- țăranii vor da pentru pândărit fiecare 30 de coșuri – una, din pământul care le-a rămas;

- se obligă să transporte porumbul cu carele lor;

² Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânire austriacă*, Ed. Academici, București, 1971, p. 70.

³ C. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei sub austrieci*, II, 1726-1739, București, 1944, p. 447.

- se obligă să lucreze pentru arendași la fiecare 5 pogoane luate în dijmă, un pogon;
- se va plăti ierbăritul 6 lei pentru vita mare, 1 leu pentru oaie, 1 miel la 100 de oi și o litră de brânză;
- se va realiza mai întâi munca pogonului cu învoială;
- fiecare țăran va da 2 găini și 10 ouă fără plată”⁴

În Romanați era foarte bine reprezentată proprietate<a> boierească. În secolul al XVIII-lea numele de boier îl purtau „toți proprietarii de pământ, indiferent de suprafață: și cel care avea zeci de sate și cel care trăia în devălmășie cu rudele lui pe o parte dintr-un sat, tot boier se chema”⁵. În același veac erau cuprinși în documente 29 de „boiernași”, dar unii dintre ei puteau fi chiar moșneni mai înstăriți și intrați în această categorie socială. Referitor la relația boierilor cu domeniul, Nicolae Iorga spunea că „boierii care au avut pământ s-au păstrat în dregătorii aproape neîntrerupt... Dimpotrivă, cei care s-au răzimat numai pe banii sau pe sprijinul unor domni, au trecut repede pe la curte, pentru a pieri în sărăcie sau nenorociri”. Cea mai dificilă problemă cu care s-a confruntat boierimea a fost cea a restructurării și eficientizării domeniului funciar boieresc în secolul al XIX-lea. Începând cu a doua jumătate a secolului apar schimbări în omogenitatea clasei boierești, ce dispare încetul cu încetul. Neîndoielnic, rolul boierimii în societate s-a menținut, cel puțin parțial, datorită obiceiului, averii și pregătirii lor individuale. Ion Ghica aprecia, la 1871, că „boierismul” nu mai beneficia de „stima și considerațiunea națiunii”. Cei mai mulți au încercat să-și orienteze producția agricolă spre economia de piață, astfel se existind suprafețele cultivate cu cerealele solicitate pe piețele europene, apar metode noi de exploatare a moșiilor în vederea creșterii productivității, se extinde arendășia și cresc obligațiile bănești. Dacă la începutul perioadei regulamentare principalele venituri ale majorității domeniilor moșierești proveneau din vânzarea vitelor, după 1840, cel mai mare capital îl aduceau cerealele. Mulți boieri nu-și administrau singuri moșiile, ci le arendau; astfel, în Romanați erau 6072 moșii lucrate de proprietari, 32 moșii lucrate prin economii și dregătorii proprietarilor și 375 moșii arendate⁶.

În județul Romanați se găseau și domeniile mănăstirești și aveau moșii următoarele mănăstiri: Bistrița (Celeiu, Corabia, Dașova, Dranovă, Grădinile, Potelu, Potopin, Vădastra); Brâncoveni (Corbeni, Ciorani, Găvănești, Mărgheni, Obârșia, Praporu, Rotunda, Robăneștii de Jos, Roșienii de Jos); Căluș (Baldovinești, Drăgoșinul, Găneasa, Gura Căluș, Pietriș, Robăneștii de Sus, Vârtina); Cozia (Vădăstrița, Orlea, Vlădila); Hotărani (Fundul Vornicului, Hotărani, Siliștioara, Ghimpații de Sus). Deosebirile în ceea ce privește exploatarea domeniilor laice față de cele eclesiastice nu sunt

⁴ Gh. Matei, D. Mioc, *Date cu privire la problema agrară în România la sf. sec. XIX*, în „Studii”, nr. 5/1958, p. 20.

⁵ C.C. Giurescu, *Din trecut*, Ed. Cugetare, București, 1942, p. 173.

⁶ Ion Pătroiu, *La cumpăna a două epoci (1849-1877)*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1983, p. 45.

spectaculoase și în timp domeniul mănăstiresc a îmbrăcat și el haina modernismului, urmărindu-se antrenarea lor în circuitul comercial al pieței. Exploatarea moșiilor mănăstirilor se făcea de arendași, pe baza învoielilor cu clăcașii. Un document din 3 septembrie 1831 redă relațiile dintre arendașul mănăstirii Cozia și locuitorii de pe moșia Orlea, care aparținea mănăstirii: „Jăluim milostivirii cinstitei Judecătorii, căci noi din vechime ne aflăm cu locuința în satul Orlea, moșia Sfintei mănăstiri Cozia și mai înainte vreme la toate adeturile nu ni se făcea nici o năpăstuire de către arendașii ce erau atunci. Iar din anul trecut încoace ne-au venit arendaș medelnicerul Enache și atât la dijmui, cât și la altele am simțit greutate și înverdate încurcături, nevrând a-și lua drept zeciuială a sa din semănăturile bucatelor și din fân, ci ne-au împilat de le-am plătit în sumă de bani... În primăvara acestui an am vânat cu difanurile și mrejele câte puținel pește în bălțile numitei moșii; și nu s-au luat atunci nici întreiala, nici zeciuiala, ci prin silnicie și fără nici o judecată ne-au închis acolo în sat în vremea muncii și fără de voia noastră ne-au supus de i-am dat zapise a plăti cu bani încă și puținelul pește ce am mâncat pe la casele noastre...”⁷.

Deosebit de importantă pentru evoluția proprietății în secolul al XIX-lea a fost legea rurală din 1864. Întocmirea tabelor de împrumut a constituit o operație extrem de complicată, datorită tendințelor moșierilor și arendașilor de a sabota, de a ocoli legea și de a falsifica încadrarea clăcașilor în categoriile solicitate. Locuitorii din Oboga se plâng autorităților că suprafețele de pământ erau mai reduse: „...din cele 2/3 ce ni s-a dat, de abia ne-a venit de familie câte 2 pogoane și jumătate. Iar altor foști chiriași din mahala de pe aceeași moșie ca și noi, le-au dat mai mult pământ. Pentru aceste cuvinte, vă rugăm... să faceți punere locală... și să ni se dea la toți la fel, fiind un trup de moșie... unde am clăcut cu toți deopotrivă până acum”⁸. Mai mulți din comuna Pleșoiu nu au fost trecuți pe tabelele de împrumut de Comisia de plasă care, după cum reclamau țărani, lucrează „pă enteresuri”⁹. În comuna Potlogeni, care era proprietate a Prințului Barbu Știrbey, au fost date spre împrumut 1110 pogoane și 13 stânjeni, către 135 de țărani. Din categoria fruntașilor, 40 au primit 440 de pogoane; din categoria mijlocașilor 73 au primit 568 de pogoane și 19 stânjeni și din categoria pâlmașilor 22 au primit 101 pogoane și 18 stânjeni. Despăgubirea care s-a plătit proprietarului a fost de 162.642 lei și în această comună nu s-au făcut contestații și nu a fost nici un proces între țărani și proprietar¹⁰.

⁷ Problema țărănească în Oltenia – sec. XIX. Documente, București, 1967, p. 76.

⁸ Direcția Județeană Olt a Arhivelor Naționale, Fond Prefectura Județului Romanți, Dosar 62/1866, f. 2.

⁹ Nichita Adăniloae, Atitudinea moșierilor și arendașilor față de reforma agrară din 1864, în „Studii”, nr. 3/1964, p. 550.

¹⁰ Direcția Județeană Olt a Arhivelor Naționale, Fond Prefectura Județului Romanți, Dosar 26/1880, f.

Structura moșiei satului a depins de forma de relief și de raporturile de proprietate asupra pământului. Un loc aparte în viața rurală îl ocupă așezarea moșnenească, despre care Henri Stahl spunea că este „o asociație de gospodărie familială, pe baza unui teritoriu stănit în comun, în care colectivitatea ca atare are drepturi anterioare și superioare drepturilor gospodăriilor, drepturi exercitate printr-un organ de conducere numit obște”¹¹. Cea mai veche statistică privind stăpânirea pământului de moșneni rămâne Conscriptia Virmondiană, care consemna satele moșnenești cu denumirea „villagi medziașești”, care nu au stăpân al pământului. Acest document menționează în Romanați 22 de sate, dintr-un total de 103. La nivelul Olteniei era județul cu numărul cel mai mic de sate moșnenești, recordul fiind deținut de județele de munte (Gorjul avea 134). În Catagrafia din 1831 erau menționate 26 de sate moșnenești în totalitate și 19 sate mixte; fiind enumerați 131 $\frac{1}{2}$ moși. Satele din Romanați care sunt prevăzute în Catagrafie cu peste 100 de familii moșnenești sunt: Cepari, Găvănești, Gropșani, Vulpeasca, Rumâna, Vișoara, Coșovenii de Jos, Leul, Apele Vii, Marotinu de Sus, Celariu, Mârșani, Ghizdăvești, Amărăștii de Sus, Dobrotești, Redea. Numărul cel mai mare de moși apare la Leul - 8¹². Aceeași localitate, în statistica din 1855 era înregistrată cu 458 de moșneni. Numărul de sate moșnenești a ajuns în 1855 la 45, în 1899 la 62 și în 1912 mai erau înregistrate 56. La sfârșitul secolului al XIX-lea în Romanați, 17,84 % din populație o reprezentau moșnenii. Comparativ cu celelalte județe ale Olteniei numărul este mai mic, Gorjul și Vâlcea având peste 60 %, iar la nivelul provinciei procentul era de 35,49 %. Explicația constă în faptul că întotdeauna moșnenii au fost mai bine reprezentați în județele de munte, iar marea proprietate boierească în județele de câmpie.

Caracteristic pentru comunitățile moșnenești este împărțirea pământului pe „moși”, sau pe „bătrâni”. Perioada satului arhaic este până în secolul al XVII-lea și singurul element care s-a păstrat în această formă de proprietate până târziu a fost pădurea. Și în satul arhaic existau elemente de inegalitate, care cu timpul se vor accentua și se ajunge la distribuirea pământului pe cete de rudenie. Ne aflăm în fața satului devălmaș umblător pe bătrâni. „Bătrânul” sau „moșul” era numele ce se dădea unei părți din teritoriul satului, care aparținuse la început unui fondator real sau prezumtiv. Numărul acestor moși era diferit de la un sat la altul și numărul se putea micșora în cazul în care aceștia nu aveau urmași. Fiecare ceată de neam considerată descendentă dintr-un moș primea o „curea” de pământ. Curelele erau egale pentru fiecare ceată de neam, dar erau inegale în cadrul lor în raport cu numărul familiilor care compuneau ceata. Pentru a putea fi împărțite pe familii, curelele au fost „crăpate” de-a lungul, pentru ca fiecare

¹¹ Henri Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, Ed. Cartea Românească, 1998, vol. II, p. 33.

¹² I. Donat, I. Pătroiu, D. Ciobotca, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Ed. Helios, 1999, p. 55-64.

părtaş să primească o parte egală, atât cantitativ cât și calitativ. Când cureaua se îngusta prea mult, a apărut procedeul împărțirii „prin îndopare”, adică curmarea curelei în două sau mai multe părți. În statistica din 1899, moșia Băleasa din Romanăți apare împărțită în mici curele, de la 1 la 10 ha pentru fiecare moșnean¹³. La Dioști, județul Romanăți, între 1755 și 1868 au avut loc 157 modificări de teren, datorate a 20 de constituiri de dote, 19 moșteniri și donații, 14 schimburi, 104 vânzări, iar numărul trăsurilor a crescut de la 3 la 9 și al moșilor mici de la 14 la 91¹⁴.

Pentru a putea urmări evoluția unei așezări moșnenești și schimbări produse în împărțirea pe moși exemplificăm cu localitatea Apele Vii. Într-un hrisov din 1613 avea 15 moși, împărțiți pe 6 funii de moșie, mari și egale¹⁵; prin hotărnicia din 1739 fiecare din corpurile de moșie se împart în câte 6 funii egale în lățime și se subîmpart pe 15 moși. La 1831 erau înregistrați 5 moși, iar la ultima hotărnicie, cea din 1858 moșia se împărțea în 64 de neamuri (71 de persoane). Procesul de fărâmițare a fost atât de puternic încât nu se găsește nimeni în sat care să aibă cureaua din hotar în hotar. La 1899 erau 623 moșneni ce stăpâneau 2.100,75 ha, media fiind de 3 ha de persoană. O altă localitate din Romanăți, Gropșani, apare în 1831 ca moșie mixtă stăpânită de serdarul Dumitrache Haralambie și de moșneni. În 1851 erau înregistrați 71 de moșneni, pentru ca numărul lor să crească în 1899 la 106, înregistrați cu 578 ha de „pământ strămoșesc”, iar în 1900 – 148 cu „proprietăți moșnenești care le-au stăpânit înainte de 1864”. Chiar și în 1912 erau în statistica localității un număr de 127 moșneni¹⁶.

Dintre așezările moșnenești care și-au păstrat acest statut de-a lungul timpului a fost și satul Dioști, situat în „pintenul moșnenesc” din Câmpia Romanătiului. Documentele existente au permis a se urmări transferul de proprietate conform spițelor de neam, din generație în generație, dar la această cunoaștere au contribuit și cercetările efectuate în zonă de Henri H. Stahl. Considerăm că menținerea proprietății moșnenești într-o zonă de câmpie, unde terenul arabil din belșug a dat naștere la mari proprietăți, este o dovadă mult mai convingătoare a felului în care persistat acest tip de proprietate până în secolul al XIX-lea. Locuitorii comunei nu vor fi doar simplii moșneni. Dintre ei vom găsi în rândul micilor boiernași destui și ei erau proprietari a sute de pogoane de pământ, lucru de care ne putem da seama din studierea diatelor întocmite sau a actelor de vânzare / cumpărare.

La prima hotărnicie care s-a făcut – în 1755 – a împărțit hotarul moșiei pe patru moși mari: Ursu, Cazan, Jitea și Dan Bărbosul. Moșia s-a împărțit în patru părți egale, revenind fiecărui moș pe trăsura I – 349 stj, pe trăsura a II-a – 340 stj, pe trăsura a III-a – 177 stj. Ulterior, acești moși mari au fost

¹³ Dinică Ciobotea, *Istoria moșnenilor*, I/1, cd. Universitaria, Craiova, 1999, p. 148.

¹⁴ Ion Gh. Filip, *Analiza etnografico-istorică a unui trup de moșie*, în *Revista de Etnografie și Folclor*, nr. 1/1966, p. 61-68.

¹⁵ Ilic Chiriță, *Monografia comunei Apele Vii*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 83-85/1936, p. 59.

¹⁶ I. Donat, I. Pătroiu, D. Ciobotea, *op. cit.*, p. 55-64.

subîmpărțiți în 14 „moși mici”. Hotărnicia din 1755 s-a făcut pe baza actelor pe care le aveau locuitorii: „... le-am cerut să arate la noi cărțile vechi sau noi de moștenirea și zapise de cumpărătoare, cine ce vor avea. Ei au răspuns că alte cărți sau zapise nu au, numai au arătat un hrisov de la Gavrilă... în care scria că în zilele lui Mihai Vodă au mirs de s-au judecat cu boierii și s-au răscumpărat ei și cu toate părțile lor de moșie. Și scria în acest hrisov moșii... am dovedit că sunt patru moși mari, afară de moșii ce și-au vândut părțile lor de moșie la dumnealor boierii Fălcoieni”¹⁷.

Din studierea hotărniciei, rezultă că „moșii mari” s-au împărțit pe „moși mici”: Ursul s-a împărțit pe 3 moși mici; Cazan pe 2 moși mici, Jitea pe 7 moși mici și Dan Bărbosul pe 2 moși mici. Satul a cunoscut o creștere demografică constantă: în 1755 erau înregistrate 32 de familii cu 250 locuitori; în 1847 erau 177 de familii cu 850 locuitori, în 1899 erau 397 familii cu 1560 locuitori, din care 272 erau înregistrați ca moșneni și stăpâneau 2850 ha (ceea ce însemna o medie de 10 ha de moșnean). Pentru a urmări modul în care a evoluat proprietatea moșnenească vom prezenta spița de neam a moșului mare Cazan¹⁸:

- Generația I – moșul mare Cazan, 340 stj
- Generația a II-a – fiul lui Cazan – 340 stj.
- Generația a III-a – Dumitru – 57 stj. Probabil că fiul lui Cazan a avut mai mulți copii și moșia s-a împărțit, din moment ce la Dumitru au ajuns 57 de stj. din 340.

- Generația a IV-a – Dumitrică, are 57 stj și 3 fii: Tudor, Stoicheci și Ion Broască

- Generația a V-a – Soticheci, a cărui spița de neam o vom urmări, avea 19 stj, pentru Dumitrică a împărțit pământul în mod egal celor 3 fii ai săi. Stoicheci are 2 băieți: Stancu, Ilieș și o fată.

- Generația a VI-a – Stancu primește 11 stj și are un singur fiu: Constantin. Ilieș primește doar 8 stj și completează cu pământ cumpărat „de aiurea” și are 2 copii: Ion și Voicu.

- Generația a VII-a Constantin primește 5,5 stj de la tatăl său Stancu. Ion primește de la tatăl său ilieș 4 stj, la fel ca și fratele său Voicu.

La hotărnicia din 1872 se păstrează împărțirea pe cei patru moși mari, dar moșii mici ajunseseră la 91, după cum urmează: Ursu cu 30 de moși mici (față de 3 în 1755); Cazan cu 23 moși mici (față de 2); Jitea cu 24 de moși mici (față de 7) și Dan Bărbosul cu 14 moși mici (față de 2). Aceste exemple vin să demonstreze felul în care a evoluat proprietatea într-un sat moșnenesc în secolele XVIII-XIX. Observăm că în unele neamuri se fărâmițează prin moșteniri succesive, în timp ce în altele se mărește prin cumpărări și dani. Evoluția proprietății era influențată și de faptul că la moștenire fetele nu erau înzestrate cu pământ în această perioadă, și în felul acesta se reducea numărul moștenitorilor (fetele își lua zestrea „cu carul”).

¹⁷ Mihai Bălăianu, *Dioștii. Pagini de istorie*, ed. A.P.P., București, 1998, p. 60.

¹⁸ Ion Gh. Filip, *op. cit.*, p. 61-68.

Moșnenii apar în documente încă din secolul al XV-lea, ca persoane individuale sau ca locuitori ai unui sat, dar din secolul al XIX-lea ei devin o categorie socială distinctă. În statistica din 1899, pentru moșneni apar o serie de formulări ce scot în evidență vechimea și legitimitatea proprietății lor, tocmai pentru a-i diferenția de cei care fuseseră împrăștiți prin Legea din 1864. Astfel, ei sunt numiți „moșneni strămoșești cu pământ strămoșesc”, „moșneni împrăștiți din vechime”, „moșneni de baștină”, „moșneni din vechime”, „moșneni vechi”. În medie, un moșnean stăpânea în Romanați – 4,5 ha pământ, acesta fiind cel mai mic procent din rândul județelor Olteniei¹⁹.

Procesul de dezagregare a obștilor satești s-a făcut prin diferențieri de avere și prin pătrunderea elementelor străine în comunitate. La început, stăpânirea boierească a pătruns asupra unor părți de moșie, după care cumpărau și restul, sau îl aserveau fără să-l cumpere. În lumea satelor aveau loc o serie de fenomene care le influențau evoluția: răscumpărări, iertări, zălogiri etc. Satul Osica de Jos apare megieșesc la 1722 și aservit la 1791, iar satul Cârlogani liber la 1722 și aservit la 1831. Documentele vremii au surprins lupta aprigă a moșnenilor din perimetrul comunelor Leu, Apele Vii, Cacaletți, Ghizdăvești, Celar, Amărăști, Marotin pentru a-și păstra hotarul și a respinge încercările de preluare a pământului. Barbu Catargiu arăta la 1862 că rezistența moșnenilor de-a lungul timpului, în fața încercărilor de a li se știrbi dreptul de proprietate s-a desfășurat „înaintea tribunalelor mai multe zeci de ani, pentru un clăcaș sau pentru un stângen de pământ”²⁰. Ca urmare a infiltrării boierilor în satele de moșneni apar tot mai frecvent în catagrafii satele mixte: moșnenești / boierești, moșnenești / mănăstirești și chiar moșnenești / boierești / mănăstirești. În 1831 în Romanați erau 17 astfel de sate mixte și ele se vor menține tot secolul XIX.

Proprietatea asupra pământului – ca singur mijloc de subzistență în lumea satului – i-a dus pe țărani în situația de a-și dovedi dreptul asupra unui „petic de moșie” cu un „sac de hârtie”; pentru că în instanță li se cereau tot mai multe dovezi ale dreptului de stăpânire. Era și acesta un mod de a-i determina să renunțe și să-și cedeze moșia. În mentalitatea țărănească accepțiunea de „hotar” nu este pusă în legătură doar cu proprietatea ci și cu viața în ansamblul ei. Încercarea de introducerea a legilor moderne într-o lume stăpânită de dualisme și tradiții a fost foarte greu de făcut și chiar târziu, în satul românesc „dreptatea” se făcea tot conform vechilor principii. Și acest lucru constituie un mod de apărare a unui element particular care era satul moșnenesc, în fața încercărilor de a-l generaliza.

¹⁹ Dinică Ciobotca, *op. cit.*, p. 70.

²⁰ Ilie Vulpe, *Divanul Craiovei*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2002, p. 113.

MĂRTURII DESPRE VIAȚA UNEI FAMILII CU RĂDĂCINI ÎN JUDEȚUL OLT

Emil PĂUNESCU

În februarie 2004 doamna Nina Anastasiu din București a dăruit Muzeului județean „Teohari Antonescu” din Giurgiu o serie de mărturii fotografice și documentare referitoare la familiile Iuca și Alimăneșteanu aparținând așa-numitei „neoboierimi liberale”. Dacă prima familie este giurgiuveană, cea de-a doua își are obârșia în județul Olt în satul ce i-a dat numele.

Dintre cei patru fii ai moșneanului Mihalache din Alimănești cel mai cunoscut este Constantin Alimăneștianu (1865-1911) care a ajuns inginer de mine după studii liceale și superioare la Paris¹. A îndeplinit diverse funcții în cadrul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor și a întemeiat primele asociații ale industriașilor petroliști din România și prima școală de maiștri sondori de la Câmpina². În legătură cu aceste evenimente prezentăm cea mai interesantă dintre fotografiile donate care ne arată pe Constantin Alimăneștianu într-un grup de personalități ale lumii petrolului românească. Ea³ poartă în „timbru sec” marca atelierului fotografic „Spirescu. Bucarest” și anul „1904” iar în partea superioară a chenarului o însemnare cu cerneală neagră: *Buștenari. 1 iunie 1904.*

Prin cei trei frați, toți absolvenți de studii superioare (tehnice și economice) în străinătate, Constantin Alimăneștianu s-a înrudit cu familii importante din viața social-politică a țării⁴. Alexandru a ajuns să se căsătorească cu Pia, sora premierului Ion I.C. Brătianu; Virgil s-a însurat cu Elena, una dintre fiicele vestitului doctor Nicolae Leon, profesor la Universitatea din Iași; Vasile a luat-o pe Maria, fiica magistratului Gheorghe Raicoviceanu (soră cu Nicolae⁵ - omul de încredere al lui Nicolae Titulescu și nepotă a ministrului Dumitru Iuca). Constantin însuși s-a căsătorit cu o

¹ Dacă o parte a familiei a doptat ulterior sufixul „eanu”, Constantin a utilizat permanent grafia cu „i” („ianu”). Studiile le-a terminat în 1891 și s-a întors în țară (vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia României Cugetarea*, Edit. Saeculum I.O. / Vestala, București, 1999, p. 25).

² Mihai Dim. Sturdza, „*Neoboierimea liberală*”. *Familia Alimăneșteanu*, în: „Magazin istoric”, a. XLIV, nr. 12 (525), dec. 2010, p. 72.

³ Fotografia este hârtie sepia pe carton (22,5 x 17 cm) – Muzeul Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu (infra: MJTA), inv. 6646 F.

⁴ Mihai Dim. Sturdza, *op. cit.*, p. 72-73.

⁵ Vezi Nicolae Titulescu – Nicolae Raicoviceanu. *Mărturiile unei prietenii*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2003, p. 6, 99, 140.

celebritate: *Sarmiza Bilcescu* (1867-1935), fiica unui proprietar din Muscel⁶ apropiat Brătienilor. Sarmiza a fost prima femeie admisă să urmeze cursurile facultății de drept din Paris, pe care le-a absolvit în chip strălucit⁷. Enciclopediile o prezintă și drept prima femeie doctor în drept din România, ba chiar din întreaga lume⁸. Din amintita donație face parte un grup de trei portrete identice care o arată pe Sarmiza Bilciurescu-Alimăneștianu la maturitate⁹. Din căsătoria sa cu Constantin s-a născut un fiu, Dumitru Alimăneșteanu (1898-1973)¹⁰. Un grup de șapte imagini¹¹ realizate într-un cunoscut studio bucureștean¹² îl prezintă pe adolescentul Dumitru costumat în ciobănaș și însoțit de un câine.

Dintre lucrările inginerului Constantin Alimăneștianu ne-au fost donate trei broșuri. Două se referă la sondajul geologic efectuat sub conducerea lui în Câmpia Bărăganului, fiind extrase din *Buletinul Societății Politehnice*, respectiv al celei *Geografice*; este vorba de versiunea românească a unei comunicări prezentate la Congresul naturalistilor germani de la Viena (septembrie 1894)¹³, precum și de conferința ținută doi ani mai târziu la Societatea de Geografie din București, în prezența regelui Carol I¹⁴. Cealaltă broșură a fost inițial un articol apărut în trei numere consecutive ale revistei „*Courrier de Roumanie*”, fiind tipărită în imprimeria jurnalului liberal „*Voința Națională*” în limba franceză¹⁵: *L'Exploitation des mines en Roumanie* (1899).

În biblioteca muzeului din Giurgiu avem, dintr-o donație anterioară, un valoros coligat, care a aparținut unui personaj interesat de problema

⁶ Dumitru Bilcescu, originar din satul Bilcești (jud. Muscel), a fost militant unionist, membru al Partidului Național Liberal, controlor al Finanțelor sub Barbu Știrbei, unul dintre fondatorii Casei de Depuneri și ai Băncii Naționale (M.D. Sturdza, *op. cit.*, p. 72).

⁷ Vezi Arina Avram, *Femei celebre din România. Mică enciclopedie*, vol. II, Edit. Alfa, 2005, p. 283-287.

⁸ Teza sa de doctorat susținută la 12 iunie 1890 s-a intitulat *De la condition légale de la Mère en droit romain et en droit français* fiind publicată în același an, la Paris, în două ediții (*Bibliografia română modernă* [infra: *BRM*], vol. I: A-C, Edit. Științifică și Enciclopedică / Societatea de Științe Filologice din R.S. România, București, 1984, p. 362, nr. 6638-6639).

⁹ Fotografiiile (carton sepia: 16,5 x 22 cm.) sunt executate în studiul bucureștean „Julietta” după cum ne certifică semnătura de pe cartonul-suport (MJTA, inv. 6647 F, 6648 F, 6649 F).

¹⁰ Dumitru Alimăneșteanu a absolvit Institutul Superior de Studii Tehnice și Comerciale din Paris, a făcut carieră de finanțist și politică liberală. A fost timp de o lună ministru de finanțe al guvernului Petru Groza și unul dintre puținii demnitari care au supraviețuit regimului de exterminare din închisoarea de la Sighet (M.D. Sturdza, *op. cit.*, p. 73).

¹¹ Realizate pe carton sepia (15,5 x 22 cm.), ele prezintă 3 poziții diferite ale personajului (MJTA, inv. 6663-6669 F).

¹² Studioul „Mándy” are semnătura imprimată în „timbru sec” atât în colțul din stânga jos al pozelor, cât și pe cartonul-suport.

¹³ MJTA, inv. 12501.

¹⁴ Idem, inv. 12502.

¹⁵ Idem, inv. 12503.

petrolului în primul deceniu al secolului XX¹⁶. Dintre cele opt lucrări reunite în volumul despre care vorbim, trei sunt opera lui Alimăneștianu (două fiind extrase din „Buletinul Societății Inginerilor și Industriașilor de Mine”, iar una din „Convorbiri literare”). Titlurile lor sunt edificatoare: *Rolul elementului românesc în exploatarea bogățiilor noastre petrolifere* (1900), *Cestiunea concedării terenurilor petrolifere de pe proprietățile statului și a conductelor pentru transportul petrolului* (1900)¹⁷, *Patruzeci de ani în industria petrolului din România* (1906)¹⁸.

În sfârșit, din donația Anastasiu menționăm și broșura *Inaugurarea școlii „Dumitru Bilcescu” din com. Bogătești, jud. Muscel*, apărută la București în Tipografia „Gutenberg” în 1909¹⁹. Ea este alcătuită probabil de cel care semnează prefața (V. Trestian) și descrie festivitatea inaugurării unei școli rurale care a fost ctitorită de soții Sarmiza și Constantin Alimăneștianu în amintirea tatălui și socrului lor. La ceremonia din 24 mai 1909 au mai asistat mai mulți membri ai familiilor Brătianu și Alimăneștianu, ministrul Spiru Haret, protipendada musceleană ș.a.m.d. Sunt reproduse cuvântările ținute, actul comemorativ, lista completă a participanților. Broșura conține și patru izbutite fotografii ale școlii și patronului acesteia.

În ceea ce-l privește pe specialistul și omul politic Constantin Alimăneștianu, istoriografia românească a rămas datoare, căci opera sa este puțin cunoscută și încă și mai puțin analizată. În afara revistelor deja amintite, Alimăneștianu a mai colaborat la „Biblioteca Societății Agrare a Marilor Proprietari din România”, „Buletinul Ministerului Domeniilor”, „Bursa”, „Economia Națională”, „Literatura și arta română”, „Monitorul intereselor petrolifere române”, „Neamul Românesc” etc. Biblioteca Academiei Române posedă 33 de titluri apărute între 1894 și 1907²⁰, iar Lucian Predescu în *Enciclopedia Cugetarea* indică 23 de titluri²¹ fără a fi epuizat lista lucrărilor publicate.

Sperăm ca aceste modeste semnalări să trezească interesul celor ce doresc să reconsituie istoria furată a unei mari familii din trecut.

¹⁶ Pe cotorul legăturii volumului sunt imprimate inițialele posesorului („C.F.”), care ar putea fi ale lui Constantin Fundățianu, autorul unei teze despre industria petrolului din România, publicată în 1912 la Paris (cf. Al. Rally, G.H. Rally, *Bibliographie franco-roumaine*, t. I, Paris, 1930, p. 116 apud *BRM*, vol. II (D-K), 1986, p. 364, nr. 22231).

¹⁷ MJTA, inv. 6356 și 6361. Descriere bibliografică: *BRM*, I, p. 83-84, nr. 1859, p. 83, nr. 1442.

¹⁸ MJTA, inv. 2167. Descriere bibliografică: *BRM*, I, p. 83, nr. 1455.

¹⁹ MJTA, inv. 12504; vezi și *BRM*, II, p. 679, nr. 27484. Cuvântarea rostită de Constantin Alimăneștianu conține o serie de aprecieri și date biografice interesante despre Dumitru Bilcescu.

²⁰ *BRM*, I, p. 82-84, nr. 1438-1866.

²¹ L. Predescu, *op. cit.*, p. 25 b-c.

Constantin Alimăneșteanu la Bușteniari, 1 iunie 1904
(Studio fotografic „Spirescu”)

Sarmiza Bilcescu-Alimăneșteanu
(Studio fotografic „Julie”)

Dumitru Alimăneșteanu
(Studio fotografic „Mandy”)

Extras din „Buletinul Societății Publiciste” Nr. 1, Anul XI.

COMUNICARE
ASUPRA
SONDAGIULUI DIN BĂRĂGAN

FACUTĂ LA
CONGRESUL NATURALIȘTILOR GERMANI
(Versammlung deutscher Naturforscher und Aerzte)

IN SEPTEMBRE 1894 LA VIENA

DE
C. ALIMĂNEȘTIANU

(JURAT DE JURE)

BUCUREȘCI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE F. GOBL FR

19, Strada Regală, 19.

1900.

ROLUL
ELEMENTULUI ROMÂNESC

IN

EXPLOATAREA

Bogățiilor noastre petrolifere

DE

C. ALIMĂNEȘTIANU

EXTRAS DES RÔLE DES ÉLÉMENTS ROMAINS ET DES ÉLÉMENTS DE MINÉRAUX
VOL. 29, PART. 17, AN. 1900

BUCUREȘCI

Institutul de Arte grafice și Editură „Minerva”

STR. RÂNDANU, ÎNFRUNTEA M. VĂLĂBENI

40, B. 200 - P. 20, Cluj, B.

1900

L'EXPLOITATION DES MINES

EN

ROUMANIE

DE

ARTICLE PARU DANS LA REVUE „GÉOLOGIE DE ROUMANIE”

N. 4, 5 ET 6 - 1900-1901.

PAR

CONSTANTIN ALIMĂNEȘTIANU

(Géol. et Minier des Mines et des Éléments de Minéralogie des Roumains, 1901)

BUCAREST

IMPRIMERIE DU JOURNAL „AVENIR NATIONAL”
STRADA HADON Nr. 3.

PATRUZECI DE ANI
IN
INDUSTRIA PETROLULUI

DIN ROMANIA

1860-1900

DE

CONSTANTIN ALIMĂNEȘTIANU

EXTRAS DIN „CONTOURINE LITTÉRAIRE”, ANUL XI.

BUCUREȘTI

IMPR. DE ARTE GRAFICE „CAROL GOBL” N. 100, B. 17, KAPLANSCHE

16, STRADA FLĂMÂNIEI, 16

1900

1900

INAUGURAREA
ȘCOALEI
„DUMITRU BILCESCU”

DIN COM. BOGĂTEȘTI JUD. MUSCEL

ȘCOALA „DUMITRU BILCESCU”

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „GUTENBERG” JOSEPH GÖBL S-sori
20. — STRADA DOAMNEI. — 20
(Riserica Kalinderu)
1909

SCHITUL STREHAREȚ SCHIȚĂ ISTORICĂ

Denissa-Liliana GUȚICĂ-FLORESCU

Edificiile de cult ortodox construite pe teritoriul Țării Românești și al Moldovei au reținut în repetate rânduri atenția cercetătorilor. Monumentele din această categorie care s-au păstrat până astăzi, biserici, mănăstiri sau schituri clădite din zidărie, lemn sau săpate în stâncă sunt proba materială concretă a preocupărilor ctitoricești în acest spațiu. Aceste edificii de cult includ în structura lor o serie de mărturii concrete referitoare la diverse aspecte ale fenomenului de ctitorire: pisanii, pietre funerare, tablouri votive, pomelnice și alte obiecte necesare desfășurării oficierii cultice.

Bisericiile și mănăstirile au impus comanditarilor, fie că a fost vorba de domnitori, boieri sau fețe bisericești, un efort financiar sporit. În realizarea lor se urmărea atingerea limitelor superioare de performanță posibile în momentul edificării acestora, prin angajarea unor echipe de meșteri de înaltă calificare, prin folosirea unor materiale de construcție de bună calitate¹. În multe cazuri asemenea demersuri au determinat construirea unor adevărate opere arhitectonice, ctitoriile domnești remarcându-se în mod special, reflectând gustul, dorințele și posibilitățile ctitorului.

Localizarea geografică a acestor edificii de cult nu se făcea niciodată la întâmplare. Locațiile erau alese cu grijă, uneori în urma unor vise premonitoare ale viitorilor ctitori, așa încât au luat naștere adevărate legende despre alegerea spațiului unde se construiau edificii religioase.

Schitul Strehareț este amplasat în partea de nord a orașului Slatina. Situat în pădurile din această parte a orașului, are vedere spre lunca Oltului, cam la un kilometru și jumătate de oraș.

Streharețul apare pentru prima dată menționat ca vatră sătească la nord de Slatina în documente interne din anii 1478, 1531, 1578, 1607, 1620 și 1625.² Documentul din 1478 prin care Basarab cel Tânăr voievod întărește lui Crăciun și altora ocină la Strehareț este documentul de atestare a Streharețului.

În ceea ce îl privește pe ctitor, întemeierea schitului Strehareț e legată de numele episcopului Serafim al Buzăului. Originar din Slatina, Serafim era un călugăr evlavios și gospodar. A fost egumentul schitului Deleni, în

¹ Viorica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, Edit. Vremea, București, 2001, p. 6-7.

² *D.R.H. (B.)*, I, p.261, *D.R.H. (B.)*, III, p. 185, 249, *D.I.R. (B, s. XVI)*, IV, p. 351, *D.I.R. (B, s. XVII)*, III, p. 527

apropiere de Slatina, întemeiat acolo de călugării cu același nume, rude ale lui Matei Basarab. Episcop al Buzăului între anii 1648-1668 și al Râmnicului între 1668-1670, el a condus aceste episcopii cu râvnă și pricepere. La bătrânețe s-a „prostit de bună voie”, adică s-a smerit, a intrat în rândul celor simpli, așa cum spune *Condica sfântă*, îmbrățișând schima mare sub numele de Silvestru³.

În 1664 sub domnia lui Radu Leon (1664-1669), Serafim a cumpărat „vii, țelină, pomet și braniște cu o fântână în hotarul Striharețului de la feciorii popii Hariton, ca să facă o mănăstioare”. În luna iulie a aceluiași an episcopul își procurase deja cărămida necesară. Construcția a început la 1665 și a fost gata în 1668. În același an el a închinat schitul cu biserica „Adormirea Maicii Domnului” Mitropoliei din București, obligându-se să dea de la schit pentru mitropolie 15 ocale de ceară în fiecare an⁴. În 1672, după ce biserica schitului a fost pictată, a avut loc sfințirea ei, săvârșită chiar de ctitor care este zugrăvit ca schimnic și înmormântat aici⁵. La tânosire au participat mitropolitul Varlaam și domnul Țării Românești, Antonie vodă din Popești (1669-1672)⁶.

Biserica schitului Strehareț are dimensiuni reduse, plan rectangular și aparține stilului bisericilor cu turnul-clopotniță peste pronaos, caracteristic secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea. Naosul este acoperit cu o boltă longitudinală și despărțit de pronaos prin patru coloane. Prin reparații succesive s-au făcut modificări la forma inițială a monumenului⁷. Pe piatra așezată la temelie, în stânga intrării, se află următoarea pisanie cu caractere chirilice:

„Cu vrerea tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea duhului sfânt, începutusau [sic] această sfântă mănăstire cu Adormirea prea sfintei de Dumnezeu născătoare și pururea fecioara Maria în zilele creștinului Io Antonie Voevod și s'au ostenit episcopul Serafim de au înălțat-o din temelie până s'au săvârșit cu toată cheltuiala mitropolitului a toată țara românească Varlam ca să le fie de pomenit în veci amin leat 7180 și după trecere episcopul Serafim rămase nestavnic eromonah veci amin”⁸.

Edificiul s-a aflat de nenumărate ori în pericol datorită invaziilor turcilor, unor incendii și cutremure sau, pur și simplu, ignoranței oamenilor. Nicolae Iorga scria în 1925: „Știu că Oltul e sărac în mănăstiri. Dar ce are să

³ Valeriu Anania, *Cerurile Oltului*, Edit. Episcopiei Râmnicului și Argeșului, Râmnicul Vâlcea, 1990, p. 170-171.

⁴ *Eparhia Râmnicului și Argeșului. Monografie*, Râmnicul Vâlcea, 1976, p. 210.

⁵ C. Alessandrescu, I.G. Sfințescu, *Dicționar geografic al Județului Olt*, Tip. și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, București, 1895, p. 244.

⁶ T.G. Bulat, „O fundație a episcopului Serafim lângă orașul Slatina. Cine este ctitorul schitului Strihareț (Slatina, Olt)?”, în: *Mitropolia Olteniei*, 5, Craiova, 1979, p. 80 apud Mihai Butoi, Aurelia Mincă, *Monumente istorice și de artă din județul Olt*, Edit. Meridiane, București, 1984, p. 50.

⁷ *Ibidem*, p. 50.

⁸ G. Poboran, *Istoria orașului Slatina*, ed. II-a, Tip. de Lux Costică Constantinescu & Fiu, Slatina, 1908, p. 342.

păstreze cu îngrijire. Să nu se arunce la dărâmarea vechilor bisericuțe ca să facă halele acelea mari cu turnuri de tinichea ce dezonorează. Să nu judece de prisos clădiri modeste ca cea a Striharețului din marginea Slatinei, schit de a cărei dărâmare se vorbea și veste care mă umplea de indignare”⁹.

Clădirile din jurul schitului au fost arse împreună cu tot inventarul în timpul răscoalei din vara 1802.

Cele mai mari daune le-a produs cutremurul din 1838 când bolțile și turnul clopotniței s-au prăbușit. În anul 1844, în timpul egumenului Iosif Striharețcanul, se realizează principala restaurare a așezământului din secolul al XIX-lea, așa cum reiese dintr-o inscripție din biserică: „Prea Sfinția Sa Khiriu Khir Neofit mitropolitul țarei Românești, cu vrerea tatălui și cu ajutorul fiului și cu săvârșirea duhului sfânt împrenoitusau [sic] această sfântă biserică Adormirea prea sfintei de Dumnezeu născătoare și pururea fecioara Maria din temelie și cu toate împrejuririle după cum se văd cu toată osârdia sfinției părintelui Iosif Eclesiarhul egumenul sfântului schit Streharețu I Greci și cu cheltuiala sfintei mitropolii, prin slobozenia și porunca prea o sfinției sale părintelui mitropolit Neofit în zilele prea înălțatului domn a toată țara românească Gheorghe D. Bibescu V.V. leat 1844”¹⁰.

În perioada regulamentară în chiliile mănăstirii a fost adăpostit un spital¹¹. După 1864, ca urmare a secularizării averilor mănăstirești, Schitul Strihareț i-au fost expropriate 200 ha de pământ arabil și pădure. În 1883 aici a luat ființă Școala de Agricultură, punându-se la dispoziția elevilor și chiliile mănăstirii (acest fapt a constituit mobilul unei dispute ulterioare între cele două părți).

În 1872 Ministerul Cultelor numise îngrijitor al schitului pe preotul Mihai Vasilescu din Slatina.

În timpul primului război mondial schitul a fost îngrijit de către preotul pensionar V. Constantinescu. După moartea acestuia din urmă, în 1922, schitul a fost afiliat la parohia Sf. Nicolae Obrocari Slatina, timp în care s-au dărâmat chiliile și i s-a contopit întreaga vatră.

În perioada interbelică mănăstirea a funcționat ca filială a bisericii Sf. Nicolae Obrocari și era populată de un număr mic de călugări. În 1930 Episcopul Nichita al Argeșului a dispus numirea ieromonahului Nectarie Anghel în calitate de cantor, cu obligația de a acționa în sensul reactivării schitului, cu tot ce implica acest lucru. Ieromonahul Nectarie s-a achitat cu cinste de misiunea încredințată de Episcopie. Între 1930-1936 prin vrednicia și demersurile acestui călugăr au fost făcute reparații serioase chiliilor și bisericii schitului, care a fost picată și cărcia i s-a adăugat pridvorul din față.

⁹ Nicolae Iorga, „O lipsă de suplinit”, în: *Anuarul județului Olt. 1925*, Tip. Liga Poporului S.A., Pitești, 1925

¹⁰ C. Alessandrescu, I.G. Sfințescu, o.c., p. 244.

¹¹ *Ibidem*, p. 344.

La 18 iulie 1960 schitul a fost transformat în metoc al Sf. Episcopiei a Râmnicului și Argeșului și declarat monument istoric¹². Monumentul este înscris în Lista Monumentelor Istorice.¹³

În anul 2006 biserica a fost resfințită, în urma reparațiilor făcute prin vrednicia preotului Cristian Stoica (care a slujit la Strehareț între 2000-2008)

Schitul a fost afiliat sfintei mănăstiri a Clocociovului din Slatina până în anul 2008, atunci când a fost declarat mănăstire de către episcopul Sebastian al Slatinei.

Domeniul sau moșia schitului Strehareț reprezintă un subiect pe care documentele îl prezintă ca fiind adesea mobilul unor litigii sau chiar al unor procese de călcare de moșie. Evoluția domeniului schitului se împarte în două perioade distincte: cea de până la legea secularizării averilor mănăstirești (1864) și cea după secularizare.

În secolul al XVII-lea orașul Slatina avea moșie vecină cu aceea pe care o stăpâneau de-a valma Mitropolia Bucureștilor (căreia îi era închinat schitul) și familia boierilor Slătineanu („șapte marturi din Sud Olt și după arătarea lor, că de când s-au pomenit ei, tot Schitul și dumnealor boierii Slătineni au stăpânit acel loc”) iar între cele două părți au survenit adesea tensiuni legate de diverse „călcări de moșie”.

Aflăm date despre pământurile Streharețului dintr-o serie de documente interne, cum este acela din 1664, în care se spune că „vrând Episcopul din Buzău să cumpere o moșie pe locul Slatinii ca să facă o mănăstioară, aflatu-s-au popa Anania dimpreună cu fiul său Ioan, din hotarul Streharețului și o au tocmit drept ughi (galbeni) 700”.

Ulterior, după construcția schitului, numeroși creștini au înzestrat schitul cu pământ, așa încât ieromonahul Nectarie Anghel (egumenul schitului din perioada interbelică) nota: „Fericitul Episcop Serafim de Buzău s-a ostenit în 1672 de a construit din temelie acest Sf. Schit, pe care împreună cu alți buni creștini l-au înzestrat cu 400 ha de pământ și pădure din care să-și aibă existența atât Sf. Schit, cât și personalul deservent”.

Despre daniile făcute acestui sfânt lăcaș aflăm tot din documente.

În 1674 Capla Buzasca cu jupâncasa Elina și cu nepoții Caplei (Barbu și Constandin) dau Streharețului moșia Cireașovul din deal.

În 1675 un alt document îl atestă pe un anume Teofil care spune că „am închinat partea mea de moșie din oraș [Slatina] sfintei mănăstiri”¹⁴.

În 1682 dăruiește moșie în Strehareț și Drăgușin ot Slatina cu frații săi și Ioan, feciorul lui Drăgoi¹⁵.

În 1683 mai închină tot din Cireașov pentru Strehareț Neculai, feciorul lui Velesco, nepotul Radului¹⁶.

¹² *Eparhia Râmnicului și Argeșului*, p. 211.

¹³ Cod LMI OT-II-m-B-08631, în Lista Monumentelor Istorice, publicată în *M.O. al României*, partea I, an 172 (XVI), nr. 646 bis, din 16 iulie 2004

¹⁴ G. Poboran, *o.c.*, p. 77.

¹⁵ *Ibidem*, p. 73

¹⁶ *Ibidem*, p. 75.

La 1701 „ginerile lui Dîrjil împreună cu femeia lui Dumitra și feciorii lui [...] mărturisesc că au închinat toată partea lor de moșie din Strehareț Mănăstirii Streharețu”¹⁷.

La 12 octombrie 1704 domnitorul Constantin Brâncoveanu însărcinează 7 boieri să aleagă toată moșia schitului Strehareț „câtă are de danie și de cumpărătoare de la satul Belcești după apa Vezii de către moșia lui Ioan Armașul (...) să-l lipiască această moșie pe lângă moșia ce mai are schitul în hotarul Kăcșanilor”¹⁸.

Până la 1864 Schitul Strehareț a suferit câteva încălcări abuzive ale patrimoniului său imobiliar. Între 1839-1855 la Tribunalul Olt s-au derulat o serie de procese juridice pentru „călcare de moșie” între magistratul orașului Slatina pe de o parte („Din mai multe raporturi ale acestui magistrat, cunoaște cinstitul departament prigonirea orașului acesta cu Sfânta Mitropolie și casa răposatului dvornic Slătineanu, pentru călcarea, ce făcea acești din urmă moșiei orașului pe care acum o și cer a o însuși. Dar această pricină fiind începută încă din anul 1839 și dela dosarul ei poate se află acum trimisă la arhivă de cinstitul departament”, cum se spune în 1844 de către magistratul Slatinei¹⁹) și Mitropolia Bucureștiului și Casa Dvornicului Iordache Slătineanu pe de altă parte („că adică Schitul Streharețul al Sfintei Mitropolii și Casa repositărilor boeri Slătineni, având un trup de moșie numit Streharețul, ce încă din vechime și până astăzi s-au stăpânit de-a valma, apoi din vreme în vreme, cotropindu-se de către unii și alții vecini răzeși, până încât orășenii Slătineni răzeși de la vale s-au mai apropiat de zidul schitului”,²⁰). În acest răstimp, o parte din moșia Streharețului care aparținuse lui Alecu Slătineanu fusese vândută lui Iosif Striharețeanul, egumenul „Sfintelor Schituri Striharețul i Greci”, ce se numea mai înainte Referendaru Protopopul Ioan Buciumeanu. Acest egumen a vândut-o ulterior lui Hristache Eliad.

Subiectul disputei judiciare între cele două părți l-a preocupat în mod special pe George Poboran care în monografia²¹ sa despre orașul Slatina a inserat dosarele acestor procese desfășurate la Tribunalul Olt între anii 1845-1855. Autorul prezintă documentele pe care cele două părți aflate în litigiu le-au adus în instanță în legătură cu proprietățile lor („S-au cerut și părintelui Silvestru egumenul Schitului Strihareț să arate ce documente are mănăstirea pentru moșia Cireașovul din deal, ce se hotărăște cap în cap în valea viilor cu moșia Streharețul”. „Tot așa s-a cerut și orășenilor Slătineni să arate ce documenturi au pentru moșia orașului”²²). Poboran include în monografie recursuri ale proceselor, cărți de hotărnicie ale moșiilor Sfântului schit

¹⁷ *Ibidem*, p. 76.

¹⁸ *Ibidem*, p. 73.

¹⁹ *Ibidem*, p. 84.

²⁰ *Ibidem*, p. 74.

²¹ *Ibidem*, p. 74-102.

²² *Ibidem*.

Strehareț și ale municipalității fără a atașa însă și planurile și hărțile acestor hotare și vecinătăți. Sunt prezentate și cercetările la fața locului cu martori, precum și o carte de blestem pentru martori, emisă de către Sfânta Episcopie a Argeșului: „Drept aceia Sf. Episcopie scrie această carte cu înfricoșat blestem și groaznică afurisenie asupra martorilor de la amândouă părțile împricinate, ca să arăte în frica lui Dumnezeu și cu suflet nevătămat dreptul adevăr ce vor cunoaște la cele ce vor fi întrebați. Cari vor fi mărturisind adevărul toți vor fi ertați [sic] și blagosloviți. Iar când cineva și, din pizmă sau răutate, interes, ori altă pricină, va tăinui adevărul și nu va arăta drept. Atunci unul ca acela, ca un netemător de Dumnezeu și lepădat de sufletul său, proclat să fie și afurisit de Domnul nostru Isus Hristos și de toți sfinții părinți și până nu va mărturisi adevărul, ertăciune nu va avea. – Aceasta scriem. Pecetea Episcopiei”²³.

În cartea de hotărnicie a moșiei Strehareț de la 1840 este stipulat că „se alege partea schitului Streharețul pe din sus, pe lângă hotarul Cireașovului de sus, însă (adică):

1. Stânjini 300 la capul moșii despre răsărit în dealul cu viile pe funii patru

2. „ 208 la mijloc prin satul Obrocarii pe funii patru.

3. „ 480 la capul despre apus peste curgerea Oltului de acum pe funii patru.

988 și masă (media) rămân stânjini 329, palme 2, degete 8”²⁴.

A doua perioadă a evoluției proprietății imobiliare a schitului Strehareț e marcată de secularizarea averilor mănăstirești și de înființarea Școlii de Agricultură pe terenurile ce au aparținut mănăstirii.

Prin legea secularizării din 1864 schitul pierde cea mai mare parte din domeniile sale. George Poboran scria că: „La 1864 s'au împrăștiat pe moșia schitului Strehareț 76 de locuitori, când li s'au dat 342 ha”²⁵. Ieromonahul Nectarie Anghel scria într-o adresă din 1938: „Prin legea secularizării din 1864 s-a comis o mare nedreptate față de ctitoria Episcopului Serafim luându-i-se toate bunurile și nelăsându-i decât vatra în suprafață de numai 1425 mp”²⁶. Într-un document adresat ministrului Agriculturii și domeniilor, același stareț al schitului scria: „În urma legii secularității averilor mănăstirești, conform Inventarului din anul 1872, schitul Strihareț a fost lăsat în posesiunea unei porțiuni de teren în jurul lui, a cărui suprafață se ridică la circa 1672 mp [...]. Pe acest teren găsim următoarele clădiri:

Una casă de locuit cu 7 odăi și bucătărie.

Un grajd transformat în odăi de locuit.

Una magazie de scânduri cu temelie de cărămidă.

²³ *Ibidem*, p. 89.

²⁴ *Ibidem*, p. 82.

²⁵ G. Poboran, *o. c.*, p. 341.

²⁶ Serviciul Județean Olt al Arhivelor Naționale, Fond Mănăstirea Strehareț (infra: Măn. Strehareț), dosar 6, f. 1.

Împrejmuirea Bisericii cu zid de cărămidă.

Un pătul cu 14 furci.

Una bucată teren în suprafață a 5000 mp plantat cu viță²⁷.

Odată cu înființarea Școlii de Agricultură de la Strehareț, în octombrie 1883²⁸, pe terenurile care aparținuseră mănăstirii înainte de 1864, începe o altă serie de litigii, de astă dată între schit și Școala de la Strehareț în legătură cu călcările făcute de aceasta din urmă pe terenul care constituia vatra mănăstirii. Într-o adresă înaintată ministrului Agriculturii și Domeniilor în 1932 de către starețul Nectarie Anghel se spunea: „Școala de Agricultură de la Strihareț ia ființă în anul 1884 pe terenurile ce au aparținut Schitului înainte de secularizare. Ori, zisa instituțiune în loc să-și limiteze drepturile ei de proprietate numai asupra bunurile sale a găsit de cuviință terenul ce fusese lăsat împrejurul Sfântului Schit. S-au făcut nenumărate demersuri de către Sf. Episcopie a Argeșului pentru a intra în posesiunea acestor bunuri²⁹. Starețul reînnoiește „plângerea” în 1940, când se adresa aceluiași minister: „Din actele și inventarele găsite la Mănăstire, se constată că acest Schit a fost înzestrat cu un inventar foarte bogat iar prin decursul vremurilor i-au fost cutrupite în întregime. [...] Școala de Agricultură Strihareț care are deja 400 pogoane de pământ date prin legea dela 1864 din pământul secularizat, din care neputându-se lucra în întregime cu elevii, decât circa 100 de pogoane de pământ <pentru> cultură, iar 100 se dau în dijmă. În afară de această mare suprafață de pământ ce o deține legal, școala a mai cutropit fără vreun drept și în întregime vatra mănăstirii în suprafață de circa 20 ha³⁰. În 1942 starețul se adresează prefectului județului: „Sfântul Schit Strihareț din această localitate fiind lipsit de toate bunurile donate de ctitorii fondatori atât prin legea din 1864 cât și mai târziu prin cutropirea vetrei de către școala de Agricultură, vatră rămasă schitului prin legea sus menționată³¹”.

Demersurile făcute de starețul Nectarie Anghel în sensul restituirii către schit a unor terenuri au avut rezonanțe slabe („Cu toate demersurile ce am făcut către locurile în drept ca prin legea de înzestrare din 1937 să fie și acest Sf. Lăcaș înzestrat spre a-și avea existența, totuși cei trimiși din partea acestui județ să-i susțină interesele, în guvernarea trecută, nu și-au îndreptat privirea spre a-l ajuta și a-l repune în drepturile sale³²”). În inventarele ulterioare proprietățile imobiliare ale schitului sunt estimate cam la aceleași valori pe care le găsim la începutul secolului al XX-lea, Școala de Agricultură cedând numai o parte din terenul ce constituia vatra mănăstirii³³.

²⁷ Idem, dosar 1, f. 40.

²⁸ Daniela Ilic, *Învățămintul, biserica și cultura în Slatina între 1918-1939*, Edit. Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2001, p. 23.

²⁹ Măn. Strehareț, dosar 1, f. 40.

³⁰ Idem, dosar 8, f. 25.

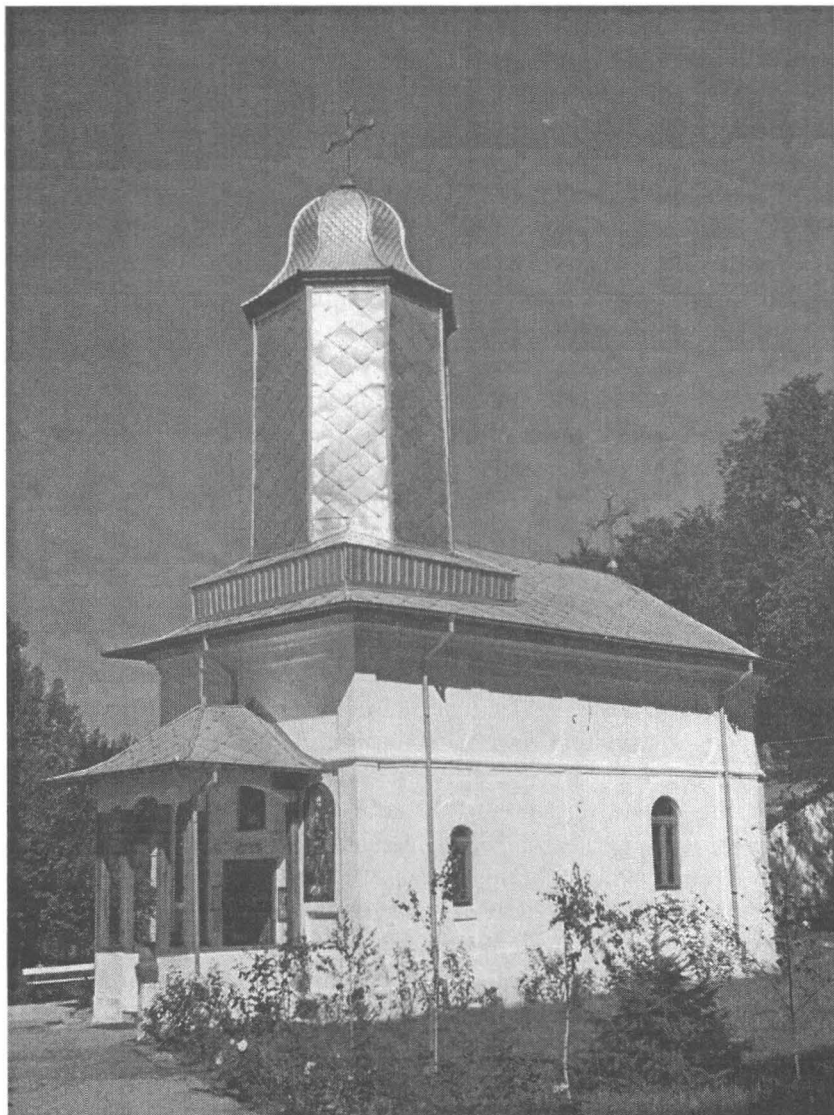
³¹ Idem, dosar 10, f. 34.

³² Măn. Strehareț, dosar. 6, f. 1.

³³ Măn. Strehareț, dosar 1, f. 3.

În prezent proprietatea imobiliară a mănăstirii Strehareț este stipulată printr-un titlu de proprietate³⁴ care menționează o suprafață de 3 ha și vecinătățile.

Important edificiu de cult ortodox, mănăstirea Strehareț este astăzi loc de pelerinaj pentru locuitorii județului Olt dar și din alte părți ale țării.

Mănăstirea Strehareț

³⁴ *Titlu de proprietate*, nr. 7920/85, emis de Comisia județeană pentru stabilirea dreptului de proprietate asupra terenurilor din 19.08.2002.

ASPECTE INEDITE DIN ISTORICUL BISERICII DIN TITULEȘTI

Ion IOAN

Alin IOAN

UNKNOWN ASPECTS ABOUT THE HISTORY OF THE CHURCH OF TITULEȘTI

Abstract

The village of Ungurei belongs to the community of Titulești of Olt District.

The first church known in the village has been existed there since the years 1826-1884. The first church, St. Nicholas, was built in 1898-1902. Its decoration is in the new-bizantine style. This church had until now 10 known priests.

Almost the all history of this community was related to the Titulescu family, whose most important representant, Nicholas Titulescu (1882-1941), was many times minister of Finances and Foreign Affairs in the governments of the inter-war Roumania. In the yard of this church there is the tomb where rest in peace 8 members of this family.

Key words: Ungurei, Titulești, Nicolae Titulescu, St. Nicholas Church.

Actuala comună Nicolae Titulescu, reorganizată în 2005, este formată din 2 sate: Titulești și Ungurei. Satul Ungurei este atestat documentar la 1666 iar satul Titulești în 1787-1790 (sub numele de Tutulești). În catagrafia din 1832 moșia satului aparținea proprietarilor Gr. Crețu (Rădulescu), postelnicului Dinu Burcă și Ion Ungurelu [NTO, 7].

Comuna are mai multe obiective toate legate de familia Titulescu: casa Titulescu, primăria, fântânile Titulescu, a Măriuței, a Tituleștilor, cavoul Tituleștilor, moara Eugen Burcă, casele Gheorghe Burcă și Dumitru Cristu [CMNT, 55-56].

Satul Ungurei a avut la un moment dat două biserici: Sf. Nicolae și Sf. Mare Mc. Gheorghe [EGR].

Biserica veche, cu hramul Sf. Nicolae, a fost construită la începutul secolului 19. Un sondaj arheologic efectuat în 1991 a scos la iveală pisană din care rezultă că biserica a fost construită între 1835-1837¹. La 11 ian. 1838 a avut loc un puternic cutremur care a afectat biserica. Sătenii trebuiau să meargă pînă la Crîmpoia și Văleni. În 1844 este refăcută: amvonul a fost

¹ NTO, 7. Alte surse indică a. 1826 (EGR).

transformat în turlă, iar biserica rezugrăvită. La reconstrucția ei au contribuit protopopul Nicolae Economu și preoții Costache și Dumitru. Biserica a continuat să se degradeze astfel că din 1884 n-a mai fost utilizată. În 1930 se mai păstra o parte din acoperiș, iar cimitirul era deja transformat în islaz. La ora actuală, se mai păstrează o parte de zid cu porțiuni ale registrului de jos cu mucenicii [NTO, 7; CMNT, 57].

Datorită inundațiilor, satul Ungurei a fost mutat.

La 2 dec. 1775 Radu Pentea și soția sa Neacșa lasă bisericii moșia Prajba din județul Teleorman în suprafață de 355 de stînjeni (500 pogoane). Actul dotal prevedea ca jumătate din sumă să rămână bisericii iar jumătate pentru preoți „ca să fie pentru a lor hrană și ținere în bună rânduială a sfintei slujbe, spre a nu înceta în veac pomenirea pentru care dau acest zapis al meu la mîinile preoților sfintei biserici” [Apud IBC (1998), 66; IBC (2002), 11]. Acesteia i s-a adăugat ulterior și moșia Beldimanca – avînd 3.515 pogoane - cumpărată de episcopul Ion N. Titulescu (bunicul marelui diplomat) în 1856 [NTO, 8].

Construcția actualei biserici s-a realizat între 1897-1902. Edificiul se găsește pe malul drept al Vedei, pe dealul Ungureilor, între Ungurei și Titulești. A fost proiectată de F. Xenopol și realizat de un constructor italian [IBC (1998), 65-66]. Dispusă pe un plan triconc, ea are 3 turle: 1 pe naos și 2 pe pronaos deasupra frontonului de la intrare. Acoperișul era din tablă de aramă. Catapeteasma din stejar cu sculpturi ornamentale a fost donată de familia Burcă la începutul secolului trecut. De la început biserica a fost prevăzută cu ferestre cu vitralii, situație rar întâlnită la bisericile rurale. Cele 8 vitralii au costat 1.500 lei. Pictura interioară este realizată în stilul bizantin modernizat folosit de pictorul Napoleon d'Isle. Prezintă asemănări cu cea de la biserica Brezoianu din București. În interior este pictată cu ulei din aur, argint și bronz iar în exterior decorația imită cărămida, avînd ornamente și ciubuce [IBC (1998), 65-66; IBC (2002), 11]. Odoarele, din argint și aramă, au fost donate de preoți și de credincioși [IBC (2002), 11-12].

În anul 1919, într-un raport către Casa bisericilor, învățătorul Constantin Nicolaescu nota: „Avem aici o mândră biserică care rivalizează cu cele mai frumoase și bogate biserici din București și care are un fond de rezervă administrat de Casa bisericilor de peste 60.000 lei dacă nu și mai mult provenit <din veniturile> unei moșii donate de Radu Rențea, cu soția sa Neaga” [citată în IBC (1998), 66]. Timp de două decenii, pînă în 1922, fondurile bisericii au fost administrate de Casa Bisericilor de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. În acel an moșia bisericii a fost expropriată prin reforma agrară [IBC (1998), 66].

Firește de-a lungul timpului și acest edificiu s-a degradat. De aceea s-au efectuat mai multe reparații: 1915, 1936-1937, 1942, 1959, 1977, 1986-1988, 1988-2000 și 2009. În 1936-1937 s-au consolidat temelici și a zidurilor și spălarea picturii [IBC (1998), 66; IBC (2002), 12]. Cutremurul din 9/10 nov. 1940 [IRD, 448] a afectat biserica. De aceea în 1942 s-au făcut

reparații serioase suportate din fondul bisericii dar și din contribuția enoriașilor. S-au reconstruit turlele și au fost ridicate contrapozi la ziduri [IBC (1998), 66; IBC (2002), 12]. În anii puterii democrat-populare s-au făcut reparații în a. 1959, iar în Epoca Ceaușescu, în a. 1977. Între 1986-1988 pictura a fost refăcută de către maestrul Ion Drejoi din Potcoava.

Preotul Ioan Ion a depus eforturi pentru consolidarea bisericii între anii 1998-2000 prin contribuția credincioșilor și a sponsorilor: ALROM, S.C. Life Pitești și S.C. Iris S.R.L. Ultima reparație s-a efectuat anul trecut la 2009.

În apropierea bisericii se află și cavoul Tituleștilor. Inaugurat în 1866 cu ocazia sfârșitului protopopului Nae Economu, bunicul lui Nicolae Titulescu [O biografie în: NTO, 8-9]. Aici își dorm somnul de beci, alături de protopopul Nae Economu, soția acestuia, Vlada, părinții lui Nicolae Titulescu, Ion și Maria, sora sa, Paula Christu, cumnații săi, gen. Pancu Christu și Radu Pancu și mătușa lui Nicolae Titulescu, Maria Băluțescu (Iconomu) [CMNT, 58]. De curînd cavoul a fost restaurat.

Dintre preoții care au slujit în această biserică amintim:

1. Carp Popescu. Născut la 13 oct. 1873, a urmat cursuri superioare de seminar. În 1907 a fost arestat și ulterior eliberat din lipsă de probe [Detalii: NT, 69 (cu bibliografia anterioară)]. A murit în 1912.

2. Constantin N. Păunescu. A slujit timp de 6 luni în 1912. A fost împușcat de nemți la Drăgănești-Olt [IBC (1998), 66].

3. Constantin Stoicescu, Diaconescu, Ion Crîmpoiescu care au slujit între 1912 și 1916 [IBC (1998), 66; IBC (2002), 13].

4. Marin Raicu. A slujit între 1916-1935.

5. Ioan Popescu. S-a născut la Turnu Măgurele. Hirotonit preot în 1935, a rămas în slujbă pînă la decesul său din 1985. Este înmormîntat în cimitirul comunei. A inițiat reparațiile din 1942, 1959 și 1977 [IBC (2002), 13].

6. Stancu Popa. Preot paroh la biserica din Crîmpoia. A suplinat la Ungurei între 1978 și 1980.

7. Stancu Dabu. Născut la Văleni. A absolvit Seminarul teologic din Craiova și Institutul Teologic din București. A slujit ca preot între 1980-1985.

8. Ioan Ion. Este născut în satul Valea lui Albu din comuna Vulturești la 7 martie 1958. A urmat cursuri de seminar la Craiova între 1972-1979. A fost instalat în funcție la 1 dec. 1985. Ulterior și-a trecut definitivatul (1998) și a urmat cursuri pentru promovare (2000) la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova. Toate realizările din ultimii ani i se datorează în cea mai mare măsură.

Actualmente, biserica Sf. Mare Mc. Gheorghe este cel mai important edificiu din comună. După cum nota unul din corifeii istoriografiei de pe aceste meleaguri: „Arhitectura deosebită a acestei biserici a făcut-o să devină cea mai frumoasă din zonă” [CMNT, 57].

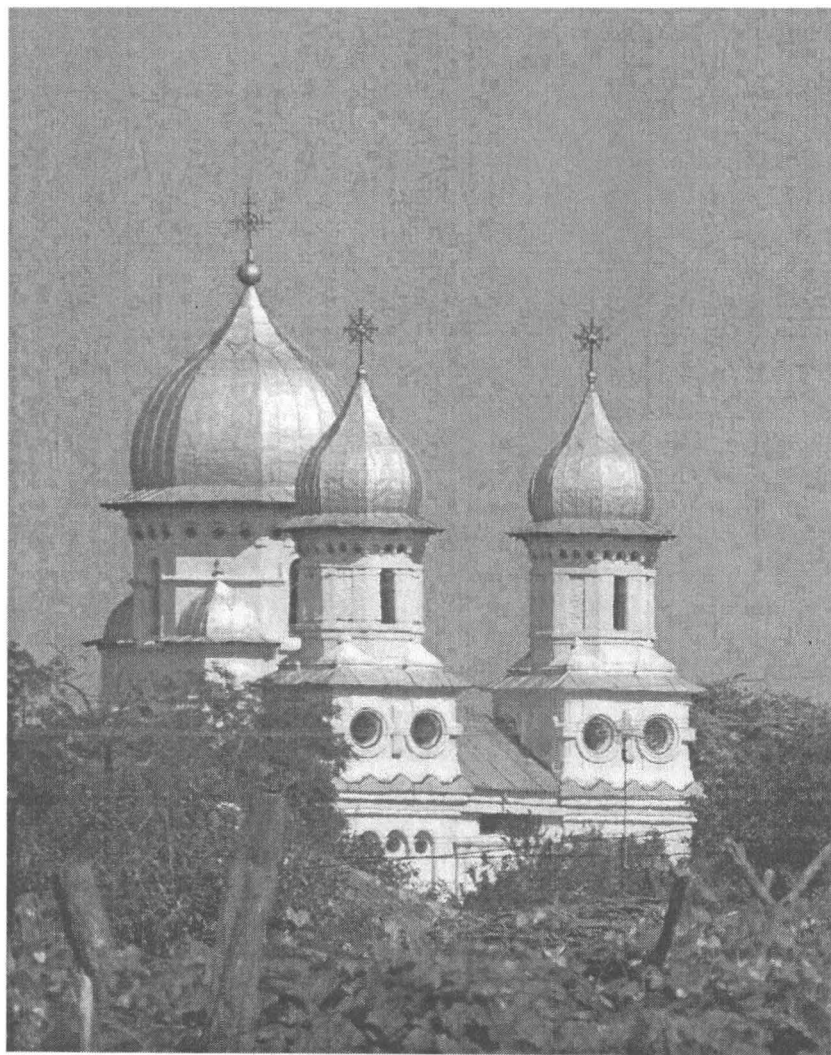
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

Isvoare:

Arhivele Naționale ale României. Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Expuneri:

CIUCĂ Ion M., PREDESCU Bianca, CIUCĂ Ioan D., *Priorități oltene și românești 505-510*. Parohia Câmpu-Mare, județul Olt, 2005, 626 p. - GUȚICĂ-FLORESCU Laurențiu, TEODORESCU Dorin (co.), *Nicolae Titulescu, eternitatea unui destin exemplar*, Slatina: Edit. Fundației „Universitatea pentru toți”, 2005, 243 p. + 2 pl. - ION Ioan, „Istoricul bisericii din comuna Nicolae Titulescu”, în: Episcopia Râmnicului, Parohia Nicolae Titulescu: *Biserica „Sf. Mare Mucenic Gheorghe” <la> 100 <de> ani, 1902-2002*, Slatina: Edit. Fundației „Universitatea pentru toți”, 2002, p. 10-13. - ION Ioan, „Istoricul bisericii din comuna Nicolae Titulescu”, în: *Caietul simpozionului*, Slatina / Nicolae Titulescu: Consiliul Județean Olt / Complexul Memorial „Nicolae Titulescu”, 1998, p. 65-66. - IONAȘCU I<on>. *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, cu prefață, indice și o hartă. București: Tip. Cărților Bisericești, 1942. - STOICESCU Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I – Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea)*. Cu o prefață de I.P.S.S. Firmilian, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei. [Craiova]: Mitropolia Olteniei, 1970, 800 p.

Biserica din comuna Nicolae Titulescu

Biserica din comuna Nicolae Titulescu

NICOLAE TITULESCU
ȘI DISCURSUL DIPLOMATIC
ÎNTRE ERUDIȚIE,
RIGOARE ȘI ELOCINȚĂ¹

Constantin VLAD

Puține dintre activitățile umane reclamă rigoarea pe care o presupune tot ceea ce ține de diplomatie, de demersul diplomatic, de documentel ce finalizează negocierea. Și ultimul lucru care-l preocupă pe diplomatul-negociator este eleganța expunerii, apetența pentru muzicalitatea cuvintelor, virtuțile întru frumusețe ale textului. Dacă precizia prevederilor acestui text cere repetiții de cuvinte sau expresii în una și aceeași frază, repetiția nu suferă de alergii, chiar dacă abia reușește să se oprească în pragul urâtului, cacofoniei, barbarismelor de tot felul. Dacă un plus de claritate cere noi și noi exprimări terne, imune față de orice contaminare cu o pată de culoare, atunci mai mult gri, încă un adaos de cenușiu ajung în creuzetul din care, până la urmă, iese produsul acceptat de părți. Și e normal să fie așa. Diplomația și roadele eforturilor celor care o profesază sunt prea serioase spre a fi sensibile la subtilitățile esteticii. Sunt societăți – vă invit să nu le căutăm doar dincolo de meleagurile dâmbovițene – ce se simt bine cu texte constituționale pe care fiecare le citește în cheie proprie, le înțelege cum crede de cuviință, și ia din ele ceea ce îi convine. Însă între parteneri, doi sau mai mulți, care încredințează travaliului diplomatic protecția propriilor interese, o astfel de larghețe în formularea de texte consacrate în documente – cu atât mai mult când îmbracă canoanele dreptului – nu este de conceput.

Discursul diplomatic însoțește pas cu pas demersul diplomatic – de la contact, la gândirea care pregătește atitudinea, poziția și anticipează comportamentul, adică acțiunea. Da, demersul și discursul diplomatic sunt frați gemeni, chiar frați siamezi. Vin pe lume hrăniți prin aceleași cordon ombilical. Au același punct de plecare, un traseu și o zonă terminus comune. Dar traseul identic nu le identifică. Discursul diplomatic se îndepărtează de demersul diplomatic – nu spre a se despărți de acesta, ci spre a se pune, cu mijloace proprii, în slujba țelurilor, obiectivelor pe care demersul respectiv la urmărește. Discursul diplomatic se poate desfășura în spații largi, îi place să se avânte spre înălțimi, să deseneze arabescuri, la nevoie să facă tumbe, spre a-și lăsa admirate suplețea, îndemânarea, rafinamentul gândirii, ca și măiestria exprimării. Discursul diplomatic îi poartă pe protagoniștii demersului către țării, hrănindu-le imaginația cu binefacerile înțelegerii,

¹ Cuvânt rostit la manifestarea dedicată comemorării a 70 de ani de la trecerea în eternitate a lui Nicolae Titulescu.

păcii, securității câștigate prin negocieri și, totodată, îi coboară în infern spre a le face vizibile efectele negative, care pot fi dramatice, ale eșecului strădaniilor diplomatice.

Nicolae Titulescu a fost un negociator înăscut, care a știut în mod magistral să susțină demersul diplomatic de orice fel printr-un discurs diplomatic adecvat, să îmbine într-un tot armonios aceste două fațete ale actului diplomatic.

Aceasta, în prim<u>l rând pentru că el a fost un om de înaltă cultură, un veritabil cărturar. Orice domeniu de activitate umană își are propria cultură, parte a culturii generale a umanității, dar parte distinctă, specifică, inconfundabilă. Diplomația nu face excepție în această. Dimpotrivă. Titulescu asimilase la perfecție cultura intrinsecă diplomației, atât ca profesie, cât și ca meserie, ca meșteșug. Îi stăpânea fundamentele, pietrele de temelie, întreaga construcție ideatică, cu toate ingredientele contemporană lui. Era la curent cu tot ceea ce știința dreptului examina, dezbătea achiziționa ca noutate, cu tot ceea ce mediul internațional, niciodată static, impunea atenției, cu tot ceea ce practica negocierilor aducea în zestre de gândire și experiență a domeniului. Iar această cultură era pusă la îndemâna unei inteligențe scânteietoare. „Titulescu este cea mai strălucită inteligență pe care am întâlnit-o în viață.” Era mărturisirea unui mare contemporan al său, nimeni altul decât Lucian Blaga.

Cultura și inteligența diplomatului se dovedesc hotărâtoare pentru adaptarea discursului diplomatic la cerințele demersului, la momentul acțiunii, la timp și împrejurări. Ilustrez această susținere prin două asemenea momente din activitatea lui Titulescu. Ambele sunt legate de problema optanților.

Prima – reproduc după relatarea lui I. Igiroșianu:

„După decesul contelui Appony, delegat permanent al Ungariei la Geneva, în aceeași calitate a fost desemnat un deputat, pe nume Tibor Eckart. Prima luare de cuvânt a acestuia la dezbaterile publice a problemei optanților a fost de-a dreptul penibilă, noul delegat al Budapestei horthyste deslănțuindu-se într-o revărsare de invective la adresa României. Titulescu n-a părăsit sala, gest adesea uzitat în astfel de împrejurări. Urcându-se la tribună, în tăcerea plină de curiozitate, chiar de anxietate a publicului, el a început a spune, cu sinceră emoție, abea atunci avea măsura mării pierderi pe care o suferise Ungaria prin moartea lui Appony, căruia i-a făcut un vibrat omagiu, adresat atât diplomatului, cât și omului. Când Titulescu și-a încheiat cuvântarea, fără un cuvânt de răspuns lui Tibor Eckart, ca și cum acesta nici nu ar fi existat, întreaga sală s-a ridicat în picioare și l-a ovaționat îndelung”.

Cel de al doilea moment privește expunerea făcută de Nicolae Titulescu în fața Consiliului Ligii Națiunilor la 5 septembrie 1925 pe tema reformei agrare din România și problema optanților. Redau în descrierea făcută de Sextil Pușcariu, martor ocular, atmosfera momentului.

„La masa verde, pe fotolii mari, cei zece membri ai Consiliului Ligii. Titulescu e invitat să ia cuvântul; liniște deplină în sală. A vorbit trei sferturi de oră, dar la toți li s-a părut că a trecut doar 10 minute. Fără să întrebuințeze figuri retorice, fără un pic de declamație, însă pe un ton cald, care făcea să-ți furnice prin spate, cu o logică strânsă încât nu puteai pune la îndoială nimic din cele spuse, ridicându-se pe un punct de vedere înalt politic, social și filosofic... Și totul într-o franțuzească elegantă, fără nici o urmă de afectare. Cu o dicție impecabilă, fără urmă de șovăire, încât aveai impresia curgerii unui râu de munte bogat în apă limpede. A fermecat pe toată lumea... Când ai asemenea oameni nu te mai poți îndoi de viitorul neamului nostru.”

Da, când ai asemenea oameni. Și când ei și nu alții se află în fruntea treburilor țării. Atunci, într-adevăr, nu ai motive să te îndoiești de viitorul neamului. Dar numai atunci.

Conștient pe deplin de rolul culturii domeniului pentru orice diplomat, Nicolae Titulescu era de o eleganță proverbială față de orice aspirant la intrarea în corpul diplomatic al României. Redau în această privință relatarea aceluiași I. Igiroșianu. Ea este interesantă pentru că arată, în același timp, ideea lui Nicolae Titulescu despre calitățile diplomatului. „Fără îndoială, arăta Titulescu, un aspirant la un grad diplomatic trebuie să aibă cunoștințe temeinice și complexe. Dar aceste cunoștințe trebuie judicios delimitate și selectate. Un concurs de admitere în cariera diplomatică nu este un examen universitar. Un diplomat nu trebuie să fie neapărat un mare erudit, ci un om cu o vastă cultură generală, cu solide cunoștințe de drept internațional, cu concepții clare și bine conturate. Dar în același timp, un om care să dovedească prezență de spirit, tact, ușurință în exprimare, să nu fie un pisălog, plicticos, sgârcit, pedant, lipsit de gust și să cunoască perfect, dar într-adevăr perfect, cel puțin o limbă de circulație internațională. Meseria propriu zisă se mai învață și pe parcurs. Când voi fi ministru de externe – și voi fi cu siguranță în curând, sublinia Titulescu (Notă: Convorbirea avea loc puțin înainte de iulie 1927, când Titulescu prelua prima oară portofoliul externelor) – am de gând să procedez la o radicală primenire a corpului nostru diplomatic. Voi fi necruțător, iar concursul prezidat de mine va rămâne de pomină”. Și Titulescu se ținea de cuvânt. După ce devenea ministru, se organiza un concurs, el însuși fiind președintele comisiei de examinare. Se prezentau șase sute de candidați pentru 8 locuri. Da, ați auzit bine: 600 de candidați pentru 8 locuri... În final, cei 8 erau selectați. După încheierea concursului, Titulescu îi invita pe fericiții câștigători chiar aici, în această clădire care i-a fost cămin timp de 25 de ani, la un dejun intim, „spre a-i cunoaște mai bine”. „Titulescu, relatează Igiroșianu, aflat între cei opt, despre atmosfera în care a decurs dejunul, a fost scilipitor și fermecător, căutând și izbutind să arunce supte iscusite punți de comunicare peste necunoscutul din fiecare dintre noi”.

În *al doilea rând*. Titulescu a realizat o simbioză organică între demersul și discursul diplomatic pentru că a fost un gânditor, într-un anumit

sens, un doctrinar. Și aceasta, atât în ceea ce privește dreptul internațional, cât și prin concepția despre relațiile internaționale în ansamblu, despre actorii care acționează în cadrul acestora.

Ca în toate epocile istorice, și în timpul lui Titulescu dezbaterile privind natura și rolul dreptului internațional au fost marcate de confruntări, de viziuni diferite, prin care adesea se conturau tendințele unor mari puteri de a interpreta această ramură a dreptului în sensul justificării politicii de forță, în detrimentul statelor mai mici și mai puțin puternice. Nicolae Titulescu a fost un adversar neîmpăcat al unor astfel de denaturări, un promotor neobosit al rigorii în înțelegerea spiritului și literei normelor care dau substanță dreptului internațional, chemând mereu la fundamente, la disputa dintre el și Orme Sargent, oficial al Foreign Office. „Trebuie să fiți de acord, domnule Titulescu, susținea acesta din urmă că, în viața internațională, Marea Britanie înseamnă mai mult decât, să zicem, Venezuela”. Răspunsul lui Titulescu era, prin semnificație, de valoare antologică. „Marea Britanie, afirma el, este mai puternică decât Venezuela, dar în fața Legii Internaționale n-are mai multe drepturi decât aceasta”. Că punctul de vedere al lui Nicolae Titulescu ține de antologie devine evident dacă se are în vedere următoarea împrejurare: dialogul dintre cei doi avea loc în cadrul acțiunii ministrului de externe român, pe atunci și președinte în exercițiu al Micii Înțelegeri, acțiune exemplară prin perseverență și principialitate, de respingere a faimosului Pact al celor Patru, prin care Germania hitleristă, Italia fascistă, împreună cu Marea Britanie și Franța își arogau dreptul de a constitui un adevărat directorat asupra treburilor Europei, inclusiv dreptul de a patrona modificarea de granițe între statele Continentului.

La fel, în ceea ce privește relațiile internaționale, vremea lui Titulescu consemna curente doctrinare diferite, dezbateri vii între școlile de gândire, care-și disputau tezele, veridicitatea, influența. În faimoasa sa conferință intitulată „Dinamica Păcii”, ținută în Reichstag la 6 mai 1929, Titulescu evoca în acest sens confruntarea dintre „realiști” și „idealiștii exasperanți”, curente cu impact minor asupra evoluției vieții internaționale în dilema „pace sau război”.

„M-am întrebat adesea, comenta Titulescu, dacă nu e cazul să adăugăm la cele două categorii o a treia, și anume pe aceea a *idealiștilor înfăptuitori*. Înțeleg prin aceasta oamenii care, tinzând spre absolut, ca adevărați gânditori, sunt în același timp chemați să poarte răspunderea puterii politice și, ca atare, să înțeleagă că, dacă fiecare ideal este virtual un fapt, integrarea lui în lumea materială nu poate să aibă loc decât ținând seama de toate relativitățile care determină o societate omenească la un moment dat, și anume că legea triumfului fiecărui ideal este asocierea lui permanentă cu timpul.”

Formula atât de plastică „orice ideal este virtual un fapt” exprima cu acuratețe viziunea generală a lui Nicolae Titulescu despre rolul activ al

diplomației, în sensul că, atunci când pacea e amenințată, ea trebuie construită prin măsuri concrete, perseverente, neobosite.

„Pacea, continua Titulescu, este un fenomen în mișcare. Este un lucru viu, care se înfăptuiește treptat. Pacea nu înseamnă odihnă, nu înseamnă delăsare. Pace nu este decât un scop, nu este decât o direcție. Dar, «în direcție stă înfăptuirea, iar drumul este înfăptuit chiar din clipa în care ai pășit pe el». Totul este să asiguri ritmul înaintării!”

În sfârșit, în *al treilea rând*, Nicolae Titulescu a pus în mod exemplar discursul diplomatic în slujba demersului diplomatic pentru că a fost un vorbitor de excepție. „Titulescu a fost un vrăjitor al vorbei, a cărei încantație magică o cunoștea”. „După ‘ce ascultai pe Titulescu, povestind sau demonstrând ceva, îți veneai să strigi. Bis!’” Erau aprecieri făcute de vestitul Paul Valéry, el însuși un maestru greu de egalat în cizelarea cuvintelor.

Da, Titulescu era un vrăjitor al cuvântului. Iar diplomația, cea autentică, aceea care n-are în spate sancțiunea economică, șantajul politic și forța militară brută, aceea diplomație care nu dispune de o altă armă, de un alt instrument decât cuvântul. De aceea, ea este beneficiara privilegiată a uneia dintre cele mai extraordinare aventuri umane, anume crearea limbajului articulat și a limbii. Din toate timpurile, omul n-a îndrăznit și nu îndrăznește mai mult decât să fie demiurg. Tot ce-i cade sub simțuri, tot ce descoperă în lumea din jur, pe Terra și în Univers, tot ceea ce adăugă acestei lumi prin imaginație, prin inventivitate – în modul cum își asigură cele necesare traiului, în colectivitate, în politică, în știință, în artă – totul primește de la el – de la om – un nume. Nume care se încetățenește în toate limbile pământului și se multiplică la nesfârșit prin adăugiri, precizări, nuanțări, etc., niciodată încheiate. Rezultă o dedublare a lumii reale, un fel de înveliș al acesteia – pe care doi învățați: Vladimir Vernadsky (ruso-ucrainean) și Pierre Teilhard de Chardin (francez) l-au inclus în *noosferă* – produs al acțiunii omului, înzestrat cu gândire, cu rațiune, asupra naturii. Un înveliș deloc exterior întrucât lumea în care trăiește omul include ca o parte esențială cuvântul, limba.

Tocmai prin acest cuvânt se realizează diplomația. El ajunge în instrumentarul diplomatic cu rigoarea, precizia, inflexibilitatea pe care i le-au inoculat știința și tehnica. Dar ajunge în acel instrumentar și cu încărcătura de sensibilitate și frumos pe care i-a dat-o arta. Într-adevăr, prin metaforă cuvântul devine artă poezie, literatură în general. Și tocmai acest cuvânt, înobilat de fiorul, de receptivitatea întru frumos datorate artei își găsește expresia în discursul diplomatic prin Nicolae Titulescu și alți iluștri predecesori și contemporani ai săi. În același timp, sub pana și prin rostirea lor cuvântul a câștigat în frumusețe și expresivitate prin firească, autentic, prin eleganță, bun gust, bune maniere („Diplomația a rămas ultimul refugiu al politeții”, nota undeva Titulescu), prin sinceritate și măsură. Nu știu dacă Titulescu a urmărit disputele dintre lingviștii vremii sale în legătură cu natura, potențialitățile și virtuțile cuvântului. Oricum, el n-a căzut în

capcana, de pildă, de a opune semantica și fonetica. În travaliul său, el s-a aplecat, desigur, cu predilecție asupra sensului, asupra semnificației cuvântului, străduindu-se să descifreze și să transmită cât mai exact ceea ce cuvântul înseamnă. Dar el a acordat nu mai puțină atenție modului cum semnificația cuvântului e exprimată, formei, manierei în care ea este redată. Tocmai această îngemănare între sens și expresie, între „ce înseamnă” și „cum sună” cuvântul dau, între altele măsura forței și, deopotrivă, elocinței discursului titulescian. Citindu-i intervențiile, conferințele, expunerile, întâlnești, mereu și mereu, texte în care fermitate, dar și distincția și frumusețea expunerii se contopesc, texte care nu puteau decât să-i farmece pe interlocutori, să-i întărească în convingeri pe cei care gândeau aidoma lui și, dimpotrivă, să-i descumpănească și să-i dezarmeze pe adversari. Dintre asemenea texte îmi vine în minte acum un fragment dintr-un expozeu făcut la Paris, în efortul de a torpila proiectatul – deja evocat – Pact al Celor Patru:

„Dacă Franța, avertiza Titulescu, renunță la sfânta sa misiune de protectoare a micilor puteri, ne vom lipsi de ea! Nu suntem până înțrâtăt părăsiți de zei încât să nu mai putem găsi prietenii mai loiale și mai curajoase. Și chiar dacă ar fi să rămânem singuri, nu ne vom înclina în fața deciziei Clubului Păcii al vostru. Iar eu, eu am misiunea de a vă preveni în mod caritabil că revizuirea tratatelor va aduce războiul”.

Cuvinte care aveau să se dovedească, din păcate, profetice. E de mirare că cei de la Quai d’Orsay au cedat în fața unor astfel de argumente, astfel afirmate? Nu, de mirare a fost doar că n-au cedat mai de vreme.

Acesta a fost Nicolae Titulescu. Mai bine zis, și acesta a fost Nicolae Titulescu. Un mare diplomat și om politic prin ceea ce a făcut, prin ceea ce a spus, dar nu mai puțin prin felul cum a spus. Nu putem să nu prețuim îndeajuns această calitate, aș putea spune: acest mesaj al său, astăzi când trăim într-o lume în care frumosul este la strâmtoare, iar urâtul ne copleșește la fiecare pas. E un urât care vine din degradarea moravurilor, dar nu mai puțin din degradarea limbii în care comunicăm unii cu alții – a limbii cu care ne „fericesc” atâția politicieni, pe care o citim în ziare – din păcate și în unele cărți –, o auzim la radio și de pe micul ecran și, nu în ultimul rând, cu care ne întâlnim neconținut pe stradă, la cumpărături, în parcuri, pe stadioane. Părintele Anania, om al credinței și un mare moralist, spunea într-una dintre predicile sale memorabile, cu amărăciune, cu tristețe, dar și cu dezamăgire și mânie că noi, românii, am devenit un neam de nesimțiți și de analfabeți: analfabeți nu în sensul neștiinței de carte – deși aceasta se răspândește din nou –, ci al terfelirii, al înjosirii, al întinării cuvântului, dat nouă și creat de semniile noștri spre a face din lumea în care trăim o lume umană.

De aceea, dacă ne gândim bine, *această* moștenire a lui Nicolae Titulescu: anume *cultul pentru frumos în exprimare* mi se pare astăzi dintre cele mai relevante. Cu speranța că spusele mele găsesc un cât de mic ecou în cugetele, dar și în sufletele dumneavoastră, vă mulțumesc pentru atenție.

CANDIDATURA LUI
NICOLAE TITULESCU
ÎN ALEGERILE PARLAMENTARE
DIN 1937
PENTRU UN POST DE
DEPUTAT ÎN JUDEȚUL OLT
ȘI REACȚIA
ADVERSARILOR POLITICI¹

George G. POTRA

N. TITULESCU'S POLITICAL CANDIDATESHIP
IN THE PARLIAMENTARY ELECTIONS OF 1937
FOR A SEAT OF OLT COUNTY DEPUTY
AND THE REACTION OF HIS POLITICAL ENEMIES
Abstract

After his removal from the Government, on August 29, 1936, Nicolae Titulescu went through a difficult period, both psychically and physically. Researchers at home and abroad studied these aspects, each with share of dramatism. Linked with all his fibres to his country, whom he had served for more than 20 years, Nicolae Titulescu wanted to live on its service, in spite of all the ingratitude and adversities of the Bucharest governing circles. He wanted to come back to the political life and, at the same time, to his university teaching career. In 1937, along a few months, he had meetings and contacts with great political, diplomatic and cultural personalities from France, Great Britain, Czechoslovakia, Switzerland. He spoke from great parliamentary and university rostrums, and launches serious warning signal about the threat of war. Nicolae Titulescu's reappearance in the foreground displeased the Bucharest ruling circles

¹ Cf. Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a I-a, volum îngrijit de George G. Potra; colaboratori: Delia Răzdolescu, Daniela Boriceanu, Ana Potra, Gheorghe Neacșu, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007 (în continuare: Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, pp. 138-151; vezi și George G. Potra, *Un paradox politic. Senatorul Nicolae Titulescu candidează pentru un post de deputat*, în: „Historia”, an VIII, nr. 74, februarie 2008, pp. 45-50 și în Adrian Năstase, George G. Potra, *Titulescu – Ziditor de mari idealuri*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Fundația Europeană Titulescu, București, 2008, pp. 258-268.

who made incredible demarches to obstruct his access on the political and diplomatic scene, and, even more than that to annul any possibilities to wield his profession and to prevent the insurance of his material and financial sources of existence.

In late 1937 Nicolae Titulescu decided to participate in the parliamentary elections in Romania for a seat of deputy.

The present study x-rays the social and political circumstances of Nicolae Titulescu's option, clarifying for the first time the paradox of the candidacy of a senator for a seat of deputy. The analysis gives an answer to possible questions: Why did Nicolae Titulescu make this decisions in December 1937 and did he enter so late the electoral campaign; why against his own evaluation and intuition, did he yield to the pressures of the National Peasant Party and why did he accept to candidate in the Olt County, the more or less electoral fief of the National Liberals; why did he not enter the struggle personally and directly, committing his own campaign to friends and co-workers, who had no idea about the internal political life, in general, and about country life, in particular, who did not have the least experience of an electoral campaign, who were not familiar with the strategies and procedures of elections, who came from the zone of international diplomacy and were not natives of Olt; why did he have recourse to propaganda means that were not proper to the Romanian society of those days.

*The articles published in the Annex to this study, coming from different political zones are edifying for the knowledge and evaluation of the reactions of the political adversaries, parties and leaders.

At the end of that political campaign Nicolae Titulescu did not wait any more for King Carol II to express his decision. Ignoring the results of the elections which expressed anyway a displacement of the voters to the right showing disdain of the constitutional provisions, Carol II committed the power to a right-wing political structure, that accepted to open the antechamber of royal dictatorship.

To all those tempted to regard Titulescu's gesture – owing to determination and result – personal failure, could be accompanied or opposed by an almost equal number of persons who would appreciate the strength of Titulescu the politician to defy a system that registered and alarming degradation, which permitted to foresee the imminent danger of dictatorship.

Keywords:

Titulescu, electoral campaign of 1937, King Carol II of Romania, Olt County, National Peasant Party.

În *Însemnările zilnice* sumare ale lui Savel Rădulescu aflăm că la 7 decembrie 1937 Nicolae Titulescu s-a hotărât (mai bine zis a împărtășit unor colaboratori hotărârea) să candideze în alegerile generale pentru Camera Deputaților².

² Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 7 decembrie 1937 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 387.

În toate întâlnirile și discuțiile avute în primăvara-vara anului 1937 Nicolae Titulescu a abordat cu Iuliu Maniu un ansamblu de probleme de politică internă și externă³.

Nicolae Titulescu își exprimase public, în mai multe rânduri, dorința de a reveni în țară, de a se implica în viața politică și de a-și relua activitatea de profesor la Facultatea de Drept din București⁴.

Erau întrunite condițiile pentru ambele opțiuni. Fusese proclamat senator pe viață⁵ și primise din partea Consiliului profesoral al Facultății de Drept asigurările de acordare a unei catedre.

Din punct de vedere strict formal putem spune că hotărârea lui Nicolae Titulescu de a reveni în țară, de a-și relua activitatea politică și profesională, nu constituia o surpriză nici pentru partizani, nici pentru adversari.

Lui Nicolae Titulescu îi era clar că, cel puțin deocamdată, politica internă era terenul exclusiv pe care se putea manifesta, politica externă, ținând de acțiunea guvernamentală, îi era deocamdată blocată. Ceea ce a surprins însă a fost hotărârea lui Nicolae Titulescu de a candida pentru Camera Deputaților.

La prima vedere ea părea de neînțeles întrucât Nicolae Titulescu fusese în cele din urmă recunoscut ca senator pe viață⁶, avea pe deplin asigurată posibilitatea de a se manifesta public la tribuna parlamentară.

³ Cf. George G. Potra, *Titulescu-Maniu: dialog pe pământ francez* (mss); vezi și „Universul”, 25 iunie 1937, apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 177, p. 1116-1118.

⁴ Vezi Nota de convorbire a lui Mihai Semionovici Ostrovski, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al URSS la București, cu Alexandru Popescu-Necșești, fost subsecretar de stat la Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor al României, București, 19 iunie 1937 – *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol. II (1935-1941), editat de Ministerul Afacerilor Externe al României și Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse, Editura Fundației Culturale Române, București, 2003, doc. nr. 69, p. 148 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 169, p. 1105.

⁵ La 13 iulie 1936 Nicolae Titulescu fusese proclamat senator pe viață de Parlamentul român – vezi Nicolae Titulescu, *Politica externă a României (1937)*, ediție îngrijită de George G. Potra, Constantin I. Turcu, Ion M. Oprea; cuvânt înainte de Teodor Meleșcanu, Editura Enciclopedică, 1994, p. 366.

⁶ În altă parte găsim o neconcordanță, dar și un plus de informație în legătură cu data la care Nicolae Titulescu a fost proclamat senator pe viață: „Țin să arăt pentru ce nu m-am înapoiat mai devreme, odată cu restabilirea sănătății mele: Justiția României m-a proclamat senator de drept în iunie 1936. // Era normal, mi se pare, ca validarea mea de senator să aibă loc în noiembrie trecut – declara Nicolae Titulescu. În loc de aceasta, am fost validat ca senator în primăvara lui 1937, câteva zile înainte de închiderea Corpurilor Legiuitoare.” – cf. Declarație făcută de Nicolae Titulescu ziarului „Universul” la Curtici la 28 noiembrie 1937 cu ocazia sosirii în țară – „Universul”, 30 noiembrie 1937 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 257, p. 1266.

Avem toate motivele să credem că cel care l-a determinat pe Nicolae Titulescu să ia decizia de a candida pentru un post de deputat în Camera Deputaților a fost însuși Iuliu Maniu, după cum avem toate motivele să credem că Nicolae Titulescu a acceptat solicitarea atât pentru rațiuni de politică generală, dar și pentru rațiuni personale, subiective.

Potrivit informațiilor de care dispunem, putem afirma că, la sosirea în România, Nicolae Titulescu nu avea intenția – mai bine zis, nu era hotărât – să candideze pentru un post de deputat.

Iată ce nota Constantin Argetoianu imediat după revenirea lui Nicolae Titulescu în țară: „Din anturajul lui Titulescu aflu că foarte probabil Marele European nu-și va pune candidatura în viitoarele alegeri, așa cum fusese solicitat de Partidul Național Țărănesc. Pretextul: lipsa de orientare în politica noastră internă. Ce să-i faci, omul pricepe greu!”⁷

S-ar putea replica astăzi că, de fapt, apropiatii lui Nicolae Titulescu, de acord cu „Patronul”, căutau să ascundă intențiile categorice sau că exista dorința de a adopta și de a comunica cât mai târziu o hotărâre în acest sens, în funcție de conjunctura internă, de ecourile culese din cercurile politice și de opinie publică despre o hotărâre sau alta.

Personal credem că nu era vorba de o abilitate. Nicolae Titulescu nu avea atunci, la sosirea în țară, intenția de a se angaja într-o campanie electorală, într-o societate ale cărei date îi scăpau, cel puțin sub raportul evoluțiilor cele mai recente, ca să nu mai vorbim de subteranele procesului politic. La începutul lui decembrie 1937* Nicolae Titulescu nu avea intenția să candideze, dar acum, la numai o săptămână după aceea, îi fusese greu să-i spună un nu hotărât lui Iuliu Maniu.

Partidul Național Țărănesc asocia o importanță deosebită candidaturii lui Nicolae Titulescu pe listele sale, ceea ce ar fi avut – în speranța sa – un efect pozitiv nu doar pentru rezultatul concret în alegerile din județul unde s-ar fi angajat în competiție, ci în plan general pentru prestigiul și camera de rezonanță a campaniei electorale a Partidului Național Țărănesc la nivelul întregii țări.

Este indubitabil că Nicolae Titulescu candida pentru a asigura succesul Partidului Național Țărănesc. La acest argument de ordin principal s-au adăugat și argumente personale, Nicolae Titulescu dorind să reintre în viața politică printr-un succes electoral care ar fi putut avea un ecou răsunător în materie de imagine.

Nu există niciun temei (ba din contră) că Nicolae Titulescu ar fi avut intenția de a se manifesta ca deputat, întrucât un loc în Camera Deputaților nu-i oferea nimic mai mult decât unul în Senat, de care dispune *à la long terme* datorită îndelungatei sale cariere ministeriale.

⁷ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie – 31 decembrie 1937), ediție de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București (în continuare: Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie – 31 decembrie 1937), p. 260.

Dacă ar fi câștigat alegerile, ar fi cedat în favoarea celui înscris pe locul al doilea pe lista candidaților Partidului Național Țărănesc în respectivul județ.

Atât Iuliu Maniu cât și Nicolae Titulescu înțelegeau să dea o lovitură Partidului Național Liberal. Din rațiuni diferite dar convergente. Dacă Iuliu Maniu gândea la și acționa pentru răsturnarea guvernării liberale, pentru revenirea național-țărăniștilor la putere, Nicolae Titulescu nu putea uita că guvernul Tătărescu îl eliminase de la putere într-un mod ignobil și dorea să răspundă în mod specific acestei nedreptăți, gestul fiind mai mult decât o sfidare, o poziționare adversă pe eșcherul politic românesc.

Se pun în mod firesc câteva întrebări:

Procedase Nicolae Titulescu împreună cu național-țărăniștii la o analiză profundă și o evaluare riguroasă a tabloului politic în momentul respectiv, a raportului de forțe, a preferințelor și disponibilităților electoratului?

Lansându-se într-o asemenea campanie electorală, Partidul Național Țărănesc, pe de o parte, și Nicolae Titulescu, pe de altă parte, au avut cumva în vedere și eșecul?

S-ar putea presupune că nu. Național-țărăniștii aveau în vedere profunda erodare a guvernării <a> național-liberalilor, mizând în cazul lui Nicolae Titulescu pe prestigiul său indiscutabil.

Încrezător în propria-i valoare și în recunoașterea internațională de care se bucurase, Nicolae Titulescu miza pe suportul pe care i-l dădea Partidul Național-Țărănesc, ca și pe larga prețuire publică. Din ambele perspective, suntem obligați să constatăm câteva minusuri în materie de abordare, cât și în materie de evaluare. Național-țărăniștii își supraevaluau audiența publică, ignorând faptul că cei ce organizau alegerile păstrau întotdeauna prima șansă. Nicolae Titulescu miza, de fapt, exclusiv, pe aura sa internațională, făcând abstracție de faptul că marea masă a electoratului românesc era preocupată și confruntată cu probleme de politică internă, cu probleme economice și sociale.

De ce Nicolae Titulescu a luat târziu această hotărâre și de ce s-a lansat târziu în campania electorală?

Ambele aceste întrebări rămân fără răspuns.

Că așa a fost sfătuit de Iuliu Maniu sau că nu s-a hotărât el însuși în acest sens rămân simple supoziții.

Oricum ar fi, nu putem să nu remarcăm faptul că s-a greșit.

Manifestarea lui Nicolae Titulescu în politica internă doar în cadrul campaniei electorale trebuie, dintru început văzută ca insuficientă. În anii 1932-1936 Nicolae Titulescu se exprimase doar în domeniul politicii externe, pierduse contactul cu problemele interne ale țării și preocupările electoratului, iar din vara anului 1936 – deci mai mult de un an de zile – nu mai fuse în țară. O campanie blitz, făcută ca om fără partid, din afara

partidului și doar susținut formal de Partidul Național Țărănesc, nu întrunea premisele succesului scontat.

De ce acceptase Nicolae Titulescu să candideze în județul Olt?

Din informațiile de care dispunem – provenind din surse indirecte, uneori fiind doar aluzii – putem afirma că nu a fost încântat de o candidatură în acest județ și că, deși a intuit dificultățile pe care le-ar fi întâmpinat în acest cadru și în ciuda reținerilor exprimate categoric, a sfârșit prin a ceda lui Iuliu Maniu.

Din unele informații furnizate de Constantin Argetoianu, în *Însemnări zilnice*, deducem că Nicolae Titulescu a solicitat înscrierea pe listele Partidului Național Țărănesc în județul Alba, că a fost refuzat elegant, dar categoric, de Iuliu Maniu, căci era vorba de fiefulelectorat al acestuia, că a acceptat, în ultimă instanță, solicitarea lui Iuliu Maniu și decizia de a candida în județul Olt ca un soi de sacrificiu, nu atât din prietenie față de liderul național-țărănist – și o avea – cât mai ales din adversitatea față de național-liberali, mai bine zis față de guvernarea lui Gheorghe Tătărescu. Iată ce nota Constantin Argetoianu la 4 decembrie 1937: „[Mihail] Popovici a început să-mi povestească de Titulescu. E furios și le face mari buclucuri. Declarația «de neagresiune» a lui Zelea Codreanu l-a scos din minți și face fel de fel de mizerii lui Maniu. Aci vrea să candideze, dar numai cap de listă la Alba, unde Maniu candidează de când face politică și nu poate renunța deloc. Aci nu mai vrea să candideze nicăieri, și să plece, să nu-l omoare gardiștii. Face scene zilnicului Maniu, care «i-a garantat securitatea» și n-a putut zădărnici «pactul de agresiune»*. Mai vine și Stelian Popescu să-i spună că a prevenit pe dna Titulescu de tot ce se întâmplă și a rugat să-l împiedice să vină, și că gardiștii îl vor omorî.”⁸

De ce a insistat Iuliu Maniu ca Nicolae Titulescu să candideze în județul Olt? E de presupus că Partidul Național Țărănesc (liderul său) a avut în vedere originea olteană a omului politic și diplomatului român, legăturile sale de rudenie în respectiva zonă, prețuirea de care se bucura în rândurile locuitorilor.

Ce nu s-a luat suficient în considerare cu realism și exactitate a fost faptul că Partidul Național Țărănesc a ignorat sau subapreciat că Oltul era un fief electoral al Partidului Național Liberal, că Partidul Național Țărănesc nu avea acolo o structură de partid amplă și bine organizată, că Nicolae Titulescu era cea mai importantă personalitate românească pe scena internațională, dar că în politica internă el figura ca un mare absent, că acesteia îi cunoștea, în mare, problemele, dar nu îi cunoștea dedesubturile, jocurile de culise ș.a. S-a luat în considerare nu doar faptul că Partidul Național Țărănesc nu putea oferi lui Nicolae Titulescu o structură de sprijin bine articulată, ci și că acesta nu dispunea de

⁸ *Ibidem*, p. 264.

mijloacele de propagandă, sprijinite pe relații statornice și fondurile necesare. S-a ignorat faptul că Nicolae Titulescu nu avea experiența campaniilor electorale din țară, aproape nimeni nu s-a gândit la faptul că această campanie se desfășura într-o lună de iarnă, că starea de sănătate precară și temereade boală îl blocau pe conaționalul nostru, obișnuit cu marile forumuri internaționale dar străin coclaurilor comunelor și satelor oltene.

Din rațiuni mai sus evocate și poate și din altele, Nicolae Titulescu nu s-a angajat în luptă personal și direct, lăsând pe seama unor prieteni și colaboratori, care veneau însă din zona diplomației internaționale și care nu erau originari din Olt, și a unor mijloace de propagandă care nu erau proprii societății românești de la acea vreme, desfășurarea campaniei sale electorale, care, de înțeles, așa fiind, nu se putea încheia cu un succes.

Acceptarea candidaturii pe listele Partidului Național Țărănesc a determinat o adâncă satisfacție în rândul liderilor, membrilor și presei acestui partid, dar și o reacție violentă din partea partidelor și formațiunilor adverse. Făcând declarații ziariștilor la 15 decembrie 1937* cu ocazia unei vizite la Timișoara Iuliu Maniu afirma:

„...Sunt mulțumit că d. Titulescu candidează pe listele noastre.

[...]

În momentul când d. Titulescu a acceptat candidatura pe lista noastră, opinia publică trebuia să fie lămurită că Partidul Liberal și guvernul dlui Tătărescu se vor năpusti cu înverșunată furie contra fostului nostru ministru de Externe.”⁹

Candidatura lui Nicolae Titulescu în județul Olt în alegerile generale din decembrie 1937 pe lista Partidului Național Țărănesc a provocat o amplă și violentă reacție din partea Partidului Total pentru Țară și a Partidului Național Liberal (gruparea Tinerilor liberali condusă de Gheorghe Brătianu). Atitudinea adoptată de aceste două partide confirmă că în constituirea cartelului electoral dintre Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal (gruparea Tinerilor liberali), Partidul Total pentru Țară, persoana lui Nicolae Titulescu nu a constituit obiect de pertractări și al vreunui acord oarecare între părți.

„Ziarele de azi dimineată – scria „Mișcarea”, oficiosul Partidului Național Liberal (gruparea Tinerilor liberali) – ne aduc la cunoștință candidatura dlui Nicolae Titulescu în fruntea listei național-țărănești în județul Olt.

Noi nu discutăm dreptul unui partid de a fixa candidaturile care îi convin. [...]

În ce privește însă politica reprezentată de d. Titulescu, care fiind senator de drept are posibilitatea să dea lămuriri în fața țării fără a trece

⁹ „Universul”, 17 decembrie 1937 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 322, p. 1371.

prin fața corpului electoral, noi ne menținem cu hotărâre același punct de vedere pe care l-am afirmat de a-l ataca ori în presă și în Parlament.

Înțelegereade neagresiune nu ne va opri să dăm expresiune ideilor noastre și să combatem, nu Partidul Național Țărănesc cu care suntem și rămânem în acord, dar o candidatură ce nu trebuie să dea luptei noastre un alt caracter decât acela pe care îl are.”¹⁰

Formațiunile politice care nu erau legate de obligațiile unui cartel s-au angajat și ele, prin liderii și publicațiile lor, în atacuri frecvente împotriva lui Nicolae Titulescu. Astfel, interviul acordat de Octavian Goga ziarului „Porunca vremii”¹¹ dă expresie în modul cel mai direct sentimentelor pe care liderul Partidului Național Creștin le avea față de Nicolae Titulescu. Textul interviului, aproape un pamflet, în care se amestecă insinuările și acuzațiile, probează pe deplin ostilitatea cu care Partidul Național Creștin, liderii săi, A.C. Cuza și O. Goga, au privit și vor continua să privească persoana și activitatea lui Nicolae Titulescu. Accentele pe care Octavian le pune în problema responsabilităților politice privind desființarea Gărzii de Fier erau menite să mențină trează ura legionarilor față de Nicolae Titulescu și să-i facă acestuia imposibilă manifestarea pe scena politică internă (atât în perioada premergătoare a alegerilor cât și, mai apoi, în cazul în care fostul ministru român al Afacerilor Străine ar fi reușit să se impună în cursa electorală).

Furia liberalilor, gogiștilor, cuziștilor și vaidiștilor ș.a. avea să se reverse oarbă asupra lui Nicolae Titulescu, acoperindu-l pe acesta cu un torent de reproșuri, acuze și injurii.

Nu puțin ziare neutre sau favorabile fostului ministru de Externe remarcă faptul că – în modul cel mai absurd – asemenea cercuri contestau lui Nicolae Titulescu dreptul elementar de a (re)intra în viața politică românească¹². S-au încercat diverse tertipuri pentru scoaterea lui Nicolae Titulescu de pe listele electorale. Legalitatea candidaturii sale fiind însă în afară de orice discuție, Comisia Centrală Electorală a respins contestațiile împotriva candidaturii lui Nicolae Titulescu în baza art. 54 din Legea electorală care prevedea că o listă odată primită este definitiv primită¹³.

Unii observatori și comentatori contemporani sau ulteriori evenimentului au afirmat că Nicolae Titulescu ar fi convenit ferm cu Iuliu Maniu reintrarea în politica internă și angajarea în campania electorală pentru obținerea unui loc de deputat pe listele Partidului Național Țărănesc încă din timpul contactelor avute la mijlocul anului 1937 în

¹⁰ Apud „Buna vestire”, 10 decembrie 1937.

¹¹ „Porunca vremii”, 17 decembrie 1937.

¹² *Leul rănit și măgari în ofensivă...*, în: „Dreptatea”, 17 decembrie 1937 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 ianuarie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 335, p. 1403.

¹³ „Universul”, 13 decembrie 1937.

Franța. În ce ne privește, considerăm că atunci, pe Coastă și la Paris, între cei doi a intervenit doar un acord de principiu. Este exclus ca hotărârea să fi fost luată în vară și ca Savel Rădulescu să fi fost ținut, până în decembrie 1937, în afara acestei hotărâri. Vin în sprijinul afirmației noastre două elemente. *Primo*: scena politică românească nu era pregătită în vară pentru alegeri; *secundo*: Savel Rădulescu se bucura de încredere deplină din partea lui Nicolae Titulescu. În *Însemnările zilnice*, la 7 decembrie 1937, Savel Rădulescu va nota pentru prima dată – cu evidentă surprindere și cu o oarecare notă de insatisfacție, pentru rolul pe care Patronul îl rezerva lui Constantin Vișoianu și lui însuși – hotărârea lui Nicolae Titulescu de a candida pentru Camera Deputaților¹⁴. Datele de care dispunem ne fac să cohidem să hotărârea definitivă a fost adoptată și împărtășită mai întâi colaboratorilor apropiați și partizanilor, iar apoi opiniei publice prin intermediul presei, abia după sosirea sa în România și convorbirea celor doi, Maniu și Titulescu, la Bădăcin.

Dintru început s-a sprijinit pe intermediari – Savel Rădulescu, Constantin Vișoianu, Sergiu (Gigi) Nenișor – apelând apoi, la fața locului, la câteva rude și la frunțași național-țărăniști.

În organizarea și desfășurarea campaniei sale electorale de la Olt au reieșit mai multe neajunsuri generate de evaluări și percepții greșite, de neadecvări și comodități.

S-a dovedit că Nicolae Titulescu nu avea experiența campaniilor electorale de alegeri din România (mesaj, mijloace și forme de expresie).

Nu a pornit în campanie cu gândul să o piardă. Era prea orgolios și prudent ca să se angajeze într-o competiție cu perspectiva de a o pierde.

Dar nici nu se poate spune că s-a angajat în campanie cu toată inteligența și forța sa acțională pentru a o câștiga.

E greu de spus de ce așa și nu altfel. Se poate afirma că au concurat la o asemenea atitudine vârsta, boala, ruperea de realitățile spațiului românesc, faptul că nu era o campanie pentru sine, ci prin sine pentru prieteni, că nu o făcea cu toată inima, cedând de fapt la cerere și la insistență.

S-a angajat târziu în campanie, cu doar zece zile înainte de data propriu-zisă a alegerilor.

Nu credem că a fost vorba de neglijență sau lentoare. Avem motive să considerăm că, îngrijorat de declarația de război a lui Corneliu Zelea Codreanu cum că, dincolo de orice înțelegere, Partidul Totul pentru Țară îl va combate cu toată energia pe fostul ministru de Externe și dezamăgit de promisiunile fără acoperire ale lui Iuliu Maniu, Nicolae Titulescu a renunțat la ideea de a candida și a cedat cu greutate, relativ târziu, abia după insistențe repetate. A trăit frământările de unul singur, nu le-a

¹⁴ Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 7 decembrie 1937 – ANIC, Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 387.

împărtașit celor mai apropiați colaboratori ai săi; în consecință, decizia de a candida a luat-o fără consultarea celor la care Nicolae Titulescu avea să apeleze pentru a-l ajuta în campania de la Olt.

Colaboratorii la care Nicolae Titulescu a apelat au fost puțin numeroși, insuficienți și inadecvați pentru acoperirea județului.

Indiscutabil, cercul prietenilor lui Nicolae Titulescu s-a restrâns după 29 august 1936.

În campania electorală posibilitățile lui Nicolae Titulescu de a-și alege suporteri activi au fost limitate și, mai rău decât atât, selecțiile au fost cel puțin neinspirate.

Grav este faptul că aceștia nu cunoșteau viața politică internă, în general, și lumea satelor, în particular, că nu aveau experiența unor campanii electorale, că nu cunoșteau tactici și proceduri proprii alegerilor; prietenii lui Nicolae Titulescu s-au limitat uneori la calitatea de observatori și comentatori.

Pe cine a trimis Nicolae Titulescu la Olt? Doi diplomați de excepție, pe Savel Rădulescu și pe Constantin Vișoianu, și pe nepotul său, colonelul Sergiu (Gigi) Nenișor. Obişnuți cu aerul capitalelor occidentale, al Parisului și al Londrei, al saloanelor diplomatice și al marilor conferințe internaționale, cu lumina orbitoare a candelabrelor de cristal, cu granitul și marmura edificiilor centenare, dar și a marilor palate – administrative, bancare sau ale unor organizații internaționale, cu plușul scărilor monumentale și asfaltul marilor bulevarde drapate cu magnolii, exponenții candidatului nostru au fost cu singuranță șocați să vadă fața reală a județelor și localităților țării, să cunoască direct primitivismul unor așezări și sărăcia oamenilor într-un județ cu o istorie bogată în fapte memorabile dar parcă uitat de Dumnezeu, ei s-au dovedit incapabili să se adreseze oamenilor de rând, să le spună vorbe simple, să le răspundă întrebărilor și apelurilor în puține și credibile cuvinte, ocolind orice ambiguități politico-diplomatice.

La fața locului li s-au alăturat câteva rude și câțiva frunțași național-țărăniști din județul Olt.

Formele de propagandă la care a recurs Nicolae Titulescu nu aveau legătură cu obişnuințele românești; considerate de unii niște extravagante, asemenea forme nu au constituit vehicule eficiente pentru mesajele politice ale candidatului.

Discursul titulescian pentru alegeri nu a avut altitudinea demersului care îl făcuse celebru la tribuna parlamentară și la tribuna internațională; el nu a avut forța și impactul limbajului direct, simplu; el nu a răspuns la obiect durerilor și așteptărilor marii mase a alegătorilor, preponderent sătească.

Nicolae Titulescu nu a prospectat zona nici direct, nici prin apropiați (dispersia localităților sătești, drumuri de acces, mijloace de comunicație, opțiunile sau disponibilitățile politice ale alegătorilor,

potențialele locuri de întâlnire), campania fiind, într-o oarecare măsură, o improvizație.

Nicolae Titulescu a acceptat participarea la alegerile pentru deputați din iarna anului 1937 fără niciun pic de entuziasm, ca urmare a intervențiilor numeroase și persuasive ale lui Iuliu Maniu. Dacă Iuliu Maniu insista pentru candidatura lui Nicolae Titulescu în județul Olt, având în vedere legăturile acestuia cu zona respectivă, Nicolae Titulescu pleda pentru o candidatură într-un alt județ în care Partidul Național Liberal să nu aibă o poziție precumpănitoare în masa alegătorilor așa cum le avea la acea dată în județul Olt.

Nicolae Titulescu a fost profund dezamăgit de lipsa de sprijin în campania electorală din decembrie 1937. La sfârșitul lui ianuarie 1938 nota: „Am telegrafiat lui Savel [Rădulescu] că nu mai vreau să iau parte la alegeri, rămânând senator de drept”¹⁵. În ciuda acestei intenții declarate, Nicolae Titulescu continua să primească din București invitații de a candida pe listele Partidului Național Țărănesc:

„Telefonat Paul [Pavel] Pavel* că vine să mă vadă. De ce? Probabil trimis de Maniu.

Venit Pavel la 4 din partea lui Maniu, să mă întrebe dacă candidez sau nu. Îmi oferă orice județ vreau eu, în afară de Alba și Muscel”¹⁶.

Cei ce l-au cunoscut pe Nicolae Titulescu la începutul carierei sale parlamentare sau ministeriale, la începutul carierei sale politico-diplomatice, au constatat și reținut preocuparea sa pentru elaborarea unor discursuri dense în materie de idei, îndelung șlefuite.

De astă dată, în decembrie 1937, ne întâlnim cu niște improvizații care, dincolo de unele intervenții minore făcute cu mâna de Nicolae Titulescu, sunt departe de măreția gândului și forța respirației omului politic român.

Nu am putut asculta discul cu discursul înregistrat de Nicolae Titulescu pentru această campanie dar am cunoscut textul în forma adusă la cunoștința opiniei publice prin unele ziare centrale¹⁷. Am găsit, de asemenea, în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, în Fondul Nicolae Titulescu, un text aparținând lui Nicolae Titulescu pentru aceeași campanie electorală, fără precizări dacă acesta era o formă definitivă sau o variantă a lui și dacă a fost citit la adunări electorale din Slatina sau și alte localități ale județului¹⁸.

¹⁵ Nicolae Titulescu, *Însemnări zilnice*, 28 ianuarie 1938, St. Moritz – Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare: AMAE), Fond 77, T 34, vol. IX-X.

¹⁶ *Ibidem*, 30 ianuarie 1938, St. Moritz – *Ibidem*.

¹⁷ „Cuvântul”, 18 decembrie 1937 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 343, p. 1416-1417.

¹⁸ AMAE, Fond 77, T 34, vol. 1-2 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 343, p. 1415-1416.

În ciuda informațiilor care au circulat în acele zile privind proiectele viitorului său turneu electoral¹⁹, Nicolae Titulescu nu a reușit să ia contact în județul Olt cu alegătorii săi²⁰.

O asemenea situație este explicată și prezentată diferit de unele ziare și personalități.

Savel Rădulescu nota categoric la 18 decembrie 1937: „Dl. Tit[ulescu] a renunțat de a veni de acum câteva zile. Bolnav.”²¹ Prietenul Patronului nu ne spune nimic mai mult privind motivele, în ce anume constă boala, ce a făcut Nicolae Titulescu pentru a încerca să se însănătoșească, pentru a se pune cât mai rapid pe picioare și a intra în campanie electorală. Formula lui Savel Rădulescu ne lasă să credem că inițial Patronul avusese intenția de a fi prezent în campania electorală, dar că renunțase „acum câteva zile”. În acest caz, dincolo de afirmații, rămâne realitatea că Nicolae Titulescu nu a participat efectiv la campania electorală, nu s-a întâlnit cu alegătorii, nu a avut posibilitatea să-și transmită direct un mesaj și să exploateze în beneficiul campaniei sale autoritatea numelui său și a prestigiului său pe scena internațională.

Dacă Savel Rădulescu evoca boala ca motiv al neparticipării lui Nicolae Titulescu la campania electorală, unii observatori și comentatori relevau în presă – așa cum am identificat în „Porunca Vremii”²² – că hotărârea lui Titulescu părea să aibă legătură cu declarațiile ostile ale Partidului Total pentru Țară la articolul *Eu și Garda de Fier* și la declarațiile sale complementare.

Dacă putem aprecia cu certitudine că afirmația lui Ion M. Oprea, unul dintre exegeții vieții și activității lui Nicolae Titulescu, cum că omul politic și diplomatul român n-ar fi participat la alegerile din 1937, este inexactă²³, nu înregistrăm fără o oarecare rezervă mărturia nonagenarului dr. Șerban Milcoveanu, unul din fruntașii legionari ai mediciniștilor – a cărui prezență a fost menționată de Savel Rădulescu în acele zile la Slatina – ce evocă încercarea reală a lui Nicolae Titulescu de a participa

¹⁹ „Porunca vremii”, 11 decembrie 1937.

²⁰ *Ibidem*, 21 decembrie 1937.

²¹ Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 18 decembrie 1937 – ANIC, Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 394.

²² „Porunca Vremii”, 16 decembrie 1937.

²³ Ion M. Oprea nu este bine informat când afirmă că: „Titulescu nu și-a depus candidatura în alegerile generale din decembrie 1937, deoarece el însuși își dădea seama că atmosfera politică generală îi era neprielnică. După ce, într-un articol publicat în ziarul «Universul» a explicat unele momente din activitatea sa politică, Titulescu a plecat în Oltenia, spre a revedea pentru ultima dată casa părintească și de acolo s-a îndreptat din nou spre Franța” – Ion M. Oprea, *Nicolae Titulescu*, Editura Științifică, București, 1966, p. 376. În ciuda unor inexactități, sunt și cercetători care au reparat această eroare de informație – cf. Grigore Geamănu, *Patriotul în exil*, în: „Contemporanul”, an CI, nr. 11 (1844), 12 martie 1982, pp. 8-9.

efectiv la alegeri și circumstanțele în care practic ea a eșuat. Într-un interviu acordat în noiembrie 2005, dr. Șerban Milcoveanu afirma:

„Titulescu a intrat în PNT văzând că PNL e de fapt partidul lui Carol II, a trecut la PNT și l-a primit Maniu și au venit alegerile din 20 decembrie la care e interesată* Slatina și la care eu tot am informații concrete din teren; Titulescu a candidat pe listele PNT într-un singur loc în toată țara: în județul Olt, care era o mică citadelă național-țărănistă, o conducea învățătorul Dumitru Căpățâneanu. Titulescu a candidat numai în județul Olt și a programat o mare adunare național-țărănistă în sala Martinescu din Slatina și Titulescu, ședința era anunțată pentru ora 11 dimineața, venea cu acceleratul de București la ora 10 dimineața, și a venit și a coborât în gara Slatina. Ei, ce credeți că era în gară, pe peron? Erau 600 de necunoscuți: 200 de la Prefectura Poliției Capitalei, 200 de la Siguranța Generală a Statului și 200 de la Serviciul Secret Român al lui Moruzov.

Aceste 600 de persoane au ocupat peronul gării, s-au strâns unul de altul și au făcut un baraj și când a coborât Titulescu din tren n-a putut înainta un metru. Trenul a plecat spre Craiova și el a rămas prizonier pe peron și a început operațiunea de demoralizare a lui Titulescu: o voce din public: «Cine-i musca aia care bâzâie acolo?» și un cor: «O muscă ca toate muștele, bâzâie!» «Cine-i țânțarul ăla care se agită acolo?» «Un țânțar ca toți țânțarii!», voci: «Cine-i impotentul acela care se agită acolo?» (aluzie la impotența sexuală). Corul: «Un impotent ca toți impotenții!» Aceste trei fraze s-au repetat de mai multe ori până a venit un tren de la Craiova și s-a suit Titulescu și a venit la București și a cerut forța împotriva celor 600 și Iuliu Maniu i-a cerut ajutorul lui Codreanu și acesta a chemat Corpul studentesc legionar și pe mine ca Președinte al Studenților. Și au plecat 200 de legionari din București nu împotriva lui Titulescu, ci să-l apărăm pe Titulescu, la cercerealui Maniu și Codreanu a spus, l-am auzit cu vocea lui: «Un legionar contra a trei polițiști e suficient. Mi-i scoateți din județul Olt cu pumnii și cu picioarele. Niciun mort, dar bătuți mă». Așa am plecat din București 200 de legionari și am stat câteva zile acolo pentru că acei 600 au dispărut, n-au vrut luptă corp la corp cu legionarii și au dispărut, dar nici Titulescu nu și-a recăpătat curajul și n-a mai venit în Slatina și în schimb și-a imprimat pe o placă de gramofon discursul și a trimis un automobil condus de Costel Vișoianu și un alt automobil condus de Savel Rădulescu și să se ducă pe străzi în Slatina și prin comune și n-a avut niciun succes.»²⁴

²⁴ Convorbire cu dr. Șerban Milcoveanu realizată de Dorin Teodorescu, 8 noiembrie 2005, Slatina, în: „Oltul Cultural”, an IX, nr. 1 (32), 2006, p. 15-16 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a III-a, doc. nr. 382, pp. 2150-2151. Constantin Argetoianu afirmă că Nicolae Titulescu a ajuns la Titulești cu ocazia campaniei electorale din decembrie 1937 – Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie - 31 decembrie 1937), pp. 270-271, 273, 285. Dacă

Impresionați de memoria fabuloasă a dr. Șerban Milcoveanu, avem totuși motive să ne îndoim de exactitatea afirmațiilor sale. Dacă adversitatea liberalilor față de Nicolae Titulescu era mai presus de orice îndoială, nu putem crede în niciun fel în afirmația sa privind o intervenție a legionarilor în favoarea prezenței neîngrădite a fostului ministru de Externe în alegerile de la Olt.

În întâlnirile organizate în timpul campaniei electorale liderii organizațiilor din județul Olt ale Partidului Național Liberal au proferat atacuri nedisimulate la adresa Partidului Național Țărănesc în general și a lui Nicolae Titulescu în particular. La una din întrunirile electorale organizate la Slatina, patronată de liderul național-liberal Al. Alimăneșteanu, fruntașul național-liberal I.A. Tomescu afirma: „Dl. Titulescu se poate duce să ceară votul în Ardeal, alături de dl. Iuliu Maniu, dar în Olt nu are ce mai căuta”²⁵.

Am avut ocazia să-l întâlnim pe dr. Șerban Milcoveanu în urmă cu peste o jumătate de an la un simpozion organizat sub auspiciile Fundației Europene Titulescu. I-am recitat interlocutorului nostru nonagenar declarația făcută de Corneliu Zelea Codreanu la 29 noiembrie 1937 care cu această ocazie afirma hotărârea mișcării legionare, în cazul victoriei în alegeri, de a alinia România alături de Germania hitleristă și Italia mussoliniană; cu aceeași ocazie, conducătorul legionar reafirma în termeni extrem de sumbri adversitatea ireductibilă a mișcării legionare față de Nicolae Titulescu:

„Tinerimea română legionară [...], pe orice listă ar fi să apară dl Titulescu, peste orice pact, îl va combate cu violența cea mai mare.

Întreaga tinerime se va opune din toate puterile la reintrarea acestui om în politica internă a țării.

Cu dl Titulescu nu putem încheia decât un pact de agresiune.”²⁶

Savel Rădulescu nu menționează niciun cuvânt despre prezența lui Nicolae Titulescu la Slatina (și cu atât mai puțin la Titulești), dr. Șerban Milcoveanu precizează, în interviul la care am făcut referire, că Nicolae Titulescu a dorit să intre în Slatina, să ia contact cu oficialitățile, cu liderii Partidului Național Țărănesc, dar că a reușit doar să debarce în gară, dar a fost să iasă de pe peron, fiind obligat de câteva grupuri eterogene să se întoarcă la București. În marginea notațiilor din *Însemnări zilnice* menționate mai sus, Constantin Argetoianu fabulează pe marginea prezenței lui Nicolae Titulescu la Titulești pentru a creiona ridicolul unei situații trimițând la o comedie bufă – Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie – 31 decembrie 1937), pp. 271, 285.

²⁵ „Vremea Nouă”, Slatina, 15 decembrie 1937 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937)*, partea a II-a, doc. nr. 319, pp. 1367-1368.

²⁶ *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV (7 iulie 1934 – 30 martie 1938), volum îngrijit de Ioan Scurtu (coordonator), Corneliu Beldiman, Natalia Tampa, Tiberiu Tănase, Cristian Troncotă, Puiu Dumitru Bordeiu, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003 (în continuare: *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV (7 iulie 1934 – 30 martie 1938), doc. nr. 219, p. 356.

L-am întrebat, în mod firesc, pe dr. Șerban Milcoveanu dacă declarația lui Corneliu Zelea Codreanu din 29 noiembrie 1937 se poate concilia cu poziția atribuită să fi fost exprimată la mijlocul lunii decembrie 1937. Răspunsul ce ni s-a dat n-a fost în niciun fel convingător.

Incontestabil, absența fizică a lui Nicolae Titulescu în campania electorală avea să aibă repercursiuni asupra rezultatelor. Dacă Nicolae Titulescu ar fi fost prezent, dacă ar fi avut contacte directe cu alegătorii, chiar dacă discursul său nu avea adecvarea cerută de problemele momentului politic și de mediul electoral, se poate presupune că numărul voturilor favorabile ar fi fost mai mare și s-ar fi putut califica pe primul loc.

Nu dispunem decât de puține informații mai detaliate privind campania electorală a lui Nicolae Titulescu din județul Olt ceea ce ne obligă, cu atât mai mult, să le fructificăm într-o încercare nepretențioasă de reconstituire a acelor zile.

La 7 decembrie 1937 Nicolae Titulescu a împărtășit colaboratorilor săi apropiați intenția de a candida la Olt pe listele Partidului Național Țărănesc.

Reacția lui Savel Rădulescu – așa cum o certifică *Însemnările zilnice* – a fost departe de a putea fi considerată pozitivă deducându-se subtextual rațiuni obiective și rațiuni subiective.

În ciudaprimei sale reacții, a refuzului de a-l însoți pe Nicolae Titulescu în campania sa electorală, Savel Rădulescu a cedat și, la 10 decembrie 1937, a descins la Slatina împreună cu Constantin Vișoianu, Sergiu (Gigi) Nenișor și Ghiță Ionescu. Ajunși la Slatina cu mașina la orele 16, s-au cazat la avocatul Ilie Ionescu²⁷.

Nu trebuie ignorat faptul că în aceeași zi, pe 10 decembrie 1937, Nicolae Titulescu a avut o nouă întâlnire cu Iuliu Maniu, după cele de la Bădăcin, înregistrate doar cu puține zile înainte. Se poate specula orice în legătură cu conținutul convorbirii de la acea dată, dar se și poate presupune ca rațională abordarea din nou a chestiunii participării la alegeri (hotărârea aflându-se încă o dată pe muchie de cuțit din cauza fluidității contextului politic intern și al abilităților lui Iuliu Maniu) și plauzibilă discutarea impactului pe plan intern (în primul rând în campania electorală) a demersului său – *Eu și Garda de Fier* – pe care avea să-l lanseze peste exact două zile. Din însemnările unor terți se poate deduce cu îndreptățire că discuția dintre cei doi nu a fost dintre cele mai agreabile, generând un plus de tensiune asupra momentului politic, atât la nivel general, cât și în plan relațional bilateral.

²⁷ Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 10 decembrie 1937 – ANIC, Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 390.

Oricum, la 10 decembrie 1937, intenția lui Nicolae Titulescu de a candida la Olt și de a merge personal în alegeri era în picioare. Dacă ar fi fost altfel, Savel Rădulescu ar fi înregistrat o reacție negativă iar echipa de prieteni și colaboratori de la Olt ar fi fost retrasă.

În zilele imediat următoare datei de 7 decembrie 1937, Catherine Titulescu – pusă imediat la curent de soțul ei în legătură cu decizia politică adoptată – s-a angajat cu ardoarea genetică proprie femeilor din Olt și autoritatea cultivată timp de numeroși ani în susținerea morală și fizică a soțului ei, inclusiv a asigurării gradului de confort la care Nicolae Titulescu ținea și la care nu putea renunța²⁸. Din *Însemnările zilnice* ale lui Constantin Argetoianu reiese clar că Nicolae Titulescu vroia să viziteze neapărat comuna Titulești, să facă din „Castelul” de la Titulești un adevărat cartier general al campaniei sale electorale și că, din spatele frontului, Catherine Titulescu funcționa ca un șef de stat major, lansând și verificând telefonic dispoziții după dispoziții²⁹.

Disponând în acest sens, la fel ca și cititorii noștri, de tot atât de puține informații privind acest aspect particular, lăsăm deplină libertate acestora de a aprecia eficiența sau lipsa de eficiență a diligențelor Catherinei Titulescu, niciunul dintre noi neputând ignora sensul alegației că drumul spre iad este pavat cu bune intenții.

A doua zi, la 11 decembrie 1937, Savel Rădulescu *et Companie* ia contact cu fruntașii național-țărăniști din orașul Slatina³⁰.

Pe 12 decembrie 1937, cei veniți de la București, însoțiți de Dumitru Căpățâneanu și fiul*, vizitează localitățile Bălteni, Perieți, Mierlești și Greci. Savel Rădulescu nota:

„Vorbit în fiecare comună. Prima oară vorbit în aer liber și p[entru] alegeri.

Căpățâneanu, talentatul orator și voce extrem de puternică.”³¹

Savel Rădulescu nu are niciun fel de notații pe 13, 14, 15, 17 și 19 decembrie 1937. Se pot face tot felul de presupuneri. Lipsa oricăror menționări a unor localități în care s-ar fi desfășurat întâlniri electorale ne lasă să presupunem că echipa bucureștenilor nu a participat la ele. Atunci când au fost, așa cum este cazul celor din 12 decembrie, Savel Rădulescu le-a notat cu promptitudine și acuratețe. Nu este însă exclus ca membri ai echipei, și mai ales unii fruntași locali, să fi continuat propaganda electorală în județ.

Cândva, la mijlocul acelor zile mai sus menționate, „soldații” lui Nicolae Titulescu din județul Olt au trăit un moment de derută. La 18 decembrie 1937 Savel Rădulescu scria: „Dl Tit[ulescu] a renunțat de a

²⁸ Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie – 31 decembrie 1937), p. 285.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 11 decembrie 1937 – ANIC, Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 390.

³¹ *Ibidem*, 12 decembrie 1937 – *Ibidem*, f. 391.

veni de acum câteva zile. Bolnav.”³² Îndrăznim să credem că unii s-au îndoit de autenticitatea informației, că alții l-au suspectat pe Titulescu că a renunțat la implicarea sa în alegeri. S-ar putea ca și unii și alții să fi avut dreptate. Absența „agenților electorali” veniți de la București în alte localități ale județului Olt în zilele de 13-19 decembrie 1937 se poate explica prin această stare de derută.

Cert este că la 16 decembrie 1937, chit că nu beneficia în continuare de prezența lui Nicolae Titulescu, campania sa electorală se va relansa. Catherine Titulescu însăși va veni la Slatina, va lua contact cu oficialitățile, rudele, prietenii, cunoscuții, încercând un plus de sensibilizare în zone mai puțin dinamice și o implicare a acestora într-un efort de echipă³³. Potrivit lui Savel Rădulescu, la 16 decembrie 1937, în Slatina, la sala Invalidul*, a avut loc o întrunire în favoarea lui Nicolae Titulescu la care au luat cuvântul succesiv: Sergiu (Gigi) Nenișor care „a citit declarația dlui Titulescu”; Ilie Ionescu; Savel Rădulescu „despre politica externă și internă”; Catherine Titulescu; Constantin Vișoianu; „la sfârșit Căpățâneanu – admirabil, răscolitor”³⁴.

Principalul moment al campaniei electorale ar fi urmat să fie – potrivit mărturiei dr. Șerban Milcoveanu – marca întrunire național-tărănistă din sala Martinescu la care urma să participe și Nicolae Titulescu. Împiedicat să intre în Slatina, Nicolae Titulescu n-a putut lua cuvântul la această întrunire.

În legătură cu propaganda electorală imaginată de Nicolae Titulescu (pusă la punct de echipa sa) sunt de relevat mai multe aspecte:

Afișul electoral³⁵ a fost o producție parțial nereușită. Mesajul politic nu a avut adecvarea cerută despațiul geografic și componența electoratului: potretul lui Nicolae Titulescu fixează un om bătrân, suferind, nu are lumina unui conducător și forța unui învingător. Tipărite la București (te întrebi de ce oare, căci la Slatina se tipăreau mai multe publicații, gazete și reviste), afișele au întârziat nu doar în drumul spre satele din județul Olt, ci chiar și până când au fost lipite pe pereții imobilelor de la Slatina.

Nu vom reveni – și cu atât mai mult nu vom stăru – asupra rațiunilor care au determinat apelul la imprimarea de către Nicolae Titulescu a unui discurs pe plăci de patefon. Nu ne vom refuza totuși două întrebări: A fost concepută imprimarea acestui discurs pe plăci de patefon ca o modalitate de a suplini absența fizică a lui Nicolae Titulescu

³² *Ibidem*, 18 decembrie 1937 – *Ibidem*, f. 394.

³³ *Ibidem*, 16 decembrie 1937 – *Ibidem*, f. 393.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ Muzeul Județean Olt apud Nicolae Titulescu – *un mare Român, un mare European, un mare Contemporan. O restituire foto-documentară* realizată de George G. Potra, Cristina Păuiușan, Dumitru Preda; cuvânt înainte de Adrian Năstase, Fundația Europeană Titulescu, București, 2002, foto nr. 391, p. 288.

în campania electorală sau ca o modalitate complementară de a-i multiplica mesajul adresat electoratului oltean? Decizia de a imprima un asemenea discurs pe plăci de patefon a fost adoptată abia după ce a renunțat la intenția de a mai fi prezent fizic în campania electorală de la Olt? Oricum, hotărârea a fost luată târziu și straniu din pâlniile gramofonelor prin satele bântuite de două automobile, gestionate, se pare, potrivit unor surse, de Lucreția (Creți, Cretzi) Pancu, sora Catherinei Titulescu³⁶.

Ziua de vot a fost urmărită la Slatina, după câte se pare, de toți membrii echipei angajate în campania electorală pro Titulescu. Iată ce nota Savel Rădulescu:

„Dimineață la 6 la secția de vot Școala de meserii. Tremurat afară de frig. Intrat la 7 cu magistratul – președintele secției Pantelimonescu (?) (Roșiori de Vede). [...] Magistratul extrem de scrupulos și ffoarte] integru.

Dejunat la Puiu Protopopescu. Stat și la despuierea scrutinului până noaptea 12. La Ilie Ionescu, reuniune. La început, rezultate proaste. La urmă, rezultatul de la Urși și Gura Boului extrem de bine ameliorat și

³⁶ Pe baza informațiilor obținute de la colonelul Lulu Pancu, fiul Lucreției Pancu și al lui Radu Pancu, cercetătoarea slătineancă Aurelia Grosu (Mincă) aduce următoarele precizări: „Pentru această campanie, se editează un afiș electoral în care se menționa că «este fiu al județului Olt, din comuna Titulești». Propaganda electorală a lui Nicolae Titulescu a fost desfășurată de cumnata sa, Lucreția (Creți) Pancu, sora Catherinei Titulescu. Mesajul lui Titulescu către alegători a fost înregistrat pe un disc și s-a transmis printr-un gramofon instalat pe o mașină.” – Aurelia Grosu, *Nicolae Titulescu – diplomat de Olt și Romaniști*, expunere la ediția a VI-a a Zilelor „Nicolae Titulescu” – 1996, Inspectoratul pentru Cultură Olt, Complexul memorial „Nicolae Titulescu”, „Caietul Simpozionului”, p. 17; idem, *Alegerile parlamentare din anul 1937 în județul Olt. Nicolae Titulescu candidat pe listele Partidului Național Țărănesc pentru Camera Deputaților*, comunicare susținută la ediția a XII-a a Zilelor „Nicolae Titulescu” – 2002, Inspectoratul pentru Cultură Olt, Complexul memorial „Nicolae Titulescu”, „Caietul Simpozionului”, p. 53; idem, *Alegerile parlamentare din anul 1937 în județul Olt. Nicolae Titulescu candidat pe listele Partidului Național Țărănesc pentru Camera Deputaților*, în vol. *Nicolae Titulescu: Eternitatea unui destin exemplar*, coordonatori: Laurențiu Guțică-Florescu, Dorin Teodorescu, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2005 (în continuare: *Nicolae Titulescu. Eternitatea unui destin exemplar*), p. 113. Mărturiile privind rolul și contribuția Lucreției Pancu în campania electorală pro Titulescu din decembrie 1937 în județul Olt provin dintr-o sursă orală și nu sunt confirmate de alte surse. Ba, din contră, dl Șerban Milcoveanu afirmă că: „Titulescu nu și-a recăpătat curajul și n-a mai venit în Slatina și în schimb și-a imprimat pe o placă de gramofon discursul și a trimis un automobil condus de Costel Vișoianu și un alt automobil condus de Savel Rădulescu și să se ducă pe străzi în Slatina și prin comune și n-a avut niciun succes.” – Convorbire cu dr. Șerban Milcoveanu realizată de Dorin Teodorescu, 8 noiembrie 2005, Slatina, în „Oltul cultural”, an IX, nr. 1 (32), 2006, p. 16 apud Nicolae Titulescu, *Opera politico-diplomatică (1 ianuarie 1937 - 31 decembrie 1937)*, partea a III-a, doc. nr. 382, p. 2151.

schimbat situația. Procent 20,5 %. Luat locul de deputat. Culcat la 4 dim[ineața]. 23 ore de nesomn.”³⁷

Rezultatele alegerilor comunicate la 21 decembrie 1937 de Biroul județean Olt consemnau victoria lui Alexandru Alimăneșteanu, candidatul Partidului Național Liberal; Nicolae Titulescu, candidatul Partidului Național Țărănesc, s-a plasat pe locul al doilea. Din 42.760 alegători (din care au votat 32.706, fiind anulate 468 voturi), Nicolae Titulescu obține 6.595 voturi. În cele două secții de votare de la Slatina Nicolae Titulescu obține 330 și, respectiv, 518 voturi; Deleni – 224; Câmpu Mare – 383; Urși – 703; Gura Boului (plasa Spineni) – 712; Spineni – 467; Negreni – 372; Buzești – 345; Perieți – 437; Izvoarele – 336; Drăgănești – 464; Radomirești – 456; Sprâncenata – 291; Titulești – 557³⁸.

Câștigarea unui loc de deputat – pe care l-a cedat prompt, așa cum se convenise dintru început, lui Dumitru Căpățâneanu, aflat pe poziția a doua a listei Partidului Național Țărănesc – a fost pentru Nicolae Titulescu un succes minor.

Chiar înainte de a se da publicității cifrele oficiale³⁹ Nicolae Titulescu s-a aplecat cu profundă îngrijorare asupra datelor preliminare ce indicau ascensiunea formațiunilor de dreapta și de extrema dreaptă care aveau să obțină în cele din urmă aproape 25 % din totalul voturilor.

Nu era greu de bănuț ce va urma.

Nicolae Titulescu n-a mai așteptat hotărârea lui Carol al II-lea de a încredința lui Octavian Goga, copreședinte al Partidului Național Creștin, formarea guvernului. Nicolae Titulescu a intuit corect că guvernul Goga-Cuza avea să fie antecamera dictaturii regale. Evoluțiile ulterioare i-au confirmat dramatic previziunile.

³⁷ Savel Rădulescu, *Însemnări zilnice*, 20 decembrie 1937 – ANIC, Fond Savel Rădulescu, dosar nr. 30, vol. III, f. 395.

³⁸ Aurelia Grosu, *Alegerile parlamentare din anul 1937 în județul Olt. Nicolae Titulescu candidat pe listele Partidului Național Țărănesc pentru Camera Deputaților*, în vol. *Nicolae Titulescu: Eternitatea unui destin* exemplar, p. 114.

³⁹ Procesul-verbal al Comisiunii Centrale Electorale privind rezultatele alegerilor generale pentru Adunarea Deputaților de la 20 decembrie 1937, București, 29 decembrie 1937, în *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. IV (7 iulie 1934 – 30 martie 1938), doc. nr. 234, pp. 376-378.

Iubiți alegătorii ai județului Olt!

În ziua de **20** Decembrie
1937 la alegerea de deputați
votați lista partidului Na-
țional-Tărănesc cu semnul:

Cercul

În fruntea listei
candidează cel mai
strălucit flu al Ro-
mâniei, născut spre
mândria noastră în
Titulești - Olt,

Domnul Nicolae Titulescu,
care a dus faima numelui de Român în toată lumea,
luptând pentru întărirea României și pentru pace în lume.
Votați cu curaj pe:

Nicolae Titulescu,
Dumitru G. Căpățineanu,
Ilie M. Ionescu,
Vasile I. Popescu

Votați

CERCUL.

1120 „Alte” 01140000 201 11111 92 111 11111

Afiș electoral cu care a candidat Nicolae Titulescu la alegerile
din județul Olt (20 decembrie 1937)

NICOLAE TITULESCU ROMÂNUL EUROPEAN

Ioan SCURTU

Nicolae Titulescu a fost un român european în cel mai deplin sens al cuvântului, unul dintre cei mai mari diplomați ai tuturor timpurilor. S-a realizat plenar după Marea Unire din 1918, care a generat o stare de spirit nouă, caracterizată prin afirmarea valențelor creatoare ale românilor. A fost perioada în care Nicolae Iorga, Constantin Brâncuși, George Enescu, Mircea Eliade, Gogu Constantinescu, Henri Coandă și încă mulți alții erau recunoscuți pe toate meridianele Globului ca personalități autentice și cinstite ca atare. A fost, după Primul Război Mondial și mediul internațional prielnic, când vechea diplomatie de birou – bazată pe scrisori, telegrame, negocieri de culise – a fost înlocuită cu o diplomatie deschisă, în care contactele interumane, inteligența și spontaneitatea aveau rolul decisiv. Prin Tratatul de la Versailles din iunie 1919 s-a decis înființarea Societății Națiunilor, care a devenit o tribună deschisă, în care toate statele membre, mari și mici, își puteau exprima punctele de vedere.

Dotat cu o inteligență deosebită, cu o memorie excepțională, dar și cu o mare putere de muncă și cu capacitatea de a cultiva relații interumane, cu un dar oratoric bine cultivat, Nicolae Titulescu a devenit una dintre cele mai prestigioase personalități din perioada interbelică. După mai puțin de 8 ani de prezență la Geneva, a fost ales, în 1930 președintele Adunării Generale a Societății Națiunilor, cea mai înaltă demnitate internațională ocupată până atunci de un român. A fost reales în 1931, act fără precedent în anele acestei prestigioase instituții.

În întreaga sa activitate a pus pe primul plan interesele României, pe care le-a promovat cu demnitate. Ziaristul Ion Vineanu constata cu deplin temei: „Niciodată Titulescu nu și-a spus că este reprezentantul unei «mici» națiuni. Nu s-a călăuzit ca delegatul unui popor cu «interese limitate». Pentru el toate problemele care interesau echilibrul european priveau România de-a dreptul. Și tot ce venea în atingere cu interesele românești alcătuia deopotrivă o problemă continentală. Din această convingere își trăgea el siguranța de sine, prestigiul și autoritatea. El îl îndemna să se afle pretutindeni unde se discuta o chestiune internațională și să aibă totdeauna un cuvânt de spus hotărâtor. Pentru un asemenea om

nu existau porți încuiate, nici subiecte interzise. Intervenția lui în discuțiile dintre cei mari nu surprindea pe nimeni. Cucerise pentru sine și pentru țara sa dreptul la cuvânt oricând și oriunde”¹.

Dar, pentru a ajunge în această poziție au fost necesari ani de trudă și de acțiuni tenace, unele de anvergură, altele aparent minore, dar toate absolut necesare. În calitate de ministru de Externe (1927-1928, 1932-1936) s-a aflat mai mult în străinătate decât în țară. A călătorit mult, parcurgând cu trenul, cu automobilul, cu avionul și cu vaporul zeci, poate sute de mii de kilometri, pentru a fi prezent la Geneva, Paris, Londra, Roma, Berlin, Lisabona, Istanbul, Ankara, Atena, Sofia, Belgrad, Zagreb, Viena, Budapesta, Varșovia, Praga, Bratislava, Washington, New York etc., etc. S-a întâlnit cu aproape toate marile personalități politice ale timpului șefi de state, de guverne, miniștri, delegați la diverse conferințe, reprezentanți la Societatea Națiunilor etc. A discutat și uneori s-a confruntat cu: Aristide Briand, Édouard Herriot, Léon Blum, Louis Barthou, Lloyd George, Austen Chamberlain, James Ramsay MacDonald, Anthony Eden, Winston Churchill, Calvin Coolidge, Frederick B. Kellogg, Gustav Strassmann, Maksim Litvinov, Eduard Beneș, Eleutherios Venizelos, Nikolas Politis, Jozsef Beck, Mustafa Kemal Atatürk, Rüstü Aras etc., etc.

Dar cel mai mult imp s-a aflat la sediul Societății Națiunilor din Geneva, centrul diplomației mondiale. Lipsa sa era imediat sesizată, atunci când erau de dezlegat probleme dificile. Diplomatul ceh Jean Seba scria: „când șederea domniei sale în România se prelungește, se aud de la Geneva glasuri că și acolo e nevoie de el ca de avocatul sau mai degrabă de apărătorul păcii”².

Avea obiceiul să invite la cină, la restaurant sau în camera sa de hotel, persoane cărora să le prezinte modul cum vedea el problemele aflate la ordinea zilei. Le urmărea reacția, le afla programul și punctele de vedere în perspectiva viitoarelor dezbateri și negocieri.

Cei care i-au ascultat discursurile rostite liber de la tribuna Ligii Națiunilor erau impresionați de capacitatea sa de a improviza. În realitate, Titulescu aplica principiul lui Napoleon Bonaparte: „Improvizația este soluția spontană a unei probleme minuțios gândite”. El își elabora cu multă atenție discursurile, uneori timp de câteva zile; atunci se închidea în camera sa de hotel, înconjurat de cărți, tratate, statute, legi și alte materiale documentare. Constantin Xenii scria că Titulescu își pregătea discursurile „îndelung și minuțios, iar apariția lui la tribună știa s-o anunțe și s-o facă așteptată ca pe un eveniment. Fiecare frază era gândită

¹ Fundația Europeană Titulescu, *Pro și contra Titulescu*. Selecție, cuvânt înainte, note bibliografice, adnotări și explicații, indice de George G. Potra, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 583.

² *Ibidem*, p. 493.

și așezată unde trebuie, fiecare imagine sau metaforă preparată de mai înainte și efectul ei bine îngrijit. Mai întotdeauna găseai o formulare nouă de idei, o imagine nebanală. Un colaborator intim îmi spunea că el își scria discursurile lui, le învăța apoi pe dinafară grație memoriei sale prodigioase (cum se afirmă că făcea și Poincaré), le debita apoi plimbându-se prin odaie și nu odată l-am găsit în fața oglinzii, preparându-și gesturile tribunei”³.

Titulescu își rostea discursurile într-o impecabilă limbă franceză. Aristide Briand se adresa astfel colaboratorilor săi aflați la Geneva: „Veniți să-l ascultați dacă voiți să învățați de la un mare maestru al mânuirii cuvântului ce înseamnă puterea oratoriei franceze”⁴.

Încă din vremea când era ministrul României la Londra, Nicolae Titulescu avea un rol major, chiar decisiv, în promovarea politicii externe a României. Era consultat în toate problemele, iar punctul său de vedere, argumentat, realist și eficient era ascultat la București. Atunci când se trecea peste el, Titulescu reacționa cu vehemență. Spre exemplu, în toamna anului 1932, primul ministru Alexandru Vaida-Voevod a intrat în tratative cu sovieticii fără a-l consulta pe Titulescu. Acesta, vexat, și-a anunțat demisia, argumentând că, prin modul cum negocia, guvernul permitea sovieticilor să pună sub semnul întrebării apartenența Basarabiei la România. S-a creat o criză politică, iar Vaida a trebuit să-și depună demisia⁵. La 20 octombrie s-a format astfel un nou guvern, prezidat de Iuliu Mănuș, în care Titulescu ocupa, oficial, funcția de ministru de Externe. A îndeplinit această funcție în cinci guverne (Maniu, Vaida, Duca, Angelescu, Tătărescu), până la 29 august 1936.

În memoriile sale, Alexandru Vaida-Voevod menționa că, revenit la putere în ianuarie 1933, nu s-a mai amestecat în problemele de politică externă: „Când ministrul Franței mi se adresează, într-un rând, i-am răspuns că trebuie să vorbească cu Titulescu. Dânsul o să-mi comunice, căci are autorizarea mea nelimitată în chestii externe”⁶.

Adept al legalității internaționale, al relațiilor dintre state pe baza respectării tratatelor și Statutului Societății Națiunilor, Nicolae Titulescu s-a considerat un „soldat în tranșeele păcii”⁷. A acționat pentru crearea unor alianțe regionale, pentru un sistem de securitate colectivă, prin care să fie împiedicată politica revizionistă, revanșardă promovată de unele state, precum Germania și Italia.

Una dintre cele mai spectaculoase și eficiente bătălii diplomatice desfășurată de Nicolae Titulescu s-a înregistrat în primăvara anului 1933.

³ *Ibidem*, p. 600.

⁴ *Ibidem*, p. 215.

⁵ Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, București, Editura Politică, 1994, p. 181-182.

⁶ *Pro și contra*, p. 575.

⁷ Constantin Turcu, Ioan Voicu, *Nicolae Titulescu în universul diplomației și al păcii*, București, Editura Politică, 1984, p. 252-256.

La 18 martie Benito Mussolini a propus încheierea unui pact între Italia, Germania, Franța și Marea Britanie, cunoscut sub numele de „Pactul celor Patru”, prin care statele respective urmau să reglementeze de comun acord toate problemele economice și politice din Europa, inclusiv eventuale revizuri teritoriale⁸. Liderii de la Paris și Londra au acceptat această propunere, socotind-o folositoare pentru țările lor.

Titulescu a sesizat imediat pericolul unui asemenea „directorat”, care excludea statele mici și mijlocii de la rezolvarea problemelor internaționale, și care deschidea calea modificării granițelor stabilite prin tratate. Din inițiativa sa, în ziua de 25 martie, Consiliul Permanent al Micii Înțelegeri a dat publicității un comunicat prin care se pronunța împotriva „unor acorduri ce ar avea drept scop să dispună de drepturile terților”, precum și a „ideilor revizioniste” cuprinse în propunerea Italiei. Apoi a pornit într-un voiaj diplomatic la Londra și Paris⁹.

În capitala Marii Britanii a discutat cu primul ministru Ramsay Mac Donald și cu ministrul de externe John Simon. Ambasadorul Wickam Steed avea să menționeze că, după aceste discuții, a cinat cu Titulescu. Acesta a scos un carnet, din care a citit ce le-a spus fiecăruia dintre cei doi demnitari britanici: „Dvs. Sunteți un atât de mare iubitor al păcii, încât ați devenit un propăvăduitor al războiului. Asta v-o spune Titulescu. Țineți minte. Revizuirea tratatelor înseamnă război”¹⁰. Guvernării englezi au rămas să reflecteze asupra cuvintelor diplomatului român și foarte curând și-au dat seama că el avea dreptate.

La Paris, N. Titulescu a discutat cu ministrul de externe Paul Boncour, căruia, după expresia ziaristei Geneviève Tabouis „i-a tras o săpuneală zdravănă”: „La Quai d'Orsay se aude de la un etaj la altul vocea de stentor a lui Titulescu: „Dacă Franța renunță la sfânta sa misiune de protectoare a micilor puteri, ne vom lipsi de ea! Nu suntem până într-atâta părăsiți de zei, încât să nu mai putem găsi prietenii mai loiale și mai curajoase! Și chiar de-ar fi să rămânem singuri, nu ne vom înclina în fața deciziei Clubului păcii al vostru! Și eu, eu am misiunea să vă previn în mod caritabil că revizuirea tratatelor va aduce războiul”. Aceeași ziaristă, care urmărea cu „sufletul la gură” turneul diplomatului român, menționa că după discuția de la Ministerul de Externe, Titulescu „face ocolul tuturor oamenilor politici ai Franței pentru a-și vărsa din nou furia”¹¹.

Argumentele lui Titulescu erau imbatabile: Statutul Societății Națiunilor prevedea că toate statele sunt egale și deci nu se putea ca un

⁸ Fundația Europeană Titulescu, *Istoria politicii externe românești în date*. Coordonator Ion Calafeteanu, București, Editura Politică, 2003, p. 276.

⁹ *Pro și contra*, p. 505-506.

¹⁰ *Ibidem*, p. 506.

¹¹ *Ibidem*, p. 524.

grup de patru să decidă soarta celorlalte, iar articolul 19 admitea revizuirea numai cu acordul unanim al statelor membre și cu consimțământul prealabil al părților în cauză.

Dându-și seama că a pornit pe un drum periculos, Boncour l-a întrebat: „Ce aş putea face?”, cum putea ieși din acea situație. Titulescu i-a replicat: „Pe mine nu mă interesează ce faci dumneata, poți să semnezi dacă vrei Pactul celor Patru Puteri și astfel să distrugi poziția Franței, dar din aceeași trăsătură de condei îți vei anula semnătura de pe alianța cu Polonia, Cehoslovacia, România și Iugoslavia”. La insistențele lui Boncour de a-i sugera o formulă de ieșire din situația dificilă în care se afla, Titulescu i-a oferit-o: „Vreau să-mi scrii o scrisoare oficială în care să-mi spui că nimic din Pactul celor Patru Puteri nu poate anula în nici un fel tratatele pe care Franța le-a făcut deja cu Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia și România și că nu se poate face nici o revizuire a tratatelor de pace fără deplinul consimțământ al Ligii Națiunilor”¹². Șeful diplomației franceze s-a conformat, iar la 27 mai 1933, Titulescu transmitea la București: „Am cinat astă seară cu Paul Boncour”, care i-a spus: „Grație notei asupra căreia am căzut de acord, Pactul în Patru nu mai păstrează caracterul revizuirii pe care îl dorește Germania și Italia”¹³. Astfel, prin efortul diplomatului român, „directoratul” celor patru nu s-a mai realizat.

Amplificarea curentului revizionist, după venirea lui Hitler la putere în Germania (ianuarie 1933), l-a determinat pe Titulescu să acționeze cu fermitate pentru securitatea colectivă. El aprecia că printr-o rețea de tratate, bi și multilaterale, statele interesate în menținerea păcii și a statu-quo-ului teritorial, puteau împiedica agresiunea forțelor revanșarde. În acest spirit, s-a implicat în perfectarea pactului de asistență mutuală între Franța și Uniunea Sovietică, precum și în încheierea pactului de asistență mutuală între Cehoslovacia și Uniunea Sovietică, în mai 1935.

Potrivit principiului că „prietanii prietenilor noștri sunt prietenii noștri”, Nicolae Titulescu a acționat pentru încheierea unui pact de asistență mutuală între România și Uniunea Sovietică. Cu acordul regelui Carol al II-lea și a primului ministru Gheorghe Tătărescu, a purtat negocieri cu Maksim Litvinov¹⁴, comisarul poporului pentru relații externe al Uniunii Sovietice, ajungând în iulie 1936 la un proiect de acord. În document se menționa, de patru ori, Nistrul ca graniță de stat între România și Uniunea Sovietică, fapt ce-l determina pe Titulescu să

¹² *Ibidem*, p. 506.

¹³ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, București, Editura Politică, 1967, p. 494.

¹⁴ *Ibidem*, p. 795-797.

aprecieze că a obținut recunoașterea apartenenței Basarabiei la România¹⁵.

După semnarea pactului de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică, Nicolae Titulescu intenționa să se dedice ameliorării relațiilor României cu Germania. El a intuit, încă din 1935, că nu putea fi exclusă o înțelegere între Uniunea Sovietică și Germania, astfel că România trebuia să evite a se afla prinsă, ca într-un clește, de cele două mari puteri revizioniste. Previziunile sale aveau să se adevărească peste 4 ani, la 23 august 1939.

În ziua de 29 august 1936, Gheorghe Tătărescu, de comun acord cu regele Carol al II-lea, a făcut o remaniere de guvern, în urma căreia portofoliul Ministerului de Externe a fost atribuit lui Victor Antonescu, membru în conducerea Partidului Național-Liberal.

Despre înlăturarea lui Titulescu din guvern, despre maniera în care a fost demis, fără să fie măcar anunțat (în acel moment el aflându-se în străinătate), dar mai ales despre consecințele pentru România ale acestui act s-a scris foarte mult. Este cert că succesorii săi nu au putut atinge niciodată prestigiul de care s-a bucurat Titulescu și nici nu au mai avut capacitatea de a se implica eficient în marile probleme internaționale, pentru promovarea intereselor României.

Nu este mai puțin adevărat faptul că, în august 1936, Titulescu era unul dintre puținii diplomați care mai lupta în „tranșeele păcii”. Forțele agresive, revanșarde cuceriseră teren. În 1935, Italia invadase Abisinia, iar sancțiunile decise de Liga Națiunilor s-au dovedit ineficace. În martie 1936, trupele germane au ocupat zona demilitarizată a Renaniei, iar protestele Marii Britanii și Franței au avut mai curând un caracter platonice. În Spania izbucnise războiul civil, iar politica de neintervenție proclamată de Societatea Națiunilor era nesocotită de Germania, Italia și Uniunea Sovietică.

Norii negri se adunau pe cerul Europei, iar cei care ar fi avut posibilitatea să-i împrăștie – guvernanții de la Londra și Paris – priveau cu indiferență, neînțelegând că furtuna, adică un nou război mondial, se apropia. Fiecare țară era interesată doar de propria-i securitate și nu se mai gândea la securitatea colectivă preconizată de Titulescu. Uniunea Sovietică nu renunțase la ideea imperială, iar politica lui Litvinov avea să fie în curând abandonată. Este cert că Moscova nu a renunțat la Basarabia, chiar dacă Titulescu credea că prin pactul de neagresiune avea asigurată granița pe Nistru. Speranța sa de a îmbunătăți relațiile României cu Germania era mai curând o iluzie. La Berlin el era o *persona non grata*, iar Hitler îl ura din adâncul sufletului, acuzându-l că prin politica de securitate colectivă urmărise să încercuiască Germania. Peste patru ani de la plecarea lui Titulescu din fruntea diplomației românești, Führerul

¹⁵ Adrian Năstase, George G. Potra, *Titulescu, ziditori de mari idealuri*, București, Fundația Europeană Titulescu, 2007, p. 236-238.

încă mai avea reproșuri de făcut României. La întâlnirea cu Ion Gigurtu, președintele Consiliului de Miniștri, din 26 iulie 1940, Adolf Hitler ținea să abordeze „pe larg motivele de nemulțumire ale Reichului cu politica de până acum a României, care a fost dusă pe căi absolut greșite de dl. Titulescu și apoi continuată de succesorii săi”¹⁶.

După înlăturarea lui Titulescu frâiele politicii externe a României au fost preluate de Carol al II-lea, dar nici contextul istoric, nici capacitatea colaboratorilor săi nu l-au ajutat să joace un rol major pe scena politică europeană. Din contra, această politică s-a scufundat într-un tot mai nefericit anonim, astfel că nu au putut fi evitate pierderile teritoriale din 1940: Basarabia și nordul Bucovinei ocupate de Uniunea Sovietică, nord-estul Transilvaniei de Ungaria, Cadrilaterul de Bulgaria. Nicolae Titulescu a avut nefericirea de a trăi această dramă a României. A murit în martie 1941, departe de țară și ignorat de semenii săi.

*

Posteritatea lui Nicolae Titulescu a fost marcată de evoluția regimului politic din România. În martie 1941, generalul Antonescu, conducătorul statului, nu a acceptat ca Titulescu să fie înmormântat la Brașov, așa cum ceruse prin testamentul său, și nici să se publice articole sau discursul omagial rostit în plenul Academiei Române de profesorul Ion Petrovici. Președintele Academiei, C. Rădulescu-Motru, i-a trimis conducătorului statului textul respectivului discurs, pe care, la 24 martie 1941, acesta a scris următoarea rezoluție: „Nu este oportun politicește să se facă elogiul politic al omului care a strălucit prin inteligența sa, care a încercat să facă țării multe servicii, dar care are nevoie de transportarea în timp pentru a fi judecată la justa ei valoare. Se poate însă face o recenzie a cuvântării ținute numai în ceea ce privește calitățile strălucite naturale ale dispărutului și activității sale profesionale și literare sau științifice”¹⁷.

După 23 august 1944, activitatea lui Nicolae Titulescu a fost readusă în actualitate, mai ales prin prisma efortului său de promovare a relațiilor României cu Uniunea Sovietică. Constantin I. Parhon, viitorul președinte al Republicii Populare Române, scria în aprilie 1945: „Ne-am întors la politica lui Titulescu de care n-ar trebui să ne depărtăm. La această politică trebuie să rămânem pentru totdeauna”¹⁸. Dar, aprofundarea acestui subiect conducea la concluzia că Titulescu a militat pentru relații amicale cu Uniunea Sovietică pe baza recunoașterii de către Moscova a apartenenței Basarabiei la România. În plus, ocupantul sovietic nu accepta să fie evocată politica de amplă amplitudine

¹⁶ Ion Calafeteanu, *Români la Hitler*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1999, p. 41.

¹⁷ Mareșalul <Ion> Antonescu, *Secretele guvernării. Rezoluții ale Conducătorului Statului (septembrie 1940 – august 1944)*. Ediție de Vasile Arimia și Ion Ardeleanu, București, Editura Românul, 1992, p. 62.

¹⁸ *Pro și contra*, p. 399.

internațională promovată de diplomatul Nicolae Titulescu, ci urmarea ca România să urmeze necondiționat directivele Kremlinului. Astfel s-a ajuns ca în anii 1950 și la începutul anilor 1960, Titulescu să fie integrat în rândul oamenilor politici burghezi, reacționari, alături de Maniu, Brătianu, Mihalache, Averescu, Vaida, Argetoianu, Iorga, Goga, Cuza etc., etc. Mulți colaboratori ai săi au fost arestați, între aceștia: Savel Rădulescu, Ion Christu, Vasile Stoica, Sergiu Nenișor.

După retragerea trupelor sovietice în 1958 și mai ales după *Declarația* din aprilie 1964, România a pornit pe calea unei politici externe independente. În privința lui Titulescu, momentul decisiv a fost declarația împăratului Etiopiei, Haile Selassie, cu prilejul vizitei sale în România, în septembrie 1964: „eu personal nu voi uita niciodată sprijinul curajos pe care l-am primit din partea domnului Titulescu, pe atincu ministru al Afacerilor Externe de-al României, în ziua nefericită când am cerut în fața Ligii Națiunilor ajutor împotriva fasciștilor care au copleșit Etiopia”¹⁹. Într-adevăr, Nicolae Titulescu ceruse în 1935, pe un ton energic, președintelui Adunării Generale, să dea afară din sală pe ziariștii italieni care-l huiduiau și insultau pe împăratul Etiopiei, care pleda cauza țării sale de la tribuna Ligii Națiunilor.

În 1966 a apărut prima monografie, intitulată *Nicolae Titulescu*, semnată de Ion M. Oprea. Apoi, în 1967, a văzut lumina tiparului un masiv volum intitulat *Nicolae Titulescu. Documente diplomatice*, realizat de un larg colectiv de redacție, format din George Macovescu, Dinu C. Giurescu, Gheorghe Ploșteanu, George G. Potra, Constantin I. Turcu. În același an s-a publicat volumul *Nicolae Titulescu, Discursuri*, îngrijit de Robert Deutch. Regimul de la București a simțit nevoia de a evidenția politica lui Titulescu vizând respectarea suveranității și independenței naționale a tuturor statelor, indiferent de mărimea lor. O asemenea politică era promovată, în noul context istoric, de Nicolae Ceaușescu și Ion Gheorghe Maurer, bucurându-se de o largă recunoaștere internațională. Mărturia cea mai clară a fost alegerea ministrului de externe Corneliu Mănescu în funcția de președinte al Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, în anul 1967.

Dar, pe măsură ce cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu a devenit dominant în societatea românească, acesta fiind prezentat ca un „genial cârmaci”, nu s-a mai apelat la modelul oferit de Titulescu, sau de alți înaintași. Totul începea și se sfârșea cu Nicolae Ceaușescu.

După revoluția din decembrie 1989 s-au înregistrat o tendință de aprecierea trecutului și a personalităților istorice. Pe acest fond, în 1991 a fost înființată Fundația Europeană *Nicolae Titulescu*, al cărei principal obiectiv este valorificarea operei marelui diplomat, cărturar și om politic.

¹⁹ „Scînteia” din 27 septembrie 1964.

În martie 1992 osemintele lui Nicolae Titulescu au fost aduse în țară și îngropate lângă biserica *Sfântu Nicolae* din Brașov, realizându-se astfel, după cinci decenii, testamentul acestui mare român²⁰.

În ultimii ani se constată o tendință de minimalizare a trecutului istoric al poporului român, de trimitere în uitare a personalităților sale, inclusiv a lui Nicolae Titulescu.

A-l evoca pe Nicolae Titulescu este totuși, o datorie de conștiință, pentru toți care mai cred că trebuie să mai existe o țară numită România și un popor din rândul căruia s-au ridicat mari personalități a căror moștenire se cuvine a fi cunoscută și apreciată.

²⁰ George G. Potra, *Titulescu spre Țara Dreptilor*, Slatina, Editura Fundației Universitatea pentru toți, 2001, p. 160.

CONSILIUL JUDEȚEAN
OLT

FUNDAȚIA EUROPEANĂ
TITULESCU

EPISCOPIA SLATINEI
ȘI ROMÂNILOR

MUZEUL JUDEȚEAN OLT

ZILELE „NICOLAE TITULESCU”

ediția a XIX-a

Nicolae Titulescu, Slatina
20-21 martie 2011

HOTĂRNICIA MOȘIEI MĂNĂSTIRII STREHAREȚ LA 1850

Gheorghe Mihai a fost primul director al filialei județene Olt a Arhivelor Statului. Deși buzoian de origine el și-a dedicat întreaga viață scoaterii la lumină și promovării trecutului județului Olt și mai ales a orașului Slatina. Domnul Laurențiu Guțică-Florescu, directorul Muzeului Județean Olt, a reușit să convingă familia să-i doneze câteva zeci de volume, broșuri și extrase – care au intrat în cea mai mare parte în biblioteca muzeului – și mai multe manuscrise.

Materialul publicat în cele ce urmează este un manuscris fotocopiât și broșat în format A 4 alcătuit din 16 f. revers (manuscrisul original pare scris pe ambele fețe după cum indică însemnarea de pe ultima filă) scris în cea mai mare parte cu alfabet de tranziție. Începutul și finalul sunt cu litere latine. Pe verso la ultimele 2 f. stă scris: „Hotărnicii dos. 3 / 1950” ceea ce pare să indice că manuscrisul original se află la Arhivele Naționale din București de unde a fost fotocopiât probabil la solicitarea lui Gh. Mihai.

În anul 2009 personalul mănăstirii Strehareț a întreprins demersuri de întocmire a unei monografii a acestui lăcaș de cult. În acest sens s-a apelat la ajutorul Doamnei arhivist I Constanța SURDULEAC care a obținut acest material de la Domnul director al muzeului județean. O copie alb negru a ajuns în biblioteca mănăstirii Strehareț.

Transcrierea manuscrisului în grafie latină latină de secol XIX a fost efectuată de Doamna Otilia DIACONU, arhivist la Serviciul Județean Olt al Arhivelor Naționale.

S-au folosit următoare notații:

1. * (înainte de cuvânt) pentru *sic*;
2. caracterele italice pentru textul cu grafie latină;
3. parantezele drepte pentru explicații în text.

Copia manuscrisului aflată în posesia Muzeului Județean Olt are 16 f. Însemnarea de pe ultima filă indică 8 f. ceea ce înseamnă că originalul era scris pe ambele fețe ale hîrtiei. De aceea am numerotat filele ținînd cont de această caracteristică.

[f. 1]

Înfățișată la Tribunalul Oltu astăzi nouă-spre-dece Decembrie anul 1866

Grefieru [indescrifabil]

Hotarnicul Inginer al casii Sfințitii Mitropolii D<umnea>luî
Prezidentul cinstitei judecătoriai Oltul, prin adresu cu № 4608 din anul
1846 Noembrie 8, autorizîndu<->mă (după cererea cinstitei Economii a
casi Sfintei Mitropolii prin adresul № 1384 din același an) întru aducerea
la îndeplinire hotărîrii cinstitului Înalt Divan, seccia a doa cu № 4, tot din
acela'si an Ian<u>arie 26, datu asupra prigonirii dintre Sfinta Mitropolie,
pentru moșiea Streharețul vatra schitului Streharețul din acel județ
metohul său și casa răposatului Vornic Iordache Slătineanul, părtașa în
zisa moșie, [cu] orășanii slătineni vecinii răzași; am luat în băgare de
seamă mai întii această hotărîre care mi s'a dat de cinstita Economie în
copie adeverită după orîndulială și am văzut<->o coprinzînd: A se face
urmarea dupe găsirea cu cale a judecătoriai de Argeș, socotindu<->se
sorocul pus orășanilor spre desăvîrșirea lucrării descrisă acolo de patru
luni, de la zioa ce această hotărîre a Divanului va dobîndi domneasca
întărire. – Pe temeiul aceștii hotărîri am luat în băgare de seamă și
coprinderea hotărîrii cinstitei Judecătoriai de Argeș ce se vede trecută cu
anul 1840 Ienarie 26, în aceiași hotărîre a cinstitului Înalt Divan, și am
văzut că orășanii slătineni neămîind mulțumiți cu hotărnicia și harta cu
anul 1834, Iulie 18 făcută de D<umnea>luî Ioan Predetici moșii
Streharețul a schitului cu acela'si nume și a casii răposatului Vornic
Iordache Slătineanul a cerut să fie păsuiți ca să'mi ia și din parte<->le
hotarnic Inginer a lucra împreună cu hotarnicul pomenitelor case,
mărginind de sinele soroc ca, pînă la sfîrșitul lui Aprilie din acel an să
desăvîrșească acea lucrare fără alt cuvînt; iar cinstita Judecătoria a găsit
cu cale ca, de nu vor fi următorii cererii ce'aū făcut numiții orășani,
atunci, după povața pravilii lucrarea făcută de D<omnul> <Predetici>
prin pomenita hotărnicie și hartă, să rămîie întărită cu desăvîrșire întru
toată ființa ei; la care hotărnicie se vor <face> lămurirea să le fie prin
carte de blestem cătră <mart>torii prigonitorilor în ființa vecinilor răzași,
avînd în <vedere> hotarniciii și hrisovul răposatului Radu vodă din anul
7116 în //

[f. 1v.]

care, se coprind mai pe larg semnele moșii, și altele, fiind în unire această hotărîre, și cu povața pravilii partea a *doă, *cap trei § 2, 3, 10.

Așa dar văzînd că urmarea mea în duhul prezisei hotărîri a cînstîtului Înalt Divan, nu este alt de cît a face o *deiznovă hotârnicie moșii Streharețul lucrînd împreună cu hotarnicul Inginer* ce'și ar lua orășanii Slătineni, potrivit cu coprinderea hotărîrii cînst<itei> Judecătoria de Argeș, am sorocit în *doă rînduri prin *doă legiuite cității atît pe moștenitorii casi răposatului vornic Iordache Slătineanul carei sînt: D<umnea>lor Pitarul Alecu cu fratele Dumisale Nicolae Slătineni (a cărora parte din moșia Streharețul) acum se află în stăpînirea D<umnea>ei Cucoani Catînchi Buciumeanca, fiica Sfinții Sale părintelui Eclesiarh* Iosef Strehărețeanul), și pe orășanii Slătineni vecinii de la vale, a veni în fața locului cu hotarnici din parte<->le spre îndeplinirea ce *lor coprinse în prezisa hotărîre, cît și pe cei *lalți vecini răzași care i mi s'au arătat de cînstita Economic, că mai sînt, adică:

D<umnea>luî Maiorul Ioan Gigîrtul cu moșia Cireșovul din Deal sau Pîrliții, (acum a Sfîntei mănăstiri Cîroceni),

Sfînta mănăstire Clocociovul cu moșia Cireșovul de sus sau Călugăreni,

Sfînta mănăstire Zlătari cu moșia Dranoveții de jos a metohului său Schitul Șegarcea,

Biserica Sfîntului Gheorghe din orașul Craiova, cu moșia Sîrbii numită și Salcia, mărîgîndu<->le, cel din urmă soroc la 15 Iulie anul 1847. – La care soroc afîndu<->mă în fața locului, dintre toți au venit numai: D<umnea>luî Pitarul Alecu Slătineanul unul din moștenitorii casii răposatului Vornic Slătineanul cu D<umnea>luî Mihalache *Papazolu hotarnicul Inginer luat din parte<->le; unul din D<umnea>lor Mădularii Cîns<tituluî> Magistrat al Orașului Slatina cu D<omnul> Costache Cumpănășescu hotarnicul luat de oraș, și D<omnul> Ștefan Dondea vechil din partea Sfîntei mănăstiri Clocociovul cu deplină putere orînduit, prin vechile (?) din anul 1846 Martie 10, la mai multe pricinî de judecări, și adeverit de cînstita Poliție a Orașului Slatina supt № 90. – Cu carei mai repetînd coprinderea hotărîrii Cîns<tituluî> Înalt Divan și a Cîns<titei> Judecătoria de Argeș, și pătrunzîndu<->ne de îndatorirea ce ni se pune adică, a face o *deiznoavă hotârnicie față cu vecinii răzași, am cerut fie cărora se înfățișeze documenturile ce au, și, Sfinția Sa părintele Eclesiarh Iosef Egumenul Schitului Streharețul au înfățișat pe cele următoare; Ear D<umnea>luî Pitarul Alecu Slătineanul au răspuns că alte documenturi n'are, De cît tot acelea ale Schitului Streharețul, din care se dovedește, și *cîtățimea stînjînilor părții Dumisale //

[f. 2]

stăpînită din vechime în devălmășie cu schitul carele, împreună cu Epitropica ce'aū avut asupra stării D<umnea>lor pe cînd se afla nevîrsnicii, au cerut călcare se li s'aū făcut de către vecinî, dupe cum se vād hotărîrile judecătorești – însă:

Sineturile schitului Streharețul

7116 Octomvrie 7. Hrisovul răposatului Radu Vodă, (coprins în hotărîrea cinst<itei> Judecătoria de Argeș ca să'l avem în vedere) dat popii Pîrvului, fiului său Toader și altora în număr de 17 pe care i anume'i arată, ca să le fie moșie la Strehareț toată siliștea Streharețului, din cîmp, din dealul cu viile, din apă, din pădure, de pretutindenea, și hotarul să se știe Din apa Oltului pe osica [= Osica?], pe gardul Vucî [?], pe hotarul cel vechiū, pe gardul lui Cîrstian, pe piscul lui Branco, pe la cele trei movili, pela viile Voiniceștilor, pe prutul lui Gărcă, pe prutul lui Caloian, la valea viilor [= Valea Viilor] pînă în drumul Tîrgului, și pe hotarale cele vechi pînă în apa Oltului.

7176 August 4. Înscriș al răposatului Serafim Episcopul Rîmnicului, prin care lasă Schitul Streharețul făcut cu a sa osteneală, Metoh supt ascultarea Sfintei Mitropolii.

7120 Noemvrie 5. Carte de hotărnicie, a șase boerî coprinzătoare, că: pe răvașile răposatului *Costandin Basarab Voivod aū fost luași de Filotei Ieromonahul Egumenul de la Strehareț și de moșnenii de acolo, de aū căutat ș'aū adeverit cîtă moșie au avut mănăstirea Streharețul de cumpărătoare și danie, și cîtă aū avut moștenii; și că aū aflat șase moși mari adică funii în tot hotarul Striharețului; din care, patru au <a>les cu zapise de cumpărătoare și danie Sfintei mănăstiri, și doi moșnenilor. – Apoi aū tras'o prin trii locuri după obiceiū ș'aū aflat<->o: la capul de la deal stînjîn<i> patru sute cincî zeci pe din jos – Prin mijloc aū aflat stînjini trei sute doisprezece, din care, au dat mănăstirii Doă sute și moșnenilor o sută patru, și pre la capul de la Olt stînjini șapte sute douăzeci, din care, au ales patru sute optzeci Mănăstirii și Doă sute patruzeci moșnenilor; și că, au pus semne ca se fie *fie care cu bună pace osebi unii de alții.

7210 Noemvrie 5. Zapis tot din zioa hotărnicii, prin care, Radu din Slatina ginerile lui *Dîrfil cu femeia Sa* Dumitra și cu feciorii săi Dumitru și Drăgan, au închinat toată partea lor din moșiea Striharețul <sfintei> mănăstiri Streharețul, însă, o jumătate de funie, ce i se pogorîse, de la strămoșul lor *Popa Pîrvul și de la moșul lor Diian <fratele> Vodi *Mîșici, pe care aū ales<->o acei șase boerî hotarnici <și aū alăturat<->o

//

[f. 2v.]

lîngă a mînăstirii.

7228 Iulie 1-iu. Zapisul Megieșilor din Strehareț, dat Egumenului Visarion de la mănăstirea Streharețul, ca să se stepînească precum s'a fost hotărît moșia de acei șase boeri, și să aibă a drege hotarele pe unde s'ar fi stricat, întorcînd și dijma ce luase pîrînd<->li-se că nu s'ar fi tras moșia bine.

1784 Iulie 26. Cartea boerilor ispravnicî din Județu Romanaii, prin care se hotărăște ca, moșnenii Untărești anume: Mihaî și Costandin Pleșoenii se sloboază moșii Streharețul din județu Oltul care trece și în Romanaii a schitului Streharețul și a Răducănelui Slătineanul biv-vel sluger, locul călcat de dînsșii pe cum singurî au dat tare prinsoare în judecată cunoscînd că nu este al lor ci al moșii Streharețul; și pentru ca să se păzească odihna stăpînirii mai cu temeiū să meargă un boer ce ști va lua Egumenul schitului să ocolească acel codru de loc cu semne ca să nu mai aibă pricină.

D<umnea>luî mādularul Cîns<tituluî> Magistrat al orașului a zis că n'are nici un document moșia Slatina a orașului, precum aū arătat la toate județele urmate; Ear D<umnea>luî Ștefan Dondea pentru moșia Cireașovul de sus sau Călugărenii a Sfintei mănăstiri Clocociovl, aū înfățișat, cu anul 1779 August 28 Carte de alegere a doi boeri: Istrati Izvoranul și Radu vâtaful, ispravnicii județului Oltul, coprinzătoare că: Din porunca răposatului mitropolit de atunci aū mers se descopere hotarul dintre moșia Streharețul a schitului Streharețul și moșia Călugărenii a Sfintei mănăstiri Clocociovl; căci se prigonea Egumenii acestor doă mănăstiri avînd bănuială că călca unul moșia cei lalte mănăstiri; ci după multele cercetări ce'aū făcut întîi neputîndu<->se pricepe de semnele hotarului pe unde sînt, nescriind cu deslușire în cărțile acestor mănăstiri fiind vechi de s<'>aū stricat acele semne, au strîns oamenii bătrîni de i<->aū întreat a da seama prin carte de blestem și [întinat] găsindu<->se a arăta, aū pus funia de au tras moșia Schitului Streharețul pe la căpătîiul despre răsărit fiind mai multă gîlceavă și încurcătură nu s'a putut trage, Dar dupe multe cercetări s<'>a găsit în urmă Partenie Ieromonahul om ca de șaptezeci de anî carele, primind cartea de blestem, au mers întîi de le<->aū arătat de semn Aninul ce s'a însemnat în marginea Oltului; De acolo plecînd printre moșii spre răsărit le<->aū arătat Plopul cel din pîrlog, aū tras iarăși spre Răsărit s'aū eșit din zăvoiū de aū făcut groapă și au pus piatră din sus de maîdănașul ce este alături cu drumul care trece de la deal de bordeiul luî Amza ot Obrocarî; și merge [șters] la groapa ce-aū făcut în urma [= urmă] și au pus piatra; De acolo trage //

[f. 3]

la Părul ce s'a însemnat, din marginea cîngului de supt Deal, care Păr este lîngă drumul ce trece de la Slatina spre Șerbănești, și sue [indescifrabil] ...lile pe jepculița [?] la jugastru ce s'a însemnat, scoboară pe la Tufa ce s'a însemnat și de în valea muerii [= Valea Muierii] la colțul ce ese despre mănăstirea Streharețul unde se cotește valea; De acolo merge pe

matca văi în sus pînă la Topiliște, (arătînd și semnele despărțitoare de alte moșii), și că pe arătatele semne au rămas mulțumiți amîndoi Egumenii.

Osebit de acest Document, auzis Sfinția Sa părintele Eclisiarh Iosef Egumenul Schitului Streharețul și D<umnea>luî Pitar Alecu Slătineanul că, mai are mănăstirea Clocociovul și-un hrisov cu anul 7149 Iunie 8, cu care s'a slujit D<omnul> Predetici la hotărnicia ce'au făcut moșii Striharețulu, de care întrebînd pe D<omnul> Ștefan Dondea vechilul acei mănăstiri ca să mi le arate, auzis că nu i s'a dat de către Eguemn socotindu<->1 de netrebuincios fiind mai bunî de cît arătata carte de alegere a boerilor Ispravnicî; însă, ca să î cunosc și eu copriinderea, am înfățișat D<umnea>luî Pitarul Slătineanul desființata, prin hotărîrea Cins<tituluî> Înalt Divan, carte de alegere a D<omnuluî> Ioan Predetici, cu anul 1834 Iulie 18, în care văzui că cartea de alegere a boerilor ispravnicî ce mi s'>a înfățișat mie de D<omnul> Dondea, nu i s'a fost înfățișat atunci și D<omnu>luî Predetici, de cît numai acel hrisov cu anul 7149 Iunie 8, al răposatuluî Matei Basarab voi-vod, dat mănăstirii Cotromuzul [= Cutlumuz] și arătător de semnile moșii Cireașovul de sus ce se rezoraște [?] pe din jos cu moșea Streharețul, chiar așa «Pre hotarale cele vechi, din hotarul Șerbăneștilor trece Oltul la capul ostrovuluî și merge în jos pe Rîu pîn mijlocul ostrovuluî, trece peste Rîu și cade la lac și înparte hotarul cu Cîineștii, și iar trece Oltul și merge pe Rîu și înparte hotarul cu Dranoveții și la cale și desparte hotarul Strehariților, trece lacul și merge spre Răsărit pe urma [= urmă] și vine la lacul cel mare, și merge pe cîmp și cade la Rîul Muerii și merge pe Rîu și desparte hotarul Topiliștii».

După cetirea arătatelor sineturi, împreună cu D<umnea>luî Mihalache Papazolu <și> cu D<omnul> Costache Cumpănășescul hotarnicî, în ființa părților arătate mai sus că au venit la soroc, prin oameni cu știință aduși din parte<->le, am cercetat hotarele moșii Streharețul de către moșea Cireașovul de sus sau Călugărenii, a mănăstirii Clocociovul, și ale moșii Cireașovul din Deal sau Pîrliții a D<umnea>luî Maior I. Gigîrtul (acum a mănăstirii Cotroceniî), și s'a dovedit în felul ce mai jos se vede la articolu I și III; ear de către moșea orașuluî Slatina, am împlinit stînjinii moșii Streharețul, dupe cum iarăși mai jos se vede la articolu II, lipsindu<->î de tot semnile coprinse în <sineturi>.

Dar, pentru că la capul despre apus al moșii Streharețul <unde> // [f. 3v.]

se calcă foarte mult de moșea Dranoveții de jos a schituluî Șegarcea metohul mănăstirii Zlătariî, dinpartea căriea nu s'a arătat niminî la sorocul de 15 Iulie din anul 1847, și de moșea Sirbiî sau Salciea a Bisericii Sfîntuluî gheorghe [= Gheorghe] din Craiova, din partea căriea mi s'>a înapoiat răspuns că, citarea ce î am trimis<'>o ar fi primit<'>o

cu zece zile mai în urmă sorocului terminat de mine, cerînd mărghinirea unui alt soroc, s'a mai ivit de vecinî:

D<umnea>luî Pocovnicul [= polovnicul] Teodor Ghimpețeanul și D<umnea>luî Dimitrie Caraianopolu, cu moșia Slătioarele care, asemenea calcă capul moșii Streharețul și

D<umnea>ei Cucoana Elenca Ariceasca cu proprietate ce se ține de capul moșii Cireașovul de sus sau Călugărenii a mănăstirii Clocociovul, supt nume de Aricești, dupe deslușirea ce se vede mai jos; de accia, n'am putut da sfîrșit lucrării atuncî, fiind silit de am mai făcut sorociri pentru arătatele vecinătăți. – În care vreme strămutîndu<->se partea D<umnea>lor fraților Slătineni din moșia Streharețul în stăpînirea D<umnea>ei Cucoani Catinchi Buciumeanca de supt îngrijirea Sfinții sale, părintelui Eclesiarh Iosef Streharețeanul tatăl Dumneaei, precum și moșia Cireașovul din deal sau Pîrliții a D<umnea>luî Maior I. Gigîrtul, în stăpînirea Sfintei mănăstiri Cotroceni; am făcut și acestora legiuitele că mers [demers ?] cu sorocul cel din urmă mărghinit la 19 ale trecutei luni Octomvrie.

La care soroc m'am aflat iarăși în fața locului, unde a venit din partea Schitului Streharețul și a D<umnea>luî Pitarul Ioan Fîntîneanul avocatul așezămintelor publice din acel județ oltul [= Oltul] de i am dat sfîrșit lucrării, fiind formele urmării împlinite către toți vecinii răzași – adică:

I-iu. Pe marginea din sus unde să învecinește cu moșia numită după sineturi Cireașovul de sus și Călugărenii, a sfintei mănăstiri Clocociovul, după cercetarea ce'am făcut încă de la 15 Iulie anul 1847, împreună cu D<umnea>luî Mihalache Papazolu hotarnicul luat de D<umnea>lor frații Slătineni (a căroră parte din moșia Streharețul se află acum trecută în stăpînirea D<umnea>ei Cucoani Catinchi Buciumeanca) și cu D<umnea>luî Costache Cumpănășescul hotarnicul orașului Slatina, prin oameni cu știință aduși de Sfinția sa părintele Egumen al schitului Streharețul și de cele *alte părți, semnilor coprinse în cartea de alegere a boerilor Ispravnicî, cu anul 1779 August 28, ce mi s<'>a înfățișat de vechilul mănăstiri Clocociovul, fiind mai nouă de cît a moșii Streharețul, și care, se vede potrivită cu hrisovul cel vechi al mănăstirii, la semnul numit Valea Muerii chiar acolo adică, unde fuse-se cea mai mare prigonire între aceste două moși, la facerea alegerii de boerii ispravnicî, s'a dovedit în ființă dintre toate //

[f. 4]

*toate acele semne, numaî: *Piatr'a numită din sus de măidenășul ce este alături cu drumul care trece de la deal de bordeiul lui Amza ot Obrocari, și care acum poartă numere de piatra din sadină [?], însemnată pe placul ce am rădicat și însoțește această carte de alegere la № 3, Glodul (adică sărături) la № 4; Locul Parului însemnat și numit în marginea crîngului supt deal, lîngă drumul ce trece de la Slatina spre Șerbănești, <№ 5>

Dealul numit Gorgănelile № 6; în care zic boerii ispravnici că sue pe la jepculiță; și colțul văi muerii [= Văii Muierii] № 7 unde, iarăși zic boerii că coboară de apucă pe matca aceliu văi în sus, și de la care colț sau cot moșia streharețul [= Streharețul] mai merge puțin pe matca văi, în sus pînă unde se împreună cu valea Viilor № 8; căci de acolo în nainte se începe în venirea moșii mănăstirii Clocociovul cu moșia cireșovul [= Cireșovul] sau Pîrliții care, acum este a mănăstirii Cotroceni coborîtă de la D<omnul> Maior I. Gigîrtul; urmîndu<->se prin arătările dovedite semne și stăpînirea fără cea mai mică prigonire. – Ear peste matca cea de acum curgătoare a Oltului în luncă, lipsind semnele din pricina strămutării apii Oltului pe unde se vede de curînd acuma foarte aproape piatra din *sadină № 3, s'a dovedit vechia stăpînire iarăși fără cea mai mică prigonire la punctul pe plan № 2 în marginea unui drum pînă în care, se opresc capetele acestor două moșii.

Dar, pentru că hotar capetelor acestor două moșii dupe sineturile ce aū urmează să fie matca Oltului, am făcut întrebare martorilor de acea matcă, și au răspuns că știința ce au au de la alți moșneni, este aceia pe unde curge acum apa Beicii, și că de la dînsa pînă în arătatul drum se stăpînește capul moșii mănăstirii Clocociovul de D<umnea>ei cucoana Elenca Ariceasca supt nume de Aricești; Ear capul moșii Streharețul se calcă de cele *alte vecinătăți ale sale, ce vin din județul Romanații.

Și așa, pe toate arătatele dovedite semne hotarul dintre moșia streharețul [= Streharețul] și moșia Cireșovul de sus sau Călugărenii a mănăstirii Clocociovul le<->am statornicit cu moșoroe încă dela 15 Iulie anul 1847, a fi și pă viitorime tot hotară, păzindu-se de la unul la altul liniile drepte ce se vād terminate pe plan, în chipul următor adică: De la semnul din marginea drumului (pe plan № 2) spre răsărit cu stînjini: 543, trecînd cea de acum apă a Oltului; pînă la piatra din sadină (№ 3); de acolo în distanță stînjenî 608 trecînd peste Glod (adică sărături, № 4) pînă supt Dealu numit Gorgănelile, în marginea Drumului unde aū fost pârul însemnat (pe plan № 5) și, de acolo în distanță cu stînjini 307, trecînd peste dealul numit Gorgănelile (№ 6), pînă la împreunarea mătciî văi muerii [= Văii Muierii] la punctul pe plan № 7 să se urmeze matca hotar pînă la împreunarea sa cu matca văi viilor [= Văii Viilor] (plan № 8), precum se coprinde în cartea boerilor Ispravnici //

[f. 4v.]

iar la 19 ale trecutei luni Octomvrie cînd au mai fost sorociți vecinii capetelor moșii Streharețul după cum mai sus am arătat și m<^>am încredințat de adevăr cu chipul cel mai jos se vede, la articolu *III [= IV] că matca Oltului vechiū coprinse în sineturî este aceia pe unde curge acum apa Beicii, și pînă în care am lungit capul moșii Streharețul, tot de odată am format și de către partea de moșie, a D<umnea>ei Cucoani Elenchi Ariceasca linia dreaptă ce în plan se vede de la № 2, semnul de care mai sus am vorbit că este în marginea drumului, pînă în matca apii

Beicii, în malul căriea despre răsărit s'a făcut semn de moșoroî (pe plan № 1), în depărtare cu stînjini 311 de № 2, pe direcția pietri din satină № 3; însă n'am lungit și capul moșii mănăstirii Clocociovul deopotrivă cu al moșii Streharețul pînă în matca Beicii, dupe cum se cunoaște, din sineturile ce aũ; căci D<umnea>ei Cucoana Elenca Ariceasca, din partea căriea nu s'a arătat niminî la soroc, poate să aibă drepturi pravilnice asupra stăpînirii ce i se găsește în capul prezisei moșii a mănăstirii Clocociovul, și mai cu seamă că, moșii Streharețul nu i se pricinuește nici o pagubă cu nelungirea moșii acci mănăstiri, ci numai o reformare a vecinătății.

II. Pe marginea din jos unde se învecinește cu moșia orașului Slatina, lipsind de tot semnale, am înființat puncturile împlinirii stînjinelor a trei trăsuri coprînse în hotărnicia cu anul 7210 ce are această moșie Streharețul mai nouă de cît hrisevul cu anul 7116 de care, mai coprinde hotărîrea cins<titei> Judecătoria de Argeș să'l avem în vedere; căci după dînsul nu m'am putut desluși nimic de semnale ce coprinde în lung, fiind toate foarte vechi și pierdute; de cît numai pentru capete, pomenind de matca Oltului și de valea viilor [= Valea Viilor] ce sunt în ființă și de care, mai jos s'arată la articolu III și *III [= IV].

Pe care trăsuri le-am măsurat cu stînjenul răposatului Șerban Vodă, (necoprinzîndu<->se cu ce stîjin s'a măsurat atunci) și cu începere din hotarile despărțitoare de moșia Cireașovul de sus sau Călugărenii a Sfintei mănăstiri Clocociovul, cele dobîndite cu chipul de mai sus arătat la art<i>colul I, fără să mai fie trebuință a se da carte de blestem martorilor, după cum în hotărîrea Cins<titei> Judecătoria de Argeș se coprinde, fiind netăgăduite și recunoscute acele semne de toate părțile, potrivit cu povața pravilii pămîntului de la partea II-a, cap 3 § 5, 6, 10; însă:

Întîia trăsură de patru sute cincizeci de stîjină, № 450, din împreunarea văi muerii [= Văii Muierii] cu valea viilor [= Valea Viilor] în care, se oprește capul cel despre Răsărit al acestei moșii Streharețul, (pe plan № 8); pă linie dreaptă; trecînd prin viea Schitului Strehareț (№ 7), pînă unde s'au împlinit la punctul pe plan № 11, despărțitor de moșia Slatina a orașului.

A doa trăsură de trei sute doisprezece № 312 stîjină din locul Părului însemnat și numit în marginea Crîngului supt deal //

[f. 5]

Îngă drumul ce trece de la Slatina spre Șerbănești, (pe plan № 5), în linie dreaptă, paralelă cu trăsura întîi, și s'a împlinit tocmai la o cruce de piatră din malul cel despre miazăzi al văi muerii [= Văii Muierii], despre răsărit de drumul Slatinii (pe plan № 12) unde se și urmează stăpînirea de către moșia orașului.

A treia trăsura de șapte sute douăzeci № 720 stînjini, peste apa cea de acum curgătoare a Oltului, din semnul vechii stăpîniri (pe plan № 2) pe linie dreaptă pînă unde s'a împlinit la punctul pe plan № 13.

Apoi, pîntre puncturile împlinirii stînjiniilor ai arătatelor trăsuri, am lăsat a se păzi hotarul cu liniile drepte ce pe plan se văd terminate cu lungime: cea dintre trăsura Întîi și a Doa de stînjini 339, și cea dintre trăsura a Doa și a treia de stînjini 1179 cu prelungire de alți 40 stînjini pînă pe apa Beicii în care, au umblat Oltul vechiu și urmează să stea capul moșii Streharețul dupe coprinderea sineturilor sale precum se deslușește mai jos la articolul *III; Ear de la punctul [?] <tră>suriî întîi a capului despre răsărit (pe plan № 11), se meargă în linie dreaptă în stîlpul de piatră ce se află despre miază zi de drumul viilor [= Drumul Viilor], pus la trăsura Capului [?] moșii Cireașovul din deal, de la hotărnicia sa din anul 7210, despărțitor numai de Strehareț, dupe cum se vede mai jos la articolul III, și care stîlp, după stăpînirea urmată, se găsește hotar despărțitor și moșii orașului Slatina (pe plan la № 10).

Pînă la arătatul stîlp (№ 10), D<umnea>lui Costache Cumpănășteanul cînd s'a aflat în fața locului ca hotarnic din patea orașului, la sorocul de 15 Iulie anul 1847, în împreună cu unul din D<umnea>lor mădulari cins<tituluî> Magistrat, aū aproape ca să se mărginească trăsura capului despre răsărit al moșii Streharețul, fără s'mi arate vreun temeiū, ci numai cu un simplu cuvînt, căci s'ar fi găsind pînă în acel stîlp stăpînirea moșii orașului; și că în toate ce'ailaltă întindere a lucrării deschisă mai sus este unit. – Dar ca să'l pociū încredința că trăsura urmează să fie pe acolo pe unde mai sus am arătat<'>o, am măsurat din acel stîlp pînă în împreunarea văii viilor [= Văii Viilor] cu valea muerii [= Valea Muierii] hotarul despărțitor de moșiea mănăstirii Clocociovul (pe plan № 8), dovedit cu doă acturi publice: hriov și carte de alegere ce are acea mănăstire, de a văzut însuși că lipsește din suma hotărniciei moșii Streharețul 47 de stînjini; dîndu<->î cu aceasta dovadă că acel stîlp n'a fost pus tot deodată și de punct al trăsuriî Streharețului a căriea hotărnicie, nici că pomenește de niște asemenea stîlpî; ci numai de punct al trăsuriî capului moșii Cireașovul din deal ce<->î zice acum Pîrlițiî, după cum se vede mai jos la articolu III că<->î dovedește hotărnicieile acei moșii, fără însă să arate că pînă într<'>însul ajunge și moșia orașului; Spuindu'î tot deodată D<omnu>lui Cumpănășescul că acel stîlp îl statornicesc a fi moșii Streharețul hotar despărțitor și de moșiea orașului, povățuindu<->mă numai de <figura> //

[f. 5v.]

moșii, fiind în plan se vede; Ear într'alt chip; ar trebui prelungite liniea dintre trăsura II-a și I-iū pînă unde ar izbi în moșiea Cireașovul din deal sau Pîrlițiî după regulile hotărniciești; rămîind acel stîlp hotar Striharețului despărțitor numai de capul moșii Cireașovul sau Pîrlițiî, a căriea hotărnicie îl descrie astfel. – Însă D<umnea>lui Cumpănășescul stăruind

tot în cuvintele Dumisale n'a vrut să primească temeiurile arătate de mine.

De aceia, am lăsat ca, orășanii Slătineni de se vor mulțumi pe a mea lucrare să pui și pietri pe la puncturile tesorilor ce arăt că am făcut; Iar de nu, să se judece; căci, după povața pravili pământului de la partea a Doa, cap 3 §§ 2 și 10, mi se pare că în toată întinderea lucrării mele nu le mai rămîne cuvînt de nemulțumire, de vreme ce n'aū nici un fel de Document.

III. Pentru capul despre Răsărit almoșii Streharețul care se învecinește cu capul moșii Cireașovul din deal sau Pîrliții, a Sf. mănăstiri Cotroceni, coborîtă dela D<omnul> Maior Ioan Gigîrtul, ne arătîndu<->se vechil la sorocul de 19 al trecutei luni Octomvrie <mărginind> mănăstirii Cotroceni; precum nu s'a arătat nici la sorocul de 15 Iulie anul 1847 din partea D<umnea>luî Maior I. Gigîrtul care<le> atunci se afla proprietar al numitei moșii, am luat în băgare de seamă următorul Document care, mi s'a înfățișat încă de la 15 Iulie anul 1847 de Sfinția Sa părintele Eclisiearh Iosef Egumenul schitului Streharețul; ear la 19 ale trecutei luni Octomvrie și de D<umnea>luî Pitarul I. Fîntîneanul avocatul așezămintelor publice pentru moșia Cireașovul sau Pîrliții din care, are și schitul Streharețul parte pe din sus de a mănăstirii Cotroceni – însă:

7210 Noemvrie 6. Carte de hotărnicie făcută de șase boeri din porunca luî Constantin Basarab voivod, și coprinzătoare de trei trăsuri ce'au făcut după obiceiū acei moșii Cireașovul din Deal ș'au aflat<->o: la capul despre Strehareț stînjini 844, la mijloc stînjini 1080 și la capul despre Bîrcă stînjini 1080. – Din care, pă jumătate i'au dat să <fie> schitul Streharețu pe din sus, și moșnenilor de acolo cca *ilaltă jumătate pe din jos (care acum se află a mănăstiri Cotroceni) puind stîlp și se [indescifrabil] pe la toate trăsurile.

Osebit de acest document, cetind și hotărîrea cinst<ite> Judecătorii de Argeș, dată între orășanii Slătineni și Schitul Streharețul cu <Eiptro>piea casi răposatului vornic Iordache Slătineanul, am văzut că <au înfă>țișat orășanii atunci în judecată o carte de hotărnicie tot <a moșiei> Cireașovul din deal, cu anul 7216 Maiu 28 făcută de <șase> boeri din porunca luî Constantin Basrab Voi-vod, pentru <deose>- //

[f. 6]

birea părții unui Popa Cornea de către a fratelui și a celor *lalți moșneni căroră li s'a fost ales moșia Cireașovul din deal jumătate, de șase boeri <luați mai> nainte, și coprinzătoare că au aflat partea tuturilor moșnenilor la <capul mo>șii despre Strehareț, pînă la hotarul Streharețului în stîlp stînjini 422.

Și fiind că, după cercetarea ce'am făcut încă de la 15 Iulie anu 1847 sorocul mărginit D<omnu>lū Maior Gigîrtul, (cel de atunci proprietar) împreună cu D<omnul> Mihalache Papazolu (hotarnicul luat de D<umnea>lor frații Slătineni) și cu D<omnul> Costache Cumpănășescu

(hotarnicul orașului Slatina), prin martori oameni cu știință, s'a dovedit stîlpul de piatră de la trăsura capului moșii Cireașovul din deal saū Pîrliți, în ființă despre miazăzi de drumul viilor [= Drumul Viilor], și stăpînirea urmată prin *trînsul de către moșea Streharețul, după cum în plan se vede la № 10, potrivit cu copriinderea cărților de hotărnicii de mai sus arăată, pînă în care stîlp, se găsește și stăpînirea moșii orașului Slatina; De acolo, s'a dovedit că capul moșii Streharețul cu capul moșii Cireașovul din deal merge la distanță cu stînjini 104 pe linia ce în plan se vede, pînă în matca vâi viilor [= Vâii Viilor] la punctul № 9, și pe acolo apucă tot pe matca vâi viilor [= Vâii Viilor] pînă unde se înpreu ă cu valea Muerii (la punctul pe plan № 8) și se desparte de moșea mănăstirii Clocociovul; De aceia, am lăsat tot în chipul acesta a se urma și pe viitorime, fiind valea viilor [= Valea Viilor] un semn firesc coprins chiar în hrisovul cu anul 7116 al moșii Streharețul și stîlpul de piatră, coprins în cărțile de hotărnicii ce are moșea Cireașovul saū Pîrliți.

*III [= IV]. Pentru capul despre apus al moșii Streharețul care, mi s'a arătat de martori că, după stăpînirea de acum se calcă de capetele moșiilor ce vin din județul Romanții pînă *întu'n drum ce merge prin lunca Oltului, după cum în plan se vede, însă: demoșea Dranoveții de jos a <schitului> Șegarcea metohul mănăstirii Zlătari din București, de la № 2 pînă la № 18 de moșea Sirbiu sau Salciea a Sfîntului Gheorghe din Craiova, de la № 18 pînă la 19; și de moșea Slătioarele a D<umnea>lui pocovnicului [= polcovnicului] Teodor Ghimpășeanul și D<umnea>lui Dimitrie Caraianopolu, de la № 19 pînă la № 20 <că>roa proprietarii le-am făcut legiuitele chemări, arătîndu<->se în fața locului la soroc, dintre toți numai D<omnul> Dimitrie Caraianopolu <unul> din proprietari moși Slătioarele, și a înfățișat documente însă, cu anul:

7285. Hrisov al răposatului Alexandru Ioan Ipsilant Voi-vod (în copie) prin care, dăruște lui Ștefan Pîrșcoveanul biv-vel <logofăt toa>tă moșea Slătioarele de peste Olt sud-Romanați, pre ho<tarele ce le>a osebit, cîte au fost din început moșie Dopmnească care, din <poruncă> s'a tras prin trei locuri, s'a ales și s'a înpietriet de <Alexandru Serdar> Ispravnicul județului, arătînd și suma trăsurilor ce'au <făcut mărginite> // [f. 6v.]

pînă în Olt, și că la capul din sus se hotăraște cu moșea Sirbiu a lui Mihai i Dincă Untărești.

1779 Decemvrie 15 și 1780 Martie 28. Doă hrisoave tot ale Domnului Alexandru Ipsilant (în copii adevrite de arhiva Statului, în anul 1849 Iunie 14, supt № 23 și 24) că, sînt întocmai dupe condica numitului Domn din anul 1778) prin care, dă voe locuitorilor după moșea Slătioarele a vornicului Ștefan Pîrșcoveanul să se hrănească și să se chivernisească ei din *coace de Olt la Slatina unde, este iarăși moșie Domnească; căci moșea Slătioarele au dăruit<'>o prin hrisov numitului boer.

Din coprinderea căroră hrisoave, văzînd că matca Oltului urmează să fie hotar despărțitor moșii Slătioarele de moșia Slatina, pînă în care matcă se cuvine să stea și capul moșii Streharețul după coprinderea sineturilor sale de mai sus arătate, adică: Hrisovul cu anul 7116 și Cartea de hotărnice cu anul 7210, și pentru că stăpînirea de acum pã drumul ce s'a însemnat pe plan la № 2, 18, 19, 20 se vede nepotrivită cu coprinderea preziselor sinetur**i*, nefiind pe acolo apă de Olt, ca să mă încredințez mai bine de adevăr pe unde aũ umblat apa Oltului; căci acum se vede curgînd prin moșia Streharețul am cetit din cartea de hotărnice cu anul 1834 făcută de D<omnul> Ioan Preditici moșii Streharețul, și care se vede că n'a luat nici o formă judecătorească către arătații vecini, cartea de hotărnice cu anul 1784 Octomvrie 24, făcută de un Matei și Ilie Pleșoeni ce'i s'a înfățișat D<omnu>lui Preditici din partea Biserici Sfintului Gheorghe din Craiova pentru moșia Sîrbi sau Salciea, și coprinzătoare că, au fost orînduiți numiții doi hotarnici din porunca <Ar>mașului Costandin Fălcoianul ispravnicul din sud Romanați, de au împărțit lui Marin Untărescul Motroc și nepotului său Nestor, lui Mihai Pleșoianul cu frații lui: Dumitrașcul și Radul, hotarul de moșie Sîrbii, trăgîndu-l pînă trei locuri după obicei; începînd despre Răsărit, din hotaru Slătinei; din muchia Bălții, drept pã lîngă apa Oltului, pînă Duduleț, în marginea Beicii, stînjini 760 – Trăsura de la Mijlocul moșii de la Arsiște [Aricești?], de la dud unde aũ fost piatra, drept peste legi, pînă în hotarul Dranoveților de jos peste vîlcea, peste Răstoacă în piatră, stînjini 430 – Trăsura de la Apus la capul moșii, din hotarul Slatinei, din hîrlău, pe drum, pe lîngă hotarul Gănesii, pînă în hotarul Dranoveților în vîlcea stînjini 420.

Apoi, după cercetarea ce'am făcut prin oameni cu știință s'a dovedit că moșia Sîrbii sau Salciea are la trăsura capului despre răsărit două pietre în ființă și nestrămutate din locule, urmîndu-<->se și stăpînirea păn *trînsele fără prigonire, După încredințarea ce dete și chiar uni din locuitorii acei moșii anume: Gheorghe sin Triță, Stancu sin Ion Țugmeanul, Nițul sin Ion Țugmeanul și Liță sin Ion Ciobanul; însă: o piatră din jos //

[f. 7]

numită la malul Bălții, hotar despărțitor de moșia Slătioarele și alta din sus, despre răsărit de drumul Rîmnicului și aproape de malul Beicii, hotar despărțitor de moșia Dranoveții de Jos a schitului Șegarcea metohul mănăstiri Zlătari; Pe care pietre ridicîndu-<->le în plan, precum se arată la № 14 și 15, am văzut între ele se înpinesc stînjini 760 aĩ trăsuri capului acei moșii despre răsărit într'o linie dreaptă trecînd pe lîngă apa Beicii și, dintr'aceasta m'am încredințat că apa Beicii aũ fost a Oltului pînă în care urmează să stea capul moșii Streharețul dupe coprinderea hrisovului său cu anul 7116, și după a cărții de hotărnice, a moșii Sîrbi «pe lîngă apa Oltului pînă Duduleț și marginea Beicii» căci altă apă pe unde se vede în plan că trece acea trăsură, nu mai eczistă. - *Șin rîu accea moșie Sîrbii sau

Salciea; precum și Dranoveții de jos cu care se învecinește pe din sus, și Slătioarele ce este pe din jos, trec cu întindere peste apa Beici tocmai în drumul de care mai sus am arătat și în plan se vede la № 2, 18, 19, 20 făcînd călcarea capului moșii Streharețul o însemnată *cătătime de pămînt, mai cu seamă că s'au urmat și judecată între proprietari moșii Streharețu cu moșnenii Untărești proprietari, cei de atunci ai moșii Sîrbi și carte isprăvnicescă dată, cu anul 1784 Iulie 26 (care mai sus s'a arătat la sineturile schitului Strehareți), cu trei luni în *naintea prezisei hotărnicii după chiar mulțumirea numiților moșneni, ca să sloboză locul călcat de dîinși, după cum însăși au cunoscut că este al moșii Streharețul.

Și cu toate că Moșiea Sîrbî sau Salciea a Biserici Sfîntului Gheorghe din Craiova, dupe înțelesul ce dă cartea sa de hotărnicie, s'ar cuveni să nu treacă peste tresura capului seû despre Răsărit, nici pînă în apa Beicii, adică a Oltului vechiû; dar pentru că documenturile moșii Streharețul coprinde apa Oltului hotar capului seû, hrisoavele *mușii Slătioarele cu care se învecinește pe din jos moșiea Sîrbii sau Salciea dovedește apa Oltului despărțitoare acei moșii de moșiea orașului Slatina, și care matcă se dovedește cu chipul ce'am arătat că este aceia ce poartă astăzi nume și de Beica; De aceia, am găsit cu cale să fie matca Beicii adică a Oltului vechiû, precum aû fost și din vechime, hotar capului moșii Streharețul despărțitoare atît de capul moșii Sîrbi sau Salciea a Biserici Sfîntului Gheorghe din Craiova, cît și de capul moșii Dranoveții de jos a schitului Șegarcea metohul mănăstirii Zlătarii. – Asemenea și moșiea Slătioarele care, după lucrarea de mai sus arătată la articolu II și după continuația hotarelor ce are pe din sus despărțitoare de moșiea Sîrbi sau Salciea, nici mai rămîne vecină cu moșiea Streharețul, să se mărginească tot în acea apă a Beicii adică a Oltului vechiû, precum se mărginește de către moșiea orașului mai la vale de călcarea ce face moșii Streharețul. //

[f. 7v.]

Săvîrșind lucrarea de către vecinii răzași mi-a adus părintele Eclisearh Iosef Strehărețeanul adresul D<umnea>luî Prezidentului cins<tite> judecătorii locală cu № 3,806 de la 21 ale trecutei luni Octomvrie, în fața locului unde mă aflam, prin care mă autorizează de hotarnic în urmarea judecătoreștilor hotărîri și pentru partea fiicii Sfînții Salei D<umnea>ei Cucoana Catincea Buciumeanca, ce are în moșiea Streharețul coborîtă de la D<umnea>luî Pitarul Alecu Slătineanul carele, avusese luat hotarnic pe D<umnea>luî D<omnul> Mihalache Papazolu, cerînd a<->î da asemenea carte de hotărnicie și plan și pentru fiica Sfînții Sale; înfățișîndu<->mî tot de odată și un zapis cu anul următor, luna Iunie 10 prin care, D<umnea>luî Pitarul Alecu Slătineanul dă danie D<umnea>ei Cucoani Catincea Buciumeanca fiica Sfînții Sale toată partea din moșiea Streharețul cu toate drepturile sale drept semn de recunoștință ce are cătră Sfînția Sa pentru înlesnirile ce aû bine voit a<'>î face, cînd era dus la Paris, ș.a.l.t. [= și altele]. – Care zapis l'am

văzut adeverit de cins<tita> judecătorie locală, la 14 tot ale acci lunii lunie supt № 10, în coprindere că s<'>a încredințat din cercetările făcute că, D<umnea>luî Pitarul Slătineanul au avut slobodă voc să facă ce va vrea cu numita parte de moșie rămasă pă seamă<->î la împărțeala ce'aū făcut cu fratele Dumisale D<omnul> Nicolae pe rămasurile părintești; și pe care parte de moșie au avut<'>o în desăvîrșită stăpînire în sumă ca de o sută șaizeci stînjini, cu lungime tot cît a schitului.

După aceasta, am deosibit partea Schitului Streharețul din moșicia Streharețul de către partea D<umnea>ei Cucoani Catinchii Buciumeanca, pe din sus alături cu moșicia Cireașovul de sus sau Călugărenii a Sfintei mănăstiri Clocociovul, întocmai după coprinderea cărții Sale de hotărnicie, de mai sus arătată cu anul 7210, însă: trei sute № 300 stînjini la întîia trăsura a capului despre răsărit, Doă sute opt № 208 stînjini la a doua trăsura și patru sute optzeci № 480 stînjini la a treia trăsura a capului partea schitului de trei sute doăzeci și noă stînjini, doă palme și opt degite, № 329, 2/8; 8/12; masă, am lăsat a se urma hotarul în lung prin doă linii drepte despărțitoare de partea D<umnea>ei Cucoani Catinchii, cu prelungire una, pînă în capul despre răsărit și alta, pînă în capul despre apus în apa Beicii adică a Oltului vechiū; precum în plan se vede.

Ear D<umnea>ei Cucoani Catinchii, care la facerea prezisei hotărnicii din anul 7210 se vede că a fost a moșnenilor din Strehareț, a rămas pe din jos alături cu moșicia orașului Slatina în sumă de: o sută cincî zeci № 150 stîjenii la întîia trăsura, o sută patru № 104 stînjini la a doa trăsura și doă sute patruzeci № 240 stînjini //

[f. 8]

la a treia trăsura. – Care trăsuri alcătuesc această parte de o sută șaizeci și patru stînjini, cincî palme și patru degite, masă.

După plan făcînd calculație, s'a găsit partea schitului Streharețul, închisă cu hotarele arătate, de cincî sute șaizeci și opt pogoane și cincî sute șaizeci și cincî stînjini pătrați, № 568 565/1296; ear partea D<umnea>ei Cucoani Catinchii de Doă sute optzeci și patru pogoane și noă sute șaizeci și noă stînjini pătrați, № 284 969/1296, socotit pogonul de cîte 1,296 stînjini pătrați după Regulament.

Deci, în chipul arătat luînd sfîrșit lucrarea hotărniciei din fața locului, dăduiū această carte cu planul cî'o însoțește pentru schitul Streharețul metohul Sfintei Mitropolii; și alta asemenea carte și Plan pentru D<umnea>ei Cucoana Cantica Buciumeanca.

Pitar Gheorghe Stravolca

Anul 1850 Noemvrie 15

1867 Aprilie 25

Tribunalul Districtului Oltu

Această hotărnicie fiind a moșiei strihariț [= Strehareț] proprietate
a statului, s'a coprinsu în jurnalul № 593 de la douăzeci și cinci Apriliu
Anul 1867

[ss / indescifrabil]

[ss / indescifrabil]

Gref<ier> [ss] Nicollescu

[f. 8v.]

Această hotărnicie cuprinde filele scrise opt.

[ss] Sl. Ionesc<u?>

ACTIVITATEA
IEROMONAHULUI NECTARIE ANGHEL
LA SCHITUL STREHAREȚ
PÂNĂ ÎN ANUL 1944

Constanța SURDULEAC
Cristian STOICA

Legea secularizării averilor mănăstirești din anul 1864 a avut repercursiuni nu numai asupra averii schitului Strehareț, ci chiar asupra funcționării acestuia. Cele peste 400 de ha de pământ cu care ctitorul schitului, episcopul Serafim, și alți donatori înzestraseră lăcașul de la întemeierea acestuia au fost deseori obiectul unor încălcări abuzive. În prima jumătate a secolului al XIX-lea au avut loc o serie de procese la Tribunalul Olt în legătură că acestea. În 1864, conform legii, schitului i s-au expropriat 200 de ha de pământ, acesta rămânând numai cu vatra în suprafață de aproximativ 1500 mp. Treptat viața monahală s-a stins la Strehareț.

Episcopul Nichita Duma al Episcopiei Argeșului (5 iunie 1923 – 16 aprilie 1936), care s-a remarcat prin grija deosebită pentru lăcașurile <de> cult ale eparhiei și care a făcut reparații la o serie de schituri și mănăstiri din Județul Argeș, a hotărât reînființarea schitului Strehareț și redarea acestuia cultului. În acest scop, în 1930 a dispus numirea ieromonahului Nectarie Anghel în calitate de cantor la Strehareț și i-a încredințat acestuia misiunea reorganizării schitului și a vieții monahale de acolo.

Documentele pe care le prezentăm în continuare se referă la activitatea până în 1944 a ieromonahului Nectarie, ajuns stareț al schitului, în scopul împlinirii misiunii primite din partea episcopului său. Se remarcă eforturile sale de a capacita interesul autorităților din fruntea orașului și a județului, dar și din Ministerul Cultelor și Artelor pentru restaurarea schitului și pentru refacerea patrimoniuului său imobiliar.

Lista documentelor

1 – 1930 martie 6, [Curtea de Argeș]. Episcopul Nichita al Argeșului numește pe ieromonahul Nectarie Anghel ca îngrijitor al schitului Strehareț.

2 – 1931 ianuarie 23, București. Comisiunea Monumentelor Istorice aduce la cunoștință că, întrucât schitul Strehareț este monument istoric, trebuie să autorizeze orice reparație la acest lăcaș.

3 – 1932 februarie, Slatina. Ieromonahul Nectarie Anghel solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor retrocedarea terenurilor care au fost preluate abuziv de către Școala de Agricultură de la Strehareț de-a lungul timpului.

4 – 1932 august 20, Slatina. Proces verbal prin care Școala de Agricultură Strehareț retrocedează schitului Strehareț 1396,2 mp sub condiția ca pe acest teren să nu fie ridicate nici un fel de construcții.

5 – 1932 august 23, Slatina. Nectarie Anghel solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor aprobarea de a ridica o clopotniță pe terenul luat de la Școala de Agricultură din localitate.

6 – 1934 decembrie 24, Slatina. Nectarie Anghel cere Ministerului Cultelor și Artelor finanțare pentru terminarea lucrărilor începute la schit.

7 – [1936, Slatina]. Tabel cu personalul schitului Strehareț.

8 – [1936, Slatina]. Situația schitului Strehareț reflectată în *Chestionarul privitor la monumentele istorice* solicitat de Ministerul Cultelor și Artelor. În anexe: inventarul icoanelor și cărților vechi și numele ctitorilor.

9 – 1936 decembrie 21, Slatina. Autobiografia ieromonahului Nectarie Anghel.

10 – 1937 ianuarie 18, Slatina. Starețul Nectarie Anghel cere Ministerului Agriculturii și Domeniilor 20.000 kg de lemne de foc.

11 – 1940 noiembrie 15, Slatina. Proces verbal despre pagubele produse schitului Strehareț de cutremurul din 10 noiembrie 1940.

12 – 1940 noiembrie 18, Slatina. Starețul schitului Strehareț solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor clarificarea situației a 20 ha care i-au fost răpite de către Școala de Agricultură din localitate.

13 – 1941 iunie 10, Slatina. Ing. Gr. G. Penescu evaluează oficial averea schitului la 976.000 lei din care 937.510 lei averea imobilă.

14 – 1942 iunie 6, Slatina. Starețul schitului solicită Prefecturii ajutor financiar pentru achiziționarea combustibilului pentru iarnă.

15 – 1944 martie 8, Slatina. Proces verbal întocmit de starețul schitului Strehareț prin care se evaluează la 2.550.000 lei valoarea lucrărilor ce trebuiesc efectuate în următorii 5 ani.

Doc. 1

1930 martie 6. [Curtea de Argeș]. Episcopul Nichita al Argeșului numește pe ieromonahul Nectarie Anghel ca îngrijitor al schitului Strehareț.

Sf. Ep<iscopie> a Argeșului

N<r>. 1254

6 Martie 1930

Primită la 6 Martie 1930

Nr. 1

Cuv<ioase> Părinte,

Vă comunicăm că pe ziua de 1 Martie 1930 v<'>am numit îngrijitor al Schitului Strehareț de lângă Slatina. Pentru care am și dat ordin P.C. Protopop de Slatina să vă pună la dispoziție toate actele aflătoare în Arhiva, privitoare la acel Schit, la plata și pământul dat pentru folosința personalului dela acel Schit, precum și plata Cântăreților pentru a putea fi astfel introduse iarăși în schit toate serviciile de mai nainte.

Episcop Nichita.

Director,

Diacon L.D. Șendreanu

Ieromonah Nectarie Anghel

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 1 (1930-1934), nenumerotat.

Doc. 2

1931 ianuarie 23, București. Comisiunea Monumentelor Istorice aduce la cunoștință că, întrucât schitul Strehareț este monument istoric, trebuie să autorizeze orice reparație la acest lăcaș.

București, 23 Ianuarie 1931

Str. General Berthelot, 26

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

No. 36

Cuvioase Părinte,

Referindu-ne la raportul Cuvioșiei Voastre No. 1 / 13 Ianuarie 1931, vă facem cunoscut că biserica acestui schit fiind clădită în 1672, este monument istoric și nu i se pot face reparațiuni decât cu aprobarea Comisiunii Monumentelor Istorice.

Contravenienții vor suferi penalitățile prevăzute de art. 5 din Legea de conservare a monumentelor Istorice și art. 352 Cod Penal.

Președinte,

(ss / indescifrabil)

Secretarul Comisiunii,

(ss) Drăghiceanu (?)

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 1 (1930-1934), f. 10, dactilo.

Doc. 3

1932 februarie, Slatina. Ieromonahul Nectarie Anghel solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor retrocedarea terenurilor care au fost preluate abuziv de către Școala de Agricultură de la Strehareț de-a lungul timpului.

Sf. Schit Strihareț
Slatina, Jud. Olt
? Februarie 1932

Copie

Domnule Ministru,

În urma legii<i> Secularizării<i> averilor Monastirești, Conform Inventarului din anul 1872, Schitul Strihareț a fost lăsat în posesia unei porțiuni de teren în jurul lui, a cărui suprafață [indescifrabil] circa 1624 m.p. (anecsa plan).

Pe acest teren se găseau următoarele clădiri:

Una casă de locuit, cu 7 odăi și bucătărie

Un grajd transformat în odăi de locuit

Una Magazie de scânduri cu temelie de cărămidă

Un pătul cu 14 (patrusprezece) furci

Una bucată teren în suprafață a 5000 m.p. plantat cu viță

Șc<oala> de Agricultură dela Strihareț ia fi<i>nță în anul 1884 pe terenurile ce au aparținut Schitului înainte de secularizare.

Ori, zisa Instituțiune în loc să<->și limiteze drepturile ei de proprietate numai asupra bunurilor sale a găsit de cuviință să cotopească terenul ce fusese lăsat de jur împrejurul* Sf<ân>tului Schit.

S<=>au făcut nenumărate demersuri de către Sf. Episcopie a Argeșului pentru a intra în posesiunea acestor bunuri. Cu adresa No. 1678 din 1 Iulie 1930 către Onor Ministerul Cultelor și Minsterul de Domenii.

Neprimind nici un răspuns, s<=>a făcut a doua intervenție la acelaș No. cu data de 29 Aprilie 1931 (la interval de 10 luni) care adresă a fost înregistrată de Onor Minister Cultelor la No. 63839/<1>931, și tot acelaș Minister a înaintat<->o cu No. 7038/<1>931 Ministerului de Domenii fiind de competență a rezolva această chestiune.

Comunicându<->vă cele ce preced, vă rog să binevoiți D-le Ministru a dispune reintegrarea Sf. Schit în drepturile sale.

Cu stimă Ierom. Nectarie Anghel

Domnului Ministru al Agric<ulturii> și Domeniilor

București

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 1 (1930-1934), f. 40 ms.

Doc. 4

1932 august 20, Slatina. Proces verbal prin care Școala de Agricultură Strehareț retrocedează schitului Strehareț 1396,25 mp sub condiția ca pe acest teren să nu fie ridicate nici un fel de construcții.

Proces Verbal Nr. 4

Astăzi 20 August 1932

Sub-semnații Emil Cociu, inspector General al Învățământului Agricol și preot Nicolae Ionescu, parohul bisericii Sf. Treime din Slatina delegatul Sf. Episcopiei <a> Argeșului, având în vedere decisiunea ministerială No. 151948 din 1932 prin care s a cedat spre folosință o porțiune de teren în jurul bisericii Strehareț aflată pe terenul școlei de Agricultură Gradul <I> Regele Carol I din Strehareț Olt, ne-am transportat la fața locului și în presința D-lui Leopold Baitz directorul numitei școli și a Eromonahului Nectarului Anghel deserventul bisericii Strehareț am procedat la delimitarea terenului ce se cedează, în conformitate cu schița de plan aci anecsată.

Dimensiunile terenului cedat sunt coprinse în schița de plan și ele dau o suprafață totală de 1396 mp și $\frac{1}{4}$ mp.

Terenul se cedează cu condițiunea ca Sf. Episcopie să îl împrejmuiască și să îl planteze, neputând fi folosit pentru vre-un fel de clădire sau pentru a aduce personal care să facă menaj.

Sub-semnații delegați am predat și primit terenul în folosință în conformitate cu cele arătate în acest proces verbal.

Sub-semnații delegați am predat și primit terenul în folosință în conformitate cu cele arătate în acest proces verbal.

Drept care s a încheiat prezentul proces Verbal în trei ecsemplare din care unul s a luat de subsemnatul spre a<->I preda Ministerului, al II-lea de către Pr. Nicolae Ionescu pentru Sf. Episcopie a Argeșului, iar al III<lea> rămâne în arhiva școalei.

Delegatul Ministerului,
Insp. G-I Emil Cociu

Delegatul Episcopiei
Am primit, Econ. N. Ionescu

Directorul Școlei (ss) Leopold Baitz

Eromonahul (ss) Nectarie Anghel

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 1 (1930-1934), f. 42 ms. copie

Doc. 5

1932 august 23, Slatina. Nectarie Anghel solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor aprobarea construirii unei clopotnițe pe terenul luat de la Școala de Agricultură din localitate.

Copie

Nr. 11

23 August 1932

Domnule Ministru,

Cu ordinul Nr. 151948/<1>932, D-voastră ați dispus ca Schit „STRIHAREȚ” să reentre în posesia terenului din jurul...

În urma delimitării la fața locului de către o comisie ad-hoc, de față <fiind> D-l Inspector General EMIL COCIU, acest teren <sa> redus la 1396 m.p. pe când în realitate vechea vatră a Sf. Schit comportă o suprafață de 1624 m.p.

În procesul verbal încheiat cu ocaziunea delimitării s' a interzis Sfântului Schit, <să ridice> ori ce clădire-atenanță pe această suprafață.

Această mențiune este conformă celor cuprinse în r<efe>ratul aprobat de D-voastră, prin care se cedează Sfântului Schit <tere>nul în chestiune.

Ori dacă Sf. Episcopie a Argeșului a intervenit pe <lângă> D-voastră pentru a obține restituirea acestui teren împreună <cu> împrejmuirea ce comportă, aceasta de bună seamă pentru a fi în <mă>sură să asigure zisului Schit siguranța, paza și deservirea de <ca>re a fost lipsit până în momentul de față.

Nenumărate sunt cazurile când acest Sfânt Schit a <fost> prădat.

Sfânta Episcopie a alocat fondul cuvenit pentru fa<cerea> reparațiilor necesare.

După cum se vede din planul alăturat aici și din <re>feratul D-lui Inginer Șef al Serviciului Technic OLT, Sfântul Schit are nevoie de a <i> se construi o clopotniță în care să se in<sta>leze cele două Clopote, care nu mai pot fi suportate de vechea <cape>lă, cu toate reparațiile ce i s' ar face.

Prin urmare se impune clădirea unei Clopotnițe, <în> interiorul suprafeței* îngrădite a Schitului.

Întru cât clădirea acestei clopotnițe prejudiciază intere<se>le școalei de agricultură... [?]

Sfânta Episcopie înțelege că prin lucrările sale, să facă o operă de conservare și de reconstituire a unui monument istoric, pe de altă parte să contribuie într-o largă măsură la menținerea morală a elevilor școalei de Agricultură.

Ori, grație înaltei Domniei Voastre bunevoînți, ar trebui să se revie asupra măsurii luate de a nu se clădi pe suprafața Sfântului Schit și acesta pentru motivele arătate mai sus.

De asemenea după sacrificiile ce Sfânta Episcopie le va face, să nu fie îngăduit Sfântului Schit să-și aibă un păzitor care să fie găzduit într-o atenanță.

Vedeți dar Domnule MINISTRU, cât de injustă a fost deciziunea luată în referatul aprobat de D-voastră și în procesul verbal încheiat cu ocaziunea delimitării terenului la fața locului.

Deacă această clauză a fost introdusă cu scopul ca acei care vor deservi Schitul să fie împiedicați de a face menaj, cele de mai sus arată în mod suficient că acest gând este departe de noi și nu suntem preocupați decât de a asigura înfrumusețarea, paza și deservirea demnă a Sfântului Schit.

Vă gor dar respect<u>os Domnule MINISTRU, să binevoîți a aproba construirea Clopotniței conform planului anexat în care se prevăd două chilii, una pentru locuința paznicului, iar cealaltă pentru păstrată obiectele sacre de valoare și a vestimentelor preoțești.

Ne luăm totdeauna angajamentul formal de a nu face cel mai mic menaj în incinta Bisericei; acest lucru fiind conform celor interzise de D-voastră precum și Disciplinei noastre Monahale, conform Sfintelor Canoane.

Profit de această ocaziune pentru a vă aduce la cunoștință, că numai grație înaltelor sentimente de pietate de care sunteți animați față de Sfintele lui Dumnezeu locașuri, Sfântul Schit Strehareț a putut să reentre în posesia drepturilor sale.

Desăvârșiți deci această operă de înaltă binefacere, iar harul Dumneze<i>esc
cel dat Sfintelor Biserici prin Atotputernicia sa, să bine cuvânteze înalta D-voastră
misiune și întreaga familie.

Vă asigur totodată că numele D-voastră va figura etern ca ctitor al acestui
Dumneze<i>esc locaș.

Primiți Domnule Ministru, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

DESERVENT,

D-sale

Domnului Ministru al Agriculturii și Domeniilor

București

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strihareț, dos. 1 (1930-1934), f. 40-41 copie
dactilo.

Doc. 6

1934 decembrie 24, Slatina. Nectarie Anghel cere Ministerului
Cultelor și Artelor finanțate pentru terminarea lucrărilor începute la schit.

Sfântul Schit „Strihareț”

Slatina Olt

Nr. 30

24 Decembrie 1934

Domnule Ministru,

Sfântul Schit Strihareț din Slatina, Olt construit în 1672 de Episcopul Serafim
fost Episcop al Buzău ale cărui proprietăți i-au fost secularizate în întregime,
actualmente figurează ca filială a Parohiei „Sf. Nicolae Obrocari” din acest oraș.

La acest Sfânt Schit subsemnatul deservesc din 1930 ca Preot Monah cele
Sfinte, însă plătit cu salariul de cantor, ce a fost prevăzut în buget la acea dată.

Sfânta Episcopie a Argeșului având dorința de a<->1 readuce iarăși la starea
lui cea din înainte a dispus renovarea Biserici<i> acestui Sfânt Schit, și construirea
camerilor necesare personalului deservent, și care din cauza crizei și a lipsei de
mijloace până în prezent, nu s<"">a putut exercita complet.

În acest scop Vă rugăm respectuos Domnule Ministru să bine voiți a ne
acorda un ajutor bănesc din partea Onoratului Minister, spre a putea duce la
terminare lucrările începute.

Primiți Vă rugăm Domnule ministru asigurarea deosebitei mele
considerațiuni.

(ss) Ierom. Nectarie Anghel

Domniei Sale

Domnului Ministru al Cultelor și Artelor

București

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 1 (1930-1934), f. 131 dactilo

Doc. 7

[1936, Slatina]. Tabel cu personalul schitului Strehareț

Tablou
Personalul viețuitor în Sf. schit „Strihareț” Slatina-Olt

Nr. crt.	Numele și Prenumele	Calitatea	
1.	Protosinghel Nectarie Anghel	Stareț	Primește salariul prin Statul Prot<0>eriei Slatina, sub denumirea de cantor la Filiala schitul Strihareț
2.	Mihail Georgescu	Cantor	Ne bugetar
3.	Nicolae C. Anghel	Frate-Paracliser	Ne bugetar
4.	Gh. C.N. Popa	Frate Citeț	Ne bugetar

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 3 (1936), f. 19 ms.

Doc. 8

[1936, Slatina]. Situația schitului Strehareț reflectată în Chestionarul privitor la monumentele istorice solicitat de Ministerul Cultelor și Artelor. În anexe: inventarul icoanelor și cărților vechi și numele ctitorilor.

CHESTIONAR
privitor
LA MONUMENTELE ISTORICE

(Acest chestionar se va completa și înaintă cu adresă oficială pe numele: D-lui Președinte al Comisiunii Monumentelor istorice, Administrația Casei Bisericii, în interval de două săptămâni dela ziua primirii lui)

Județul Olt

Comuna Slatina

Cătunul –

1) Felul monumentului. / Numele și hramul

Mănăstire –

Schitul „Strihareț” Hramul Adormirea Maicei Domnului

Biserică parohială

Biserici filiale

(Pentru fiecare biserică filială se va face chestionar aparte)

2) E de zid sau de lemn? E dreptunghiulară sau cu sănuri? Are turle? Unde sunt așezate? Are bolți sau tavan? (Dacă există planul, ni se va trimite în copie. Dacă există fotografii ale bisericii, ni se trimite). *E de zid. E dreptunghiulară. Are o singură turlă așezată în față deasupra pronaosului. Are boltă de năuie la Sf. Altar*

și naus iar la pronaus tavan din scândură și grinzi. Plan nu ecsistă iar fotografia se alătură aci.

3) Care e anul de fondare și numele ctitorilor? (Se va da numele ctitorilor de pe pisanie, pomelnice și portrete ctitorești) *E fondată în anul 1672 de Serafim fost Episcop al Buzăului mutat în cele din urmă la Episcopia Râmnicului unde a încetat din viață. Portretele Ctitorilor le alătur aci.*

4) Ce inscripții de fondare, săpată în piatră și lemn, sau zugrăvite sunt? (pe cât se poate descifră) *Are două inscripții zugrăvite în literă cirilică. Una dela fondare, iar a doua dela renovarea din 1844.*

5) Ce clădiri sau ziduri sunt pe lângă biserică și ce vechime au? *Un singur zid în partea de răsărit ce servește ca gard (împrejmuire) vechi din 1844. Are o casă de locuit personalul necesar la deservirea Sf. Schit. Construită în 1936.*

6) Are biserica pridvor cu stâlpi înflorați și chenare împodobite la uși și ferestre? *Are pridvor cu stâlpi simpli. Nu are chenare la uși și ferestre.*

7) Are pietre de mormânt vechi? Ce inscripții au? (pe cât se pot citi) *Are o singură piatră pe mormântul răposatului Stariș* Iosif Strihărețeanu. Are numai un început de inscripție săpat în piatră cu litere chirilice, fără stabilirea indentității<i>* celor înmormântați.*

Are următorul coprins:

Aici sub această piatră se odihnes<c> oasele:

8) Zugrăvelile sunt vechi sau noi? Pe dinafara bisericii sunt zugrăveli? *Zugrăvelile sunt din 1844. Sunt zugrăveli numai în față.*

9) Tâmpla e de zid sau de lemn? Ce vechime are? E frumos împodobită? *E partea de jos de zid până deasupra Icoanelor Împărătești. Restul e de lemn lucrată simplu. Are sculptură numai Sf. Cruce și Ușile Împărătești. Nu cunoșteam vechimea.*

10) Câte strane vechi și sfeșnice de lemn sculptate sunt? *Numai Strana Arhierească.*

11) Inventarul icoanelor vechi de la tâmplă și din biserică, chiar a celor scoase din uz, cu arătarea inscripțiilor ce au și numele sfinților ce reprezintă.

12) Inventariul candelelor, cădelnițelor, discurilor, ripidelor, chivoturilor, crucilor de lemn ferecate, paftalelor, potirelor și al întregii argintării vechi, precum și al candelabrelor vechi (indicându-se inscripțiile ce au pe cât se pot citi).

13) Inventarul veșmintelor vechi, chiar celor scoase din uz. *O Sfită și un Epitrahir.*

14) Ce pomelnice vechi manuscripte sau documente sunt? (Inventariul lor)

15) Inventariul cărților vechi de slujbă, cu arătarea titlurilor lor.

1) Două Envangelii

2) Două trioade

3) Un Pendiscostar

4) Un Apostol

5) Una Cazanie

6) Două cărți de cântări Bisericești

7) Un Ciaslov*

8) Un Octoih

9) Un Ciaslov

10) Un Molitfenilnic

11) Un tipic bisericesc

12) Un liturghier

13) Douăsprezece Mineie

16) Ce clopote vechi și sunt și ce inscripții au? *Unul mic în greutate de circa 25 Kg dăruit de Iosif Eromonahul în anul 1803. Al doilea în greutate de circa 100 kg din 1855 fără nici o inscripție.*

17) Când s-a făcut ultima reparație mare a bisericii? S-a păstrat ce era vechi? *În anul 1844. S-a păstrat numai zidăria. Iar în anul 1934 s-au făcut reparații ecsteriorului* în întregime (Acoperișul, tencuieli și văruiatul)*

18) Ce legende istorice se povestesc despre acest sfânt locaș?

19) Ce lucruri istorice sunt prin prejur? palate domnești, case boierești, cule, case vechi țărănești, câmpuri de luptă, cruci de piatră mari (cu inscripția pe cât se poate decifrá).

Semnătura Parohului (Superiorului) (ss) *Nectarie Anghel*

L.S.

Anecsa 11

Nr. crt.	Numirea Icoanelor	Numele Sfinților ce reprezintă	Înscriptiile ce au
1.	1 Icoană Împărătească	Mântuitorul Hristos	Dăruită de robul lui Dumnezeu Hagi Serafim Șerbiu 1916
2.	1 „ „	Maica Domnului	Această Sf. Icoană s-a îmbrăcat în argint cu toată cheltuiala Sfinției Sale Păr. Iosif Strihărițeanul Egumenului Schitului Strihareț și Greci, ce se intitula mai nainte Protopopul Ioan Buciumeanu 1850 Febr. 22
3.	1 „ „	Adormirea Maici<i> Domnului	Aceste 4 (patru) Sfințite icoane împărătești s-au făcut cheltuiala Sfinției sale Kir Silvestru Egumen acestui Schit Strihareț și Greci
4	1 „ „	Sf. Erarh Nicolae	1836
5	1 „ „	Maica Domnului din pronaus	Această icoană M.D. a fost zugrăvită de la anul 1780 și iar s<'>au prefăcut cu cheltuiala a* lui Barbu Alecu să fie ajutor și pentru pomenire veșnică. 1876 Martie 6
6	1 Ic. Maica Domnului în doliu așezată în Sfântul Altar	Maica Domnului zugrăvită în doliu lângă crucea Mântuitorului	Cumpărată de Părintele Iosif Strihărețeanu în 1849 Iunie 6
7	1 Icoană pe iconostas zugrăvită pe ambele părți	Adormirea Maici<i> Domnului și Învierea Mântuitorului Hristos	1853

8	1 Icoană mică în pronaus	Maica Domnului Sf. Nicolae și Sf. Ioan Botezătorul	
9	2 Icoane în pronaus zugrăvite pe lemn	Mântuitorul Hristos și Sfântul Nicolae	

Anecsa* 14

Ctitorii Mănăstirii Strihareț Slatina Olt

Neofit Arhiereu, Varlaam Arhiereu, Serafim Arhiereu, Pahomie Monah, Iosif Ieromonah, Ecaterina, Gheorghe, Joița, Asia, Constantina, Radu, Badea, Istratie Ieromonahu<|>, Dumitrana ereița*, Stan ereu, Ioana ereița, Ene, Dumitra, Constantin, Ioan, Voica, Ioan, Ioan, Rada, Ștefan, Ioana, Mihail, Maria, Dima Diaconul, Ioan Diaconul, Ilie ereu, Joița Iordache Ereu, Vasile, Gherghina, Stoica Ereu, Teodor Ereu, Stanca Ereița, Joița, Marin, Joița, Gheorghe, Constantin, Grigore, Constantin Ene Nicolae Ereu, Vlada Ereița, Safta, Teodor Ereu, Preda Ereița, Dumitrana Ereița, Stana, Dumitru, Maria, Smaranda, Ioan, Zamfira, Ecaterina, Dumitru, Dumitru, Dumitru, Ioan, Mihail, Filip, Martinian, Constantin, Ioan, Pahomie Eromonahul, Constantin, Ioan, Safta.

Anecsa 15

Nr. cor.	Numirea și descrierea cărților	Starea în care se află	Observațiuni
1	2 (Două) Evanghelii: una cu litere cirilice și cealaltă cu litere latine	vechi	Ambele tipărite în București: cea cu litera* chirilice și cea cu litere latine la 1888
2	2 (Două) Triode: unul cu litere cirilice și altul cu litere latine	„	Cel cu litere cirilice tipărit în 1758 iar cel cu litere latine la 1821
3	1 (Un) Penticostar cu litere cirilice	„	Tipărit la București la 1856
4	1 (Un) Apostol cu litere cirilice	„	„ „ „ „
5	1 (Una) Cazană cu litere cirilice	„	Fiind incompletă nu i se pot stabili datele necesare
6	2 (Două) cărți de cântări bisericești scrise cu mâna	„	una fiind incompletă nu se pot stabili datele necesare, iar a doua e scisă de Pr. Mihail Vasilescu la 1854 Iunie 19 și donată acestui Sf. Schit
7	1 (un) Ceaslov cu litere cirilice	„	Fiind incomplet nu i se pot stabili datele necesare
8	1 (un) Octoih cu litere cirilice	vechi	Tipărit în București în 185...

9	1 (un) Ceaslv cu litere	degradant*	„ „ „ „ 18...
10	1 (un) Molitfenic cu litere latine	„	„ „ „ „ ...
11	1 (un) Tipoc bisericesc cu litere latine	bun	„ „ „ „
12	1 (un) Liturghier cu litere cirilice	Vechi	„ „ R. Vâlcea ...
13	12 (Douăsprezece) Mineie cu litere cirilice	„	„ „ București ...
14	1 (un) Kiriadodromion cu litere cirilice	„	„ de Mitropolitul Do...
15	... Viețile Sfinților cu litere chirilice	„	Lunile Decembrie... în 1836...
16	1 (Un) ecsemplar „Mălura de grâu” a Sf. Ioan Gură de Aur	Veche	Tradusă din grecește de..., Grigorei și tipărită la ...ului în anul 1833

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 3 (1936), f. 71-71v, 76-76v (imprimat completat ms.), 72 (anexa 11), 74 (anexa 14), 75 ms. (anexa 15). Transcrierea s-a realizat de pe fotocopii neclare.

Doc. 9

1936 decembrie 21, Slatina. Autobiografia ieromonahului Nectarie Anghel.

SFÂNTUL SCHIT „STREHAREȚ”

SLATINA OLT

No. 25

21 Decembrie 1936

PREA SFINTE STĂPÂNE,

Conform ordinului Sfintei Episcopii No. 7042 din a.c., cu adâncă smereneie – neprimind formularele menționate în ordin – vă comunicăm următoarele date referitoare la situația mea:

Născut în comuna Regele Carol II Vâlcea, la 8 Ianuarie 1904.

Tuns în monahism în Catedrala Episcopală la 28 Decembrie 1928.

Hirotonit Diacon la 25 Ianuarie și Preot la 26 Ianuarie 1930 de Prea Sfințitul Episcop Nichita.

Hirotesit Duhovnic la 23 Septembrie 1931.

Numit ca îngrijitor și deservant al acestui schit cu adresa Sfintei Episcopii No. 1254 din 6 Martie 1930.

Numit Cantor – până la trecerea în buget ca schit cu Decretul Sfintei Episcopii No. 3490 din 31 Maiu 1930.

Numit Confesor militar în rezervă cu Decretul Onor Minister al Apărării Naționale Nr. 17.390 din 5 Martie 1934.

Menționăm că aceste date s'au mai trimis Sfintei Episcopii de către Părintele Paroh al Parohiei „Sfântul Nicolae Obrocari” Slatina ca complectare la statele cerute de Sfânta Episcopie cu adresa No. 7203 din 2 Decembrie 1936.

Sunt al Prea Sfinției Voastre supus și prea <ple>cat servitor.

Prea Sfinției Sale

Prea Sfințitului Episcop al Eparhiei Argeșului

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 3 (1936), f. 77 dactilo.

Doc. 10

1937 ianuarie 18, Strehareț. Starețul Nectarie Anghel cere Ministerului Agriculturii și Domeniilor 20.000 kg de lemne de foc.

Sf. Schit „Strihareț”

Slatina-Olt

N<r>. 1

18 Ianuarie 1937

Domnule Ministru,

Fericitul Episcop Serafim, fost Episcop de Buzău s-a ostenit în 1672 de a construit din temelie acest Sf. Schit, pe care împreună cu alți buni creștini l-au înzestrat cu 400 <de> pământ și pădure din care să-și existeția atât Sf. Schit cât și personalul deservent.

Prin legea secularizării din 1864 s'a comis o mare nedreptate față de ctitoria Episcopia Serafim, luându-i-se toate bunuri și nelăsându-i de cât vatra în suprafață numai de 1425 m².

Cu toate demersurile ce am făcut către locurile în drept ca prin legea de înzestrare din 1937, să fie și acest Sf. Locaș înzestrat spre a-și avea existența, totuși cei trimiși din partea acestui județ să-i susțină interesele, în guvernarea trecută, nu și-au îndreptat privirea spre a-l ajuta și a-l repune în drepturile sale.

Cu toată vitregia oamenilor noi am reușit ca din mila poporului, în urma străduințelor depuse, până în prezent a-l restaura în parte și a-l reda cultului.

Între alte materiale necesare în timpul ofieriei serviciilor – conform cultului nostru ortodox – a căror acoperire o suport personal, biserica are mare nevoie de lemne de foc pentru a fi încălzită pe timpul iernei.

Neavând alte posibilități de a le procura, simțim nevoia <de> a vă ruga respectuos Domnule Ministru, să binevoiți a ține seama de situația critică a acestui Sf. Schit, de rolul ce-l are credința creștină în omenire, de străduințele depuse de noi, și a aproba să se dea gratuit din pădurile cele mai apropiate de Slatina, cantitatea de 20.000 k<ilo>gr<ame de> lemne de foc.

Primiți vă rog Domnul Ministru asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Stareț, (ss) Ierom. Nectarie Anghel

L.S.

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 6 (1938), f. 1-1v dactilo.

Doc. 11

1940 noiembrie 15, Slatina. Proces verbal asupra pagubelor produse schitului Strehareț de cutremurul din 10 noiembrie 1940.

PROCES VERBAL

Astăzi 15 Noembrie 1940;

Subsemnații, Subinginer principal T. Antonescu, șeful Serviciul Technic jud. Olt și Cond. Arhitect R. Chilcuș, șeful biroului de drumuri și construcții de pe lângă acest Serviciu transportându-ne în baza cererei Nr. 17 a Sft. Mănăstiri „Strehareț” Slatina Olt pentru verificarea stricăciunilor cauzate de cutremur din 9 spre 10. XI. a.c. la locașul bisericei dela această mănăstire, am constatat următoarele:

Pereții laterali prezintă crăpături verticale dela cornișă până la fundație.

Tavanul boltit cu cărămidă prezintă crăpături transversale.

Tencuiala este în mai multe locuri căzută și deslocată.

Avându-se în vedere că stricăciunile mai sus amintite existau în cea mai mare parte înainte de cutremur, rezultă că nu este un pericol și deci nu este cazul de a fi închisă.

Pentru asigurarea în viitorul se propune ancorarea zidurilor cu legături de fier și efectuarea reparațiilor strict necesare pentru întreținerea clădirei, în campania anului viitor.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal.

ȘEFUL SERVICIUL
INGINER,
(ss) T. Antonescu

CONDUCTOR ARHITECT,
(ss) R. Chicuș

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 8 (1940), f. 122 dactilo

Doc. 12

1940 noiembrie 18, Slatina. Starețul schitului Strehareț solicită Ministerului Agriculturii și Domeniilor clarificarea situației a 20 ha care i-ar fi fost răpite de către Școala de Agricultură din localitate.

SCHIT STREHAREȚ
SLATINA-OLT
Nr. 14
1940 Noiembrie 18

DOMNULE MINISTRU,

Subsemnatul în calitate de Stareț Ieromonah al Sf. Schit Strehareț, am onoare a aduce la cunoștința Dvs. următoarele:

Din actele și inventarele găsite la Mănăstire, se constată că acest Schit a fost înzestrat cu un inventar foarte bogat iar prin decursul vremurilor i-au fost cătropitoare în întregime.

Având în vedere timpurile grele prin care trecem precum și acțiunea de dreptate care se duce azi, cu onoare vă rog să bine voțiți a dispune să se redea Sf. Schit cel puțin bunurile prevăzute la punctul 84 din inventarul alăturat, ca astfel să-și poată întemeia o gospodărie și să-și agonisească cele necesare traiului, întregului personal al Mănăstirii.

Școala de Agricultură Strehareț care are deja 400 de pogoane de pământ date prin legea dela 1864 din pământul secularizat, din care neputându-se lucra în întregime cu elevii, decât circa 100 <de> pogoane <de> pământ <pentru> cultură, iar 100 se dau în dijmă.

În afară de această mare suprafață de pământ ce o deține legal școala a mai cutropit* fără vreun drept și în întregimea vatra Mănăstirii în suprafață de circa 20 ha ce intră în punctele 75, 81, 82, 83 și 84 din inventarul alăturat.

Alătur un memoriu și o copie depe* inventarul găsit care să servească la clarificarea acestei chestiuni drepte.

Ieromonah,
Nectarie Anghel
L.S.

Domniei Sale
Domnului Ministru al Agriculturii și Domeniilor

București

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 8 (1940), f. 28 dactilo

Doc. 13

1941 iunie 10, Slatina. Ing. Gr. G. Penescu evaluează oficial averea schitului la 976.060 lei (din care 937.510 lei proprietățile imobiliare)

Gr. G. Penescu
Inginer, Slatina

ACT DE EXPERTIZĂ

Subsemnatul Inginer Grigore G. Penescu din Slatina Olt, Strada București 13 – fiind solicitat de Sfinția Sa Protosinghelul Nectarie Anghel, dela Mănăstirea Strehareț Olt, de a măsura și evalua proprietățile Mănăstirii Strehareț-Olt, am procedat la această lucrare azi 10 Iunie 1941, începând cu proprietățile imobiliare, întocmind alăturata schiță de plan:

1) Terenul, curte, învecinat la nord și Vest cu proprietatea școalei de agricultură, la vest cu șoseaua și la Sud cu Poiana, având o suprafață de 2117 mp.

2) Clădirea pe plan, însemnată cu litera A, construită în paiantă, învelită cu scânduri, de nelocuit, având o suprafață de 19 mp. trebuie dărâmată.

3) Clădirea, pe plan însemnată cu litera B, construcție din zid de cărămidă, învelită cu țiglă, compusă din 5 camere și geamlâc, având pardoseală de scânduri și trei sobe de teracotă, bună de locuit în bună stare de întreținere, având o suprafață de 98 mp.

4) Clădirea, pe plan însemnată cu litera C. Biserica, construcție de zid de cărămidă, învelită cu tablă, având grosimea zidurilor de 1 m, înălțimea interioară de 6,05 m și la naos de 8 m, având o suprafață de 94 mp.

5) Împrejmuirea din ulucă de brad, stâlpi de stejar în lung, 1933 ml, înălțime 1,50.

EVALUAREA AVEREA IMOBILIARĂ

1) Terenul, curtea, cu o suprafață de 2117 mp a lei 20 mp	– Lei 42.340
2) Clădirea A, în paianță, ruinată suprafață de 19 mp bună numai pare din material	– 500
3) Clădirea B locuită în suprafață de 98 mp a lei 3.000 mp	– lei 294.000
4) Clădirea C, biserica în suprafață de 94 mp a lei 6.000 mp	– lei 564.000
5) Împrejmuirea cu ulucă de 193 m a lei 190	– 36.670
Total avere imobiliară	– Lei 937.510
1) Dulap cu geamuri, simplu, din lemn de brad, având dimensiunile 0,90 / 0,26 m înalt de 2,30 m	– 2200
2) Scaune, Jețuri, din lemn de stejar 14 a lei 300	– lei 4200
3) Strane analoge din lemn de stejar a lei 900	– lei 1800
4) Masă octogonală colivar 1 a lei 600 – 600	
5) Iconostas închis, din lemn de stejar 1 a lei 1100	– lei 1100
6) Sfeșnice portative, din lemn de stejar 4 a lei 400	– lei 1600
7) Jeț Episcopal, din lemn de stejar sculptat	– lei 3000
8) Sfeșnice Împărătești cu câte 3 lumini, din lemn de de bronz, strungate, foarte vechi 2 a lei 1500	– 3000
9) Masă în lemn de brad și stejar de 0,85 / 1,50 cu două alongimi 1 a lei 1800	– lei 1800
10) Idem de 1 / 0,65 m. 1 a lei 750	– lei 750
11) Paturi de stejar de 1,0,5* / 2 m cu scânduri 2 a lei 450	- *9000
12) Saltele de pânză pentru paturi 2 a lei 100	- *2000
13) Saltea de lână pentru pat 1, a lei 4000	– lei 4000
14) Scaune de lemn lustruit, cu spate 6 a lei 150	– 900
15) Birou de stejar simplu de 0,70 / 1,10 cu 5 sertare	– lei 1600
16) Noptieră de stejar, simplă de 0,46 / 0,38 1 a 400 lei	– lei 400
17) Masă de stejar de 0,58 / 0,40 m 1 lei 600	– lei 600
Totalul averei mobieră*	Lei 38.550
Totalul averei ...	Lei 976.060

Adică lei nouă șapte zeci și șase de mii șase zeci
Drept care am dresat prezentul act de expertiză.

10 Iunie 1941

INGINER, (ss) Gr. G. Penescu

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 9 (1941), f. 141-141v dactilo

Doc. 14

1942 iunie 6, Slatina. Starețul schitului solicită Prefecturii ajutor financiar pentru achiziționarea combustibilului pentru iarnă.

Domnule Prefect,

Sfântul Schit „Strihareți” din această localitate fiind lipsit de toate bucurie donate de [...] fondatori, atât prin legea din 1864 cât și mai târziu, prin cutropirea

vetrei de către școala de Agricultură „Strihareț” – vatră rămasă Schitului prin legea sus menționată – nu are în prezent nici un fel de fonduri din care să i se facă reparațiunea stricăciunilor provenite din zăpada grelei <i>erni trecute și nici pentru cumpărarea lemnului de foc necesare la încălzitul Biserici<i> pe timpul <i>ernei viitoare.

În acest scop respectos vă rog a lua act că Sf. Schit datează de 270 de ani, că este monument istoric și că este situat în partea de nord a orașului, fiind vizitat de toți oamenii mari veniți în localitate. Și a dispune să se acorde un ajutor bănesc pentru plata efectuării<i> celor mai sus arătate și procurarea lemnului pentru încălzit.

Primiți vă rog D-le Prefect asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

(ss) Nectarie

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 9 (1941), f. 34 ms.

Dos. 15

1944 martie 8, Slatina. Proces verbal întocmit de stareț schitului Strehareț prin care evaluează la 2.550.000 lei valoarea lucrărilor ce trebuiesc efectuate în următorii 5 ani.

PROCES-VERBAL

Astăzi 8 Martie 1944,

Noi, Starețul Mănăstirii Strihareț, conformându-se ordinului Sfintei Episcopii, Nr. 7312 / <1>943, de a formula un plan de activitate pe cinci ani, în ceiace* privește Biserica și Mănăstirea Strihareț, lu<â>nd în cercetare situație numitei mănăstiri, am constatat următoarele:

1. – În ce privește Sf. Locaș* al Bisericii Mănăstirei, se simte nevoia unor reparațiuni de consolidare, care ar consta din legarea cu fier a zidurilor, apoi se simte nevoia reparațiunii tencuielilor și pict<u>rii. Lucrări, care după aprecierea noastră, s ar ridica la suma de lei 800.000. Biserica mai are neapărată nevoie de un rând de veșminte preoțești, care costă 150.000 lei. Această lucrări și dotări trebuiesc făcute chiar în vara anului 1944.

2. – În privește împrejmuirea mănăstirii, constatăm că se află în stare mediocră* și că în vara anului 1946, va avea nevoie de reparațiuni de circa 100.000 lei.

3. – Constatăm că ne lipsește o clopotniță care ne este apsolut* necesară pentru clopote, deoarece turla bisericii în care erau instalate clopotele, nu mai poate suporta această greutate, din cauza crăpăturilor și șubrezimei e care i<->a cauzat-o cutremur din 1940.

Pentru aceasta socotim că ne va trebui suma de lei 600.000 lei urmând ca executarea lucrării să se facă în vara anului 1945.

4. – Referitor la casa de locuit a Mănăstirii, avem de observat că este cu totul insuficientă. Trebuie construită o pivniță, o sală de mese pentru personal, cămară, etc. lucrări care se urcă la circa 600.000 lei. Observăm deasemenea* că se simte nevoia complectării de mobilier care ar necesita iară-și* o sumă de lei 300.000. Aceste lucrări ce privesc casa de locuit trebuiesc de asemenea realizată chiar în vara anului 1944.

Toate aceste sume care se totalizează la circa 2.550.000 lei socotind că le vom primi dela Onor Minister, fie al Cultelor, fie la Internelor, de oarece Mănăstirea n are nici un fel de venit, n'au subvenție și n'a înzestrată cu avere prin legea de înzestrarea mănăstirilor.

Drept care am încheiat prezent proces verbal.

Stareț (nesemnat)

= S.J.A.N. Olt, Fond Măn. Strehareț, dos. 9 (1941), nenumerotat

DIN ACTIVITATEA LUI ION MOROȘANU LA MUZEUL RAIONAL DIN SLATINA (1951-1953)

Reproducem în continuare câteva documente din arhiva Muzeului Județean Olt, dosar Corespondență 1952-1954¹ care redau eforturile întreprinse de forurile centrale și locale pentru înființarea unei instituții muzeale permanente la Slatina. În acest demers eforturile cele mai importante au fost întreprinse de profesorul Ion Moroșanu (1894-1967), pe atunci profesor la Școala Tehnică de Finanțe din Slatina². El a fost desemnat cu înființarea Muzeului recomandat fiind de către arheologul și paleontologul C. Nicolăescu-Plopșor (1900-1968)³.

Reproducerea documentelor s-a realizat, pe cât a fost posibil, respectându-se grafia epocii. Unele explicații – minime – sunt indicate în paranteze drepte, întregirile de cuvinte prin paranteze ascuțite. S-a folosit semnul * pentru *sic*

LISTA DOCUMENTELOR

1 - 1951 mai 14 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale se interesează dacă sediul fostei Secții de Artă și Cultură a Sfatului Popular al orașului Slatina este disponibil pentru deveni sediu al unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

2 - 1951 mai 25 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. prin care se aduce la cunoștință Secției Culturale a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Raionului Slatina trimiterea lui C. Nicolăescu-Plopșor pentru cercetarea posibilităților de înființare a unui muzeu la Slatina – 1 f., dactilo.

3 - 1951 iul. 18 – Secția Raională de Cultură și Artă solicită subfilialei de Vânătoare Slatina să-i predea trofee de vânătoare spre a fi destinate muzeului ce urmează a lua ființă în oraș – M.J.O., Coresp. 1952-1954, 1 f. dactilo.

¹ În dosar filele nu sunt numerotate iar actele nu sunt dispuse cronologic.

² Pentru o biografie a sa a se vedea: Paul I. DICU, „Profesorul și muzeograful Ion N. Moroșanu (1894-1967)”, *Argessis. Studii și comunicări. Seria Istorie*, Pitești, t. IX, 2000; Mihail BUTOI, *Muzeul Județean Olt: 50 de ani [1952-2002]*, Slatina: Edit. Fundației „Universitatea pentru Toți”, 2002, p. 7-10 (foarte critic în legătură cu activitatea acestuia).

³ M. Butoi, 2002, p. 7.

4 - 1951 iul. 19 – Proces verbal privind munca de înființare a muzeului raional din Slatina – 1 f. dactilo.

5 - 1951 aug. 29 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale confirmă colectivul de organizare a muzeului – 2 f. dactilo.

6 - 1951 aug. 31 – Sfatul Popular Raional Slatina solicită Gospodăriei Agricole de Stat Curtișoara să predea o piatră cu inscripție aflată în comună spre a intra în patrimoniul muzeului ce se va organiza la Slatina – 1 f. copie dactilo.

7 - 1951 sept. 1 – Secția Raională de Cultură și Artă Slatina trimite Comitetului pentru Așezăminte Culturale planul de organizare a muzeului din Slatina și informează că o parte a materialului adunat a fost expus cu ocazia zilei de 23 august – 3 f. (= 5 p.), copie dactilo.

8 - 1951 sept. 21 – Adresa Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. prin care se solicită Secției Culturale a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Raionului Slatina a interveni pentru a i se asigura lui Ion N. Moroșanu diurna necesară deplasării prin regiune – f. 2, dactilo.

9 - 1951 oct. 1 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale alocă 60.000 lei pentru organizarea muzeului raional Slatina – 2 f., dactilo.

10 - [1951 oct. 10, ante] – Secția de Cultură și Artă a Sfatului Popular Raional solicită predarea unor bunuri de patrimoniu pentru muzeul în curs de organizare la Slatina – 1 f., copie dactilo.

11 - 1951 oct. 10 – Sfatul Popular Raional predă obiecte de patrimoniu spre a fi folosite la organizarea muzeului din Slatina – 1 f. dactilo (cu însemnări ms.)

12 - 1951 oct. 10 – Secția de Cultură și Artă a Sfatului Popular Raional mulțumește învățătorului Pandeale Gugilă din Enoșești pentru donația făcută muzeului din Slatina – 1 f., dactilo.

13 - 1951 oct. 20 – Prof. Ion Moroșanu solicită Secției Culturale a r. Slatina un local adecvat pentru muzeu – 1 f., copie dactilo.

14 - 1951 oct. 20 – Sfatul Popular Raional Slatina solicită ca cele 2 lunete aflate la Secția Administrativă a instituției să fie puse la dispoziția muzeului – 1 f., copie dactilo.

15 - 1951 oct. 23 – Procesul verbal de predare către muzeul raional a unor obiecte aflate la Secția Administrativă a Sfatului Popular Raional Slatina – 1 f., dactilo (cu însemnări ms.)

16 - 1951 nov. 9 – Proces verbal de preluare a unor obiecte de la o școală sâtească din raionul Slatina – 1 f. ms. (creion albastru).

17 - 1951 dec. 6 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale prin care se critică lipsa de interes a Secției Culturale a Sfatului Popular al r. Slatina față de înființarea unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

18 - 1951 dec. 6 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale prin care se critică lipsa de interes a Secției Culturale a Sfatului Popular al r. Slatina față de înființarea unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

19 – 1952 iun. 19 – Copie de pe Adresa Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. privind înființarea Muzeului din Slatina – 1 f. copie dactilo

20 – 1952 iun. 21 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale din R.P.R. solicită date despre achiziția colecției [Jak] Florescu pentru Muzeul Raional Slatina – 1 f. orig. dactilo

21 - 1952 iul. 15 (după) – Raport de activitate pentru primul trimestru de funcționare a muzeului din Slatina – 3 f. dactilo.

22 - 1952 iul. 28 – Autobiografia prof. Ion Moroșanu, primul director al Muzeului din Slatina – 1 f. (2p.) ms. cerneală albastră

23 – 1952 aug. 31 – Planul de lucru al muzeului pentru luna septembrie 1952 – 1 f. dactilo

24 - 1952 sept. 3 – Notă confidențială prin care Secția Culturală a Sfatului Popular al Regiunii Pitești solicită verificarea și înlocuirea „cadrelor necorespunzătoare” din muzee până la 15 sept. 1952 – 1 f. dactilo.

25 – 1952 sept. 15 (după) – Informare despre expoziția agricolă temporară organizată la Muzeul raional din Slatina – 1 f. copie dactilo

26 – 1952 oct. 3 – Raport de activitate a muzeului pentru luna septembrie 1952 – 1 f. dactilo.

27 – 1952 oct. 3 – Planul de muncă pentru luna octombrie 1952 – 1 f. dactilo

28 - 1952 oct. 6-7 – Convocare a responsabililor cu munca culturală din Slatina și ordinul de numire a membrilor comitetului de conducere a muzeului – 3 f. ms.

29 - 1952 oct. 30 – Proces verbal al ședinței de lucru a muzeului raional Slatina. – 2 f., ms. (copie creion)

30 – 1952 <nov. ?> - Raport de activitate pentru luna octombrie 1952 – 1 f. ms. creion

31 – 1952 <nov. ?> - Planul de activități pentru luna noiembrie 1952 – 1 f. ms. creion.

32 – 1952 dec. 10 – Raportul de activitate pentru luna noiembrie 1952 – 1 f. dactilo.

33 - <1953?> - Tabel cu personalul angajat al muzeului din Slatina – 1 f., copie dactilo.

34 - [1953] – Statul de funcții aprobat pentru muzeul din Slatina – 1 f., copie dactilo

35 – 1953 <ian. ?> - Raport de activitate pentru luna decembrie 1952 – 1 f. dactilo

36 - 1953 ian. 16 – Directorul muzeului din Slatina solicită asigurarea pazei instituției – 1 f. dactilo.

37 - 1953 febr. 13 – Copie de pe adresa Colectivului de Antropologie al Academiei R.P.R. privind sprijinul acordat de muzeul din Slatina – 1 f. copie dactilo.

38 - 1953 febr. 14 – Ion Moroșanu solicită înlocuirea sa din funcția de director al muzeului din Slatina pe motive de sănătate. În anexă: Certificat de sănătate eliberat de medicul dr. Sobolak – 2 f. ms. cerneală albastră

39 - 1953 martie 8 – Ion Moroșanu se adresează Secției de Artă și Cultură a Sfatului Popular Raional Slatina în legătură cu situația sa după ce a solicitat înlocuirea de la conducerea muzeului – 1 f. dactilo.

40 - 1953 apr. 2 – Delegație de luare în primire a patrimoniului muzeal – 1 f. copie dactilo.

41 - 1953 apr. 2 – Secția Culturală a Sfatului raional Slatina invită pe Ion Moroșanu să predea inventarul muzeului comisiei constituite în acest scop – 1 f. dactilo.

42 - 1953 iul. 28 – Proces verbal despre activitatea muzeului din Slatina încheiat între șeful Secției culturale a r. Slatina și delegatul Serviciului Muzee și Monumente din cadrul Comitetului pentru Așezăminte Culturale – 2 f. dactilo.

43 - 1953 nov. 11 – Secția Culturală a Sfatului Popular al Reg. Pitești informează Secția Culturală a Sfatului popular al r. Slatina despre aprobarea înființării primelor posturi pentru muzeul din Slatina – 1 f. dactilo.

Doc. 1

1951 mai 14 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale se interesează dacă sediul fostei Secții de Artă și Cultură a Sfatului Popular al orașului Slatina este disponibil pentru deveni sediu al unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

Comitetul / pentru / Așezămintele Culturale din R.P.R. /
de pe lângă / Consiliul de Miniștri /
Biserica Amzei 5-7 / Telef. 6.46.08 /
Serviciul Muzee și Monumente /
Nr. 8.169/1950 / 14.V. <1>951

Către

Tov. Președinte al Comitetului executiv
al Sfatului Popular raional Slatina

Regiunea Argeș

Prin adresa Nr. 5122 din 20 Aprilie 1951, Sfatul Popular al orașului Slatina, ne anunță că i s'a desființat Secția de Artă și Cultură; astfel încât localul care a fost repartizat pentru înființarea muzeului din acel oraș a fost pus la dispoziția Secției Culturale raionale.

Vă rugăm a ne comunica dacă localul în momentul de față este disponibil pentru muzeu și când anume se vor putea începe lucrările de organizare a muzeului.

Vă rugăm să ne răspundeți de urmare, arătându-ne măsurile luate pentru ducerea la bun sfârșit a acestei sarcini.

Șef Serviciu
(ss) Ion Pașa L.S.

Șef Secție
(ss) indescifrabil

Doc. 2

1951 mai 25 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. prin care se aduce la cunoștință Secției Culturale a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Raionului Slatina trimiterea lui C. Nicolăescu-Plopșor pentru cercetarea posibilităților de înființare a unui muzeu la Slatina – 1 f., dactilo.

Comitetul / pentru / Așezămintele Culturale din R.P.R. /
de pe lângă / Consiliul de Miniștri /
Str. Biserica Amzei 5-7 / Telef. 6-46-08 /
Serviciul: Muzee și Monumente
[Nr]. 10322/25-V-<1>951

Către
Comitetul executiv al Sfatului Popular
al Raionului Slatina – Regiunea Argeș
Secția Culturală
Slatina

Vă aducem la cunoștință că Directorul Muzeului Regional al Olteniei Tov<arășul C>. Nicolaescu-Plopșor, a fost delegat de Comitetul nostru prin Serviciul Muzee și Monumente să cerceteze la fața locului situația colecțiilor cât și a înființării unui muzeu în orașul Slatina.

Vă rugăm să dați tot sprijinul Tov<arăș>ului pentru a-și putea <duce> la bun sfârșit sarcinile ce i-au fost trasate.

Șef Serviciu
(ss) indescifrabil
L.S.

Șef Secție
(ss) G. Casimir

Doc 3

1951 iul. 18 – Secția Raională de Cultură și Artă solicită subfilialei de Vânătoare Slatina să-i predea trofee de vânătoare spre a fi destinate muzeului ce urmează a lua ființă în oraș – M.J.O., Corresp. 1952-1954, 1 f. dactilo.

Sfatul Popular al Raionului Slatina / Secția Cultură și Artă
Nr. 18099 / 18 Iulie 1931

Către
Subfiliala Raională de Vânătoare
Slatina

Vă invităm a preda imediat Secției Culturale a Raionului Slatina, toate obiectele împăiate luate de Dvs. dela Secția Culturală a Orașului Slatina, la data de 23 Februarie 1951, deoarece aceste obiecte au fost destinate și sunt destinate înființării unui muzeu în Slatina.

Predarea se va face în cursul zilei de 18 Iulie.

Președinte,

Șeful Secției Cultural<e>

Doc. 4

1951 iul. 19 – Proces verbal privind munca de înființare a muzeului raional din Slatina – 1 f. dactilo.

Proces-verbal
Astăzi 19 Iulie 1951

Subsemnata Georgeta Corciova din cadrele Așezămintelor Culturale, deplasându-mă în Regiunea Argeș pentru îndrumarea și controlul muzeelor în Raionul Slatina, am constatat următoarele:

Munca pentru organizarea muzeului din orașul Slatina continuă, tov. Prof. Moroșanu se ocupă intens de aceasta. El este sprijinit de Secția Culturală și organele locale.

În prezent se adună colecțiile necesare și se continuă cu depistarea obiectelor. Astfel: În satul Ursoaia <din> comuna Icoana, învățătoarea Ciucescu are o bogată colecție etnografică și numeroase modele de cusături românești din Regiune. Tov. Moroșanu a primit sarcina ca împreună cu Șeful Secției Cult<urale> tov. D. Jianu, să meargă la fața locului și să studieze materialul. În cazul când acesta ar corespunde tematicii propuse, urmează ca el să fie achiziționat pentru muzeu.

La Sfatul Popular Raional s'au găsit o serie de obiecte cu caracter muzeistic, obiecte ce au fost cedate de către Sfat pentru îmbogățirea muzeului. Colecția de Șt<iințele> Naturale dela Asociația Vânătorilor din localitate va fi luată în primire de prof. Moroșanu, făcându-i-se reparațiile necesare și adăpostirea într'o cameră specială destinată depozitării obiectelor. Pentru ca să se poată organiza cât mai grabnic acest muzeu se trasează următoarele sarcini atât Secției Culturale cât și Prof. Moroșanu:

1. Organizarea unui colectiv ce să ajute efectiv muncii de organizare a muzeului. Acest colectiv va fi alcătuit din oameni de specialitate cu o justă orientare politică.

2. Se va alcătui un plan de lucru în care se va arăta obiectivele ce trebuiesc atinse.

3. Se va întocmi o tematică după care să se organizeze muzeul, ea va fi discutată în colectiv apoi trimisă C<omitului> Așez<ămintelor> Cult<urale> Secția Muzee, spre aprobare, tematica ce a fost prelucrată cu tov. Moroșanu.

În acest Raion cu tot specificul agricol, nu s'a făcut nicio expoziție agricolă, cu toate că instrucțiunile trimise de C<omitul> A<șezămintelor> Cult<urale> a<u> fost primite.

S'au trasat sarcini pentru organizarea acestei expoziții și în același timp tov. dela secția Agit<ație> și Prop<agandă> a Comit<etului> Raional de Partid și-a* luat angajamentul să acorde tot sprijinul.

Drept care am încheiat prezentul proces verbal.

Delegata Comit<etului> P<en>tru Așez<ămintele> Cult<urale>,
(ss) Corciova Georgeta

Întrunătoare Reg. Argeș,

(ss) G. Georgescu

Resp. Sec. Cult. Raionale,

(ss) indescifrabil

Delegatul cu org<anizarea> muzeului,

(ss) [Ion] Moroșanu

Doc. 5

1951 aug. 29 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale confirmă colectivul de organizare a muzeului – 2 f. dactilo.

Comitetul / pentru / Așezăminte Culturale din R.P.R.

de pe lângă / Consiliul de Miniștri /

Biserica Amzei 5-7 / Telef. 6.46.08

Serviciul Muzee și Monumente

Nr. 16.150 / 1951 August 29

Către

Sfatul Popular al Raionului Slatina

Secția Culturală

Regiunea Argeș

Slatina

Ca urmare la adresa Nr. 3 din 10 August a.c. a Tov. Moroșanu, delegat cu organizarea Muzeului din orașul Slatina, vă comunicăm că se confirmă de către Comitetul nostru, colectivul pentru munca de organizare a acestui Muzeu, potrivit listei anexate.

Vă rugăm să ne comunicați, planul de lucru al colectivului.

Șef Serviciu,

(ss) Ion Pașa

L.S.

Inspector,

(ss) N. (?) Pavelescu

Colectivul pentru munca de reorganizare a Muzeului

Raionului Slatina

-Moroșanu Ion, delegat cu organizarea Muzeului, profesor de geografie și științe naturale.

-Bodescu Ion, directorul Școlii Tehnice Financiare, profesor de științe naturale.

- Sava Elena, profesoară de istorie.

- Tilivea Nicolae, profesor de științe naturale.

- Ciocan Constantin, profesor de limba latină.

- Diaconescu Gheorghe, profesor de contabilitate, pensionar.

Doc. 6

1951 aug. 29 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale confirmă colectivul de organizare a muzeului – 2 f. dactilo.

Sfatul Popular al Raionului Slatina

Secția Cultură și Artă

Nr. / 31 Augus<t> 1951

Către

Gospodăria de Stat comuna Curtișoara

Raionul Slatina

Vă rugăm a da delegatului nostru, tov. Moroșanu, delegat cu înființarea muzeului, piatra ce se găsește la acea Gospodărie, piatră ce are inscripții vechi și care ne-ar folosi pentru muzeu.

Președinte,
(ss) indescifrabil

Șeful Secției

(ss) D. Jianu

Doc. 7

1951 sept. 1 – Secția Raională de Cultură și Artă Slatina trimite Comitetului pentru Așezăminte Culturale planul de organizare a muzeului din Slatina și informează că o parte a materialului adunat a fost expus cu ocazia zilei de 23 august – 3 f. (= 5 p.), copie dactilo.

Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Cultură și Artă
Nr. 21.510 / 1 Septembrie 1951

Către
Comitetul Pentru Așezămintele Culturale din
R.P.R. Strada Biserica Amzei Nr. 5-7

București

Vă înaintăm alăturat tematica (plan de organizare) al muzeului nostru, pentru care vă rugăm a ne da aprobarea și a ne trimite fonduri pentru cercetări, deoarece cei 25.000 lei nici până astăzi nu au sosit.

Deasemeni* comunicăm că în cinstea zilei de 23 August, într'o cameră corespunzătoare a fost expus pentru ziua menționată, o parte din materialul muzeistic adunat până în prezent, pentru muzeul Raional. Materialul expus a fost consultat de un număr apreciabil de intelectuali și muncitori luându-se act cu multă satisfacție de înființarea unei colecții muzeistice a Raionului.

Șeful Secției culturale
(ss) indescifrabil

Delegat cu org<anizarea> muzeului
(nesemnăt)

PLAN DE ORGANIZARE

a Muzeului Raionului Slatina Reg. Argeș

În conformitate cu Nr. 12310 din 11 Iulie 1951 al Comit<etului> pentru așezăminte* Culturale din R.P.R. depe* lângă Cons<iliul> de Miniștri către Comit<etul> Executiv al Sfatului Popular <al> Raionul<ui> Slatina, s'a început organizarea muzeului <din> Slatina.

El va cuprinde trei secții și anume: a) Secția istorico-arheologică, b) secția etnografică și c) secția <de> științe naturale.

Secțiile de mai sus vor lua ființă, fiind reclamate de specificul Raionului, dar fiind în conformitate și cu instrucțiunile Comit<etului> Așezămintelor Culturale.

Pentru adunarea materialului muzeistic și pentru faza începătoare a organizării ni s'a pus la dispoziție de către Sfatul Popular, două camere, urmând să ni se dea după organizarea muzeului un local potrivit scopului urmărit, în care local fiecare secție va cuprinde câte o cameră separată corespunzător* materialului ce-l va poseda, deasemenea* având și alte încăperi necesare acestui așezământ cultural.

Bazându-ne pe materialul ce-l posedăm și pe cercetările dela fața locului, conepem organizarea muzeului menționat după cum urmează:

I. SECȚIA ISTORICO-ARHEOLOGICĂ va cuprinde materialul (adunat din Raionul Slatina) așezat în ordinea vechimei, care în etapele sale mai de seamă va prezenta evoluția societății umane, începând cu epoca sălbăticiei și până în prezent.

Orânduirea comunei primitive o vom avea-o expusă astfel:

I vitrină care va cuprinde epoca sălbăticiei prezentată prin une<a>Ita paleolitică (aurignacien'a*) descoperită în cuprinsul Raionului. Ea va fi așezată alături de fauna diluvială, contemporană (Elephas Primigenius), fosile scoase din formațiunile loesoide ale Oltului.

I-2 vitrine cu material arheologic din treapta inferioară, mijlocie și superioară a barbariei, material adunat din mai multe localități a<le> Raionului (piatra cioplită, piatra lustruită neperforată, piatra lustruită perforată și ceramica timpului (în stare fragmentară) după localități.

I vitrină cu material din epoca daco-romană (ceramică romană precum și ceramica de factură locală a dacilor, obiecte de metal, etc.)

Materialul de mai sus este pus la dispoziția muzeului în mod gratuit de către tov. prof. Moroșanu I<on> delegat cu organizarea Muzeului, care a adunat materialul într'un șir de ani din trecut.

În vederea îmbogățirii Muzeului cu un material arheologic provenit tot din cuprinsul Raionului Slatina, necesită achiziționarea unei colecții compuse din numeroase <și> variate unelte, arme, etc. de piatră lustruită (pentru 100.000 lei) și a unei colecții mai mici care cuprinde și circa 100 monete antice pentru suma de 60.000 lei.

Epocile istorice mai noi deocamdată nu le avem decât prin: a) un început de numismatică care va fi așezată într'o vitrină corespunzătoare și b) prin unele obiecte în general mai puțin însemnate în privința valorii lor muzeistice. Pentru complectare, urmează achiziționarea materialului pe măsura lărgirii muzeului și <a> sumelor alocate.

Pentru prezentarea epocii capitaliste necesită achiziționarea unui restrâns dar luxos mobilier antic*, <(> <de> exemplu în stilul Luis* XVI) deasemenea* și a câtorva obiecte de lux (precum o casetă de faianță și bronz destinată păstrării bijuteriilor a* bogătaşelor, câteva obiecte de ivoriu [= fildes], etc.). Toate acestea ne vor vorbi despre artă și bogăție* ce a fost în slujba latifundiarilor* [= latifundiarilor], evidențiind contrastul între cele două tabere <aceea> a exploatatorilor și <aceea a> celor exploatați. Pentru achiziționarea acestora necesită circa 80.000 lei.

Materialul muzeistic al Secției Istorico-Arheologice, reclamând complectări* explicative, va avea așezate pe perete în dreptul vitrinelor planșe sumare corespunzătoare cu desene, scurte explicații, astfel vor fi următoarele:

1 planșe* - Evoluția omului.

1 planșe* - Vânatul în comun a mamutului, etc. (în dreptul vitrinei – epoca sălbăticiei).

1-2 planșe cu scene caracteristice vieții treptelor barbariei (în dreptul vitrinelor cu material corespunzător).

1 planșe* reprezentând pe romani cu prizonierii luați în sclavie (în dreptul vitrinei cu materialul epocii daco-romane).

1 planșe* reprezentând un castel medieval (în dreptul materialului: arme, etc. al epocii menționate), etc.

În cuprinsul Raionului constatându-se mai multe urme arheologice, secția istorico-arheologică prezintă perspective de a se desvolta* și de a se lărgi, aducând-se un însemnat aport pentru știință ce este în slujba poporului.

La cele arătate mai sus se vor face complectări conform instrucțiunilor și îndrumărilor ce le vom primi.

II. Pentru secția *Etnografică* n'avem deocamdată niciun fel de material. Această secție pentru început este plănuită astfel:

1) Un grup de 2 femei (manechine) în costume naționale, una șezând „la țest”, alta stând în picioare cu „târna” pe cap, prezentând un grup caracteristic

Raionului. Alături sunt obiecte de gospodărie caracteristice și care totodată s'ar afla pe cale de a dispărea din uz.

2) În alt colț al camerei manechinul prezintă un sătean în costum național lucrând (măcinând) la rășniță. Alături de el se află diferite unelte, ca exemplu: o piatră de rășniță, un plug sau rariță de lemn, pe perete un cimpoi, un ciur ce este confecționat dintr'o piele îngăurită* pentru scopul ce-l are, ș.a.

3) O femeie în costum național lucrând la răsboiul de țesut; alături se află scule întrebuintate de sătence la scărmanat lâna, la melițat cânepa, la tors, depănat, etc.

4) În aceeași* cameră vom avea o machetă reprezentând o casă bătrânească tipică cu gospodăria ei primitivă având și o arie de treerat cu caii.

5) Pe perete vor fi așezate una sau două scoarțe specifice Raionului, scoarțe de preferință din cele mai dedemult și care au fost lucrate în culori vegetale, cum se practica în trecut.

6) Pe un perete și într'o vitrină va fi o colecție de ceramică caracteristică locului despărțită în grupe: a) ceramica de formă veche locală, b) ceramică cu formă de influență romană, c) ceramica zoomorfa, etc.

Pentru a face față confecționării materialului arătat din această colecție, ne este necesară suma de cel puțin 100.000 lei.

III. *Secția Științelor Naturale* are următorul material: animale împăiate: un cap de cerb, un cap de lup, circa 20 bucăți păsări împăiate, câteva crani și coarne de cerb, circa 20 crani capră neagră și câprioară, câteva fosile.

Pentru început vom adăoga* următoarele:

1) Una vitrină (la un perete) care ne va prezenta la o scară de proporție corespunzătoare, o secțiune verticală a straturilor în scoarța pământului din cuprinsul Raionului. Secțiunea va prezenta straturile dela suprafață până în Sarmațian cu materialul luat din natură: pământul negru, loies*, prundișurile, etc. etc. și calcarurile* la adâncime, precum și fosile cât se va putea. Această vitrină explicând intuitiv fazele prin care a trecut uscatul începând dela dispariția mării și până în prezent, este de folos real pentru combaterea neștiinței și a misticismului.

2) Una vitrină de perete cu tehnologia lemnului din Raion.

3) Una vitrină de perete cu produsele variate (paste făinoase) etc. a morii „Aluta”, care este cea mai de seamă întreprindere industrială alimentară a Slatinei.

Pentru întregul muzeu este necesar dela început un mobilier compus din circa 10 vitrine. Aceasta reclamă o sumă de aproximativ 60.000 lei.

În urma celor expuse, pentru bunul mers al organizării muzeului, rugăm să ne aprobați, alocându-ne sumele specificate în prezentul plan de organizare a Muzeului spre a putea înfăptui cele expuse mai sus.

Sumele cerute sunt minime după aprecierea noastră, urmând a reveni în cazul când se va simți nevoia altor fonduri, fiind animați de a aduce la îndeplinire cele arătate în prezentul plan de organizare a Muzeului.

Slatina, 13 August 1951

Delegat cu organizarea Muzeului,
(ss) Profesor Moroșanu Ion.

Doc. 8

1951 sept. 21 – Adresa Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. prin care se solicită Secției Culturale a Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Raionului Slatina a interveni pentru a i se asigura lui Ion N. Moroșanu diurna necesară deplasării prin regiune – f. 2, dactilo.

Comitetul / pentru / Așezămintele Culturale din R.P.R.
de pe lângă / Consiliul de Miniștri /
Str. Biserica Amzei 5-7 Telef. 6-46-08
Serviciul: Muzeu și Monumente
[Nr]. 6.802/1951 Sept. 21

Către
Comitetul Executiv al Sfatului Popular / al Raionului Slatina
Secția Culturală / Slatina

Prin adresa Nr. 7.444 din 17 Aprilie a.c. v'am comunicat că Tov. Prof. Moroșanu Ion este delegat de Comitetul nostru cu organizarea Muzeului din Slatina.

În vederea muncii de achiziționare de materiale și organizarea muzeului, Tov<arășul> Moroșanu trebuie să se deplaseze în cuprinsul Regiunii.

Având în vedere acestea vă rugăm a interveni la Secția Financiar raională, pentru a i se plăti diurna de deplasare ce i se cuvine,* pentru a putea duce la bun sfârșit aceste sarcini.

Ne veți răspunde la urmare în termen de 4 zile.

Șef serviciu,
(ss) indescifrabil
L.S.

Inspector,
(ss) indescifrabil

Doc. 9

1951 oct. 1 – Comitetul pentru Așezămintele Culturale alocă 60.000 lei pentru organizarea muzeului raional Slatina – 2 f., dactilo.

Comitetul / pentru / Așezămintele Culturale din R.P.R.
de pe lângă / Consiliul de Miniștri
Str. Biserica Amzei 5-7 / Telefon 6.46.08
Secția Muzee și Monumente / Nr. 9662 / 25 Septembrie 1951
1 Oct. 1951

Către

Comitetul Executiv al Sfatului Popular / al Raionului Slatina
Secția Culturală

Regiunea Argeș

Vă aducem la cunoștință că s'a virat suma de 60.000 lei în contul Sfatului Popular al Raionului Slatina, pentru Muzeul Raionului din Slatina, pentru lucrări de organizare a Muzeului.

Rog răspundeți de urmare.

Șef serviciu
(ss) Ion Pașa
L.S.

Inspector,
(ss) G. Casimir

Sfatul Popular al Regiunii Argeș
Secțiunea Culturală și Artă
Nr. 36.638 / 3 Octombrie 1951

Către

Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Culturală

Comitetul pentru Așezămintele Culturale din București Str. Biserica Amzei Nr. 5-7, Serviciu<l> Muzee și Monumente prin adresa Nr. 19.662 din 1 Octombrie 1951, ne face cunoscut că s'a virat suma de 60.000 lei, în contul Sfatului Popular al Raionului Dvs., pentru lucrările de organizare a Muzeului din Raion.

Vă rugăm să ne răspundeți atât nouă cât și Comitetului pentru Așezămintele Culturale din București dacă v'au sosit banii în cont.

Șeful Secțiunei,
(ss) indescifrabil
L.S.

[Rezoluție ms.]: *Au venit pe ziua de 3 Oct. 1951.*

Doc. 10

[1951 oct. 10, ante] – Secția de Cultură și Artă a Sfatului Popular Raional solicită predarea unor bunuri de patrimoniu pentru muzeul în curs de organizare la Slatina – 1 f., copie dactilo.

Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția de Cultură și Artă

Către
Sfatul Popular al Raionului Slatina

Vă rugăm a aproba, ca din obiectele ce se găsesc la Sfatul Raion<al>, provenite din bunuri naționalizate, să se ridice pentru muzeu, următoarele:

Șase farfurioare vechi
Una fructieră cu picior veche.
Două cutii tacâmuri
Șapte rame diferite.
Două ibrice de aramă.
Un baston cu mâner de ivoriu [fildeș].
Un serviciu de masă <de> fabricație veche
Două pahare <de> metal alb.
Un rășboi de țesut cu ac<c>esorii.
Una lampă.

Aceste obiecte sunt necesare pentru muzeul ce a luat ființă în Slatina.

Șeful Secției Culturale,

Doc. 11

1951 oct. 10 – Sfatul Popular Raional predă obiecte de patrimoniu spre a fi folosite la organizarea muzeului din Slatina – 1 f. dactilo (cu însemnări ms.)

Sfatul Popular Raional Slatina
Serviciul Administrative

Proces verbal
Astăzi, 10 Octombrie 1951,

Noi, Băisan* Alexandru Șeful Secției Administrative, a Raionului Slatina, ca predător* în baza aprobării dată* de tov. Președinte al Sfatului Popular Raional, pusă pe referatul Secției Artă și Cultură, înreg. la nr. 24539 din 10 Oct. 1951, și Micu I. Mugur referent la Secția Artă și Cultură, împreună cu tov. Profesor Moroșanu Ioan*, din partea Muzeului Raional, ce va lua ființă pe lângă Raionul Slatina, am procedat primul la predarea și secund<z>ii la primirea următoarelor bunuri naționalizate mai jos specificate:

- 6 farfuri<i> în tinse diferite chipuri din timpul Revoluției Franceze
- 1 fructieră porțelan cu picior având inscripția 1734
- 2 cutii<i> tacâmuri* (furculițe și cuțite 12 la fiecare cutie cu mâner de sidef)
- 2 ibrice de aramă

- 1 baston cu mâner de ivoriu.

Obiectele urmează a fi inventariate la Muzeul Raional.

Am predat,
Șeful Secției ad-tive,
(ss) Băisan* Alex.

Am primit,
Referent Secția Artă și Cultură
(ss) Micu Mugur

Profesor
(ss) Moroșeanu* Ion*

*Obiectele mai sus menționate au trecut din data de astăzi 9 oct. <1>951
în posesia Muzeului raional, fiind luate în primire de mine.*

*Delegat cu organizarea
Muzeului Raional
(ss) Prof. Ion Moroșanu*

*Le-am predat tov. Moroșanu
(ss) Mugur Micu.*

Doc. 12

1951 oct. 10 – Secția de Cultură și Artă a Sfatului Popular Raional mulțumește învățătorului Pandele Gugilă din Enoșești pentru donația făcută muzeului din Slatina – 1 f., dactilo.

Sfatul Pop<ular> Raionul Slatina
Secția Artă și Cultură
Nr. 24.550 / 10 Octombrie 1951

Către

Tov. învățător *Pandele Gugilă* din comuna Enoșești Raionul Slatina

Vă aducem mulțumiri călduroase pe această cale, pentru trimiterea celor două fragmente de amforă Romană trimise de D<umnea>voastră muzeului Raional din Slatina.

Totdeauna, vă rugăm a continua cercetările și a îmbunătăți colecțiunile muzeului cu tot ce veți mai descoperi.

Șeful secției,
D. Jianu
(ss) Mugur Irimia (?)

Doc. 13

1951 oct. 20 – Prof. Ion Moroșanu solicită Secției Culturale a r. Slatina un local adecvat pentru muzeu – 1 f., copie dactilo.

Prof. Ion Moroșanu

Delegat cu organizarea Muzeului Raional

Slatina Regiunea Argeș

Nr. 15 / 1951, Noiembrie 20

Către,

Secția Culturală a Raionului Slatina

Loco

Vă aducem la cunoștință următoarele:

Lucrările de organizare a Muzeului Raional se află în faza de dezvoltare care reclamă ocuparea unui local propriu pentru Muzeu.

Rugăm a face demersurile necesare în scopul obținerii unei clădiri cu cel puțin 5-6 camere pentru instalarea colecțiilor muzeale care deocamdată se află adăpostite în câteva locuri provizorii.

Urgența trecerii într-o clădire de felul celei arătate mai sus este reclamată și de faptul că dela 1 Ianuarie 1952, Muzeul va avea un buget de circa 2.000.000 lei și un personal compus din 5-6 funcționari și tehnicieni salariați.

Avându-se în vedere cele de mai sus, se impune imperios urgența instalării Muzeului în clădire corespunzătoare cazului.

Delegat cu Organizarea Muzeului Raional

Slatina

Prof. (ss) Ion Moroșanu

Doc. 14

1951 oct. 20 – Sfatul Popular Raional Slatina solicită ca cele 2 lunete aflate la Secția Administrativă a instituției să fie puse la dispoziția muzeului – 1 f., copie dactilo.

Sfatul Popular al Raionului Slatina

Secția Culturală și Artă

Nr. 25297 din 20.X.1951

Către

Tov. Președinte al Sfatului Raional

Slatina

Vă rugăm a dispune ca Secția Administrativă a Raionului să pună la dispoziția muzeului Raional, cele două lunete (telescop) ce se găsesc la Raion, provenite din bunurile naționalizate și care pentru muzeu sunt de un real folos.

Șeful Secției Culturale,

D. Jianu

Doc. 15

1951 oct. 23 – Procesul verbal de predare către muzeul raional a unor obiecte aflate la Secția Administrativă a Sfatului Popular Raional Slatina – 1 f., dactilo (cu însemnări ms.)

Proces Verbal

Astăzi, 23 Octombrie 1951

Noi, Băisan* Alexandru Șeful Secției Ad-tive, și Jianu Dumitru Șeful Secției Artă și Cultură, primul ca predător și secundul ca primitor, s'a procedat la predarea și primirea a două lunete telescop, puse la dispoziția Muzeului Raional, compuse din următoarele piese:

- un tripied* complet*,
- una lunetă mare cu trei oculare de 100, 280 și un ocular fără serie,

precum și un

- dispozitiv de fixarea ocularilor

- una lunetă mică mai nouă cu oculare de 100, 150 și 200 putere*, adaptate la trepi<e>ul prim.

Secția Muzeu* va lua măsuri de inve<n>ntarierea materialului primit.

Această eliberare s'a făcut în baza aprobării dată de tov. Președinte al Sfatului Popular Raional pusă pe adresa Secției Artă și Cultură nr. 25297 din 20 X. 1951.

Drept care am dresat prezentul proces verbal.

Am predat,
Șeful Secției Ad-tive
(ss) Băisan Alex.

Am primit,
Șeful Secției Artă / și Cultură,
Jianu D-tri*
(ss) Mugur I. Micu

Cea mică nu e în stare de funcțiune, lipsindu-i unele piese. (ss) Mugur I. Micu

Aceste materiale au fost predate azi, 24 Oct. 1951 tov. Moroșanu Ion, responsabilul muzeului raional

Am predat,
(ss) Mugur I. Micu

Am primit,
(ss) Ion Moroșanu

Doc. 16

1951 nov. 9 – Proces verbal de preluare a unor obiecte de la o școală sâtească din raionul Slatina – 1 f. ms. (creion albastru).

Proces verbal

Am procedat azi 9.XI.1951, în prezența Tov. Mugur Micu de la Secția de Cultură și Arte – Raionul Slatina la inventarierea și apoi darea în primirea* a obiectelor cu caracter muzeal aflate în școala noastră pentru folosința muzeului raional.

1) Trei fragmente ciocane (?) de piatră găsite la locuitorii din comună. Acestea au gaură pentru înmănușare.

2) 3 săgeți [indescifrabil] pentru sulii

3) Un pistol turcesc.

4) Un baltag

5) O monedă veche

6) Un pistolnic* vechi.

Drept care am încheiat prezentul.

Am predat,
(ss) indescifrabil

Am primit,
(ss) Mugur I. Micu

Doc. 17

1951 dec. 6 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale prin care se critică lipsa de interes a Secției Culturale a Sfatului Popular al r. Slatina față de înființarea unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

Comitetul pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. /
de pe lângă / Consiliul de de Miniștri
Serviciul Muzeu și Monumente
Nr. 24.464 / 1951 Decembrie 6

Către
Comitetul Executiv al Sfatului Popular
al raionului *Slatina*
Secția Culturală
Regiunea Argeș

Comitetul nostru a luat măsurile necesare pentru organizarea unui muzeu raional în orașul Slatina.

Pentru aceasta a numit un delegat, în persoana Tov. Prof. Moroșan, pentru organizare și a pus la dispoziția colectivului două subvenții în valoare totală de 85.000 lei. Din partea Regiunii Argeș s'a repartizat pentru Muzeul din Slatina suma de 55.000 lei.

Din rapoartele organelor noastre de îndrumare și control reese că Sfatul Popular Raional nu a dat sprijin efectiv colectivului și responsabilului, delegat cu organizarea Muzeului.

Astfel nici până astăzi nu s'a pus la dispoziție un local corespunzător unui Muzeu Raional. Cele două camere pe care le are astăzi muzeul nu corespund.

Sfatul Popular n'a activat aproape deloc potrivit circulării noastre Nr. 8.046, referitor* la ridicarea obiectelor cu caracter muzeal dela conace și depozitarea lor în muzeul local.

În consecință vă rugăm să puneți la dispoziția muzeului raional cât mai repede posibil un local corespunzător, care să aibă cel puțin 8-10 camere.

Să sprijiniți activitatea pentru organizarea muzeului, depusă de Porf. Moroșan și colectiv. Munca științifică și organizatorică depusă de Prof. Moroșan poate fi retribuită din subvenția trimisă de noi de 25.000 lei pentru cercetări științifice.

Să luați măsuri pentru aducerea la Muzeul din Slatina, a tuturor obiectelor de valoare muzeală, provenite dela casele boerești naționalizate din raion, indiferent în folosința cui s'ar afla în prezent.

Să procurați pentru Muzeu, mobilierul necesar, având grijă ca subvențiile acordate de noi și de regiunea Argeș să fie angajate până la 15 Decembrie și lucrările executate până la 31 Decembrie.

Să asigurați în bugetul Sfatului Popular Raional pe anul 1952, sumele necesare funcționării muzeului.

Șef serviciu,
(ss) indescifrabil
L.S.

Inspector,
(ss) indescifrabil

Doc. 18

1951 dec. 6 – Adresă a Comitetului pentru Așezămintele Culturale prin care se critică lipsa de interes a Secției Culturale a Sfatului Popular al r. Slatina față de înființarea unui muzeu raional – 1 f. dactilo.

Sfatul Popilar* al Raionului Slatina
Secția Cultură și Artă

R e f e r a t

Având în vedere munca pe care a dus-o tov. Moroșanu Ioan* pentru organizarea muzeului Raional, munca dusă timp îndelungat.

Având în vedere că tov. Moroșanu Ioan* ca profesor la școala de Finanțe a renunțat la o serie de ore suplimentare în veerea muncii pentru muzeu.

Având în vedere procesul verbal încheiat de către colectivul Muzeului Raional din 9 Dec. 1951, prin care sunt de acord a da ca primă tov. Moroșanu Ioan*, pentru munca sa depusă în cadrul Muzeului.

Având în vedere Ord<inul> Nr. 24.463 din 6 Dec. 1951, al Comit<etului> Pentru Așezăminte Culturale, prin care se specifică, că tov. Moroșanu Ioan* poate fi retribuit pentru munca sa,

Secția Culturală a Raionului este de părere ca tov. Moroșanu Ioan care a depus munca pentru organizarea unui muzeu Raional donând chiar colecțiile sale

personale muzeului Raional, să fie retribuit cu suma de lei 12.500 din suma de 25.000 lei primită dela Așezămintele Culturale pentru cercetări științifice și de organizare a muzeului.

Șeful Secției Culturale,
D. Jianu

Doc. 19

1952 iun. 19 – Copie de pe Adresa Comitetului pentru Așezămintele Culturale din R.P.R. privind înființarea Muzeului din Slatina – 1 f. copie dactilo

Comitetul Așezămintelor Culturale /
de pe lângă Consiliul de Miniștri /
Direcția Muzeelor / No. 11.467 / 19 Iunie 1952

Copie

Către
Muzeul Raional Slatina, Reg<iunea> Argeș

Vă facem cunoscut că subvenție* de 4.000 lei ce s'a primit la Banca de Stat din Slatina pentru muzeul raional are ca destinație lucrările de organizare ale muzelui și plata colaboratorilor științifici în acest scop după necesitățile bunului mers al unității.

Pentru primele 4 luni din anul 1952, întrucât muzeul nu a avut personal bugetar, se va întrebuița suma de 3.000 lei în vederea acoperirii colabărilor științifice pe seama muzeului pentru cele două persoane însărcinate în acest scop de către Sfatul Popular sub formă de prime sau eventual salarii.

Suma de 500 lei se va întrebuița pentru acoperirea necesităților de munci manuale (manoperă) pentru timp de cel puțin două luni <a> unui angajat stabil aprobat de Sfatul Popular, iar restul de 500 lei se va destina pentru cercetări și achiziții în scopul sporirii colecțiilor muzeului.

Ne veți răspunde de urmare.

Director adjunct,
ss. Ioan Pașa

Inspector,
ss. indescifrabil

Prezenta copie fiind conformă cu originalul se certifică de noi.

Directorul Muzeului Slatina,
(ss) Prof. I. Moroșanu

Doc. 20

1952 iun. 21 – Comitetul pentru Așezăminte Culturale din R.P.R. solicită date despre achiziția colecției [Jak] Florescu pentru Muzeul Raional Slatina – 1 f. orig. dactilo

Comitetul pentru Așezămintele Culturale din R.P.R.

de pe lângă / Consiliul de Miniștri

Splaiul Unirii 1 / Serviciul Muzeu și Monumente

12506 / 21-VI-<1>952

Către

Sfatul Popular al Raionului Slatina

Secția Culturală

Slatina

Vă rugăm să ne răspundeți dacă suma de 1.500 (una mie cincisute), expediată de Comitetul pentru achiziționarea colecției Florescu pe seama Muzeului Raional Slatina, a fost întrebuințată în scopul mai sus arătat.

În caz contrariu ni se va arăta cauzele întârzierii.

Director Adjunct,

(ss) Ion Pașa

Inspector,

Giuriș M.

Doc. 21

1952 iul. 15 (după) – Raport de activitate pentru primul trimestru de funcționare a muzeului din Slatina – 3 f. dactilo.

Muzeul Raional Slatina – Reg. Argeș

Raport de activitate pentru timpul dela 1 Mai – 15 Iulie 1952

La 1 Mai 1952 s'a făcut deschiderea Muzeului Raional Slatina.

La această dată Muzeul este instalat în noul* local (Bul. A.I. Cuza No. 57) corespunzător scopului ce-l are, iar parterul localului având terminate reparațiile mici precum și pavoazările corespunzătoare.

Activitatea muzeului în intervalul de timp mai sus menționat s'a desfășurat după cum urmează:

I. Realizări materiale

La data de 1 Mai a.c. am avut ca prevederi bugetare următoarele sume:

445 lei pentru combustibil, 360 lei pentru iluminat, 245 lei apa, 1600 lei pentru deplasări, 1700 lei pentru cumpărături arhiologice*, iar de la Comitetul Așezemintelor* Culturale am obținut 2000 lei pentru mici cumpărături și reparații urgente în vederea deschiderii muzeului.

În decursul intervalului de timp 1 Mai – 15 Iulie, în urma intervențiilor făcute de noi, am putut obține dela Comitetul Așezemintelor* Culturale următoarele sume:

Pentru reparații capitale lei 8272,39 și 2207,61 și în urma aprobării contractelor respective s'au și început lucrările de reparații, cari se execută de Cooperativa „Drum Nou” Slatina.

În luna Iunie a.c. s'a obținut aprobarea devizelor și pentru alte lucrări, după cum urmează: suma de 1500 lei pentru refacerea instalației electrice și 804,26 lei pentru instalațiile de apă, lucrări cari urmează să fie executate de către Serviciul edilitar al Sfatului Popular Slatina.

În lipsa sch<e>mei pentru personal și în urma inspecțiilor avute, s'a aprobat cu ordinul No. 11.467 din 19.VI.1952 suma de 4000 lei, cu repartizarea următoare: 3000 lei pentru Director și asistent (pe lunile Ianuarie, Februarie, Martie și Aprilie), 500 lei pentru 1 îngrijitor, iar 500 lei pentru cercetări științifice. Din cei 3000 lei 1600 lei au și fost achitați personalului muzeului.

La materialul muzeistic anterior avut s'au mai adăugat în acest timp circa 200 piese noi, aflându-se astăzi în posesia muzeului circa 450 obiecte de muzeu.

Muzeul are un mobilier compus din 8 vitrine pentru expunerea obiectelor, iar în scopul confecționării a câtorva vitrine noi, am oținut în mod gratuit prin Comitetul Așezemintelor Culturale una ladă conținând sticlă cristal din depozitul Muzeului Craiova.

Personalul muzeului este următorul: 1 Director-delegat și 1 asistent-delegat (fără salarii bugetare).

II. Activitatea instructiv-educativă

Tematica muzeului nostru are de scop principal să prezinte etapele mai de seamă a istoriei și evoluției societății omenеști prin materialul adunat din cuprinsul Raionului – sfera de activitate a muzeului raional. Acest material științific expus după orânduire, a fost prezentat vizitatorilor prin explicații corespunzătoare după următorul orar:

Între orele 9-12 (Tov. Sava) și 16-19 (Tov. Moroșanu), în zilele de Marți, Joi, Vineri și Duminică. Ordinea consultării materialului expus este următoarea:

a) Epoca Sălbăciei – piatra cioplită (din Curtișoara) și fosile-Mamut* (Milcov) caracteristice epocii.

b) Treapta inferioară a Barbariei – ceramica fragmentară (Clocociov)

c) Treapta mijlocie a Barbariei – ceramică și piatră șlefuită (unelte, arme) din mai multe localități ale Raionului.

d) Treapta Superioară a Barbariei – ceramica, unelte și arme de fier (Ipotești și Beria)

e) Orânduirea Sclavagistă – materialul din Enoșești Com. P<iatra> Olt.

f) Orânduirea Feudală și dominația Turcească* cu materialul adunat din mai multe puncte ale raionului.

g) Pentru orânduirea capitalistă* și construirii Socialismului* avem un material cu totul redus, precum este redus și materialul etnografic.

Cea mai mare parte a materialului arătat mai sus a fost adunat de către Tov. Moroșanu<, > Director al Muzeului.

Un rol de importanță în lupta pentru combaterea neștii<n>ței îl prezintă și luneta astronomică, care de asemenea a fost la dispoziția amatorilor în zilele programate pentru vizite și atunci când se prezenta timpul favorabil vizionărilor.

În felul acesta de la 1 Mai până la 15 Iulie a.c. muzeul a avut un număr de peste 3000 vizitatori (școli, muncitori, militari, miliție, săteni, etc.)

III. Activitatea științifică

Pe lângă colecționarea, expunerea și popularizarea materialului, muzeul are și datoria de a servi știința. Personalul muzeului definește, caracterizează obiectele și prețuește* valoarea istorică sau artistică, iar rezultatele le dă publicității.

În acest scop Tov. Moroșanu I. Directorul Muzeului a prezentat Academiei de Istorie Veche* spre a fi publicate în Repertoriul Arheologic al Academiei 44 de fișe cu acelaș număr de localități cari conțin urme arheologice din orânduirea comunei primitive și sclavagiste.

De asemeni pentru a fi publicat în buletinul Academiei de Istorie Veche, Tov. Moroșanu I. lucrează la articolul științific cu următorul titlu: *Contribuțiuni la cunoașterea comunei Primitive* din cuprinsul Raionului Slatina.*

În scopul cercetărilor științifice Tov. Moroșanu I. în perioada timpului mai sus menționat a avut deplasări în raion – la Curtișoara și alta la Ipotești-Coteana cu rezultate satisfăcătoare pentru scopul urmărit.

IV. Alte preocupări

Pe lângă cele arătate mai sus, activitatea muzeului în această perioadă se referă la cele ce urmează: lucrări de cancelarie, inventarierea pieselor ce posedă muzeul, intervenții la instituții și întreprinderi* în legătură cu formalitățile pentru reparațiile clădirii muzeului, depistarea de nou material muzeistic, precum și altele.

S'au ținut 2 ședințe de analiza muncii cu colectivul muzeului.

Ne-am îngrijit de conservarea materialului și întreținerea curățeniei, precum și alte preocupări în legătură cu bunul mers al muzeului.

V. Lipsuri și propuneri

În perioada menționată s'a simțit lipsa fondurilor bugetare pentru articole de gospodărie și de cancelarie.

Lipsa materialului din orânduirea capitalistă, orânduirea Socialistă* și a materialului etnografic.

Lipsa unui paznic-îngrijitor.

Pentru remedierea celor de mai sus propunem:

a) Achiziționarea materialului arheologic și etnografic necesar prezentării orânduirilor corespunzătoare.

b) Angajarea unui paznic-îngrijitor.

c) Soluționarea neajunsurilor în legătură cu unele mici cheltueli de gospodărie și de cancelarie.

LUPTĂM PENTRU PACE

Director,
(ss) Ioan* Moroșanu

1952 iul. 28 – Autobiografia prof. Ion Moroșanu, primul director al Muzeului din Slatina – 1 f. (2p.) ms. cerneală albastră

Autobiografie

a profes<orului> Moroșanu I. director deleg<at> al Muzeului Slatina

Sunt născut în 24 II 1894, părinții mei fiind: tatăl funcționar iar mama cu ocupație casnică. Au fost lipsiți de avere și n'au făcut nici un fel de politică; au decedat în 1920. Eu am făcut studiile secundare la Chișinău, iar din 1922 am urmat facultatea la Cluj fiind licențiat în Geografie cu Științe Naturale în 1928. Am funcționat ca profesor la diferite școli secundare, iar din 1944 am fost detașat la Slatina, unde mă aflu ca profesor de Geografie la Școala Tehnică de Finanțe.

Soția mea provine din muncitori și este de ocupație casnică.

Pe lângă funcția principală de profesor, m'am ocupat cu arheologia precum și cu muzeistica în general organizând un muzeu și la Oradea în 1937. Am contribuit cu articole de arheologie în câte-va reviste științifice. Prima mea lucrare în urma cercetărilor arheologice ce le-am făcut a fost tipărită în Revista Științifică „V. Adamache” în anul 1928, volum XIV, 3-4, având titlul *Câteva stațiuni preistorice noi descoperite în Moldova de N<ord>*. Astăzi în urma cercetărilor de teren, definitivez lucrarea cu titlu<l> *Contribuțiuni la cunoașterea comunei primitive din cuprinsul raionului Slatina și din împrejurimi*. Lucrarea a fost admisă pentru a fi tipărită în Buletinul de Istorie al Academiei în urma referatului arheologului profesor Dorin Popescu (anexez copia referatului). În Iulie 1951 în urma delegației de la Comitetul Așezămintelor Culturale, am început organizarea muzeului raional din Slatina. În Decem<brie> 1952* am făcut cursurile de muzeistică la București. Sarcina înființării muzeului, susținut fiind și de autoritățile locale, consider că a fost încununată de un succes deplin. Muzeul este deschis de la 1 Mai <l>1952 și are o serioasă perspectivă pentru viitor.

Anexe

a) copia referatului din 1951

b) darea de seamă asupra activității 1/V-15/VII.

Trăiască lupta pentru Pace

28 VII <l>1952

director-delegat al Muzeului Slatina,
(ss) I. Moroșanu

1952 aug. 31 – Planul de lucru al muzeului pentru luna septembrie 1952 – 1 f. dactilo

Muzeul Raional Slatina Reg<iunea> Pitești

Plan de lucru pentru luna Septembrie 1952

Pentru luna Septembrie 1952 la Muzeul raional este alcătuit următorul plan de lucru:

- a. Se va face de serviciu la muzeu conform orelor din programul stabilit (Director și o persoană din colectiv).
- b. Lucrări în legătură cu traducerea colecției de acte vechi ce le avem recent achiziționate (Director și o persoană din colectiv).
- c. Lucrări de cancelarie și intervenții la unele instituții în legătură cu fondurile de reparație a muzeului.
- d. Depistări de material etnografic. Pentru achiziționarea unui material de această natură se va face o deplasare la G.A.S. P<iatra> Olt conform aprobării ce posedăm.

Până <la> 15 sept<embrie> expoziția agricolă.

31 VIII <1>1952

Director-delegat,
(ss) Prof. Moroșanu I.

Doc. 24

1952 sept. 3 – Notă confidențială prin care Secția Culturală a Sfatului Popular al Regiunii Pitești solicită verificarea și înlocuirea „cadrelor necorespunzătoare” din muzee până la 15 sept. 1952 – 1 f. dactilo.

Confidențial

Sfatul Popular al Regiunii Pitești / Secțiunea Culturală
Nr. 30.866 / 3 Septembrie 1952

Către Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Cultură și Artă

Prin adresa Nr. 13093/1952 a Comitetului pentru Așezăminte culturale se face cunoscut <că> din constatările făcute pe teren de organele de control reiese că la unitățile muzeale există numeroase cadre necorespunzătoare.

Luați măsuri urgente în colaborare cu sectorul de cadre al Sfatului Popular Raional<e>, pentru verificarea cadrelor necorespunzătoare, până la data de 15 Septembrie 1952 și înlocuirea lor cu cadre corespunzătoare de preferință profesori de istorie și științe naturale.

În interiorul activității muzeelor este necesar de a se încadra elemente cu pregătire politico-culturală necesară activității științifice ce o desfășoară aceste unități.

Pentru derectorii* de muzee atât cei vechi cât și cei noi, veți întocmi dosarele lor, iar pentru celelalte cadre ne veți înainta tabele cu datele personale și cu caracterizării* trimițându-le la Regiune până la data de 15 Septembrie a.c.

Vă facem cunoscut că de corespunderea în munca a activității dela muzee din punct de vedere politic și profesional, răspunde șeful secțiunii<i> culturale și sectorul de cadre.

Dacă până la data fixată se vor mai găsi cadre necorespunzătoare se vor lua măsuri de sancționare <a> celor vinovați.

Președinte
(ss) indescifrabil

Șeful Secției Culturale,
(ss) indescifrabil
L.S.

Doc. 25

1952 sept. 15 (după) – Informare despre expoziția agricolă temporară organizată la Muzeul raional din Slatina – 1 f. copie dactilo

Sfatul Popular al Raionului Slatina Reg<i>iunea> Pitești
Secția Culturală
Septembrie 1952

Către
Sfatul Popular al Regiunii Pitești

Secția Culturală

Vă aducem la cunoștință că expoziția agricolă organizată în localul muzeului în cadrul activității culturale raionale a durat de la 15 August până la 15 Septembrie a.c.

A fost vizitată de un număr mare de vizitatori.

Șeful Secției Culturale,
G. Chișan

Doc. 26

1952 oct. 3 – Raport de activitate a muzeului pentru luna septembrie 1952 – 1 f. dactilo.

Muzeul Raional Slatina

Raport de activitate pe luna Septembrie 1952

La muzeul raional Slatina în luna Septembrie a.c. a avut loc următoarea activitate:

a. Au făcut de serviciu conform orarului stabilit tov. director al muzeului și tov. Apostoliu Vasile din colectivul muzeului care activează conform raportului nostru No. 49 din 6 Septembrie a.c. și conform aprobării verbale a Tov. Chișan<, > Șef al Secției Culturale. *Au vizitat cca patru sute <de> persoane.*

b. În urma intervențiilor referitor la materialul muzeistic, am putut achiziționa (prin donații) câteva acte vechi, printre cari și un manuscris din veacul al XVII-lea.

c. Materialul expus în vitrine a fost complectat cu etichete corespunzătoare și cu o tabelă explicativă în* înțelesul maselor populare.

d. Am identificat o nouă stațiune neolitică din treapta inferioară a barbariei descoperită la Valea Mare.

e. S'au făcut vizionări cu luneta pentru grupuri de vizitatori la cari au luat parte și elevi și profesori.

f. S'au făcut diferite intervenții în legătură cu fondurile și cu materialele referitoare la reparațiile clădirii muzeului.

g. S'au executat diferite lucrări de birou.

Director,
(ss) I. Moroșanu

3 oct. <1>952

Doc. 27

1952 oct. 3 – Planul de muncă pentru luna octombrie 1952 – 1 f. dactilo

Muzeul Raional Slatina

Plan de lucru pentru luna Octombrie 1952

Pentru luna Octombrie 1952 la muzeul raional Slatina este alcătuit următorul plan de lucru:

a. Se va face de serviciu la muzeu conform programului stabilit (director și o persoană din colectiv).

b. Prin intervențiile corespunzătoare se va organiza vizitarea muzeului de către școlile din localitate și colective muncitorești.

c. Se vor alcătui fișele cu situația trimestrului III a.c. (în primele zile ale lunii Octombrie).

d. Se va întocmi inventarul cerut de Secția Financiară cu adresa No. 16071 din 1 Octombrie 1952.

e. Depistarea de material etnografic; pentru achiziția unui material de această natură se va merge la G.A.S. Piatra-Olt conform aprobării ce posedăm.

f. Se va face o deplasare la Craiova <la> muzeul R.P.R.* pentru schimb de xeperiențe* conform îndrumărilor ce le avem de la Comotetul* Așezemintelor* Culturale București.

g. Se vor completa* fișe individuale privind materialul muzeistic, conform dispozițiunilor Comitetului Așezămintelor Culturale de pe lângă Consiliul de Miniștri No. 175071 din 1952.

h. Se va face intervenție pentru obținerea fotografiilor și a biografiilor scurte ale oamenilor muncii fruntași în producție și evidențiați în muncă, necesare pentru „Colțul Construirii Socialismului”.

i. Se vor executat lucrările curente de birou

Director,
(ss) I. Moroșanu

3 Oct. <1>952

Doc. 28

1952 oct. 6-7 – Convocare a responsabililor cu munca culturală din Slatina și ordinul de numire a membrilor comitetului de conducere a muzeului – 3 f. ms.

Sfatul Popular Raional
Secțiunea Culturală

Convocare

Luni 6 oct. la orele 18,00 sunteți convocați într-o ședință importantă în sala de ședințe a Sfatului Raional pentru a discuta organizarea generală a activității Muzeului Raional.

- 1: Prof. I. Moroșanu (ss)
 2. Prof. C. Ciocan (ss)
 3. N. Țilirea – plecat din localitate
 - 4: Prof. Odisei Vizureanu [= Vizireanu] (ss)
 5. Prof. Budescu I. (ss)
 6. Prof. Elena Sava (ss)
 7. Prof. Alecu Popescu (ss)
 8. Prof. Gh. Botez (ss)
 9. Prof. I. Ghimpețeanu (ss)
 10. Tov. Florea Udriște (ss)
 11. Tov. Gh. Sava (ss)
 12. Tov. Apostoliu Vasile (ss)
 13. Prof. Popescu Nicolae (ss)
 14. Prof. Mihăilescu Maria (ss)
 15. Tov. Victor fotograf (ss)
- Prezența D-stră este obligatorie.

Șeful Secțiunii Învățământ Raionul Slatina
(ss) N.N. Petre (?)

L.S.

Șeful Secțiunii Culturale Raionale,
(ss) indescifrabil

[Sfatul Popular al Raionului Slatina]

Sector [....]

Nr. 1964 (?)

1952 Octomvrie 7

Către tov.....

Vă facem cunoscut că în urma unei hotărâri a Comitetului Executiv al Sfatului Popular Raional Slatina, începând cu data de 5 Octomvrie 1952, ați fost numit în Comitetul de conducere a Muzeului Raional în calitate de în mod onorific, urmând ca imediat să vă luați funcția în primire arătându-vă să răspundeți* de activitatea pe care trebuie să o desfășoare muzeul.

Șef Sector cadre,
(ss) Marinescu (?)

Dir. Moroșanu Ion
Subdir. Popescu Alex.
Asist. I Odiseia Vizureanu (?)
„ II Sava Ghe.
„ III Ungureanu Ion
Laborant Popescu Margareta
Secretar Apostoliu Ion
Membri
Bodescu Ion
Ciocan C<onstan>tin
Botez Ghe.
Popescu Nicolae
Victor Costea
Udriște Florea
Ion Ghimpețeanu

Am prmit decizia de încadrare ca director al <Muzeului>

Comitetul de Conduce<re> al Muzeului

Director: Moroșanu Ion
Subdirector: Popescu Alex.
*Asistent: Odiseea Vizureanu**
*Asistent: Sava Ion**
Asistent: Ungureanu Gh.
Laborant: Popescu Margareta
Secretar: Apostoliu Ion
Membri: Botez Gh., Nicolae Popescu, Udriște Florea, Ciocan C<onstan>tin, Bodescu Ion, Victor Costea.

Doc. 29

1952 oct. 30 – Proces verbal al ședinței de lucru a muzeului raional Slatina. – 2 f., ms. (copie creion)

Proces-Verbal

Astăzi, 30 Octombrie 1952,

Noi membrii colectivului muzeului raional Slatina ne-am întrunit în ședință de lucru având următoarea ordine de zi:

1. Scurtă dare de seamă asupra activității muzeului.
2. Planul de lucru și sarcini pe luna Noembrie 1952.
3. Diverse.

Tov. prof. I. Moroșanu, Directorul muzeului<,> a făcut o scurtă dare de seamă referitoare la activitatea muzeului cu scopul de a pune în curent pe toți membrii colectivului despre înfăptuirile realizate până în prezent.

În cea ce privește planul de lucru pe luna Noembrie 1952, deși clădirea muzeului se află în reparații, hotărâm totuși ca în limita posibilităților să se invite elevii școlilor și personalul diferitelor întreprinderi de a vizita muzeul, fixând-se un program în acest scop de către Tov. Director al muzeului.

De asemeni Tov. I. Moroșanu va fixa zilele și orele cele mai potrivite și invita școlile și întreprinderile pentru vizionări cu luneta a astrelor cerești, cari sunt de mare importanță din punct de vedere instructiv educativ și servesc cu multă eficacitate la combaterea superstițiilor și neștiinței și totodată servind ca material intuitiv pentru elevii cari au astronomia ca obiect de studiu.

Tov. profesoară O. Vizireanu va face demersurile necesare în scopul obținerii unor manuscrise privitoare la monumentele istorice ale Slatinei.

Discuțiunile referindu-se la activitatea muzeului ce ar oglindi progresele înfăptuite cu privire la construirea socialismului, Tov. Prof. I. Moroșanu va face intervențiile necesare pentru obținerea fotografiilor și <a unor> biografii scurte ale oamenilor muncii fruntași în producție și evidențiați în muncă pentru „Colțul construirii socialismului”.

De comun acord hotărâm ca spre sfârșitul lunei Noembrie a.c. prin convocare scrisă, să se convoace o nouă ședință a colectivului muzeului cu scop de a se verifica înfăptuirile realizate și hotărî noi măsuri și sarcini pentru bunul mers al muzeului ce ar urma să fie realizate în cursul lunei Decembrie 1952.

Chestiunea reparațiilor ce s'au început la clădirea muzeului trebuie pe cât posibil accelerate, căci ele se fac cu prea marfe încetineală, fapt ce împiedică aranjarea obiectelor muzeului în ordine și spațiu și deci vizitarea muzeului nu se poate face în condițiuni satisfăcătoare. În acest scop Tov. prof. I. Moroșanu va face toate intervențiile necesare pentru ca reparațiile să fie executate într'un ritm cât mai accelerat, iar terminarea lor obținută cât mai curând.

Membrii colectivului actual al muzeului fiind în mare<a> lor majoritate profesori cari sunt f<oarte> ocupați cu predarea materiilor respective la diferite școli, astfel că nu au decât rar și puțin timp liber când s'ar putea ocupa și aduce un aport serios muzeului, se lasă toată latitudinea Tov. prof. I. Moroșanu Directorul muzeului, secondat și ajutat efectiv de Tov. V. Apostoliu secretar, de a lucra cum va crede mai bine pentru bunul mers al muzeului, iar profeorii din colectiv să concureze în limita posibilităților și să ajute cu tot ceia ce vor putea pentru propășirea muzeului (sugestii, sfaturi, adunare de material muzeistic prin intermediul elevilor, etc.)

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal.

I. Moroșanu, Al. Popescu, I. Ungureanu, N. Popescu, M. Popescu, Costea Victor, O. Vizireanu, V. Apostoliu

Conform cu originalul

Director (ss) Moroșanu Ion.

Doc. 30

1952 [nov. ?] - Raport de activitate pentru luna octombrie 1952 – 1 f. ms. creion

Muzeul Raional Slatina

Raport de activitate pe luna Octombrie 1952

În luna Octombrie 1952 Muzeul Raional Slatina a avut următoarea activitate:

1. Au făcut de serviciu 4 zile săptămânal conform orarului stabilit Tov. I. Moroșanu, Director, și V. Apostoliu, secretar. Această activitate a avut loc în timpul de la 1-15 Octombrie, iar de la 16-30 Octombrie muzeul a fost închis pentru vizitatori din cauza reparațiilor ce se fac la clădirea muzeului. Vizitarea colecțiilor după tematica noastră care este evoluția omului din epoca sălbătăciei până în timpul construirii socialismului edifică pe vizitator asupra evoluției parcurse scoțându-se în evidență „Socialismul” ca treaptă imperioasă a vieții societății omenești la care am ajuns.

Vizionări cu luneta s'au făcut în tot cursul lunii Octombrie când au fost programate unele școli: Liceul teoretic de fete care a trimis un grup de 40 <de> eleve, Liceul teoretic de băieți cu un grup de 30 <de> elevi, precum și diferite persoane dintre intelectuali și muncitori. Cercetarea cu luneta a corpurilor cerește este de o deosebită importanță instructiv-educativă atât pentru elevii cari studiază astronomia precum și în domeniul combaterii superstițiilor și neștiinței.

2. Au fost alcătuite fișele trimestriale pentru trimestrul expirat.

3. În urma adresei No.... /1952 a Secției Financiare Raionale a fost întocmită situația colecției Jak Florescu și depusă împreună cu inventarul respectiv.

4. În scopul obținerii unui material etnografic Tov. I. Moroșanu s'ă deplasat la P<iatra> Olt obținând de la G.A.S. unele obiecte folositoare muzeului (gratuit).

5. S'ă început complectarea* fișelor individuale ale obiectelor muzeistice.

6. La data de 18 octombrie muzeul a fost vizitat de către Tov. Prof. Universitar Liteanu, Consilier la Institutul de Geologie, însoțit de alți 3 geologi, cari au rămas deosebit de bine impresionați de succesele muzeului Slatina.

7. La 30 octombrie a avut loc o ședință de lucru cu colectivul muzeului, încheindu-se procesul verbal respectiv.

8. S'au executat lucrări curente de birou și s'á insistat în special asupra continuării lucrărilor de reparații la clădirea muzeului începute de Coop<erativa> „Drum Nou” din Slatina, care le abandonase.

Director,
(ss) I. Moroșanu

Doc. 31

1952 [nov. ?] - Planul de activități pentru luna noiembrie 1952 – 1 f. ms. creion.

Muzeul Raional Slatina

Plan de lucru pentru luna Noembrie 1952

1. Se va face de serviciu la muzeu 4 zile săptămânal conform programului stabilit, de către Tov. Moroșanu I., Director și V. Apostoliu, secretar, continuându-se vizionările cu luneta, în care scop se vor programa școli și colective muncitorești.

2. Se va întocmi și depune la Secția Financiară Raională inventarul tuturor obiectelor muzeului după indicațiunile specificate în adresa No. 16071/1952.

3. Se vor face deplasări în raion în scopul adunării materialului etnografic.

4. Tov. I. Moroșanu Director va face o deplasare la muzeul din Craiova în scopul schimbului de experiență în conformitate cu îndrumările ce le avem dela Comitetul Așezămintelor Culturale.

5. Tov. profesoară O. Vizireanu va face demersurile necesare în scopul obținerii unor manuscrise privitoare la Mănăstirea Strehareș.

6. Membrii colectivului au consimțit să activeze în scopul deplasării și adunării materialului de folos muzeului, în special Tov. profesori prin intermediul elevilor.

7. Se va face intervenție pentru obținerea fotografiilor și biografiilor scurte ale oamenilor muncii fruntași în producție și evidențiați în muncă necesare pentru „Colțul Construirii Socialismului”.

8. Se vor executat lucrările de birou punându-se accentul pe intervențiile necesare pentru terminarea cât mai curând a reparațiilor clădirei muzeului.

Director,
(ss) I. Moroșanu

Doc. 32

1952 dec. 10 – Raportul de activitate pentru luna noiembrie 1952 – 1 f. dactilo.

Muzeul Raional
Slatina
10.XII. <1>952

Raport de activitate
pe luna Noembrie 1952

În luna Noembrie a.c. la muzeul raional nu a putut avea loc vizitarea din cauza reparațiilor din interiorul clădirii.

1) Au avut loc câteva vizionări cu luneta de către elevii programați dela Școala Medie Tehnică Financiară <din> Slatina, deasemenea vizitatori incidentali în total 120 <de> persoane.

2) S'a achiziționat gratuit o carte de rit bisericesc ce datează dela începutul secolului <al> XIX-lea precum și mai multe maunscrise aparținând aceluiași timp.

3) În scopul achiziționării a* obiectelor necesare muzeului precum și în scopul informațiilor în legătură cu activitatea muzeului, a avut loc o deplasare la Comitetul pentru Așezămintele Culturale <din> București, obținându-se îndrumările necesare.

4) S'au făcut repetate intervenții referitoare la reparațiile clădirii muzeului (care au întârziat fără a se ține seamă de obligațiile conform contractului, iar intervențiile noastre rămânând fără efectul dorit).

5) S'au executat diferite lucrări de birou.

Director,
(ss) Moroșanu Ioan*

Doc. 33

[1953?] - Tabel cu personalul angajat al muzeului din Slatina – 1 f., copie dactilo.

Muzeul Raional
Slatina

Tabel de
Activiști și Funcționari ai Muzeului Raional Slatina

Nr. crt.	Numele și Pronumele*	Anul nașterii luna ziua	Orig. socială	Studii	Data numirii	Postul	Specialitatea efect.	Apart. Politică	Obs.
1	Moroșanu I.	Com. Frasin U.R.S.S. 1894 Febr. 24	Mic bur-gheză	Lic. în Geo-grafic		onorific Director	Geo-grafic	-	
2	Sava Gh.	Com. Galați 1908 Aug. 19	Mun-citor	Lic. în Drept abs. literc (Istoric)		onorific asistent	Ist.	-	

Director delegat,
(ss) Sava [Gh].

Doc. 34

[1953] – Statul de funcții aprobat pentru muzeul din Slatina – 1 f., copie dactilo

Sfatul Popular Raional Slatina, Reg<iunea> Pitești
Secția Culturală

Prevederi bugetare pentru anul 1953 privind personalul Muzeului Slatina cu salariile respective.

1 Director	lei 10.470 anual
1 Asistent	„ 8.850 „
1 Secretar	„ 5.400 „
2 Îngrijitori	„ 6.432 „
Total = 31.152 „	

Sumele prevăzute în prezenta sunt în conformitate* cu ordinul Nr. 255 din 7 Ianuarie 1952 al Comitetului pentru Azămintele Culturale de pe lângă Consiliul de Miniștri.

Președinte,

Șeful Secției Culturale,

Doc. 35

1953 [ian. ?] - Raport de activitate pentru luna decembrie 1952 – 1 f. dactilo

Muzeul Raional Slatina

*Raport de activitate
pe luna Decembrie 1952*

În luna Decembrie 1952 Muzeul n'a avut vizitatori din cauza reparațiilor din interiorul clădirei.

Activitatea a fost redusă la lichidarea situației anuale și anume:

a) Procurarea și aducerea combustibilului, confecționarea unui material muzeistic și altele.

b) Intervenții și lucrări de birou referitoare la alcătuirea bugetului.

c) Lucrări referitoare la încheierea situației făcute la clădirea Muzeului.

Director delegat,
(ss) Moroșanu Ioan*

Doc. 36

1953 ian. 16 – Directorul muzeului din Slatina solicită asigurarea pazei instituției – 1 f. dactilo.

Muzeul Raional Slatina
Nr. 82 din 16 Ianuarie 1953

Către
Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Artă și Cultură

Având în vedere că toate lucrurile care se află în clădirea Muzeului nu au nici un fel de pază în timpul zilei cât și în timpul nopții, rugăm luați măsurile cuvenite în scopul să fie asigurată paza averii instituției menționate, atât a obiectelor din interiorul clădirei precum și a combustibilului etc. care se află în curtea Muzeului.

Director delegat,
(ss) Moroșanu Ion.

Doc. 37

1953 febr. 13 – Copie de pe adresa Colectivului de Antropologie al Academiei R.P.R. privind sprijinul acordat de muzeul din Slatina – 1 f. copie dactilo.

Academia Republicii Populare Române
Colectivul de Antropologie
Bulevardul Ardealului Nr. 8 / București – Telefon 6.78.49
Nr. 148 / 13 Februarie 1953

Tov<arășului> I.N. Moroșanu
Directorul Muzeului Raional Slatina

Confirmăm prin aceasta primirea prețioaselor informații ce ați dat Laboratorului nostru de paleoantropologie asupra resturilor fosile de mamifere cuaternare și descoperirilor paleolitice din raza de activitate a muzeului Dvs.

Datorită acestor informații, serviciul nostru de documentare asupra problemelor paleoantropologice din R.P.R. s'a îmbogățit.

În speranța unei colaborări cât mai strânse conducerea Colectivului de Antropologie vă aduce pe această cale toate mulțumirile.

Directorul
Colectivului de Antropologie
Acad. Prof. St. M. Milcu

Consilier arheolog
C.S. Nicolaescu

Pentru conformitate cu originalul
Director delegat al Muzeului Slatina,
(ss) I.N. Moroșanu L.S.

Doc. 38

1953 febr. 14 – Ion Moroșanu solicită înlocuirea sa din funcția de director al muzeului din Slatina pe motive de sănătate. În anexă: Certificat de sănătate eliberat de medicul dr. Sobolak – 2 f. ms. cerneală albastră

Muzeul raional Slatina, reg. Pitești
Nr. 86 din 14 febr. 1953

Către
Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Artă și Cultură

Subsemnatul profesor Moroșanu Ion de la Școala Medie Tehnică de Finanțe, în urma delegației Comitetului pentru Așezămintele culturale Nr. 12310/1951, am organizat muzeul raional Slatina, pe care l'am condus până în prezent cu dragoste și în multe cazuri cu sacrificii personale; astăzi Vă aduc la cunoștință că sunt silit să mă retrag de la conducerea muzeului din cauză că nu-mi permite sănătatea.

În consecință Vă rog dispuneți cele convenite spre a putea preda până la 1 Martie a.c. materialele muzeului unei alte persoane.

Anexă. certific<at> medical Nr. 4 din 12 febr. <1>953.

Director-delegat,
profesor (ss) Moroșanu Ion

[Anexă]

Certificat medical

Subsemnatul medic al Școalei Tehn<ice> Financ<iare> Slatina certific, că de mai mulți ani am în observație medicală și tratament pe tov. Ioan* Moroșanu profesor la această Școală, fiind suferind de myocardită <indescifrabil> arterioscleroză incipientă. Boala agravându-se cu timpul, pacientul are nevoie să evite eforturile atât fizice cât și intelectuale, ca și orice surmenaj.

Drept care am eliberat prezentul certificat.

(ss) Dr. Sobolak

Slatina 19 Febr<uarie> 1953
Nr. 4

Doc. 39

1953 martie 8 – Ion Moroșanu se adresează Secției de Artă și Cultură a Sfatului Popular Raional Slatina în legătură cu situația sa după ce a solicitat înlocuirea de la conducerea muzeului – 1 f. dactilo.

Muzeul Raional Slatina
Regiunea Pitești
Nr. 87 din 8 III 1953

Către
Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Artă și Cultură

Urmare la raportul nostru nr. 86 din 14 Februarie 1953, prin care am solicitat înlocuirea subsemnatului și predarea averii muzeului unei alte persoane, Vă aducem la cunoștință cele ce urmează:

Întrucât până în prezent n'a intervenit nici-un răspuns la raportul menționat, iar în schimb tov. Gh. Sava s'a introdus fără aprobarea și fără știrea noastră, în localul muzeului, punând stăpânire pe averea acestei instituții, Vă aduc la cunoștință că, în situația de față, subsemnatul îmi declin orice răspundere pentru averea muzeului și mă consider înlăturat, din momentul intrării tov. Sava Gh.

Director-delegat,
(ss) Moroșanu Ion
L.S.

Doc. 40

1953 apr. 2 – Delegație de luare în primire a patrimoniului muzeal
– 1 f. copie dactilo.

Sfatul Popular Raional Slatina
Secția Culturală
..... din 2 Aprilie 1953

Către

Tov. Stănculescu Dumitru, Ciocan C-tin, Dinescu C-tin și Tov. Sava C. Gheorghe se delegă de noi pentru a lua în primire averea Muzeului.

Șeful Secției culturale,
G. Chițan
L.S.

Doc. 41

1953 apr. 2 – Secția Culturală a Sfatului raional Slatina invită pe Ion Moroșanu să predea inventarul muzeului comisiei constituite în acest scop – 1 f. dactilo.

Sfatul Popular Raional Slatina
Secția Culturală
Nr. din 2 Aprilie 1953

Către
Tov. Profesor Moroșanu Ion

Vă invităm de a vă prezenta de urgență astăzi 2 Aprilie 1953 ora 9 dimineața la Muzeul Raional Slatina pentru a preda inventarul Muzeului Tov. Stănculescu Dumitru, Ciocan Constantin, Dinescu Constantin și Sava C. Gh.

Predarea Muzeului se va face cu dresare de proces verbal.

De neexecutare rămâneți direct răspunzător, refuzul dvs. va fi considerat ca o sabotare a bunului mers al muzeului.

Șeful Secției Culturale
Gh. Chițan. L.S.

Doc. 42

1953 iul. 28 – Proces verbal despre activitatea muzeului din Slatina încheiat între șeful Secției culturale a r. Slatina și delegatul Serviciului Muzee și Monimente din cadrul Comitetului pentru Așezăminte Culturale – 2 f. dactilo.

PROCES VERBAL

Încheiat astăzi 28 Iulie 1953 între Secțiunea Culturală Raională Slatina, Șeful Secțiunei Cult<urale> și Iacob Vasile delegatul C<omitetului> P<entru> A<șezămintele> C<ulturale>, Serv<iciul> Muzee și Monimente.

Muzeul Raional din Slatina are următoarea activitate:

- Comandarea de vitrine noi și material complementar*, conf<orm> Procesului verbal încheiat în 10-IV-1953.

Tov. Sava Gh. s'a deplasat în com. Stoiceni satul Șerbăneasa, Raionul Băbeni, pentru colectarea de restul* fosile descoperite întâmplător într'un mal de nisip.

Restul sarcinilor trasate în procesul verbal din Aprilie, nu au fost duse la îndeplinire.

Cimentul încă mai este depozitat în subsolul Muzeului, împiedcându-se astfel organizarea Secției de Științele Naturii. Se va lua de îndată legătura cu Tov. Președinte al Sf<atului> Popular Raional pentru a se muta acest ciment, și a se putea organiza Secția de Științele Naturii.

În ziua de 28 VII s'a trecut în revistă tot inventarul Muzeului, după registrul inventar, procedându-se la predarea din partea Tov. Sava Gh. și primire de către Tov. Ungureanu Gh. cu proces verbal.

Au mai fost de față: delegatul Comitetului pentru Așezămintele Culturale Tov. Iacob Vasile, din partea Secției Culturale Raionale Tov. Stănculeț și Tov. Ciocan I. ca membru în Comitetul Muzeului.

Această predare a inventarului Muzeului de către Tov. Sava s'a făcut în urma adresei Nr. 293 din 28 V a.c. a Tov. Președinte a CPAC și a procesului verbal încheiat în 10 IV a.c. între Secțiunea Culturală și delegații dela Comitet.

Muzeul în momentul de față, este în curs de reorganizare. Tov. Director onorific, Gh. Ungureanu va întocmi o tematică împreună cu colectivul Muzeului, pe care o va înainta Comitetului spre aprobare. Deasemeni se va întocmi un plan de muncă pe trim. III în care să fie trecute sarcinile ce stau în fața Muzeului pe perioada în curs.

Se va urmări cheltuirea bugetului trimestrial iar după analizarea prevederilor, se vor face propuneri pentru virări pe seama art., unde sunt necesare sume mai mari.

De îndată ce vor fi confecționate vitrinele se vor aduce la Muzeu pentru a se putea trece la reorganizarea Muzeului.

Deasemeni sunt în curs de confecționare cărțile ce au fost tresate în procesul verbal din Aprilie.

Este necesar ca Secțiunea Culturală Raională să urmărească activitatea și munca Muzeului, pentru a se putea realiza în bune condițiuni sarcinile trasate în procesul verbal încheiat anterior.

Dept pentru care s'a încheiat prezentul proces verbal.

Șeful Secției Culturale
(ss) Gh. Chișan

Delegat CPAC
Iacob Vasile

Sfatul Popular Raionul Slatina
Secțiunea Culturală
Muzeul Raional

PROCES VERBAL

Încheiat azi 28 Iulie 1953, cu ocazia trecerii în revistă a tuturor obiectelor, din inventarul Muzeului Raional Slatina.

Au fost prezenți tov. Iacob V. delegatul CPAC, Tov. Ungureanu Gh., Tov. Ciocan C-tin, Tov. Sava Gh. din partea Comitetului Muzeului Raional Slatina și Tov. Stănculeț din partea Secției Culturale.

Cu această ocazie s-au constatat următoarele:

-Piese existente în Muzeu corespund cu cele din Registrul inventar.

-Unele piese nu au etichete cu Nr. din registrul inventar deși corespund registrului inventar.

-Următoarele piese: 2 oculare lunetă, 2 topoare, cu jgheab, 2 cutii conținând fiecare câte* 12 furculițe și 12 cuțite și 1 hartă în relief, toate aceste obiecte sunt în posesia Prof. Ion Moroșanu, conform informațiilor verbale date de Tov. Sava Gh.

-Deasemeni din inventar fac parte 8 vitrine și 2 mese.

Drept care am încheiat prezentul Proces verbal.

Această verificare a materialului Muzeistic, s'a făcut în vederea prederi* acestuia de către Tov. Gh. Sava și luarea în primire de către Tov. Ungureanu Gh.

Delegat CPAC
(ss) Iacob V<asile>

Delegat Secția Cult<urală>
Stănculeț N.

Membru al Comit<etului> Muzeului,
(ss) Ciocan Ion

Am predat,
(ss) Sava Gh.

Am primit,
(ss) Ungureanu Gh.

Doc. 43

1953 nov. 11 – Secția Culturală a Sfatului Popular al Reg. Pitești informează Secția Culturală a Sfatului popular al r. Slatina despre aprobarea înființării primelor posturi pentru muzeul din Slatina – 1 f. dactilo.

Sfatul Popular al Regiunii Pitești
Secțiunea Culturală
Nr. 60173 / 11 Noembrie 1953

Către
Sfatul Popular al Raionului Slatina
Secția Culturală

Vă facem cunoscut că Ministerul de Finanțe cu adresa Nr. 277992/<1>953, v'a aprobat următoarele posturi:

	Muzeul Raional Slatina
1 Ghid categ. VIII/3	lei 410,50
1 Îngrijitor categ. II/1	lei <u>218,40</u>
2 Total	628,90

Aprobarea s'a dat în cadrul planului forțelor de muncă și al fondului de plata muncii și creditelor bugetare pe anul 1953,* ale Sf<atului> Popular Raional Slatina.

Anexăm statul de funcțiuni în original vizat de M. Finan<țelor> cât și planul forțelor de muncă și al fondului pentru plata muncii.

Șeful secțiunei culturale
(ss) M. Gavan
L.S.

Contabil,
(ss) N. Dinculescu

30 DE ANI DE NEMURIRE
Muzeul „Nicolae M. Nica”
Chilia – Făgețelu, jud. Olt

Nicolae M. NICA

IUBIRE TÂRZIE

Un topor din piatră dură
Ce mi-a stat în bățatură
Mii de ani fără măsură
A făcut o-ntorsătură
Și m-a căutat pe mine:
-Vreau să mă cunun cu tine!
Tot timpul care l-a stat
În ogradă pitulat
Condamnat nevinovat
Fără nici un magistrat.
-Unde-i Legea ta de piatră
Cu tăria-i constatată?
Dreptate și Adevăr!
Pentru care vreau să mor!

„Străveche vatră de cultură și civilizație, comuna Făgețelu face parte din zona etnografică Olt alături de celelalte așezări din platforma Cotmeana.

Deși avea un bogat material etnografic, întâlnit la fiecare pas, comuna nu a fost cercetată până în anul 1968.

Secția muzeului din localitate vine să confirme că în satele din această zonă s-au păstrat elemente de civilizație rurală autentică.

Meritul realizării secției aparține pensionarului creator popular Nicolae Nica, cel care nu a abandonat niciodată ideea de a înființa un muzeu în satul natal.

În muzeu sunt prezentate: arhitectura populară, ocupațiile, portul popular, meșteșugurile.

Arhitectura populară este reprezentată prin stâlpi și grinzi de casă.

Ocupațiile înseamnă agricultura, viticultura, pomicultura, sericicultura, apicultura, vânătoarea și pescuitul.

Agricultura populară este reprezentată prin stâlpi și grinzi de casă.

Ocupațiile însumează agricultura, viticultura, pomicultura, sericicultura, apicultura, vânătoare și pescuitul.

Agricultura se practică în zonă din neolitic fiind și ocupația principală până astăzi și este prezentă în expoziție prin fiare de plug din evul mediu, râșnițe pentru cereale și un plug de lemn.

Un loc important îl ocupă portul popular cuprinzând costume de sărbătoare și două costume de mire și mireasă purtate la obiceiuri de nuntă.

Interiorul locuinței țărănești și mobilierul adecvat nu lipsesc din sala de expoziție.

Atelierele de fierărie și dulgherie sunt cele mai bune dovezi de atestare a acestor meșteșuguri, care reușeau să satisfacă în formele corespunzătoare exigențele comunităților rurale.

În a doua sală sunt expuse creațiile artistului popular Nicole Nica, constând în intarsie, sculptură în lemn și os.”

E bine se ne gândim că ceea ce noi lăsăm ca lecții să fie losoitor și nu dăunător societății.

Nu e bine să lăsăm prea mult, dar să lăsăm ceva care să-i facă pe urmași să gândească că e bine de păstrat, că e frumos de admirat.

Mai trebuie să știm cum primim chiar o floare, pentru că felul în care ți se oferă spune mai mult decât ea.

Nu e nevoie* ca floarea să fie frumoasă sau scumpă și e nevoie ca persoana care ți-o dă să te iubească cu adevărata căldură interioară a ei.

Deci toate pleacă de la IUBIRE. Dacă iubire nu este, nimic nu este!

Iubirea este partea ta spirituală, de a înțelege ce e bine și ce e rău și cum să despați binele de rău, pentru tine întâi și apoi pentru altul, care rămâne nemuritor.

Noi vrem numai binele și iubirea!

Omul cinstit a căutat și a făcut ce i-a dictat conștiința pentru a-și medita urmașii și a lăsa posteriorității modele de educație în același sens ca MUZEE și / sau MONUMENTE care păstrează amintirile părinților noștrilor* prin tunelul timpului.

Totodată este o continuitate a istoriei care ne arată:

Cine suntem, de unde venim și unde ne ducem!

Primul semn dat de Dumnezeu a fost întâlnirea* mea în 1936 cu... boierul *Dimitrie Gusti*, MARELE DIMITRIE GUSTI, ÎNAINTE MERGĂTORUL!

La plecare din localitatea natală, Chilia, am luat din casa tatii o masă cu trei picioare dintr-o bucată, o ladă de zestre ruptă, un butoi mic de 5 litri lucrat de mine în 1938 și două zăvelci ale mamei.

În timpul când eu luam aceste piese și altele, mi-a venit o idee ce să fac cu ele! și patra o lumină mi-a fulgerat prin cap CA SĂ FAC MUZEU!

Nu m-am mirat prea mult de așa idee și am început să iau în serios această gândire.

Apoi am făcut Școala de Artă Populară pentru a-mi face cunoscută legătura cu lina de desen și a-mi dezvolta cât mai bine „Puterea de observație” în Artă.

Făceam această pregătire – prin 1953-1962 și între timp am absolvit Școala Populară de Artă pentru a putea avea ceva cunoștințe a ce e arta.

Am făcut mai multe expoziții de grup și personale, ca un control – să văd cum mă privește publicul în ceea ce fac, și am fost foarte bine văzut de pulic* și în presă mai cu seamă – intarsie în os și sculpturi în os, care au fost ca o noutate în creație.

Am avut expoziții la Pitești, Sibiu, Arad, Botoșani, București, Câmpulung, Slatina etc. mi s-a oferit cumpărători, dar nu am vândut, pentru că eu urmăream să fac muzeu, și dacă vindeam nu mai aveam cu ce să fac, pentru că eu am început să lucrez la vârstă înaintată.

Alegerea ca poziție a muzeului la Chilia de mine singur, nu a fost ușoară pentru că mă stabilisem cu locuința la Ștefănești și a trebuit să mă mut la Chilia.

Trebuie știut că în atenția mea de a face muzeul nu am vândut nici o lucrare absolut niciodată, nici chiar pe dolari.

Mi s-au oferit sume mari pentru lucrări dar nu m-am coborât la bani, pentru că banii pentru mine nu au valoare față de lucrările mele.

Lucrările mele prezintă ceva care dă căldură simțului uman, dă viața pe care o trăiește țăranul. În fiecare lucrare se simte ceva din el, din activitatea lui.

Am plâns odată în expoziția muzeului, că un copil, neîndemnat de nimeni s-a dus și a pupat o sculptură din lemn.

- Ce a simțit el, acest copil?

Același lucru a făcut o femeie care a sărutat mai multe lucrări ca pe niște icoane sfinte, și în acele timpuri nu se înființase secția de muzeu și era numai o expoziție.

Toate aceste fapte mi-a* întărit convingerea și încrederea că v-oi* putea în mod sigur să fac un muzeu în localitatea Chilia.

Domnul director Vasile Novac de la Muzeul Golești m-a rugat să mă duc la Golești, că-mi face acolo o secție și-mi dă o locuință și femeie de servici, dar eu nu am găsit de cuviință, că la Golești eu eram prea mic pentru Golești și Brătieni și nu le pot face față.

Așa am găsit locul natal – la Chilia, că aici la Chilia era locul gol între Pitești-Drăgășani-Râmnicu Vâlcea și Slatina, e un spațiu gol, iar localitatea Chilia e la mijloc și e bine așezată.

Apoi șoseaua 67 B Pitești-Drăgășani trece prin localitate și e foarte bine așezată.

Înainte de a mă hotărî să fac muzeul am consultat doi profesori de istorie și le-am spus ce planuri am eu, considerându-mă mai simplu cu pregătirea de a acționa o lucrare care mă depășea pe mine – MUZEUL, și amândoi au regretat ideea de a face un muzeu.

Eu care aveam speranțe că voi primi niște sfaturi mai bune nu le-am primit. Nu am vrut să-i întâlnesc niciodată, mai cu seamă că eu credeam că o să mă încurajeze.

Eu le-am spus că fac muzeul cu SUFLETUL și azi, după 30 de ani de la prima expoziție personală MUZEUL s-a confirmat cu munca, grija în a face ceva și cu OAMENI DE SUFLET.

Astfel în luna octombrie 2007 a fost pusă firma *Muzeul Nicolae M. Nica, com. Făgețelu, jud. Olt* de către directorul Muzeului Județean Olt – dl. *Guțică Florescu Laurențiu*, pentru care-i mulțumesc că mi-a înțeles acțiunea patriotică.

D-l *Marin Ionică* pe post de prefect a lăsat fotoliul și m-a ascultat cu multă atenția și a probat chiar un post pentru această acțiune.

Tot în această acțiune s-a implicat și d-l director *Mihai Butoi* care era pe post de director la Muzeul Județean Olt.

Nu se poate trece peste nici o persoană care a depus suflet pentru MUZEUL CHILIA-Făgețelu, ca d-l *Dorin Teodorescu*, atât pentru muzeu cât și pentru Fundația Culturală Nicolae M. Nica din comuna Făgețelu, care a făcut un gest atât de nobil că în afară de alte servicii de necesitate a acțiunii a delegat pe d-l inginer Iorga Gheorghe de la biroul dânsului pentru a mă însoți la completarea formelor (?) pentru Fundație și de care m-am folosit în folosul unor elevi și studenți din comună.

Nu se poate trece cu vederea lecțiile pe care d-na *Rada Ilie* și d-na *Deleanu Elena* mi le-au dat în întâlnirile scurte, dar pline de esență, cum trebuiesc separate secțiunile, de țesături textile, de piesele de zoologie care au alt regim de îngrijire.

Tot d-na *Rada Ilie* împreună cu d-na *Aurelia Grosu* au venit mai multe zile pe un timp potrivnic și au continuat inventarul noului muzeu cu o documentație de patrimoniu al noului muzeu. De asemenea, d-na directoare *Aurelia Grosu* a panotat muzeul cu texte și fotografii cu teme de cultură, care reprezintă bogăția localității noastre.

Toate acestea mi-au întărit puterea de încredere în ceea ce eu am gândit de a face la Chilia un muzeu și care este plin de vestigii de cultură necunoscute, încă.

Nu trebuie trecută cu vederea neobosita activitate a d-lui director *Laurențiu Guțică* care a susținut personal punând suflet la toată acțiunea muzeului până ce ca un triumf al acestei acțiuni a fixat singur firma muzeului.

Nu se trece cu vederea d-l director *Visi Ghencea* de la Consiliul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale jud. Olt, care împreună cu d-l *Ciurea Valeriu* au popularizat valorile și tradițiile din vatra acestor meleaguri strămoșești atât de distanțate de localitățile urbane.

O rază puternică de lumină istorică a produs d-na *Corina Mihăescu* de la Centrul de Cultură din București care a căutat în rădăcinile strămoșilor din Podișul Cotmeana.

Nu pot să nu amintesc ajutorul dat de cei din *conducerea localității* care s-au perindat în fruntea comunei de-a lungul celor trei decenii, iar acum, în special domnului primar *Popescu Constantin* și d-lui viceprimar *Turcu Mihai*.

Dar cel mai mult mulțumesc familiei mele care m-a înțeles și sprijinit cu tot sufletul în această măreață acțiune.

Cu toate scuzele pentru cei pe care nu i-am amintit, și care sunt foarte mulți, pentru că toți, absolut toți și-au adus aportul la acest obiectiv care e Muzeul.

Muzeul este al localității și eu sunt tot al localității acesteia și muzeul e o moștenire a localității din strămoși și care trebuie păstrat și dat la urmași ca o moștenire, care nu se vinde niciodată.

Cum se pot prețui faptele unor persoane care au suferit prigoana comunistă prin lagăre de muncă și închisori și când au auzit că eu am colectat onorific, fără nici o obligație piese pentru muzeu, mulți dintre cei prizonieri au venit ei cu piese adecvate colecției ca: *Gherghina Popescu*, *Ioana Alexandri*, *Floarea Stoica* și alte multe familii.

Nu trec cu vederea familia *Dumitru Căpățâneanu*, care din ce i-a mai rămas după jaful făcut și furat de comuniști, tot a mai găsit și au adus la muzeu piese de o valoare inestimabilă pentru micul, dar foarte marele muzeu Chilia.

După ce oamenii au cunoscut ce e MUZEU pentru localitate, au început să vină ei cu piese care nu le mai fac trebuință prin gospodării, sau care cred ei că le face valoare – vechim<e>a timpului.

Au început să-și dea seama ce e un muzeu în localitate!

Nu se poate trece ușor peste unele fapte ale unor locuitori ai satului care-mi rămân în memorie toată viața ca: *Nelu Stănescu-Făgețel*, sau *Popescu R. Ștefan*, sau *Prodan Nicolae-Corăca*, care văzând situația mea că nu am unde locui m-au chemat să stau la ei fără plată, ori acestea sunt niște fapte caritabile, care ceva din națiune, din popor – moștenite

1 iunie 1979 – ziua copilului

Eu am venit cu câteva zile mai înainte să fac expoziție personală și permanentă în localitatea Chilia cu scopul de a face aici muzeul.

Am judecat foarte mult până m-am hotărât să vin aici. Am făcut tot felul de probleme și am venit.

Am fost bine primit în localitate și organele locale, chiar dacă erau comuniste, m-au primit bine și mu multă pompă de bine venit.

Mi s-a pus la dispoziție două camere în școala veche și mi-a asigurat grilaje la ușă și la ferestre, iar eu făceam naveta de două ori pe săptămână la Ștefănești.

Imediat am cerut ca profesorii să meargă cu mine prin sate și să colecționeze piese de orice fel pentru muzeu.

Asta am făcut-o că eu eram necunoscut aproape total în comună și-mi trebuia popularizare atât mie cât și ce e lăa muzeu – oamenii nu știau ce e muzeu!

Lucrurile s-au desfășurat bine, am avut cuvinte de convingere și m-au ascultat când am cerut să-mi dea niște material lemnos să fac din lemn cioplit niște figuri care să mărească atenția trecătorilor că aici e un muzeu.

De temă nu duceam lipsă dar duceam lipsă de încurajare, că la început de la județ nu a venit nimeni să vadă ce vrem noi să facem aici și am început singur.

Am deschis și deschideam joia și duminica ca întotdeauna.

Tot în acest timp am făcut un atelier cu copii de la școală la care copii erau foarte atenți.

Am cioplit cu copii alături stâlpii care sunt plantați în grădină și cel din dealul Ciorăcăi și au datele pe ei.

Oamenii se uită la ei, le plăcea doar ca lucrare, dar mai puțin îi judeca ce reprezintă.

Încet, încet au început să-și dea seama că aceste semne au un rost bine definit și mult și au schimbat ideea că muzeul este aproape ceva necunoscut aici.

Eu care studiasem mai multe dicționare de istorie a României și de artă aveam încredere că aici e un loc foarte bun și chiar util pentru muzeu – zona aceasta care este la distanță de orașe – e foarte bine plasată Chilia și nu am greșit.

Am adus mai multe păsări împăiate la care copii veneau cu învățătorul să le vadă, apoi m-am dus în Deltă după păsări și am luat mai multe – împăiate.

Am avut un prieten la Pitești care m-a ajutat cu multe piese și cu sfaturi pe care îl regret prin pierderea lui ca om.

În tot timpul, unde eu mergeam și cu toată intenția mea era colectatul de piese de țesături și de cusături și orice piese din gospodărie, oricât de mici ar fi fost, eu le strângeam.

Ca o surpriză, care mi-a fost o bucurie mare la colecție, a fost că în localitatea Chilia și Făgețel am găsit prin curțile oamenilor, așa izolate, mai multe „Topoare din piatră”!!!

Din cele trei topoare de piatră: ștrângulat – la familia Lungu Tilică, cu orificiu la Sănduloiu Manoilă și în formă de daltă la Purcaru Constantin. Am mai găsit cu orificiu și la Janță Florea în Făgețelu, restul, toate în Chilia și alte fragmente sparte.

De asemenea am găsit un idol de silex la elevul Toma Gheorghe, cu care se juca ca copil.

Toate aceste topoare și fragmente mi-au dat o încredere în hotărârea mea că nu am greșit când am stabilit ca să fac muzeul la Chilia, că, la Chilia este o temelie

de muzeu din epoca de piatră – paleolitică și aceste pietre mi-au dat o încredere și o convingere că dacă aceste valori de arheologie le-am găsit eu și le-am scos la suprafață, probabil în pământ sunt mai multe, dar unde? Cine va ști? Când vor ieși la lumină? Că lumină deja au dat-o cele pe care le-am găsit eu – prin bucuria că le am în vitrină și ne mândrim cu ele.

Când avem mai multe piese, aduceam un fotograf și le făceam poze și am făcut inventarul cu câte două poze fiecare piesă, ca să fie pentru inventar și așa am făcut că toate piesele din muzeu aveau număr de inventar, și pe fotografie.

Toate acestea cereau o muncă și o cheltuială în plus că eu cheltuiam cu deplasarea și așteptatul în trei stații de autobuze, care îmi răpea<u> mult timp.

Legăturile cu cei de la județul Olt îmi erau tare grele, că nu puteam să am legătură cu autobuzul de la Slatina decât dacă stam aici.

Prin toamna anului 1988 a venit de la Slatina doamna *Aurelia Grosu*, directoarea Muzeului de Istorie și doamna *Ilie Rada*, muzeografă etnografă și au inventariat ceva din piese, la care au luat ca ajutoare pe doamna *Stoica Floarea*, care avea biblioteca din localitate în primire și se cunoșteau și se nutrea ideea să ia și muzeul în primire.

Eu o cunoșteam pe doamna Stoica Floarea și eram de acord, pentru că eu nu puteam veni.

S-a făcut o adunare festivă, s-a<u> panotat piese și s-a<u> dat cheile doamnei Stoica Floarea. A stat aproape un an de zile și a făcut singură cu mine inventarul și a mai ajutat domnul *Stan Dumitru* care era cu cultura pe comună.

Am luat legătura cu cei de la muzeul județean, care erau și ei tot la început, dar eu îi credeam că dumnealor sunt pe picior mare, totuși se luase în seamă că ei au un centru de cultură și au un muzeu cu mulți salariați cu servicii de specialitate, în festivalul „Cântarea României”.

Deși aveam o colecție frumoasă și bună și o vizita publicul cu plăcere nu eram cunoscut la județ.

A venit pe la Chilia și un președinte, *Popescu Constantin*, de la Comitetul de Cultură, și mi-a cerut să-i trimit mai multe piese din expoziție și i le-am primit pe învățătorul Sandu Ion din Pielcani.

I-am spus acestuia să nu le lase fără un act, ceva, și a făcut un proces verbal, dar nu a fost tocmai corect.

Am avut trimise două zăvelci cu fir, albastre, una maramă de borangic, una cămașă cusută cu mătase albă, una poală de cămașă cusută tot cu mătase albă – pe care nu le-am mai văzut.

La Slatina, ca în fiecare județ se făcea expoziție de Cântarea României și ei puneau ce găseau și ce apucau.

Lucrările mele le-a pus pe numele d-lui Nițu Constantin din comuna Poboru, care era angajat la Centrul de Creație și care ținea evidență de piesele pe care le strângea pentru expoziția Cântarea României și lucrările mele au luat trei medalii locul I.

Apoi din ele s-au dus la București și a făcut și acolo expoziție și acolo s-au premiat.

Totodată eu mai colecționeam între timp.

A venit odată directorul *Mihai Butoi* cu un fotograf și a tras la o vitrină unde erau monezi vechi și l-am întrebat ce vrea. El mi-a spus ca să pozeze monezile de metal și a căutat o poziție la soare – să aibă lumină.

Apoi am citit în cartea d-lui Mihai Butoi „Descoperiri arheologice din județul Olt”, inspectoratul pentru cultură Slaitna, 1999 și despre piesele din Chilia pe care le-a luat și le-a pus în muzeul de la Slatina (pozele s-au făcut în 1984 – când încă eram în formare) și era poza lor pe coperta cărții.

Reșin dintre piese două care arăta un călăreț și pe verso un scut.

Am mai trecut câțiva ani și școala din Chilia s-a închis datorită lipsei de elevi, iar sălile a două clase și antreul au rămas libere pe care primăria le-a dat muzeului și le-am ocupat.

Când am luat eu localul – fără nici un bec, fără nici o cheie, chiar și ușile de la exterior fără încuietoarea de siguranță.

Am procurat cu multă greutate un lemn pentru a face o lucrare în fața școlii și a viitorului muzeu pe care eu îl alimentam în fiecare zi cu câte ceva.

Nu intram în muzeu dacă nu aveam o piesă și așa am hotărât să fac în fața lui un stâlp de casă, intitulat „Legământ istoric” – adică ce mă leagă de localitate – stâlpul casei unde am copilărit.

Am făcut un desen și l-am arătat la organele din comună care nu-l înțelegeau tocmai bine și am cerut un lemn drept, de lungime 12-14 metri, la care ei mi-au zis că: -Ce vreau să fac? un stâlp, sau o casă? că nu au să-mi dea așa lemn!

Eu le-am spus ce vreau să fac, că e o coloană, ca un monument și mi-au dat un lemn pe care eu l-am cizelat și a ieșit frumos și am creut să-mi mai dea niște capete de lemn din care am făcut niște capete de oameni ca pandurii lui Tudor Vladimirescu și au ieșit bine, că sunt 26 de ani de atunci și îi pozează oamenii care trec pe stradă cu mașinile.

Am avut necazuri când eu l-am ridicat, totuși am reușit și l-am așezat în 1980 și este foarte bine și frumos. Au început să putrezească busturile plantate pe lângă el.

După lucrarea aceasta am început o altă lucrare pe care o făcusem machetă și o aveam în muzeu – era deja proiectată, dar nu aveam materialul.

Am fost cu bicicleta și am căutat material prin pădure unde știam eu și am găsit și m-am dus la primărie și le-am arătat desenul și le-am spus unde este și materialul și l-au tăiat și a găsit o macara și l-a adus în fața muzeului, unde l-am lucrat cu copii de la școală, cu care avem mare satisfacție când copii vedeau că ei pot face așa ceva.

În timp ce lucram la această lucrare care era intitulată „Tunelul timpului” trebuia să stau mai multe zile la lucru și nu aveam mâncare.

Nu a fost zi în care să nu fi avut probleme peste care eu trebuia să trec cu grijă.

Am lucrat mult timp că lucrarea era mare și a trebuit un lemn gros și lung pe care l-am căutat eu personal prin pădure la Ciorâca.

Cu mare greutate căutam eu să le explic că nu-i puteam convinge ce e ăla muzeu.

Muzeul este puterea de judecată a strămoșilor, demonstrată prin piesele expuse în expoziția muzeului.

Eu am terminat de lucru și am vorbit cu viceprimarul să facă o groapă în dealul Ciorâcăi, la intrarea în comună, pe stânga, unde eu am făcut un semn, dar nu a făcut.

Eu care veneam de două ori pe săptămână la muzeu, vedeam că nu au făcut groapa și mereu îi împrăpătam cu îndemnul la muncă, dar în zadar, până când m-

am hotărât să o fac eu și am venit cu băiatul meu Relu și am făcut-o în câteva ore de muncă.

A fost foarte frumos că o femeie de acolo – Leana lui Florea Mincă – a venit la mine cu mâncare într-un stil atât de frumos că nu pot să vă descriu.

Cu un prosop în brațe, cu pâine și mâncare, cu două castroane cu mâncare cu linguri de lemn și ea o adevărată țarancă, cu un costum popular, cu zăvelca pe ea.

Am rămas nemișcat de uimire. Ce i-a venit? O tradiție din moștenire care se transmite din generație în generație!

Era atât de frumoasă fapta de privit, dar ea ca valoare nu se mai putea vorbi, mai ales că eu eram la o muncă obștească și eu mă cunoșteam din vedere.

Băiatul meu ne face o glumă și zice: - Aha tată, de aia vii dumneata la Chilia, că îți aduc femeile mâncare la locul de muncă!

A fost o mângâiere sufletească care a vindecat multe supărări.

Am terminat groapa de făcut și am mulțumit femeii care ne-a făcut atâta bucurie în inimile noastre și am venit la muzeu.

Am spus la viceprimar când are ocazie cu vreo macara să ridice lucrarea și să bată pământul bine la rădăcină, poate să o pună oricum cade ea că nu are nici o căutătură în ce direcție să o așeze.

E frumoasă și stă bine și acum după atâția ani.

După ce am terminat acolo, am început altă lucrare, dar nu găseam material așa cum îmi trebuia mie în grădina mea.

Îmi trebuia ca o furcă de puț și între cracii de sus să pun o piatră de râșniță și să-i dau o figură de om care ține în mâini piatra de râșniță ca pe un soare, sau ca pe ceva care îi dă un elan, o bucurie, însă nu găseam această furcă.

Odată veneam de la Pielcani și pe la Afumați am văzut un puț care era neterminat, mam oprit și m-am dus și l-am cercetat - am știut cine l-a făcut și pe locul cui e.

Așa a fost că a doua zi au trecut niște oameni pe acolo cu tractorul cu remorcă și Ilie o dăduse jos și au aruncat-o oamenii în remorcă și mi-au adus-o la muzeu.

Un lucru care nu mi-a plăcut că oamenii au aruncat-o ca pe un lemn de foc nu ca pe un obiect de valoare cum era și care a căzut și s-a spart și a trebuit să-i fac un bulon ca să o strâng și am pus piatra după ce am plantat-o.

Primărița Floarea Florea s-a mirat mult când m-a văzut că am luat piatra pe umăr și m-am suit cu ea pe scară și am așezat-o în lăcașul făcut mai înainte.

Este plantată în dealul de la Făgețel și e cea mai frumoasă lucrare a mea.

Aceasta mi-a confirmat și domnul Paul Petrescu doctor etnografic* din București care a făcut o vizită de 8 ore la muzeul <din> Chilia.

Am avut ca șofer pe vecinul din Ștefănești, Opreș Eugen și l-am ținut 8 ore pe ceas la dispoziție de d-l prof. dr. Paul Petrescu și cu care am mers cu mașina și am văzut și pozat sinseacul* și mi-a indicat să nu-l sacp și să fac tot ce pot să-l iau cumpărat la muzeu că e o piesă bună și l-am luat!

M-a bucurat mult vizita domnului Paul Petrescu, deși m-a costat mult deplasarea dumnealui la Chilia, dar am primit multe lecții din istoria etnografiei.

A publicat mai multe articole prin diferite broșuri.

A<u> trecut mai mulți ani și eu nu am slăbit din mâini comunitatea muzeului.

Am adus mai multe unelte și am tot apropiat copii de a se îndeletnici cu uneltele, scobind sau tăind câte o bucată de lemn.

Am adus eu tigheea, strung, menghină și multe alte unelte cu care lucram la lucrările pe care le-am plantat în sector.

Eu am muncit și am pus flori în grădina școlii și în spatele școlii vechi am pus în, am amenajat tot terenul și l-am curățat și crescuse un în frumos.

În jurul școlii era mult teren nefolosit și eu aveam timp liber pentru orice, după ce stam cu elevii, luam hârlețul și mai făceam câte un răzor de semănat câte ceva în acest teren.

Până și flori am pus pe marginea șoselei în dreptul casei și în fața școlii.

Am săpat vreo două zile și am făcut ronduri și adus și pus flori.

Pe șanțul în care era pusă conducta de apă am semănat niște dovleci și se făcuseră frumoși, erau încărcăți de fructe și flori.

Cu mare greutate am reușit și am adus aici o oală mare care era aruncată și spartă pe la Ștefănești, provenită din proprietatea lui Constantin Brâncoveanu din Valea Mare și care s-au* risipit prin sate.

Eu am vrut să păstrez acest „chiup” ca istorie și am adus-o și am pus-o în fața muzeului, reparată de mine.

După vreo doi ani m-am pomenit că a dispărut. Am cercetat mai cu atenție și am găsit-o spartă și aruncată în boschetul de măricini din pârâu. Am adunat-o cu ochii plini de lacrimi.

Am căutat cât m-au ajutat puterile materiale și fizice să fac din copii de la școală: am un nucleu de cusături după modele din muzeu, care sunt ntoate niște lucrări făcute de părinții și bunicii noștri.

Am cumpărat pânză, ață și ace și am făcut rame și am dat la copii să coase pe pânză și în rame diferite figuri ca niște goblenuri în formă de flori și păpuși sau animale.

Am căutat să fac un război de țesut în holul de la clase, să fie în ochii lor, așa cum este în sala de expoziție unul, și la care mulți vizitatori se uitau la el cu interes și chiar voiau să-l mănuiască.

Dar separat am dat la un grup de fete pânză croită și ață și modele de a face cămăși și zăvelci pentru a-și însuși cunoștințele și tot odată de a-și putea mări puterea de încredere în forța lor de acțiune.

Nu toți au înțeles să facă ceva ce le explica doamna Petruța Roșu, pe care eu am angajat-o, plătită de mine, să practice cusăturile, croșetatul și cusutul pânzei.

Totuși am reușit și am făcut două costume pe care le-am pus la expoziție la școală.

Era un an secetos și nu era apă pe nicăieri. Undeva lângă muzeu era o fâșie de apă care nu seca niciodată.

Eu am cercetat-o și am făcut o groapă și am văzut că a venit apă.

Plin de bucurie m-am dus la CAP și am cumpărat niște tuburi de ciment pe care ei nu le mai foloseau la stropit via.

A fost foarte greu până ce le-am adus, că erau grele și nu-mi da nimeni ajutor, totuși le-am adus și le-am spart fundul și singur le-am îngropat în pământ scoțând pământul săpat și apa venită prin el și el, tubul, se lăsa singur în jos. Pentru a scoate apa am făcut o ciutură de fier și cu un scripete cu un sul susținut de doi stâlpi care erau ciopliți în două figuri: un bărbat și o fată care se țin<a>u de mână iar de mâinile unite am agățat roata scripetelui.

Pe fântâna am scris „Fântâna pandurilor” ca simbol de respect pentru amintirea pandurilor, care la 23.05.1921* au trecut prin localitatea noastră Chilia-Făgețel în retragerea de la Golești.

Ei nu știau că Domnul Tudor nu mai e cu ei și era vitregit, el fiind pitit în curte la Mavrodolu în Pitești pe strada Sfânta Vineri.

După trecerea pandurilor l-au luat de acolo și l-au dus la Câmpulung apoi la Târgoviște, legat sub burta calului, acolo l-au omorât și nu se știe exact ce s-a făcut cu trupul marelui erou.

Pe fântână am scris:

Fă-ți fântână cu fântână,

Să-ți vină mândra la mână!

Vin bădiță, și bea apa din vedriță!

Ca îndemn la vrednicie.

Am chemat preotul și apa a fost sfințită. S-au spus multe cuvinte de îndemn la muncă și s-a luat apă multă.

Am făcut o cruce sculptată pentru un consătean dar familia acestuia nu a mai vrut-o. Eu i-am spus preotului Păcioianu Grigore și am discutat cu el să-mi trimită un lemn să-i fac un postament și să o pună în biserică și așa am făcut și e pusă în altarul bisericii Adormirea Maicii Domnului.

Am scris mai sus despre felul cum am fost înțeles în munca mea, pe care am fost hotărât să o duc la capăt cu orice preț și nu mă plâng că am avut greutăți că eu mă așteptam la așa ceva.

Am căutat să găsesc teme pe care le pot face și să le prezint afară în spațiu dar să fie educative și sugestive.

Toate temele le-am găsit în viața trăită în societatea ca: „Respect”, „Omenie”, „Ospitalitate” sunt niște compoziții care merită să le mai repet în diferite forme mai plătute. Dar când?

Am lucrat foarte simplu dar sugestiv „Chemarea Basarabiei” pe care aş realua-o într-o formă mai cu pretenții precum și pe celelalte.

Nu mai spun că și „Tunelul timpului” parcă pretinde o nouă atenție după atâția ani de prezență.

Fără să știu că odată cu aceste lucruri care au îmbătrânit am îmbătrânit și eu!

Așa cum viața unui om care a obținut niște premii în viață și le-a depus în vitrina muzeului peste ani sunt o bucurie sau poate un necaz – și necazul trebuie amintit când îi vine timpul.

Când au am lucrat „Horele” am prevăzut că vor dispărea din tradiții și au dispărut aceste mari și frumoase valori.

Este știut că orice rău aduce un bine și orice bine aduce un rău. Aceste fenomene se petrec fără greșală, chiar în natură, dar noi obișnuim cu aceste mișcări în timp nici nu le observăm, așa cum nu observăm o bucurie a vieții – bucuria muncii. Sau nu vrem să privim în Eul nostru.

De aceea am lucrat mai multe Hore și mai multe tablouri care reprezintă o parte spirituală din viață și sunt mai greu de înțeles dar sunt din viața fiecărui om.

E atât de frumos osul lucrat în diferite forme, am căutat în diferite forme ca miniaturi în a-l sculpta, unde e foarte frumos și admirat de public.

Am căutat să-l pun ca intarsie cu suport de lemn masiv, căruia îi dă o glazură la privire și alte forme care au atras publicul.

Am căutat să las o varietate de forme de lucru de a lăsa ceea ce este necesar ca meserie, ca o comoară de valori, pe care eu am căutat-o foarte mult timp și cu multă trudă.

Eu am strigat și strig mereu că muzeul nu e al meu și muzeul e al pământului, muzeul e al poporului.

Cei care au făcut muzeul nu mai sunt în viață, eu nu pretind nimic de la muzeu, de aceea am spus, să nu zică nimeni că Nica, sau Popescu, sau Iliescu au făcut muzeu, Muzeul este făcut de strămoși.

Muzeul e scutul care apără istoria neamului.

Într-un muzeu se vede toată puterea de judecată a strămoșilor și cum au trăit ei mai înainte de a cunoaște modernizarea.

În muzeu se poate vedea întreaga putere de judecată cu care omul și-a putut duce viața corespunzătoare timpului trăit.

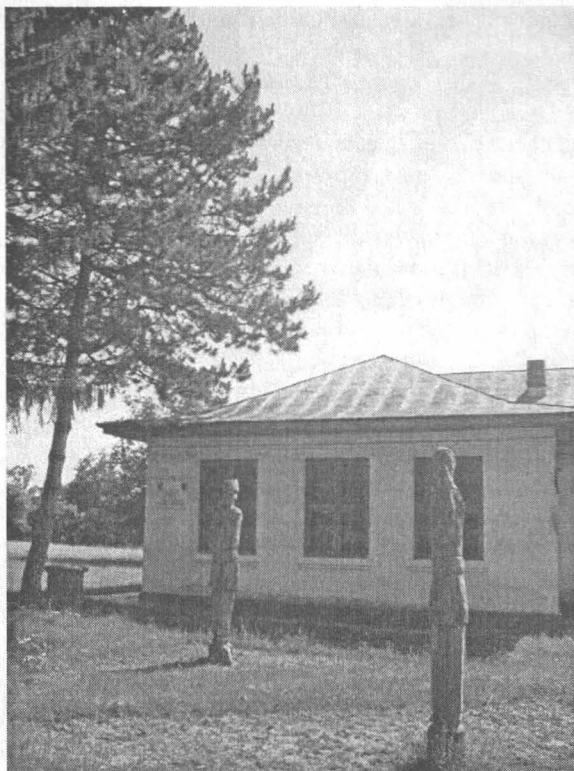
În muzeu este o școală trăită de strămoșii noștri și care trebuie păstrată cu grijă de toată societatea, ca pe ceva sacru.

Nu trebuie să lipsească din nici o localitate Muzeul, oricât de mică ar fi ea, tot are amintirile ei și timpul care trece îi mărește valorile ei cu viața pe care o trăiește societatea, membrii societății.

1 iunie 2009

Creatorul popular Nicolae M. Nica din Chilia-Făgețelu

Imagini ale Muzeului sătesc Chilia-Făgețelu, jud. Olt

MOTIVE
ORNAMENTALE TRADIȚIONALE
ÎN ARTA POPULARĂ
DIN JUDEȚUL OLT

CALUL ȘI CĂLĂREȚUL

Claudia BALAȘ

TRADITIONAL ORNAMENTAL MOTIVES
IN THE FOLK ART OF ROMANIA'S OLT DISTRICT:
THE HORSE AND THE HORSEMAN
Abstract

The traditional art reflects aspects of the surrounding world as well as of the historical life of every community, creating requisites for life. The house and furniture, clothing and working tools, cult objects and those related to customs belong to the traditional art because not only do they have a practical usage but they also have an artistic effect created through form, color and ornamentation.

The decorative traditional art is one of the most important fields for the knowledge and understanding of the past and of the artistic qualities of a people. The Romanian artistic spirit has a long and experienced tradition, giving birth to an original, rich and expressive traditional art.

There almost no sort of traditional art that the people of Olt district did not cultivate and in which they did not create remarkable artistic works. The popular art of the Olt district retains ancient symbols. Having said that, one of the famous ornamental motifs is the horse; it can be found in every mythology. Old Slaves and Russian art relate the horse to the Sun worship.

On the territory of the Olt district the horse can be encountered often. It can be found in the field of traditional architecture and of the religious art. Horse's head, as an ornamental motif can be found on wooden objects such as wooden cups or spoon. The same decorative motif appears on numerous carpets and various textiles.

The horse's image is also used by the potters on the Valley of Olteț river who round into form clay toys.

Keywords:

traditional art, architectural art, religious art, symbol, adornment

Păstrând și continuând tradiții milenare, poporul român a făurit o artă populară de o impresionantă originalitate, bogăție și expresivitate. Arta populară reflectă, cu mijloacele sale specifice, aspecte din lumea înconjurătoare și din viața istorică a fiecărei comunități. Ea oglindește relația dialectică între vechi și nou și integrează mereu, ca în paginile unei cărți, mersul înainte al societății. Arta populară creează obiecte necesare vieții și își culege sursele de inspirație artistică din mediul social natural înconjurător. Casa și construcțiile anexe, mobilierul, îmbrăcămintea și uneltele de muncă, obiectele de cult și cele legate de obiceiuri aparțin artei populare întrucât nu sunt produse numai pentru uzul practic și pentru mânăuire, ele au și un efect artistic prin formă, culoare și decorație.

Fiecare popor are un stil propriu de a concepe și a produce frumosul plastic. Originalitatea simțământului său artistic se oglindește în creațiile sale cele mai diferite, de la ustensile casnice rudimentare până la edificiile monumentale. Arta populară decorativă este un domeniu dintre cele mai importante pentru înțelegerea trecutului și pentru cunoașterea calităților artistice ale unui popor. Ea este un document etnic important care, asemenea limbajului și altor fenomene sociale caracteristice, consemnează trecutul și felul de viață al poporului, demonstrează marile lui posibilități de dezvoltare culturală și artistică.

Creația artistică populară este deci rezultatul unui îndelung proces la realizarea căruia au contribuit, pe lângă talentul și imaginația creatorului, un număr mare de factori de ordin geografic, economic, istoric, etnic, etc. Spiritul artistic românesc are o lungă și experimentată tradiție, făurind o artă populară de o impresionantă originalitate, bogăție și expresivitate.

Prezentă pe tot cuprinsul județului Olt, creația artistică populară este exprimată în armonia proporțiilor și frumusețea decorativă a locuinței, în eleganța liniei și bogăția ornamentelor pieselor care alcătuiesc costumele, în policromia caldă a țesăturilor de casă, de o remarcabilă diversitate ornamentală, în forma și decorația vaselor de lut, în finețea creștăturilor de pe obiectele de lemn, etc.. Aproape nu există gen de artă populară pe care locuitorii județului Olt să nu-l fi cultivat și în care să nu fi realizat lucrări de un înalt nivel artistic. Cercetând atent arta populară din județul Olt vedem că este purtătoarea unor motive ornamentale.

Alături de alte urme materiale, așezări, locuințe, unelte, fragmente de îmbrăcăminte, vase de lut, podoabe, ornamentele vorbesc despre o impresionantă continuitate a civilizației și culturii pe tot teritoriul locuit de români. Aproape toate aceste obiecte au un corespondent în arta populară românească – expresie a succesiunii neîntrerupte a

numeroaselor generații ce au modelat ambientul conform cerințelor și gustului propriu¹.

Imagini și simboluri au supraviețuit pe obiecte de artă populară din toate zonele etnografice locuite de români pentru că au fost legate de un anumit mod de viață, de credințele ancestrale, de un anumit mediu cultural, fapt care explică continuitatea și perenitatea lor². Tradițiile folclorice, obiectele de artă populară, ca păstrătoare ale unor ecouri îndepărtate ale relației om - natură – credințe – rituri³, ale unor fenomene cu adânci semnificații și puternice corelații în trecut, ca părți ale vieții unor comunități dispărute, au, pe lângă valoare estetică, și una istorică, documentară.

Prin așezarea la răscruce de drumuri, zona carpato – danubiano – pontică, leagăn de formare a poporului român aflat și în centrul ariei lingvistice indo – europene, a păstrat, datorită condițiilor istorice, un fond popular de obiceiuri, mituri și reprezentări greu de găsit în altă parte a Europei. Prin ele transpar urme ale strămoșilor noștri geto-daci și traci, elemente ale strălucitei culturi greco-romane și bizantine, ale perioadei medievale și ale legăturilor cu Europa centrală și apuseană.

Indiferent cum le privim, ca emblemă, atribut, alegorie, toate ornamentele au un factor comun, sunt „semne”, mijloace de comunicare. În structurile vechi ale artei, decorul avea o netăgăduită bază magică, fiecare motiv fiind corespondentul figurativ al unui simbol. Ornamentul ca realizare estetică era subordonat scopului magic.

Simbolul este mai mult decât un semn, mergând dincolo de semnificație. „El evocă și focalizează, adună și concentrează prin analogii polivalente o mulțime de sensuri care nu se reduc numai la o singură semnificație sau numai la unele semnificații”⁴.

De-a lungul istoriei lor multimilenare, simbolurile inițiale ale motivelor din arta populară s-au atrofiat, desacralizat. S-au păstrat formele, ceea ce constituie un factor important de integrare în realitate, datorită funcției lor socializante. Aceasta permite stabilirea relației cu mediul de proveniență la un nivel profund, deoarece fiecare etnie, fiecare epocă a avut preferință pentru anumite motive decorative. A înțelege aceste motive înseamnă a le transforma în documente de viață. În acest sens, Paul Petrescu observă că „Decorul în arta populară este o uriașă și în parte nedescifrată carte nescrisă dar alcătuită din semne ordonate după reguli de o vechime imemorială și totuși mereu nouă”⁵.

¹ Al. DIMA, *Artă populară și relațiile ei*, Editura Minerva, București, 1975, p. 23, 311.

² *De la fibră la covor*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 82.

³ Emil CONDURACHE, *Introducere* la: Mircea ELIADE, *De la Zamolxis la Genghis-Han*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 7.

⁴ Rene ALLEAN, *La science des symboles*, Paris, 1972, p. 12.

⁵ Paul PETRESCU, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București, 1973, p. 6.

Parcurgând tumultuoase aventuri istorice, imaginea unor motive celebre – calul, pomul vieții, pasărea, soarele, mâna omenească, etc. - și-a pierdut demult sensul original, rămânând doar ca reper al evoluției gândirii și societății omenești. Transpuse în domeniul plastic și interpretate potrivit felului diferit de a percepe frumosul al atâtor popoare, imaginile au fost atât de transformate prin stilizare și geometrizare, încât deseori nu le mai recunoaștem decât cu greu, ele formând semne ale unui adevărat „scris ideografic”⁶.

Prezent în toate mitologiile lumii antice, calul a fost asociat atât cu Luna și zeitățile infernale, cât și cu soarele și zeii uranici. Zeul indian Indra este figurat sub forma calului sau călărețului, a cărui iuțelă de deplasare (răsărit și apus) devine atribut esențial pentru călătoria diurnă a Soarelui. În spațiul european zeita romană de origine galică, Epoca, proteja caii, măgarii și catării, motiv pentru care imaginea ei se păstrează în firidele din pereții grajdurilor⁷. În lumea celtică, Epona, zeita protectoare a cailor, forma obiectul unui cult central, numele ei însemnând „izvor al cailor”, având o etimologie asemănătoare cu cea a lui Hippocrene, izvor de pe muntele Helicon care, în mitologia grecească, a ieșit la lumină din lovitura de copită dată de Pegas, calul lui Apollon. Cultul Eponei s-a dezvoltat din adorarea de către celți a calului, ca animal – totem și prin aceasta tabu. Se știe că însuși numele celților înseamnă „călăreți”. Celții erau supranumiți „copii de iapă”, nume totemic a cărui reminiscență o întâlnim și în basmele noastre populare, unde există un personaj: „Firicel fiul iepii”⁸.

La vechii slavi, ca și în arta populară rusească, unul din motivele preferate este calul. În vechea artă decorativă rusească el era totdeauna legat de cultul Soarelui, adesea fiind reprezentat sub forma calului cu călăreț. Imaginea călărețului este foarte frecventă în arta scitică și în cea slavă. Reprezentarea rituală a „Marei Zeițe” slave încadrată de doi călăreți obișnuită în ținuturile scito - sarmatice, se întâlnește și pe meleagurile Dunării⁹. Pe teritoriul României (Dobrogea, Oltenia, Transilvania) au fost descoperite peste 200 de piese arheologice aparținând cultului Cavalerului Trac, zeu venerat de populațiile trace din regiunea balcano - dunăreană în secolele 2 - 3 d. Hr.. Cavalerul Trac este reprezentat de un tânăr călăreț care merge la vânătoare, la pas sau în galop. Mâna dreaptă este ridicată, în semn de binecuvântare sau ține cu ea diferite obiecte cu caracter sacru. Scena sacră în care Cavalerul Trac apare singur sau însoțit de alte divinități (Cybele, Dionysos, Hermes) mai

⁶ Ibidem, p. 203.

⁷ Ion GHINOIU, *Călușul*, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2003, p. 14.

⁸ Paul PETRESCU, *Arcade în timp*, Editura Eminescu, București, 1970, p. 204.

⁹ Ibidem, p. 205.

cuprinde, printre altele, un pom cu șarpele încolăcit și un altar¹⁰. În regiunile dunărene aparținând Daciei, Moesiei, Dalmației au fost descoperite un număr mare de reliefuri sculptate, fără inscripții votive, aparținând geto-dacilor, numite de arheologi Cavaleri Danubieni. Acestea redau o zeiță încadrată de doi cavaleri care poartă în sulite balaurul dacic călcând triumfători dușmanii sub copite. Acești celebri „Cavaleri Danubieni” traci figurați pe atâtea monumente din sud – estul european au fost considerați de Pârvan ca fiind legați de Marea Zeiță. Pe de altă parte, însă, acești „Cavaleri Danubieni” erau priviți și ca având atribuțiuni de zei protectori ai călătoriilor pe ape¹¹. Legătura cavalerului cu apa este una dintre cele mai interesante pentru noi, în arta noastră populară răzbătând până azi frecvente forme de transpunere plastică a acestei mitice legături.

Între descoperirile arheologice amintite mai sus și materialul etnografic românesc sunt evidente legături. Calul a fost o mare zeitățe care, până la apariția și răspândirea creștinismului, murea și renăștea simbolic, împreună cu timpul, la un străvechi început de an celebrat la echinocțiul de primăvară. Calul este prezent nu numai în sărbătorile și obiceiurile din ciclul calendaristic, ci și în cele care vizează viața omului (nașterea, căsătoria și înmormântarea). În antichitate, divinitatea călăuză a sufletelor morților și păzitoare a Infernului era Hecate, zeiță a Lumii negre și a întunericului, patroană a cailor. În evul mediu occidental targa mortuară se numea „calul Sfântului Mihai”, iar sicriul, în orientul persan „cal de lemn”¹².

În cartea românească a morților calul este animalul psihopomp care duce sufletul mortului în Lumea de dincolo: „Vai, mă Gheorghe, vai,/ Uită-te la vale,/ Vezi ce s-a ivit:/ Un cal mohorât/ Cu frâu-n picioare,/ Cu tine să zboare;/ Cu dârlogii-n gură,/ Ca să mi te fure” (Calul mohorât)¹³.

Pe teritoriul județului Olt frecvența motivului calului în arta populară este relativ mare, ceea ce demonstrează persistența unui filon străvechi de tradiții în masa poporului. Demn de remarcat este și faptul că ceea ce este mai adesea figurat nu este calul în întregul său, ci mai ales capul lui. Este o prescurtare plastică a motivului și a simbolului care se întemeiază pe străvechea practică magică în care partea acționează pentru tot. Reprezentarea capului de cal avea aceleași semnificații apotropaice și puteri magice ca reprezentarea întregului corp.

¹⁰ Dionisie M. PIPIDI (coord.), *Dicționar de Istorie veche a României (Paleolitic – sec. X)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 141.

¹¹ Andrei NOUR, *Cultul lui Zamolxis - credințe, rituri și superstiții geto-dace*, Editura Antet XX, București, 2003, p. 21.

¹² Gilbert DURAND, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1977, p. 92-93.

¹³ I. Ghinoiu, *op. cit.*, p. 13.

În arta populară din județul Olt pot fi distinse trei ipostaze principale ale reprezentării motivului „cai”:

1. reprezentare parțială, capul sau capul și gâtul calului;
2. reprezentarea integrală a calului;
3. reprezentarea unui călăreț.

Reprezentarea parțială a calului, prin figurarea capului sau a corpului și gâtului arcuit, este foarte frecventă în domeniul arhitecturii populare din județul Olt.

Aceste reprezentări din domeniul arhitecturii populare sunt cu atât mai valoroase cu cât capetele de cai aflați la case sau biserici sunt fasonate în piese cu rol constructiv, intrând în structura intimă a construcției și nefiind deci un element de decor suprapus sau periferic. Se remarcă de asemenea că tehnica de prelucrare a acestor cai este dintre cele mai vechi, rudimentară, constând în cioplirea sau cel mult dăltuirea bânelor de lemn.

Bordeiele din sudul județului Olt care au dăinuit și au evoluat din comuna primitivă până în orânduirea capitalistă, în strânsă corelație cu evoluția condițiilor economice și politice generale reprezentau tipuri de locuință de caracter general pentru majoritatea satelor din această zonă¹⁴. În aceste sate, chiar și bisericile au fost în trecut tot bordeie de lemn sub pământ¹⁵.

Perpetuarea bordeielor se explică prin adaptarea lor la condițiile aspre ale climei cu mari variații de temperatură de la iarnă la vară. Bordeiele au, după spusele localnicilor, unele însușiri specifice ele sunt călduroase iarna și răcoroase vara. Ele sunt apoi locuințe propice pentru ascunderea populației din calea năvălitorilor. Puterea tradiției și un nivel redus al cunoștințelor tehnice și arhitectonice, ca și al culturii în general, au avut și ele un rol în dăinuirea acestui tip de locuință.

Aceste adevărate case construite din lemn de stejar masiv, cu grinzi măsurând până la 12 m și cu secțiune de 10- 30 cm, îngropate până la 1m în pământ, aveau intrările flancate de câte două capete de cai tăiate în câte unul din cosorobii laterali ai intrării în pantă¹⁶. (fig. 1). Trebuie să remarcăm că aceste piese poartă chiar denumirea de „cai”, folosită ca definiție tehnică. Iată ce spunea Zoiță Floarea Voiculescu de 67 de ani din Drăghiceni la 20 mai 1949 când Gheorghe Focșa făcea cercetări în Romanai: „Cosorobii aveau urechi, le zicea cai! Le puna de frumusețe”¹⁷. Așezarea celor două capete de cai tăiate în bârne mari de

¹⁴ Gheorghe FOCȘA, *Elemente decorative la bordeiele din sudul regiunii Craiova*, București, 1957, p. 17.

¹⁵ I. S. MAZILESCU, *Bordeie biserici de lemn în „Otenia”, I*, (1940), p. 11-14, și C. NICOLĂESCU-PLOȘOR, *Biserica bordei din Otenia*.

¹⁶ Gh. Focșa, *op. cit.*, p. 20.

¹⁷ Andrei PĂNOIU, C. BĂLAN, *Un interesant monument de artă. Biserica de lemn din Păroși-Leleasca*, în „Revista muzeelor”, an V, nr. 3, 1968, p. 263-264.

stejar pe cosorobii tindei nu era întâmplătoare ci calculată în așa fel ca să străjuiască intrările sau să aibă vedere largă asupra cuprinsului gospodăriei. Este prezentă aici vechea mentalitate amintită deja potrivit căreia, în popor, calului i s-au atribuit puteri apotropaice – de păzitor al casei de duhurile rele.

Ca și alte motive ornamentale simbolizând credințe precreștine și care participă la acele fenomene de sincretism cunoscut, în care semnul crucii se combină cu discul solar sau cu pomul vieții, calul este prezent și în bisericile țărănești din județul Olt.

Biserica de lemn din Ștefănești (fost Păroși) – Leleasca cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” este, de departe, cel mai reprezentativ monument al arhitecturii țărănești de lemn din Olt. O însemnare de pe peretele din pridvorul bisericii consemnează anul 1549 ca an al ctitoririi. Forma actuală datează din anii 1771–1776, ridicată de „Stan meșteru”. În urma decifrării unui înscris chirilic din pridvor, A. Pănoiu și C. Bălan stabilesc anii 1765 – 1766, alături de care apare numele Nițu, probabil meșter sau ctitor: „Constantin meșter” notează prin aceleași mijloace daltă și bardă, „leat 7301”(1792–1793) iar o însemnare stabilește finalizarea lucrărilor la 7302, martie 9 (1794)¹⁸.

Realizată în stilul clasic al arhitecturii bisericilor de lemn din Muntenia, această bijuterie se remarcă și prin decorul stilizat – rozeta solară, spicul de grâu, spirala, șarpele, capetele de cai – de dimensiuni diferite, fără să fie altereze echilibrul și armonia arhitectonică. Printre aceste motive decorative se disting „capetele de cai” stilizate realizate ca terminații la grinzile superioare, același mod de finalizare regăsindu-se și la terminațiile arcelor de boltă ale naosului (fig. 2)¹⁹.

Acest motiv decorativ apare și la biserica de lemn cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” din Momaiu - Tătulești, construită în jurul anului 1817 de către „Noricoși” pe moșie „megieșească”. Pereții bisericii sunt realizați din bârne groase de stejar, cioplite și terminate la partea superioară în forma capetelor de cai. Îmbinarea grinzilor este realizată în sistemul „cheotoare dublă”. La acest monument terminațiile grinzilor sunt mai realiste (capete de cai), fără a se recurge la stilizările obișnuite, realizându-se un decor de o mare originalitate²⁰.

O categorie aparte, datorită importanței sale deosebite, este cea în care este făcută străvechea legătură mitologică a calului cu apa. Această legătură este una dintre cele mai interesante pentru noi, în arta noastră populară răzbătând până azi frecvente forme de transpunere plastică a

¹⁸ Ibidem, p. 265.

¹⁹ Aurelia MINCĂ, Mihai BUTOI, *Monumente istorice și de artă din județul Olt*, București, 1984, p. 56.

²⁰ Doru CĂPĂȚARU, *Bisericile de lemn din Oltenia*, Editura „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2005, p. 74.

acestei mitice legături. În județul Olt se găsesc numeroase exemple care contribuie puternic la ilustrarea vechii afinități dintre cal și apă, prin îngemănarea celor două elemente în obiecte legate de viața cotidiană. Această îngemănare cal – apă poate fi observată la căucele mari din lemn pentru băut apă aflate în colecțiile Muzeului Județean Olt. Coadă căucelor se termină cu un cap de cal stilizat.

Capul de cal formează terminația preferată a unor obiecte de lemn de folosință casnică. Am amintit mai sus căucele și cămile de lemn pentru apă (fig. 3 – 6). Mai adăugăm lingurile care au coada terminată în formă de cap de cal.

Unul din cazurile în care această afinitate, cal - apă, pe cât se poate de limpede exprimată, este cel al fântânilor zise cu „cai”. Este vorba de mici izvoare captate la nivelul solului, de preferință într-o ușoară denivelare, cum ar fi o coastă de deal. Izvorul este prins într-o cutie prismatică din scânduri groase de stejar, având dimensiunea cea mai mare cam de 1,50m. Acoperișul într-o apă iese mult în față, acoperind gura fântânii. Părțile laterale se termină fiecare cu câte o scândură tăiată în forma unui cap de cal văzut din profil.

Tipul acesta de fântână, existent numai în țara noastră, are o arie relativ întinsă, cuprinzând partea centrală și nordică a Olteniei²¹. Din păcate, astfel de fântâni nu se mai găsesc în județul Olt.

Motivul decorativ „capul de cal” foarte stilizat, uneori foarte greu de recunoscut, apare pe numeroase scoarțe care se află în colecțiile Muzeului Județean Olt (fig. 7 - 10). Este redat sub formă de registre orizontale pe toată suprafața scoarței, intercalate de alte registre.

Pe aceste scoarțe motivul decorativ „capul de cal” se integrează unor compoziții mai complexe la care participă și alte genuri de motive, îndeosebi geometrice și vegetale („coarnele berbecului”, romb, flori stilizate).

Reprezentarea integrală a calului este mai puțin frecventă, dintre cele trei ipostaze amintite ale imaginii calului.

Între produsele ceramicii tradiționale lucrate de olarii din centrele de ceramică de pe Valea Oltețului, un loc deosebit ocupă jucăriile de lut (fig. 11), o adevărată lume a miniaturilor. Majoritatea jucăriilor de lut produse în aceste centre de olari au în constituția lor, lipită de corp sau făcând parte din el, o „fluierice” integrându-le astfel în suita instrumentelor muzicale „primitive” (fig. 12).

Imagina calului este folosită de olarii de pe Valea Oltețului, care modelează astfel de pseudoinstrumente muzicale.

²¹ P. Petrescu, *Arcade...*, p. 207.

De menționat este și chipul calului sculptat ținut de primul călușar, simbol al jurământului ascultării, înaintea începerii dansului destinat să aline boala²².

Calul animal atât de îndrăgit și prețuit de om, reprezentat în diverse chipuri în decorul arhitectonic al bordeielor și bisericilor din Olt, pe obiecte casnice, pe ceramică, etc., este întâlnit și în decorul unor textile de interior –prosoape, fețe de pernă (fig. 13- 14). Pe aceste obiecte, imaginea calului este întruchipată cel mai adesea în motivul călărețului. Imaginea călărețului, fiind mai greu de realizat, este redată mai ales pe textilele țesute sau cusute.

Pe aceste textile, imaginea călărețului apare foarte des ceea ce ne demonstrează că alături de străvechile tradiții și legende țesute în jurul călărețului, acesta a rămas, până astăzi, un personaj prestigios și drag în același timp poporului.

Acestea sunt doar o parte din piesele existente în arta populară din județul Olt, unde sunt prezentate formele pe care le ia motivul decorativ al calului. Între aceste forme, cele mai vechi, legate de modalități și tehnici pe cale de dispariție, sunt cele ale capului de cal.

Datorită simplității lor de redare, ele au persistat de-a lungul unei lungi perioade istorice.

BIBLIOGRAFIE:

De la fibră la covor, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998.

ALLEAN, Rene, *La science de symboles*, Paris, 1972.

CĂPĂTARU, Doru, *Bisericile de lemn din Oltenia*, Editura „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2005.

CONDURACHE, Emil, *Introducere la Mircea ELIADE, De la Zamolxis la Gengish – Han*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.

DIMA, Alexandru, *Artă populară și relațiile ei*, București, 1975.

DURAND, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Editura Univers, București, 1977.

FOCȘA, Gheorghe, *Elemente decorative la bordeiele din sudul regiunii Craiova*, București, 1957.

GHINOIU, Ion, *Călușul*, Editura Fundației „Universitatea pentru toți”, Slatina, 2003.

*MAZILESCU, I. S., *Bordeie biserici de lemn* și Nicolăescu – Plopșor C., *Biserica bordei din Oltenia în „Oltenia”*, I, 1940.

²² Tudor PAMFILE, *Sărbătorile de vară la români*, București, 1910, p. 55.

MINCĂ, Aurelia, BUTOI, Mihai, *Monumente istorice și de artă din județul Olt*, București, 1984.

NOUR, Andrei, *Cultul lui Zamolxis - credințe, rituri și superstiții geto-dace*, Editura Antet XX, București, 2003.

PAMFILE, Tudor, *Sărbătorile de vară la români*, București, 1910.

PĂNOIU, Andrei, Bălan, C., *Un interesant monument de artă. Biserica de lemn din Păroși – Leleasca* în „Revista muzeelor”, an V, 1968, nr. 3.

PETRESCU, Paul, *Arcade în timp*, Editura Eminescu, București, 1970.

PETRESCU, Paul, *Motive decorative celebre*, Editura Meridiane, București, 1973.

PIPIDI, Dionisie M., (coord.), *Dicționar de Istorie veche a României (Paleolitic – sec. X)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

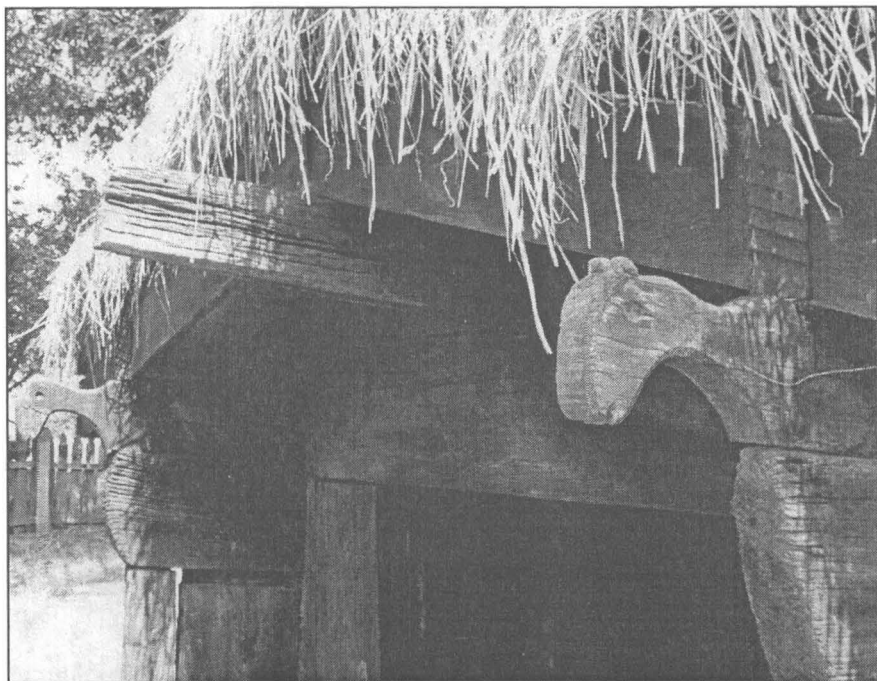

Fig. 1.

Intrare în bordei, flancată de două capete de cai tăiate în cosorobii laterali

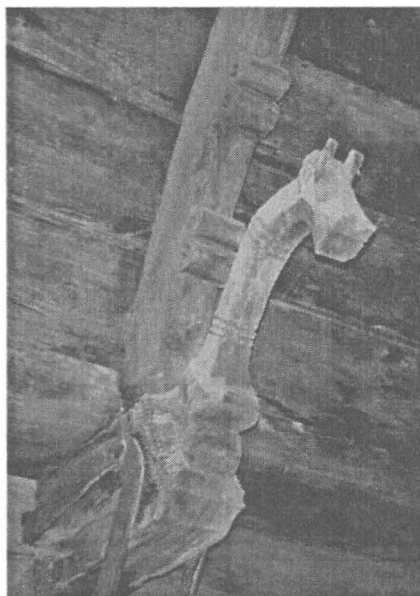

Fig. 2.

Arc de la bolta naosului cu consola terminată în formă de cap de cal
Biserica de lemn Ștefănești – Leleasca (1771 – 1776), jud. Olt

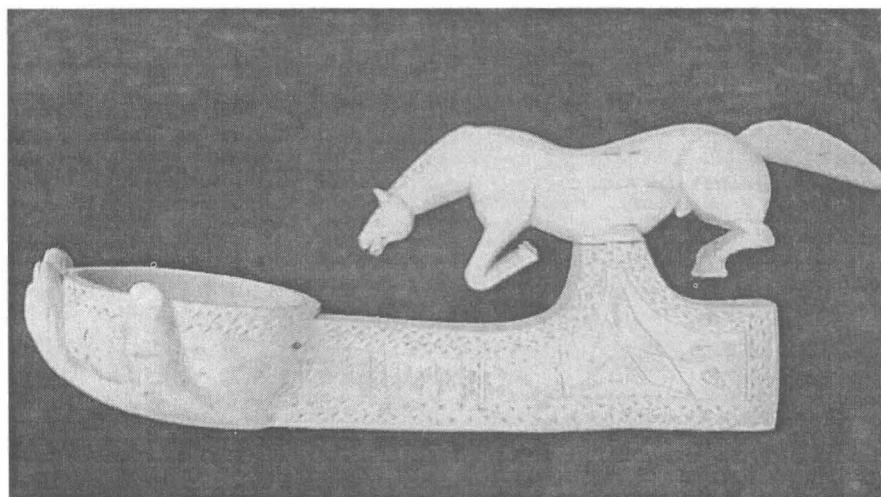

Fig. 3.

Căuc a cărui coadă este sculptată în formă de cal, com. Corbu,
Muzeul Județean Olt, inv. 2254

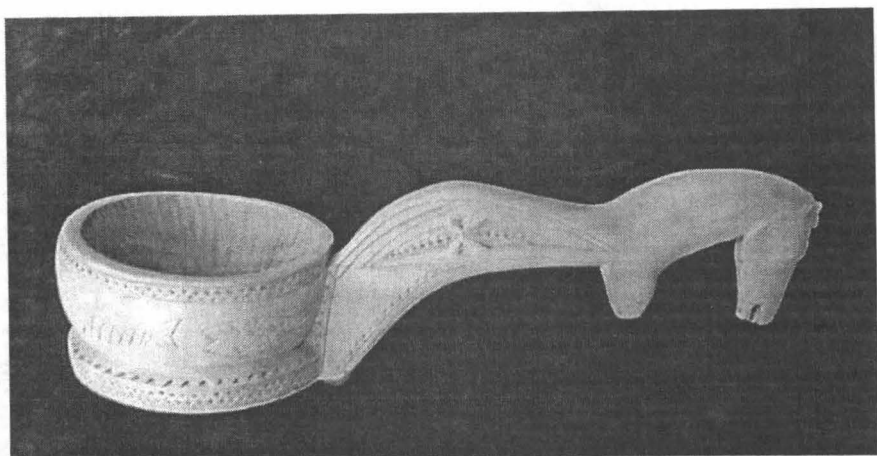

Fig. 4.
Căuc a cărui coadă se termină cu cap de cal stilizat, com. Corbu,
Muzeul Județean Olt, inv. 3073

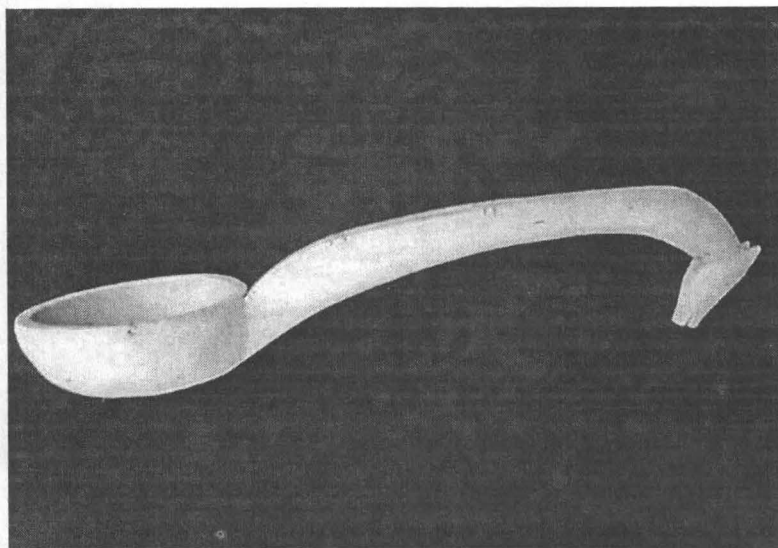

Fig. 5.
Căuc a cărui coadă se termină cu cap de cal stilizat, com. Corbu,
Muzeul Județean Olt, inv. 2255

Fig. 6.

Cană din lemn cu mănua sub formă de cap de cal stilizat, com. Corbu,
Muzeul Județean Olt, inv. 5820

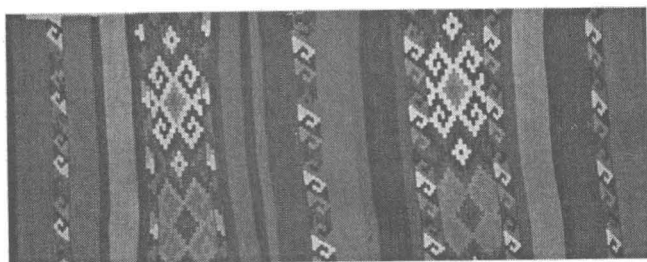

Fig. 7.

Foaie de scorță aleasă în tehnica karamani, decorată cu capete de cai
stilizați și motivul „coarnele berbecului”, com. Poboru,
Muzeul Județean Olt, inv. 5377

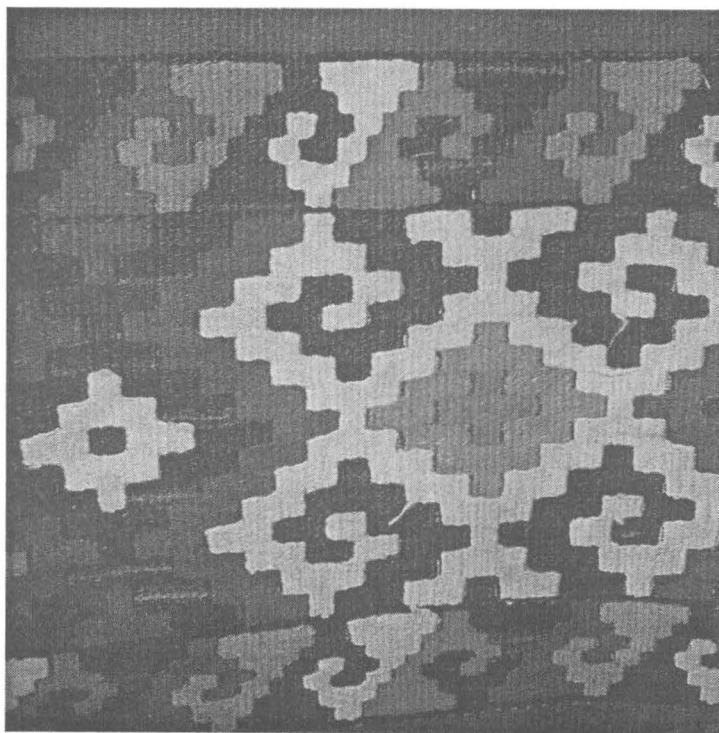

Fig. 8.
Detaliu de scoarță. Este redat motivul decorativ „capul de cal”
alături de motivul „coarnele berbecului”, com. Poboru,
Muzeul Județean Olt, inv. 5377

Fig. 9.

Scoarță decorată cu motive geometrice și capete de cai, com. Scornicești, Muzeul Județean Olt, inv. 2046

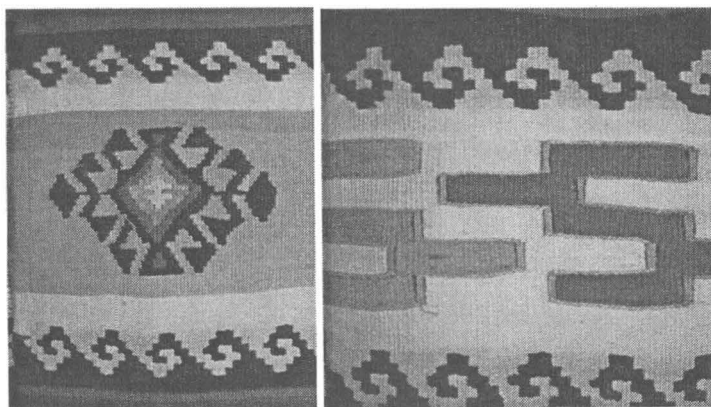

Fig. 10.

Detalii de scoarță cu motivul decorativ „capul de cal” și motive geometrice, com. Scornicești, Muzeul Județean Olt, inv. 2046

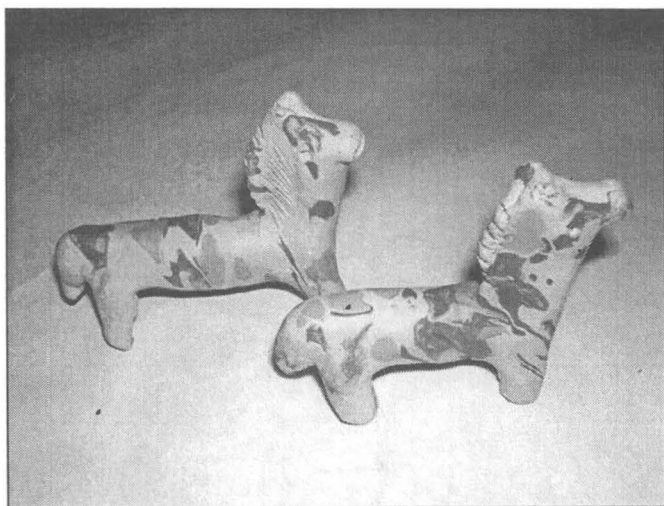

Fig. 11.

Figurine – jucării din ceramică, nesmălțuite, com. Oboga (Grigore Ciungulescu)

Fig. 12.

Figurină – fluierici din ceramică, nesmălțuită, sub formă de cal, com. Oboga (Grigore Ciungulescu), Muzeul Județean Olt, inv. 293

Fig. 13.

Față de pernă cusută în punct românesc, decorată cu motivul „cal și călăreț” și motive florale, com. Corbu, Muzeul Județean Olt, inv. 708

Fig. 14.

Față de pernă din pânză de casă, cusută în punct românesc, decor vegetal și motivul „cal și călăreț”, com. Româna, Muzeul Județean Olt, inv. 646

VITICULTURA ÎN JUDEȚUL OLT

Rada ILIE

Viticultura are tradiții îndelungate pe teritoriul județului Olt deoarece condițiile climatice au fost favorabile cultivării viței de vie în toate zonele județului.

Despre vechimea cultivării viței de vie avem numeroase dovezi din toate epocile istorice. În perioada de formare și dezvoltare social-economică a statului dac vița de vie era atât de răspândită încât, în timpul lui Burebista (sec. I î.Hr.) marele preot Decenu i-a convins pe daci să taie viile și să trăiască fără vin așa cum relatează geograficul antic Strabon¹. Istoricul Constantin C. Giurescu scria că o asemenea informație nu trebuie luată *ad literam* deoarece este mult mai probabil să nu fi fost distruse toate podgoriile, ci numai o parte a lor și să se fi interzis orice nouă plantație².

Pentru județul Olt descoperirile arheologice au scos la iveală unelte folosite în viticultură, cum ar fi cosoarele dacice curbate, confecționate de făurari locali. Acestea și-au păstrat forma și s-au folosit până în contemporaneitate constituind un element de continuitate. Săpăturile arheologice efectuate în așezarea dacică de la Chilia (Făgețul) au dus la descoperirea a numeroase cosoare de diferite forme și mărimi care erau folosite în viticultură³. O altă dovadă a vechimii viticulturii apare pe Columna lui Traian, unde sunt prezentate butoaie prelungite, armate cu cercuri din lemn și care le mai puteam întâlni și la începutul secolului al XX-lea în zonele viticole din Gorj sau Drăgășani⁴.

În perioada evului mediu cultura viței de vie constituia o bogăție a zonei și ea este atestată prin menționarea viilor de la Slatina încă din 1421⁵. În anul 1507 sunt menționate viile de la Cungrea-Ibănești⁶ iar în 1540 cele de la Coteana⁷. În cetatea de la Sucidava (Celeiu) un necunoscut lăsa după moarte „un lot de vie” pentru pomenirea lui⁸. Urmărind documentele ne

¹ Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 185.

² *Ibidem*.

³ Materiale aflate în Colecția Muzeului Județean Olt.

⁴ Valer Butură, *op. cit.*, p. 186.

⁵ *Documente privind Istoria României (veacul XIII-XIV). B. Țara Românească*, vol. I, Edit. Academiei R.P.R., București, 1952, doc. 63, p. 76.

⁶ *Ibidem (veacul XVI). B. Țara Românească*, vol. I, 1501-1525, doc. 38, p. 42.

⁷ *Ibidem*, vol. V, 1581-1590, doc. 446, p. 427-428.

⁸ Valer Butură, *op. cit.*, p. 186.

putem da seama că viticultura s-a practicat în toate zonele județului, și la deal și la șes, încă de timpuriu.

În secolele XVII-XVIII documentele care menționează practicarea viticulturii sunt mult mai numeroase. Astfel, în 10 august 1698 sunt amintite într-un document viile de la Slatina din dealul de sus și se vorbește și despre un „lin” pentru storul strugurilor cu tâlpile⁹. Pe harta de la Padova întocmită de stolnicul Constantin Cantacuzino la 1700 sunt menționate numele localităților unde se produceau cele mai bune vinuri din Țara Românească și este indicat și orașul Caracal. La 9 iulie 1720 Nicolae Mavrocordat întărește mănăstirii Dintr-un Lemn stăpânire peste viile de la Slatina și Urși din județul Olt¹⁰. La 1775 domnitorul Alexandru Ipsilanti dăruiește mănăstirii „Maica Precista” din orașul Slatina, „vinăriciul” din Dealul Slatinei și Valea Streharețului, până la Valea Clocociovului „de vadră câte doi bani, la tot omul care plătește vinăriciu, ca să fie acestui Sfânt lăcaș de ajutor”¹¹. La 1795 sunt menționate viile de la Slatina dar și producția mare a acestora atunci când se spune „...să aibă a lua câte 200 de vedre de vin din vinăriciu domnesc din Dealul Dăneștilor”¹².

Vița de vie s-a cultivat foarte mult și în nordul județului în zona etnografică Olt, în comunele Sâmburești, Vitomirești, Otești, Cungrea, Vulturești, Dobroteasa. La 1899 viile de la Sâmburești sunt menționate în *Marele dicționar geografic* pentru cantitatea și calitatea producției: „Armaș Marcu avea plaiuri mari de vii și vinul îl aducea în beciurile palatului prin olane de ceramică. Între timp, viile s-au distrus și locul lor a fost luat de păduri”. Sunt amintite și viile din partea de nord a zonei Romanați, de la Cepari și Cârlogani, și se spune că vinurile depășeau, prin calitatea lor, pe cele de la Drăgășani.

Terminologia legată de viticultură este fie de origine autohtonă, traco-dacică (strugure, butuc, sâmbure, gardin, curpen), fie de origine latină (viță de vie, poamă, călcător, butie, butoi), ea indicând vechimea și continuitatea ocupației în spațiul carpato-dunărean. Viticultura și-a păstrat importanța ca ocupație în mod permanent astfel că în secolul al XX-lea, în anul 1907, în județul Olt erau cultivate cu viță de vie 5200 de hectare, iar în județul Romanați 3541 hectare, suprafețe considerabile raportând la întinderea acestor două județe. În *Monografia județului Romanați* tipărită la 1929 se menționează că: „viile creșteau odinioară peste tot locul, vinul se aduna în butii și rămânea la câmp în cramă, atât de multe crame erau în zonă că nu se încluiu. Trecătorul care dorea, intra, bea cu tâlvul cu care se găsea lângă butoi și pleca mai departe”. Putem spune că aproape nu exista sat în zona

⁹ Gheorghe Mihai, Badea Geacă, *Istoria orașului Slatina în documente*, vol. I: 1368-1918, Edit. Casa Ciurea, Slatina, 1998, p. 46.

¹⁰ *Ibidem*, p. 50.

¹¹ *Ibidem*, p. 59.

¹² *Ibidem*, p. 64.

Romanți care să nu aibă un punct numit „la vii” unde odinioară se întâlneau podgoriile locuitorilor¹³.

Viile erau plantate, de regulă, pe pante domoale, dar sunt des întâlnite și în zonele de șes. Cele mai mari suprafețe le găsim la marii proprietari de pământuri, dar ele apar și în mica gospodărie țărănească.

Documentele menționează și problemele cu care s-au confruntat cultivatorii de viță de vie, în special prezența filoxerei, așa cum se menționează pentru sfârșitul secolului al XIX-lea (1886-1890).

Se cultivau soiurile românești, cu joardă lungă și productivitate mare. Soiurile vechi au avut denumiri legate fie de culoarea strugurelui (Roșioara), fie de aromă (Tămâioasa), fie de formă (Țăța vacii). Au fost plantate și soiuri străine: Cabernet, Sovignon, Bordeaux¹⁴.

Modalitățile de cultivare erau strâns legate de structura solului. Astfel, în mod normal, vița de vie se cultiva prin joarde plantate la o adâncime de 30 cm dar în zonele nisipoase de pe malul Dunării, vița se cultiva la o adâncime mult mai mare. Operațiunile de întreținere sunt multe și necesită timp, începând cu tăiatul, arăcitul, legatul, săpatul care se practică primăvara și continuând cu săpatul și legatul din timpul verii. Atunci când au început să se cultive soiuri nobile a mai apărut o operație absolut necesară: stropitul cu substanțe chimice împotriva dăunătorilor și care trebuia repetat de mai multe ori, de primăvara până toamna.

Culesul se face toamna atunci când se consideră că strugurii sunt suficient de copti, se culeg în coșuri și se transportă cu carele în gospodărie sau la crame. Urma storsul strugurilor, ceea ce se făcea prin mai multe metode în funcție de zonă și de tradiții. Cel mai vechi procedeu era căcarea cu picioarele într-un lin din nuiiele împletite așezat pe un suport din scânduri bine încheiate, care avea jgheab și gură de scurgere. Cel de al doilea procedeu era prin folosirea linului din doage bine încheiate, de formă dreptunghiulară așezate tot peste un postament din lemn. Mai târziu a apărut storcătorul care zdrobea strugurii, se puneau apoi într-un teasc la stors și operațiunea dura mai puțin. Mustul rezultat era pus în butoaie la fermentat iar borhotul era folosit pentru fabricarea țuicii.

Uneltele folosite în viticultură sunt și astăzi foarte asemănătoare cu cele tradiționale: cosorul curbat, cosorul cu topor, sapa, cazmaua, furca și uneltele folosite pentru stors.

Viticultura a satisfăcut cerințele manifestărilor sărbătorești din viața familiei deoarece vinul este din vremuri străvechi latura obișnuită a petrecerilor, iar după răspândirea creștinismului a devenit și o băutură rituală.

¹³ Ștefan Ricman, *Monografia județului Romanați*, Edit. Ramuri S.A., Craiova, 1929, p. 299.

¹⁴ Victorela Neagoe, *Aspecte ale terminologiei viticole în graiurile oltenești*, în *Fonetica și dialectologie*, vol. I-IV, 1969, p. 117-129.

Vinul l-a însoțit pe om de la naștere până la moarte, în toate momentele importante ale vieții. Strugurele și frunza de vie sunt motive ornamentale frecvente în arta populară din județul Olt. Pe scoarțe și zăvelci din zona Romanați aflate în colecțiile Muzeului Județean întâlnim frecvent motivul viței de vie cu struguri. Dar nici ceramica de pe Valea Oltețului nu este lipsită de aceste frumoase motive ornamentale în relief pe urcioarele de nuntă.

În tradițiile populare legate de această ocupație oamenii au păstrat până în prezent o serie de obiceiuri pe care le respectau cu strictețe pentru a-și proteja recoltele de calamitățile naturale sau de dăunători ce ar fi putut să le distrugă viile. Amintesc „ocolitul” viilor, care se practica la 1 februarie, de ziua Sfântului Trifon. În această zi oamenii mergeau la vii, le stropeau cu aghiazmă și se cinsteau cu vin din producția anului trecut, tăiau câteva joarde de viță și le aduceau în gospodărie. Acolo unde erau plaiuri întinse de vii oamenii erau însoțiți de preotul satului care ținea o slujbă, stropea viile și se ruga pentru a fi ferite de dăunători și pentru a avea o recoltă bună.

Viticultura a fost pentru locuitorii județului Olt una dintre cele mai vechi îndeletniciri practicate neîntrerupt în toate satele, aproape în fiecare gospodărie.

O CRONICĂ PRIN TĂCERE: „OSUL”

Nicolae M. NICA

Lucrarea de față reprezintă rodul unei experiențe practice și artistice a peste șaizeci de ani.

Prin această experiență practică și adăugând la ea din trecutul bogat al timpului trăit de strămoșii noștri care s-au folosit de diferite piese din os și corn, piese existente la întâmplare dar folosite de om pentru necesitățile vieții, m-a determinat să caut prin tot ce am crezut eu că voi găsi ceva scris despre acest material atât de frumos și bun. Zadarnic am căutat prin librării și anticariate că nu am găsit nimic despre tehnica de prelucrare a osului. Însă în materialele de istorie și arheologie, aproape în fiecare șantier există obiecte din os și corn de care strămoșii noștri s-au folosit.

Înțelegând că se simte nevoia acestor cunoștințe pentru niște lucrări care prezintă valori nebănuite prin folosirea unui material care este aproape neluat în seamă și care lucrat este foarte apreciat și plăcut, am hotărât să las scris pentru urmașii noștri mai tineri în această practică și care mă vor întrece.

În aceste pagini ale lucrării tinerii vor găsi explicații pentru cei care doresc să cunoască cât mai bine și mai mult valorile și calitățile acestor materiale mai puțin cunoscute și folosite în aceste timpuri.

Tema acestei cărți va interesa în special pe tinerii care vor să descopere cu adevărat valoarea și frumusețea osului și a cornului în artă sau în alte obiecte utile în gospodărie.

Este o nespusă bucurie pentru cei care reușesc să-și însușească aceste cunoștințe teoretice și practice și își văd propriile rezultate ale muncii lor.

Atunci când ei personal vor simți în eul lor că au depus propria lor putere de judecată, a lor personală și nu venită din altă parte, numai atunci vor simți cu toată bucuria această povară de bucurie pe umerii lor, a puterii de judecată proprie pe care o va purta în eul lui singur. Aceasta va fi marea bucurie a muncii.

Această însușire se poate dobândi numai printr-o stăruință personală, cu o răbdare greu de înțeles și nu prin insistența unei persoane didactice sau a unui meșter particular.

Meșterul sau profesorul îi dă tânărului toate lecțiile de care are nevoie să învețe, toate cunoștințele de a mâinii unelte și de a cunoaște diferite materiale cu care lucrează și calitatea lor, și multe cunoștințe pe care le cere executarea lucrării în timpul procesului de lucru.

Dar important este ca orice tânăr, el singur, să-și dea tot interesul să-și însușească în totalitate cunoștințele cu care se întâlnește în timpul lucrărilor de tot felul.

Tot ce e important la elev este să știe să învețe, pentru că nimeni nu s-a născut învățat, și la tot pasul e de învățat ceva.

Nicolae Iorga spunea că prost nu e cine nu știe și prost e cine nu vrea să învețe. Deci întâi trebuie să ai răbdare, să te supui fie însuși* și să stăruie în permanență asupra dorinței și hotărârii tale personale ca o necesitate de a reuși și după cei ai reușit, bucuria reușitei va fi atât de mare că îți va răsplăti deplin toată truda din trecut.

O altă recompensă este că o lucrare executată din os sau corn va trăi foarte mult și are un aspect deosebit, fiind un mesaj al timpului și dovedind măiestria și puterea de judecată a lucrătorului, starea morală și spirituală a lui când a executat-o.

Realizarea mesajului ca o cronică tăcută, ideologic prin forme artistice desăvârșite, cere o atenție deosebită a meșteșugarului în sculptură, lansând prin tunelul timpului ca mesaj care e puterea lui de judecată și pe care o vor vedea și judeca urmașii peste sute de ani.

Cartea de față își propune să fie în primul rând o îndrumare a meșteșului care să intre în mintea și deprinderea elui care simte în el dragostea și chemarea de a face sculptură în os și corn.

Tehnica este atât de variată și de complexă încât trebuie învățată de tânăr cu multă stăruință în toate cerințele ei și multiplele operații necesare.

Un adevărat meșter care se devină cu timpul un artist, trebuie să cuprindă toate fazele meșteșugului, care sunt multiple și care trebuie învățate cu toată stăruința lui interioară, frământându-se singur. O adevărată chemare asupra artei.

În afara cunoștințelor tehnice, ale materialelor și meșteșugului de executare, se mai cere o problemă mai de valoare – CREAȚIA – care trebuie să fie proprie numai a ta, personală și nu copiată.

Trebuie să știi să faci creație piesei pe care a-i hotărât-o, după cum ai materialul și trebuie să te încadrezi cu piesa și materialul, astfel ca piesa să iasă bine.

Aici trebuie gândire profundă, în tăcere. De unul singur, să-și creeze propriul lui talent și chemarea lui pentru creație, pentru artă. Acum este chemarea la puterea lui de judecată, care ce gândește, către artă.

Talentul fără meșteșug, fără chemarea interioară a lui nu poate să existe.

Tânărul trebuie să se trudească el singur, să-și ridice nivelul de cunoștințe în toate domeniile vieții de zi cu zi – pentru că viața pretinde să știi a te descurca în orice acțiune. Dacă nu știi, atunci rămâi cu cunoștințele în urma societății din care face parte.

Pot zice mulți că acum ne-am modernizat și aproape totul se face la diferite mașini care mai de care mai complicate. Nu trebuie să ne gândim la modernizare pentru că tot mâna este cea care începe și termină orice lucru, și oricât am moderniza munca, fără ajutorul minții și a mâinilor nu se poate. În grădină, în câmp, trebuie semănate, îngrijite și culese toate câte trebuie, la fel animalele trebuiesc îngrijite, chiar modern.

Să fim sinceri, noi umblând după modernizare am sărăcit sistemul ecologic și am distrus mii de insecte în câmp cu îngrășămintele chimice sau cu erbicide. Dar nu numai atât, ne-am distrus sănătatea noastră, pentru că alimentele nu mai sunt hrănitoare cu îngrășămintele naturale ci sunt forțate cu cele chimice.

Dacă am spus acest exemplu se mai pot spune și altele asemănătoare ca o poluare a tradițiilor.

Dacă mașina a apărut de peste o sută de ani, nu s-a reușit până acum să fie cântată așa cum omul a cântat calul în diferite feluri. Asta pentru că mașina e

mecanică și nu are în ea viață cum are calul și toate celelalte animale pe care omul le-a cântat.

Așa și cu piesele lucrate mecanic, omul nu le simte apropiate de el așa cum le simte pe cele lucrate și pipăite cu mâna lui. Atunci el a depus ceva căldură din el. De aceea e bine să-și facă propria lui creație și propria lui lucrare, să simtă că în lucrarea pe care o privește este ceva din el. Atunci el o iubește total și nu se poate despărți ușor de ea.

Tema pe care o alege un elev să o execute ca lucrare de artă să rămână nemuritoare, trebuie mult timp gândită și atât de judecată, ca în orice moment și orice fragment din temă, el să-l simtă mai bine, în toate amănuntele lui ca și când ar face parte din el personal. Trebuie să gândească la toată vastitatea cazurilor care ar urma acestei teme care trebuie să fie unicat și să-i aparțină numai lui, atunci el va fi un creator. Cel care execută lucrări după lucrări făcute de alți artiști înaintea lui, acestea sunt copii și nu creații.

De aceea e bine ca tânărul care vrea să devină nemuritor prin opera sa, este bine să se supună lui însuși printr-o răbdare foarte calmă și nevăgată în seamă chiar de el însuși, ca și când nu i s-ar fi întâmplat nimic, atunci când i se întâmplă de multe ori necazuri în execuția lucrărilor. Să fie atât de calm, încât chiar să zâmbească ca și când acel necaz i-a adus o fericire, o lecție în plus și nu un necaz. Tot lucrul îl va anula și-l va lua de la început cu mai multă voință și bucurie că a câștigat o experiență, că repetiția este mama înțelepciunii.

Și totuși în multe operații dintr-un meșteșug care are pretenția de creator de a fi un unicat, se ivesc necazuri pe tot parcursul operațiilor, și toate acestea se întâmplă de cele mai multe ori când piesa este un unicat, pentru că la un unicat se cer multe căutări, nu ca la cele de serie. Pentru că la unicat sunt operații și căutări aparte care se cer cercetate și executate numai odată. Pentru aceasta trebuie bine gândit.

Este bine de știut că un bun meșter de cele mai multe ori el nu repetă aceiași lucrare, sau dacă o repetă îi face el o modificare și nu o repetă, îi pretinde alte forme și alte operații în raport cu prima.

De aceea cel ce dorește să fie cu totul deosebit și să execute lucrări mai reușite și desăvârșite care să rămână timpului nemuritor, și prin lucrările lui să rămână el însuși, trebuie să-și facă singur opera să fie unicat.

Studiul cel mai bun este cel personal.

Meșterul îi spune și îi arată, dar restul îi revine elevului. Acesta trebuie să-și dea toată silința de a deveni desăvârșit. Și chiar atunci când a terminat lucrarea și nu mai are nimic de făcut, peste timp, tot mai observă ceva de lucrat la ea.

De aceea, în tot timpul să-și mărească puterea de observație, de a privi orice linie care spune ceva prin puterea de expresie necesară transmiterii mesajului pe care îl pregătește.

Tânărul trebuie să plece întâi de la buna comportare a lui, de la felul cum își întreține viața, de felul cum se poartă cu semenii lui, de felul cum trăiește în societate, în casă, în familie, cum își respectă membrii familiei și chiar felul cum se îmbracă, dacă are lipsă nasturi la haină sau dacă își risipește desenele de lucru.

Toate acestea au influență asupra pornirii tânărului în viață.

Și meșterul are datoria să-l corecteze și să-l îndrume pe un drum frumos, civilizat.

După ce s-a corectat cu buna comportare trebuie să treacă la faza de atelier, care mai întâi este de a păstra ordine desăvârșită, de a pune uneltele la locul lor, materialele de asemeni în ordine și resturile la locul lor de depozitare. Materialele lemnoase așezate în așa fel cum le cer condițiile lor și nu la întâmplare, să fie echilibrate. Oasele și coarnele să fie dezinfectate și puse curățate în lăzi cu pereți de grătare, aerisite.

Odată cu învățarea de păstrare a materialelor, trebuie să știe cum să-și păstreze sănătatea. Să nu lucreze cu unelte defecte, să nu lucreze cu materiale toxice sau inflamabile fără protecție la mâini sau la ochi, sau să aspire materiale toxice, cu praf, cu materiale grele de mână.

După ce cunoaște toate acestea se trece la faza de desen și la execuția lui, care este cea mai importantă fază de început în a deveni un bun lucrător în artă și în orice domeniu al creației.

Dacă nu cunoaște desenul, dacă nu-și însușește desenul, nimic nu va putea face, și poate să nu se mai trudească în zadar.

Numai învingând aceste greutăți va reuși cu ușurință să învingă pe celelalte care vor urma.

Începând prin a face diferite exerciții și mulaje în lut, după diferite fragmente ornamentale și apoi anatomice, se va putea vedea puterea lui de judecată, de rațiune asupra lucrării pe care el și-a ales-o, și numai după aceea va trece la o temă mai dezvoltată în lut, aleasă de el. Acum se va vedea ce gândește tânărul ucenic.

Dacă tema este de valoare, dacă știe să-i dea o mișcare fizică, în acțiune, dacă îi face părțile anatomice corecte cu mișcarea, dacă membrele și celelalte părți sunt proporționate cu întregul corp așa cum pretinde adevărul și misiunea lucrării. Dacă tânărul știe să-i imprime lucrării starea, vigilență sau melancolie.

Aici se va vedea ce gândește tânărul, despre ce vrea el să lase viitorului (posterității).

Modelând în lut, tânărul trebuie să trăiască viața personajului ales și să se transpună în personajul pe care îl execută. Să zică că el e acela de pe masa de lucru și-și îndeplinește rolul pe care vrea să îl dea.

Modelarea în lut este necesară pentru ca ucenicul să facă un antrenament practic și sigur, o acumulare de cunoștințe din toate punctele de vedere.

De la păstrarea bunicii cuviințe personale în atelier și societate, depozitarea materialelor, respectarea cu strictețe a modului de a mânui uneltele, pregătirea și executarea formelor de gips după mulajele de lut – acestea sunt numai câteva din disciplinele care trebuie respectate fiind întâlnite la tot pasul.

În timpul lucrului pot apare operații necunoscute care trebuiesc respectate fără explicații și așa cum cere îndeplinirea lor. De aceea trebuie dezvoltată puterea de judecată a tânărului, el singur, fără de profesor. Toată judecata să plece de la el în a căuta tot ce e mai nou și mai bine.

Osul este un material care și-a dovedit calitățile lui cu multă prisosință.

Faptul că e prea mic și greu de prelucrat a determinat să fie folosit foarte puțin ca materie primă.

Atât osul cât și cornul se găsesc puțin ca materie primă și au condiții foarte greoaie de prelucrat, având o formă de prins foarte dificilă care nu-i permite prinderea în menghină sau alt dispozitiv de prindere.

De aceea atât osul cât și cornul se prelucrază foarte greu prin forma lui de prindere și ca duritate a materialului, dar odată prelucrat răsplătește truda depusă

prin aspectul și frumusețea lui ca piesă. Culoarea lui albă este plăcută privirii și rezistă la intemperii (S-au găsit piese de os care au stat mii de ani în pământ fără de nici o protecție).

Atât osul cât și cornul sunt aproape nefolosite și mulți oameni nici nu le apreciază valoarea.

După ce se consumă carnea, osul se aruncă la gunoi ca ceva murdar și nefolositor fără să se țină seama că din acesta, printr-o îndemânare deosebită se poate câștiga foarte mult.

Prin prelucrarea oaselor unui animal se poate câștiga mai mult decât din producția lui în toată viața. Dar aici trebuie o putere de judecată care să le transforme din oase în lucrări de artă sau cel puțin artistice.

Încerc să dovedesc că osul e o adevărată comoară nefolosită până în prezent și voi arăta mai multe lucrări de valoare făcute din os sau combinate cu corn sau diferite materiale ceea ce le face deosebite.

În muzee se găsesc piese din os și corn descoperite pe șantierele arheologice, cu multe întrebări cum ar fi spărgi de os pentru luptă și pentru săpat, mâner de cuțite, furculițe, lingurițe, podoabe, cercei, mărgelile, broșe sau agrafe, ace de cusut, cârlige de croșetat, tocure pentru gresia de coasă, tocure pentru praful de pușcă, tocure pentru pensulele folosite la vopsitul ouălor, etc.

Dacă acestea câteva, găsite pe diferite șantieri arheologice, care au fost folosite de strămoșii noștri și pe care le-au confecționat așa cum au putut ei, cu mijloacele ce le-au avut la îndemână atunci cu sute și mii de ani în urmă, azi putem să prelucrăm osul așa cum vrem noi și să facem cu el adevărate bijuterii de folosință, de podoabă sau decorative ca cuțitașe pentru desfăcut corespondența, nasturi, broșe, coliere, cercei, tablouri, sculpturi mici, candelă și multe alte piese nebanuite pe care mintea le descoperă în timp ce se execută alte lucrări.

Osul se poate folosi în lucru la diferite garnituri de mobilă fină, de mare valoare. Cum ar fi lezane* pe colțuri la șifoniere, la picioarele de mese ca ornamente sau pe fața mesei, pe spătarele de scaune, pe ramele de oglinzi sau tablouri, se pot fixa intarsii din os în diferite forme nebanuite care dau un aspect deosebit, încântând privitorul și obligându-l la o trăire superioară în fața obiectului, la un respect pretins prin tăcere.

Acest respect prin tăcere se pretinde de însuși valoarea de lucru a osului, de însuși finețea lui care e autentică, fără de nici un adaus străin sau vreo combinație în a-i mări valoarea lui El mărește valoarea pieselor la care se atașează prin aplicare (cu furnituri).

În toate acțiunile se pune problema păstrării sănătății. Omul întâi să-și păstreze sănătatea, să și-o asigure în toată activitatea lui. Viața lui trebuie apărută întâi de el, la tot pasul prin toate mijloacele de apărare. Trebuie apărută de infecții sau atacuri împotriva lui prin accidente de orice fel, prin lovituri sau orice alte cauze care îi dăunează sănătății, el trebuie să și-o apere înainte de a fi fost cauzată.

De aceea cu trecerea la acțiune, trebuie prevăzută apărarea sănătății – protecția muncii.

Osul este un material care are legătură cu carnea unde s-a format și este atacat de diferiți paraziți. Odată umblând cu ei, paraziții și pe om.

De aceea trebuie întâi a-l izola până la depozitare prin a-l pune într-un vas cu apă și a-l fierbe în clocot până ce se vor disloca toate părțile cămoase de pe el. După

aceea se taie cu fierăstrăul capetele, alegându-se numai partea care formează osul principal.

Se pune din nou la fiert pentru a se deparazita și partea interioară a osului.

Aceasta este prima operație care trebuie făcută: a te <a>sigura în a nu te infecta înainte de începerea operației.

Fierberea osului trebuie făcută cu grijă pentru a-i păstra procentul de grăsime naturală în el, pentru că dacă se fierbe prea mult și îi dispare toată grăsimea atunci își pierde (nu mai este bun), se sparge ușor și se descompune în calciu<l> din care e format.

După ce s-a fiert, osul se scoate și se pune la răcit, apoi se curăță de toate părțile carnoase din exterior și de măduva din interior și se spală bine cu apă fierbinte și „perhidrol” și se pune la uscat.

După ce s-a uscat la curent de aer mai multe zile, se sortează fiecare bucată de os în parte, acum ca material de lucru. Cele mai groase se vor folosi ca piese pentru sculptură, iar cele mai subțiri ca material care va fi spintecat pentru plăcuțe de intarsii. Spintecarea și tăierea oaselor se face cu mare grijă pentru a nu provoca accidente în timpul decupării la mașină – osul nu are o formă dreaptă ci este neuniform, iar în timpul operației de tăiere se răsucesce din mână și poate scăpa și se poate intra cu mâna în freză și accidenta, ceea ce te-ar scoate din muncă.

După ce osul s-a spintecat în plăcuțe, acestea se vor poliza la un disc cu hârtie sticlă. În timpul operației se produce praf de os. Acest praf nu dăunează sănătății fiind din calciu. Totuși este bine ca la mașină să fie instalat un ventilator cu sorb care să dirijeze praful la un loc amenajat pentru a-l colecta. Știind că praful de os este format din calciu acesta este un bun îngrășământ pentru animale și păsări.

După ce s-au șlefuit, plăcuțe sunt gata pentru lucru.

Am notat mai sus că osul are o formă diversă și se poate răsuci în timpul tăierii în plăcuțe. Trebuie știut că în tot timpul procesului de lucru, în cadrul oricărei operații se pot produce accidente care să ducă la scoaterea din producție.

Pentru evitarea acestora, atunci când se taie plăcuțele, pânza frezei trebuie să fie bine strânsă și bine centrată, să se taie piesa perfect drept și să se împingă în linia dreaptă a pânzei, să se aibă grijă să nu se încălzească pânza sau să se descentreze. Dacă pânza se încălzește prea mult ea se poate rupe și poate provoca accidente.

De asemenea, cureaua de la motor trebuie să fie bine centrată, iar la locul de muncă să nu fie umiditate care ar putea produce un scurt circuit care să fie fatal. Toată instalația electrică <trebuie> să fie bine izolată.

În spatele locului de muncă să fie un spațiu de 2-3 metri liber pentru refugiul lucrătorului în caz de accident.

În timpul lucrului se întrerupe orice conversație cu alte persoane din atelier sau din afară, lucrătorul trebuind să fie cu gândul numai la lucrarea pe care o execută, indiferent dacă este creația lui proprie sau este creația altei persoane și el execută numai lucrarea în sine.

În timpul lucrului se vor evita zgomotele puternice în jurul lucrătorului deoarece acestea ar putea perturba buna derulare a operațiunii.

De asemeni, lucrătorii care au avut discuții cu persoane din afară sau din familie și au rămas cu sentimentul de supărare, e bine să nu se apuce de lucru nici manual cât și la mașini. Este cunoscut faptul că majoritatea cazurilor de accidentare s-au produs pe fondul ori din cauza unor tulburări (supărări) ale lucrătorului, în urma unor discuții avute în afara locului de muncă.

Multe accidente ușoare la început, ignorate, pot să ia amploare în câteva zile. De exemplu o înțepătură de așchie de os, sau o zgârietură de cui sau sârmă netratată cu grijă și neglijată în câteva zile se infectează, iar urmările grave ce urmează pot duce la scoaterea lucrătorului din producție.

De cele mai multe ori aceste accidente ușoare se produc din cauza nerespectării disciplinei de lucru, prin a controla și a pune la punct unelte cu care se lucrează. De exemplu: coada de la ciocan să fie bine făcută și bine împănată, dălțile să fie bine introduse în mânere și fără spărturi, pe bancurile de lucru să nu fie alte materiale decât cele cu care se lucrează, fierăstraiele să fie bine acordate. De asemenea este interzis să se fumeze sau să se consume băuturi alcoolice la locul de muncă.

Ascuțirea uneltelor la polizor se face cu multă grijă. Piatra de polizor trebuie să fie bine centrată, dălțile sau cuțitele de rindele se fixează pe suport și se ascut cu multă grijă. Este bine dacă lucrătorul stă cu capul și chiar cu întreg corpul mai în afara direcției de rotație a discului de șlefuit sau a polizorului.

Când se ascut dălțile la polizor, nu se apasă tare pe ele și nu se ține mult pe piatra de polizat datorită faptului că dacă ele se încing și-si schimbă culoarea, atunci ele se strică. Se apasă ușor și uniform pe toată suprafața lor, plimbându-se orizontal pe linia de ascuțire a uneltei până ce a ajuns la formarea fazei finale de vârf a unchiului ascuțit. Se controlează cu degetul și cu privirea stadiul de ascuțire corectă.

După ce s-a ascuțit la polizor dălțile se ascut manual pe o piatră fină pe care se pune ulei sau motorină și se freacă pe linia de ascuțire și pe linia pousă până ce se curăță de resturile de metal rămase pe vârful de tăiere al uneltei. Frecarea uneltei pe piatră cu ulei se face în rotiri și în linii drepte ascuțișului.

Atât dălțile cât și rindelele și cuțitele de la giolăuri, se ascut cu aceeași grijă și în același fel.

O deosebire aparte are acutișul țiclingului, care se ascute drept, la unghi de 90° pe muchii și se dă pe piatra de ulei tot drept. Apoi se trage așa cu un colț rotund dintr-o pilă triunghiulară făcută pe polizor și șlefuită pe piatră cu ulei.

Țiclingul este cea mai dificilă unealtă cuțit și cea mai necesară în lucrul pe os. Țiclingul e o placă de oțel dreptunghiular de dimensiuni 150 x 60 x 1,5-2 mm. Diferă dimensiunile de felul cum meșterul și-l face și cum este și materialul. Nu se găsește în comerț.

Pentru prelucrarea pieselor din os sunt necesare și multe burghie diferite și în special din cele mici de 0,5-1,0-2,0 mm, care se rup foarte repede și nu se găsesc.

Pentru a lucra niște piese din os și a face un colier, se cere găurit cu burghiul de 1,0-1,5 mm și în atâtea găuri se rupe. Personal am găsit o metodă prin care am folosit ace de mașină de cusut, rupte de la ureche, pe care eu le-am ascuțit puțin conic în dreptul rupturii și care țin la găurit osul mai bine decât burghiile de 1,0 mm cumpărate din comerț.

Prelucrarea osului cere o mare atenție, aceasta o pretinde chiar materia primă pe care o lucrezi datorită faptului că este foarte scumpă socotind numai câtă muncă prestezi numai când o obții din materialul brut.

După ce se obțin plăcuțe, se taie fragmente din ele pentru tablouri (fig. 1-4). Resturile rămase se îndreaptă pe o parte la discul cu hârtie sticlată, și după o dimensiune știută se fixează pe un filung mic la freza de tăiat și se taie în suvițe de lățimea dorită. Apoi se face un șablon la 45° și tot pe același filung tăiem pe șablon suvițele pregătite, rezultând piese de forma unui romb.

Dacă inversăm șablonul la fiecare tăietură, ne rezultă o piesă în formă de triunghi.

Piese rezultate prin o combinație de os și corn sau între ele, puse pe un blat de masă, pe un spătar de scaun, o ramă de tablou sau alt mobilier dau o altă valoare, mult mai mare piesei respective (fig. 8). De asemenea se pot face coliere sau cercei.

Piese de os care rămân se pot tăia la freză cu ajutorul unui șablon – dispozitiv, în diferite forme, apoi cu ajutorul unei freze metalice ca cele de dentist, se poate grava pe ele diferite forme (fig. 12) foarte frumoase (coliere, agrafe, broșe, cercei, etc.). Totuși cele mai valoroase se fac manual cu dălțițe semirotonde sau în V și care rămân adevărate opere.

Primele operații la prelucrarea osului

Pentru orice începător în orice meșteșug se cere mai întâi să știe ce face.

Odată având materialul în față, trebuie să pună pe materialul respectiv puterea sa de gândire. Ce vrea să facă din acel material. Trebuie calculat acel material cu gândul său de creație, ce vrea să iasă din acel material, dacă îi iese sau nu. Trebuie să facă un desen în așa fel în care să-l poată cuprinde materialul în întregime. În dorința pentru acest lucru se fac mai multe desene de căutare a creației, corespunzătoare materialului respectiv. După mai multă experiență se poate face desenul exact pe material.

Este știut că materialul de execuție, osul, este neuniform și este foarte dificil atât de desenat cât și de executat, pentru că neuniformitatea lui creează deficiențe la prinderea în tejghea sau menghină, sau orice sistem de prindere.

Totuși un bun lucrător care este hotărât să dea niște lucrări nemuritoare din os, nu cedează și găsește metoda de prindere a piesei în diferite forme de clești cu pene sau șuruburi de strângere. Toate aceste strângeri pentru fixarea piesei se fac cu o precauție care să nu dăuneze piesei, sau să o spargă și bine gândit la poziția pe care o strângem în clește.

Odată piesa strânsă în cleștele de lemn și apoi în tejghea avem desenul făcut pe ea. În timpul lucrului desenul se șterge de pe piesa respectivă și e bine ca deseul să-l avem și o altă hârtie alături, pentru control.

Un bun lucrător care creează de la început lucrarea are întotdeauna desenul și figura dorită în memorie și chiar dacă desenul dispare, el îl poate reface în orice moment. De aceea este bine ca lucrătorul să cunoască bine desenul. Cunoscând desenul, el știe ce vrea înainte de a executa piesa.

Când se strânge piesa de executat în tejghea sau în clește este bine să se aleagă partea principală pe care trebuie să se înceapă lucrul și care te favorizează în a da rezultatele dorite și nu la întâmplare.

Se începe o trasare cu dalta în V, numită „gaifas” și se lucrează cu lovituri mici și dese de daltă pe toate liniile desenate. La părțile mai sensibile cum ar fi fața sau degetele se face o trasare mai mică.

La trasarea cu dalta se ține cont care e partea ce aparține piesei principale și partea care trebuie eliminată. Trebuie foarte mare atenție la ce rămâne și tot atâta atenție la partea de material pe care o dăm jos, știind că greșind în a da în plus material jos din partea principală de material care trebuie să rămână este o mare greșală și aceasta duce la compromiterea piesei. Partea principală a execuției este ca lucrătorul să fie atent la ce rămâne și nu la ce se decupează.

De aceea când se decupează din materialul care este în plus se cere o mare atenție la felul cum se pune dalta și la direcția de tăiere a dălții în așa fel ca să nu se producă rupturi necorespunzătoare sau să se taie cu dalta materialul care aparține figurii principale care trebuie să rămână.

Trebuie știut că se cioplește din afara piesei către interior în așa fel ca piesa să apară ca scoasă din apă.

Se dă cu maiul în daltă mărunț (des) și încet, ca o vibrație, începând întâi cu părțile mai mari de goluri.

În timpul cioplitului se urmărește piesa care rămâne să nu se cioplească mai mult decât trebuie. Acest lucru se face numai cunoscând pe din afară ceea ce vrei să faci, ceea ce vrei să reprezinte figura pe care dorești să o execuți, dacă este o lucrare de utilitate zilnică sau de utilitate mai rară sau de utilitate de decor ca artă. Sunt piese care sunt de o utilitate zilnică, dar sunt executate cu atâta măiestrie că sunt puse ca ornamente în vitrine și chiar ca opere de artă. De exemplu, o linguriță din os cu diferite încrustături populare pe ea, sau niște cercei sau alte piese care dovedesc că artistul care le-a lucrat a făcut ceva deosebit, ceva de luat în seamă, ca o lecție pentru viitor și trecut, la care piesa executată să aibă chemarea de a fi privită ca execuție, ca gândire. Numai atunci meșterul poate fi satisfăcut de truda depusă.

Dacă meșterul face o piesă de o utilitate mai rară, pentru decor, se pretinde multă atenție și o gândire profundă. Dacă piesa respectivă prezintă interes public general și nu un interes personal atunci se merită să se dea o atenție deosebită lucrării.

După cum vedem mai sus toate piesele din os care necesită o manoperă foarte deosebită, prezintă interes și trebuie executate cu multă grijă pentru a le ridica la valoarea lor pe care o merită.

După ce s-a tăiat figura pe contur și s-a tăiat câte puțin pe unde se separă fragmentele de anatomie, se merge cu cioplitul puțin câte puțin în părțile ce se coboară mai jos, dar nu mai mult decât permite materialul, știind dinainte grosimea lui, în așa fel ca să iasă ca un basorelief.

Dacă osul este mai gros atunci figura o răspundem? printre părțile anatomice și-i dăm forma dorită cioplinind puțin câte puțin din fiecare parte care trebuie dată jos, până ce ne apropiem de forma pe care o urmărim cu atenție. Apoi o finisăm cu pile mici de diferite forme sau cu hârtie sticlă până ce a ajuns la perfecțiune.

Cu cât lucrarea se apropie de sfârșit, cu atât meșterul trebuie să fie mai atent cu executarea ei.

După ce lucrarea a fost terminată, se curăță de diferite pete sau orice murdărie și se lasă mai multe zile pe un raft să se odihnească, ca ochii meșterului să o poată privi fără a mai fi încordat ca în timpul lucrului și să poată observa diferitele abateri de la puterea lui primă de judecată, dacă totuși ceva i se pare în neregulă și la a rețușa ceea ce crede el.

Apoi o curăță din ou și la căldură o unge peste tot cu seu cald, iar paoi o freacă bine cu un postav aspru. După care o expune pentru vizionare.

Din os se pot executa lucrări multe de o frumusețe rară, în intarsii sau mozaic, care se pot păstra mult timp fără să se strice.

Când facem o lucrare în intarsie, se pregătește fondul tabloului care trebuie să fie foarte uscat și dintr-un lemn de esență tare, stejar, frasin sau alt material a cărui esență să fie cât mai rezistentă în timp. E foarte bun lemnul de păr, sau scorușul.

E bine ca întâi să pregătim materialul pe care vrem să facem intarsia.

După ce am pregătit materialul de fond facem desenul pe o hârtie pusă chiar pe tablou. După ce am terminat desenul pe hârtie, îl transpunem pe tablou. Apoi copiem bucată cu bucată fragmente din os din tablou și le transpunem prin încrustații în lemn, la o grosime exactă cât plăcuța de os pe care am pregătit-o în acest scop.

Cum se pregătesc plăcuțele din os pentru intersii: se aleg oasele care au câte o latură mai dreaptă și se taie cu freza circulară pe dunga cea mai ridicată a osului. Fiecare os se taie după cum este el format, pe dungile cele mai ieșite în afară. Apoi se șlefuieste pe părțile late cu discul de hârtie sticlată, până ce plăcuța rămâne uniformă, de o grosime de 2-3 mm. Este bine să șlefuiim toate plăcuțele cât mai egale.

Când luăm o plăcuță să o copiem pentru fragmentul din tablou, căutăm plăcuța cea mai potrivită pentru acest fragment pentru a nu da mult material jos din ea în timpul ajustării ei pentru fragmentul din tablou.

Copiem fragmentul din tablou pe plăcuță și cu multă grijă o tăiem cu traforajul, respectând exact desenul. Apoi o probăm în locul ce-i revine pe tablou. După ce o probăm, scobim în tablou cu o dală potrivită acestui scop și la o adâncime exact cât grosimea plăcuței (scoatem din tablou partea din lemn în care punem plăcuța de os). După ce îi facem proba, o ungem cu clei (aracet) și tăiem o șuviță subțire de aluminiu sau cupru, de grosimea plăcuței sau chiar mai mare cu 1-2 mm, care va trece peste plăcuță. O ungem și plăcuța cu clei și locul unde o așezăm în scobitură și punem șuvița de metal de jur împrejurul plăcuței și o introducem în lăcașul scobit. Această plăcuță după ce se finisează are un rol important pentru a face separația în cadrul tabloului și-i va da un aspect deosebit lucrării, mărindu-i valoarea artistică.

Plăcuțele de os se bat cu o bucată de lemn nu cu ciocanul direct.

După ce s-a încrustat prima plăcuță se poate continua cu a doua plăcuță, socotind ca cea de-a doua plăcuță vecină cu prima să aibă un spațiu mai mic de decupare lângă prima, pentru a nu o slăbi în timpul lucrului pe prima. E bine ca a doua plăcuță să se încrusteze după ce cleiul s-a uscat la prima plăcuță. De aceea trebuie lucrat cu atenție la a doua plăcuță și la următoarele. Șuvițele de metal se vor pune numai pe partea care trebuie și nu pe partea cu care se împreună cu vecina ei, să nu se dubleze șuvițele. Șuvițele trebuie să apară numai una pe liniile de separație.

Și așa se continuă până se termină tabloul.

Pentru a putea lucra continuu, se montează plăcuțe pe părțile care sunt distanțate unele de altele în așa fel ca să se poată usca cleiul.

După ce s-au încrustat toate plăcuțele, se lasă la uscat câteva zile și apoi se șlefuieste pe toată suprafața cu țiclingul și cu hârtie sticlată.

Se urmărește dacă s-a produs vreo greșală și se retușează.

După ce s-a curățat definitiv, se unge cu grăsime animală (seu cald) și se freacă cu un postav aspru pe toată suprafața.

Nu e bine să se dea cu alte uleiuri care pot conține substanțe care ar putea dizolva cleiul.

Seul este o materie înrudită cu osul și se dă cald pentru a astupa toate rosturile rămase printre piese, izolând partea din interior cu partea exterioară a lucrării, protejând de umezeală și de alte materii din atmosferă care atacă și care-i dăunează scurtându-i viața.

Este cunoscut că osul trăiește o vârstă aproape necunoscută. Toate șantierelor arheologice ne-au scos la iveală piese din os și ne-au dovedit rezistența lor în timp cu diferiți piepteni de curățat părul și de podoabă, cuțite diferite, etc.

Din os și corn se pot face lucrări de valori inestimabile, nebănuite, ca flori decorative, pești și păsări, pahare, etc. În plus se pot face diferite ornamente la mobilă de mare valoare pe lezane* și picioare la pian sau la masa de biliard și câte altele. Rame de tablouri cu intarsii combinate care rămân nemuritoare prin frumusețea lor. Cuțite pentru corespondență, zaruri, nasturi sau coliere, tocuri pentru păstrat ace sau pentru briciul de bărbierit și alte piese de care omul se poate folosi în viață în formă de utilitate, de podoabă sau de artă.

De utilitate: un cuțitaș de os pentru tăiat plicuri, o broșă pentru prins fularul la gât, o agrafă de prins părul din corn sau din os, nasturi etc. (fig. 14).

De podoabă: broșe de pus pe reverul unui palton, o pereche de cercei, un colier la gât sau o cruciuliță de os, o candelă sau cruce de os pentru masă sau perete, ornamente pe picioare la pian sau pe fețe de masă, care rămân nemuritoare.

Ca artă: Tablouri în intarsii sau în omzic combinat cu conr și materiale docile, lucrări sculptate în diferite forme și câte alte piese nebănuite, care se pot face în miniatură, din cele mai mici bucăți de os sau corn.

Am dat aici numai câteva denumiri de piese ce se pot face din os, însă ele sunt și mai multe.

Din resturile de plăcuțe pe care le-am folosit la tablouri nu se aruncă nimic, ci se taie în pătrățele mici și se fac tablouri sau alte lucrări în mozaic de o frumusețe rară.

Pentru a face un tablou în mozaic, se face o se face prima dată desenul pe hârtie și se pune pe materialul de fond, care trebuie să fie dintr-un lemn de esență tare, bine uscat și să nu aibă defecte care să-i cauzeze peste timp. Să aibe dimensiunile exacte potrivit planului de gândire al autorului.

După ce l-a pregătit, transpune desenul pe el așa cum l-a gândit autorul. De multe ori, după ce se montează mozaicul pe tablou, acesta nu mai dă viziunea dorită pe care o vedem în desen, deci trebuie bine judecat înainte de amonta mozaicul, făcând mai multe repetiții de desene pe fondul de tablou până ce se ajunge la echilibrul vederii. Aceste căutări sunt necesare atunci când la mozaic se folosesc mai multe culori ca os și corn sau copite, etc.

Așezarea mozaicului trebuie să fie exact pe desenul făcut înainte pe fondul tabloului și nu trebuie depășit cu nimic, că atunci nu mai corespunde desenului.

Se plesc bucățile de mozaic exact cât trebuie pe desen și se prind cu clei.

Bucățile de mozaic se pun în liniile desenului și nu la întâmplare. Se calculează dacă pe tablou vin umbre sau penumbre și se ține cont de culoarea plăcuțelor și de liniile de separație care trebuiesc respectate cu strictețe.

După ce am montat toate plăcuțele de mozaic, se șlefuieste cu Țiclingul și cu hârtie sticlă până ce se netezește la o suprafață dreaptă.

E bine dacă se ține cont ca mozaicul să fie mai jos decât marginea tabloului și marginea să fie mai ridicată de cât tabloul, pentru a apăra mozaicul de diferite lovituri în timpul manipulării. În caz că nu are o margine de protecție, se va face o protecție din rama care i se montează ca ornament.

După ce s-a netezit toată suprafața se dă cu seu topit și se freacă cu o cârpă aspră peste tot apoi se expune pentru vizionare într-o sală fără curent mare de aer pentru a se așeza (usca).

Materialul de os și de corn este foarte scump după cum am văzut din puținele explicații de pregătire a osului dar ele sunt mult mai multe. De aceea trebuiesc folosite toate resturile care rămân și nu trebuie aruncat nimic din ce rămâne.

O maximă românească spune așa: *Meșterul bun nu taie din material până ce nu știe ce face cu restul.*

Deci din orice rest se poate face ceva bun și frumos care să încânte privirea și să-i facă plăcere celui care a trudit și l-a executat.

Orice piesă din os se poate așeza într-o formă și găurită, apoi înșirată pe o ață se poate face un colier, sau o broșă, sau cercei, ceva care să se vadă puterea de judecată a autorului, în care să se vadă că autorul va trăi prin propria lui creație, chiar dacă el va muri.

Am scris câte ceva, foarte puțin, despre os, dintr-o experiență făcută în ani și ani de trudă, pentru a dovedi valorile necunoscute ale unor materiale care sunt aproape necunoscute sau sunt cunoscute dar nu sunt folosite pentru că oamenii nu îndrăznesc să le atace.

De aceea din acest material las urmașilor tineri care vor avea puterea de judecată, să ridice la nivelul la care merită această îndeletnicire.

„Sunt oameni care se grăbesc să moară, pentru a se naște nemuritori”.

„Nu trebuie niciodată să te temi că aici e greu și nu poți – și trebuie să zici: unde e greu dă-mi să fac eu”.

Fig. 1
Nicolae M. Nica: *Cap de femeie*
sculptură în os
Muzeul sătesc din Chilia-Făgețelu

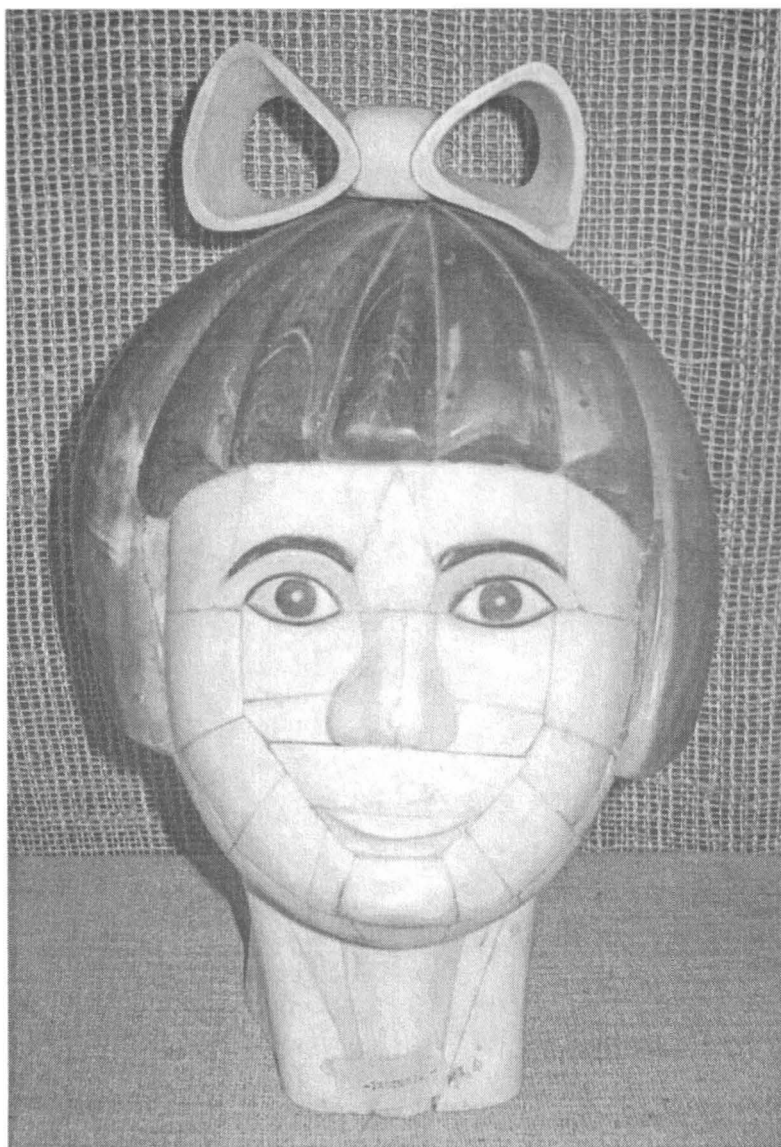

Fig. 2
Nicolae M. Nica: *Chip de fetiță*
sculptură în os
Muzeul sătesc din Chilia-Făgetelu

PROBLEME ALE
CONSERVĂRII ȘTIINȚIFICE
A PATRIMONIULUI
SECȚIEI DE ARTĂ PLASTICĂ
DIN CADRUL
MUZEULUI JUDEȚEAN OLT

Constanța DUMITRESCU

Păstrarea și protejarea, aparent ușor de realizat, constiuie în fond cea mai spinoasă latură a activității muzeale, cerând în primul rând, continuitate și stabilitate.

O conservare *in status quo ante*, adică în starea în care a fost achiziționat de muzeu, este practic imposibilă, fie chiar și numai pentru faptul că obiectele „trăiesc”, că au avut deja o „viață anterioară” într-un mediu natural, în care au primit un impuls și un grad de îmbătrânire și deci, de descompunere. De aceea, în muzee trebuie create anumite condiții de mediu controlat, în care procesele de descompunere să fie cel puțin frânate, încât să se încetinească îmbătrânirea firească a obiectului.

Cercetările obiectului de muzeu au demonstrat strânsa dependență a vieții obiectului de factorii naturali, mecanici și microbiologici a căror acțiune, variată și complexă, merge de la accelerarea procesului de îmbătrânire până la degradarea sau chiar distrugerea lui.

Cei mai importanți factori – principalii – sunt cei naturali, de microclimat: umiditatea, temperatura, lumina, oxigenul, poluanții. Ei sunt, în anumite condiții, extrem de activi și atunci, prezența lor simultană și continuă – sau quasi continuă ca în cazul luminii – dă naștere la procese complexe care pun conservatorului de muzeu multe probleme dificile.

În realizarea acestor cerințe de conservare, un rol important îi revine clădirii muzeului, respectiv spațiului de depozitare și expunere, precum și microclimatului său. În particular, o conservare științifică a colecției de artă a muzeului care cuprinde: lucrări de pictură realizate pe pânză, carton sau lemn, lucrări de grafică, sculptură în lemn, piatră, bronz, ipsos și icoane pe lemn presupune analiza influenței factorilor de microclimat asupra grupelor de materiale din care sunt alcătuite obiectele.

Începutul studiilor care tratează factorii fizico-chimici ai mediului ambiant a fost făcut acum mai bine de 40 de ani când Plenderleith (1) împreună cu Philippot (2) și Feller (3) au publicat în revista *Museum* două studii care au fost

și au rămas fundamentale în tratarea umidității și luminii. Soluțiile preconizate de acești pionieri fac și astăzi parte din arsenalul terapeutic al celor care se ocupă de conservarea bunurilor culturale.

Pentru bunurile culturale umiditatea – deși invizibilă spre deosebire de lumină – este unul dintre cei mai dăunători factori ai mediului ambiant. Deosebita nocivitate este determinată de implicarea sa în toate clasele de procese chimice, fizice și biologice ca urmare a interacțiunii dintre bunurile culturale – în special cele de natură organică (lemn, hârtie, textile, piele, pergament, os, fildeș) și acest factor.

Stabilitatea condițiilor microclimatice în limitele recomandate (U.R. = 50-65 % și $t = 18^0-22^0$ C), este fundamentală pentru păstrarea bunurilor culturale în stare bună de conservare. Oscilațiile U.R. sunt deosebit de dăunătoare pentru picturile pe lemn (mai ales), carton, pânză, deoarece efectele nu întârzie să apară: deformarea tablourilor, crăparea și chiar desprinderea stratului pictat.

O pictură pe lemn sau o icoană au o structură stratificată ce se așează în operă prin adeziune. O icoană păstrată relativ bine într-o mănăstire umedă și rece se va degrada după câteva sezoane de expunere în condițiile unui muzeu în care valorile U.R. sunt fluctuante, iar iarna sunt aproape permanent sub 50 %.

„În conservarea picturilor pe panel există variații ale U.R. împotriva cărora trebuie să ne păzim pentru că acestea cauzează mișcări intermitente ale suportului care dau naștere crăpăturilor și clivărilor grundului și straturilor de pictură. Crăpăturile și clivările sunt forme serioase de deteriorare care afectează atât pânza cât și panelul” (Plenderleith 1).

Clivajul – cea mai insidioasă formă de deteriorare determină formarea pe suprafața picturii a unor umflături pe care Werner (4) le numește „bășicuțe” și care, în lipsa unui tratament adecvat, se sparg, porțiunile respective pierzându-se. Astfel de clivaje și crăpături sunt mai frecvente la picturile vechi la care liantul a pierdut mult din elasticitatea originală ca rezultat al schimbărilor chimice și nu mai este capabil să se adapteze la „mișcările” suportului determinate de schimbările ambientale.

În spațiile expoziției de bază din cadrul Muzeului nostru valoarea U.R. este relativ constantă, cu oscilații lente la trecerea de la un anotimp la altul, neexistând oscilații de la noapte la zi. În timpul funcționării sistemului uniform de încălzire valorile U.R. sunt 50-55 %. Însă odată cu oprirea încălzirii valorile cresc la 70 %, urmând o scădere a acestora din luna iulie când revine la 50 %. Această trecerea s-a făcut relativ lent, fără oscilații bruște, datorită construcției clădirii, ai cărei pereți sunt din cărămidă, având o grosime de 70 cm, ceea ce asigură o bună izolare termică.

În depozite există aceleași variații ale U.R. însă variațiile la nivelul obiectelor sunt mai mici. Icoanele pe lemn sunt depozitate în moduli din lemn (material higroscopic) care resimt primii modificarea valorilor U.R. și micșorează variațiile acestora.

Temperatura a fost și continuă să fie considerată un factor secundar, mai puțin important în mecanismul degradării obiectelor. De reținut este totuși faptul că temperatura influențează valorile U.R. (datorită faptului că valorile acestora sunt rezultatul raportului dintre U.A. și temperatură), promovează numeroase procese chimice și fotochimice ca sursă a energiei de activare (E_a), determină modificarea dimensiunii corpurilor prin dilatări/contractări provocate atunci

când acestea sunt încălzite de surse de iluminat incandescente folosite necorespunzător (sursele tip spot proiectate direct pe obiecte).

Nici astăzi lucrurile nu par să fi avansat prea mult dacă observăm că, în continuare, în literatura de specialitate se vehiculează aceleași valori de $18^{\circ}\text{--}24^{\circ}\text{C}$ deși au fost publicate studii, cercetări pentru a obliga pe cei ce studiază aceste probleme să considere temperatura ca un factor dăunător și nu așa, cum spun cei mai mulți, factor secundar.

Cea mai importantă și convingătoare cercetare a fost făcută de R.D. Smith care a constatat că, dacă într-un depozit de carte sau documente, temperatura ar fi de 30° , hârtia ar pierde jumătate din proprietățile ei fizico-mecanice într-o perioadă de 88 de ani. Dacă temperatura de păstrare a acelorași hârtii ar fi de 20°C , $T_{1/2}$ ar fi de 490 de ani, iar la 10°C de 3.100 de ani!

În arsenalul mijloacelor de combatere a factorilor dăunători nu există modalități de a preveni în mod absolut efectele deteriorante ale luminii, însă există pârgii a căror aplicare corectă poate determina reducerea acestor efecte. Măsurile își propun să neutralizeze factorii de care depinde degradarea fotochimică: calitatea spectrală a surselor de iluminat, intensitatea luminoasă, durata de expunere, structura și capacitatea materialului expus de a le absorbi.

Toate sursele de iluminat folosite în muzee emit în afara radiațiilor din vizibil (cu lungimi de undă cuprinse între 760 nm și 400 nm) și radiații care nu ajută cu nimic procesul de vizualizare: IR ($\lambda > 700\text{ nm}$) și UV ($\lambda < 400\text{ nm}$). Energia de activare fiind invers proporțională cu lungimea de undă (λ), înseamnă că, cu cât λ este mai mică, cu atât energia de activare este mai mare și deci sursa mai nocivă. Raporturile de intensitate dintre radiațiile emise de o sursă sunt diferite, potrivit cu spectrul de emisiune al fiecărei surse. În funcție de acestea, o sursă poate fi mai dăunătoare decât alta, după cum emite mai intens radiații cu lungimi mici de undă (mai energetice), din zona albastru, în raport cu emisiunea mai mică de radiații din cealaltă parte a spectrului (zona roșie).

În ceea ce privește studiul lui Feller (3) și după el toți cei care s-au preocupat de problemele iluminatului, Thomson (11), printre alții, recomandă filtrarea radiațiilor U.V. emise de iluminatul natural și de cel fluorescent. După eliminarea radiațiilor U.V. lumina naturală, ca și cea fluorescentă, continuă să fie mai dăunătoare în raport cu lumina incandescentă, pentru că deși toate sursele emit toate cele șapte radiații ale spectrului vizibil, intensitatea lor este diferită. Însă un nod mai eficient de soluționare a problemei iluminatului ar fi eliminarea iluminatului natural și fluorescent și înlocuirea lor cu iluminatul incandescent.

Prin asocierea intensității luminoase cu durata de iluminare se naște un nou concept definit ca expunere totală – care este produsul dintre nivelul de iluminare exprimat în luși (lx) și durata de iluminare exprimată în ore. Această expunere totală este direct proporțională cu timpul, deci aceeași deteriorare fotochimică va fi produsă fie de o sursă puternică într-o unitate mai mică de timp, cu condiția ca expunerea totală să aibă aceeași valoare în ambele cazuri.

În ecuația proceselor de deteriorare, natura materialelor din care sunt constituite bunurile culturale (structură, compoziție) are o importanță deosebită. Materialele au un grad diferit de rezistență față de lumină. Astfel există diferențele între diferite categorii de materiale cum sunt textilele în raport cu hârtia, hârtia în raport cu mobilierul, textilele în raport cu metalele și chiar între diferitele tipuri de materiale care fac parte din aceeași grupă. Cel mai rezistent tip

de hârtie este cea din care se fac documentele de cancelarie și hârtia de bancnote, iar cea mai sensibilă este hârtia de ambalaj și cea din care se tipăresc ziarele datorită procentului mare de lignină și hemiceluloză (foarte instabile din punct de vedere chimic) pe care acestea din urmă îl conțin.

În ultima jumătate a acestui secol poluarea a devenit cel mai invocat concept, o adevărată obsesie a lumii contemporane. Ea reprezintă, de departe, unul din cele mai frapante efecte negative ale progresului uman. Artificiali sau naturali, poluanții sunt foarte nocivi. În măsura în care intră în sălile muzeelor aceștia induc procese chimice complexe, de oxidare mai ales, care afectează starea de conservare a bunurilor, mai ales a celor de natură organică, dar nu numai.

Printre efectele cele mai răspândite ale acestui compus de factori se pot enumera decolorarea pigmentilor și coloranților, fragilizarea materialelor de natură organică, opacizarea verniurilor, putrezirea pielii, îmbrunirea și fragilizarea hârtiei, cărților, coroziunea metalelor etc.

Praful generează de asemenea efecte negative. Murdărirea suprafețelor reprezintă un astfel de efect și ea începe prin depunerea unui strat subțire de praf. Apoi acesta evoluează astfel încât murdăria care rezultă se integrează într-un anumit fel în materialul gazdă încât nu mai poate fi înlăturată decât cu mijloace chimice sau mecanice ceea ce poate afecta obiectul.

Din păcate din punctul de vedere al problemelor conservării preventive singura măsură care poate fi luată împotriva poluanților chimici este filtrarea aerului, măsură care poate fi aplicată doar de muzeele care dispun de instalații de aer condiționat. Din acest punct de vedere nu ne rămâne decât să neutralizăm praful care este unul dintre principalii poluanți în muzeele care nu dispun de aer condiționat. În acest scop se impune în primul rând închiderea în vitrine etanșe a tuturor exponatelor fragile și valoroase.

REFERINȚE:

- (1) H.J. PLENDERLEITH, *The Conservation of Antiquities and Works of Arts*. London: Oxford University, 1956
- (2) P. PHILIPPOT and H.J. PLENDERLEITH, „Climatology and Conservation in Museums”. *Museum*, 1960, nr. 4.
- (3) Robert L. FELLER, „Controle des effets détériorants de la lumière sur les objects de musée”. *Museum*, 1964, nr. 2.
- (4) A.E. WERNER and R.M. ORGAN. *Studies in Conservation*.
- (5) R.D. SMITH. „Paper Impermanence as a Consequence of pH and Storage Conditions”. *Library Quarterly*, 37, 1966.
- (6) Garry THOMSON. *Studies in Conservation*, 12, 1967.

MUZEUL ȘI RESTAURATORUL

Iohana-Raluca NICHITA-POPESCU

MUSEUM AND RESTORER

Abstract

Attributes and diversity of all movable or immovable heritage museum, and many complexity objects and space exposure contributes to the disappearance of "monotony" of cultural institution called a museum. Museum store and selectively recover what humanity has produced over time in terms of material culture and spiritual manifestations. Thus understood, the museum is unique in that institution are collected, graded and carefully preserved remains of past and contemporary developments, for future generations. Museum symbolizes respect and trust this to last into the future.

Currently, the company has focused on restoring the museum and that aims to restore unity potențial object, reaching a maximum level of development and spectacular results. Restoration is guided by a theoretical principle "Primum Non Nocera" which was borrowed from medicine, helping them as "any change in the structure to maintain unaltered appearance of the work, not the integrity piesei iar additions can be removed if necessary.

Keywords:

colour, conservation, culture, heritage, icons, integration exposure, museum, opera, restoration, varnish

Attribute precum diversitatea patrimoniului mobil sau imobil al oricărui muzeu, multitudinea și complexitatea obiectelor¹ dar și spațiul de expunere contribuie la dispariția „monotoniei” din instituția de cultură numită muzeu.

În lucrarea *Le temps des musées*, autorul acesteia, Germain Bazin numește muzeul “templu în care timpul pare suspendat”², principalele obiective ale acestuia fiind achiziționarea, coservarea, restaurarea și valorificarea bunurilor culturale în beneficiul publicului³. „Muzecele

¹ O. Mureșan, 2000, p. 154.

² G. Bazin, 1967, p. 7.

³ R. Florescu, 1996, p. 17.

păstrează și valorifică selectiv ceea ce omenirea a produs de-a lungul timpului, sub raportul culturii materiale și al manifestărilor spirituale. Astfel înțeles, muzeul reprezintă acea instituție unică în care sunt adunate, clasificate și păstrate cu grijă vestigiile trecutului și realizările contemporane, pentru a fi transmise generațiilor viitoare”⁴. Muzeul simbolizează respectul prezentului pentru trecut și încrederea sa în viitor”⁵.

În prezent, societatea și-a îndreptat atenția asupra restaurării în cadrul muzeului și are ca obiectiv „acela de a restabili unitatea potențială a obiectului”⁶, atingând astfel, un grad de dezvoltare maxim și “rezultate spectaculoase”⁷. Cesare Brandi consideră că „restaurarea este într-adevăr o problemă de critică, înainte de a fi o problemă de tehnică”⁸, rezultatele acestei operații fiind vizibile și imediate.

Restaurarea reprezintă „o intervenție competentă cu mijloace adecvate asupra unui bun cultural mobil, cu scopul de a stopa procesele de deteriorare, de a păstra cât mai mult posibil din original și din semnificația inițială a obiectului asupra căruia se intervine”⁹.

Icoana poate fi definită ca „reprezentarea picturală a unui personaj sfânt sau a unei scene sfinte, făcută de obicei pe o bucată de lemn, pânză, metal, hârtie sau sticlă, ori chiar pe zidul bisericii”¹⁰, „obiect de cult și operă de artă”¹¹. O dată cu trecerea timpului, toate icoanele suportă transformări ce sunt rezultatul unor factori ce sunt determinați de calitatea tuturor factorilor ce duc la formarea sistemului pictural, de tehnica întrebuințată precum și de influența factorilor externi, a căror acțiune face posibilă apariția degradărilor la nivelul panoului și al stratului pictural.

Pentru realizarea acestui articol, am selectat aceste două piese, considerând că sunt reprezentative atât în ceea ce privește tematica dar și din punct de vedere al stării de conservare, putând astfel obține o viziune de ansamblu asupra factorilor care au dus la degradarea icoanelor supuse discuției cât și a întregii colecții de icoane ce aparține secției de artă „Ion Popescu Negreni” din cadrul Muzeului Județean Olt.

Icoanele pe care le-am selecționat în vederea efectuării operațiilor de restaurare sunt o reprezentare a „Maicii Domnului

⁴ C. Nicolescu, 1979, p. 8.

⁵ A. Brian, *Le musee d'Israel à Jerusalem*, în „Museum”, XX, nr.1, 1967, p. 6, apud C. Nicolescu, 1979, p. 8.

⁶ A.G. Ionescu, 2010, p. 8.

⁷ A. Moldoveanu, 2005, p. 5.

⁸ M. Lungu, 1996, p. 22.

⁹ Normele 2003.

¹⁰ E. Braniște, 1952, p. 178.

¹¹ M. Quenot, 1993, p. 5.

Tânguitoarea” și „Sfântul Ioan Gură de Aur” aparținând colecției de artă „Ion Popescu Negreni” a Muzeului Județean Olt.

Icoana „Maica Domnului Tânguitoarea” lucrată în tempera cu ou pe lemn, cu numărul de inventar 214 are următoarele dimensiuni: lungime = 0,290 m; lățime = 0,240 m și este realizată de meșter iconar rus, anonim. Icoana se remarcă atât prin realizarea artistică cât și prin tematica deosebită și rar întâlnită. Se observă frumusețea, acuratețea liniei, rezultând o lizibilitate în citirea imaginii. Cromatica acestei icoane, deosebit de îngrijit lucrată este: galben, orange, sienă arsă, verde, negru de fum.

În ceea ce privește descrierea stării de conservare a icoanei „Maica Domnului Tânguitoarea” (vezi fig. 1, 2), înaintea efectuării operațiilor de restaurare, se pot nota următoarele: pe suprafața pictată se pot observa lacune ale straturilor picturale, vernis îmbătrânit ce face dificilă „citirea imaginii”¹² pe anumite porțiuni. De asemenea, pe panou s-au putut observa depuneri de ceară, murdărie aderentă, superficială și ancrasată, urme de ardere datorate uzurii funcționale. În afara lacunelor straturilor picturale, pe suprafața bunului cultural, supus operațiilor de restaurare se pot observa și lacune numai ale peliculei de culoare, fiind astfel vizibil stratul de preparare, grundul. Pe verso există atac minim de insecte xilofage *Anobium Punctatum*, atac care este inactiv.

Operațiile de restaurare pe care le-am efectuat asupra icoanei „Maica Domnului Tânguitoarea”, au fost următoarele: am efectuat o curățire mecanică superficială a piesei prin desprăfuire, folosind pensoane cu păr moale de diferite dimensiuni evitând zonele afectate; îndepărtarea depunerilor de ceară; înlăturarea murdăriei superficiale și aderente de sub baghete prin operația de curățire mecanică (bisturiu) și cu solvenți (alcool etilic); operația de curățire a straturilor picturale de pe suprafața icoanei am realizat-o prin subțierea selectivă a vernis-ului cu un amestec ce are ca bază alcoolul izopropilic, amoniac și apă distilată (90:10:10). Amestecul sus menționat, cu diferite doze de solvenți (50:25:25) l-am utilizat și în acele zone care au prezentat aglomerări de vernis și murdărie grasă datorată uzului liturgic. Curățirea verso-ului a fost posibilă prin utilizarea unui amestec pe bază de alcool etilic, terebentină, ulei de in, amoniac și apă, operație efectuată cu ajutorul tampoanelor de vată, însoțită de curățirea mecanică în zonele cu murdărie ancrasată. Operația de curățire, având un important impact vizual, este susținută și cu ajutorul imaginilor (vezi fig. 3, 4, 5).

Următoarea operație pe care am efectuat-o asupra piesei, a fost integrarea cromatică pe care am realizat-o cu ajutorul retușului punctiform astfel: suprefețele cu pierderi mici de culoare le-am integrat în culori de tempera sau acuarelă în amestec cu emulsie de gălbenuș de ou, apă și

¹² A.G. Curcă Ionescu, 2008, p. 93.

antiseptic, iar zonele cu pierderi mari nu se refac, integrarea cromatică fiind necesar să se asemene „din punct de vedere cromatic de original”¹³. Etapa următoare la care am supus piesa a fost aceea de protejare finală a picturii. Operația de vernisare am efectuat-o cu o soluție din a cărei compoziție au făcut parte un vernis pe bază de rășină naturală (dammar în terbenină 12%) prin pensulare cu penson cu păr moale, în strat subțire.

Icoana „Sfântul Ioan Gură de Aur” aparține colecției de artă „Ion Popescu Negreni” a Muzeului Județean Olt. Icoana cu numărul de inventar 206 este lucrată în tempera cu ou pe lemn, și are următoarele dimensiuni: lungime = 0,380 m; lățime = 0,240 m și este realizată de meșter iconar rus, anonim. Icoana „Sfântul Ioan Gură de Aur” este datată din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Icoana cu veșmânt argintiu și mâinile în rugăciune, se remarcă prin frumusețea cu care s-a realizat decorul pictat pe foiță argintată de pe veșmântul sfântului. Fața personajului în icoană este în centru, ea domină, sfinții în majoritatea cazurilor reprezentați din față, nu din profil și niciodată din spate¹⁴. Icoana „Sfântul Ioan Gură de Aur” a fost supusă operațiilor de restaurare ca și icoana „Maica Domnului Tânguitoarea”, etapele de restaurare fiind sus menționate (vezi fig. 6, 7).

În urma restaurării icoanelor „Maica Domnului Tânguitoarea” și „Sfântul Ioan Gură de Aur” și studierii colecției de icoane pe lemn ce aparține patrimoniului Muzeului Județean Olt, am putut deduce în privința conservării, faptul că aceasta a fost influențată de existența următorilor factori: debitarea tangențială a lemnului, îmbătrânirea materialelor și cleiului, conservarea necorespunzătoare, înlocuirea în majoritatea cazurilor a cuielor de lemn cu cele confecționate din metal, uz liturgic, accidente.

Referitor la modul de păstrare al icoanelor restaurate pe care le-am adus în discuție, recomand ca acestea să fie păstrate în depozit într-un spațiu a cărei umiditate relativă (U.R.) să se încadreze între intervalul 55-65% iar temperatura (T.) să fie cuprinsă între 18-20°C evitându-se orice fel de fluctuație ale acestor valori. În cazul în care aceste icoane vor fi expuse în expoziția permanentă din cadrul secției de artă „Ion Popescu Negreni” a Muzeului Județean Olt, recomand ca nivelul iluminării să nu fie mai mare de 180 lucși, iar sursa ce luminează încăperea să fie dispusă în așa fel încât „radiația luminoasă să nu cadă direct pe suprafața picturii”¹⁵.

Prin restaurarea icoanelor, putem reînvia trecutul, acesta devenind prezent iar icoanele se transformă în „oglinzi în care se reflectă

¹³ I. Dancu, 1966, p. 85-86.

¹⁴ F. Petroniu, 2002, p. 133.

¹⁵ A.G. Ionescu, 2010, p. 63.

veșnicia, cheile care ne deschid ușile lumii inteligibile, porți sau ferestre deschise spre acel cer și pământ nou (Apocalipsa 21,1)¹⁶.

BIBLIOGRAFIE

Bazin, Germain, 1967, *Le temps de musées*, Paris.

Braniște, Pr. Prof. Ene, 1952, *Teologia icoanelor*, în „Studii Teologice”.

Curcă-Ionescu, Alina-Geanina, 2008, *Restaurarea icoanei pe lemn Maica Domnului cu Pruncul de la Schitul sub piatră, Comuna Sălciu, Ludețul Alba*, în „Revista Muzeelor”, anul XLIII.

Dancu, Iuliana, 1966, *Restaurarea icoanelor pe lemn și sticlă*, București.

Florea, Petroniu, *Icoana ortodoxă*, 2002, Edit. Ortodoxă Română a Oradiei, Bihorului și Sălajului, Oradea, 2002.

Florescu, Radu, 1996, *Bazele muzeologiei*, București.

Ionescu, Alina Geanina, 2010, *Conservarea și restaurarea icoanelor din colecțiile muzelui Astra*, Sibiu, Edit. Astra Museum.

Lungu, Maria, 1996, *Relația istoric de artă-restaurator*, în „Revista Muzeelor”, anul XXXIII, nr. 1.

Megheșan, Dumitru, 1996, *Rugăciune și umanism*, Biblioteca revistei Familia, Oradea.

Moldoveanu, Aurel, 2005, *Conservarea și restaurarea bunurilor culturale, activități specifice și inconfundabile*, în „Revista Muzeelor”, anul XXXXI, nr. 1.

Mureșan, Olimpia, 2000, *Valorificarea intervențiilor de conservare și restaurare. Restituire*, în *Revista Muzeelor*, anul XXXVI, nr. 1-3.

Nicolescu, Corina, 1979, *Muzelologie generală*, București, Edit. Didactică și pedagogică.

Normele 2003 – Normele de conservare și restaurare a bunurilor culturale mobile clasate – Hotărârea nr.1546 din 18 decembrie 2003, în temeiul art. 108 din Constituția României, republicată, și al art. III din Ordonanța de urgență a Guvernului nr.16/2003, pentru modificarea și completarea Legii nr.182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil.

Quenot, Michel, 1993, *Icoana fereastră spre Absolut*. Traducere, prefață și note de Pr. Dr. Vasile Răducă, Edit. Enciclopedică, București.

¹⁶ D. Megheșan, 1996, p. 134.

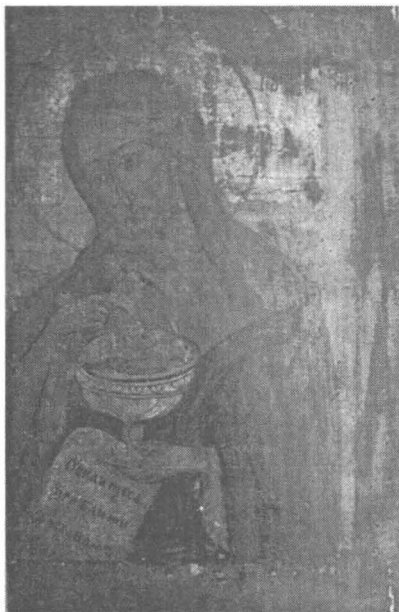

Fig. 1 - Icoana „Maica Domnului Tânguitoarea”. Ansamblu înainte de restaurare

Fig. 2 - Icoana „Maica Domnului Tânguitoarea”. Ansamblu după restaurare

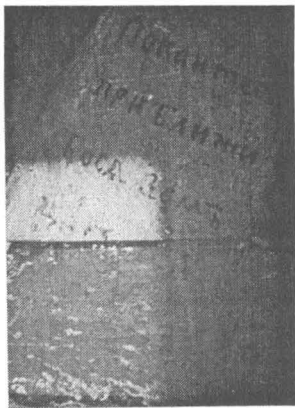

Fig. 3 - Icoana „Maica Domnului Tânguitoarea” - test de curățire

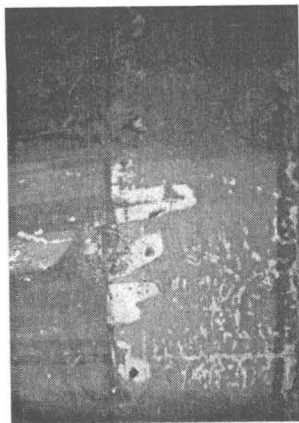

Fig. 4 - Icoana „Maica Domnului Tânguitoarea” - test de curățire

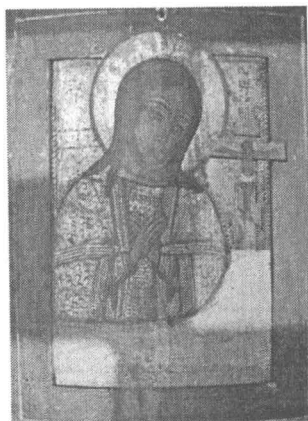

Fig. 5 - Icoana „Sf. Ioan Gură de Aur” - dealiu operație de curățire

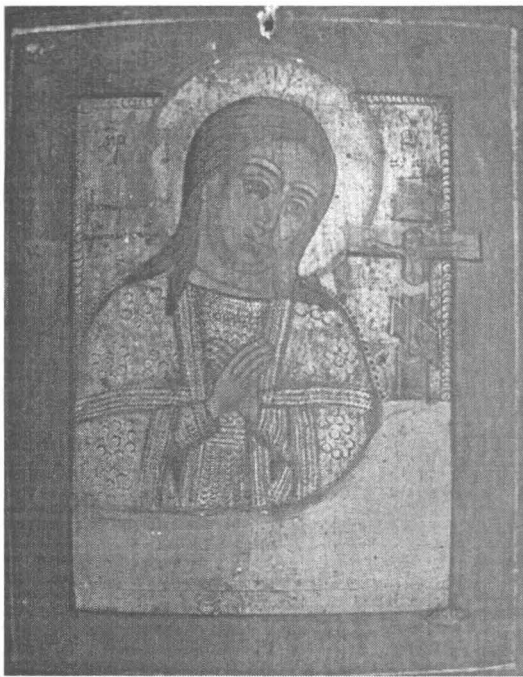

Fig. 6 - Icoana „Sf. Ioan Gură de Aur” . Ansamblu înainte de restaurare

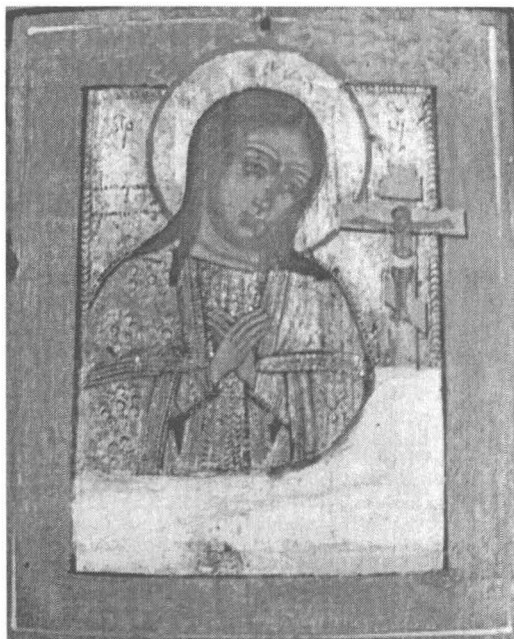

Fig. 7 - Icoana „Sf. Ioan Gură de Aur” . Ansamblu după restaurare

RESTAURAREA UNEI FOI DE SCOARȚĂ DIN COLECȚIA DE ETNOGRAFIE A MUZEULUI JUDEȚEAN OLT

Iuliana DUMITRĂNA

THE RESTAURATION OF A WIDTH OF CLOTH
FROM THE ETHNOGRAPHIC COLLECTION
OF OLT DISTRICT MUSEUM

Abstract

This paper presents the complete restoration technique of an ethnographic textile object. The object has been put through specific curative treatments and the restoration had been done using and respecting the original technique named "Karamani". After that, the object will be stored in a 100 m with temperature and humidity indexes that are in accordance with preservation standards.

Keywords:

ethnographic textile, Karamani, preservation standards, restoration technique, temperature and humidity indexes

Pe întreg teritoriul României, în gospodăriile țărănești se întâlnesc numeroase țesături din lână, de diferite genuri. Folosite în scop practic și ornamental, aceste țesături sunt de obicei confecționate în cadrul gospodăriei de către membrii familiei însăși.

Foaia de scoarță care constituie subiectul acestei lucrări face parte din grupa de țesături a chilimurilor reprezentând o a doua formă tipică alături de tradiționalul covor asiatic. Termenul de chilim vine de la cuvântul turc "kilim" legat etimologic de cel iranian "ghilim". Tehnica numită chilim se caracterizează prin faptul că băteala acoperă cu totul urzeala, alesul covorului confundându-se cu executarea țesăturii.

Din punct de vedere morfologic ornamentica țesăturilor tradiționale excelează printr-o variată și bogată gamă de motive geometrice și negeometrice iar din punct de vedere semantic prin valoroase creații astrale, fitomorfe, zoomorfe și antropomorfe.

Foaia de scoarță face parte din colecția Muzeului Județean Olt, secția etnografie și provine din localitatea Gârcov, județul Olt, de la Popa Alexandru, fiind achiziționată în anul 1976. Piesa este inventariată în registrul general cu numărul 2412.

Procesul de restaurare - conservare a fost impus de starea precară de conservare datorată în principal depozitelor de praf și murdărie, intervențiilor de restaurare necorespunzătoare și a stării de uzură pe care o prezenta.

DESCRIERE ȘI TEHNICĂ DE EXECUȚIE

Foaia de scoarță de formă dreptunghiulară $L = 220$ cm și $l = 79$ cm a fost țesută în războiul de țesut orizontal în două ite, cu „urzeală ascunsă” în care firul mai gros și moale al bătelii acoperă în întregime firele de urzeală subțiri și așezate mai rar.

Motivele ornamentale decorative policrome sunt realizate prin „alesătură cu mâna” pe rostul deschis. Pentru a ușura trecerea cu mâna a firului colorat nu s-au folosit gHEME ci mici jurbițe numite „păpuși”. Aceste „păpuși” au fost intercalate cu mâna după firele de urzeală, pe o anumită lungime care respectă desenul motivelor decorative. După ce s-au introdus toate firele de bătătură într-un rost acesta s-a schimbat și s-a executat îndesarea firelor cu ajutorul spatei. A urmat apoi o nouă „alegere” a firelor de bătătură pentru rostul următor.

Ca tehnică de ornamentare, alesătura folosită la această piesă este alesătura „karamani” considerată una dintre cele mai vechi tehnici de alesături (Marcela Focșca, *Scoarțe românești din colecția Muzeului de Artă Populară al R.S.R.*, București, 1970, p. 7). Denumirea karamani dată tehnicii provine de la numele regiunii Karaman din Anatolia unde se țeseau covoare numai în această tehnică (*De la fibră la covor*, Edit. Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 49). În cazul nostru tehnica folosită este karamani cu „tăieturi” sau cu „spărturi”, când trecerea de la un nivel la altul al motivului se face după mai multe fire de băteală. Motivul ornamental se conturează în unghi drept sau cum se spune în „trepte”.

Decorul piesei este realizat din motive geometrize, vegetale și avimorfe în cinci registre dispuse alternativ pe orizontală. Cele trei registre avimorfe sunt încadrate de câte două dungii cu motiv de tablă de șah executat tot în tehnica karamani cu tăieturi. La rândul lor, dungile alese în tablă de șah prezintă atât central cât și de o parte și de alta alesătură printre fire, reprezentând a doua tehnică folosită în realizarea decorului piesei. Decorul realizat prin această tehnică este independent

de țesătura de fond (firul colorat cu care se lucrează motivul decorativ trece printre firele de băteală ale fondului numai pe porțiunea necesară). Teoretic, compoziția acestei piese se poate continua în ambele sensuri nelimitat, ceea ce dă aspectul de câmp deschis. Urzeala folosită este din bumbac de culoare albă în număr de șase fire torsionate în sens Z (spre dreapta) iar băteala din lână și bumbac. Desimea în urzeală este de 3 fire pe centimetru și desimea în băătură este de 7 fire pe centimetru.

STAREA DE CONSERVARE

La intrarea în laborator foaia de scoarță prezenta o stare medie de uzură și murdărie precum și mici intervenții de restaurare necorespunzătoare.

Trecerea timpului, condițiile improprii de păstrare și manipulare până la momentul achiziționării au constituit factorii esențiali care au determinat o anumită stare de degradare.

Analiza stării de conservare a pus în evidență următoarele tipuri de deteriorări cu frecvență de apariție mai mare:

- depozite de praf și murdărie
- pete de naturi diferite
- migrări ale culorilor roșu, galben și verde
- rupturi ale urzelii și bătelii (fig. 1 – 4)
- deshidratare, înscorțare și fragilizare a țesăturii
- atacuri biologice datorate excesului de temperatură și umiditate
- intervenții necorespunzătoare de tipul: țesere grosolană cu fir de bumbac pe deasupra motivelor și introducerea firelor de bumbac ca și urzeală într-un mod incorrect.

PROPUNERI DE RESTAURARE

Având în vedere starea de conservare a țesăturii la nivel general și de fibră, restaurarea acesteia a vizat stoparea deteriorărilor, rezolvarea zonelor de degradare și asigurarea condițiilor viitoare de conservare. Astfel, s-a propus și s-a acceptat următorul tratament de curățare:

1. Curățare uscată: desprăfuire cu ajutorul aspiratorului prevăzut cu filtru de tifon;

2. Tratament umed:

- teste de migrare a culorilor
- fixare cu acid acetic 3 - 5% în cazul migrării colorantului
- stabilirea pH-ului și aducerea lui la valoarea de 5,5 – 6 a soluțiilor

de spălare

- clătiri repetate cu apă distilată
- fixarea și reâmprospătarea culorilor cu CH_3COOH 3 - 5% timp

de 1/2h

- hidratare cu soluție de glicerină 3% în ultima apă de clătire
- uscare treptată pe sita bazinului de spălare la temperatura camerei, ferită de acțiunea unor factori de uscare artificiali.

FLUXUL TEHNOLOGIC AL RESTAURĂRII-CONSERVĂRII

Mai întâi s-a fotografiat piesa (ansamblu și detalii în zonele degradate), apoi au fost executate o serie de investigații privitoare la:

- natura fibrelor textile: urzeală – BBC; bățatură - lână și BBC
- caracteristicile tehnologice

După efectuarea curățirii mecanice a piesei, înaintea aplicării tratamentului umed de curățire s-a verificat rezistența fiecărei culori la soluția de spălare propusă (Radix Saponaria); astfel, local s-au efectuat tamponări cu soluția de spălare la temperatura camerei, țesătura fiind așezată între două straturi absorbante de hârtie de filtru, peste care am aplicat greutate. Timpul de acționare a soluției a fost de o jumătate de oră. Testul a pus în evidență migrarea puternică a coloranților. În scopul fixării colorantului pe fibră s-au tamponat zonele respective cu soluții de CH₃ – COOH în concentrație de 2% pentru prima fixare și respectiv 5% pentru cea de - a doua fixare. Testele de rezistență a coloranților la soluția de spălare au pus în evidență continuarea procesului de migrare a culorilor roșu și verde. Prin urmare, pentru a diminua procesul de migrare, s-a hotărât ca baia de curățire să se facă la temperatura camerei, cu o soluție de saponaria 5%.

Foaia de scoarță a fost așezată pe sita bazinului de spălare și prin periere ușoară cu o perie moale a fost curățată din aproape în aproape (fig. 5). Au urmat clătiri repetate cu apă distilată până la eliminarea completă a soluției. Ultima baie de clătire s-a făcut cu apă distilată cu adaos de 2% glicerină pentru emolierea firelor.

Îndepărtarea surplusului de apă s-a realizat prin sugativare cu hârtie de filtru pentru a grăbi uscarea. Plancitatea țesăturii la uscare s-a asigurat prin expunere pe un pat rigid, orizontal, fără deformări.

Restaurarea zonelor degradate a constat în:

- introducerea firelor noi de urzeală în porțiunile în care urzeala veche lipsea sau era degradată (fig. 6, 7)
- reconstituirea motivelor decorative, prin introducerea de fire noi de bățatură, din lână cu fire comparabile cu cele inițiale, atât ca finețe cât și culoare.

Firelor de urzeală nou introduse, li s-a imobilizat un capăt în structura țesăturii originale, celălalt capăt rămânând liber, pentru a permite reglarea tensiunii în timpul lucrului.

Stabilizarea capătului liber s-a localizat după inserarea firelor de bătătură cu care s-au refăcut motivele decorative, respectând tehnica de lucru originală.

Atât firele de bumbac utilizate pentru urzeală, cât și firele de lână utilizate pentru bătătură au fost alese astfel încât caracteristicile fizico-mecanice ale acestora să fie comparabile cu cele ale firelor originale. Vopsirile s-au efectuat folosind coloranți acizi pentru lână, în nuanțe apropiate de cele originale.

Dublarea s-a făcut cu o pânză de bumbac care, pentru stabilizare dimensională și îndepărtarea produșilor de finisare a fost spălată.

La final, a fost prinsă plăcuța cu numărul de inventar iar în vederea conservării piesei în urma părăsirii laboratorului de restaurare au fost făcute câteva propuneri de depozitare:

- păstrarea în condiții de repaus prin rulare;
- depozitarea într-un climat al căror parametri să aibă următoarele

valori:

$T = 18^{\circ}\text{C}$; $U = 45-60\%$;

- ferirea piesei de radiații luminoase.

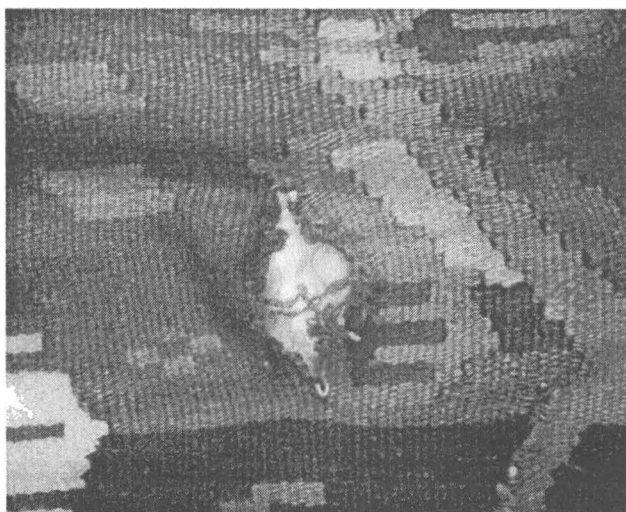

Fig. 1

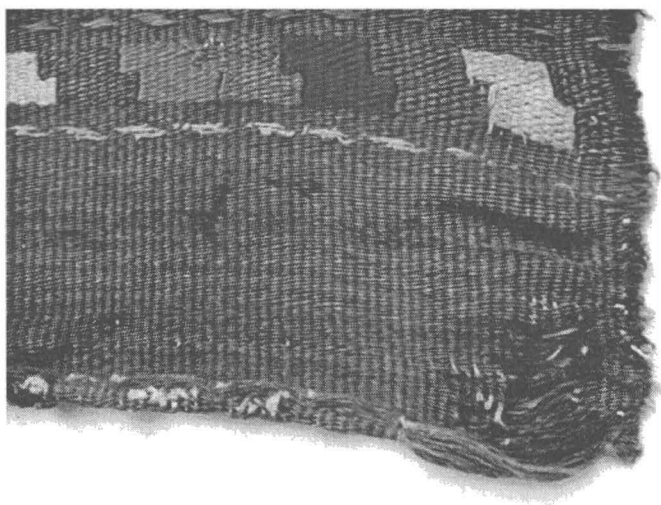

Fig. 2 - Detalii înainte restaurării

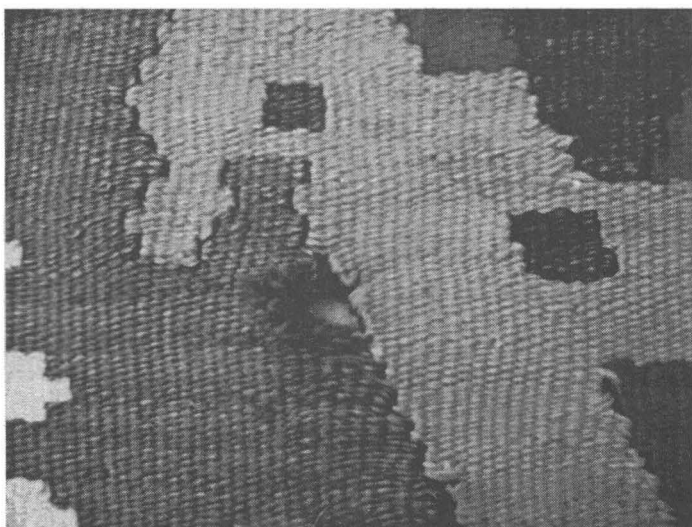

Fig. 3

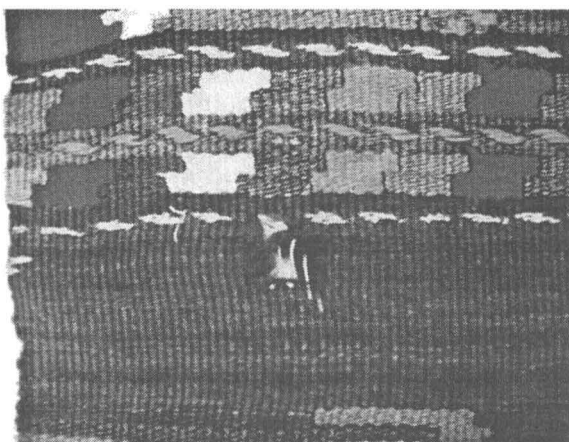

Fig. 4 - Detalii înaintea restaurării

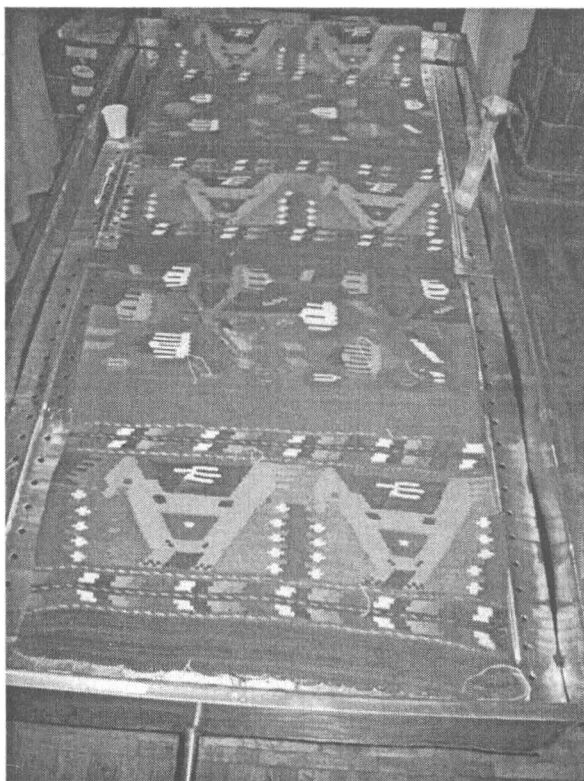

Fig. 5 – Curățirea umedă a piesei

Curățarea umedă a piesei

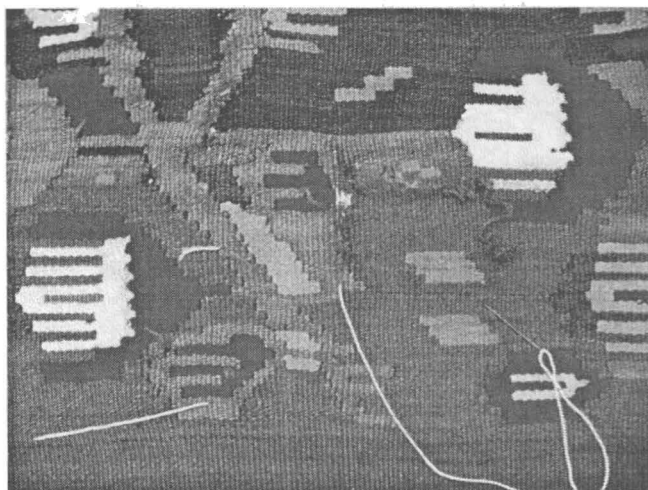

Fig. 6

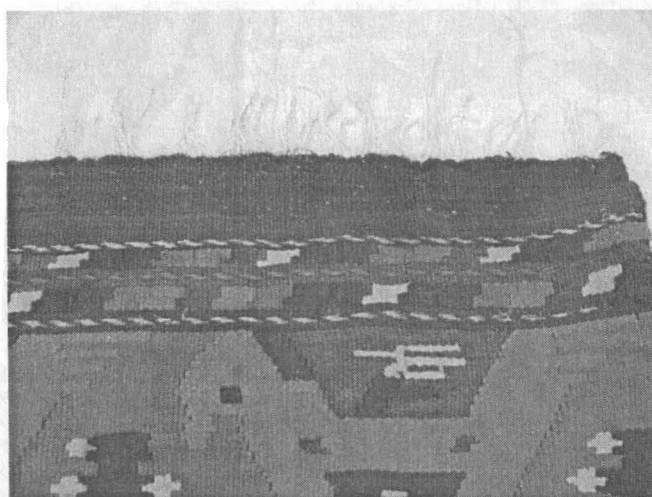

Fig.7 – Detalii din timpul restaurării
(introducerea firelor noi de urzeală)

RESTAURAREA ȘI CONSERVAREA UNEI STATUETE DE BRONZ

Verginia IONESCU

Restaurarea și conservarea bunurilor culturale sunt activități distincte în sfera mai largă a activității generale de ocrotire a patrimoniului muzeal. Aceste activități au probleme specifice și remedii proprii pentru fiecare obiect. Dar, în același timp, sunt complementare pentru că restaurarea unui obiect înseamnă și conservarea lui, după cum o conservare preventivă încetinește procesul de deteriorare a obiectului care face necesară restaurarea.

Indiferent de mărime, fiecare muzeu trebuie să aibă permanent în vedere problema tratării și conservării bunurilor culturale și să caute să o remedieze corespunzător.

Îmbinarea cunoștințelor muzeografice cu o pregătire tehnică corespunzătoare este indispensabilă pentru un restaurator deoarece este știut că se pot obține rezultate bune și cu mijloace simple atunci când sunt folosite cu dragoste față de patrimoniul muzeal.

În Muzeul Județean Olt se restaurează atât obiecte de metal existente în colecțiile muzeului cât și cele care sunt scoase la lumină de săpăturile arheologice anuale.

Una din piesele restaurate în cadrul muzeului este și o statueta inventariată în registrul muzeului cu numărul 9332, provenind din săpăturile arheologice de la Acidava (Enoșești) din anul 1999. Statueta datează din epoca romană, este executată din bronz prin turnare și are o înălție de 5,3 cm. Piesa reprezintă o figurină masculină nud, care are prinse pe spate două aripi. În mâna dreaptă, care este ridicată, ține un cuțit, iar în mâna stângă are un scut. Are picioarele ușor depărtate și se sprijină pe piciorul drept care este puțin adus în față.

Înainte de restaurare piesa era acoperită în întregime de mari depuneri de sol și produși de coroziune (compuși verzi ai sărurilor de cupru cu apa și pete de cuprit de culoare roșu-purpuriu). În acest caz, nefiind vorba de existența unei patine care ar putea fi păstrată, s-a optat pentru un tratament de curățire mecanică și chimică. S-a efectuat o curățire mecanică uscată pentru îndepărtarea depunerilor de pământ și a produșilor superficiali de coroziune cu instrumentar adecvat. S-a trecut

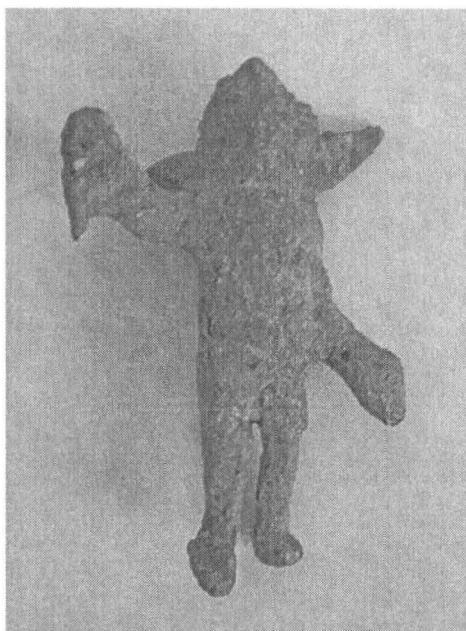
apoi la tratamentul chimic în care s-a folosit sare Rochell alcalină și soluție diluată de acid sulfuric.

În prima fază s-a imersat obiectul într-un vas de porțelan cu sare Rochell alcalină ca să se înmoaie crustele. S-a lucrat cu soluția rece și vasul acoperit. Piesa a fost din când în când periată cu o pensulă moale pentru a îndepărta depunerile înmuiate și a facilita reacția soluției în continuare asupra piesei. Soluția incoloră la început s-a colorat în albastru închis și de aceea a fost necesară schimbarea ei de mai multe ori pe parcursul tratamentului.

După această primă fază a tratamentului chimic, pe suprafața piesei a rămas oxidul cupros de culoare roșie-purpurie care adera foarte puternic la metal și care nu putea fi îndepărtat prin periere. De aceea, după spălare cu apă, piesa s-a imersat într-un vas de sticlă cu soluție diluată de acid sulfuric. S-a lucrat cu soluția rece și vasul acoperit. Piesa a fost periată din când în când cu o perie moale pentru a îndepărta crusta înmuiată și a facilita reacția soluției mai departe asupra piesei. De asemenea, soluția diluată de acid sulfuric a fost schimbată pe parcursul tratamentului pe măsură ce devenea roșie și deci inactivă din punct de vedere chimic. La finalul tratamentului chimic, piesa curățată de toate depunerile a fost neutralizată. Neutralizarea a fost făcută cu apă distilată, la temperatura camerei, prin spălări repetate.

După ce s-a efectuat testul cu azotat de argint și s-a constatat lipsa clorurilor (dovada că spălările au fost eficiente și nu mai există centri activi de coroziune) s-a trecut la uscarea piesei. În prima fază s-a tamponat cu hârtie de filtru, apoi piesa a fost imersată într-o baie de alcool etilic pentru îndepărtarea apei. Uscarea s-a continuat apoi la temperatura camerei. După uscare piesa a fost conservată prin impregnare cu soluție de Paraloid B 72 și arată conform fotografiilor de mai jos.

În prezent piesa se află în expoziția de arheologie a Muzeului Județean Olt.

ISSN 2247 – 2789

ISSN-L = 2247 – 2789